This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

D799/2

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ
V PRAZE
KNIHOVNA PROFESORSKÁ
Čís. inv. 1122 čís. kat. B 299/2

SLOVANSKÁ POEZIJE.

VÝBOR Z NÁRODNÍHO A UMĚLÉHO BÁSNICTVA SLOVANSKÉHO V ČESKÝCH PŘEKLADECH.

SESTAVIL A LITERÁRNÍMI ÚVODY OPATŘIL

FRANT. VYMAZAL.

II. SVAZEK.

POLSKÁ A LUŽICKO-SRBSKÁ POEZIJE.

V BRNĚ 1878.

NÁKLADEM MATICE MORAVSKÉ.

TISKEM AKCIOVÉ MOR. KNĚHTISKÁRNY.

POLSKÁ A LUŽICKO-SRBSKÁ POEZIJE.

VÝBOR Z NÁRODNÍHO A UMĚLÉHO BÁSNICTVA POLSKÉHO A LUŽICKO-SRBSKÉHO V ČESKÝCH PŘEKLADECH.

SESTAVIL A LITERÁRNÍMI ÚVODY OPATŘIL

FRANT. VYMAZAL.

C. k. České gymnasium v Budějovicích

V BRNĚ 1878.

NÁKLADEM MATICE MORAVSKÉ.

TISKEM AKCIOVÉ MOR. KNĚHTISKÁRNY.

PG7446
C1V1
~~Locked~~
~~Stack~~

Obsah druhého svazku.

	strana
Pohled na dějiny polské slovesnosti	I—VIII
Polská národní poezije	3—21
Polská umělá poezije:	
Mikuláš Rej z Naglovic	23—26
Jan Kochanovski	26—39
Mikuláš Sup Šařyński	39
Stanislav Grochovski	40—41
Kašpar Miaskovski	41—42
Sebastyan Klonovič	42—44
Šymon Šymonovič	44—47
Matěj Sarběvski	47—48
Šymon Zimorovič	49
Krištof Opaliński	49—50
Václav Potocki	50—51
Vespazyan Kochovski	51—54
Alžběta Družbacka	55
Stanislav Trembecki	56—57
Adam Naruševič	57—61
Ignác Krasicki	61—67
Tomáš Vengěrski	67—70
František Karpiński	71—75
Julian Němcevič	75—78
František Kňaźnin	79
Jan Voronič	80—81
Kajetan Koźmian	81
Alois Feliński	82
František Venžik	83—84
Anton Górecki	85—86
Kazimír Brodziński	87—99
Anton Malčevski	99—121
Adam Mickěvič	122—207
Severin Goščyński	208—224
Julius Slovacki	224—247
Zikmund Krasiński	248—278
Bohdan Zaleski	278—309
Kornel Ujejski	309—317
Ludvík Kondratovič	317—337
Vincenc Pol	338—351
Ignác Holoviński	352—353
Štěpán Vitvicki	353—355

Strana

Anton Odyněc . . . . . 355—357
Adam Górčyński . . . . . 358—359
Štěpán Garčyński . . . . . 359—362
Konstantin Gašyński . . . . . 362—365
Lucian Siemieński . . . . . 363—367
Josef Kraševski . . . . . 367—369
Edmund Vasilevski . . . . . 369—371
Teofil Lenartovič . . . . . 371—376
Gustav Zieliński . . . . . 376—378
Marie Ilnická . . . . . 379—380
Vladyslav Belza . . . . . 380—383
Pseudonym Alkar . . . . . 383—390
Měčislav Romanovski . . . . . 390—393
Karel Březovski . . . . . 393—393
Stanislav Jachovič 394
Alexandr Chodźko . . . . . 395—396
Josef hrabě Borkovski . . . . . 396—397

Pohled na dějiny lužicko-srbské slovesnosti . . . . . 401—405

Lužicko-srbská národní poezije . . . . . 405—415

Lužicko-srbská umělá poezije:

Handrij Seilerj . . . . . 417—419
Jan Vehla . . . . . 419—421
Krešcan Pful . . . . . 421—422
Michal Hórnik . . . . . 422—423
Herta Vićazecova . . . . . 423—424
Kaplerj, Skala . . . . . 424—425
Michal Bjedrich 425
Cyž, Nyčka, Rocha . . . . . 426—427
Frant. Balcár 427

POLSKÁ POEZIJE

Pohled na dějiny polské slovesnosti.

Mezi všemi kmeny slovanskými Poláci mají v umělé poeziji první místo, v poeziji národní místo poslední. Lid jest snad tak zpěvný jako jeho sousedé, ale poezije jeho jest buď kratická improvisace, buď záleží z nemnohých zbytků dob starších. Národní epiky takové, jaká jest epika srbská a ruská, Poláci neměli; vymizelyť u nich příliš záhy podmínky, za kterých pučí a zkvétá epos národní. Ten totiž plodem jest nerozdrobeného ještě ducha národního, kdy všecek národ ještě jest lidem nerozděleným v kasty a třídy často příkro proti sobě stojící, kdy není ani zvláštní nějaké společnosti vzdělané ani šlechty vládnoucí ani vojska od lidu odděleného. U Poláků však národ mnohem dříve nežli u Srbů a u Rusů rozdělil se v různé třídy: šlechta, skloňující se ku vzdělanosti západní a jsouc nad míru četna stala se třídou vládnoucí, kdežto lid (chłopi) v podruží a jařmo šlechty se dostal, nemaje nijaké účasti u velkých podnicích veřejných, výpravách válečných a pod. Což divu, že historické upomínky znenáhla z paměti mu se vytratily a z ducha ojedinělého nevytryskoval než pramének subjektivní poezije lyrické.

Z dob starých, předkřesťanských lid zachoval toliko některé pověsti a podání bájeslovná, tak pověst o orlím hnízdě Lechuv (založení Hnězdna, bývalé stolice říše, okolo 550), o Krakovi (okolo 700), o Vavelském draku, o Krakově dceři Vandě (okolo 750), o Leškovi (okolo 804), jenž získav korunu lstivým způsobem od lidu na kusy rozsekán byl, o ukrutném Popělu II. (okolo 830), jehož prý ve věži v jezeře Gople u Krušvice myši sežraly a j. v. Kritickému bádání nepodařilo se dobrati se z těchto pověstí jádra historického.

Jako v náhradu za epiku národní latinské kroniky polských letopiscův zmiňují se nejednou o písních, které zpíval lid za různých příležitostí. Nad smrtí Boleslava Chrabrého*) († 1025) takový byl zármutek v Polsku, že žádný „dívčí zpěv“ neozýval se na ulicích, z čehož lze souditi, že dívčí, lyrické písně byly jinak oblíbeny. Martin Gallus podává nám latinský překlad smutečné písně o smrti tohoto Boleslava. Kazimíra obnovitele, vrátivšího se do Polska, pozdravil lid písní, jejíž první verš: Vitaj, mily hospodyně, Bělský ve své kronice zapsal. Dále Gallus zpomíná písně oslavující skutek vojína, který tomuto králi Kazimíru v bitvě s Mazury zachránil život. Dlugoš vypravuje o velkopolském knížeti

*) Zlomek zpěvu o Pobití Polanův v Praze l. 1004 v Rukop. Královdv. hledí k tomuto Boleslavu.

Přemyslavu († 1283), který usmrtil svou manželku Lukierdu či Ludgardu, že „dopuštěním božím slýchal na svou hanbu lid zpívati veřejně písně, které se až našeho věku dochovaly a skutek jeho opěvuje se i nyní na veřejných jevištích.“ Poznaňský biskup Ondřej slýchal okolo roku 1382 píseň, která radila králi Kazimíru, aby vzal Gdaňsk, chce-li míti pokoj s Prusy. Stanislav Ciołek, nar. 1382, sbíral prý staré historické písně polské. Byla také píseň o zavraždění tatarské kněžny ve Slezích. Z písně o smělém a ctižádostivém vojvodě litevském Vitoldě zbyly nám jenom první dva verše:

Vitold idzie po ulicy,
Za nim niosą dvě šablicy.

Z jiné písně, v níž oplakává se porážka Bukovinská, zachoval nám Bělský toliko počátek:

Za króla Olbrachta
Vyginęla šlachta.

Z těchto a jiných svědectví soudíme, že měli Poláci polonárodní básnictví drobné šlechty, které se rádo obíralo příběhy z domácí historije. Však ani z těchto písní historických a příležitostných nezachovalo se nám, jak jsme právě viděli, leda několik stop sotva znatelných.

V lyrickém básnictví slynou Poláci hlavně krakováky. Krakovák znamená prastarý tanec a písničky při něm zpívané dvou anebo čtyřřádkové. Krakovák je okamžitá improvisace, jichž denně snad na sta vzniká i zaniká. Jest Polákům asi tím, čím je karpatským Rusům kolomyjka, Němcům Ländler a Schnadahüpfel. Popěvek tento vyjadřuje veselost i lásku, tesknotu i žalost. Tanec krakovák popsal pěkně Brodziński ve svém Věslavu. Často začíná tak, že pár, jenž tanec otvírá, před hudbou se postaví, krakovák zapěje a do tance se pustí; do písně prvním párem začaté vpadnou páry ostatní, načež za prvním párem tancují, až zase tento novou píseň zanotuje.

O chudosti nynější národní poezije polské svědčí dobře také to, že ve velkých sbírkách podání národních, jako ve sborníku Kolbergově, shledáváme množství variantův jedné a téže písně.

Za novější doby sbírali prostonárodní pověsti a pohádky K. Vl. Vojcicki (Varšava 1837), Berviński (Vratislav 1842), Barščevski (Petrohrad 1844); národní písně sbírali a vydali K. Vl. Vojcicki (Varšava 1836), Čečota (Vilno 1837), Żegota Pauli (Lvov 1838), Konopka (Krakov 1840), Zejšner (Varšava 1845), Lipiński (Poznań 1842), Kolberg (Varšava 1857), Lud (1865), Václav z Oleska a jiní.

Poláci dlouho po Češích vystupují na jeviště historické, také v písemnictvu shledáváme se s prvním psaným zlomkem polským teprve v předvečer bouří husitských, které u nás končí starý věk literatury. Je to překlad 50. žalmu, jejž kladou do roku 1290. Po něm nejstarší jest píseň Bohorodice, kterou prý složil sv. Vojtěch, apoštol Pomořanův († 997). Od časů Boleslava Chrabrého vojsko jdouc do boje zpívalo píseň tuto, vpisovali ji na první stranu sbírek zákonův a do úpadu Polsky pokládána za národní polskou hymnu. Původního textu, češtině zajisté velmi blízkého, neznáme; nejstarší přepis je z roku

1408. Nejdůležitější zlomek jazykový z těchto dob jest tak nazvaný žaltář králové Markéty, jejž našel hrabě Stanislav Dunin Borkovski v klášteře sv. Floriana pod Lincem v Horních Rakousích. Nálezce považoval zlomek tento (otištěný také v Čelakovského Všeslovanském počátečním čtení) za majetek moravské kněžny Markéty, manželky Ludvíka uherského. Jiní jej připisují Marii, starší dceři Ludvíkově, která jsouc určena pro polský trůn provdala se potom za císaře Zikmunda. Domněnka tatoopírá se o tu okolnost, že na jednom místě rukopisu jest písmeno M s erbem anžuským, jaký měl uhersko-polský král Ludvík.

Z 15. století zachovalo se nám patero písní náboženského obsahu, připisovaných převoru kláštera sv. kříže na Lysé Hoře Ondřeji ze Slupia či Slopuchovskému (zemřel po r. 1497), které svou nenapodobitelnou naivností, vroucností a svěžestí daleko vynikají nade vše současné i pozdější plody tohoto spůsobu. V písních těchto básník obrací se k Bohorodici, nazývaje ji „matičkou boží, krásnější nad rajské růže, královnou nebeskou, hvězdou mořskou, jasnou zorou, sluncem věčného světla — jí nevyrovná se lilije bělotou, ani růže krásou, ani květ zámořský vzácností, ani narda vůní líbeznou.“ Čisté, klidné akkordy této církevní lyriky přerývají se časem ostrými zvuky husitského kázaní. Od jednoho ze stoupenců nového učení, mistra krakovské university Ondřeje Galki z Dobčyna zachovala se pochvalná píseň Viklefovi. Galka byl z nejhorlivějších šiřitelův učení Husova v Polsce.

V piastovské době této a po ní kvetla v Polsku hlavně literatura latinská, kterou pěstovali zejména četní kronikáři jako Martin Gallus, Mateuš znaku Choleva, Vincenc Kadlubek, Boguchval, Pasek, Dzieřva a j. Kronika Gallova jde do roku 1119 a byla již za života spisovatelova do polštiny přeložena. Zlatiněné písně národní střídají se v této kronice s vypravováním dějepisným podlé ústního podání. Kronika učeného, ale nezřídka marnomluvného Vincencia Kadlubka (1160—1223), biskupa krakovského, nabyla takové vážnosti, že se z ní učili ve školách vlastenským dějinám. První kritický historik polský, jehož obšírné dílo tvoří hlavní, ba mnohdy jediný pramen dějin kralování prvních tří Jagellonův, jest krakovský kanovník Jan Dlugoš († 1480), znamenitý učenec, obratný diplomat a veliký občan povahy ryzí a neoblomné. Dlugoš dal jméno druhé době polské literatury, nazývané také věkem jagellonským.

Třetí, zlatý věk zikmundovský polského písemnictva vedou historikové od vyjití první známé tištěné knihy polské (Rozmluvy Šalomounovy s Marholtem) roku 1521 do roku 1621. Věk tento shoduje se s tak zvanou renaissancí u národů romanských, totiž s obnovou studia řeckého a římského písemnictva a umění. Za Zikmunda I. a syna jeho Zikmunda Augusta dospěla národní řeč a slovesnost vysoké dokonalosti. Národní cit a osvěta zmáhaly se jednak vítězstvími polských zbraní, jednak blahým působením mnoha znamenitých mužův. Protestanti zakládali četné školy. Poezije doby této rozvíjela se předně působením studií staroklassických. V době předchozí přestávali na známosti latiny a na obratnosti vyjadřovati se latině zběhle a pěkně; nyní pronikali také v ducha výtvorů klassických a osvojovali si jich formu uměleckou. Krakovská universita a časté jízdy skoro všech čelných osobností do Italie a na západ přispěly k tomu znamenitě, aby se v Polsce humanismus rozšířil. Vliv jeho jevil se

trojím způsobem: jednak zplodil řadu básníkův latinsky píšících, potom pobízel ku překládání anebo napodobování cizích vzorův a konečně propůjčoval básníkům národním dokonalou formu.

V čele básníkův latinských vidíme primasa polského Ondřeje Křyckého, za ním jdou arcibiskup Jan Dantyšek a proslulejší jako básník Kliment Janicki, jenž v Padově nabyl vzdělání humanitního. Jeho Elegije získaly mu jméno evropské a dne 22. července 1540 dostal od benátského patricia Contariniho jménem císařovým patent jako poeta laureatus.

Jako překladatelé cizích vzorů vynikli bratři Ondřej a Petr Kochanovski. Ondřej převedl r. 1574 Eneidu; Petr přebásnil obratně Osvobozený Jerusalém a Šíleného Rolanda. Třetí Kochanovski, Mikuláš, překládal Plutarcha, ale nevydal své práce. Antigonu Sofoklovu přeložil Jakóborski, Batrachomyomachii Zaborovski. Horácem zabývali se Jan Kochanovski a Šebestyán Petricius. Také Ovid byl tehdy čtení oblíbené. Úryvky z Proměn podal kastelán Debovski; úplný a vzácný překlad těchto básní zůstavili Otvinovski a Zebrovski.

Polským básníkům doby této vede předek mnohostranný a plodný Mikuláš Rej, „otec polského básnictví.“ Kromě překladu žalmů stvořil povšímnutí hodná díla původní, zvěstující novou dobu literatury. Rej klade se výše jako prosaik nežli jako básník. Největších zásluh o vzdělání jazyka spisovního dobyl si bohatě nadaný Jan Kochanovski († 1584), jehož šlechetná povaha zračí se v cituplných verších jeho. Prostého a jadrného jeho pabásnění žalmův — uvedeného do hudby polským skladatelem Gomolkou — vážili si rovně katolíci, luteráni i reformovaní. Z básní jeho vynikají nad jiné Trény, elegie na smrť dcerky jeho Voršily. Drama jeho se sbory „Odprava řeckých poslův“ sepsané s nevšední obratností, učinilo by i nyní veliký dojem, provozováno jsouc od umělců klassicky vzdělaných. Že však nebylo žádného polského jeviště, upustil od dalších pokusů dramatických. Vrstevník jeho, mnohostranný Lukáš Górnicki († 1602) zůstavil nám v zajímavém vypravování „Polský dvořan“ věrný obraz tehdejšího života dvorského a spolu vzor čistého slohu. Kronika Martina Bělského († 1575), první pozoruhodné dílo polským jazykem, vyznamenává se velikou jasností.

Spisovatelé zlatého věku jeví vůbec patrnou náklonnost ku přírodě a k životu lidu. Satirik a básník Šebestián Klonovič († 1608) složil báseň „Flis,“ počínaje výpočtem nejslavnějších plavců, na výstrahu a k zábavě polských lodníků plavících se do Gdanska, aby prý ukojil jich touhu po domově. Latinská jeho báseň Roxolania líčí přírodu, krásu a úrodnost Červené Rusi. Satiry, v nichž bičuje mnohovládu zkažené šlechty a jesuity, způsobily mu nejedno pronásledování. Sup Mikuláš Šaryński († 1581) skládal první sonety a teprve Ondřej Morštyn († okolo 1700), převodce Cida, jal se ho následovati. Tvůrce půvabných idyll Šymon Šymonovič († 1629), poslední básník věku tohoto, zavedl a zakořenil v Polsce tento neznámý tam po tu dobu způsob prosté venkovské poezije.

Zlatý věk, počavší za Zikmunda I. a kvetší za jeho syna Zikmunda Augusta a Štěpána Bátory, zasahuje až do doby Vázovcův: slavný kazatel

Petr Skarga, ozdoba věku svého, působil do roku 1612. Odtud počíná poezije upadati zároveň s nastalou politickou rozervaností. Byla ovšem ještě vítězství a opěvána nadšeně Václavem Potockým a Vespasianem Kochovským. Ale přes to nese doba tato na sobě znaky úpadku. Většina četných výtvorů tehdejších jest rázu chorobného: co do obsahu zavládá přílišný panegyrismus a co do formy odporný makkaronismus. Čím větší byl úpadek státu, tím úzkostlivěji jásáno při sebe menším radostném příběhu. Velmože provázely od kolébky do rakve nejnechutnější básně příležitostné. Kdosi oplakával smrť příznivce slovy: Východ slunce nesmrtelné slávy při západu pozemského života, vítězoslavná brána erbovního rytíře atd. Neméně zaráží nás druhá necnosť této doby, makkaronismus, totiž míchání slov latinských a polských. První příklad takové směsi ukázal žertem Jan Kochanovski: Est prope vysokum celeberrima silva Krakovum atd. Ostatně nepanovala tato strakatina toliko v literatuře; ze sněmu, z táboru, z kostela, ze života pospolitého razila si cestu do knih. Věci malicherné docházely obecné obliby, věci lepší uznány teprve potomstvem. Přepych šlechty přesahoval všecko, co nám vypravují v této příčině o starých Peršanech. Na stoly velmožské přinášeny pyramidy dukátů a rozdávány hostům. Také neřesti nesnášelivosti náboženské kálejí tuto dobu úpadku, z níž nicméně několik duchů vyniká: Kochovski skládá písně, satirik Opaliński kreslí strašné obrazy tehdejších mravů, epik Tvardovski opěvá všecky vážnější příběhy doby své s podrobností kronistickou. Nejlepší básník doby této, Václav Potocki († 1693), složil znamenitou Chotimskou válku, vydanou teprve r. 1850. Lyrické básně duchaplné Alžběty Družbacké († 1760), Chvála lesův a Jaro, jeví pravdivý a vroucí cit.

Lepším plodům doby makkaronské nelze upříti původnosti; nejsou napodobeny ani formou ani obsahem jako poezije doby následující, věku krále Stanislava Poňatovského (1750—1822).

V čele spisovatelů, kteří se pokusili vytříbiti zkažený vkus a zvelebiti národní osvětu, jmenovati sluší před jinými Stanislava Konarského († 1773). Snahy jeho rozšířiti starší polskou literaturu potkávaly se s účinkem. Konarski i jiní čelní duchové doby této řídili se však vesměs vlivem francouzským, vévodícím i jinde 18mu století, a dali tak době své ráz liché klassičnosti. Bylo módou skládati francouzské verše anebo alespoň překládati z jazyka tohoto. Tak vyšel r. 1766 překlad Gallandovy Tisíc a jedné noci, r. 1769 překlad Gil Blasa. Rok následující přinesl Úvahy o úpadku Řecka z Mablyho; potom vyšly bajky Lafontainovy, Perské listy Montesquieuovy, jehož Duch zákonův již dříve polsky vydán byl. V letech 1778—80 přeloženy některé tragédije Voltairovy a veselohry Diderotovy, později díla Florianova, Lesažova, St. Pierrova (Pavel a Virginie), Rousseauova, nemluvě o jiných nepatrnějších. První překlad Šekspírova Hamleta vyšel roku 1731 v Machnovce, městečku ukrajinském.

Francouzský směr zračí se na všech znamenitějších úkazech doby této. Biskup hrabě Ignác Krasicki, který jest jako duchovním středem tohoto věku, opírá se venkoncem o zásady encyklopédije a snaží se horlivě uvésti do polské literatury pravidla umění francouzského. Duchaplný vrstevník jeho Sta-

nislav Trembecki († 1812) a vtipný Kajetan Węgierski († 1787) jsou chovanci Voltairovi. Také Adam Naruševič († 1796), jehož hlavní zásluhy záleží ostatně v dějezpytu, připomíná v prvních svých pokusech vzory francouzské. Vedle těchto jde řada básníků, kteří šetří sice také svědomitě pravidel francouzských, ale pěstují směr národní a vlastenský; tak uměl zejména František Karpiński († 1825), v němž duch Kochanovského jako znova ožil, uhoditi v národní tón ve svých milozvukých, znárodnělých písních. Karpiński, Němcevič a Voronič stojí na rozhraní doby licho-klassické a doby básnictví v pravdě národního. Obrazivý a vznešený Jan Pavel Voronič († 1829), arcibiskup varšavský a primas polský, po Petru Skargovi největší polský kazatel, ustupuje co do krásy jazykové toliko historiku Hugonu Kollątajovi, slepému obdivovateli francouzské revoluce. Julian Němcevič († 1841), pobočník Koščuškův, výtečný jako státník, historik a básník, přičinil se po vzpouře r. 1830 také v cizozemsku o rozvoj polské literatury. Jeho historické zpěvy a Dějiny Zikmunda III. svědčí o jasném a jadrném duchu jeho.

Blahý účinek na písemnictvo měla společnost přátel nauk, založená roku 1800 a rozpuštěná r. 1830, k níž náleželi mužové jako Iguác Krasicki, hlubokou učeností a neobyčejnou pamětí vynikající historik Jan Albertrandy († 1808), Frant. Dmóchovski, sekretář společnosti († 1808), právník Tadeáš Čacki, († 1813), který polskou minulost z rumu vyhrabal a ze svého 500.000 tol. na různé ústavy a školy věnoval, professor Kopčyński, výmluvný hrabě Stanislav Potocki († 1831), znamenitý geolog a politický spisovatel Stanislav Stašic († 1826), Stanislav Soltyk, Voronič, překladatel dramatů Osiński († 1838), slovníkář Linde a Němcevič.

Úplný převrat v literatuře co do formy i co do obsahu nastal však teprv vystoupením velikého Adama Mickěviče († 1855), jehož poklád jí mnozí za největšího básníka slovanského. Mickěvič vážil první ze svěžího pramene národního, občerstvující dech jeho poezije probudil národ k novému duchovému životu. Od té doby básníci vyhledávali nadšení na luzích vlastenských; obraceli se častěji k venkovské idylle a vynášeli na světlo opovržené posud národní písně různých kmenův slovanských. Nikoli chladný rozum, nýbrž vroucí cit považován za prvotní zdroj vší poezije. Jsa Polák a katolík ze vší duše, Mickěvič jest spolu básník národní a romantický s příměsí vzneseného, mystického blouznění Dantovského; kromě toho nelze v něm neznamenati působení Byronovo, z něhož několik kusů přeložil, jakož i Goethe a Šillera. „Dziady" (dědové, slavnost umrlých), obšírná dramatická báseň, k níž ho ponukla nešťastná láska studentská, dotýká se nejhlubších ran života vlastenského a obsahuje vedle názorů vysokopoetických nejeden kus pošmurný a zarážlivý. Epické básně Konrad Vallenrod a Gražyna představují scény z vojny Litvanů s rytíři řádovými. Pan Tadeáš, poslední a nejlepší báseň Mickěvičova, líčí domácí život Litvy, její lesy a krajiny spůsobem dokonalým. S láskou ohlíží se tu básník na minulost a na obyčeje předkův. Tadeáše nazývají právem šlechtickou epopejí. Čím byl Homér všem Řekům, tím je klassický Tadeáš Mickěvičův polské šlechtě. Krasiński praví, že se v něm slívá Don Quixote s Iliadou.

Vzácné perly jsou Mickévičovy ballady a romance jakož i jeho Krymské sonety, kdežto znělky erotické, básněné po vzoru Petrarkově nezřídka tuto výši opouštějí. Jeho Čtení o slovanské literatuře jsou zhusta bez vědecké zevrubnosti, ba ve dvou posledních svazcích obracejí se v rejdiště přepiatých idejí, jimiž blouznivec Toviański ducha jeho zatemnil.

Vedle Mickéviče kladou jeho přítele Zikmunda Krasińského († 1859), skladatele prósou psané Nebožské komédije, mezi nejznamenitější básníky doby této. Hluboký náboženský cit Krasińského přechází mnohdy do fantastického blouznění. Jeho Iridion, též formy dramatické, vznikl v Římě z upomínek pohanských a křesťanských. Směr jeho mohli bychom nazvati směrem sociálnopolitickým. Kazimír Brodziński († 1835) jest básník citu, který se zná k zásadám romantikův jen potud, že se snaží učiniti podstatu lidu vůbec srozumitelnou. Zaujímá vážné místo jako pěvec písní skladu národního, jako skladatel utěšené idylly Věslava, jejž s Heřmanem a Dorotou srovnávají, jakož také jako kritik literární. Dále tu sluší jmenovati Antona Eduarda Odyńce, básníka pěkných ballad a legend a překladatele poezijí německých a anglických; Štěpán Garčyński († 1833), přítel Odyńcův a Mickévičův, osvědčil bohaté nadání svými Válečnými sonety a více ještě svou Faustu podobnou rapsodijí Děje Václavovy, jejíž cenu ztenčuje toliko přílišný mysticismus. Elegantní, však málo původní Štěpán Vitvicki († 1847) psal napřed podle vzoru Mickévičova Ballady a romance, potom Venkovské básně, jež veliké pochvaly došly, a konečně Biblické poezije, mezi nimi dialog Tobiáš. Záhy zemřelý Edmund Vasilevski († 1846) byl básník srdce; jeho krakováky staly se oblíbenými písněmi mládeže.

Modernější jest vážný, obrazivý Julius Slovacki, jenž s rovnou obratností vzdělával jak dráma tak báseň lyrickou, ale jenž pro vášnivý chvat nedospěl všude umělecké harmonije a klidnosti. Kdežto poezije Mickéviče a Krasińského nevybíhá z různých teorijí emigrace k osvobození Polska, jest múza Slovackého rodná dcera revoluce. On osmělil se obnažiti bolavé rány národu a povědéti mu zjevně nejtrpčí pravdy. Původce překrásných Biblických melodijí Kornel Ujejski povinen je Slovackému svým básnickým vzděláním. Na mazurky Chopinovy složil Ujejski tak výtečně texty, že nesnadno rozeznati, zdali hudba ku slovum či slova k hudbě hledána byla.

K tak nazvané škole litevské, jejíž hlavou byl Mickévič, přidružila se škola ukrajinská. Ukrajna, tato pravá domovina poezije, toto eldorado fantazijí a snů snaživé polské mládeže, vlast Mazeppy, Chmelnického a Vernyhory, země hetmanů, kurhanů, ohnivých písní, tyto nedohledné stepi, v nichž hučení větru s vytím vlků v jednu splývá melodiji, tyto bujné luhy, v nichž prastarý zvyk, kroj a jazyk původní svůj ráz zachovává, tak půvabné z jara, kdy na širé pláni obilí se vlní, zelený koberec tisícerým kvítím se pestří a rákosí veselými písněmi ptactva se ozývá, a poetičtější ještě v tichu vlažné letní noci žádným zvukem nepřerývaném — Ukrajna podnítila mnohé básníky ku výtvorům přeušlechtilým. Bohdan Zaleski, jehož nazval Mickévič slavíkem ukrajinským a o němž praví kritik francouzský, že namáčí péro své do paprsků jitřenky a že píše při zvucích harfy Eolovy, líčí sceneriji své ukrajinské vlasti skvělými

barvami, však působí více řečí nežli hojností myšlenek. V lyrickém epu Duch stepi vypravuje dějiny člověčenstva a ukazuje dojemný obraz osudu a poslání Slovanův. Anton Malčevski († 1826) dosáhl veliké slávy svou ukrajinskou básní Marie, představující ideál polské ženy. Zdánlivý nelad vypravování, tajemný závoj, jenž všelico zastírá, nenadálé přeložení scény a děj často přetrhovaný připomíná Byrona. Charaktéry rytířského mečníka, mladého Václava a pyšného vojvody nakresleny jsou mistrovsky, podobně jako obyčeje a příroda Ukrajiny. Ohnivý, mnohoobrazný Severyn Goščyński hlásí se k ukrajinské škole jenom epem svým složeným podle národní pověsti „Zámek Kaňovský," v němž líčí všecky hrůzy povstání ukrajinského (1768), kde sedláci šlechtu, židy a katolické duchovní rubali a města a zámky bořili. V mistrovské své Sobotce maluje Goščyński věrný obraz života horalů karpatských.

Z novějších a nejnovějších básníků — školy tak nazvané červenoruské — sluší vytknouti: vroucného skladatele Lirenky Teofila Lenartoviče, jenž sám četné písně své ku zpěvu skřivánčímu připodobuje; národního pěvce Vincence Pola († 1873), jehož Píseň o zemi naší popisuje poeticky polské krajiny; oblíbeného a plodného Vladyslava Syrokomlu (Ludvíka Kondratoviče, † 1862); rytířského Měčyslava Romanovského († v posledním povstání 1863); básníka Hlasů z rodných luhů Adama Pluga (pseudonymně Antona Pětkeviče); Romana Zmorského († 1867); Karla Březovského; cituplného lyrika a překladatele Fr. Moravského († 1861); Marii Ilnickou; Gabrielu Žmichovskou; řídkou improvisatorku Deotymu; epika, překladatele a dramatického básníka Vladimíra Volského, jenž složil text k polské národní opeře Halce Moňuskově. Náboženými legendami a pověstmi z lidu vynikl arcibiskup Ignác Holoviński († 1855). Adam Asnyk vydal r. 1869 Poezije, výtečné uměleckou zaokrouhleností, hojností a ušlechtilostí myšlenek. Také Vladyslav Bełza klade se mezi nejnadanějšími novějšími básníky.

POLSKÁ POEZIJE.

Polská národní poezije.

A. Písně historické a výpravné.

Píseň Bohorodice.

Bohorodice, dèvice,
Bohem slavená,
Marija,
U tvého syna, hospodina,
Matko zvolená,
Marija,
Získej nám smír vinám,
Kyrieleison.

Tvému dílu zdar a sílu,
Bože, dej!
Uslyš hlasy, naplň mysli
Člověčí.
Slyš modlitbu, již nosíme,
Račiž dáti, jak prosíme
Po životě rajský přebyt,
A na světě zbožný pobyt,
Kyrieleison.

Dobytí Kamence Podolského.

V slavném městě Kamenci
Tři koruny polské,
V slavném městě Kamenci
Hranice podolské.

A v neděli záhy ráno
Město odebráno,
Padesáte mladých děvčat
Turčínovi dáno.

Turci s hordou přistoupili,
Ciborium vzali,
Sedmdesát zákonníkův
V klášteře tom sťali.

Potom panny zaslíbené
Zbojci pohromili,
A tu svátost nejsvětější
Pod nohy skrušili.

Pokrušili, polámali,
Koňům podsypali;
Koně se jí nedotknuli,
Před ní poklekali.

Krakovanka.

Pod Krakovem černá role —
Chodí po ní Krakovanky,
Vijí vínky z mateřinky;
Zabočil k nim vojevoda.

Krakovanko, dej mi víneк!
Dala bych ti vínků mnoho,
Bojím se však bratra svého.
Krakovanko, otrav bratra,
Otrav bratra sourodého,
Budeš míti mne mladého.
Nevím, čím ho otrávit mám,
Nebo žádné bejlí neznám.
Jdi do sadu višňového,
Chyť tam hada zeleného,
Namoč hada v sladkém medě,
Častuj bratra, až přijede!

Jede bratr, jede z vojny,
Veze sestře dary hojny:
Na košilku bělolinkou,
Na sukyňku zeleninkou.
Vítej, vítej, bratře milý!
Dávno jsme se nespatřili.
Odskočila do přístěnku,
Přinesla mu medu sklenku.
Okus, bratře, medu, vína,
Nepil jsi ho od jakživa.
Pije bratr, padá s oře:
Co se děje, mocný bože!
Sestro, tys mne otrávila!
Och ne, bratře, opil jsi se,
Pojď na lůžko prospati se.

Krakovanka listy píše
Ku mladému vojevodě.
Vojevoda odpisuje:
Otrávilas bratra svého,
Otrávíš i mne mladého.

F. V.

Stala se nám novina.

Stala se nám novina,
Paní pána zabila,

V zahradě ho zaryla,
Routy na něm nasila.

Zrůstej routo vysoko,
Jak pán leží hluboko!

Routa již se zvedala,
Paní dosud nevdala.

Koukej, děvko, ku horám,
Nejede-li někdo k nám?

Jedou jedou pánové,
Nebožtíka bratrové.

Po čem jsi jich poznala,
Žes je bratry nazvala?

Po jich vraných koních,
Po červených čepicích.

Zdráva budiž švakrová,
Nebožtíka katová,

Kam jsi bratra schovala?
Na vojnu ho poslala.

My se z vojny vracíme,
O bratrovi nevíme!

Čí to krev zde v trávníčku,
Na noze a střevíčku?

Děvka slípku zabila,
Krví střevíc zbarvila.

Byť sto slípek zabila,
Krev by taká nebyla.

Čí to vlas tu na dvoře,
Po jeslích a v komoře?

Děvka sluhu česala,
Na zemi vlas nechala.

Kdyby všechny česala,
Vlasů těch by nesňala.

Sedej s námi švakrová,
Nebožtíka katová.

Sedej s námi do koles,
Pojedeme v hustý les.

Jak mám s vámi sedati,
Děti své tu nechati,

Děti své tu nechati,
Hospodářství nedbati.

Dětí my dbáť budeme,
Však i tebe vezmeme.

K temným lesům vůz se hnul,
Zlatý pás jí upadnul:

Stůjte, chvilku stůjte mně,
Ať pás zvednu ze země.

Tys ho sobě nedala,
K čemu bys ho zvedala!

Zjednal ti ho František,
Nebožtík náš bratříček.

Zajeli s ní za Řešův,
Koupili jí ořechův:

Švakrová hryz ořechy,
To jsou tvoje potěchy.

Za lesy s ní zajeli,
Tam z ní pásů nadřeli.

Jan Nečas.

Starší sestra bratra měla.

Starší sestra bratra měla,
Na vojnu ho vyprávěla,
V pravou ruku meč mu dala,
Sama hořce zaplakala.
Neplač, neplač, sestřičko má,
Za tři léta budu doma.
Už tři léta uplynula,
Posud bratra neviděla.
Mine léto, mine nové,
Vracejí se žoldnéřové.
Vítám, vítám, páni moji,
Daleko-li bratr stojí?

Nedaleko v širém poli,
Leží sobě na kameni,
Pravou nohou ve střemeni;
Koník jeho vedle něho,
Hrabe nohou, lituje ho;
Už se vhrabal po kolena
Litující svého pána:
Pokud můj pán na mně sedal,
To jsem pouhý oves jídal,
Nyní nemám sečky, slámy,
Roznesou mě černé vrány.

F. V.

Zajatý.

Sedí sokol na topoli,
Pláče Jášek u nevoli,
A tak žalostně huká
Jako žežulka,
Jako žežulka
V zeleném háji kuká.
A jakže ho srdce bolí,
Žít v Tatarské nevoli:
Musí o chléb prosit,
Vodu koním nosit.
Pláče Jášek, že žije
A černému Tatarovi,
Však ne matce, ne otcovi
Černé nohy myje!

Ach, proč jsi mne, matko moje,
Matko milá,
V Visle neutopila!
Kdybys v Visle utopila,
Moje v vodě utopení
Jakby s milou oženění.
O lépe je jít na máry,
Než v nevoli s Tatary.

K. Jičínský.

Drevič.

Jede Drevič, jede, sto pár koní vede,
Oj a za ním pan Pulavský každý kroček sledí.

Dereviče vzali, okovy sepiali,
Všecky zbroje, všecek statek jemu odebrali.

Dereviče oči — oči jeho oči,
Nespatří už Pulavského, odkud za ním bočí;

Dereviče uši — uši jeho uši,
Nebudou už naslouchati, odkud za ním kluší;

Dereviče nohy — nohy jeho nohy,
Nebudou už přeskakovat Pulavskému dráhy;

Dereviče ruce — ruce jeho ruce,
Nebudou už na vojence mečem máchat více;

Dereviče hlava — hlava jeho hlava,
Nebude už promlouvati pěkná hladká slova.

Jede Drevič jede krakovskou ulicí,
Vynesla mu krásná dáma vína ve sklenici.

Nyní mně ho dáváš, když mně není třeba,
A když jsem byl ve vězení, nedalas mi chleba.

Podej chlapče skřipky, podej mi obojí,
Nechať zahrám senátorům, nech vidí smrt moji.

F. V.

B. Písně lyrické a jiné.

Krakováky.

Abyste poznali pravého Poláka,
Budu vám tancuje zpívat krakováka.

Ne každému blaze, kdo zpívá a skáče,
Časem sobě také v kontečku zapláče.

Oči, moje oči, čemu pohledáte
V ty strany, kde žádné naděje nemáte?

Tam včelička létá, kde jsou sladké květy,
A srdce tam prahne, kam je láska táhne.

Modré oči, modré, co vy za moc máte,
Že vy mému srdci pokoje nedáte?

Dříve mi zahrají po smrti při hrobě,
Nežli já ustanu toužiti po tobě.

Pobíhá veverka sosně po vysoké —
Rosti mi, vyrůstej děvče modrooké!

Depce koník, depce, do stáje mi nechce,
Kdybych jel k děvčátku, poskočil by lehce.

Straka sobě skáče po zeleném háji,
Ty tvé černé oči srdce probodají.

Ve zeleném listu, mezi halúzkami,
Rozvíjí se kvítek — láska mezi námi.

Lístek zelení se, halúzky se chvějí,
Nadarmo se moje oči na tě smějí.

Kdybych byl malířem, vymaloval bych tě,
Štětec bych namočil, poceloval bych tě.

Pod okno ti vsadím pěknou růži bílou,
Aby každý věděl, že jsi mojí milou.

Svítí měsíc, svítí mezi hvězdičkami,
Nejhezčí má milá mezi panenkami.

Sedí hus na vodě, kačer tam k ní plyne —
Pověz mně, děvčátko, kocháš-li mne či ne.

Na vysokém dubě holoubeček seděl,
Milujme se spolu, by nikdo nevěděl.

Kdybyste mne, máti, za les vdáti chtěla,
Vždyť já nejsem ptáče, abych přeletěla.

Kdybyste mne, máti, za tu vodu dala,
Vždyť já nejsem rybka, abych přeplovala.

Nedbám o paláce, ač mám domek malý,
Kdybyste mi do něj milého jen dali.

Kdybych měl tvou lásku, králem nechci býti,
Nad všecky koruny srdce tvoje svítí.

Zelené se větve k zemi zohýbaly,
Ještě moje oči lásky nepoznaly.

Včela bez žíhadla, ryba beze kostí,
Láska bez bolesti, štěstí bez žalosti.

První milování takou mocí vládne,
Že oslepí oči a rozum ukradne.

Kdybych já už přišel po kolena v nebe,
Jak bych spatřil tebe, hned bych byl u tebe.

Což je po tom kvítku, jinému co voní,
Což je po děvčeti, nejsem-li já pro ni?

Nejsou moje líčka ničím malovaná,
Já jsem u matičky pěkně vychovaná.

Kolik je lístečků v lese na dřevině,
Tolik nestálosti v každé máš dívčině.

Nynější panenky pěknou modu mají,
Jednomu svou ruku, druhým srdce dají.

Pěkná je pšenička, když vyhání klasy,
Zalíbily se mně Petruščiny vlasy.

Poctivost a práce — celé moje jmění,
Tisíc krakováků — víc mi třeba není.

J. Dunovský.

I.

Z křoví do křovíčka honí ptáček ptáčka;
A já vám začínám zpívat krakováčka.

Milá mi ta strana, kde slunéčko vzchodí,
Ale ta milejší, kde Mařenka chodí.

Oči, moje oči, čemu pohledáte
V ty strany, kde žádné naděje nemáte.

Běží voda, běží, po kaménkách hučí;
Kdo vzdychat neumí, láska ho naučí.

Nikdo neví, neví, ani vědět může,
Co mé srdce trápí, jenom ty, můj bože.

Čemu že mne, bože, na světě necháváš,
Když mojim žalostem úlevy nedáváš.

Rád temnými mraky slze své pokryju,
Nechže nikdo nezví, v jakém hoři žiju.

Darmo lásku chovám, bez naděje vzdychám,
Ledva jsem rozkvetnul, žalostí usychám.

Běž hlase po rose, v kraj milenky mojí,
Pověz jí ode mne, že budeme svoji.

Konec krakováka, přestávám tančiti;
Panstvo moje milé račte odpustiti.

II.

Běží koník, běží, trávka pod ním leží,
Přešťastné to děvče, co hochům nevěří.

Marné mé myšlení, marné mé vzdychání,
Žít s tebou nedáno, osud mi v tom brání.

Zdali jsem se na ten bídný svět rodila,
Abych život celý v trápení prožila?

Jedněm slunce jasné vystupuje vzhůru,
A mně nebožátku skrývá se za chmúru.

Čemu žití moje nebe prodlužuješ?
Čemu nad neštěstím mým se neslitуješ?

Dříve mi zahrají po smrti při hrobě,
Nežli já ustanu toužiti po tobě.

III.

Modré oči, modré, co vy za moc máte,
Že vy srdci mému pokoje nedáte.

Sivá holubička, Holoubek sivější —
A můj je miláček ze všech nejmilejší.

Březová halúzka ku zemi se sklání, —
Neznají mé oči ještě milování.

V širém poli sádek trním otrněný; —
Miluj mne Mařenko, nebo nemám ženy.

Jedna mne nechtěla, druhá mne odbývá,
Ale třetí děvče samo na mne kývá.

Nechoď za vdanými ulánečku hladký,
Budeš v pekle hořet po samé lopatky.

Tři věci na světě hojí všecky rány:
Vínečko, panenka a sáček nacpaný. *F. L. Čelakovský.*

Padla rosa, padla v zelené dubině;
Miluj že mě můj Jeníčku, upřímě, nevinně.

Po hluboké vodě plyne kačer sivý,
Ledakdo je vesel, a já nešťastlivý.

Rád jsem tě měl děvče, ještě rád mít budu,
Nedostanu-li tě, života pozbudu.

O děvče, kde bydlíš, jaro bych sprovázel,
A před okny tvými bílé růže sázel.

Prostřed temných lesův shýbá se dřevina,
Tam mne láska táhne, kde je má dívčina.

Miluju já hocha, i kdož mi to zhaní;
Nejsem-liž já sama srdce svého paní?

Lítá ptáček, lítá, sám neví kde padne;
Kdo koho miluje, vzájemností prahne.

Pro tebe jsem chlapče spokojnost ztratila,
Nevrátí se více ta veselost milá.

Plyne loďka, plyne, dělí vodu s tebou,
Snad je už poslední mé vidění s tebou.

Ne dobré to dřevo, s kterého list letí,
Nestálá to láska, kde se mísí třetí.

Malino, malino, růže čarovaná,
Povídají lidé, že jsem malovaná.

Ani malovaná, ani růžovaná,
Jenom u maminky pěkně vychovaná.

Stali doubek, stali, už se nezelení,
Dala jsem mu slovo, už se nepromění.

Zpívá slavík, zpívá, když slunečko vzchodí,
A já tě miluju, což to komu škodí.

Slunce jasně svítí, větřík tiše věje;
Kdykoli tě spatřím, srdce ve mně mdleje.

Srdce mé omdlévá, oči zaplakané,
To že tebe, děvče, jiný snad dostane.

Proto mi příroda citelnost tu dala,
Bych koho miluju, vždycky milovala.

Miluj ty mě děvče, nehledej jiného,
Budeš míti ze mne muže poctivého.

Co den slunce svítí, co noc měsíc vzchází,
Jenom mému štěstí chvíle nepřichází.

S tam té strany vody plyne kačer sivý,
Ač nejsem tak vzhlídný, ale jsem poctivý.

Rozvíjí se kvítek mezi lístečkama,
Počíná se vznícet láska mezi náma.

Koníčky na hůrkách, stádo po dolině,
Co mi Bůh naznačil, to mne už neminc.

Jak tě nemilovat, když jsi dívka ladná;
Ručka bílá, nožka malá, k milování skladná.

Bože všemohoucí, nedopouštěj toho,
By ta, cc ji rád mám, vyšla za jiného.

Vytryskuje voda z pod hrubých topolí,
Žádný neuhodne, co mne v srdci bolí.

Miluju tě děvče, celý svět ví o tom,
A jen Bůh uhodne, co se stane potom.

Kdybych já i měla sto chlapců u sebe,
Přece pamatuju Jeníčku na tebe.

Běží veverečka po vysokém chvojí,
A moje dívčina v plném květu stojí.

Vezmi mne ptačino na křidélka svoje,
Zanes mě tam, zanes, kde je láska moje.

Potůček, potůček hadíkem se vije,
Štěstí jest, kde jeden pro druhého žije.

Nemilá jsem tobě, dejme pokoj sobě,
Ať už lidé nehovoří o mně i tobě.

Stojí doubek, stojí na vrcholku skály,
Pamatuj Mařenko, že jsem tobě stálý.

Ne všecko to zlato, co se kde zasvítí,
Nedobrá to přízeň, co se náhle vznítí.

Čím dále v hustinu, prostější dubina;
Čím dále od lidí, ladnější dívčina.

O můj milý Bože, cože se to stalo?
Není tam milosti, kde je peněz málo.

A moje Liduško, půvab oka tvého
Už se dávno vloudil v hloubku srdce mého.

Máš-li krásnou ženu, nevycházej z domu;
Nejsou už ty časy, abys věřil komu.

Létá ptáček, létá nad vysokou skálou,
Ach jak těžko dostat kochanečku stálou.

Pěkně slavík zpívá v prostřed temné noci,
Učinit mne šťastnou to je v tvojí moci.

Na vysoké hoře trávka se zelení,
Nech se naše láska nikdy neproměnní.

Praménku, co plyneš po pěkné dolině,
Vezmi moje vzdechy, zanes ku dívčině.

Sivé očka máme, oboje se známe,
Což komu do toho, že my se kocháme.

Sivé očka máme, ale nejednaké,
Moje jsou poctivé, tvoje ledajaké.

Oj není ti, není nic nad Krakovanky,
Neb z nich dobré ženy a stálé kochanky.

Běží koník, běží, neb má dobré nohy,
Nežeň se chasníku, sic dostaneš rohy

Dva sobě mluvili, já jsem je slyšela:
„Ženil bych se s kozou, by peníze měla.“

Ač jsem já dívčina z chudobného domu,
Přece mě maminka nedá ledakomu.

O bych se dostala mezi hory, skály,
Abych zapomněla, kdo mně byl nestálý.

Miluj mne dívčino a neboj se zrady,
Hleď si svého srdce a ne cizí rady.

Jestli se hněváte, že já špatně zpívám,
Zpívejte vy lépe, já se nerozhněvám.

Z Hankových Krakovdků.

Zpívá ptáček zpívá, když si v háji sedne,
Zardívá se panna, mládence když zhlédne.

Kolik moře kapek, kolik hvězd má nebe,
Za klenotů tolik cením dívko tebe.

Spokojenosť hledám, statku nejsem dbalý,
Štěstí může dáť mi domeček dosť malý.

Miluj mě dívenko, nic se neboj zrady,
Srdéčkem se spravuj, nedbej cizí rady;

Ten kdo tebe nezná, může ti zle radiť,
Kdo však miluje tě, nemůže tě zradiť.

Miluj mě jako já tebe bez všech hranic,
Když se na tě dívám, všecko je mi za nic.

Za svou lásku já se nikdy nezastydím,
Ve tvých pěkných očkách samu stálosť vidím.

Červená čepička, pštrosí péro za ní,
Miluj mě, dívenko, budeš mojí paní.

S černýma očima když se sivé spojí,
Takové manželství vždycky za to stojí.

Ach ty má Mařenko, moje sivé oči,
Div že mi srdénko k tobě nevyskočí,

Srdce nevyskočí, oko nevypadne,
Za tebe dám všecko, děvče moje ladné.

Letěla, křičela husička pernatá,
S tebou bych se ženil, nejsi však bohatá.

Seděla husička, tam kde voda stojí,
Míš-li ty peníze, budeme my svoji.

Jestli peníze máš, stříbra zlata dosti,
Ožením se s tebou ve vší ochotnosti.

Na to se ty neptej, budu-li co míti,
Jen se na to zeptej, budu-li tě chtíti.

Miloval jsem dívku, miloval jsem vřele,
Miloval jsem já ji celé tři neděle:

Budu milovať ji ještě týden celý,
Aby za stálého miláčka mě měli.

Pravdu ptáček mluvil na té naší slívce:
Kdo se nechceš ženiť, nepochlebuj dívce.

Jsi-li ty rolníkem, hleď si svého klasu,
Nechoď s dívčinami, máš-li málo času.

Nedobrý to strom je, z něhož listy letí,
Nestálá to láska, v niž se mísí třetí.

Vysoký je zámek, jestě vyšší skála,
Pověz mně panenko, s kým pak jsi to stála.

Šuměla lesina, když jsem po ní spěchal,
Plakala Julinka, když jsem já ji nechal.

Mládenci, mládenci, což pak to robíte,
Stárnou vám panenky, vy se neženíte.

Co den slunce svítí, co noc měsíc vzchází,
Ale mého štěstí chvíle nepřichází.

Nepřebírej dévo, abys nepřebrala,
Abys za kanárka vrabce nedostala.

Ať je jaro, leto, jeseň nebo zima,
Vždycky, panenko, mně taneš před očima;

V očích podobu tvou, v srdci jméno tvoje,
Jen když tebe vidím, plesá duše moje.

Teď ty naše děvy na modu jen dbají:
Tomu ruku, srdce onomu zas dají;

Třetímu lichotí, čtvrtého celují,
Pátému na věky stálosť svou věnují;

Přijde-li k nim šestý, získají ho zkrátka,
K sedmému se mají jako nevinňátka;

Osmý u nich na své náhlé štěstí hřeší,
Devátý se jejich věčné přízni těší;

Desátý jich nechá, maje přesvědčení,
Na světě že dívky v lásce stálé není.

Jan Neřas.

V lese po kaménkách šumí potok mile —
Nejsladší u tebe tráviti mně chvíle.

Na louce kvíteček, včelka vůkol bzučí;
Jiné láska těší, a mne jenom mučí.

Svítí měsíc svítí, drobné hvězdy vzchodí,
Co je po té lásce, když jí lidé škodí.

Dvě srdce svázaná pentličkou zelenou —
Kochám tě, Mařenko, budeš mojí ženou.

Dvě srdce svázaná, hozený klíč v moře –
Nikdo nerozloučí, jenom ty o Bože!

Padá deštík, padá na rezedu moji,
Přisahal mi včera, dneska zrádu strojí.

Uláni, uláni, malované děti,
Sedne na koníka, jako ptáček letí.

Letí ptáček letí, má červená pérka,
Zalíbila mi se sousedova dcerka.

Nad vodou dub stojí, konáry se chvějí —
Na tebe, panenko, očka má se smějí. *F. V.*

Mazurek.

Janek koně pojil, Káča vodu brala;
Jan sobě zazpíval, Káča zaplakala.
„Neplač Káčo, neplač, dosti toho pláče,
Půjdeš za Jeníčkem jako do paláce:
Komora a jizba jeden bílý kámen,
Půjdeš za Jeníčkem jak za milostpánem.“
„Co mně z toho přijde, milejší mně chata,
Nebudeš mne míti, jsemtě nebohata.“
„Ať jsi nebohata, ať máš věna málo,
Když mně to tvé očko na vždy udělalo.“

Čemu, ty dívčino.

Čemu, ty dívčino, pod javorem stojíš,
Či tě slunce pálí, či se větru bojíš?
Nepálí mě slunce, vítr mě neleká,
Nevidím jonáka, jehož srdce čeká.

Vycházím na cestu, kudy šel do světa,
Žáduá o něm zpráva ke mně nedoletá;
Ptám se také větru, co z těch krajů věje,
Nechce mně povědět, co se s milým děje.

Vyšla dívčina.

Vyšla dívčina,
Vyšla jediná
Jako růžový květ:
Bílé ručky zalomila,
Černé očko zarosila,
Změnil se jí svět.

„A čemu pláčeš,
Čemu naříkáš,
Dívčino moje?“

„Jak nemám plakat,
Nemám naříkat?
Nebudu tvoje!“

„Budeš, dívenko,
Budeš, srdénko!
Budeš, dá-li Bůh!
Lidé mi tě přejí
I rodiče dají,
I sám soudce Bůh.“

F. V.

Zeleným zasila.

Zeleným zasila,
Zeleným jí vzešlo:
Matičko má, nevíš,
Po kom je mi teskno?
Teskno mi je, teskno,
Po mém znejmilejším —
Není té hodiny,
Kdy se ukonejším.
Jdi ty, moje milá,
Zelenou doubravou,
Najdeš tam milého
S porubanou hlavou.
Jak milá uzřela,
Nahlas zaplakala,
Hedvábným šátečkem
Hlavu zavázala.
Neplač, moje milá,
Neplač pro mrtvého —
Můžeš sobě vybrat
Tisíc za jednoho.
A kdyby jich bylo
Jako stromů v lese,
Není z nich jednoho
Ku mojí potěše.
A kdyby jich bylo
Co listí na stromu,
Žádný se nerovná
Nebožtíku tomu.

Štěbetá skřivánek.

Štěbetá skřivánek,
Když do výše letí —
Hledám já tvé srdce
Již plný rok třetí.

Jako ta růžinka
Rozekvetlá svěží,
Tak jest mé děvčátko,
Když se ke mně blíží.

S kvítka na kvíteče'k
Včelky poletují —
A to nad med sladší,
Když tě pocelují.

Červené hřebíčky.

Červené hřebíčky,
Bílé tulipány —
Kde jsi můj Jeníčku
Mnoho milovaný?
Bolí mne, ach bolí
Ta moje hlavička,
Když se rozpomenu
Na tvoje slovíčka.

Když se rozpomenu
Na tebe za noci,
Vyplakala bych si
Svoje modré oči.

J. Dunovský.

Nepovím!

A já vím, nepovím
Co na boru roste: —
Rozmaryna po kolena,
Sila jsem ji v postě.

A já vím, nepovím,
Co na boru houká:
Houká tam holoubek,
Po družičce kouká.

Jan Nečas.

Kdy žár slunce.

Kdy žár slunce vedrem hněte,
Stojí ulán na vedetě:
Tam dívčina jak malina —
Nese v koši květ.

— Postůj, počkej, moje duše!
Zkad tvá drobná nožka kluše?
„Jsem z té chaty, trhám květy,
Vracím se již zpět.“

— Tam Moskali na půl míli,
Snad že tebe přemluvili?
„Já ubohá nikdy vraha
Neviděla jsem.“

— Daremné tvé omlouvání,
Na strážnici půjdeš s námi!
„Matka bědná, sama jedna
V domě čeká mém.“

— Vrahy skrýváš počtem hustým,
Dej hubičku, to tě pustím.
„Nejsem taká, dám hubičku,
Ale s koně slez.“

— S koně slezu: zákon velí,
Za to kulkou v leb mi střelí.
„Nebuď toho, pro Bůh, chtivý,
Bez hubičky jeď.“

— A co když se z varty ztratím,
Neb co vítěz z vojny vrátím?
„Buď pokojný, vrať se z vojny,
Hubičku ti dám.“

— A když padnu, to tak snadné,
Hubička mi nepřipadne.
„Věrná tobě na tvém hrobě
Kříž tvůj zulíbám.“

„Květy“ 1869.

Když jsem já přišel.

(Z horního Slezska.)

Když jsem já přišel pod milé okénko,
Zavolal jsem: otevř mi milenko!
Ona však se mne ptá: kdo to je?
Aj což dívko neznáš mne?

Vždyť já jsem to, co tebe miloval,
Ručky tvoje i líce celoval,
A ty nyní mojí musíš být,
A mi vůli moji vyplnit.

Udělám já se malou rybičkou,
Poplynu já tou bystrou vodičkou,
A já tvojí nikdy nechci být,
Ani vůli tvou chci vyplnit.

O mámtě já také dobré sítě,
Těmi, rybko, přec vylovím si tě.
A ty takto mojí musíš být,
A mi vůli moji vyplnit.

Udělám já se sivým holubem,
Budu lítat nad vysokým dubem.
A já tvojí přece nechci být,
Ani vůli tvou chci vyplnit.

I na to mám tak dobrého střelce,
Jenžto střelí holoubka do srdce;
A ty tedy mojí musíš být,
A mi vůli moji vyplnit.

Připnu já se co hvězdička na nebe,
Budu svítit jasno kolem tebe;
A já přece tvojí nechci být,
Ani vůli tvou chci vyplnit.

O dámtě já žebrákům chlebíčka,
Ti vyprosí hvězdu až s nebíčka,
A ty přece mojí musíš být,
I mi vůli moji vyplnit!

Ráděj matko svatbu vystrojíme,
Jinak mluvky už se nezbavíme,
Neboť teď už jeho musím být,
A mu vůli jeho vyplnit!

S. V. Čejkovský.

Říkala mně matička.

Říkala mně matička:
Nedej darmo srdíčka —
Což je po vší milosti,
Kde se nouze uhostí.

Ale Macek rozumně
Vykládal mi na humně:
Lepší láska od srdce
Nežli peněz tisíce.

Mocný bože.

Mocný bože, bože můj,
Kdež je můj tatíček?
Vyrůstá mně na něm již
Zelený trávníček.

Vyrůstá mně, vyrůstá
A růst nepřestane —
Ach, již mojí matičky
Hlavička nevstane.

Vyrůstá mně, vyrůstá
A růst nepřestane,
Ach, již mého tatíčka
Hlavička nevstane.

Mocný bože, bože můj,
Kdež je můj bratříček?
Již mi na něm vyrůstá
Červený trávníček.

Mocný bože, bože můj!
Kdež je moje matička?
Již mi na ní vyrůstá
Ta bílá růžička.

Vyrůstá mně, vyrůstá
A růst nepřestane,
Ach, již mého bratříčka
Hlavička nevstane.

Mocný bože, bože můj,
Kdež moje sestřinka?
Vyrůstá mně na ní již
Modrá fialinka.

Vyrůstá mně, vyrůstá
A růst nepřestane,
Ach, již mojí sestřinky
Hlavička nevstane.

J. Dunovský.

OPUŠTĚNÁ.

Otce, matky nemám,
A přátely neznám;
Sirota ubohá
Kam jen se podět mám!

Matičko, matičko,
Co ty v hrobě ležíš,
Já tu světem bloudím
A ty o tom nevíš!

Já tu světem bloudím
Jak ten ptáček v poli,
Zaplakat nemohu,
Tak mne srdce bolí!

Zaplakat nemohu,
Nemám slzí více,
Které by svlažily
Mé usvadlé líce.

Josef Pâjman.

ROZEPSANÝ LIST.

Na záhoně dvě pivoně, okolo nich jabka:
Nedocházej za děvčetem, když ti brání matka!

A jak nemám za ní chodit, když je jako růže,
Sukeňku má jako paní jenom míti může.

Prsten zlatý, do roboty fěrtošek má čistý:
Nepůjdu já za ní více, budu psáti listy.

Janek počal listy psáti, noc se rozprostřela,
Papíru se nedostalo, svíčka dohořela.

ODPROŠENÍ.

(Z horního Slezska.)

Víuek liliový bělounké má kvítí:
Když se sejdou dvě srdečka, těžko je rozníti.

Odpros mne, ty dívko, nebs mne rozlobila;
A jak ty mne neodprosíš, nebudeš má milá.

Kam bych se to, brachu, s rozumem svým děla,
Kdybych ještě ledakoho odprošovat měla.

Nestojím já o tě, ani se tě prosím;
Nebo také, jaký ty jsi, pod podešví nosím.

Ty jsi sobě myslel, že jsem o tě stála;
Když jsi chodil pod okénko, to jsem se ti smála.

F. V.

Hrachový věnec.

Lidko, Lidko moje! V zeleném záhoně
Je růže měsíčná i milá i sličná:
Z té růže v sobotu věnec ti upletu,
A v svatou neděli bude už veselí.

„Stasenku, Stasenku! při mojem okénku
Každé jaro v postě cukrový hrách roste:
Z něho před sobotou sestry věnec spletou,
A tvou skráň mládenčí tím hrachem ověnčí.*)“

F. V.

Vlasy, moje vlasy.

Vlasy, moje vlasy,
Škoda vaší krásy,
Přijdete vy pod čepeček
Za nedlouhé časy.

Dám se do česání,
Netěším se s vámi,
Když jsem pannou byla,
S vámi se těšila.

Chodila jsem sobě
V zeleném věnečku —
To vše jsi zavinil,
Můj milý Jeníčku.

Darmo vše je, darmo,
Zapřáhls mne v jarmo,
Nikdo z něho nevypřáhne,
Pokud ta smrt nenastane.

J. Dunovský.

Vítr mraky bije.

V horách vítr dravý
Padl na mrak tmavý;
Za vlasy se rvaly,
Který koho svalí;

Vítr se obrátil
A mrak v moře schvátil.
Zahvízdal si světem,
Rozletěl se letem

V nový zápas tuhý,
Zbičovat mrak druhý.

Jan Nečas.

Přišla baba ku zpovědi.

Přišla baba ku zpovědi,
Celá byla ztrápená:
Povězte mně, velebníčku,
Zdali budu spasena.

Velebníček: Otevř hubu!
Praví, by se nebála:
V pekle pláč a skřípot zubů,
Čím pak ty bys skřípala?

J. Dunovský.

*) Dáti neb upléstí komu hrachový věnec tolik co u nás košem dáti, košem odbyti.

Plyne hájem voda.

Plyne hájem voda čistá,
Dívčina tam trávu chystá;
Nachystala, navázala,
Na Jeníka zavolala:

Pojď mi, Jene, pomáhati,
Ale chraň se rozmlouvati;
Matička mně nařídila,
Abych s tebou nemluvila.

Z kamene by srdce bylo,
Kdyby k tobě nemluvilo,
Z kamene bys srdce měla,
Kdybys ke mně mlčeť chtěla.

Ještě nůše nezmožena,
Kačenka již přemluvena,
Přemluvena, přesvědčena,
K Jeníkovi přitulena.

Sedí, sedí zarmoucena,
K Jeníkovi přitulena,
Sedí, sedí uslzena,
Od Jeníka přemluvena.

Což jsi chorá, či hrob hledáš,
Nebo snad mně srdce nedáš?
Nejsem chorá, hrob nehledám,
Toliko ti srdce nedám.

Po hájích a nivách.

Po hájích a nivách pěkně rozložených,
Po lučinách květných, u vod rozpěněných
Běhával jsem všude s tou mojí Mařenkou,
Když jsem já byl chlapcem a ona panenkou.

Buď jsme v prostřed léta vyšli hledat hříby,
Nebo u splavu jsme chytávali ryby.
Běhával jsem všude s tou mojí Mařenkou,
Když jsem já byl chlapcem a ona panenkou.

Na chmel, ořechy a raky, na jahody,
Přes trní, kře, kopřivy a brody
Běhával jsem vždycky s tou mojí Mařenkou,
Když jsem já byl chlapcem a ona panenkou.

Sotva slunce vzešlo, sotva drůbež vstala,
A již děvčata se s hochy do hry dala.
I já jsem si hrával s tou mojí Mařenkou,
Když jsem já byl chlapcem a ona panenkou.

Jan Nečas.

Vánoční koledy lidu piňského.

I.

Přišli, přiletěli přemilí andělé
Na zlatých křídlech, na sněžném běle,
A s nebes veselá přišla novina:

Panna porodila Božího syna,
A porodivši v plénky zavinula,
A zavinuvši v jesličky vložila.

Hajej mé děťátko,
Jezu Jezulátko,
Hajej můj maličký,
Ač bez poduštičky.

A dřevo zimňounké
A dítě nahounké.
Šátek s hlavy vzala,
Postýlku ustlala.

Vzal na se syn Boží
Tělo utrpení,
Aby nás vykoupil
Od zatracení.

II.

Štědrý vám večer i dobrý večer!
My tobě hospodáři nesem
Božího syna —
Milá novina —
Zajásej plesem.

Štědrý vám večer a dobrý večer!
Budiž veselý,
Pokrývej stoly,
Pokrývej bílým ubrusem.

Štědrý vám večer i dobrý večer!
Za chvilku malou
Budeš přesvatou
Na noc mít matku s Jezusem.

Štědrý vám večer i dobrý večer!
A kdy nepřijde
Než chvilka vyjde
K vám na večeři —

Štědrý vám večer i dobrý večer!
To tam andělé
Budou vesele
Pět božské mateři.

Štědrý vám večer i dobrý večer!
Ptactvo nebeské
I pastuškové
Zapějí hezké
Písně a nové —

Štědrý vám večer i dobrý večer!
To pánu svému,
Narozenému
Synu Božímu na uvítání
A Bohu otci
Na poděkování.

Štědrý vám večer i dobrý večer!

K. V.

Sirota.

Ach, kamže to spěcháš, ubohé ty dítě?
„Spěchám já mamičku hledat po tom světě.“

O, jdi jenom tamo na hřbitov zelený,
Maminčin hrob najdeš kvítím ozdobený.

Ach kdo pak to stojí tady na mém hrobě?
„Ach, já to mamičko, pusťte mne jen k sobě!“

A co bys tu jedlo, a co bys tu pilo?
„To co vy tam jíte, to co vy tam píte.“

Písku já se najím, zimní rosu piju,
V té komůrce tmavé boží manou žiju.

O jdi jenom zpátky ku svojí maceše,
Nechať tě umyje, nechať tě obleče.

„Ach, když ta mé myje, ohne krutě šíje,
A než mě obleče, po prahu mě vleče.

Ach, když ta mě češe, potůčkem krev teče;
když mi chleba krájí, ústa její lají.

A když mi ho dává, zle mi přimlouvává;
Svým dětem mazaný, mně pískem sypaný.“

Fr. Žherský.

Ptačí veselí.

Před dávnými časy ptáci hody měli,
Vystrojil jim orel svatební veselí:
Houser sobě pojal svoji paní housku,
Kačer sobě pojal svoji paní kačku;
Malý čirek sloužil ochotně za svašku.
Křivonosa poslali do lesa na šišky
A datlovi kázali, aby strouhal lžičky.
Slípka pivo točila, kohout je šenkoval,
Kdo ho jen požádal, ihned ho častoval.
Korotvička malilinká za kuchařku byla,
Jenom že si u čelisti plece zasmolila.
Strnadové ptáčkové na stůl donášeli
A vrabčíci pánové jídla přikrájeli.
Síkorečka tancovala po smeti po stole
A páv jim vyhrával na base v stodole.

F. V.

Nedovědnosti.

Oj, kde je ten křivý Jan, co chodíval s pěchem?[1])
Kyjanem[2]) se opasoval, podpíral se měchem.
Měl on studni za pecí, nabíral z ní sakem,
Ryby chytal hraběmi, vrabce střílel makem.
Síkorka se otel la za pecí na ráhně,
Holé tele porodila, kdo ví, co se stane?
Běhla liška přes oves, ulovila slance[3]),
Padla jehla do moře, zabila tam kance.
Běžel zajíc přes krchov, povalil zvonici:
Musel kněži hřivnu dát, mramorovou svíci.
Visla se nám vznítila, ryby pohořely,
Osmažené rybičky v lesy odletěly.

F. V.

Komár.

Jednou komár s dubu spad
A zlámal si v kyčli hnát.
Hej, hej, hahaha, a zlámal si v kyčli hnát.

Potloukl si hlavičku
O dubovou větvičku.
Hej, hej, hahaha, o dubovou větvičku.

Zlomil nožku v koleně,
Na dubovém kořeně.
Hej, hej, hahaha, na dubovém kořeně.

Netřeba tu doktora,
Ani kněze, převora.
Hej, hej, hahaha, ani kněze, převora.

Žádné též apatyky,
Jen rýče a motyky.
Hej, hej, hahaha, jen rýče a motyky.

Dověděla se mucha,
Že komár už bez ducha.
Hej, hej, hahaha, že komár už bez ducha.

Sedla si hned u něho,
Pozdravila milého.
Hej, hej, hahaha, pozdravila milého.

Ach můj milý komáře,
Už nebudem žít v páře.
Hej, hej hahaha, už nebudem žít v páře.

[1]) pěch, pich, nástroj pěchovací, stlukadlo. — [2]) kyjan tolik co palice. — [3]) obyčejně slaneček.

Zalila se slzami
Nad miláčka mukami.
Hej, hej, hahaha, nad miláčka mukami.

Ach, neplačiž sestřičko,
Má jediná dědičko.
Hej, hej, hahaha, má jediná dědičko.

Budeš dědit mé růžky,
I mé drahé ostružky.
Hej, hej, hahaha, i mé drahé ostružky.

Jar. Hrubý.

Polská umělá poezije.

Mikolaj Rej z Naglovic.

Skutečná literatura polská počíná se teprvé uvedením tisku do Polsky na počátku 16. století. Nejstarší známá tištěná kniha polská (Rozmluvy krále Šalomouna s Marcholtem) má dátum roku 1521. Do té doby panovala v Polsku latina: všecko téměř psáno latinsky, statuty, letopisy, díla duchovní; polsky zapisovaly se takořka náhodou některé duchovní písně, částky bible, modlitby, překlady statutů atd.

Již první doba polské literatury, ležící asi mezi lety 1521 a 1621, sluje ne bez podstaty „zlatým věkem“ jejím, jinak také dobou Reje z Naglovic a Jana Kochanovského, svých hlavních representantův. Ostatní čelnější představitelé „zlatého věku zikmundovského“ jsou Sęp Šařyński, Grochovski, Miaskovski, Klonovič a Šymonovič. Literární historikové berou zlatý věk obyčejně za třetí dobu polského písemnictví, kladouce první dobu jeho (dobu piastovskou či dobu latinských kronik) až po rok 1386, to jest po rok sloučení se Litvy s Polskou a druhou dobu (jagelonskou či Dlugošovu) až do panování Zikmundova. Již v této druhé době jmenují se tři polští básníci: Stanislav Ciołek z Želechova, jenž opěval válečné skutky Polákův, Ondřej Galka z Dobčyna (Pochvala Wiklefa) a Ondřej ze Slupí, po němž se patero písní náboženských zachovalo.

Za otce polské poezije pokládá se však teprvé Mikuláš Rej z Nagłovic, erbu Okša. Otec jeho měl na Červené Rusi na blízku města Židačova nad Dněstrem rozsáhlé statky. Zde, v městečku Žuravně, narodil se mu Mikuláš nejspíše roku 1505. Za mládí nedostalo se mu vychování téměř žádného. Teprvé k doléhání přátel nechal se otec pohnouti, aby posílal chlapce do školy ve Skalmíři u Krakova. I zde i později v Krakově měl však Mikuláš raději veselou společnost než učení, prospíval málo, ale vyváděl tím více mladých kousků. Vrátiv se do domu otcovského zabýval se jinoch horlivě honbou a lovením ryb v Dněstru.

Ve dvacátém roce poslán podle tehdejšího obyčeje na dvůr velmožský, aby tam doplnil zevní svoje vzdělání. Na štěstí dostal se Rej na dvůr palatina Sandoměřského, Ondřeje Tęčyńského, jednoho z nejvzdělanějších pánův doby té. Pán tento jal se vyučovati dvořana svého přede vším ve psaní polských listů. Rej styděl se své neumělosti i hleděl dohoniti, co obmeškal. Již tu ukázal se přirozený talent jeho: Rej počal, jak uměl, skládati verše.

Opustiv dvůr Tęčyńského vrátil se domů a vedl tu život nenucený a veselý. Nepřijal žádné služby, maje za to, že obtěžuje úřad dva nejvzácnější statky člověka, neodvislost a svědomí. Nebyl však lhostejný k současným událostem. Liboval si u dvora královského a proto bydlil obyčejně na blízku Krakova, ač šťastným sňatkem a různým dědictvím obšírných statkův na Červené Rusi nabyl a tam dvě městečka, Rejovec a Okšu, založil. Nemoha se obejíti bez hluku a bez veselé společnosti účastnil se velmi horlivě všech veřejných schůzí a sněmů. U dvora byl velmi oblíben; Zikmund I. obdařil jej statkem a ročním platem. Velké jmění jeho stačilo jak tak jeho rozmařilosti.

Z tohoto života vytržen byl Rej náhle proniknutím do Polska nauky reformátorské. Nemeškal chytiti se módy i vykládal v duchu dissidentů (nekatolíků) místa biblická. Tenkráte sepsal „Apocalypsis“, drama „Život a skutky židovského Josefa,“ „Knihu o potopě,“ „Krásné skutky křesťanského člověka,“ „Zápas osudu a cnosti,“ „Knihu pro ženy,“ „Pancíř křesťanského rytíře atd.

Důležitější jsou „Apophthegmata“ (veršované propovídky), „Žaltář Davidův s modlitbami,“ nejznámější dílo jeho a v lidu velmi oblíbené, Postilla polská, Zvěřinec stavů šlechtických (1562), důležité to charakteristiky mnoha současníků, počínajíc královnou Bonou, v nichž se ponejprv forma bájky a povídky vyskytuje. Nejobšírnější z veršovaných spisů Rejových je „Vizerunek własny (pravá podobizna) života člověka poctivého“ (1569), spis to velmi rozvláčný a plný opakování. Líčí se v něm jinoch, který bažě po naučce o cnosti a blahu radí se s různými filosofy — každá část má jméno filosofa — a stává se mužem počestným. Mezi mnohočetnými spisy jeho vyniká Zwierciadlo albo kształt, v którym każdy stan snadnie się może swym spravom jako ve zwierciadle přypatřyć“ (1568). V tomto „zrcadle“ je řeč o velmi různých otázkách jako: Jakého vzdělání mají poctiví rodiče svým dětem dopřáti; jak předkové naši pýchy užívali; co jest pravda; o pravém příteli; polské hrdinství atd. Zrcadla taková byla tehdejšímu obecenstvu asi tím, čím jsou nám naučné slovníky. Nyní zajímá kniha tato hlavně historika.

Rej byl veliký milovník veršů a napsal jich k neuvěření mnoho a na každou příhodu. Vedle obšírných skladeb sypaly se z plodného péra jeho také drobné verše jako „figliki“ (šprýmy.) Jsou to veršované anekdoty a byly pro mnohé neomalené narážky velmi stíhány.

Jenom ty spisy, které nám po Rejovi zůstaly, tvoří malou knihovnu. Později vydával spisy své beze jména.

„Není pochybnosti, píše V. Štulc, že starší literatura česká sloužila mu poněkud i za podnět i za vzor. Jako veršopisec nehrubě se proslavil: plody jeho veršované jsou plané a chudé. Tím větší cenu mají do sebe spisy, jež

vydal prosou. Vynikát pak mezi nimi obzvláště „Źvierciadło“. — Rej, důvtipný samouk, polský šlechtic, nemálo smýšlející o této šlechtě, novověrec bez hlubšího teologického vzdělání, mate v teoretické části díla svého všelijak pomysly onoho věku: za to tím roztomilejší a jadrnější jsou výklady jeho, kdekoli dotýká se praktického života, kdekoli vypisuje půvaby řádné domácnosti, kdekoli mluví o povinnostech správného Poláka na službě otčiny. Polska jest důvtipnému a prostoduchému spisovateli ideálem, řeč jeho živoucím ohlasem zdravých pomyslův a mimo částečná poblouzení pravda křesťanská pravidlem celého života; slovem ryzí polský ráz, vlastenectví a křesťanství vanou z děl jeho.“

Kraševski vydal Rejovu charakteristiku pod titulem: Dziś i lat temu třysta“ (Dnes a před třemi sty lety, Vilno 1865).

Čech.[1])

Čech, ten chodí jako páv: má víc strojenosti.
Jak a kterak, příchuť tam každé případnosti.
Víc tam mnohdy lesku nežli zlata bývá,
Však to pěknou postavou každý snadno skrývá.
Zvykli, kdy toho třeba, aby mužni byli,
Neb neústupným třeba, by se ozdobili.
Též zvláštní povahu tu jistě v sobě mají,
Že slovo rádi plní, které komu dají.
Prvé, kdy co velkého v Polsce ujednáno,
Tedy to českým slovem splnit slibováno.[2])

Z „Apophthegmatů.“

O cnosti.

Všecko spolu hyne se člověkem,
Jediná cnosť trvá věčným věkem.
Cnosť se bere za okrasu
Při pánu i při chuďasu.

Cnosť je nad smaragdů záři všecku,
Koupiti ji nelze po kupecku.
Mocnou zbrojí poctivost nám sluje,
Slávu střeže, boly zapuzuje.

---

[1]) Úryvek tento vyňat jest z „Promluvy krátké k poctivému Poláku“ v díle: *Źvierciadło albo kštalt, v którym każdy stan snadně się może swym spravam jako v źvierciadle přypatřyć* (1568, vydání krakovské r. 1848, str. 165).

[2]) Čechové považováni — dle veřejného mínění v Polsku v 16. století — za národ hrdý, nádherný, plnící věrně dané slovo. Tento názor polský dobře vyjádřil Rej hořejšími slovy. „České slovo“ v Polště 16. i 17. století znamenalo vůbec věrné vyplnění slibu, nač možno bylo spoléhati. „*A za ja Čech słowo dzierżeć?*“ „*Co Čech słowo třymać?*“ — takové a podobné výrazy vyskytají se u Kromera, Sarnického, Paprockého, Rysinského a j.“ — (Viz rozpravu Jos. Pervolfa: „Čechové a Poláci v 15. a 16. století“ v „Osvětě“ 1873)

Život poctivý a ničemný.

Tomu život nezakvítá,
Kdo se lsti a klamu chytá:
Neb to spolu vždycky chodí,
Nepoctivost nouzi plodí.

Krátké časy.

Jak ty naše časy plynou!
Jako mlha s větrem hynou —
A my přece málo dbáme,
Svévolně je promeškáme.

Vznešeně.

Dobrá duše nepobloudí,
Pokud podle cnosti soudí:
Neb ta vždy pne vzhůru zraky,
Jako orel skrze mraky.

Nešťastně.

Tvoje štěstí jako blána
Pěkně zlatem malována:
Když se blýská nejpěknĕji,
Zvěstuje to konec její.

Jan Nečas.

Jan Kochanovski.

Teprvé Kochanovski je skutečný básník polský. Rej byl sice nadaný, ale nevzdělaný improvisator; v Kochanovském sloučil se naproti tomu talent poetický s důkladnou vzdělaností a s podivuhodnou vládou jazyka.

Narodil se roku 1530 (podle jiných 1532) v Sičyně v Sandomiřsku a vychován byl v otcovském domě velmi pečlivě. Ve 20. roce šel do cizozemska, totiž napřed do Němec, potom do Italie, kde se roku 1552 na universitě Padovské zapsati dal. Navštívil také Benátky, Řím a Kampanii a studoval tu důkladně klasickou literaturu. Potom šel do Paříže a poznal tam náčelníka francouzské „Plejady“, Ronsarda. V Paříži složil Kochanovski několik polských písní.

V padesátých letech, kdy byl Rej v plném lesku slávy, pročetl někdo ve společnosti v zemi sandomiřské jako novinku přivezené právě z ciziny verše mladého, neznámého básníka, žijícího v Paříži. Verše opěvaly slávu boží a počínaly tak:

Čego chceš od nas Panie za tve hojne dary?
Čego za dobrodziejstva, którym niemaš miary?
Kościoł cię nieogarnie, všędy pełno ciebie,
I v otchłaniach i v morŭ, na ziemi i v niebie ..

Verše zarazily všecky přítomné výtečnou formou. Rej byl u vytržení i přivítal píseň improvisovaným dvouverším:

Temu v nauce dank před sobą davam
I pieśń bogini słowiańskiej oddavam.

Mladý básník, jemuž odevzdával Rej žezlo poezije a jenž od těch dob na polském Parnasse osedl, byl Jan Kochanovski. Rodina Kochanovských vynikala vůbec básnickým darem: Ondřej Kochanovski přeložil Vergilovu Eneidu, Mikuláš psal drobné verše a Petr (1566—1620) převedl Tassův Osvobozený Jeruzalem a Ariostova Šíleného Rolanda.

Když jej tak sláva předstihla, vrátil se z Paříže domů, aby spořádal pozůstalost po matce mezi tím zemřelé a smířil rozdvojené bratry. To podařilo se mu teprvé roku 1560 rozdělením statkův, při čemž našemu básníkovi statek Černý les připadl.

Mezi tím usiloval státní podkancléř Padněvski o to, aby mladého a vysoce vzdělaného muže pro státní službu získal. Tak stal se Kochanovski královským sekretářem. Toto postavení vedlo obyčejně k nejvyšším důstojnostem. Ale náš básník neznal takové ctižádosti; žertoval a veršoval, nedbaje dvorských intrik. Přátelům vypravoval své zkušenosti v cizině a obveseloval je svými „fraškami“ (žerty), v nichž se mnoho ducha, humoru a satyry jevilo a které se proto za nedlouho po celé zemi roznesly. Vysocí příznivci u dvora obsypávali ho dary, a ač neměl kněžských posvěcení, dáno mu proboštství v Poznani a ve Zvoli.

Nejraději a nejdéle zdržoval se na svém statku Černolesském, aby žil rodině a Musám. S chotí svou Dorotou Podlodovskou žil ve vzorném manželství a roztomilá dceruška Voršilka dovršila jeho domácí štěstí. Klidnému a tichému Černolesu přivykl tou měrou, že se málo kdy pohnouti nechal, aby se zúčastnil bouřlivého veřejného života tehdejší doby. Toliko roku 1579 přijal čestný úřad vojského, který ženy a děti v palatinatu pod ochranou měl, když mužové do boje vytáhli.

Poslední léta života svého strávil básník v trpkém hoři, především pro smrt své milované Voršily, která mu byla největší radostí. Zvěčnil ji v jednom ze svých nejlepších děl, nadepsaném „Trény“ (žalozpěvy).

Novým hořem naplnila cituplnou duši Kochanovského násilná smrt švakra jeho Podlodovského, jenž jako vyslanec v Turecku zavražděn byl. Kochanovski spěchal do Lublína, kde král soud držel, aby na něm žádal pomstu na půlměsíci. Však než dostal vyžádanou audienci, zemřel na mrtvici dne 24. srpna 1584. Tělo jeho pohřbeno v rodinné hrobce ve Zvoli, kde se památní deska podnes zachovala. Z šesti dcer zemřely dvě před ním. Jediný, po smrti narozený syn přečkal ho toliko dvě léta.

Kochanovski psal latinsky a polsky. Polské skladby jeho jsou buď původní, buď řeckým a římským napodobené. K napodobeným náleží: Žaltář Davidův, obsahuje 150 žalmův (V Krakově 1578). Fenomena, báseň didaktická o znameních nebeských podle Arata. Monomachie čili souboj Parisa s Menelaem (3. zpěv Iliady). Šachy, báseň podle ital. Marka Vidy. Písně ve dvou knihách, podle Horácia, Latulla, Anakreonta a řecké antologie.

Původní práce Kochanovského jsou: Praporec čili hold pruský, báseň napsaná za příčinou skládání holdu Albrechta Pruského králi Sigmundovi. Dryas Zamechska, přivítání krále od lesní nymfy, když v ty krajiny vyjel na honbu. Písně, mezi nimiž Píseň o smrti Jana Tarnovského a památka o Janu Tęczyńském. Satyr, připsaný Sigmundovi Augustu, jemuž si stěžuje do pustošení lesů. Shoda, satyr. báseň, v níž zosobněna svornost (shoda) vytýká stavům jich poblouzení. Odprava poslů řeckých, dramatická báseň veršem Sofokleovským dle vzorů řeckých. Brada, báseň žertovná

o sporu brady s vousy. „Trény“ (elegie) na smrt dcery Voršily. „Frašky“ (1584), básně epigramatické rozličného obsahu.

Prosaické práce Kochanovského jsou nečetné.

Latinsky sepsal elegie, Foricenia (polské frašky) a ódy (Lyricorum libellus).

Nejčelnější díla Kochanovského jsou:

Trény, „vesměs přirozené, tklivé a hluboké“; „Žaltář Davidův“, jakým se žádný novověký jazyk doby tehdejší honositi nemůže. Jak byl oblíben a rozšířen, patrno také z toho, že vydán byl za krátkou dobu dvacetkráte. A když 200 let po Kochanovském Karpiński žaltář znova překládal, přijal do něho mnohé žalmy Kochanovského beze změny. Dramatická báseň „Odprava poslů řeckých“ jest po Dubrovčanu Lucići ze Hvaru první, o niž se slovanský básník pokusil. Mickievič nazývá ji „útvorem přesličným, daleko čistším, mnohem více řeckým, než jest Goethova Ifigenia v Tauridě.“ Báseň tato složená za příležitostí sňatku Zamojského s princezkou Batoryovou provozována byla u přítomnosti krále Štěpána Batorého v Ujazdově dne 12. ledna 1578. Rozmanité a nezřídka výborné jsou také Písně Kochanovského.

„Kochanovski neměv předchůdcův a nemaje vzorův utvořil sobě tak milou a prostou, skladnou a zvučnou řeč básnickou, že podnes může sloužiti za vzor.“ (V. Štulc).

Pěkný obraz života básníkova na rodném statku podala Klementyna z Tańskich Hofmanova historickou povídkou: „Jan Kochanovski v Čarnymlesie.“

Co chceš od nás Pane.

Co chceš od nás Pane za tvá podělení?
Za dober tvých dary, kterým míry není?
Chrám tě neobsáhne, vše je plno tebe,
Propasti i moře, zem i celé nebe.

Zlata také nechceš, vždyť je všechno tvoje,
Cokoli v tom světě člověk má za svoje,
Vděčným srdcem tebe Pane vyznáváme,
Nejlepší to jesti oběť, kterou máme.

Tys pán všehomíra, nebesa jsi rozpjal,
Hvězdičkami sličně zlatými je upjal.
Založil jsi základ země neobešlé,
Pokryly ji trávy tvojí vůlí vzešlé.

Za rozkazem tvojím v břehách moře stojí,
Vyměřených hranic přeskočit se bojí,
Řeky nepřebranou hojnost vodstva mají,
Bílý den, noc temná svoje časy znají.

Tobě k vůli vesna pestrá kvítka rodí,
Tobě k vůli léto v klasném věnci chodí.
Víno štědrá jeseň, hojnost jablek dává,
K hotovému potom chladná zima vstává.

Z lásky Tvojí rosa na mdlé květy splývá,
Osenîčko sprahlé deštěm pookřívá,
O pokrm z tvých rukou každý tvor se hlásí,
Štědrost tvoje všechněm poskytuje spásy.

Na věky buď chválen nesmrtelný Pane,
Láska tvá i dobrost nikdy neustane.
Pokud ráčíš, přej nám na té zemi sídel,
Jen nás chovej vezdy ve schráně svých křídel.

Vlad. Šťastný.

Lípa.

Pode mnou se posaď, hosti, pohov sobě;
Nedojde sem slunce, slibuji já tobě,
Svisle ono záříc, nejvýše kdy plane,
Shromažďuje pod strom stíny rozmetané.
Tu vždy chladné větry z pole zavívají,
Slavíci a špačci mile naříkají;
Na mém květu vonném pracovité ssají
Včelky med, jímž páni stoly zdobívají;
A mně tichým šeptem snadno podaří se,
K člověku že sladký sen hned nakloní se.
Jablek ovšem nemám, pán však si mě cení
Jak štěp, nad nějž v sadě plodnějšího není.

Jan Nečas.

Čisté svědomí dává pravdivé veselí.

Vesnou v srdci rozkypují plesy.
Málo před tím holé byly lesy.
Jako věže čněly z planin sněžky,
Po řekách pak drkolil vůz těžký.

Teď se listím stromy odívají,
Kvítím louky líbě zakvítají.
Ledy sešly, po čisté pak vodě
Plují člunky, úpravné jdou lodě.

Na nás nyní všechen svět se směje.
Žita vstala, vítr blažný věje.
Ptáci sobě hnízda ustrojují,
Před zorou své žalmy prozpěvují.

To pak základ bývá těchy jisté,
Má-li člověk svědomí jen čisté;
Ni ho hryze ve vnitru červ viny,
Ni ho skvrní prostopášné činy.

Netřeba mu vína nalívati,
Ni mu zpívat, ni na loutnu hráti.
Bude vesel, byť jen žil o vodě;
Neb se cítí právě na svobodě.

Svírá-li však hruď mu skutek zlostný,
Nechutná mu ani oběd skvostný.
Hlasy, zpěvy, jež se sladce linou,
Všechny větrem na prázdno mu splynou.

Dobrá mysli! kteréž nepřivábí,
Třeba stěny draze uhedbáví,
Budiž se mnou v skromném loubí stinném
Při vodě i při nápoji vinném.

Matěj Procházka.

Na sen.

Sne, který učíš umírati lidi,
Ve kterém zrak náš příští život vidí,
Na chvíli uspi smrtelné to tělo,
Ať sobě duše povyletí smělo,
Chce-li, kde jasný den vystoupá z moře
Chce-li, kde večer hasne v pozdní zoře,
Nebo kde ledy panují a sněhy,
Aneb kde vyschly parnem říčné břehy!
Volno jí k hvězdám zalétati jasným,
Přihlížet z blízka letům jejich žasným,
Jak během kružným za světem svět míjí,
Jak spolu zvučí v nebes harmoniji! —
Nechtěj tím časem tesknotou se krušit,
A co jest nežít, uč se zavčas tušit.

Vlad. Šťastný.

Básník na dům svůj.

Pane! toť má práce, zdaření to tvoje:
Do konce rač dáti požehnání svoje.
Mějtež jiní sobě domy mramorové,
A v nich zlatoskvoucí stěny šarlatové:
Já však nechť dlím, Pane! v domě svého otce,
Neznaje ni bolův, ni v svědomí bodce,
Slušnou živnost maje v ráji lidské lásky
Při spanilém mravu bezstarostné vrásky.

V cnost a nikoli v štěstí doufati dlužno.

Nevěř v štěstí ty, jenž trůníš převysoko,
Na zadní měj kola bdělé, pilné oko.
Štěstěna jest, želbůh! velmi vrátká paní,
Při ní změny často střídají se maní.

Nechtěj doufat v zlata aneb zboží vnady,
Skoro v každé chvíli obávej se zrady,
Štěstěna co dá to zase vzíti může,
U ní žádná dávnost pranic nepomůže.

A ti co teď tebe mile kochávají,
Tvému se jen štěstí, ne ti sklánívají.
Zanikne-li toto, každý utíkává
Jako stín, když slunce večír zapadává.

Cnost jest poklad věčný, cnota klenot drahý,
Nebojíc se žádné loupeživé snahy.
Nespálí ji oheň, nesebere voda:
Nad jiným nade vším vládne nepohoda.

Jedna sláva zůstává po člověku.

Jest kdo, jenžby zhrdnuv věcmi dočasnými
O slávu chtěl pilet skutky pověčnými,
A se o to starat, když jest tělu hníti,
By se jméno jeho slavné mohlo skvíti?
Nepostavil Bůh nás v řadu se zvířaty;
Dal nám rozum světlý, mluvy poklad zlatý.
Protož chtějme podjít činy hodné sebe,
Činy pro zem krásné, činy hodné nebe.

Sloužive ctné slávě, zřiďmě tak vši snahu,
Bychom přispívali k vespolnému blahu. *Matěj Procházka.*

Žofii o čase.

Ne povždy, krásná Žofije,
Nám kvetou růže, lilije,
Vždy nezůstane člověk mladý,
A brzo sprchnou těla vnady.

Čas utíká jak vody tok.
S ním po roku nám letí rok;
I vlasy na čele pak stírá
A chytej ho, když ti je sbírá! —

Ta zima přijde, sejde zas,
Než zameten-li sněhem vlas,
To vesna už a leto přejde,
A mráz ten přece z hlavy nejde.

Vlad. Šťastný.

Píseň svatojanská o Sobotce.

Slunečko když raka zhřívá,
Slavík více nezazpívá:
Sobotku, jak zvyk to nese,
Zapalují v černém lese.

Hosté tam i lidé z blízka
Sběhnuli se u ohniska;
Troje dudy zadudaly,
Ozvěnu jim lesy daly.

Do trávy když sedalo se,
Pět děv mladých zvedalo se,
Všechny stejné mély šaty
Kapradinou obepiaty.

Všechny v zpěvu vycvičeny,
Tanci dobře naučeny:
Střídavě si počínaly
A té první zpívat daly.

I.

Sestry, ohně k nebi planou,
Půdu máme nesměstnanou:
Ruku sobě v ruku dejme,
Společně si zazpívejme.

Pěkná noci! na pohodu
Dbej, střez větry, náhlou vodu;
Dnes je čas, kdy na prostoře
Dočkat máme ranní zoře.

Matky tu nám radu daly,
Od jiných ji samy vzaly,
Že vždy na svatého Jana
Sobotka je pálívána.

Děti! rady mojí dbejte,
Otcovský mrav zachovejte:
Svátek ať vždy svátkem bude,
Tak to bylo před tím všude.

Dříve lidé svátku dbali,
A přec všechno vykonali;
Země plodnou hojně byla,
Neb je zbožnost Bohu milá.

Teď jsme v práci bez ustání,
Aniž svátek v tom nám brání,
Ovšem více vyděláme,
A přec málo zisku máme.

Buď že sutky v pole vrazí,
Buď že vedra všechno zkazí;
Co rok menší úroda je,
Drahota se dere v kraje.

Pracuj ve dne, pracuj v noci,
Nic to páně bez pomoci:
Boha, děti, Boha třeba,
Kdo chce sobě dobýt chleba.

Na něho to všechno dejme,
Naděje své neztrácejme:
Vrátí se i dobrá leta,
Není ještě konec světa.

A teď tento večer slavný
Svěťme jak to zvyk je dávný,
Palme oheň do svítání
Ve hraní a ve zpívání.

II.

To má největší je vada,
Že já tančím tuze ráda:
Povězte mi družky tady,
Která z vás je bez té vady?

Všecinko se na mě směje,
Mním že se i Vám tak děje:
Postupujmež tedy krokem,
A pak zkusíme to skokem.

Skočná ta jde nejsnadněji,
A tím ještě zdařileji,
Na buben když zabubnují,
Samy nožky proudem plují.

Čas je, počni, máš-li cviku,
Spanilý můj bubeníku:

Celá ves tu v kole sedí,
Do prostředka na tě hledí.

Za mnou, za mnou, v pěkná kola:
Veselá nás píseň volá:
Pomni, hochu, proč jsi tady,
Chceš-li dbáti dobré rady.

III.

Horké dni to nastávají,
Suchem role propukají,
Polní cvrček vylézaje,
Jak jen může, slunci laje.

Již i ten skot v unavení
Hledá stín, kde proud se pění;
Pastouškové chodí za ním,
Budí lesy svojím hraním.

Žito zraje, kdož to neví,
Jeho barva že to jeví.
Brzičko žně budou tady;
Měj se k srpu, kdo jsi mladý.

Pod ozimí srpy chodí,
K jařici se kosa hodí;
A vy mladší noste snopy,
Druzí nakládejte v kopy.

Máš míť, hospodáři ctěný,
Z klasů věnec upletený,
By se smály tvoje hledy,
Až tne kosa naposledy.

V ten čas, hosti, bývej u mě,
Když je všeho hojnosť v humně:
Přijdeš-li ty s chutí velkou,
Budu tobě hostitelkou.

IV.

Pracovité kravky moje!
U lesa jsou chladné zdroje,
Louka nikdy nespasená,
Kosou nikdy nesečená.

Tu dnes vaše pastva bude:
A já, majíc oko všude,
Nedaleko budu sedať
A tím časem kvítka hledať,

Kvítka pestrá všeho druhu,
Až je na proutkovém kruhu
Ve věneček sličný sřadím,
Sobě kolem čela vsadím.

Pracovité kravky moje,
Vám ty chladné plynou zdroje;
Vám jde louka do zelena,
Kosou nikdy nesečena.

V.

Vísko klidná, vísko milá,
Proč bych já tě nechválila?
Pojmou-liž to něčí hlasy,
Jak jsou ve vsi pěkné časy?

Člověk ve tvé domácnosti
Žije ve vší poctivosti:
Zbožné jeho počínání,
Jisté jeho nabývání.

Mnozí žijí v panském dvoře,
Jiným zas se líbí moře;
Tam kde lodí vichr zmítá
A smrt kolem hlavy lítá.

Jsou i ti, jež získáš platem,
Rada jich se hradí zlatem.
Jiným zisk jen v krvi vzchází,
Oni na to hrdlo sází.

Oráč zná jen orbu, setí:
Z toho sám i jeho děti,
Z toho ročně chasa žije,
Dobytek i jeho tyje.

Jemu pole klasy dají,
Včely medu nasbírají,
Jemu patří ovec vlna,
I ta humna jehňat plná.

Louky on i roli kosí,
Do stodoly všechno nosí.
Brzo setbu dokončíme,
U kamen si posedíme.

Tam se ozvou písně tklivé,
Rozhovory čtveračivé,
Zábava tam s úklonami,
Taneček i s gonionami.*)

Na čekanou, vybrav sítě,
Hospodář jde na úsvitě;
Nebo léčky strojí v lese,
Sem tam něco domů nese.

Časem ryby háčkem chytá,
(Vždyť i řeka krmi skytá):
Různí ptáci vzduchem plují,
Vesele si prozpěvují.

Stáda bují v travném sadu;
I sám pastýř sedě v chladu,
Píšťalku si na rty nese,
Faunové se točí v lese.

Zatím hospodyňka čistá
Večeři svým lidem chystá,
Majíc mouky dosť i mlíka
Obejde se bez řezníka.

Ona sama skot svůj klidí,
Když ho z pole běžet vidí,
Ona ho i odvazuje;
Muže dle sil podporuje.

A ti vnuci nedospělí
Ku hlavě lnou, jež se bělí,
A jsou s málem spokojeni,
Stud a cnosti to jich jmění.

Den je: ale druhá zoře
Zapadla by znovu v moře,
Než by vyřekly mé hlasy,
Jak jsou ve vsi pěkné časy.

Jan Nečas.

Těžká jest věc člověku s bohy bojovati.

(Z básně „Muza.“)

Jak všetečný Encelad, Mimas nesmířený,
Zoufalec Porfyrion, Rhoekus neskrocený,
Devětsil Briareus i Tyfon storuký,
Chtěli s jinými bratry do nebe bezděky.
Hory na hory kladouc, a tak blízko byli,
Že již tvrdými duby v jasnou bránu bili:
Darmo! Již byl strach v nebi a hrůza nemalá;
Však nejsilnější obr co bohu udělá?

Tu ve všem diamantě Mars přehrozný stojí
S mečem na obě ruce; tu v ohnivé zbroji
Vulkanus; při něm Juno ta nepřemožená,
I terčem neprobitým Pallas zacloněná.
Byl jsi i ty, Apollo, nad zástupy smělý,
Vyčistil jsi dokonce toul svůj plnostřelý.
Nakonec sám Jupiter hněvem popuzený
Vzal jest v ruce ostrý klín hromův nezhašený,

*) Jakási hra.

Silný, nechybující, kterýmžto věc tuhá
Skrz zemi až do pekla ostatního sahá.
Tím udeřil v prostředek zoufalcův svých volných*),
Kteříž na hlavy spadli až do krajův dolních,
A tam je roztřesené hory příklopily,
Živé i mrtvé hnedky spolu podávily.

Bartol. Paprocký (1540, † 1614.)*

Z „Trénů."

I.

Olívečka malá pod vysokým sadem
Vyskočila z půdy na trávníčku mladém,
Halouzek ni listův ještě nezrodila,
Proutečkem jen útlým na den vychodila.
Kopřivy a trní přeubohou dusí,
Zahradník je záhy podetnouti musí.
Ó, že pozor nedal! Olivku též srazil,
Živůtek jí mladý z nenadání zkazil. —
Tak se Voršilce mé nejmilejší stalo,
Sotva že se poupě v sadě zelenalo,
Před očima klesá roditelův smutných
Do ledových drápů smrti přeukrutných.
Morano ty hrozná! tvrdé tvojí kosy
Mateře ni otce slza neuprosí.

II.

Slovanská ty Safo, pěvkyně má vřelá,
Mimo statek otcův dědití jsi měla
Také lyru jeho a to právem svatým;
Již si přikládala ručku k strunám zlatým,
Z dušinky své něžné písněs vylévala,
Nezavřelas přes den ústka svoje malá.
I když slavík v noci po křovinách zpíval,
Klokot jeho s písní tvojí v jedno splývал,
Umlkla jsi záhy štěbetko má milá,
Běda, smrt tě od nás na vždy zaplašila,
Nenasytilas mých uší zpěvy svými;
Však i tyto platím stesky žalostnými.
Labutí si pějíc klidně usínala,
Matce své jsi písní takto s Bohem dala:
„Už já máti drahá službu svoji skládám,
Za stolem již s tebou vposled zasedávám,
Odevzdat již musím klíče v tuto dobu,
Od rodičův milých sama brát se k hrobu."
A co více pěla, otec nevypoví,
Jazyk vázna žalem toho nevysloví.
Matce dobré div že srdce nepukalo,
Milené an dítě ze světa se bralo.

III.

Nešťastné ozdoby, neblahé suknice
Předrahé mojí děvice,
Oči proč slzavé na sebe táhnete?
Po žalu mojem práhnete.
Odívat údečky dcerky mé — pozdě je,
Není, ach není naděje,
Nepřespí ona snu tělíčka křehkého,
Letníčku nač jí lehkého?
V nivec hle stužky a opasky zlacené,
Matky to dary ztracené.
Nikoli takovou chystala ložnici
Matinka svojí děvici.
Nikoli takovou chystala výbavu,
Jakou ti dala pod hlavu.
Košilku dala ti, vetchou jen sukničku,
Otec pak hlíny hrudičku
Na rakev hodil, kam nevěstu s výbavou
Ve skříni zamkli ve tmavou.

IV.

Domeček náš hlučný v poušť si proměnila,
Morana co tebe závojem svým skryla.
Plno nás a přece ani křístka doma,
Dušinky co malé smrt se dotkla rtoma.

*) svévolných odvážlivcův.

Za všecky tys pěla, všechněm hovořila,
Po všech všudy koutech stále šamořila.
Nedala jsi nikdy starati se matce,
Otce pečlivého líbala jsi sladce,
Zbytečně by svojí nelámal si hlavy,
S bolem zpomínáme na tvé na zábavy.
Nyní vše již mlčí, poušť nám doma zeje,
Nikdo neveselí se ni nezasměje.
Z každinkého koutku žalost na mne zírá,
Bolest bez útěchy srdce moje svírá.

V.

Voršilko má milá, kam pak jsi se děla?
V kterou stranu, v který kraj jsi zaběžela?
Čis tam nade hvězdy vysoko se vznesla,
Na zlatá si sedáš s andělíčky křesla?
Čili v ráji chodíš? či jsi se již šťastných
Doplavila břehů? po vodách či strastných
Tebe Charon vozí, z Lethe píti dává,
Že můj pláč se k tobě více nedostává?
Člověkalis, děvu s rouchem odložila,
Slavíčkem bys v háji balsamovém žila?
V očistci-li meškáš, pak-li strany těla
Skvrnečka snad jaká na tobě by lpěla?
Po smrti-lis vešla tam, kdes prvé byla,
Nežli na mou žalost jsi se narodila?
Kdekoliv jsi dítě, lituj mého bolu;
Nelze-li ti sedět u našeho stolu,
Potěš mne, jak můžeš, zjev se svému otci
Přízrakem či stínem ve snách tiché noci.

VI.

Kdože miloval kdy více svojí dcery,
Kdo jí více želel, rcete otec který?
A kde se též dítě také narodilo,
Rodičův by takto lásky hodno bylo?
Poslušná a švarná byla dcerka moje,
Rým a zpěv jí řinul z ústek jako zdroje.
Každého si vlídně k sobě naklonila,
Milostná když píseň její zazvonila,
Panenskou se něhou nad liliji skvěla,
Jako růže studem, skromností se rděla.
Nikdy nepožila snídaníčka z rána,
Pokud nevzývala dárce, nebes Pána.
Nikdy bez modlitby neusnula smělo,
Pokud matka křížkem neznačila čelo;
Neusnula dříve, dobrou noc až dala,
Zdraví rodičův až Bohu odevzdala.
O jak radostně vstříc vycházela otci,
Z cesty-li se vracel, přes prah ve dne, v noci.
Předbíhala sluhy ochotou svou milou,
K práci, k službě nohou chvátala vždy čilou.
Co to cností krásných, spanilých co vděků,
Třicet měsíců ač teprv měla věku!
Příliš tobě dáno bujnosti a síly,
A ta zlomila tě v ranní hnedle chvíli.
Klase jediný můj! nedočkal jsi ženců,
Neviděl jsi pestrých dožinkových věnců,
A hle již tě znova seji v černou zemi,
Již tě pochovávám s nadějemi všemi;
Neboť nevzejdeš mým očím nikdy více,
Na věky již shasla zraků tvojich svíce.

VII.

Bodejť by se byla nikdy nezrodila,
Aneb neumřela Voršilka má milá,
Kapinky jen užil jsem já s tebou slasti,
A teď v mořské tonu za to ve propasti.
Oklamala jsi mne jako zlatí snové,
V nichž se kolébají druhdy lakomcové;
Avšak bleskem prchá sen i jeho zlato,
Chuť jen, žízeň věčná následuje na to.
Snem si Voršilko má také se mnou hrála,
Naděje má v tebe jako slunce zplála,
A to slunko shaslo otci z nenadání,
Tma mne zachvátila, žalost do skonání.
Polovic mé duše do hrobu jsi vzala,
Druhou pro nářek jen jsi mi ponechala.

Jan Soukop.

Žalm 90.

Králi vysokého nebe,
Člověk nemá kromě Tebe,
Kde by našel v strastné chvíli
Útulku a branné síly.

Dřív než země, hory vstaly,
Než kruh nebes okázalý
Stvořil úradek tvůj věčný,
Jsi ty Bože nekonečný.

Jsi a budeš do všech věků,
Ale bídnému člověku
Neustále let ubíráš,
Až ho posléz v zemi stíráš.

Jako vodu ssaje země,
Tak zaniká lidské plémě,
Podobni jsme ku marnému
Snu nočnímu, ničemnému.

Jako tráva rosou sytá,
Za jitra jež mile zkvítá,
Večer kosou posečena
Leží na zem povržena:

Tak i věk náš; bídně schneme,
Ve hněv Tvůj kdy upadneme,
Jemuž zjevné jsou vše viny,
A vše naše skryté činy.

Milostiv nám račiž býti,
Bychom uměli tak žíti
A tam řídit kroky svoje,
Moudrosti kde řinou zdroje.

Vzezři na své sluhy Pane,
Dej ať hněv tvůj poustane;
Litostivým potěš okem
Srdce v žalu přehlubokém.

Nasyť ovocem nás svého
Milosrdí přehojného,
Po čas vezdejšího žití
V ochraně Své dej nám dlíti.

Vlad. Šťastný.

Žalm 91.

V ochranu kdo se Pánu svému dává,
Z celého srdce naň se spolehává,
Směle může říci: „Ochránce mám Boha,
Bezpečně kráčí všude moje noha.“

Z osidla lovců tebe vysvobodí,
Morová rána tobě neuškodí,
Pod jeho křídly jako v matky klínu
Ulehneš sladce jako poutník v stínu.

Statečnost jeho, puklíř jeho moci
Přístrachu tebe zbaví ve tmách noci;
Nedbej ni ve dne nepřátelské střely,
Neboj se, vrah tě neporazí smělý.

Padne tu tisíc po boku tvém v seči,
Tisíc tam deset zahyne zas meči,
Záhuba nikdy nepřistoupí k Tobě,
Uzříš jak hříšník propadá své zlobě.

Že jsi děl Pánu: „Naděje tys moje!“
K němu že bráváš útočiště svoje,
Nehoda tebe žádná nezachvátí,
Nikdo pak domu tvého nepodvrátí.

Anděly svoje příkazem Bůh vázal,
Střežiti tebe po vší cestě kázal,
Ponesou tebe v rukou péčí mnohou,
O kámen abys nezavadil nohou.

Po bazilišku, hadu budeš chodit,
Aniž by mohli některak ti škodit;
Usedneš na lva, ohnivého draka,
Pojedeš směle až tam nad oblaka.

Poslyš co dí Pán: „Kdo mi věrně slouží,
Po mé kdo přízni neustále touží,
Toho já nikdy neopustím v kříži,
Ulehčím jemu jakoukoli tíži.

Volat-li bude ke mně nade hvězdy,
Vytrhnu jej a vyslyším ho vezdy,
Prodloužím věku služebníka ctného,
Ukáži jemu spásu lidu svého.“

Jan Soukop.

Žalm 133.

Není líbeznější věci žádné,
Než se dívat tam, kde láska vládne,
A kde bratři v čisté upřímnosti
Žijí ve svornosti!

Ne tak milý olej balsamový,
Čerstvě vylit na vlas Aronovi,
Z něhož vůně plyne přebohatě
Po podolním šatě.

Ne tak krásny kapky perličkové
Nebes rosy, jížto Hermonové
Pastvu zdobí, když se zvedá z moře
Plamenitá zoře.

Neb kde shoda svatá bydlo brává,
Tam pán nebes všechno dobré dává,
Ontě budí tam, kde hlavy staré,
Pokolení jaré.

Jan Nečas.

Odprava poslův řeckých.

Po únosu Heleny skrze trojského prince Parisa vypravují Řekové ku králi Priamovi posly, aby jim proslavená krásou žena Menelaova vydána byla. V čele poselstva jest sám uražený Menelaus s obratným a výmluvným Ulyssem. Když připluli do Troje, otvírá se scéna na dvoře královském, kde jsou hlavními účastníky: Alexander (jinak Paris zvaný), Antenor, Priamus, Helena a posel Parisův, jehož vypravování značnou část děje zastupuje. Sbírají se na radu čelnější mužové trojští, mezi nimi moudrý a výmluvný Antenor. Předvídajíce neblahé následky radí jedni vydati Řekům Helenu; jiní přemluveni a uplaceni Parisem pronášejí opačné mínění. Priamus se kolísá, Helena se leká svého osudu, věštice Kassandra marně prorokuje zkázu Trojcům. Konečně se usnášejí podržeti Helenu v náhradu prý za unesenou kdysi od Řeků Medéu. Následuje odprava poslův a válečná výprava Řekův z přístavu aulidského.

Antenor.

Již dávno tušil jsem a hlásal zjevně,
Že potupy a křivdy takové
Řek bojechtivý nikdy nesnese;

A hle, již poslové jich tady jsou
A úsilovně na nás vymáhají,
By Helena jim byla navrácena,

Již Alexander v době pominulé,
Jsa v Řecku hostem dosti ošemetným
Od chotě unesl a bystrém po moři
K nám do trojského města provodil.
Tu vrátíme-li muži do rukou,
Jak dosud zůstaneme v pokoji;
Však jestli bez ní posli domů přijdou,
Pak uslyšíme neradostnou zprávu,
Že Řeci k nám se strojí na výboj.
Mát, Alexander, pravda, naději:
Vytáčky činí, sbírá družinu,
Posílá dary, až i mne neminul;
Však mně můj dům a co mám po svých předcích,
Na prodej není. A měl bych svou víru
Vynášet na trh? Uchová mne toho
Bůh můj; ten nemá v sebe žádnou důvěru,
Kdo zlatu za sebe mluviti káže.
Však také ten je málo opatrný,
Kdo na záhubu obce pospolité
Úplatky beře, jakoby sám jenom
Měl zůstati, kdy všecko vůkol zhyne.
Již čas je do rady, neb dnes chce posly
Král odpravit. Snad spatřím Alexandra: tu jest.

Alexander. Antenor.

Alex. Jak skoro všichni přislíbili mně,
Ctný Antenoře, prosím, budiž také
Ty při mé věci proti poslům řeckým.
Ant. Já s radostí, můj jasný královici,
Vše učiním, co káže spravedlnost
A dobro naší obce pospolité.
Alex. Výmluvy není, když tě přítel prosí.
Ant. Jsem srozuměn, kdy o věc slušnou prosí.
Alex. Cizímu více přáti nežli svému,
To nedaleko zdá se od závisti.
Ant. Kdo slouží příteli víc nežli pravdě,
Ten, zdá se, jedná proti povinnosti.
Alex. Ruka umývá ruku, noha nozc
Jest podporou, štít přítel příteli.
Ant. Jest velký přítel povinnost, té sobě
Rozkázat sloužit není přátelské.
Alex. V potřebě prý poznáme přítele.
Ant. I totě potřeba, kdc platí svědomí.
Alex. Stát při příteli pěkné svědomí.
Ant. A ještě pěknější stát při pravdě.
Alex. Pomáhat Řekům, to je tvoje pravda.
Ant. Mně Řekem každý jest, kdo pravdu má.
Alex. Jak vidím, brzo bys mne odsoudil.
Ant. Své svědomí ať soudí každého.
Alex. Snad že jsou poslové u tebe hospodou.
Ant. Všem poctivým je dům můj otevřen.
Alex. A nejvíc tomu, kdo má plné ruce.
Ant. Vždyť potřebuju soudcům na úplatky,
Neb vzal jsem cizí ženu, o niž prou se.
Alex. O ženě nevím, ale dary beřeš,
Zvlášť od Řekův; mé na tebe jsou malé.
Ant. I žen i cizích darů nerad beru.
Ty, vidím, žiješ právě tak jak mluvíš
Nerozvážlivě, nemám s tebou řeči.
Alex. Je líto mně, že jsem tě oč kdy žádal.
Doufám svým bohům, že i bez tvé přízně
Se najde podpůrce mé věci ochotný.
Ant. Takový, jakýs ty.
Alex. Dej bůh, že poctivý.

Chór.

Kdyby mladost rozum měla,
Tehdy nemá země celá
Tolik zlata, perel tolik mořská vláha,
Aby toho všeho mladost nedosáhla.
Svět by viděl méně bolů,
Kdyby obé bylo spolu.
Stálejších by slastí mládež užívala,
Sebe ani svých by v hoře nedávala.

Ale její bez rozvahy
Po chtíčích se nesou snahy;
Zdraví tratí, jméno, tratí majetnosti,
Vrhajíce domov v neskonalé zlosti.

Ale tuhle Helena. Co si asi nyní
Ubohá myslí, že dnes o ní v radě
Poslední rokování, má-li v Troji zůstat
Čili znova Řecko, Spartu navštíviti.

Helena.

Nastojte, jaké bude moje přenášení!
Jistě že vzadku lodě řetězem za šíji
Uvázána poplynu prostřed řeckých lodí.
S jakou já tváří bratry své milé přivítám?
Jak nestydatá já před oči tvoje napřed,
Muži můj milý, přijdu a o sobě zprávu
Dávat budu? Zdali smím na tebe pohlédnouti?
Bodejžes ty byl nikdy Sparty nenavštívil,
Nešťastný Priamide! Neboť čeho se mně ještě

Nedostávalo? Vzácných knížat jsouci dcera
Šla jsem v dům knížecí vzácný: dal bůh krásu,
Dal potomstvo, dal dobrou nade všecko slávu.
To vše jsem pro člověka zlého potratila!
Vlast má jest daleko kdes, přátel neviděti,
Dítky nevím živé-li? Já sama jen málo
Od nevolnice různá přímluvám důtklivým
A zlé jsem slávě podlehla: a co ještě si
Štěstí myslí počínat, sami bozi vědí.

Mikolaj Sup Šaryński,

vrstevník Jana Kochanovského, zemřelý v mladém věku (1581), slynul velice mezi svými současníky. Tak napsal o něm Bartoš Paprocký: „Za mých let žil Joachym Sęp, muž cnostný a bohabojný, jenž byl ve Lvově podstolím. Zůstavil dva syny: Mikuláše, velmi učeného muže a básníka, jenž jest po Janu Kochanovském největší polský básník.“ Podle toho, co nám po něm zbylo, nelze básním jeho připisovati cenu tak vysokou. O životě jeho nevíme téměř nic. Podobá se, že byl za hranicemi, zejména v Italii, kde poznal a první do polského písemnictví uvedl vlaskou formu znělky. Šaryński jest hlavně básník náboženský; dále opěval hrdinské skutky Frydruše Herburta, padlého 1519 v bitvě s Tatary pod Sokalem, smrt Stanislava Strusa u Raslavice, válečné činy Batorého a. j.

Nejsvětější Panně.

Panno svatá, rodu člověckého
Druhá kráso! Nikdy bez pokory
Zříš všemi libých cností vzory,
Předivná ty matko tvůrce svého!

Potřevši ty hada ohyzdného,
Jehož jedem všechen svět byl chorý,
Zvýšena jsi nad andělův sbory,
Těšíc se teď z blaha pověčného.

Ty jsi duším našim měsíc pravdivý;
Milosrdí zříme blyskotiny
Věčného v něm, kdy hřích na nás hyzdivý
Metá smutné noci těžké stíny.
Ale září už nám budiž rannou,
Ukaž slunce svého světlost ždanou.

Matěj Procházka.

Stanislav Grochovski.

Narodiv se v Mazovší okolo roku 1530 vzdělal se Grochovski v jesuitské škole Pultuské pod vedením proslulého překladatele bible Vujka. Grochovski požívá jako člověk i jako básník nevalné pověsti. Obzor literatur slovanských Pypina a Spasoviče líčí jej těmi slovy: „Kněz Stanislav Grochovski, člověk nadání velmi prostředního, nečisté povahy, lovec beneficií, zlého jazyka a spolu strašný lichotník, podkuřoval všem velikým světa tohoto a byl k tomu velký utrhač.“

Básnickou dráhu počal roku 1582 latinskou pochvalnou básní na arcibiskupa Karnovského. Tento panegyrický směr zůstal mu po celý život; nebylo mezi vrstevníky jeho vznešené osoby, kterou by nebyl opěval. Potom oplakával smrt králové Anny, korunního prince Jana Kazimíra atd. Když se roku 1600 po smrti kardinála Radzivilla mnoho biskupů o krakovské biskupství ucházelo, napsal Gr. satyru „Babí kolo“, v němž se Krakovské vetešnice o obsazení bisk. stolice radí. Biskup Baranovský dal za to svého zlomyslného kanovníka do vězení. Tu prý musel přisahati, že od té doby jenom o náboženských věcech psáti bude. Překládal z římského breviáře a misálu hymny církevní a skládal podle nich písně původní. Tu zasluhuje povšímnutí sbírka „Virydař čili kvítky rýmův duchovních“, v níž nacházíme mnohé velmi něžné písničky na spůsob národních. V Toruńských nocích popisuje vísku Malou Pecku u jezera Gopla, kde jako prelát nejraději meškával. Zemřel jako kaplan roku 1616 v Čersku.

Věčný tvůrce.*)

Tvůrce světa nekonečný,
Správce noci a dne věčný,
Jenžto časům změnu skytá,
Nechutenství od nás smítá!

Ozývá se již den hlasný,
Jenžto volá úsvit krásný,
Záře noční on jest chodci,
Od nocí on dělí noci.

Vstaňme tedy s hrudí statnou,
Kohout budí mysl matnou.
Kriste viz nás v hříšném stavu!
Pohleď na nás pro opravu.

Zasvitni nám v mysli mraku,
Rozptyl spánek vnitřních zraků;
Duch má nejdřív tobě housti,
Tobě zníť má naše oustí.

Frant. Sušil.

Žalozpěv na smrt hejtmana Jana Zamojského.

Ach, s kým tě porovnati, velký bojovníku,
Vlasti své bdělý, slavný panovníku?

S kým porovnáme tvoje bohatýrské síly,
Chrabré tvé činy, kníže, jež tě ozdobily?

*) Jest to hymnus církevní od učitele církevního sv. Ambrože († 397) složený, jehož užívá latinská církev ku chválám (Laudes v breviáři) v nedělích předpostních a potrojičných (post Trinitatis festum).

Mužnější lva silného, byls severa Kamill,
Bdělejší nade strážce, který povždy chránil
Od hladné zvěře stáda, by snad za příhody
Na ovečkách drahých nedočkal se škody.

Pronikals mocně chmury, orle nebehledný,
Pod jehož šumná křídla volal hlas vždy vzletný
Vojíny k jisté slávě; prapory vždy tvoje
K válečné slávě, ku kořisti vedly voje.
Smutno, ach, stádu smutno, strážce-li mu není,
Smutno tak statným vojům po tvém odumření,
Tváře tvých synů velké zasmutily žaly.
Co řeknu o bědách, jež se z toho matce vzňaly?

Jako když z královské koruny kámen krásný
Vypadne, (krále přední klenot jasný)
Ozdobu, lesk svůj před zrakoma na vždy ztratí,
Tak se nám smrtí Jana sláva nenavrátí.

Fr. M. Vrána.

Kasper Miaskovski

narodil se l. 1549 ve Smogořevě ve Velkopolsku ze šlechtických, ale chudých rodičův. Cestovav nějaký čas po Polsce usadil se v zemi Ravské jako nájemník statku Gąbinského. Rozloučiv se s Gąbinem pěknými verši (Valeta Vłoščonovska) vrátil se do Velkopolsky, kde vedle jiných svízelů rodinným neštěstím stíhán byl. Zemřel roku 1622.

Miaskovski je typus šlechtice domoseda, lnoucího k venkovskému životu, vřelý katolík a vlastenec konservativní. Z těchto dvou zřídel, pobožnosti a vlastenectví, vyplynula většina básnických plodův jeho. Nebylo žádné důležitější události politické, které by ve svých verších neblahořečil anebo nezlořečil. Sem náleží Žalozpěv Řeči pospolité, Na domácí neshodu, Na postrach turecký, Na vítězství Chodkievičovo pod Kircholmem, Pohoda polská po bouři, dále elegie na smrt Jana Zámojského, Bernarda Maciejovského a j. V Rozmluvě o sjezdu Ondřejovském zastává zásadu monarchickou a stíhá rozhorleným veršem rokoš Zebřidovského (občanskou válku za Zikmunda III.) K tomuto rodu druží se ještě satyrická skladba Masopust polský.

Však za nejlepší plody Miaskovského pokládají se jeho písně náboženské. Jsou to: Kviatki na potrąśnienie jaseleček novonarodzonego dzieciątka (viz z nich ukázku: Píseň na květnou neděli), Historie hořkého umučení Páně, Poutník velkonoční, Elegie kajicná.

Jsa jedním z nejčelnějších básníkův doby své vyniká Miaskovski také velikou rozmanitostí formy. Proti němu jsou v ohledu tomto všichni ostatní básníci velmi jednotvární. „On první pojal také onu hudbu slova, kterou po několika stoletích Mickievič a druhové jeho tak výtečně vzdělali“ (E. Lipnicki).

Píseň na květnou neděli.

Mládež israelská svěží nesouc palmy
Při Azavských loutnách pěla svaté žalmy,
Ana uvítala krále pověčného,
Velebíc ve Kristu Boha vtěleného.

Ze svatého města sypaly pak dítky
Na čelo mu hojné libovonné kvítky,
Pokud na oslátku nedostihnul stanu,
Kde plál zápal vonný Pánu nebešťanů.

Před ním a v bok jemu spěli zástupové
Metajíce v cestu rozhy olivové.
Jiní jemu dráhu šatem postýlali,
Tam kde ratolesti na ni nepadaly.

A jak slavík pěje ve veselém háji
Čarokrásné písně v jarobujném máji,
Tak zde v harmonii veškeren lid mladý
Lahodně vyvíral libé zpěvu vnady.

„Hosanna!“ tak zpíval, „synu Davidovu,
Kterýž berlu jeho mocně ujal z novu
A jenž stolec jeho na věky vyvýší
A mu chránit bude svatou jeho říši.“

„Blahoslaven, jenž jde podejmout boj tuhý,
Zapravit svou krví člověčenstva dluhy.
Veleslaven budiž, milosti jenž blahé
Přináší nám zdroje v osobě své drahé.“

Dcero ze Sionu! Král tvůj vjíždí tichý
Na hrad tvůj, kde věje vánek libodychý.
Proč mu z ohrad jeho nezní trouby tvoje,
Dříve nežli stihne hradby na podvoje?

Neřehce sic pod ním spanilý kůň hlučně,
Neprovázejí ho trouby vojska zvučně.
Není oděn v šarlat, aniž dvoří jemu
Panstvo v rouchu skvostném jako králi svému.

Na osleti bídném nesen přeubohý
Bez střemene spouští bosé svoje nohy.
Proti žáru slunce neochrániv hlavy
Sprovázen jest prostě rybolovcův davy.

A přec v tomto rouchu překoná svět hrdý
A rozkruší křemen v divých srdcích tvrdý,
Pokoří vši pýchu, vzkřísí umdlé plémě,
Slovo jeho zavzní do všech končin země.

Jeho mocné vládě peklo neodolá,
I svět rozmařilý studem zaplápolá.
Bujná těla půjdou v uzdu kázně zlaté
A za kázní touto zkvetou cnosti zlaté.

Na Sion vstup šťastně, na hrad otcův dávný
V tento den tvůj, Pane, i nám veleslavný.
Věčnou třímej vládu v domě Jakubovu,
Dada krmi zdravou dušem na obnovu.

A když prapor kříže vztyčíš nade stánky,
Povčjí pak s nebe přeblahostné vánky,
Které jméno tvoje od růžové zoře
Zanesou za tůni západního moře.

Matěj Procházka.

Sebastyan Fabian Klonovič (Acernus).

Klonovič narodil se r. 1551 v Sulměřicích v Poznaňsku. Studoval práva na krakovské akademii, a zůstal potom čtyry léta ve Lvově. V roku úmrtí Kochanovského, 1584, přišel do Lublína, kde se stal radním a potom sudím ve věcech židovských. Tu poznal mnohé scestnosti, které mu satyrické péro do ruky podaly. Život jeho byl nešťastný. Zlá žena promrhala mu jmění a ztrpčovala mu život také jiným spůsobem. Jeho bezohledná přímost a pravdymilovnost vzbudila mu mnoho nepřátel. Naproti tomu požíval přátelství biskupa Kijovského, Vereščyńského a Sieciechovských benediktinů, kteří mu statek do nájmu dali. Z jich rozkazu plavil se po Visle do Gdánska a sepsal na této cestě popisnou báseň „Flis“. Časem upadl v největší nouzi a zemřel

opuštěn a zapomenut ve špitále svých kdysi úhlavních nepřátel, jesuitů, v Lublíně, okolo roku 1608.

Klonovič psal polsky a latinsky. Vyjma žalozpěvy na smrt Jana Kochanovského jsou básně jeho mravokárné a popisné.

K satyrickým náleží: 1) Míšek Jidášův, ušitý z kůže liščí, rysí, vlčí a lví. Tu vypisuje Klonovič různé spůsoby nesvědomitého zisku, jak je v Lublíně byl poznal. První šelma byl Jidáš, jenž si několik míšků udělati dal, jako liščí, rysí atd. Z míšků těchto sype básník líčení rozmanitých druhů lakoty, zištnosti a pokrytství. 2) Victoria deorum (vítězství bohův). Ve veliké latinské skladbě této, kterou jedni „rýmovanou filipikou proti šlechtě", jiní (Kraševski) „storamennou satyrou" nazývají, vykládá Klonovič, jak rozumí skutečné šlechtě a dává národu svému radu, jak by se mravně obroditi měl.

Popisné skladby Klonovičovy jsou: 1) „Flis čili spouštění lodí Vislou do Gdánska". Flis znamená Vislanského plavce. Báseň tuto sepsal Klonovič ku své zábavě na cestě od Varšavského mostu do Gdánska, kam benediktinům Sieciechovským zboží vezl. Báseň počíná stvořením světa, povstáním řek, vykládá dějiny plavectví, popisuje mravy plavců, jich řeč a pověsti, zastavuje se při každé oklice Visly, maluje její břehy, pobřežné dědiny a města. Ze všech polských spisův Klonovičových došel Flis největšího rozšíření. 2) V latinské básni „Roxolania" (Červená či halická Rus) popisuje Klonovič krásy této země, zaměstnání obyvatelův (lesnictví, včelařství etc.), potom města Lublín, Lvov, Kyjev, Přemysl, Kamenec, konečně mravy a zvyky lidu, jeho pověry, lakotu židův atd.

„Hledíme-li na Klonoviče se stanoviska uměleckého, nevypadne soud náš ve prospěch spisovatele; poetické jeho nadání bylo slabé. V povaze jeho převládala dvojí spůsobilost: bystré pozorování a duch rozbíravý, rozkládající každou obecnou myšlenku, již si za téma obral, na nesčíslné množstvo podrobností. Vyjma elegie na Jana Kochanovského jsou všecky ostatní útvory jeho rozvlečeny, nesou na sobě stopy dlouhé a pilné práce, čtou se nesnadno, ale oplývají velmi malebnými jednotlivostmi." (Obzor Pypina a Spasoviče.)

Klonovič byl jako jiní vrstevníci jeho znatel a milovník českého jazyka. Seznámiv se s ním (1570) v jižních Čechách vkládal schválně a beze vší potřeby česká slova do svých děl, jen aby se pochlubil známostí českého jazyka. V básni „Míšek Jidášův" píše na příklad: jeśli się nie šatry, a dodává „šatřenie po česku, bačenie po polsku."

Počátek básně „Flis" nazvané.

Dávno, kdy nebylo nebe ni země,
Moře ni, lidské kdy nežilo plémě,
Rozdělil chaos Bůh na čtyry kraje,
V radě to maje.

Nebesy otočil všechno své dílo,
Na které podívať se je tak milo.
Věční tam ohňové místa svá mají,
Odtamtud plají.

Povětří pusté on níženi složil,
Větry i neklidné. Na zemi vložil
Moře i řeky, kdež vyráží zdroje
Prameny svoje.

Zemi i hory on rozložil dole,
Tu jich je základ i místo i pole.
Všeliký živel má k radosti v těle
Obyvatele.

Křídloma třepají pod nebem ptáci,
Nevědí o bídě, nouzi a práci,
Vzletnou neb dole si hledají stánky,
Bavíce vánky.

Ve vodě měkké jsou beze vší chyby
Potvory mořské, různé i ryby,
Kteréžto v hlubinách od vzniku světa
Tráví svá leta.

Ptáčkové vodní tam za noční něhy
Sedají, vroubíce travnaté břehy,
Na husté zeleni ve vodním sítí
Stejné jich žití.

Kachny a lisky se nesčetně rojí,
Napořád bělicím úklady strojí,
Každým se vnořením plovoucí husy
Rybu mít musí.

Celá ta skupení Neptun sám vodí,
Který vše v moři i na řekách plodí,
Spanilé Nymfy jsou z potomstva jeho
Nespočetného.

Vše to se od věků po vodě shání,
Když hlad dél na suchu meškati brání;
O vše dbá Thetis, ta strážkyně lodní,
Bohyně vodní.

Zemi dal stvořitel jiný druh zvěře;
Kteráž se od věků po suchu beře;
Mají tu potravu zvířecí rody,
Nedbají vody.

Všeho jim dáno od zemé matky;
Ona jim přináší potřebné statky,
Na zemi okolo hnízda jim obrok
Rodí se co rok.

Jestliže dle toho i ta tvář němá
O žádnou potřebu nesnáze nemá:
Nač by si člověka rozumné tělo
Stěžovat chtělo?

Kdo chce, ať chválí si asijské nivy,
Egypt a Nil, jenž působí divy
Vlahou: I Polska má veliké vděky,
Ve březích řeky.

Jan Nečas.

Šymon Šymonovič

narodil se roku 1557 ve Lvově. Študoval na krakovské akademii a počal tu svou literární dráhu latinskou básní o sv. Stanislavu. Dosáh hodnosti magistrské jel do Italie a potom do Francie k tomu konci, aby poznal proslulého Josefa Skaligera (syna), jehož radou se v životě a v literární činnosti řídil. Přinesl s sebou domů všestranné vzdělání. Seznámiv se brzo s kancléřem Janem Zamojským vstoupil k němu za sekretáře a pomáhal mu zakládati akademii v Zámostí. Zámojský svěřil mu vychování jediného syna svého Tomáše, dal mu v doživotní užívání vesnici, vymohl mu šlechtictví s predikátem Bendoński a roku 1590 jmenoval jej Zikmund „královským básníkem“ a dal mu různé výsady. Jako učenec dal si Šymonovič zřečtělé jméno Simonides, jímž svým vrstevníkům znám byl. Obyčejně zdržoval se na statku Červčinském

darovaném mu od Zamojského. Tu zastali jej posli papeže Klimenta VIII., jemuž svou latinskou báseň „Joel“ věnoval, a odevzdali mu básnický věnec a hojné dary. Vzdor povaze své převahou básnické účastnil se Šymonovič horlivě veřejných záležitostí. Provázel Zamojského na všech výpravách a cestách, byl jeho důvěrníkem a zvětšoval slávu mocného ministra svými verši. Jako Skaliger nechtěl se nikdy oženiti. Zemřel ve vysokém věku 1629 ve Lvově.

Šymonovič je básník latinský a polský. Latinskými skladbami „Joel“ „Pentesilea“ a „Herkules“ dobyl si jména evropského a příjmení polského Pindara.

V polské literatuře proslul Šymonovič jako selankář. V zátiší venkovském počal napřed antické vzory oboru tohoto (Theokrita, Vergilia) překládati a napodobovati. Potom jal se líčiti skutečný život vesnický a utvořil řadu krásných idyl rázu vpravdě národního. V 15. idylle sype opuštěná žena proso na uhlí, roztápí vosk, pálí jasanové listí a užívá zaříkadel, aby nevěrného muže opět přivábila. Jiná idylla „koláče,“ vzatá ostatně ze života šlechtického, vyobrazuje svatební obřady.

Ženci.

Oluchna:

Poledne již přišlo a my ještě žneme,
Nemyslí si správce*), že tu zahyneme?
Hladovému jak živ sytý nepovolí.
Pokřikuje, chodí nad námi on s holí,
Neví se srpem jak těžka práce v láně.
Oráči je jinak, jinak zase vráně;
Oráč jako vrána za pluhem jdou sice:
Jinak srp se drží, jinak lískovice.

Pětrucha:

Nemluv nahlas, aby tebe neuslyšel —
Nevidíš, že s bičem za pasem si vyšel?
Zle je zlého dráždit — já ho buďto chválím,
Buď mu pochlebuji — tak se hany vzdálím.
I teď zapěji mu, ač mně nevesele:
Nesnadno jde píseň, když se potí čelo.
„Slunečko ty sličné, oko dne pěkného,
Nemáš obyčejův starosty našeho;
Vstáváš, kdy je tvůj čas — jemu toho málo,
Chtěl by, abys ty již o půl noci vstalo.
Ty jdeš dopoledne vždycky svojím směrem,
On by dvanáctou chtěl vésti za večerem.
Slunečko ty sličné, oko dne pěkného,
Nemáš obyčejů starosty našeho.
Ty den po dni vodíš, až rok mine dlouhý,
V hodině vše zrobit, toť jsou jeho touhy.
Časem pražíš, časem váti povoluješ
Větříčku, i naši práci podporuješ.
A on zase: „Ž n i a n e s t ů j!“ vyvolává,
Nepomní, že žencům na čele pot vstává.
Slunečko ty sličné, oko dne pěkného,
Nemáš obyčejů starosty našeho:
Tebe časem chmurné oblaky zacloní,
Ale prudké větry zase je rozhoní —
Našemu dozorci nehleď v oči směle,
On má vždy kyselosť, vrásku na svém čele.
Nebudeš, starosto, slunečkem ty s nebe,
Panenka ni vdova nevezme si tebe!“

Oluchna:

Štěstí tvé, že správce stranou teď se žene;
Jistě bys dostala boty přes červené.
Dobře prý, kdo jazyk za zuby si schoval;
My mu dejme pokoj, byť i zažertoval.

*) jinak starosta, dozorce dělníkův, úředník.

Pětrucha:

Dobře máš, on sice mně se neprotiví,
Ale líp ho nechat. Co se často křiví,
Zlomiti se může — přijdou časy špatné,
Často příčina je bez příčiny platné.
Ejhle starosta náš nedaleko stojí,
Rozmrzelý s hůlkou již se na nás strojí.
Zazpívám mu přece, tím se zaraduje;
Hledí na nás, stanul, ucho nastavuje.
„Slunečko ty sličné, oko dne pěkného,
Nauč svojim zvykům starostu našeho.
Ty nás hřeješ, ty nám všecko s nebe dáváš;
Bez tebe noc, s tebou den je, když ty vstáváš.
Nechť i jemu na nás vždy je jasno v zraku;
Ať nás propustí v čas a ne po soumraku!"

Starosta:

Složte srpy, houfně k jídlu sedajíce —
Jezte pohromadě, sem tam nechodíce!

Pastuši.

Soboň:

Symichu! jak včera správcova řeč zněla?

Symich:

Povídal, že stádo v lese škodu dělá,
A že příštím rokem k pastvě právo ztratí,
Kdo z nás jemu za to dobře nezaplatí.

Soboň:

Tací jsou teď správci! — V řeči předstírají
Prospěch panstva, zatím o svůj měšec dbají.
Všecko chtějí vydrat — kéž tím vyzískali!
Již nám ubožákům pole, luka vzali;
Teď nás z lesa honí. — Do roka se zkácí
Mnoho dříví v lese — mnoho se ho ztrácí,
Berou si i stromy, nejen souše pouze,
A přec o dar boží nikdy není nouze;
Les je les — a škoda spraví se tou měrou,
Desátou že z ovec páni ročně berou.
Nic se nestarejme: něco naskytne se,
Čím lze ústa zacpat a zas pásti v lese;
Za to máme vlnu, když ta v ceně stojí,
Přejme také vlku, ať se uspokojí.

Symich:

Dávno řekla bába: Čím dál tím je hůře;
Kdo dnes dostal vejce, zítra již chce kuře.
Nejhůř je se opřít — Dávky po desátku
Z příčiny jen malé vzešly na počátku.
Dřív nic nedáno, my zdarma pásávali,
Leda, že jsme mléko neb sýr darem dali;
Potom berana jsme skytli, když jsme chtěli,
Až pak desátek jsme ročně odváděli.
Jestliže teď dáme správci dárek nový,
Stane se to zvykem, pán se toho doví,
Bude přikazovat jeho díl mu platit,
A my dvojnásobně budeme tím tratit:
Ba i správce brzo škodu cítit může,
Naposledy div že nesvlekou nás z kůže!

Soboň:

Symichu! Nač takto prudké vedeš řeči;
Poručeno Bohu — tent má o nás péči;
Vít on co má vlku, co zlým lidem dáti,
A ví též co pánům — chceš se všeho vzdáti
Proto jen, že časem se ti něco ztratí?
Žehnána buď vlna, jíž se beran šatí.
Vydřiduchu bída na paty se staví;
Bere a nic nemá. Bůh zas všecko spraví.
Teď si veselého něco zazpívejme,
Něco veselého — žalu výhost dejme.
Vidíš po zimě jak jaro nastupuje?
Tak to minout musí, co nás zarmucuje.
Začni nebo začnu, střídat budeme se;
Věnec proplétaný pěkněji se nese.

Symich:

Začni ty, neb s lepším vždy se potkáš díkem,
Tys již mistrem a já teprv učenníkem;
Však ti nejsem k necti — každý něco mívá:
Kde je slavík, tam i straka sobě zpívá.

Soboň:

Skřivánku čas minul, kdy sníh v poli leží,
Do moře on v proudech rozpěněných běží,
A ty plesáš, k nebi vzhůru poletuješ,
Ze své zvučné hrudi písně vyluzuješ.
Brzičko již vesna roli bude zhřívať,
Brzo budou kvítka z travičky se dívať,
Rozmanité červy vydá země orná,
A z těch potrava ti bude převýborná!

Symich:

Vlaštovičko zase křidélky ty máváš?
Zase žiješ, zase z vody uletáváš?
Za tebou jde radosť, větřík mile věje,
Za tebou i slunko lahodněji hřeje.
Zrodí tobě mnoho mušek drobnookých:
Ty je budeš lapať polích po širokých;
Ty je budeš lapať, lítať s nimi v spěchu
Do hnízdečka svého pod tu naši střechu.

Soboň:

Slavíku, můj ptáčku, na růžovém keři,
Jenž mne budíš prvé nežli jitro šeří,
Nejde ti to s chutí, také tě cos bolí;
I já pěju a rým jde mi po nevoli.

Symich:

Holoubku, můj ptáčku, proč tak smutně hledíš,
Na větvici suché o samotě sedíš;
Sedíš o samotě, až tě na lep chytí:
I mně ku hrobu se sklání živobytí!

Soboň:

Vím já o hnízdečku hřivnáčů*) v tom kraji,
Snad již jejich mladí hnízdu odrůstají:
Půjdu, vyberu je s vysokého stromu;
Dám je darem, ale nepovím ti komu.

Symich:

Veverku jsem chytil v háji na křovince:
Chlubím se, že dám ji hezké Alžbětince;
Čeho nám Bůh popřál, nevezme zášť cizí;
Čeho neudělil, to i z ruky zmizí.

Soboň:

Faune!**) ty svým časem sedals mezi bohy,
Vonným květem tobě oplítali rohy;
Po hájích a lesích zvučné písně zněly,
Tehda roztomilé časy lidé měli.

Symich:

Pastýři dbej psů svých — ovce pokousali
A se s vlčicemi někde poschovali,
Zbytek pokradou ti chytří zlodějové:
Snad to teď i v dvorech nejsou věci nové.

Soboň:

Daleko jsi zašel — Naše povolání
Káže ovce hlídať a ne vtipkování.
Již ty kozy všechny větve okousaly —
Sežeňme je, aby se nám netoulaly.
Schystejme jim trávu — hlídať dobře bývá
Z jara; v ten čas vlk se všeho odvážívá;
Nejvíc na ně číhá, když se rozbíhají.
Zavolej psy, ať nám na ně pozor dají.

Jan Nečas.

Matěj Kazimír Sarběvski

nenáleží vlastně mezi polské básníky. Ale jako žádný literární historik český neopomine zmíniti se o nejlepším našem humanistu, Bohuslavu z Lobkovic, tak přejeme také my zde místo „největšímu z latinských lyrikův novodobých“.

Sarběvski narodil se r. 1595. Stav se jesuitou šel do Říma a proslul tu za nedlouho poetickým nadáním tak, že mu papež Urban VIII. svěřil

*) druh holubů.
**) bůžek lesní.

opravu a uhlazení hymnův latinského breviáře. Za práci tuto ověnčil jej papež vavřínem. Vrátiv se domů vyučoval Sarběvski (obyčejně Sarbievius zvaný) na Vilenské akademii řečnictví, filosofii a theologii. Potom stal se královským kazatelem i byl neodlučným tovaryšem Vladislava IV. Zemřel r. 1640.

Lyrické písně Sarběvského zahrnuty jsou v pěti knihách; nejvíce vynikají náboženské. Jinou sbírku skládají tak zvané Zábavy lesní, Epigramy a Poezije pohrobní. Ludvík Kondratovič (pseudonymem Vladislav Syrokomla) přeložil básně jeho plynným polským veršem ve sbírce: Překlady poetóv polsko-łacińskich.

Sarběvski dosáhl hlučného evropského jména mezi latinskými učenci XVII. století; on domohl se toho, že jej kladli vedle Horáce, že mu po dnešní den vyučují ve školách, zvláště anglických, a že jej papež Urban VIII. ověnčil vavřínovým věncem na Kapitolu. Předmětem básní Sarběvského byla víra, církev a vojna s Turky.

AMFION.

„Zlý cizincův mrav, mužové Thebánští,
Zákonem moudrým vzdalujíce, právům
A zvykům chvalných pradědů milých své
Učte rozence.

Uctivost k chrámům, a pravost na soudu
Střezte; mír s láskou po domech se hosti
Kolkolem, žádné nepokalte čisté
Město neřestí.

Hradby-liž zbrání kde jaké zločinstvu?
Přes trojí zámek vysokými trýzeň
Věžmi se vtírá; hromové zasáhnou
Úhonu každou.

Pravdy rouchem lesť ovitou vyvrzte
Z obce, i zpupnou snaživost po žezlu,
Zisku též žádost nesytou, a možných
Pěstoty mrzké.

Důchody střídmost zbohacuj obecní
Strádajíc vlastních, železem se ceňte;
Pod zlatem v loupež pojatým začasto
Klesne bojovník.

Buď ve válečném běhu, buď v pokojné
Době pospolným zasvěcujte síly
Záměrem; vzpírať vysoké sto sloupů
Pevněji chrámy.

Tak plavec bloudě v skalinách nejednčch
Hvězd se vyptává zmčřenou na cestu,
Dvouzubou valný zadrží koráb se
Mocněji kotvou.

Ohražen bratry pne se dub do výše
Vichřicem na vzdor. Sycená zlovášeň
Sváry velmožných nenečasto velká
Zvrátila města."

To kdy líbezné zvuky loudě ze strun
Amfion hlásal, stavila třikrát proud
Dirce, i chmurný tolikrát zakroutil
V týl se Cythéron. [1])

Kolkolem skály hnuly se z loží svých
Poskokem přímým spěchajíce plání,
Kolkolem háje s křemením přitáhla
S hor zpěvu mocnost.

Jedva dozpíval blahověstec, aj tu
Sedmeré stály z kamenů nerůdných
Hradby, a v slávě s branami sterými
Vznesly se Théby.

Fr. L. Čelakovský.

[1]) Dirce, potáček v Boeotii. Vypravuje pověst, že Dirce, dcera Heliova, od Amfiona a Zetha, matiicich matku svou, na divokého býka přivázaná do vody této se uvrhla a jméno své jí nadala. Cythéron, vrch hustými lesy porostlý, na němž Dirce od jmenovaných bratrů chycena byla.

Šymon Zimorovič,

nar. r. 1604, zůstavil selanky a písně pod názvem „Roxolanky čili Ruské panny," plod svých mladých let, (zemřel zajisté v 25. roce věku svého). Roxolanky složené na svatbu bratra Bartoloměje různým rozměrem, jeví takovou bohatost obrazů a myšlenek, že jim četné vady rádi odpouštíme.

Slunce.

Nebeské oko, klenote jediný,
Hořící lampo velebné krajiny,
Otče hvězd jasných! Ty když mhlu nad dolem
Rozhřívat počneš ohnivým plápolem,
Pozvednuv z lože perlových ramenou
Pohlížíš k zemi — hory když dovítáš,
Kadeře žhavé zvolna si rozplítáš,
Dalekou zemi v novou jmeš podobu,
Dáváš jí světlo, pestrou i ozdobu.
Tebou i stromy listů svých zbavené
Vrkoče šíří zelení zmlazené;
Lučina holá na se šat bere,
Zakvítá všude v pestrosti steré.
Mocí tvou v letě rosička čistá
Oráči bujné osení chystá.
Ovoce mnoho jeseň má v klínu,
Přízniva hroznům, přízniva vínu.
A když se bereš nejnižším během,
Akvilo[1]) lítá stříbrným sněhem,
Úporně řeky stahuje ve chvatu,
Hlubinu mosty míti chce přepiatu.
Však já ni roli, paseku prostrannou
Nedávám tobě pod ruku ochrannou,
Aniž tě prosím, abys v mé vinici
Rozkošný nápoj chystal mi v sklenici:
Žádám však bych tam tobě byl druhem,
Dráhu kde razíš světným ty kruhem;
Aby tam zněly duše mé hymny,
Boreas odkud vyletá zimný,
Tam kde ty ráno růžnými ústy
Na Euxyn svítíš, Dalerman pustý[2])
A kde ty, zbaven poledni tváře,
K Iberům[3]) skláníš poslední záře.

Jan Nečas.

Krištof Opaliński,

vojvoda poznaňský, narodil se roku 1609. Jsa muž řídké učenosti jal se teprvé v pokročilém věku skládati satyry. „Opaliński jest nejčelnější satyropisec svého věku" (Mecheřyński). Jakkoli je zevnější jich forma neuhlazena (nerýmovaný verš), zajímají nás v nich karaktery trefně líčené, obrazy živé a smýšlení šlechetné. Zemřel roku 1655.

Obraz svatoušků.

Nemohu těch vystát, co s nakřivenou hlavou
Chodí, jakby dneska s bohem rozmlouvali.
Nevěřím ani doufám takové tvářičce,
Jež na pohled je svatá — hajducké svědomí.

[1]) Vítr půlnoční.
[2]) Moře černé a pustiny zámořské.
[3]) Španělům.

Pořád o pánu Bohu, otčenášky v rukou,
Ustavičně knížka i životy svatých,
Z kterých o! jak málo těch příkladů bere,
Které posvěcují. Znal jsem takového,
Růženečky louskal, odřel koho mohl.
Taká povaha je těchto fariseův,
Přikrytých kůží ovčí, uvnitř čirých vlků.

Marnivé mládeži.

Farao když honil židy a když zhynul
Se vším vojskem v moři — voda unášela
Čepice a roucha z rysů, ze sobolů,
Pěkné kožešiny levhardí a tygří,
Ozdobu i jinou dávných Egypťanův.
Židé, kteříž moře přešli suchou nohou,
Na pobřeží stáli, volajíce: „Látky!“
Vidíš, co tam plyne? připlyne to k břehu.
Hodí nám to moře. — Brzo budou naše
Kožešiny, roucha levhardí a tygří.
Počkejme jen trochu. — Tak náš pánek tone,
Po uši je v moři. — Hle tam jeho sukně
Voda k břehu nese. — Židům oči svítí,
Rychle připlynou jim roucha do jich rukou.

Jan Nečas.

Václav Potocki

jest hlavní představitel druhé doby polského písemnictva, doby Vazův a Augustův saských do polovice 18. století. Četné skladby doby této pronášejí na sobě znak úpadku poezije, jednak přílišný panegyrismus, jednak odporný makkaronismus. Každý téměř velmož a příznivec opěván od narození až do smrti příležitostnými básněmi, prostými všeho vkusu. — Makkaronismus, t. j. proplétání polštiny latinskými slovy, dostoupil nejvyššího stupně v 17. století. Polákům věku toho nevidělo se nic pěkně pověděno neb napsáno býti bez hrubých příměskův z jazyků cizích, ano bez strakatého proplítání mluvy polské celými průpovědmi latinskými.

Václav Potocki narodil se okolo roku 1622, sloužil z mládí na vojně, potom meškal stále ve vsi Lužni pod Bečem. Psáti počal teprvé v dospělém věku ku své zábavě a ku prospěchu svých krajanův. Zemřel roku 1693.

Hlavním dílem Potockého je historické epos „Vojna chotimská,“ objevené teprvé roku 1850 v jedné volyňské knihovně. Opěvá v ní básník veliké dojmy, které dělil s národem po slavné výpravě proti Turkům r. 1621. „Veliké podoby Chodkieviče, korunního prince Vladislava Vázy, Labomirského, Sobieského vystupují tu s plastickou jasností v popředí. Drže se úzkostlivě historického podání vypočítává básník všecky praporce a popisuje jich vůdce s obšírností mnohdy až unavující. Ale zajímavá látka vyrovnává tyto nedostatky a básník dává svým hrdinám jednati a mluviti s podivuhodnou prostotou a energií.“

Ostatní díla Potockého jsou:

Nový Merkur, opěvující vítězství hetmana Sobieského r. 1672.

Periody, elegie na smrt syna Štěpána.

Verše náboženské.

„Jovialitates," veselé, ale mí-ty až nazbyt bujné verše.

„Syloret," báseň v 15 zpěvích, fantastické vypravování z dějin perských.

„Argenida," přeložený či raději přepracovaný román Barklajův s mnohými narážkami na tehdejší dobu..

Pohled na tábor turecký.

Zabělely hory, Dněstrovy i břehy;
Řekl bys, že na zem padly svěží sněhy,
Přihnali se Turci od východní strany,
Okem nepřehledné rozbili si stany.
Nehradili místa, zákop nedělali,
Vždyť tou malou hrstkou ďaurův [1]) pohrdali;
Kde kdo sedl, zůstal — v množství spolehají,
Když nás nevystraší, tož nás uplvají.

Sultan sám, když vůkol opanoval výše,
Nadýmal se, chlubil v netajené pýše,
Pán že nad Asií, Afry, nad Evropou
Jeho nohou chodí, duní jeho stopou.
Bídný Dněstr, ač muškou na orlovu sílu,
Eufratem směle zhrdá a rovná se Nilu.

Přehlídl nás Osman s vysokého místa,
Jak lev krve chtivý, když své drápy chystá,
Hřívu ježí, k bokům ohonem svým hází,
Hledě, zda se v poli zubr neprochází;
Hned i on chce bitvu, hned chce ztéci naši
Ohradu; již svolal hetmany a paši;
Káže všemu vojsku v šiku bitvy státi,
Úžlabinou na nás útokem se hnáti.

Strašně Turkův davy s hory sestoupají,
Bílé jako husy závoje jich vlají.
Jančar-aga v jich středu, nad ním chochol páví,
Nejsmělejší pluky v čelo šiku staví.
Sám se na kůň pyšný, na araba řítil,
Mezi hvězdami jak vlasatice svítil,
Zdoben zlatohlavem, křivou šavlí taky,
Bunčuk [2]) nad ním, měsíc, ottomanské znaky.

Všichni září zlatem, řády, puklicemi,
Ne tak, jak by válčiť vyšli v cizí zemi.
Marně hledáš kyrys, zříš po pancéři;
Každý v zlatohlavu, hedbáví a peří;
Velká křídla supí, chocholy a třapce
Nad hlavou jim vlají — jak na plachć vrabce.
Na hastroše lehké ozdoby se věsí.
Však jen vrabec jimi u prosa se děsí!
Všechno snesli, všechno dnes to na se dali,
Čím svět v mnoha letech zloupili a zdrali.
Korouhve jich planou zlatem blýskající,
Na každou z nich Turci dali po měsíci,
Pod zlaceným šatem nastrojených lidí
Skryt voj — železná jich Bellona [3]) se stydí.

Jan Nečas.

Vespazyan Kochovski

pokládá se za předního lyrika doby makkaronské. Narodil se v Sandoměřsku roku 1633. Bojoval pod prapory Labomirského za svobodnou volbu krále. Po zřeknutí se trůnu Jana Kazimíra hlasoval pro Michala Višnioviecského, jehož ve svých básních opěval. Po jeho smrti sloužil Janu Soběskému a provázel

[1]) nevěřících, t. j. krestanů. [2]) koňský ohon. [3]) bohyně války.

jej jako královský dějepisec na výpravě Vídeňské. Hrdinské skutky Soběského oslavil básní: „Dílo božské čili Píseň vybavené Vídně.“ Za nejlepší dílo Kochovského pokládají: „Niepróżnujące próżnovanie“ (neprázdnivá prázdeň). Písně tyto na patero knih rozvržené dělí se na historické, morálné a panegyrické. V básních těchto oslavuje Kochovski všecky důležitější události doby své. Velkou cenu básnickou má „Psalmodie,“ uveřejněná r. 1693. Asi ve 20 žalmech pozdvihuje mysl svou k Bohu, uvažuje vlastní a vlasti své záležitosti a děkuje prozřetelnosti za všecka polskému státu prokázaná dobrodiní. Zvláště krásný je žalm 23., složený před bitvou u Vídně: „Pošli tobě, o králi, Bůh své nebeské zástupy na pomoc a serafa s ohnivým mečem, ať kráčí před tebou a vodí nohy tvé jako jelení na hory, abysi spatřil vojsko turecké, cíl tvého vítězství! Tu spatříš pestrobarvé stany, které široko pláně pokrývají, otáčejíce velikým obloukem netoliko mocnou stolici císařskou, nýbrž i krále řek, Dunaj. Země duní hřímáním kusů a tisícerá ozvěna rozléhá se po lesích. S věží a náspů vlají prapory a s roztaženýma rukama prosí obleženci za vysvobození.“

V písních náboženských: „Trpící Kristus,“ „Zahrada panenská“ jeví se ascetický názor světa; v „epigramech“ káře mravy a neřesti svého národu. „Bůh, praví, stvořil slovem budiž tento svět; my rozbijeme Polsku slovem „veto.“ — Kochovski zemřel v Krakově roku 1699.

Můj domov.

Tak jako plavec větrem odehnaný
V odlehlé krajův lusitanských strany,
Ač na tovary svoje má trh plný —
Přece do svojí pospíchá otčiny —

Tak jako ptáček pro své mladé děti
Když pryč ze hnízda na kořisť odletí,
Ač niv na lůně hojné krmě sbírá,
Přece po svém se hnízdečku obzírá:

Svatého kříže tak mně milé hory,
Na kterých zeleň věčně krášlí bory;
A mezi nimi vzdušné ve prostoře
Znak Spasitele vyčnívá na hoře.

Tam usadivše dávno se Sarnové
Jako v Hercinském lese Satyrové,
By stromy kříže toho netemnily,
Okolo něho dřeva vymýtili.

A Bůh požehnal jejich přičinění,
Tak že tam sídlí lety nerušeni;
A jméno jejich v paměti se chová,
Vždyť jich potomci píší se z Kochova.

A s chlumku toho čarokrásné zření,
Jak se Dobruchny vlnky dole pění—
Na jejíž březích sídlo Sarnův starých,
V kterém bytují vnuci předků jarých.

Malý sic úděl — neveliká rolí,
Leč v rodě jednom od věků být volí.
Skup si vše statky, po nichž zrak tvůj prahne,
Dnes tvé jsou, zítra jiný na ně sáhne.

Buduj nádherné hrady a paláce,
Kdož ví, kdo potom zažije tvé práce?
Já však po otci, je-li vůle Páně —
Malé sic humno ujmu na svém láně.

Rod je a původ klenot arci drahý,
Však cnost chodívá i přes chudé prahy,
A štěstí všude přijít může skvoucí;
Což tobě těžko, Bože všemohoucí?!

Fr. J. B.

Na háj.

Otcovský Háji, sláva tvá v kraji
Mém vždy velká byla!
Na tvojem lánu, vždy věrném Pánu,
Cnosť se usadila.

Tu otec milý, děd i vnuk čilý,
Světlo zřeli světa;
Mladí v radosti, staří v svornosti
Trávili svá léta.

Tu na pahorku v dřevěném dvorku
První rozkoš čili,
Ptactva když zpěvem, čarovným zjevem,
Duši oblažili.

Na nivě malé žně neskonalé
Bujná Ceres skytá,
Ač v tváři potu svedla všecko tu
Ruka pracovitá.

Blahobyt skvělý předci tu měli,
Bůh jim žehnal stále;
Nikdy jim chleba, pokud potřeba,
Nebylo na mále.

Nač třeba zlata, nač skříň bohatá,
K čemu mi Paktoly?
Pozor na hrudu a mysl v trudu,
V srdci starosť, boly?

V doubravu blízkou tamo pod víškou
Můžeš jít do chladu;
Zde procházení a ochlazení
Nade všecko kladu.

Tam chladné stoky, bystré potoky
Studených vod dají —
Jimi se všady rybní násady
Stejně zalévají.

Když mysl mladá zábav si žádá
S sousedy na blízku —
Aj tam komíny krevné rodiny
Prozrazují vísku.

Bože nebeský nač svoje stesky
V slova dumná kryji?
Jeli tvá vůle, odlehlá Thule
Pojmi mě s Baltií.

Však než uvítá zem mě bahnitá
Nech mě zvolat Pane!:
„Vy Holeňovské hvozdy domovské,
Luky milované!

S Bohem vám dávám a rozžehnávám
Od tebe se, Háji!
Po tobě všude teskno mi bude,
Jak duši po ráji!“

Fr. J. Burian.

Z polské psalmodie.

(Žalm XXVI.)

Píseň vděčnosti za vítězství Vídeňské.

Bože! co jsme ušima slyšeli, co nám otcové naši povídali, toho nahleděly se nyní oči lidu Tvého s potěšením.

Dílo moci Tvé, kterés za dní jejich učinil s Faraonem, to i nyní neskrácená v divech, ani oslabělá v moci vykonala ruka Tvoje.

Ruka Tvoje, Pane, ne lidská, potřela pohany; před ní pyšný Assur hanebně utíkal, který v hrdosti srdce na záhubu naši přišel.

S ním hrubý Edomčík letem běžel: a hle, strachem jati letěli jeden přes druhého s vodami bystrého Dunaje.

Neohlédl se Part, který se coufaje potýká; nezpomněl bisurman, že se nazývá vnukem božím.

Vydřel jim z ruky meče vítěz, ve jménu Tvém silnější; prysknuly luky a střely z toulů rozsypaly se po zemi.

Patřilo na hrdost jich vzcházející slunce — a k večerou viděl je hanebně rozhromené.

Zastyděl se měsíc skvrny své; a aby zakryl hanbu, nechtěl svítiti v noci utíkajícím.

Nepomohl v nouzi falešný prorok, ani časté umývání neočistilo všetečných z hříchu.

Tys tak kázal, Pane Bože náš divy činící, aby, kteří pro cizí zdraví přišli, svým to zaplatili.

Málo bylo tří dní ku sbírání kořisti; brali netoliko vojáci opuštěné statky, ale i děti malé s obecným lidem.

Ony pyšné v Sidoně či Dyarbeku zlatem tkané stany, zůstaly jako bouda v sadě, v které jablek hlídáno.

Koně jich vzal mocnější, kopí jich zpřerážel o ně a střílel kulkami do hřbetu utíkajících.

Zmizeli všichni jich náčelníci, kteří mluvili: vezměme zemi křesťanskou.

I stalo se jim tak jako Madyanitům, a jako Jabinovi u řeky Cisson.

Položil jsi je Pane jako vrátké kolo, a jako stéblo před větrem, tak zniknuli pyšní.

Jako oheň, který pálí lesy, nikomu neodpouštěje, tak naplněna jest tvář jich hanbou.

Z toho nech poznají, že Pán jméno Tvoje, o Jehovo: neb jsi se oslavil velmi, koně i jezdce svrhnuv do moře.

Ten jest Pán, jehož velebiti třeba, Bůh otcův našich, kterého vyvyšovati budeme.

Pravice tvoje, Pane, za nás bojovala; ruka tvoje, Nejvyšší, pobila nepřátely; a mocí svou, Všemohoucí, porazil jsi protivníky naše.

Kdož vyrovná se tobě mezi mocnáři, Pane? tak mocný v síle, jako strašný a velebný a činící divy?

Ne nám tedy, Pane, ničemnému lidu, ale Jménu tvému svatému, které zázračné jest, budiž od nás chvála, díků činění a klanění na neskonalé věky. Amen.

Alžběta Družbacka

narodila se roku 1687 a žila se svým manželem, pokladníkem v Žydačevě, na statku Řemeni. — Po smrti jeho vstoupila do bernardinského kláštera Tarnovského a zemřela tam 1760. Básně její, mezi nimiž vyniká Popis čtyr ročních časů a Pochvala lesů vydal hr. Załuski 1752. Později (1837) vyšly její poezije v Lipsku.

Z BÁSNĚ „JARO."

O zlatý čase dětské ve podobě,
Ty vlídné jaro, při tvém usmívání
Kdo necítil by spokojenosť v sobě,
I v teplém tvém i v chladném povívání?
Ty smíš tak jako děcko dovádivě
Kraj děsiť sněhem na zelené nivě.

Však děsíš jen — a není škody z tebe,
Neb nešleš vedra ani sutek dolů;
Tvé počasí má vyjasněné nebe,
S nímž slunce, vítr shodují se spolu:
Víť ono, kdy žár, kdy mráz rozptylovať,
A starce síliť zná i omlazovať.

Tys přišlo, zemi krutě upoutanou
Chtíc z poddanosti mrazu osvobodiť,
Jak dítě za svou matkou milovanou;
Tys pouta zimy snažilo se shodiť,
Bys mohlo potom zpláti mohutněji
A vyhnať zimu z horské skrýše její.

A teď, když zimy vláda ukončena,
Ty rozesíláš dech i život nový,
Zem dříve ztuhlá, teď je uvolněna
A radosť bydlí pod našimi krovy.
A hle! kam dechem přívětivým vniká,
Tam roste vše a tam nic nezaniká.

Ač někdy pláčeš, líc máš zasmušilou,
Přec není na tě smutná podívaná,
Neb slzí tokem síliš matku milou,
Jím okřívá les, luh, mez květovaná;
A všude bují nová svěžesť mladá,
Kam rosy tvojí drobná perla padá.

Tys jako mocnář, jemuž čest i sláva,
Lesk, barvy každým uděluješ krokem,
A co jen zřídka u pánů se stává —
Ty dáváš rádo — a ne s pyšným okem.
Víš, co máš kdy a co máš komu přáti,
A prosícího nenecháváš státi.

A když tak hledím stinné na doubravy,
Jak pne se pěkně a jak roztomile
Té bílé břízy vrchol zelenavý,
Ten pyšný buk zde ve mladické síle,
Ta statná jedle v trochu temném kroji,
Ten silný dub, jenž od sta let tu stojí.

A jiná zase zelenosť je luhů,
Tvá moc jim za plášť jemnou trávu dává,
Již krášlí kvítka pěkná všeho druhu;
Hned je tu větřík a je oblétává,
Že jako děcka vespolek si hrají:
Tu vykukují, tam se schovávají.

A což pak teprv květy na zahradě —
Jak krásně ty je umíš odívati;
Když stojí v pýše, nádheře a vnadě,
Je radostno se na ně podívati:
O jaro, kde jsou umělci tak znalí,
By takovéto divy vykonali!

Jan Nečas.

Stanislav Trembecki

jest vzor dvorního básníka. Narodil se roku 1732 v krakovském vojvodství a vychován byl podle tehdejšího vkusu francouzského. Již v mladých letech dostal se do Francie a na dvůr Ludvíka XV., kde pro uhlazené chování, vtip a rozmanité vědomosti své rád vídán byl. Vrátiv se domů dostal od krále Stanislava hodnost komornickou a sloužil svému pánu každým možným spůsobem. Po úpadu republiky provázel Trembecki krále do Petrohradu a po smrti jeho našel útočiště na dvoře Felixa Potockého v Tulčyně. Skvělý tento kdysi kavalír, jenž měl okolo 30 soubojů větší částí skrze ženštiny, zanedbával se konečně docela a zemřel jako podivín a nevlídník koncem roku 1812.

Hlavní díla Trembeckého jsou popisné básně. Nejrozsáhlejší z nich jest „Zofijóvka.“ Potocki měl za ženu Řečku Sofii, koupenou na trhu Cařihradském a proslavenou svojí krásou po celé Evropě. Pro ni založil Potocki v Tulčyně (nedaleko Humaně v Podolí) park, který stál miliony, a nazval jej na počest ženy své Zofijovkou. Trembecki složil na ni dlouhou a nudnou báseň po vkusu Delillově a vypsal v ní všecky půvaby této zahrady. Báseň tato, přeložená hned potom od Lagarda do francziny, podána byla v nádherné úpravě mocnářům na vídenském sjezdu shromážděným.

Báseň „Povązki“ popisuje sídlo Čartoryských a „Polanka“ residenci knížete Stanislava Poňatovského.

Trembecki byl vybrouseného vkusu a znal dobře latinské klassiky a staropolské básníky z doby Zikmundovy. Jemu náleží bez odporu sláva prvního své doby stylisty. Sám Mickievič pokládal ho za mistrovského veršovce a naučil se od něho mnohému.

Politickým smýšlením je Trembecki první polský panslavista. Věřil v možnost ruské světovlády; v různých básních ukazoval na srodnost slovanských plemen, velebil Kateřinu II. a Alexandra I.

Ze „Zofijóvky.“

Živý hojným plodem, milý ku pohledu,
Vítám tě, můj kraji, plný mléka, medu!
Po tvých lukách ryčný kůň se s větrem honí,
Zvalitý vůl zas k jich se trávě kloní.
Beran, který ztučněl zelení tvých dolů,
Musí těžký chvost svůj svěřovati kolu.
Sítě pozapadlé v záhony tvé znojné
Zkvítá v Babylonských klasů zrní hojné.
Žíznivá tvoje role černí se, leč krví
Promokly, jich hrudy mrtvá těla mrví.
Ještě teď kdy rolník pluhem svým zem zrývá,
Ostré zubce slonův, perské zbytky zřívá.
Cizincem pak poznán střední kraj těch lánů
Šestnáctému nyní koří se již pánu.
S Asií v něm krutě Evropa se bila,
Mnohdy v něm i s chlapy šlechta zápasila.
Z niv se stala step, jež v trávě nesečené
Hady Pytonovi líhla spříbuzněné.
V letech nižších zjevné ač nebylo vojny,
Zmučil Ukrajinu pokoj nepokojný.
Ze síče tu vpády, Taurické tu voje,
Zrádných vždy nad šíjí střel a kopí roje.
Nepříjemný soused, vnitř pak rozruch divý
Zabraňoval bydleť, boháčů kde nivy.
Hrálť na pána správce a majitel hradu

Daň dychtivě sháněl svého do pokladu.
Teď teprvé každý svou tu mocí skví se,
Žije hájen právem, vpádu nebojí se.
Barbar vyhnán, jiná tady řeč i plémě,
Úrodou pak splácí, co je dlužna, země.
Kouty, které kdysi klesly v zapomnění,
Pospolitou pílí lidé v sady mění.
A jak Jupiterův dub v Dodónském lese,
Potocký nad jiné výsosť v sobě nese.
Dlouho trvalo by předků vzpomínati,
Kdo mu v zásluhách se může vyrovnati?
Co jím pro kraj rodu jeho vykonáno,
Tu na zvláštním listě potomkům buď psáno!

Pádě s umdleného koně nesestoupám,
Až se v Žofijovky libé vůni koupám.
Hle, mé oko na svěžích květinách se pase:
To mne baví, těší, mysl tone v jase.
Pahorky, co dříve holou stráni byly,
Bory přinesené z dáli zastínily.
Mezi domácími umístěny tady
Keře z Libanonu, Atlasovy vnady.
Odtud jde má noha po kamení dále
Vedouc do jeskyně Lokýtka mne krále.
Ale ne všem možno v jeskyni té dlíti,
Mladší svět jen, Patagón v ni nemůž vjíti.
Z čela granit obrovský jak pilíř stojí,
Pramen vytrysknuvší ze skály jej pojí.
Verš tam sladký, jejž věk žádný nevymaže
Vstupujícímu vždy šťastným býti káže.
Hřešiť smutným vzdorem nesnadno i strastno:
Přikázalť, co činiť chce i může šťastno.
Tam, kde vábný pažit stele krásy svoje,
Znak našeho skonu přerval plesy moje.
Truchlivé tu tisy ke cti milých stínů
Stojí: Mikulovi, Helenovi, Konstantinu.
Zavřelť v rakev bez vzhledu na mládí skvoucí
Los nadéje domu sloupy i budoucí.
Vás však živých v srdcích dosud vzpomínáno,
Slzí při tom matkou, otcem prolíváno.
Krátkou jste jim radosť v dlouhou vnesli žalosť,
Kvítí měvše krásu, kvítí netrvalosť.
Co nám zbývá přát, než v ústraně by tyto
Prach tělíček vašich přenes Favon skryto!
Opustivše časem svatá ráje pole
Bavte v lesů vašich rodičů se kole;
Dětinný váš šelest svědč vás tu přítomných
Smíšen s šumem zdrojův i pověvův skromných.

Jos. Kratochvíl.

Adam Naruševič

byl dvorní básník a dějepisec krále Stanislava. Narodil se na Litvě roku 1733 a vstoupil 1748 do řádu jesuitského. Cestovav po Německu, Francii a Italii stal se učitelem poetiky na Vilenské akademii a nedlouho potom představeným na Collegium nobilium ve Varšavě. Literární dráhu počal Naruševič překladem Horácových ód a dějin Tacitových. Jako professor poetiky počal také skládati verše: pláče nad rakví Augusta III., proslavuje své příznivce Čartoryské, jich sídlo Povązki, skládá hymny, ódy a idylly na svatby různých velmožů atd. Tyto básně uveřejňoval v letech 1770—78 ve Varšavských časopisech a vydal je potom ve dvou svazcích. Často opěvá věci a příběhy velmi malicherné: děkuje králi za podobiznu, za láhev vína, hodinky atd. Tato literární plodnost sblížila ho s králem Stanislavem Augustem. Naruševič stal se jeho denním hostem a pohnul jej ku proslulým čtvrtkovým hostinám, na něž byli zváni nejznamenitější polští učenci jako oba Zaluští, Albertrandi, Bohomolec, Krasicki a j. — U dvora slavili Naruševiče jako

velikého básníka a král dal raziti pamětné mince s jeho a se Sarběvského podobiznou. Po zrušení řádu jesuitského stal se biskupem Smolenským a konečně (1790) Luckým a zemřel 1796 ve svém biskupském sídle Janově nad Buhem z hoře prý nad úpadem vlasti. Žila zajisté v tomto panegyristu duše velikého a neohroženého vlastence i mýlil by se velice, kdoby jej porovnával na př. s Trembeckým. Tak jeví se ve znamenité ódě „Hlas umrlých," v níž s pathosem Skargy hodným předpovídá vlasti své smrt, vřelé nadšení upřímného vlastimila. Podobnou rozhorlenosť spatřujeme v „Satyrách," nejlepším to jeho díle poetickém. Tu je Naruševič kazatelem a učitelem pospolu; mluví pravdu prosto, bez příkrasy. Jako Klonoviče pobuřuje Naruševiče nespravedlivost do hlubiny duše; maluje obrazy, kreslené ostře a hrubo, ale plné života, zarážející silným koloritem. Celý svět točí se vůkol satyrika, vichrem vrtí se tancující páry, hlučí zběsilá maškaráda prostřed velikého postu: „Chudoba pokrývá se přepyšným zlatohlavem, hlupci ověšují se filosofskou bradou, ženštiny sedí na koních a co muž to baba: srdce pryč, statku málo, mysl, ruka slaba. Starci převrátili se v divoké šašky, holobrádci v harlekyny s liščími ocasy. Kněžím vzrostly na skráních Bakchovy jahody, nosy jako hrozen, břicha jako klády. Lehkomyslnost, nadutost, zištnost dávají tu věčný bál: skáče Polák na jedné noze, cizí hrají. Netřeba hledat Circe v báječném Homéru, co tvář rozumnou v němé proměnila zvíře. Chceš-li vidět plné obory různé zvěře, podívej se do našich radnic, pobožných klášterů, navštiv soudní jizby, přednější úřady: Pod čapkami sobolími a pod reverendami uzříš divy a volej padna na kolena: Voli, osli a všecek dobytek chvalte pána!" (Reduty).

Za nejpodařilejší pokládají se satyry: Zkažený věk, Reduty, Pochlebnictví, Šlechta, Švihák a Chudý literát.

Trvalých zásluh dobyl si Naruševič jako kritický dějepisec. Sedm svazků „Historie polského národu" obsahuje polské dějiny od nejstarších dob do nastoupení na trůn domu Jagellonského a vyniká střízlivým, věcným vypravováním. Podobně chválí se jeho Životopis Chodkievičův.

Hlas umrlých (skrácený.)

Bludný národe můj! Pláče v nepohodě,
Proč svůj osud sčítáš cizé na útisky?
Neštěstí své hledej vlastní ve svobodě,
Anto oplakáváš plynoucí z ní zisky.

Roztrhnuvší svazek pokoje a řádu,
Jímž ti druhdy býval vládce svrchovaný,
Rozběhnuls se bludně nápodoben stádu,
Ježto nemá vůdce, jež jest bez obrany.
Pro obecné dobro kdež jsou pomahači?
Zbyli pochlebníci aneb posměvači!

V ničem se vlast tvoje posud nepovznesla,
Co se odtrhnuly členy ode hlavy.
Pilnosti kmet pozbyl, upadla řemesla,
Vtekla v pošvu Temis meč své přísné správy.
Kněz jen pro sbírku ti, pán ti zbyl pro vádu,
Král ti zůstal pro blesk, voják pro parádu.

Jagelcův a Pjastův majestátnost svatá
Domýšlivé pýše v pastvu jesti dána.

Zahaleči dvorní skví se v záři zlata;
Zbylá kořist králův jimi rozebrána.
Odňaté ty pleny všecky za své vzaly;
Roznesl jim vítr zámky, tvrze s valy.

Ozbrojených plukův s vítěznými běhy
Pod jedním jen žezlem kdože sčítá čísla?
Před nimi se chvěly obou moří břehy,
Kde jim kořist s Dněprem plavila i Visla.
Rytířstva dnes není, válečné ni slávy,
Ač se zdvihly tytýž četné zbrojných hlavy.

Pod své jedné matky rozestřená křídla
Družstvo holých písklat ihned se ukrývá,
Když to na ně orel z hornatého sídla,
Otevřev pazoury, vražedně dorývá.
Vaše marnost matku z peří obnažila,
Čím pak by vás nyní v hrůze pozakryla?

Není žádné země, co svět světem stojí,
Kde by věci v správě divnější se dály.
K čemu blýskati se ve královském kroji,
Jestli nečinnost jen v něm si pozahálí?

K čemu vládcův hledat, podjít útrat břímě,
Shledáš-li v nich jenom nepřátelův símě?[1])

Král jest otcem: Proč mu děti nedověří?
Pán on: Než co jemu občan v holdě dává?
Velitel on: Kde má pluky se žoldneři?
Soudcem? Kdež pak v ruce jeho jest meč práva?
Neznáš toho všeho země ošálená,
Kde tkví ve vládnoucích samá holá jmena?

O ty bludné stádo s erbovní svou slotou,
Což na své chytré patříc náčelníky
Nevíš jak se smějí tvojí nad prostotou,
Slepujíc a ruše prodajné sněmíky?
Oni ku svým službám tebe užívají;
Ty si přeješ volnost; oni už ji mají.

Dědičných svých svobod obranu prodáváš
Za kalíšek vína, za klon balamutný;
Posly osvícené sobě obíráváš
Pro křik do chraptění na řád absolutný.
Loví, však ne tobě, udicí tvou chudou,
Ty jim pluhem oráš, oni Tebou budou.

Matěj Procházka.

Chudý literát.

Kdož pak by se divil, že je svět tak hloupý?
Málo kdo čte knihy, málo kdo je koupí.

Aj čím je to, chytrý, chudý milostpánku?
Již tě po dvě léta jednom ve župánku,
V kazajce té staré spatřují mé oči!
Po zemi až k mrakům sláva tvá se točí,
Že prý byly Musy v kolébce tě kojit!
A teď je ti těžko šatit se a strojit.
Apollo dme duchem žaludek ti šíře;
Po uši máš dluhů, kapsu bez halíře.
Při tom při všem pod tvým písmem lisy trnou,
Div, že pochvalou tě lidé nezahrnou:
Že jsi zdoba vlasti, plná medu včela,

Očko Helikonu, bytosť nad anděla,
Kvítek, perla, čížek, slunce polské země! —
Přestaň, milý brachu, nemluv takto ke mně.
Dosti mám těch špiček; štěstí své jsem štípal,
Že jsem mecenáše s kněhtiskaři rýpal.
Těžko rozum prodat; všecko musí strávit,
Kdo chce na papíře před světem se slavit.
Říkají, že Polák neumí psát lehce,
Ale nikdo sáhnouť do své kapsy nechce;
Nemáš kdo by zlatem dodal chuti tobě;
Taškář ledajaký vydělá víc sobě:
A ty ubožáku, písma pilné ruky

[1]) Naráží zde básník na slabého krále Stanislava Poniatovského, milce Kateřiny, carovny ruské, jejímžto mocným vplyvem on také na sněmu dne 7. září 1764 za krále polského zvolen. — Za jeho panování, od Kateřiny zcela odvislého, provedeno také r. 1773 první rozdělení Polska.

Buďto spal neb rozdej mezi nedouky,
Aby mohla paní a syn její Nácek
Podložiti jimi s rozinkami placek.
Přál bych si tak žíti jako karbaníci,
Chodit jak pan Panfil lesklou se šavlicí.
To by bylo něco! často v jedné chvíli
Člověk tíží peněz div se nenachýlí;
Čeho pilným psaním za rok nelze svésti,
To vše dáti může v kartách jedno štěstí.
Mně můj Apollo dal službu za krvavou
Pegasa, tu herku chudou, klopýtavou,
Která již s tak mnohým — zjev to není nový —
Chtíc se pásti, došla k světci Lazarovi.
Tak ta naše práce — kousek slávy leda —
Skladatelům chleba ani masa nedá,
V pravdě velmi moudře přikazuje žíti:
Vítr polykati a z řek vodu píti.
Kdyby na knihy jen trochu kupců bylo,
Přece by se při tom něco pochytilo;
Ale k nám až dosud čas ten nezavítal,
Aby někdo doma dobré knihy čítal.
Rolník dělá v poli, řemeslník v dílně,
Mnich buď zpívá nebo dary sbírá pilně,
Kněz . . . však nechci, aby hněvali se páni,
Kupec zboží stříhá, po trzích se shání,
Právník v knihách leží, v nichž je mnoho molů,
Šlechtic kouří doutník, neb jí z plných stolů,
Dvořan šlape dlažbu, vojín myslí všady
Na krmíky s vepři, na slepičí hřady,
Pán si hlavu láme, módy objevuje,
Ženská do zrcadla mladá pokukuje,
A když postoupila značně její leta,
Cizí slávu zbožným jazykem v prach smetá,
Starý dumá, jak groš jeden sto jich rodí.
Hejsek vítr lapá, s děvčaty se vodí.
Slyšel jsem, že jistý šlechtic do Varšavy
Přijel. (Řekl mi to probošt za rozpravy,
Jenž ho pro desátek proklel s kazatelny.)
Spatřil kněhkupectví vedle spořitelny.
Spatřil v něm i děda. Ptal se mimochodem:
Co je nejnovějším literárním plodem?
Chci to koupit dětem. Časem dobře bývá
Čísti nové knihy při sklenici piva.
Mámť já, vece stařec, knížek haldy celé:
Řeči na svátky a řeči na neděle. —
To se hodí kněžím, líp je vypravovať
Z kněh, než vlastní pílí něco vypracovať;
Ďas má znáti v chrámě všechny svaté činy,
Neví kněz co mluví, aniž ví kdo jiný. —
Nedávno jsem vedl náklad na Tacita —
Ať ho sobě sám pan milý autor čítá.
Nebaví, co psáno ve pohanské zemi. —
Račte tedy koupiť Satanovy sněmy. —
Ty co po Radomské odbývány radě? —
Ne ty; Luciper tu s ďábly pohromadě
Káže běsům, aby jemu vykládali,
Kolik lidí v širém světě oklamali;
Kolik advokátů spravedlnosť mate,
Kolik vyloudí kdo zlatých na mše svaté;
Kolik poddaným slz po tváři se stáčí,
Kolik hejlů chytí ošemetní hráči;
Kolik mniši žvastu, tretek mají dámy,
Kolik slibů páni, kolik klamu krámy. —
Totě hrozné! — Tu je knížka silná na dva palce,
Titul Láska k vlasti stojí na obálce. —
To je asi šalba: vlastencem teď sluje,
Kdo si ze všechněch stran zlato nahrabuje.
Láska k vlasti vězí jenom v knížek kůži,
Každý si dbá svého, tací jsou teď muži.
Mám i básně. — Hlouposť! — Mám též polské děje. —
Bodejž byste háky měli pro zloděje!
Ještě přivedou svůj národ do posměchu,
Vypudiliť z kronik Vendů lid i Lechů. —
Také o rolnictví mám tu výběr čtení! —
Bez kněh půda moje hojná na osení. —
O evropských vládách? Po tom nic mně není,
Jaké mají cizí země zařízení.
Já jen vím, že u nás sněm je na hromnice,
A trh na den Tekly, svaté mučennice. —
Poslechněte, starče, ráda by má paní
Byliny, jež rostou v kraji zlatých bání.
Byla zde již dvakrát, málo jí to svědčí,
Nemůže se chudák zbaviti těch křečí. —

K tomu lékárny jsou. — Však to taky znáte,
Snad tu někde recept vytištěný máte. —
Přejete si ještě? — Kalendář! — A jaký? —
Ten co předvídá to prorockými zraky,
Jestli bude pokoj, nebo přijde vojna,
Bude-li hlad v zemi, nebo sklizeň hojná? —
Koupil za šest groší; co, to hnedle povím:
Recept na mast koupil s kalendářem novým.
Je to živobytí; stává se to taky,
Nejeden že čítá kornout ledajaký;
Raději groše shání, aby syn je ztratil,
Ne však, aby rozum čtením obohatil.
Kdo se knihy štítí, dle toho má mravy:
Vypaluje rybník; na písku si staví
Papírové zámky; ve větrné sedá
Bohatýrské vozy; nad mraky se zvedá;
Lidi proměňuje v dravé vlčí tvory;
Nosí přes komíny baby v Lysé hory;
Abela zří s Kainem ve měsíce lesku;
V společnosti siren mořem razí stezku.
Jedněm otupuje ducha lenošení,
Druzí rozum topí v džbáně, jenž se pění;
Ten zas k vůli soudům v dluzích po krk břede,
Se sousedy o mez věčné spory vede;
Onen pacholkuje panské nenávisti,
Přemlouvá a klame, však, co ukořistí?
Jsou to Proteovci; za mamon a šaty
Hotovi jsou vlastním zrádcům líbat paty.
V kartách vrchol štěstí vidí lidé jistí,
Jiní běhají tam kde lze něco snísti.
Plno lidí — bláznů, zdá se, že cos robí,
Každý se i k službám vlasti přispůsobí,
Ale když to všechno vezmeš dohromady,
Není srdce k činu, není v mozku rady.
Děkuj, mysli milá, tomu kdo měl péči,
Aby psány byly hlouposti a řeči,
A kdo v kalendář to na rok příští vpraví,
Jakým důvtipem se který autor slaví.
Tam i robotu mou může pozorovat,
Kdo chce zvědavosti zlatku obětovat.
Takto člověk nejlíp protlouci se může,
Aniž by ho tiskař dříti mohl z kůže,
Tak lze literátu vyjít ze žebroty
A — co nevídáno — nosit nové boty.

Jan Nečas.

Ignacy Krasicki

jest duševním středem literatury v době krále Stan. Poňatovského (1750—1820). Tato literatura, již nazývají klassickou anebo pseudo-klassickou, je ohlas a kopije tehdejšího písemnictva francouzského. Nevyniká tvorčí silou, za to však vtipem a hledanou vybroušeností formy. Hlavní její síla záleží v satyře. Přední představitelé polského klassicismu jsou čtyři básníci: Trembecki, Naruševič, Krasicki a Węgierski. Na rozhraní mezi touto a následující, romantickou či národní dobou, jsou básníci Karpiński, Němcevič a Voronič.

Ignác hrabě Krasicki narodil se 1735 v Duběcku v Sanockém okresu. Nabyv prvního vzdělání ve Lvově věnoval se stavu duchovnímu a šel do Říma, kde vyšší teologická studia skončil a spolu v jiných oborech se vzdělal. Potom cestoval po Němcích a po Francii. Vrátiv se domů dostal kanovnictví u Lvovské katedrály. R. 1763 spřátelil se se Stanislavem Poňatovským, při jehož korunování také kázaní měl. Krasicki slynul jako znamenitý kazatel, jako vtipný, neobyčejně vzdělaný člověk a jako milý společník. Nedlouho potom, r. 1765, předsedal v jednom z obou nejvyšších soudův korunních, v malopolském, a našel tu příležitost poznati všeliké tůčky tehdejší soudní

praxe, které později ve výtečném románu svém „Dośviadčyński“ tak rozmarně vypsal. Stanislav Poňatovski jmenoval jej pomocníkem biskupa Varmijského a roku 1767 stal se konečně jeho nástupcem. Po prvním rozdělení Polska (roku 1772) připadlo biskupství jeho Prusku, které veškery biskupské statky pobralo a Krasickému toliko nepatrný roční plat vykázalo. Fridrich II. ba víval se rád s duchaplným biskupem. „Doufám, pane biskupe, řekl jednoho dne, „že mne jednou pod svým biskupským pláštěm s sebou do ráje vezmete.“ „Nikoli, Sire,“ odpověděl Krasicki, „Vaše Veličenstvo přistřihlo mně plášť tak, žebych pod ním kontrabandu nijak schovati nemohl.“ Nemoha veřejně působiti oddal se Krasicki nyní s velikou horlivostí literatuře i pracoval tu rychleji a více než spisovatelé z povolání. Byl živou encyklopedií všech možných vědomostí a velmi činný popularisator pokrokových myšlenek 18. věku. Následkem posledních rozdělení Polska připojena netoliko Poznaň, nýbrž i polovice nynějšího království polského k Prusku. Král pruský chtěje dáti Varmijskou stolici některému Němci jmenoval Krasického 1795 arcibiskupem Hnězdenským. V osiřelé a spustlé Varšavě, kde nyní nejvíce meškal, sbíral Krasicki pod svá křídla vyvázlé z velikých bouří spisovatele a pracoval o národní literatuře, již považoval za záruku budoucího obrození národu svého. Působením jeho vzniklo nedlouho před smrtí jeho Varšavské Tovaryšstvo přátel nauk, v němž se potom soustřeďovala všecka téměř duševní činnost polského národu v první čtvrti nynějšího století. Krasicki zemřel v Berlíně r. 1801 ve stáří 67 let.

Znaje dobře klassický starověk přeložil Krasicki celého Plutarcha a Lukiana a sepsal podle nich mnoho životopisů znamenitých mužův novější doby a rozmluv v říši umrlých. Velkou zásluhu získal si vydáním slovníka naučného „Zbiór viadomości“ (1781—82) ve dvou svazcích. — On podnikl také první v Polsce vydávati poetickou antologii všech národů a věků, která teprvé po jeho smrti vyšla. Neznaje „Chotimské války“ Potockého složil druhou „Chot. válku,“ v jejíž zevnější formě (oktavě) i mechanismu napodobil Tassa.

Mnohem lépe povedlo se Krasickému epos komické ze života zvířat a mnichů. Sem náleží „Myšeis“ (1775), „Monachomachia“ (mnichoválka 1775) a „Antimonachomachia“ (1780). U starého letopisce polského Kadlubka zachovala se pověst o báječném králi polském Popele, jehož snědly myši na ostrově jezera Gopla, nedaleko předhistorické stolice polské Krušvice. Tuto pověst vzal Krasicki za osnovu své básně, v níž vypisuje pronásledování myší skrze krále Popela, který si oblíbil kocoura Mručislava, bouřlivý myší sněm, krvavou bitvu kocourů s myšími zástupy ze všech konců světa, konečně zoufalost a žalostný konec krále Popela. V myším sněmu a v rozepřích mezi myšemi a krysami posmívá se spisovatel polskému sněmování a třenicem mezi senátory a šlechtou. Druhá komická báseň Krasického Monachomachia je následování Boilcauova „Le Lutrin.“ Sepsal ji k vyzvání Fridricha II. za svého pobytu v San-Susi. Osměšuje v ní mnichy, jich duševní zahálku, nekonečné popíjení, učené hádky a nelepou nabubřelost jich slavnostních řečí. V jakémsi městečku, kde byly tři krčmy a devět klášterů, vznikl spor mezi Dominikány a Karmelity, kteří se vyzvali na učené hádání. Tento disput

končí se pračkou obou stran; rozhodčí boje přinášejí na bojiště vínem naplněnou velikou klášterní číši, vitrum gloriosum. Jediný pohled na tuto sklenici smiřuje bojovníky. — Antimonachomachia měla upokojiti podrážděné mnichy a smířiti se s nimi, představujíc Monachomachii jako nevinný žert.

V nejplnějším lesku ukazuje se talent Krasického v bájkách, posláních a především v satyrách, jež jsou naplněny skeptickou ironií ku věkům barbarství a pověry. — Elegantní satyra Krasického nemá rázu zlomyslného; obléká se v krajky, nosí pudr a manšety a usmívá se nevinně, ukazujíc obecné vady a nedostatky svého věku.

V pozdějších letech obral si Krasicki volnější formu novelly a románu tendenčního. Taková je jeho Historie, Případky Dośviadčyńského (1776) a Pan podstolí. V Dośviadčyńském poznáváme utopii Krasického. Hrdina románu vyvržen byl na ostrov Ninu, kde ho učí divoši rozumu. Neznají železa ani vojny, nejedí masa, nečítají knih, zavrhují všecko krasomluvství, zabývají se orbou, nemají soukromého majetku ani politických ústavů kromě roditelské moci, konečně vyznávají jedno přirozené náboženství, totiž suchý teism v duchu „profession de foi“ savojského vikáře. V Podstolím vyobrazil Krasicki ideál polského občana doma, v hospodářství a při zábavách a vložil mu v ústa moudrá naučení.

Pes.

Pes štěkal na zloděje, celou noc se trudil,
Byl ráno bit, že hospodáře budil.

Spal klidně druhou noc a krádce nečekal,
Okradl dům, i bili psa, že neštěkal.

Puchmajer.

Modlilka.

Modlilce jednou služka cosi provinila
V tu chvíli právě, kdy ta v Otčenáši byla.
Osopila se proto s hněvem na dívčinu,

A mluvíc právě slova: „Odpustiž nám vinu,
Jak i my odpouštíme“ — bila bez lítosti.
Chraň nás, pane Bože, také pobožnosti.

Ptáci a osel.

Řeč byla o slavíku: půvab jeho pění,
Dí čížek, tak jest milý, že až do rozdnění
Jsem hotov poslouchati jeho písně, tryly.
Tak také druzí pěvci lesní hovořili;
K nim zvířata se dala. Osel málo dbalý

Chrást hryzl na úbočí; tedy se ho ptali:
A zdali tebe luzný hlásek jeho vzrušil?
Mě? jak jsem se ozval, rázem jsem ho shlušil.

Dub a dyně.

Kdy na poli a v lese vše se k zrání strojí,
Ptá se dyně dubu, jak tu dlouho stojí.
Sto let. Já za sto dní jsem takovou se stala,

Řekla dyně. Dub na to: marná tvoje chvála,
Péknás pravda na pohled, na pohled též slyneš,
Jak jsi rychle vyrostla, tak též rychle zhyneš.

Ministr.

Když vůl byl za ministra a panoval soudně,
Šly pravda věci zvolna, ale za to kloudně.
Když potom jednotvárnost krále omrzela,
Dal opici ten úřad, neb ho vyrážela.
Dvůr chválil si tu změnu, také lid měl svátky;
Však krátká byla radost — vznikly nepořádky.
Král smál se s ministerstvem, plakal národ chudý.
Když pořád horší jemu nastávaly trudy,
Tu svrhli opičáka; aby hříchy shladil,
Vzat lišák: ten však pána s poddanými zradil.
Ni zrádce neoseděl jako ten, co bavil:
Vůl znovu ministroval a vše opět spravil.

F. V.

Volavka, ryby a rak.

Stará volavka, jak bývá,
Trochu slepá, trochu křivá,
Když už lovit ryb nemohla,
Na taký se koncept vzmohla:
Řekla rybám: „Zda-li víte,
Čeho brzo zakusíte!“
Více vědět chtěly,
Čeho bát se měly.
„Včera
Z večera
Zaslechnu, jak rybáci
Naříkali na práci,
Na lov udicí neb keserem.
Spusťme rybník, rybky vyberem!
Brzo, řekli, nevídáno,
Všechno bude pochytáno!“
Ryby v pláč — a pták hned na to;
„I mé srdce bolem jato;
Lze však tomu ubránit
A vás jinde zachránit.
Jest tu druhý rybník poblíže,
V dosavádním vás nic nevíže,
Ať si první vysuší,
V druhém vás to neruší!“
„Tak nás tedy přenes!“ rázem zaznělo.
Volavce tak — jako by se nechtělo —;
Říci však si dala,
Sloužiti začala.
V zobák jednu po druhé si bravši, ku žalu
Pojedla je pomalu.
Na konec se zachtělo jí také do raků.
Jeden, vida, že ho volavka má v zobáku,
Poznav zradu, o mstu v ráz se pokusil,
Zachytl se krku a ji udusil.
Padla neživá,
Zrádcům tak bývá.

Tvrdošíjní voli.

Milé zlého počátky, leč konce děsny.
V jařmě voli chodit nechtěli v čas vesny,
V jeseni též nevozili zboží do stodoly:
V zimě nebylo pak chleba — hospodář sněd voly.

Želva a myš.

Zamčena že v skořepině těsně seděla,
Želvě myš se smála. Želva odpověděla:
„Měj si paláce — já chatu těsnou dále!
Pravda, malá, nehezká jest — vlastní ale!“

Tolar a dukát.

Tolar velkostí i leskem okázalý
Dukátu se posmíval, řka že jest malý.
Přišly do výměny. Míry nehleděno —
Za dukátek tři tolary vyměněno.

Otec lakomý a syn marnotratný.

Povždy přílišnost se končí smutnou zkušeností,
Nad hejřivým synem plakal otec z lakomosti.
Z hladu oba zemřeli, což každý zasloužil,
Otec málo, syn že příliš užit zatoužil.

Moudrý a hloupý.

„K čemu rozum dobrý?“ hloupý moudrého kdys ptal se.
Moudrý mlčel — když hlupák proto vysmíval se,
Řekl jemu: „Na to dobrý podle mého zdání,
Aby neodvětil nikdy na tak hloupé ptaní.“
J. Pejčoch.

Satyra na krále.

Čím jsou výš, tím zřejměji chvále nebo haně
Podléhají králové, nejjasnější Pane.
Přízně nedbá satyra, do lží nezabloudí,
Krále úřad velebí, člověka však soudí.
Když už kárám lichoty a vše zpozdilosti,
Dovol začít, pane můj, od Tvé vznešenosti.

Králem jsi; proč nejsi též královského rodu?
Nedobře tak; panská krev chrání mnohých svodů.
Kdo se v zámku narodil, na zámek též patří,
Z té příčiny šťastni jsou sousedé nám bratři.
Nebo v panských rodech zvlášť příroda máť zná se,
Jiným živí vzduchem tu, jinou stravou pase.
Bez učení rozum dá — bez práce jsou všeci
Moudří, řádní, spanilí, mocnáři a reci.

Všecko jde jim přesnadno a byť časem také
Ten neb onen odstoupil ode cnoty všaké,
Znovu se k ní vrátí zas; — dobrým se konečně
Musí stát a v potomstvu ctěným bude věčně.
Nač by byli básníci? rod ten chválokojný
Poklad vlasti předrahý, ve slovech vždy hojný,
Rod, jenž umí nalézti čeho nebývalo,
A co jest a nedobré, by se přikrývalo —
I to oni potrefí; jak na jedné líně
Za chváleným chválce šel, zisk si nesa v klíně:
Byť i vadu postřehl — o ni nezavadil,
Druh jim zhrdal, platil však; on se smál a kadil. —

Králem jsi a proč ne já? — Jsme tu mezi sebou —
Nebudu se chváliti; ale sdílím s Tebou

Mnohé nezlé vlastnosti: Jsemtě Polák rodem,
K tomu šlechtic; a byť bych za svým za obchodem
Třeba med jen naléval — jak ten ve Krušvici —
Proč bych nemoh osednouť — na Tvé na stolici?

Králem jsi a býval dřív jenom milostpánem;
Neodpustný hřích to jest. — Každý z nás, kdy stanem
Před Tebou, byl roven Ti, nyní ctít Tě musí,
A než dí: „Nejjasnější!“ — div se nezadusí.
I když zvykne konečně, přece ho to lechce,
Ústy vzdává poctu sic, šetřiť však Tě nechce.
A má slušné příčiny; však i v Řecka lůně
Vždycky seděl Tesalčík na Lykurga trůně.
Archonty své Řeci též — od Římanů brali,
Římané pak od Řeků diktátory zvali,
Zkrátka, byť i nebyl svůj a byť byl i bloudil,
Vždycky lépe bývalo — kdy nás cizák soudil.

Čiň co můžeš, povzbuzuj obdiv svými děly,
Pěstuj obchod, nauky, oblažuj kraj celý,
Byť i všichni poznali, že jsi trůnu hodný:
Není křtu, jenž smazal by hřích tvůj prvorodný.
Proč kdys proti Michalu spisek zrádný psal se?
Proto jen, že Michal král — Višňovieckým zval se;
Na Jana — žeť Soběským — národ nepřivyká,
Stanislav král splácí dluh za pana stolníka.
Rozumíš? — Však starosti nepřipouštěj sobě;
Dovolím Ti králem být, nezvrátím trůn Tobě.
Zlá to věc, žes Polákem, zlá, že nejsi cizí,
Ale horší případnost — ač codenně mizí —
Přec jsem ještě neřekl — hle jak znám Tvé vady —
Bez obalu povím též: Pane, ještěs mladý!
Pěkně trůnu svědčí král v šedivosti vděku,
Tys naň vstoupil třicet let maje svého věku.
Bez šedin a bez vrásek; vady velké dosti;
Nebo věz, že šediny věhlas také hostí.
Rozum pak jest ve vráskách, a kde brada sivá,
Dokonalost všecka tam obyčejně bývá.
Není ovšem vinou Tvou, že nejsi tak starý,
Mladost, čerstvost, bodrota pěkné též jsou dary:
Vady však to přece jsou. Ale však se spraví;
Z naší lásky zšediví brzo vlas Tvé hlavy.
Počkej, jestli sestarať na trůně Ti dáme,
Jak jen Tebe ve shrblém věku uhlídáme,
Budem láť zas na staré, že už budeš starý.

Tak jsem směle ukázal na tři na nešvary.
A ta čtvrtá která je? — Milostivý vládce
Nevíš, jak máš kralovat; potřeba Ti rádce:
Král už není člověkem — hle, to nevíš ani;
O zlatém Ty věku máš ještě jakés zdání!
Nevěř bájkám: takým buď, jací byli druzí,
Co je Tobě do přátel? Nech tě chválí sluzi.
By tě milovali chceš? Nechť se raději bojí!
Zhrdej jen a utlačuj; velkým nazvou Tebe,
Proslavíš tak jméno své, proti bouři Sebe
Trvale též ohradíš. — Nechceš? Tím hůř Tobě!
Neštěstí tě stíhati bude v brzké době.
Chceš je mužně snášeti? hrdin po spůsobu?
Já chci raději Krésovi rovnať se než Jobu.
Dobrým jsi; však zlým se jen splácí láska Tvoje.
Nač být dobrým, z dobroty kdy máš nepokoje?
Rmoutíš se snad z nevděku? Což bys neměl znáti,
Že se v platu za lásku touto mincí platí? —

Knihy pane miluješ, učené též lidi; —
Zle tak; zbrklí mudráci nechať se jen klidí!

Knihou žádný z národů moc si nezpůsobil,
Moudrý předysputoval, ale hloupý pobil.
Ten, jenž kdysi dovedl loďstvo dánské schytat,
Viziměř král, neuměl ani psát ni čítat.
Vaši milost královskou nepřepřu jak vidím,
V tom se naprav alespoň, zač i já se stydím,
Dobrost srdce vladařům celkem nepřístojí,
To mi král jest, jehož se každý člověk bojí!
To mi král, jenž pohledem do srdce pronikne! —
Když si na dobrotu lid vladařovou zvykne,
Zbujní, králi; — divně pak vzdorné zraky krouti:
Zlým jest lid, kdy dobře mu; krotkým, kdy se rmouti.

Není to tak zdání mé, je v tom rozum bystrý,
Dávno tak už shledáno zručnými ministry;
A ti páni ministři předce všecko vědí,
Oniť stále při veslu pracují a sedí —
Vyslídili záhy už tajemství vší vlády.

Z důvodů těch zračitých přijmi moje rady:
Netřeba Ti králi můj dobré srdce míti;
Zmuž se, utlum v jiskerce oheň, jenž Ti svítí!
Dobrým jsa všech pohoršíš, jak o Tobě hádám;
A věz, já se horším sám, a satyry skládám;
Obrať, cnot se odřekni; — zlým buď, ve zlu stálým —
Za to, že ses napravil i já tě pochválím.

Vlad. Šťastný.

Tomáš Kajetan Vengierski,

duchaplný Voltairian, narodil se r. 1755 v Podlašském vojvodství.

Uměl si získati přízeň královu a stal se jeho komorníkem. Ale zlý jazyk, který ani samému králi neodpouštěl, nadělal mu mnoho nepřátel. Známa jest ostrá epigrama na krále, když zřídil památník Janu Soběskému:

Sto tisíc na pomník: já rád bych dvě stě složil,
Kdyby Stas byl zkamenĕl a Jan třetí ožil.

Roku 1779 musel pro paskvil na několik vznešených dám opustiti dvůr, vystěhoval se do ciziny, vedl život velmi veselý, k čemuž mu dávala prostředky šťastná hra v karty, navštívil Italii, Francii, Anglii a konečně Ameriku, kam jej jako mnohé jeho krajany povstání přilákalo. Prošel Unii na vše strany a popsal tuto cestu francouzsky v listech a ve svém deníku. Seznámil se tu s Dickensonem, předsedou kongresu Pennsylvanského a dopisoval si i s Washingtonem. „Urazil jsem," psal mu, „několik tisíc mil, abych uviděl a poznal zakladatele americké republiky, ne pro marnou slávu, nýbrž abych od nich zvěděl, jak se hájí nejsvětější práva národu. Neboť jsem syn národu, který se nachází ve stavu rozpadu a roztržení." Na zpáteční cestě zemřel Vęgierski po mnohonásobných útrapách v Marsilii dne 7. dubna 1787 v 33 roce věku svého.

Hlavním dílem Vęgierského jsou „Orgány", v nichž Boileauovu komickou báseň „Le lutrin" napodobil. Lyrický „Pygmalion" má menší cenu. Výtečné však jsou jeho „Ody" a poetické listy.

„Vęgierski pohlížel na život jako na hlučnou orgii, jako na nepřetrženou maškarádu; byl epikurec a opěvoval jedinou filosofiji rozkoše. Co do vtipu podobal se velice Voltairu. Vęgierski posmíval se nejsvětějším věcem, musa jeho miluje neskromné chlipné vypravování, konečně dochází samých

hranic cynismu množstvím špinavých veršů, které zůstaly nevydány a mohou závodit s nejznamenitějšími francouzskými plody podobného rázu z poslední čtvrti 18. století. Těkavý, lehkomyslný Vęgierski byl při všech nedostatcích šlechetný člověk, nekramařil svým talentem a stál, ne-li uměním uhlazeného verše, tedy mravní povahou nad porovnání výše než jiný královský komorník, podobný jemu teist a epikurec, Stanislav Trembecki.“

Krasickému v Karlových Varích.

Ten co z kastalských zdrojů čerpal v mladém věku,
U vod dnes Karlovarských pohledává léku.

O vody! buďtež tak mu jako ony vděčné,
Přejte mu žití dlouhé, neb z oněch má věčné.

Lev a plž.

Jednou královskému divochu,
Lvovi, ze zvláštního vrtochu —
(Podobnatě lidem němá tvář i v tom)
Zachtělo se aneb rychlým skokem,
Aneb spanilým a hrdým krokem
Dostati se na vysoký strom.
Dlouho pachtil se, a dlouho vzpínal,
Darmo drápy však do syré kůry vtínal,
Až konečně okem zavadil
O vrchol, kde plž se usadil.
I dí hněvem rozjařen: Mně na úkoru
Jakže tobě, ničemnému tvoru,
Bylo lze k té výši cestu raziti?
Na to plž mu: Divno mi zajisto,
Ty že nevíš, na vysoké místo
Že nemožná přímým chodem vstoupiti,
Chceš-li za mnou, musíš jako já se plaziti.

Ó, jaké množství klopot — věřte moji druzi —
Mne v životě postihlo pro mou rovnou chůzi!
Však raděj přec, a byť bych v bídě měl umříti,
Chci Lvem nešťastným, nežli šťastným Plžem býti.

Fr. Lad. Čelakovský.

Kočárek.

Pro zábavu mezi sady
Projížděl se panic mladý:
Koně se mu zapěnili,
On je šlehal ze vší síly.

Vari z cesty! panic křičel,
Hrozivě bič jeho fičel,
Na ty volal věčné tresty,
Kdo mu nevyhnuli z cesty.

Tím již lásku ukazoval,
Když sám stranou zarejdoval:
O vlas byl by přejel děda,
V smíchu trpký žert s ním veda.

Já si myslil: jenom dále,
Nepůjde ti to tak stále;
Dosud nebylo té doby
Prosté jeho zpupné zloby.

Jednou vám jak jindy letí
Pro strach starců, bab a dětí,
Až mu — nevím kde to bylo —
Kolečko se narazilo.

Praskly osi při nátlaku
A on vylít jako z praku:
A já vím, té po svévoli
Dosud že ho záda bolí.

Jan Nečas.

O ROVNOSTI LOSU LIDSKÉHO.

Bez závisti, Trembecki, vidí oko Tvoje
Vypínavých bohatstvem povýšenců roje.
Ale Tvůj zrak lichým se leskem neošidí;
Svět je scéna, na které velká částka lidí
Pyšných, hloupých, nečilých, bloudů potřeštěných,
Velkomožných titulem nebo osvícených
Dychtí svůj stav okrášlit, skrýti podlou duši;
Oko Tvé jich marnivost hloupou darmo ruší.
Všickni v světě rovni jsou, proměnlivá roucha
Omámiti nestačí pozorného ducha.

Smyslové jsou našeho osudu nám měrou,
Z nich se lidská neštěstí nebo štěstí berou.
Zda jich králům nebe víc, či snad lepší dalo,
Které z téže jako nás hlíny udělalo?
V dětství jako jiné jsou děti uplakáni,
V dalším věku jako my nehodami štváni.
Chudák jako bohatec, slabý jako silný
Po bolestech konec má v smrti neomylný.
Avšak kdosi namítne, aj, toť omyl pouhý,
Což pak není jeden stav šťastnější než druhý?
Pana místosudího nepřeje si žena,
Na pružinách houpavých aby zavěšena
V kočáře se vozila z bálu na hostinu,
Nežli aby na mši jdouc sedla v košatinu?
Mnich, co v zimě na jitřní vstávat musí ráno,
Aneb kdy mu žebrem jít v mrazu přikázáno,
V pátek jenž i bez viny béře disciplinu,
Biskupem by nechtěl být třeba na hodinu?
Aby beze starosti po spůsobu pánů
Umdlým údům pohověl měkkém na divanu?
Důchodů kdo tisíce do truhlice skládá,
Či se nad chudáka ten šťastným nepokládá?
Ne: neb spravedlivá jest příroda v své radě,
Nedá chodit bohatstvu s štěstím pohromadě.
„Ten je šťasten jako král“ nerozumný praví;
Nevěda, že trůnem se štěstí zřídka baví;
Darmo na svou velikost monarcha se vzpírá,
Naříká a dlouhou div chvílí neumírá.
Dvořák, jenž je milostmi dvoru obsypaný,
Hrdopýšek z jedné a podlec z druhé strany,
Nikdy není spokojen, ač má závist všude;
Za trochu mu pochlebství pomluva jen zbude.

Když loketní teleskop namířivší z věže
Astronom, co na nebi pilně změny střeže,
Kolot hvězd a oběžnic běh i velkost měřil,
Přišel chlap a povídá: Já bych neuvěřil,
Aby vám jen dávaly hvězdy záři svoji,
Pro nás nebe třpytí se, nám se země strojí.
Rovněž tak je se štěstím jako ouhoř slizkým,
Prosták v koutě chaloupky jeho tak je blízkým
Jako švihák, který v něm domněle se brodí,
Aneb ten, jenž učené o něm řeči vodí.

Nežli skříň svou Pandora kdysi rozsypala,
Bývala prý na světě rovnost dokonalá.
Tak je vlastně doposud. Není los to rovný,
Má-li právo k štěstí král to co žebrák skrovný?
Pohleď na tu hromadu pracovité chasy:
Než jí žírné na poli urodí se klasy,
Jak utvrdlou kruší zem pluhem v potu tváře,
Chtíc ji žírnou učinit útrobu jí páře.

K odvedení vody tu pracně struhy dělá,
Z lesa vozí duby tam, by z nich chýže měla.

Nesedí to v růžoví, květným poutem spjati
Dafnis ani Korylus, citlivostí jatí,
O milosti s Ismenou vedouc hovor hravý:
Blažej to tam otrlý a Sob silný, zdravý.
Pracovitá ruka jich těžkým vládne pluhem,
Druh se v práci mozolné předstihuje druhem.
Trpělivě snášejí, pilni do úpadu,
V zimě mrazy třeskuté, v letě vedra vládu.
Zpívají si vesele nestrojnými tony
Písně prosté, kterým je učil pastýř vloni...
Chutný spánek, pokoj a čerstvé zdravé údy
Mají za svou chudobu a za svoje trudy.

Jestli Blažej s obilím jede do Varšavy,
Nevšímá si povyku ani městské vřavy;
Uši jeho neslyší, není co ho lechce,
Šumných zábav Varšavských ani poznat nechce.
A co Damis srdečko nesa v upomínku
Od brunetky přenáší vkus svůj na blondýnku:
Blažej silný daleko větší věrnost chová,
Ku Kačence ženě jej láska vždycky nová,
Vždy ji věrnou zastane, krásy vždycky stejné,
Prosté dárky dává jí, ale z duše přejné.

Netřeba mu úvěru u Richarda [1]) ptáti [2])
Na tretky, jichž pohledu nelze odolati
Ani hrdých slečinek našich cnosti chladné:
Jinak Blažej srdcem své vyvolené vládne.

Ale jak ten ubožák, žebrák položivý,
Milosrdí lidského účel žalostivý,
Živý mrtvec! zdali jej možná šťastným zváti?
Jistě ne — jak Thámu, jenž přestal kralovati,
Jehož s trůnu svrhuje samozvanec dravý;
Vezír s vrchu hodností svržený a slávy —
Všickni ti jsou nešťastni — nebo v světě vždycky
Příkrostmi je obtížen všeliký stav lidský.

Všude jednu zpívají — dvůr má pletky věčné,
Církev hádky, radosti vojna nebezpečné.
Slovem — jak dí přísloví — není v světě stavu,
V němž by člověk nenašel jakéhosi davu.

Velkost ani pokora ani zlaté pruty
Nedělají osud náš příznivý neb krutý.
Kdysi Irus ubohý, nuzný, zmrzačený,
Od bohaté Krézovy pýchy pohrzený
V slepém hněvu k nebesům tento nářek zvedá:
Krézus všecko, co chce, má, mně nic pán Bůh nedá.
Sotva vyřkne slova ta, už tu rozkacené
Odbojníků útokem hejno na hrad ženc.
Prchá tyran ode svých dvořan opuštěný,
Stíhají ho, chytají, už je uvězený.
Poklady mu loupí vrah, milenky mu dáví; [3])
Ejhle — Irus s vítězem hlučné hody slaví.
Spravedlivé, praví král, jsou Tvé soudy, Pane!
Já jsem bídný — Irus má štěstí svrchované.

Oba dva se mýlili. Zrovna tak ten bloudí,
Kdo los cizí šťastnějším než svůj vlastní soudí.
Není dobře povrchní víru dáti barvě,
Často kryje neštěstí v veselé se larvě.
Radost často pomine, smích se snadno zhatí:
A co potom? kdeže pak štěstí vyhledati?
V každém místě na světě, v celém přirození,
Ale nikde úplné; toho v světě není:
Jako oheň, který se ve všech živlech kryje,
Jenž ve chladném kamení i v povětří žije,
V hloubi moře rumění korálové stěny,
I v ledových končinách dříme utajený.

Bůh jenž stvořil člověka, od počátku světa
Protivenství se štěstím do našich dnů vplétá;
Z hlouposti i rozumu složil lidské hlavy,
V rovné míse rozvážil všecky světa stavy.

F. V.

[1]) kupec v předměstí Krakovském. [2]) ptáti: moravismus místo žebrati. [3]) Dáviti = činiti násilí.

František Karpiński,

sentimentální elegik, narodil se roku 1741 v Holoskově, dědině na samém jihovýchodě dnešní Haliče. Studoval na akademii lvovské práva a meškal potom krátký čas ve Vídni. Po několika marných pokusech založiti štěstí své u dvoru varšavského vystěhoval se na venkov, kde mu korunní statek za mírné nájemné dán byl. Konečně získal si vlastní statek a zabýval se poslední čas výhradně polním hospodářstvím, jsa laskavým otcem svých poddaných. Zemřel r. 1825 na svém statku Chorovščyznu.

Karpiński požívá v polském národě podnes velké populárnosti: písně jeho zpívají se v chatrči i v paláci. „Idylla jeho života, jak sedě v klidném ústraní pod stínem stromu věkem svým ctihodného svou čeleď vůkol sebe shromážděnou má, zrcadlí se v jeho písních, v nichž slaví lásku, svobodu a štěstí venkovské anebo prozpěvuje elegické hymny, vděčen jsa vševládnému dárci života a vědom jsa sobě své konečnosti a mdloby.“

Idyll sepsal Karpiński jedenadvacet a mnohé jeho písně byly do hudby dány a nacházejí se ve sbírkách písní národních. Jednou z nejznámějších básní je „Nářek Ludgardin.“ Přemyslav, jenž seděl na polském trůně toliko šest měsíců a r. 1296 zavražděn byl, dal manželku svou Ludgardu, dceru kašubského vojvody, ve vězení zavraždit, poněvadž prý nevyplnila jeho naději na trůnního dědice. — Karpiński měl do sebe také talent dramatický (truchlohra Judita etc.). Z Delilla přeložil „Les Jardins“ a z Racina „Athalii“ velmi pěkným veršem. Podléhaje obecné módě lichého klassicismu dal se Karpiński takořka bezděky národním směrem, což se mu podařilo hlavně tím, že užíval motivů opovržené posud písně národní. V překladě žalmů Davidových nevyrovnal se Kochanovskému.

Touha po Jesně.

(Na Justýnu.)

Tolikkrát již slunce vzešlo nové,
A den zlatí lesklý jeho svit:
Ach! mé hvězdy zašlí paprskové,
Kéž vás mohu opět pozdravit!

Obilí se pozvedlo již z role,
Za nedlouho plný vydá květ,
V zelený háv oděla se pole:
Pšenice mé — posud nevidět!

Již i slavík v sadě milo pěje,
A háj se mu celý ozývá,
Hlahol ptáků lesních vzduchem chvěje:
Však můj ptáček ještě nezpívá!

Povodeň sic ondy stihla kraje,
Dnes však tisíc květů zdobí lán,
Pestré roucho kryje louky — háje:
A můj kvítek — v zemi zahrabán!

Vesno! jak tě dlouho prosit budu,
Hospodář odevšad ztrápený;
Ját svou slzou mnohou zrosil hrudu:
Vrať plod mi zas, vrať plod milený!

Fr. J. Burian.

Píseň ranní.

Ledva ráno vstává zoře,
Zpívá tobě země, moře,
Zpívá všechno slova znělky:
Pochválen buď Bože velký.

Člověk země pánem zvaný,
Dary tvými obsypaný,
Ten by jedin světa králi
Nevylíval zpěvem chvály?

Sotva oči otevírám,
K tobě, Bože, vděčně zírám,
Vzírám vděčně na tvé nebe,
Hledám tě i kolem sebe.

V úmrtní sen mnozí padli,
Co se večír k spaní kladli.
My se ještě probudili,
Bychom Tebe velebili.

Píseň večerní.

Všecky naše denní správy
Přijmiž, Pane věčné slávy.
Tělo naše usýpá-li,
Nechť i sen náš Tebe chválí.

Slitovný zrak tvojí moci
Zírá v kraje dnem i nocí,
Kde mdlé tělo naše strádá
A tvé mocné spásy žádá.

Od noční nás od nehody,
Od všeliké chraň nás škody.
Péči měj vždy o člověky,
Strážce, soudce věkověký.

Při práci.

Bože! žijem z rukou tvojich,
Trudíme-li rukou svojich.
Z tebe plennost mívá role,
Sbíráme jen z tvého pole.

Tebe, Bože, všechno chválí;
Než my též jsme toho znalí,
Nejdražší že vždy se zdála
Pracující ruky chvála.

Jenžto vládneš zemí, nebem,
Opatř děti svoje chlebem;
Za mzdu potu, Bože svatý,
Úrody dej poklad zlatý.

Z překladu žalmů.

Žalm 1.

Blažen jest kdo nevšel v radu záhy,
V nížto sedí zpupní hříšníci,
Aniž vbočil v jejich křivé dráhy,
Aniž sedá na jich morní stolici.

Ale který nejpředněji pílí,
By žil prost vší hyzdné úhony,
Přemítaje dnem i noční chvílí
V mysli svojí Páně zákony.

Skvíť se na něm stromu u vod vnada,
Jenž v čas plodem sladkým oplývá,
Jehož listí nikdy neuvadá.
Každý podnik jeho prospívá.

Ne tak, ne tak budou bezbožníci,
Budouť prachem, jenž se rozlítá,
An ho vítr ode země lící
Na vše strany rychle rozmítá.

Nebo na soudu zlý neostojí,
Aniž hříšník v radě poctivých.
Dráhy věrných tvých střež, Pane, v boji;
Zahladiž vše stopy zlostivých.

Žalm 41.

Jak v horách uštván ode psů jelínek
V mdlobě vod čerstvých si hledá pramínek:
Tak, Bože blažný, duše má ve trýzni
Po Tobě žízní.

Bíd propast jedněch zde volá propasti,
Na mne ohromné svalují se strasti,
Bouře ovzdušné, moře vlnobití
Na mne se řítí.

Jsou slzy chléb můj, strava proudy pláče,
An slyším výsměch zuřivého štváče:
Kdež je teď Bůh tvůj prošený převlídný,
Chudče ty bídný!

Však se den blíží, kdy zjeví se v tísni
Na mně moc božská a kdy já ve písni
Pánu zaplésám vida v noční chvíli
Moc jeho síly.

Matěj Procházka.

Žal Poláka nad hrobem Zikmunda,

posledního krále polského z domu Jagajlův.

Ty spíš, Zikmunde! a sousedé tvoji
V tvém domě tebe navštívit se sjeli;
Ty spíš, a čeleď uvítat se strojí
Těch co tě ctili, tobě se klaněli.
Zpomínka hořká! štěstí když pomine,
Proč také paměť na ně nepohyne?

Tys nezůstavil syna na svém trůnu,
Tu na nás v hněvu bůh uvalil bídu,
Jehož by vnuk dnes slavně nes korunu
Rozsíval bázeň, milostiv jsa lidu:
Po tobě na trh koruna je dána,
Ponížen trůn a rada pošlapána.

Má vlasti drahá! tys konečně padla,
Tak možná druhdy na slávu i sílu!
Ta, od moře jenž k moři zas až vládla,
Teď hrstky země nemá na mohylu!
Ten mrtvol velký, jakým plní želem —
On milionů duší býval tělem!

Hle! dítko matky, jak tu mrtvo leží,
Ve hrudi statné hluboká je rána;
Krev poslední mu ještě z prsou běží,
On neutíkal, neb mu zpředu dána —
Znát ještě v tváři, že je pomsty chtivý,
A jak se hněvá na los nepříznivý.

A poctivost tam, zbožnost v prach se boří,
Požárem celé vzplanuly osady,
V hořícím domě majitel sám hoří!
Dřív vzavši všecky statky a poklady
Loupežnost všude ohněm, smrtí vládne,
Pláč, mrtvoly, žár, kamkoli zrak padne.

Nad tím lupičstvím jedni rozhorlení
Prchše v neznámém toulají se kraji,
A druzí hroznou bídou utištění
V svých někdy domech chleba zas žebrají:
Jiní rozdáni mezi nepřátely
Na roli otců svých vyhnanců želí. [1])

Vy, co jste oplakali úpad domoviny
A vyšli spasit národ k rekům nevšímavý,
Jichž bohatýrské rámě bezčetnými činy
Světu ukázalo bystré polské hlavy:
Co přinesli jste domů navrácení?
Jen bídu, marnou čáku, poranění! [2])

Což krví pěknou země nasycená
Je krutým jezdcům i jich koňstvu k chuti!
A hladné děti matka donucená
Vládnoucí řeči učiti se nutí! —
Taktě, jak krutý výrok jistý kázal,
Jiné proslavil a Polsko vymazal.

Již, Visle, Polák vodu tvou nepije,
Neb již i jeho zahlazujou sledy,
On nyní přede svým se jménem kryje
Tak proslaveným někdy jeho dědy!
Již bílým orlům a honci na koni
Jak bývalo kdys, svět se neukloní.

Zikmunde! zde na tvém hrobě,
Když nám již vítr nevěje,
Skládám neplatnou v té době
Šavli — radost, své naděje.
I tu lyru truchlivou
Na tvůj hrob schovávám,
Toliko své slzy
Si nechávám!

J. B. Pichl.

Duma Luidgardy.

Vějte větry od východu!
Po vás pošlu svému rodu
Tužbu lásky oklamané,
Srdce žalem rozsápané.
Smutná matka sepne ruce,
Uvěří hned mojí muce,
Pošle bratry na obranu,
Na tisíce srbských manů.
Vějte větry od východu!
Po vás pošlu svému rodu
Tužbu lásky oklamané,
Srdce žalem rozsápané.

Avšak stojte, srbští páni!
Zadržte své mocné rány!
Ač mně manžel zhoubu strojí,
Srdce mé se upokojí.
Jenom to mou mysl trápí,
Má že léta rychle kvapí,
Že mne zbavil mládí mého —
Snad už želí skutku svého. [3])
Vějte větry od východu!
Po vás pošlu svému rodu
Tužbu lásky oklamané,
Srdce žalem rozsápané.

---

[1]) Originál: „Na roli ojców płaczą cudzoziemce (jako cizozemci).
[2]) Tuto slohu vypuštěnou Pichlem přidal vydavatel.
[3]) Jak nepoeticky se druhdy Karpiński vyjadřuje, toho důkazem jsou zvláště tyto řádky. Originál zní:

Ja się tylko żalę na to,
Że moje upływa lato.
Że mię mój młodości zbawił;
Onby się może poprawił.

Šťastnější je veská kráska,
Které kvete tajná láska.
Nezná ještě srdce pána,
Milujíc je milována.
Já ač králova jsem žena,
Jest má láska pohrzena.
Kdy mne zoufalost jme strohá,
Klnu sebe, klnu Boha.
Vějte větry od východu!
Po vás pošlu svému rodu
Tužbu lásky oklamané,
Srdce žalem rozsápané.

Co se třpytíš, marné zlato?
V očích mých je všecko klato:
Lid, jenž nice mně se kloní,
Přemyslava zlaté trony.
Obezři se, muži tvrdý!
Jeden úsměv — méně vzhrdy —
Vrátí štěstí tvářnost vlastní,
Všemu barvu opět zjasní.
Vějte větry od východu!
Po vás pošlu svému rodu
Tužbu lásky oklamané,
Srdce žalem rozsápané.

On má srdce zarputilé!
Půjdu k svojí matce milé,
Půjdu třeba polonahá,
Potěší mne máti drahá.
Lesem vedou cesty křivé,
Zželí snad se šelmy divé,
Ušetří můj život bědný,
O nějž stojí muž ten ledný.
Vějte větry od východu;
Po vás pošlu svému rodu
Tužbu lásky oklamané,
Srdce žalem rozsápané.

Kam mě slepá láska nese?
Zavede mne v pustém lese,
Poradí mně lichou cestu,
Povede mě zpátky k městu,
Abych skon svůj žalostivý
Viděla, jak popudlivý
Protkne srdce ostrou střelou,
Jež proň žilo láskou vřelou.
Vějte větry od východu!
Po vás pošlu svému rodu
Tužbu lásky oklamané,
Srdce žalem rozsápané.

F. V.

Julian Ursyn Němcevič

narodil se r. 1757 ve Skokách na Litvě. Vychován byl v proslulé varšavské kadetní škole spolu s Kościuškem. Potom cestoval po Francii, Německu a Italii. Jako livonský poslanec náležel na říšském sněmu k těm vlastencům, kteří ústavu ze dne 3. května 1791 k místu přivedli. Slavné její prohlášení oslavil dramatem „Kazimír Veliký," dav již dříve s velkým prospěchem provozovati tendenční drama „Návrat poslance." Roku 1794 stal se pobočníkem Košciuškovým, s nímž v rozhodné bitvě u Maciejovic zajat a do Petrohradu odvezen byl. Osvobozen byv od Pavla I. provázel Kościuška do Ameriky, nabyl tam občanského práva a oženil se s vdovou Livingstonovou. Roku 1806 usadil se ve Varšavě. Po vídeňském kongresu stal se v novém království polském státním sekretářem. Roku 1830 zúčastnil se povstání, šel do vyhnanství a zemřel v Paříži 1841.

Nejznámější dílo Němcevičovo jsou „Zpěvy historičné," v nichž chtěl vyobraziti polské dějiny a jimž se obecenstvo nazpaměť učilo. Ale ani v těchto zpěvech, ani v bájkách, satyrách, románech a pověstech nevynikl

Němcevič nad prostřednost. Hlavně hleděl spisy svými buditi a tužiti národní uvědomělost, dotýkaje se vždy a všude citlivé struny patriotismu. „Przegląd Lvovski“ z roku 1873 otiskl jeho zajímavé „Paměti 1804—7,“ deník jeho druhé cesty do Ameriky, při jejímž počátku v Němcích několik literárních výtečníků (Wielanda, Fichte, Tiedge, paní Staëlovu) osobně poznal.

Duma o Žulkovském.

Za šumným Dněstrem na cecorské pláni,
Kde Žulkovského potkal los ukrutný:
Tamto Seňavský, odvážný a smutný,
V lesknoucí zbroji na broni uhání.

Bylo to v máji, kdy se květ rozvíjel,
A v noci tiché měsíc vyjasněný,
O skvoucí křídla šišák se obíjel;
Než rytíř vzdychal želem obtížený.

Nebeské oči srdce mu ranily
A jej ukrutně pokoje zbavily.
Vzdychal; a broň se řídě myslí páně,
Kráčel povolně, hlavu k zemi skláně.

A v tom tu uzří jezdec zamyšlený
Lesknoucí ocel, na niž měsíc svítí:
Šišák to skvostný, a drahé kameny
V znaku Žulkovských dosavad se třpytí.

On jej pozdvihne, na pohled naň tklivý
Slze bohatýr udatný vylívá;
Uzře pak místo, kde boj veden divý,
Sedne a píseň takou sobě zpívá:

Pole cecorské, i vy lesy, řeky,
Jenž na hřbetech svých větrů šum nosíte,
Těžké mé nářky všemu světu díte,
Nad vůdcem slavným po vše všudy věky.

Muži! cos lásku k slávě vyssál s mlékem,
Zamojský sám tvé předpovídal cnosti:
Pod jeho znakem jsi v květu mladosti
Smrt kolkol metal, válče s vrahů vztekem.

Což, kdy tě v čele uzřeli rytíři,
An jsi se v správu nad pluky uvázal?
Tuť meze vlasti ruka tvoje šíří,
Moskva upadla, jaks do boje kázal.

A kdy měst dávných v rum se věže řítí
Meč tvůj odpůrců vojska kol rozpráší;
Mocný rod carů v jarmu již se cítí,
Jež jim ruka tvá na šíje přináší.

O reku, plný nesmrtelné slávy!
Dni! co z srdcí těch nikdy nevyhyne,
Když jsi se vrátiv ze šťastné výpravy,
Brance před stavy přived shromážděné.

Zikmund na stolci skvoucím vesel seděl,
Dokola vážní seděli otcové,
Mladý Vladislav mile vůkol hleděl:
Vstoupil Žulkovský, a za ním carové.

Králi! národe svobodný, udatný!
Vedu rod carů, an se vám poddává,
Přijmi ho mile, jest to důvod platný,
Jak s námi štěstí nestále zahrává.

Bodejž by nebe, dnes tak milostivé,
Vedlo vítězství za orly polskými:
Bodejž by vnuci spůsoby krutými
Nikdy se ve mstě nekochali divé?

Ty Vladislave, bys zacelil rány,
Moskva se vzdává za věrné poddané;
Řeď ji, než pomni na národ oddaný,
Nechať milou vlast věčně — ti zůstane.

Tak mluvil vůdce; kdož by řek, že chvíle,
Tak slavné, v pády se změní ve smutné,
V nichž se nemoha Turkův opřít síle,
Klesnul Žulkovský v bitvě přeukrutné?

V táboru celém všickni vřele pláčí,
Lid hrob usypal, v němžto svleky[1]) schránil,
Na něm pak nápis smrt i cnosti značí:
„On prsy svými vlast drahou obránil.“

[1]) svleky = mrtvé tělo.

Drahý šišáku! tys mu skráň věnčíval,
A vlásy v pracích pro vlast zšedivělé,
Tys v bitvách mladým vojínům svítíval,
Ty jsi šlechetné jizvy kryl na čele.

Přisahám, že tě na hlavu nevložím,
Dokavad krví vrahů svůj nezmyju
A stínům vůdce oběti nesložím,
Pole cecorské trupy nepokryju.

A tak Seňavský chtěl ve každém boji
Neb zahynouti, neb proslynout činy.
Stálť pak ve slově; ověnčen vavříny,
V ohromné helmě přišel k milce svojí.

A oči modré přijaly jej mile,
Neboť jen cnosti od dávna cenily;
Přišel po válce sladké trávit chvíle,
V nichž se vavříny myrtem proměnily.

V. Štulc.

Duma o Štěpánu Potockém.

Poslyšte, rytířstvo jaré!
Smutného varyta žely;
Kéž zpomínky slávy staré
Znov by k ní vás pobouzely!
Poslyšte, jak slávy věnec
V svatém pro vlast drahou boji
Získal odvážný mládenec,
A rekovně podleh zbroji.

Již Podolí žízné kraje
Chmelnického houfy vzaly,
Pláč matek se rozlíhaje
Kol se odrážel o skály.
Prchal rolník pluh i roli,
Dívky vlekou do zajetí,
Pastýř raději chlapstvo volí,
Než milenku opouštěti!

Věku syt i slávy lesku
Mikuláš byl vojska hlava,
An o vraždách, lidu stesku
K uším jeho došla zpráva.
Vzdychnul si, tvář jeho stará
Zalila se v slzí toku,
Pomněl věku svého jara,
I svých neužitých roků!

A když síla chuť mu sráží,
Když hrot těžký padá z dlaně,
Starost těžkou syn nahráží,
Statný na kůň i do zbraně.

S nechutí Potocký mladý
V pokoji dny svoje trávil,
Pln udatstva i pln vnady
Rád svou mysl bojem bavil.

„Synu," s pláčem hetman pravil,
„Vlasť nebohá volá tebe,
Bys hruď svou za ni nastavil
A osvědčil rod i sebe.
Věz, že v každé žití době
Vlasti drahé jenom žiješ;
A já šťasten budu v hrobě,
Když ty slávou se okryješ!"

Žehná s ním se po té řeči,
A vroucně ho k sobě tiská;
Štěpán ihned sahá k meči,
Zlatá přilba již se blýská
A kadeře kryje černé.
Však než rytíř na kůň skočil,
Ještě svoje děvče věrné
V sboru panen cnostných zočil.

Eliška to mladá, vnadná,
Plná lásky, plná chvály,
Tvář její co růže ladná,
A rty nad korály plály.
Cíl žádoucí všeho mládí;
Ona tomu srdce vzdává,
Kdo do boje první pádí,
Komu drahá láska, sláva.

Stane rytíř v ozbrojení
Přede své milenky tváří,
Ty jsi pramen, řek' v nadšení,
Blahou žití mého září:
Nechať na tě zpomenutí
Mne provází v boje davu,
Nech mé poslední dechnutí
Jest pro tebe a pro slávu!

Želem přísaha ustala,
Elišce pláč slova staví.
Bílou stužku s sebe sňala,
Jí ho opásavši praví:
„Jdi a dobuď, co nám vzato,
Zdoben tímto lásky znakem!
Budiž, jako láska tato,
Štěstí s tebou v boji všakém!"

Však již trub a kotlů vřava
Zevšad svolává rytíře,
Mračno prachu vzhůru vstává,
Lesknou přilby se, krunýře;
V sídlo panské, do bran, věží,
Lidu kol se nahrnulo;
Padá most, co zámek střeží,
A vojsko ven vytrhnulo.

Než pod vody přišli žluté —
Po celou noc spěšně se šlo —
V den příhody této kruté
V rudých mracích slunce vzešlo.
Bohdan hotov s vojskem čekal,
Jak daleko oku zříti;
Množstvím Štěpán se nezlekal,
S hrstkou jal se udeřiti.

Vojska už se potkla v seči,
Smrtné výpaly se blyští,
Helm se ohýbá pod meči,
Ode střel povětří pišti!
Však an vůdce nezlekaný
Válčí v davu nebezpečném,
Střelou do prsou prohnaný
Klesá s koně ve snu věčném.

Jisté našich zvítězení
Smrt mladého vůdce zradí;
V těžký žel se chrabrost změní;
Vojsko kolem se shromadí,
Slzíc smáčí zbledlé líce.
Umyvše pak rány jeho
Kladou tělo na sudlice,
Čáku vlasti, vojska, všeho.

V prostřed doubravy zelené
Mrtvol rytíře složili,
A na stužce skrvácené
Jeho zbroj mu zavěsili.
A ubohá, věrná panna
V slzách tráví žití rmutné,
Od večera až do rána
Opětujíc písně smutné,

Odpočívej, reku, mile
V tichém stromů oněch stínu;
Měsíc tiché tvé mohyle
Jasně svit, o vlasti synu!
A když někdy rytíř statný
Octne tu se v té krajině,
Patřiv na tvůj hrob posvátný,
Jak ty ať válčí a hyne!

J. B. Pichl.

František Dionys Kniaźnin

narodil se roku 1750, vychován byl ve Vitebsku od jesuitů a vstoupil potom do jich řádu. Po zrušení jeho Klementem XIV. (1773) zaměstnán byl delší čas v knihovně Zaluského a přišel potom za tajemníka do domu knížete Adama Čartoryského, k němuž na vždy věrně přilnul. Psal nejvíce básně příležitostné, mezi nimi mnoho ód a satyr, v nichž pod mytologickými jmény Filona, Amarylly atd. členy rodiny svého příznivce oslavoval. Také některá dramata jeho, na př. „Spartánská matka," „Cikáni" došla pochvaly. Roku 1796 upadl v nezhojitelné šílenství i stával v létě v zimě celé hodiny před slunečními hodinami v zahradě přítele svého Zablockého, jenž ho k sobě přijal, jakoby chtěl vypočítati hodinu, která ho do věčnosti uvede. Zemřel r. 1807. Tańska vylíčila Kniaźnina tak: „Kniaźnin byl malé postavy, nosil se polsky, ale byl nedbalý na svůj zevnějšek — jenom kníry choval ve cti. V Karpińském vyniká srdce a příroda, v Kniaźninu obraznost a umění". — Ruský dramatik a vrstevník našeho básníka, Jakub Borisovič Kňažnin, pochází z téhož starého šlechtického rodu jako polský Kniaźnin.

Na vousy.

Kroucené vousy, vy tváří zdoby!
Proti vám ženská zdvihá se říše:
Pichlavé dívek žerty a zloby
Smějí se dávné Poláka pýše.

Když palaš cizí měřil hranice,
A Martův zrak když do srdcí hleděl:
Tenkrát ztrácely oči děvice,
Vždyť bůžek lásky ve vousech seděl.

A když byl odvod v naší krajině,
A v množstvu vládla tvář okázalá,
Pravila šeptem Baši*) Marině:
„Za ten vous černý žití bych dala".

Když slynul mečem Čarnécký milý,
Když pro vlast krev i život nasadil,
Což se Polačky ho nachválily:
A on si při tom licousy hladil.

Ve Vídni když byl slaven před časy
Jan třetí, všecky Němkyně řkou si:
„Ajhle bohatýr! muž naší spásy,
Jakž mu to sluší s plnými vousy!"

Smutně v národě dějí se změny!
Hrdinů tváře — toť holé lebky;
Vodky se napiv Dorant zchmelený
Z mužných si vousů tropí úšklebky.

Leč kdož se stydí za otce, matku, —
Nechať i rodným krajem zhrdnou si:
Já však jsa ctitel zděděných statků,
Že jsem Polákem, kroutím si vousy.

Fr. J. Burian.

*) Barbora.

Jan Pavel Voronič

narodil se na Volyni roku 1757 a vstoupil záhy do řádu jesuitského. Po zrušení jeho stal se missionářem ve Varšavě, později proboštem na různých místech, potom biskupem krakovským a konečně arcibiskupem varšavským a primasem polským. Zemřel na cestách ve Vídni roku 1829.

Hlavní dílo Voroničovo jest hrdinská báseň „Svatyně Sybilly," opěvající téhož jména museum v Pulavách, v němž se chránily památky polské minulosti a jež bylo vystaveno po vzoru Sybillského chrámu v Tivoli. Opěvaje tuto svatyni vypravoval nadšeně polskou minulost. Vedle „Svatyně Sybilly" skládal veliké epos „Lechiadu," z níž toliko úryvky známy jsou.

Voronič zajímá mezi současnými spisovateli výlučné stanovisko. Jsa méně než ostatní následovníkem francouzské školy čerpal ze zřídla historických upomínek, z pobožné víry předků a ze vřelého citu národního. Smutný obraz národního neštěstí zachvěl duší básníkovou; v nejednom ohledu podobá se Voronič posvátným pěvcům biblickým.

Po Petru Skargovi je Voronič největší polský kazatel.

Svatyně Sybilly.

(Úryvky z prvního zpěvu.)

Ó ty slavná věštírno hesperijských krajův,
Mnohovládná kněžice posvěcených hájův,
Ty, cos kdysi zbloudilých Trojců kapitánu
Ukázala přístavu bezpečného bránu,
Potom svojich tajemství ctihodnými sklady
Provodilas ku slávě rod jich světovládý;
Opustivši jeskyně kumské potom stany
Přišlas v novou svatyni v Nadvislanské strany:
Dovol, by má píseň tvé sídlo oslavila,
Vyhaslého národu paměť oživila . . .

Na zátokách Visliných ejhle šíré pole,
Pásmem hor a pahorků ověnčeno vkole,
Příroda kde zasedši se všech vděků rody
Zasnubuje půvaby svoje s uměn plody;
Visla nesouc živobyt zámořanům hladným,
Uloživši udidlo tokům neovládným
Hrá si s břehem rozkošným stříbrnými špluny,
Krásu jeho malujíc na prozračné tůni;

A to celé prostranstvo, prostřed divů množství,
Přetvořuje v obydlí vznešenému božství.
Záludný tu útulek, tamo chodník lichý
Strojící si z nevinně zbloudilého smíchy,
Nedostupná slunečním žárům stromořadí,
Různovzorým kobercem propletané sady;
Jeskyně, jež přírody ruce vytvořily,
Obraz tvojí, Kalypso, něhy rozmařilý,
V slavné lupy oděné mořských divorodů
Chtivým dechem prahnoucích o chladivou vodu:
U podnoží vedle nich panující skály
Živý pramen přelívá křišťálové valy,
Ale znovu donucen vzhůru pnout se zdola
A v povětří duhová roztáčeti kola,
Pro násilí právům svým sděné rozlobený
Vytryskuje k oblakům neskrocené pěny.
Ulice ty líbezným věncem omájené,
Tisícerým rozhledem neohraničené:
Rozložitých prostory komnat okázalé,

Korintu a Doridy vzory dochovalé,
V nichž se kryjí památky starožitné doby,
Zachráněné ostatky od scytické zloby;
Lesknoucí se uměním různých krajů koby,
Azianům podivné vzory jejich zdoby;
Všude s lepou povahou spořádané skvosty,
Drahé stopy učené, štědré zámožnosti:
Snadným soudem dovodí, čím ty kraje byly,
Jež v svém lůně takové muže urodily.

F. V.

Kajetan Kožmian,

narozený r. 1771, učil se v Zámostí a v Lublíně. Roku 1794 vstoupil do veřejné služby, ale po posledním rozboru Polska vystěhoval se na venkov. Roku 1809 dal se opět do zemské služby a zastával důležité úřady za dob knížetství Varšavského a nového království polského. Zemřel 1856.

V popisné básni své „Ziemiaństvo polskie“ následoval Kožmian Vergila a Delilla. Pěknějšími místy a zvláště episodami povinen byl básník válečnému zápalu, jenž tehdy společnost jeho oživoval. Celkem jest to plod dosti slabý.

Z BÁSNĚ „ZIEMIAŃSTVO POLSKIE.“

Žně.

Ajhle již léto vládne, úpal sálá divý,
Ohnivým dechem zlatí zamodralé nivy.
Koníček cvrká ve kři, tluče křepelice,
Pod klasem těžkým volá na žně krasavice.
Čekanou úrodu hle země dochovala,
Pospíchej pro ni v pole, beř co Živa dala.
Děvice sbírej honem, šohaječky švarné,
Veselé houfy žencův zaveď v lány parné.
S hovorem v práci nechť se různé mísí hlasy,
Srpův chřest křivých, pádem šelestící klasy,
Čerstvo hleď snopy plné ukliditi z pole,
Dešti cos urval, tvé jest, co máš ve stodole.
Táhlé když večer zazní žencův helekání,
Pracovitá když ruka dá se do spletání
Věnce, tu chystej hody. — Před vraty houf zvívá,
S příhanou sousedovi chvála tvoje splývá.
Vyjda ven žence pozvi, věncem zdob svou hlavu,
S dívkou, jež vínek nesla, skoč si kolem davu.
Lípa tu, tam zas jasan, k blankytu jenž hledí,
Pod nimiž Pjastovec snad sedal se čeledí,
Tančírnou jim se stává s ozdobnými stropy,
Měkounký trávník bosé neotlačí stopy.
Z prvu vždy různé zvuky struny vydávají,
Brzo však vlasteneckou píseň vyhrávají,
Skočí krev mladá v žilách, hoch se k družce klonč
Dává jí ruku, žaliť na témž na záhoně.

Jan Soukop.

Alojzy Feliński

narodil se roku 1771 v Lucku na Volyni a uveřejnil za čtyrletého sněmu (1788—92) více drobných básní. Za povstání byl sekretářem Kościuškovým. Po pádu republiky meškal nějaký čas v Němcích a vrátiv se do vlasti usadil se v Osově, kde se hospodářstvím a v prázdných hodinách básnictvím zabýval. Rok před smrtí jmenován byl ředitelem lycea Křemeneckého a professorem polské literatury na tomto ústavě. Zemřel roku 1820.

V literatuře proslul nejvíce svou truchlohrou „Barbora Radziwiłłovna," o kterýž předmět se tolik polských básníků a umělců pokusilo. Mezi čtyrmi truchlohrami tohoto jména vyniká kus Felińského skvělou řečí a vůbec ušlechtilou formou. Na Varšavském divadle potkala se „Barbora" s neslýchanou pochvalou a udržela se podnes na jevišti.

Bože, cos Polsku.

Bože! cos Polsku po tak dlouhé časy
Otáčel slávy paprskem a síly,
Cos ji zaslánĕl štítem svojí spásy
Od ran, které ji na zem porazily.
Před tvým oltářem prosíme tě, Pane,
Rač vrátit volnost vlasti milované!

Nedávnos volnost cdňal polské zemi,
A již se z naší krve prýští řeky.
O jakže musí kruto býti s tĕmi,
Kteří pozbudou vlast na věčné věky!
Před tvým oltářem atd.

Ty, kterýs potom pádem jejím jatý
Přál bojovníkům za odvěkou správu;
I chtě, by svět jich viděl zápas svatý,
V neštěstí samém množil jejich slávu.
Před tvým oltářem atd.

Vrať nové Polsce záři starožitnou!
Zúrodňuj pole, spustošené lány;
Nech štěstí, pokoj nanovo nám zkvitnou;
Přestaň nás kárat, Bože rozhněvaný!
Před tvým oltářem atd.

Bože! kterého rámě spravedlivé
Železná žezla vládců světa kruší,
Nepřátel našich záměry zmař křivé!
Obuď naději v polské naší duši.
Před tvým oltářem atd.

Přesvatý Bože! pro tvé divné činy
Oddaluj od nás hrůzy války, bídu:
Spojiž volnosti svazkem svoje syny
Pod jedno žezlo andělského klidu.
Před tvým oltářem atd.

Přesvatý Bože! pro Kristovy rány!
Svit nad padlými bratry věků věky —
Pohleď na lid svůj katem utýraný;
Přijmi od synů polské země vděky.
Před tvým oltářem atd.

Kdy národ polský ve slzách dnes břede,
Za bratry lkáme, kteří pro vlasť mřeli,
Aby jich skráně mučenictvím bledé
Nám ku volnosti bránu otevřely.
Před tvým oltářem atd.

Přesvatý Bože, na kterého vůli
Celého světa leží zachování,
Vyrvi lid polský katův libovůli,
Podpírej mládí šlechetného přání.
Před tvým oltářem atd.

Jedno tvé slovo, zemských vládců Pane!
Z prachu nás znovu povznest bude zdolné;
A jsme-li hodni káry svrchované,
Obrať nás v prachy, ale v prachy volné.
Před tvým oltářem atd.

F. V.

František Venžyk

narodil se r. 1785 v Podlasí, dokonal svá studia na krakovské universitě, kde klassickou filologii a práva poslouchal. Povolán byv později za apelačního soudce do vojvodství varšavského získal si v tomto povolání obecnou úctu. Potom žil mnohá léta v zátiší venkovském, z něhož teprvé r. 1833 vystoupil, aby se v Krakově docela svým spisovatelským pracem věnoval. Roku 1857 povolán byl za předsedu tamější vědecké společnosti, pro niž tři léta s neunavnou horlivostí pracoval. Zemřel roku 1862.

Vężyk sepsal několik pro národní obsah oblíbených tragédií, z nichž „Gliński“ nejvíce vyniká. Oblíbená báseň jeho „Okolice Krakova“ popisuje blízké i vzdálenější okolí města tohoto a vetkává do popisu historické příběhy a místní pověsti (mohyla Krakusova, Vandina, Kościuškova, Bělany atd.). Okolí krakovské jest ze všech Vężykových útvorů nejšťastnější. Najdeš v něm obrazy kreslené s pravdivým talentem, episody plné svěžesti a leposti. Toliko v přechodech jeví se prozaická a nudná jednostejnost.“ (Mecheřyński.)

Okolí krakovské.

Zpívejtež jiní, víškou pohrdnuvše rodnou,
Indické řeky zlato, jasnost přelahodnou,
Obrovské v Alpách sněžných obdivujte týmě,
Pradávné slávy v novém hledejte si Římě,
V Palmíry rumech smutných do pláče se dejte,
O Nilských králův hrobkách nebetyčných pějte:
Vyšší směr v nitru ducha tajemně mi vane,
O zemi otcův hodlám pěti milované.
V cizině jsou-li někde přerozkošné kraje,
Duše-li, oko vděkem čarovným tím plaje,
Obraz-li ledových skal poutá divokostí,
Bory-li temné vábí, háj svou veselostí,
Proudí-li se kde čerstvé, křišťálové zdroje,
Vězte, že vše to lepší má vlasť drahá moje.

Zpívati chci kraj blahý, jenž v svém lůně hostí
Předrahých předkův mojich spráchnivělé kosti;
Pěti chci, pokud slabý hlas můj dostačuje,
V mojí co vlasti krásným, bohatým co sluje;
V zemi kde stála kdysi kolébka má milá,
Příroda kde své skvosty hojně rozložila.
O zemi zpívám, z nížto, jak nám věky praví,
Léčivou vodou chorým vytryskuje zdraví.
V hlubině její chodě člověk přemýšlivý,
Napájí ducha svého nesčetnými divy;
Vnikne-li šťastně v temné podzemské ty doly,
Dobývá mramoru a kovu, živné soli.

Velička.

Odhal mi země černé propastí svých kraje,
Noci kde věčné prapor bez přestání vlaje:
V bezedné kdežto hloubce šíje děsná zívá,
Živné kde soli sklad se nepřeberný skrývá.
Záslonu splývající odhal přehluboko,
Na divech přírody nechť utkví moje oko,
Nechať zvím, daleko-li světlo v hloub se proudí,
Kam to až člověk z nouze, z chtivosti své zbloudí;

Z marného kterak zisku strachem pohrdlivá,
Noha jak jeho propasť smrti proskoumává.

Vševědné dcery nebes! vy jež klíče máte,
Jimižto lidem věci tajné otvíráte,
Vyneste z hloubi věků, odkud se ty doly
Prvotně vzaly, spoustou naplněné soli?
Kdože je první kdysi v propastech byl skládal,
Z bezedných kdo je tůní na svět pozvedával?
Kdo že by bez vašeho ducha toho zvěděl,
Tvořivé přírody by divy vypověděl!
Zázraky v jeskyních kdo vylíčí nám skryté,
Země kde přestává a ječí peklo lité!

Tvůrce když lidské plémě božskou stvořil radou,
V dědictví věčné jemu zemi svěřil mladou.
Bratrská láska, prostnost, nevinnost se skvěla,
S výšiny Boha hostem duše čistá měla.
Zkvítala lidskost jemná, nedotknutá zkázou,
Železo vražedné tam pod hor tlelo hrázou,
Pochodeň krutých válek pýcha nerozžala,
Aniž se vášeň v světě, podmanivost znala.
Planuli lidé láskou nezbytnou a mnohou,
Množili se jak hvězdy modrou nad oblohou;
Stísněným osadám již půda nestačila,
Veškerá země lidem přeplněna byla.
Pokynul Bůh a ejhle! v svaté ve pokoře
Z úrodných břehův zpátkem ustoupilo moře.
V dolech pak na dně jeho časem vyhloubaných
Ohromná jezera tam povstala z vod slaných;
Odervána však jsouce ode svého zdroje
Za život další marné podnikala boje.

Zjevily se vod nových bolné nedostatky,
Chřadnuly vedrem dcery pozbavené matky.
Když pak již slunce v hloub své zasílalo střely,
Hlati se solné na dně v hustých vodách skvěly.
Časem tam, kde se moře ustupujíc krylo,
Po stvrdlém šlapat hřbetě lidem dovolilo.
A tam kde plytká vesla kalnou vodu prala,
Pastýřova se nivou píseň rozléhala.

Bez bázně čas již do té vstoupit do propasti,
Čarovných v přírodě tu zakusiti slastí;
Zpívat již sluší v lůně země přehlubokém,
Neznámou světu mluvu vlastním zírat okem.

Na samém vchodu ulic křivých vizte stěny,
Ajhle tu stánek Boží z soli upravený.
Umělcovy to ruky arcidílo krušné,
Kterým vzdal člověk Tvůrci napřed díky slušné,
Spuštěn když v zemi temnou s pochodní se vkrádal,
Soli tam živné poklad nepřeberný sbádal.
Od věků hmoty dávných beztvarné tam dlely,
Bez ruchu, života tu jako v hrobě tlely,
Dláto až rytce v tvrdé skaliny se vrylo,
Důvtipem balvan solný rázem oživilo.
Rychle — ó divy! — tuhá v oltář sůl se mění,
V živoucí sochy, sloupy, tváře k podivení.
Věrně svým vzorům stojí, vládnou prohlubinou,
Tisíce let a lidí nad nimi však minou.

Jan Soukop.

Antonín Gorecki

narodil se r. 1787 ve vilenském vojvodství. R. 1812 byl pod Napoleonem na výpravě proti Rusku a cestoval potom několik let po Německu, Italii a Francii. Vrátiv se domů usadil se na Litvě a zanášel se hospodářstvím. — Když vypuklo r. 1830 povstání, opustil Gorecki rodinu a šel jako litevský agent do Švýcar, do Londýna a konečně do Paříže, kde zůstal do své smrti r. 1861. Tam počal uveřejňovati své básně, mezi nimiž „Poezye Litvina“ krásou a národní barvitostí zvláště vynikají. V „Bajkách a nových poezijích“ jeví se rázný vtip spojený s jasným a prostým slohem. Báseň „Smrt zrádce vlasti“ opakována v každém domě. V pozdějších pracích Goreckého pozorovati slabší nadání.

Smrt zrádce vlasti.

Tmavá byla noc a smutné mlčení
Pokoj vylívalo na vše stvoření —
V tom se měsíc zaskvěl mile,
Blížilat se chvíle,
Duchové, když v nebi skrytí
Po paprscích hvězdic plynou,
Zemskému pak živobytí
Spánkem kynou.
Tam nad řeky břehem,
Která bystrým během
Kalné valí toky v dál,
Skvostný palác hrdě stál:
Tamto podlý vlasti zrádce,
V zlatém lůžku čekal roztažen,
By mu křídlem míru — vládce
Poškvrněné srdce ovál sen.
Oheň v skvostných lampách skrytý
Bledým světlem proskakoval,
Statek nepravosti vydobytý
V nočním stínu ukazoval.
Klenoty sem s pečlivostí
Snášel zrádce mnohá léta,
Poklady měl všeho světa,
Neměl jenom snu a cnosti!
Tímto časem
Hlučným hlasem
Dvanáctá se ozvala,
Doba duchů nastala;
Spánek ještě nepřicházel,
On se v nízkých domech sázel
A tam v utěšené době
Dobráky ty vinul k sobě,
Kteří před tím žili v statku
A vše dali za vlast — matku.
Darmo zlosyn oči mhouřil,
Darmo na spaní jest čekal,
Ohlas viny v duši bouřil
A ji pohrůžkami lekal.
Jako listí mrazem vadne,
Tak mu smutkem vadlo,
Výčitkami chřadlo
Jeho srdce zrádné.
Náhle z postele se vzchopil,
Skrýš svých pokladů odklopil,
Soudě, že mu zlato, drahé kamení
Strach a smutek v radost promění.
V mžiku tom
Zařval hrom,
Dvéře rozrazila vichřice,
Pod bledým pak světlem měsíce
Vážně jakás kráčí paní,
Černé roucho na ní,
Krvavý se pruh
Po ňádrech jí vine,
Hledí na ni zrádný druh,
Nevěří a strachem hyne!

Všecken se mu ježí vlas,
Křičí: „Ký to noční ďas
Pokoj ruší můj?
Zabiju tě, stůj!“
Postava však bledá
Odpovědi nedá,
Kráčí dále zticha,
Lká a vzdychá.
Zrádce maje víru
V sanytr a síru,
Ohnivou hned zbraní
Pálil na ni,
Zrádná koule rázem
Padla na zem,
Ženu neznámou když projela.
Ona ale volným krokem
U mlčení u hlubokém
Ještě blíže kráčela.
Na zlosyna ramenu se třesoucím
Loktem podepřena zeboucím
Odpočívá,
Z něho pot se leje,
An se chvěje
A zbraň druhou vydobývá.
Ona takovým se ozve hlasem,
Jakovým se potok ozývá,
Jakým kytara zní nočním časem,
Jakým hroby větřík ovívá:
„Stůj! mne koule nezabije,
Můj byt nad světem se kryje;
Já jsem tvoje vlast: ta rána —
Ty víš od koho je dána!
Synu! tys mne v tmavém složil hrobě —
Já pak přišla pomoc dáti tobě:
Vidím já tvou duši smutkem hynout,
Pojď na věčnost sobě odpočinout!
Já ti, nešťastný můj synu,
Odpouštím tvou vinu,
Není matčiným to činem
Mstít se nad svým synem.“
Nastojte v tom mžiku
S hrozným lomozem
Zatřásla se zem,
Že ze svého šiku
Palác chvěl se k smyku,
Že se od jednoho rázu
K neráznému chýlil srázu,
Jakby od paty až do temene
Závratí byl uchvácen,
Jakby od štítu až do kořene
Měl již býti vyvrácen.
I hned ohněm hromonosných blesků
Tmavou prorazila noc
Černoboha mstivá moc,
Jenžto v hrozném rachotu a třesku
Zařičel jest jako rykem hromu:
„Nebuď dána milost tomu,
Kdo svých bratří prolil krev,
K pomoci kdo vrahům vyšel v jev!
Před věčnou staň vládou,
Neomylnou, spravedlivou,
An jsi na sebe svou zrádou
Ruku svalil mstivou
Přírodou práv vyměřených,
Tebou, bloude! povržených!“
Takto ďábel sebe ohlásil,
Zrádci duši z těla vytasil,
Prázný na postel trup hodil,
I ve mračnou chmuru
Zrádnou duši porval vzhůru
A s ní do pekel se brodil —
Blesk a hrom je doprovodil.

Jan Pravoslav Koubek.

Kazimír Brodziński,

předchůdce Mickiewičův a nové polské poezije, narodil se roku 1791 v Królóvce (u Bochně v Haliči). Osiřev záhy snášel mnoho od zlé macechy, že nejednou utekl z domu k sedlákům, kteří se ubožáka ujali. Z této smutné doby pamatoval vždy s láskou na chůvu Růženu, která umírající matce slíbila, že se jejích dětí ujme a která svůj slib vzdor všem překážkám macešiným také vyplnila. Chůva tato byla mu v idylle „Věslav“ vzorem Bronislavy, která sirotka k sobě přijímá a o něj všecku péči vede. Odcizen jsa tak životu rodinnému trávil Kazimír mládí své mezi venkovany, jichž obcování na jeho poetický směr velmi působilo. Později navštěvoval gymnasium v Tarnově, utekl odtud roku 1809 a dal se na vojnu do pluku pěší artilerije, s nímž byl na výpravě r. 1812 a rok potom v bitvě u Lipska, kde raněný do pruského zajetí se dostal. Propuštěn byv ze zajetí roku 1814 odebral se do Varšavy a věnoval se tam cele studijím. Vyučoval nějaký čas ve školách piaristických, potom přijal redakci „Pamětníka Varšavského,“ v němž mnohé své básně uveřejnil. Roku 1822 uveřejnil dva svazky svých básní a dostal na varšavské universitě katedru polské literatury. Roku 1825 věnoval mu Frant. Lad. Čelakovský druhý svazek svých národních písní slovanských. Roku 1826 cestoval k zotavení svému po Italii, Švýcarsku a Francii. Vrátiv se do Polska působil ve svém povolání do roku 1829. Zemřel na cestě do českých lázní v Drážďanech dne 10. října 1835. Veškery spisy jeho vyšly ve Vilně 1842—44.

Vedle původních básní překládal Brodziński ze Šillera, Ossiana, skandinavské Eddy, písně novořecké a litevské, z řecké antologije, z Tibulla, Sarběvského a Jana Kochanovského.

Nejlepší dílo Brodzińského — Věslav — vzaté z upomínek mladosti, představuje živý obraz venkovské svatby z okolí krakovského. H. Nitschmann (Der polnische Parnass, 1875) pronáší se o Věslavu, jak následuje: „Kazimír Brodziński jest básník citu, který se hlásí k zásadám romantikův jenom potud, pokud se snaží vystaviti ve svých plodech podstatu lidu vůbec srozumitelně. Vzdělav se německou literaturou, však nejsa napodobitel, zaujímá jako národní pěvec, jako původce idylly „Věslava,“ srovnávané často s „Heřmanem a Dorotou,“ však lišící se od Goethova díla větší venkovskou původností osob v ní jednajících, pak jako kritik, místo vážené. Charakteristické znaky básně „Věslava“ jsou: Mír a původní svěžest názorů a citů. Válečné neštěstí, vlastní příčina vypravovaných příběhů, jeví se toliko jako vzdálený pazvuk, jako pošmurná upomínka, která toliko časem temný stín na přítomnost vrhá. Příroda básníkem vroucně cítěná a pojatá činí zázadí, na němž hlavní osoby básně, Stanislav, Bronislava, Věslav a Halina výtečně se odrážejí. Jsou to ovšem ideály, ale tyto ideály nejsou upřílišené, nýbrž ve své prostotě a přímosti s velikou důsledností nakreslené. Nepředvádějí se nám hrubé a sprosté povahy, také ne lidé pomyslní, za psacím stolkem uměle vynalezení, kteří venkovskou poctivost předstírají a v pravdě žádné nemají. Kresle typy polského lidu musil být Brodziński nábožný, ale stvůry jeho jsou pobožné,

ne pobožnůstkářské, morální, ne moralisující. Na cestě na trh, při tanci v krčmě a konečně při zásnubinách, všude potkáváme se se skutečnou pravdou, provanutou dechem poetickým. Brodziński přenesl vlastní sobě klidnost a poctivost také na své poetické útvory a kreslil se zálibou šlechetné charaktéry, pokojné city a přirozený půvab nevinnosti. Dramatická více forma idylly „Věslava“ propůjčuje jí barvitost tím živější. Báseň spůsobila po prvním vyjití hluk, jako žádná do té doby, mládež učila se jí zpaměti, a každý spatřoval v ní jitřenku poetické budoucnosti, která národu vzejíti měla. Brodziński byl Jan Křtitel, který připravil příští mistra Mickieviče.“

Holoubci.

Přes dalekou mladík dráhu
Ku Haliny přibyl prahu:
„Otevř chatku v okamžení,
Přináším ti pozdravení. —

Přibyl jsem tu od Věslava,
Vzkazuje, bys byla zdráva,
A holoubků mladých párek
Posílá ti v lásky dárek. —

Když jednoho v léčkách choval,
Druhý smutně poletoval,
Zavrkal o trudném žití,
Sám se za ním vrhnul v sítí. —

Přijmi, drahá, ptáčat dvoje,
Nechť je krmí ručky tvoje,
Vidouc srdce v lásce hravá,
Vzpomínej si na Věslava.“ —

O. Prokeš.

Legionista.

Pěknou vlaskou krajinou běží koník vraný,
Jede mladý Lechyta smutkem opoutaný;
Před domem vedlé cesty stojící rodina
Poznavši po oděvu z cizí vlasti syna,
Slovy jej hostinskými v cestě zastavuje,
A takouto s cizincem rozmluvu osnuje.

Vlach.

Bělovlasý mládenče líce růžového,
Jakáž tě pudí tužba do světa širého,
Nač tobě mezi cizí z daleké půlnoci?
Jaké tvé povolání, čím tobě pomoci?

Polák.

Vlasť jest mým povoláním; jsemť syn polské země,
Krásnou vlasť mi vyrvalo pravorušné plémě;
Jdu jizvami a krví službu vykonati,
Třebať jen jednu krůpěj vlasti dochovati.
Ji milovať, jí sloužit, umění mé celé,
Mým dědictvím braň tato mého roditele!
Rcete, jsouce náchylni k mému spomožení
Daleko li druhové moji ozbrojení?
Mněť otec, jejž jsem doma v nemoci ostavil,
S šavlí sobě neplatnou za nimi vypravil.

Vlach.

Klamnátě čáka tvoje nešťastný mladíku,
Národ hyne jak člověk, z hrobu není zniku;
I Římtě býval mocný, mocní páni jeho,
Jenž v pouta upínali rod světa celého,
A rozsypal se v rumy; čas nade vším vládne,
Kvete vše jak ovoce, tíží a — upadne.

Polák.

Železnou sláva mocí tíhla k Římanovi,
Meč krajiny dobýval, držely okovy;
U nás železo pluhem, klasy zlatem byly,
Kůň do boje i k pluhu, kosy zbraň činily.
Po otcích zděděnou jen půdu jsme orali.
Toliko při svých mezech šavle tasívali;
A když jsme volnost chtěli věnovati řádem,
Cizinci pole naše zplenili svým vpádem.
Ještě nevypršela vlasti mé hodina,
Dokud její duch v krvi bdí každého syna;
Když volnost necítili — po Římanech veta,
Já hotov za drahou vlast bojovat v kraj světa.

Vlach.

Slunce otce jednoho svítí zemi celé,
Miluje kdes milován, tu domov, přátelé.
Zde veselá tě země potěší, vyhnanče,
Tu oliva, tu vonné kvetou pomeranče.
Odvrhna braň, života zde požívej slasti,
A blízek rumů Římských neplač zkázy vlasti.

Polák.

Ač pod nebem zimnějším kvetou moje nivy,
Nerodíce ni hroznů, ni vonné olívy,
Přec duši jsou milejší Potatranské kraje,
Kde pole zlatoklasné jak moře se vlaje,
Jen při těchto pokladech, nezávidě nikomu,
Žít práhnu, vrátím-li se do rodičův domu.

Vlach.

Leč po jiných rozkošech tklivá duše baží,
Vědu hledá, kterážto srdce nebem blaží,
Tu zajmou tebe mocně harmonické zvuky,
V věk bohů vkouzlí dláto umělecké ruky;
Jediné věda krásná po věky panuje,
Onať pod kosou času veždy mládencuje.

Polák.

I synu půlnočnímu lesk vědy zasvítil,
Tenť méně žil kdo její sladkost nepocítil.
Leč nyní hluché srdce zpěvy neosvěží,
An hrobní na něm kámen drahé matky leží:
Chřest zbraně, trouby znění, ten zpěv krev pudí,
Ten jenom milou matku ze hrobu probudí,
Ten hyna zpěv chci slyšet, nebo souzeno-li,
S ostatkem věku vrátiť k otcovské se roli,
Tam pod zástinem lípy zasedna na trávu
Poslouchať chci neštěstí své vlasti i slávu.
Tisíckrát města naše ohněm polehaly
Bohů v rukou umělce oči nevídaly;
Leč hrobnice rytířů u cesty strmící,
Příhody pro výstrahu a slávu jevící.

Vlach.

O můj milý mládenče! v let tvých jarní době
Ta surovost a smutek nepřísluší tobě;
Užij veselé chvíle, tvou co potká zemi,
Zůstav výrokům boha, krále nade všemi.
Povabnými zde hlasy uspí tvoje trudy
Černooká děvice: msti se nad osudy.
Při ní i tvá rodina i tvá země bude,
Dobří a milovaní najdou vlast svou všude.

Polák.

Mne slzíc sousedova dívčina žehnala,
Jediná vlast mě z její náruče vyrvala;
A po dlouhé-li se kdy potulce navrátím,
Volný meč otci, srdce své kochance vrátím.
Nás vlasť v své pojme lůno — takť přísaha děná!
Takť s volností i věrnost v mém srdci spojena!

* * *

To mluvě ukrajinské slyší dumy v dáli,
An legiony z lesa stinného se valí;
I letí koník vraný naproti jak střela,
A Římanův potomkem strnulost zachvěla.

Frant. L. Čelakovský.

Yěslav.

I.

Stanislav s ženou vystupuje svojí
Z přístěnku ticha, nese váček dvojí;
Čtyry sta zlatých na lavici staví,
„Shrábni to, hochu!“ Věslavovi praví;
„S tolary těmi do Krakova jechej,
„Pro koně dva mi ještě dneska spěchej.
„Syna mi skláli jedináčka v boji,
„Stáří a hoře záhubu mi strojí;
„V nemoci nemám svěřiti se komu,
„Pravou ty's rukou veškerému domu;
„Po mojí smrti rodiny buď hlavou.
„Jest-li, dej Bože! zachová se zdravou
„Dcerka má lepá, dvanáct let jež čítá,
„Počkáš si na ni, an ti jaro zkvítá.“

„Ano tak!“ chvěje se hlas Bronislavě,
„Chováme ti dceř jako oko v hlavě;“
(Bronice při tom pohladila líce)
„Může-li matka tobě dáti více?
„Nad hrobem jež se octnula v svém stáří;
„Ejhle jak oko dcerušky mé září!“
Bronika honem béře za krk matku,
Stydí se, v klíně ukrývá se v zmatku,
Čtverácký posměch tropí ze Věslava;
Dále pak vece smutná Bronislava:
„Měla jsem druhou, Bože na výsosti!
„Nemohu podnes oplakat jí dosti.
„Pětkrát jen stromy uviděla v květu,
„Zmizela ptákem do neznámých světů.
„Dvanáctým listem větříček již vane,
„Matka co želí dcerky postrádané.
„Tatar když polské vydobýval vlasti,
„Pustošil vísky neslýchanou strastí;
„Dědiny, lesy požárem když plály,
„Božího hněvu metly s výše vlály:
„Vichorem prchla, střechy jenž byl sřítil,
„Vísku když vrah nám pochodní byl znítil.
„Soudný to byl den! V nářeku a bolu,
„Za temné noci, ohně za plápolu
„Rolníci rázem na obranu běží,
„Vojsko pak žene vlkem po loupeži,
„Otecká střecha v dým se zahalila,
„Bez stopy dcerka ztratila se milá.
„Jediná radost změnila se v boly,
„Hledám ji podnes přes hory a doly;
„Marně ji volám jako kámen z Visly,
„Na věky žalem zastřela mé smysly.
„Každý rok vídáš oráči své klasy,
„Neuzřím já však dítě po vše časy.
„Na širé kraje darmo hledí oko,
„Netěší svět a nebe převysoko!
„Bože buď chválen! Vůle tvá se stala,
„Za dceru syna jsem si vychovala.
„Kdykoli na nás doléhají kříže,
„Útěcha nebes přicházívá blíže.
„Možná že dítě ztracené to moje
„Nalezlo v světě útočiště svoje,
„Žije snad někde u matky co kvítek
„V zahrádce cizí, v středu jiných dítek.
„Proto když otec, matka shasli tobě,
„V chatě jsem tebe vychovala sobě.
„Za lásku láska! Člověk zlý co skuje,
„Dobrota božská tajně napravuje.
„Však-li již země strávila jí kosti,
„Svobodná duše v kraji budoucnosti
„Pozírá mile na nebeskou Matku,
„S blankytu blaží láskou naši chatku.“

Zalily se tu Bronislavě zraky,
Slzami matce protrhly se mraky,
Pláče též dcerka po matčině boku;
Mužovu slzy nepřístojné oku
Stanislav skrývá, smutek ženy haní:
„Nebe ví samo, proč nás osud rání;
„Marno se starat! Vysoko Bůh sedí,
„Na celý svět náš opatrně hledí;
„Všaktě on otcem na věky a všude.
„Pod ním co bylo, pod ním jest a bude;
„V zármutku jemu důvěřiti třeba.
„Nachystej, ženo, na cestu kus chleba;

„Ty pak si pospěš, opatrn buď všady,
„Vím, že si příliš tušívá hoch mladý;
„Nevěstě z cesty hodí se dar mnohý.“

Věslav tu s úctou oboum stiskna nohy
Vystoupil z chaty, srdce zabuchalo,
Rodiče také že mu nebe dalo.

II.

Paprsek slunce k večeru se kloní,
Věslav se domů navracuje s koni.
Při cestě z vísky rozléhá se hrání,
Veselý ples a zpěv a radování.
Práskaje bičem do hospody vkročí,
Vidí jak dívky do kola se točí,
Šohajům břinčí podkovčnky zvučné,
Vítá jej zevšad pozdravení hlučné.
Starosta plesu zvolal převesele:
„Každého mějme svého za přítele;
„Vítejte nám vy Prošovane mladý!
„Pobavte se též mezi námi tady,
„Užijte s námi, co nám Bohem přáno,
„Za pilnou práci na poli nám dáno.
„Krakovské třeba že jste vidèl děvy,
„Na jejich tance hleděl, na oděvy,
„Neškodí přece zatančiti sobě,
„Mladík, ač z cesty, nepodá se mdlobě.“

Halina po té přiskočila mladá,
Milostná kráska, plesu všeho vnada,
Vztýčí se sosnou, před hosta se staví,
Podává košík, přívětivě praví:
„Cizinče milý, již ti přijmout třeba
„Ovoce od nás, našeho též chleba.“
S úsměvem sladkým ku hostu se bočí,
Na sebe vábí krásné jeho oči;
Čarovnou mocí Halina jej jala,
Oko i duši jeho upoutala.

Do jizby Věslav ku tanci již pálí,
Družbové an mu s číší štěstí přáli.
Starosta k družbům takto provolává:
„Cizímu hostu vždy se přednost dává;
„Buďsi on tančí, buď že zahlaholí
„Po chuti k houslím, buď že dívku volí;
„Šetrná úcta cizincům se skládá,
„Slovanská tak to pohostinnost žádá.“

Vybral si družku ze všech nejsličnější,
Kvítečko očím jeho nejmilejší,
Před hudci stanul jako voják v pluku,
Halina k tanci podala mu ruku.
Mládenci za ním do kola se vinou,
Podkůvka cinká, písně z úst jim plynou.
Věslav se ujal za pás rukou pravou,
Lehounce skáče před Halinou žhavou,
Nasypal grošů hudebníkům v basu,
Za stolem otce pozdravil i chasu,
Dupnul a hlavu nachyluje k zemi,
Zanotil píseň slovy asi těmi:

„Nevolím já více žíti,
Děvče, zlato moje!
V světě-li kde oči svítí
Milejší než tvoje.

Pohlédni mi přímo v oči,
Vidí to Bůh s nebe,
Srdce-li div nevyskočí
Rovnou cestou v tebe!“

Halina brzo v kole též skáče,
Předkuje družbům, létá jak ptáče.
Ku skřípkám an hoch vrátil se zase,
Stanul a zpíval veselé chase:

„V Prošovském proč jsem já v kraji
Malé poznal děcko,
V Krakovsku an rozkvétají
Růže nade všecko.

Krev, ne voda v lidech pění,
Kdo pak srdci káže?
Člověk míní, Pán Bůh mění,
Osud lidi sváže.“

Halina tančíc prchá mu skokem,
Tleskaje on hned za ní zas krokem,
Dohoní děvu, do kola letí,
Počíná v tanci dále zas pěti:

„Neutíkej, dítě milé,
Platíš za tisíce!
Dohoním tě, děvče čilé,
Nepustím tě více.

Slavík těká v šumném lese,
Halouzkou tam smítá,
Hebounká si pírka nese,
Hnízdečko z nich splítá.“

Potom sám tanče od děvy kvapí,
Ona hned za ním, v patách jej lapí,
Dohoní hocha, jenžto pak znova
Do zpěvu dal se v taková slova:

Neuvěříš, gazdo starý,
An jsem koně platil,
Za tvé bílé za tolary
Srdce že jsem ztratil.

Hrajte housle žalozpěvy,
S koni domů spěchám,
U Haliny, lepé děvy,
Srdce své tu nechám.“

Podala jemu ručku svou vřelou,
Tancují v čele před chasou celou,
A když byl skončil poslední zpěvy,
Usnuly housle, stanuly děvy.

Halina hned pak s planoucí tváří
K svatkám jde za stůl, oko jí září;
Věslav se matkám, starostu kloní,
Tajemný šepot jizbou se honí.

Dlouho se Věslav přátelsky bavil;
Skřivan když jitro písní již slavil,
Rozžehnal pak se, duše mu mřela,
V uších mu hudba s písněmi zněla;
Raněn však srdcem putoval dále,
V myšlenkách s ním šla Halina stále.

III.

Pospíchá Věslav lesinou a polem,
Nemůže obstát převelikým bolem:
Vůle-li jednou do srdce se vloudí,
Marně co rozum namítá a soudí.
Proto co mínil, odhodlal se cele
Vyjevit doma upřímně a směle.

Očekáván jsa do dvorečka vjechal,
Hospodář s matkou, dcerou vstříc mu spěchal.
Pohladil koně, uvázal je k stromu,
Těší se všichni, že se vrátil domů.
K radě stran kupu celý dům se schází,
Otec sám koně ve stáj doprovází.
Večeři chystat rozkazuje matce,
Věslav jak němý usedá si v chatce.
Máteř se s dcerkou po zdraví ho ptaly,
Mlčky on dává Bronice dar malý.

Přibyl tu soused na besedu milý,
Rozšafný, bodrý, jehož všude ctili;
Za mnohým stolem Jan už zasedával,
Moudré vždy rady přátelům svým dával.
Všechněm však zatím podivným se zdálo,
Věslav že smuten mluví dnes tak málo.
Hospodář také zasedává k stolu,
Večeře, hovor sloučily se spolu.
Mistrná matka na Věslava zírá,
Jaká as bolest srdce jeho svírá?

„Pověz nám přece, co se stalo tobě,
„Že dnes tak mlčíš jako mrtvý v hrobě?
„Mlčící vezdy samému si škodí,
„Tajnosti málo mladíkům se hodí.“

Sklopí tu oči Věslav, studem hoří,
K nohám se svého hospodáře koří,
Začíná mluvit slovy pohnutými:

„Sdílím rád srdce s dobrodinci svými,
„Nezlomí oni halouzečku mladou,
„Přispějí hochu nezralému radou.

„Ó, proč jsem doma nezůstal já věčně!
„Ochrany, lásky požíval bych vděčně;
„Za pluhem vaším šťasten byl bych chodil,
„Aniž bych v srdce těžký boj byl hodil.
„Darmo však radí křehký člověk sobě,
„Jinak Bůh řídí, vše se zvrátí v době;
„Bez věsti prudce výrok Boží běží.
„Na mojí cestě dědinka tam leží,
„A tu dlí kráska, ta mi udělala,
„Vzala mi srdce, oči upoutala.
„Od toho času na mysli mi tane,
„Srdce i duše pro Halinu plane.

„Kralují v nebi rodiče již moji,
„Sirotka jste mne vzali v chatu svoji.
„Siroba tvrdší kamene a kata,
„Útrpně jste mi otevřeli vrata,
„Nelitovali starosti, ni chleba,
„Vedli, že práce, bázně boží třeba.
„Jedinou dcerku, poklad váš to skvělý,
„Za ženu jste mi příště dáti chtěli.
„Ještě jsem děckem u vás v koutku stával,
„Když jsem ji často sobě kolébával.
„Není to nevděk, ani tvrdost moje,
„Otevru-li vám smutné srdce svoje.
„Rada mi káže nevystihlá s nebe
„Zarmoutit vás a zahanbiti sebe.
„Pusťte mne z domu s holou rukou třeba,
„V cizině svého vydělám si chleba;
„Bylo by po mně bez Haliny veta,
„Obtížen sobě, v posměch byl bych světa.
„Náhle by konec životu byl mému,
„Žehnejte tedy synu ubohému;
„Před nouzí člověk nikdy neubíhá,
„Kletba-li jej kdy dobrodinců stíhá;
„Pomozte! Bůh sám odplatí vám všecko!“

Bronislava tu zpláče jak děcko;
S utkvělým okem Bronika naň hledí,
Rozverný úsměch na ústech jí sedí;
S Věslavem an však máti zaplakala,
Bronika s nimi do pláče se dala;
Objímá matku, bolestně se dívá,
Nevinné slzy v lůně jejím skrývá.

Stanislav mlče hlavu kloní sivou,
Po otcovsku pak mluví řečí tklivou:

„Otec tvůj když byl na onen svět spěchal,
„Za vlastní dítě tebe mi byl nechal;
„Tak tě též kochám, ví to Pán Bůh s nebe,
„Dražšího nemám v světě nade tebe.
„Nepomníš ty pak, že mne stáří hněte,
„Odejíť hodláš, bloudiť v cizím světě,
„Opustiť chceš mne, že jsem tebe choval,
„Dcerku i dům svůj tobě připravoval.
„Neštěstí vneseš do každého domu,
„Zůstavíš-li mne hanbě, žalu tomu.
„Nová tvá cesta k propasti se sklání,
„Nepustím tebe, nedám požehnání.“

Žena tu s pláčem na prah vyšla chatky,
Cítila rázem čest i hanbu matky.
Bronika za ní, slzičky jí kanou,
Věslav tvář kryje, pokorně dlí stranou.
Plakali všichni, mlčky Jan tu seděl,
Rozmysliv pak se takto propověděl:

„Mladému starý nerad rozumívá,
„Mladík se v slunku svobody rád zhřívá,
„Zahrň jej láskou, obsyp dary všemi,
„Dále on zírá po veškeré zemi.
„Nevolnost sebe sladší mládce souží,
„Jako pták z jara nad nivami krouží,
„Plachý a pyšný po řece a skále
„Svobodně létať žádá neustále,
„Milým až hlasem váben letí v háje,
„Bydlí tam šťasten jako v lůnu ráje,
„Zkvétá mu máj; — tak jednávají mladí,
„Povahy jejich nikdo nevyhladí.
„Ničím jim všecko, pošlapou i kvítí,
„Nevolně kdyby měli věčně žíti.
„Bronika by s ním nedosáhla štěstí,
„Volnost jen cestu k sňatkům blahým klestí.
„Jako květ dcera cizí ruky čeká.
„Náhodou hoch proň běží do dalcka.
„Volnosti tedy přejte Věslavovi,
„O vlastním srdci sám ať ustanoví.“

Stanislav na to: „Mluvě nevíš, Jane,
„Co to je ztratit dítě milované,

„Pro které otec ve starostech žije,
„Z kalicha slastí s ním a žalů pije,
„Se kterým žil a v domě pracovával;
„Cizince nyní abych přechovával,
„Dobytek mu dal těžce odstavený,
„Holé i hluché zůstanou mi stěny;
„V samotě život povedeme v smutku,
„S cizím an dcerka žíť má ve zármutku.
„Proto jsem dávno na mysli měl svojí,
„Obě že dítky manželstvím se spojí,
„Aby tak matka stará kdysi po mně
„V testině cizím nesloužila domě.
„V nivec má čáka, an Bůh jinak přeje,
„Nechať se vůle jeho i tvá děje.
„Souseda popros, bystré mát on hledy,
„Možná, že s tebou půjde na výzvědy;
„Snad že se k stránce obrátí vše jiné,
„S větrem co přišlo, s větrem rádo mine.
„Však-li tvá příští srdce s tebou sdílí,
„Rodina její k dobru-li se chýlí,
„Požádej Jana, námluvy ať strojí,
„Synovku synu přiveď v chatu moji.“

IV.

S teskným jde hochem na zvědy Jan starý,
Daleko před ním Věslav spěchá jarý;
Láska i mladost sílu jemu dala,
Přes hory doly kroky jeho hnala.
Až pak již došli, děvenka kde bývá,
Za plotem Věslav z nenadání zpívá:

„Záhoneček v květném klínu
Plný routy, rozmarýnu;
Na okénku leží věnce,
Dcerka čeká na mládence.

Přijde šohaj z ciza kraje,
Otci, matce úctu vzdaje;
Strhá děvče svoje kvítí,
V domek tchánův musí jíti.

Rozmarýn jí jenom zbývá,
Skráně věncem pozakrývá,
Routa zelená se chvěje,
Žáden už ji nezaleje.“

* * *

„Ač jsi chudá, chatko milá,
Bohu jsi se zalíbila;
Straka volá na javoře,
Panno stroj se na komoře.

Přišli hosté, otvírejte,
Do domu jim přístup dejte,
Ač jsou cizí, buďte rádi,
Dobrá vůle je k vám svádí.“

Vykoukla oknem od kužele matka,
Závora vrzla, otvírá se chatka.
Šedivý vešel Jan, a Věslav zvedá
Hlavu až k stropu vzhůru nad souseda.
Hedvika řekla: „Vítejte nám hosti,
„Sedněte, nechť Bůh s vámi se tu hostí.“
Z přístěnku vyšla Halina v své kráse,
Před známým hochem růží červená se.
Promlouvá Jan: „Hle, jaké dítě milé,
„Jaké to líce něžné, přespanilé!“
Halina slyší takovéto chvály,
Ruměncem tváře dvojnásob jí zplály.
Mládenci košík odebírá ctnému,
Pohladí líce Janu šedivému,
Lávku pak čistou ku stolečku staví;
„Sednětež sobě,“ matka vlídně praví,
Do ucha šeptem dceři rozkaz dává,
Honem ať oheň v krbu rozdělává,
Něco ať rychle ku večeři schystá;
Odpočna si Jan začne z jasna, čista:

„Odpusťte, matko, že jsme dnes tak smělí,
„Činíce co mrav dávný činit velí;
„Otecký zvyk nás pokrevenstvem pojí.
„Věslave, vyndej z koše láhev svoji,
„Hospodyň půjčí koflíček nám k pití,
„Zavdanou chceme jazyk osvěžiti.
„Směleji pak se tajné přání zjeví,
„Roztaje srdce, hned mu pouleví.
„Jako když v řece tvář se obrážívá,
„Z nápoje duše na tebe se dívá.

„Včeličky, první hospodyně v světě,
„Šukají medu po každinkém květě;
„Za příklad včelku si též člověk brává,
„Po kvítkách vonných sem tam poletává.
„Na jaře jako hospodářská včela,
„Sad když se bělá, zavání ves celá,
„Přináší sestře do úlu med sladký:
„Mladík tak nese z rodinné své chatky
„Sladinkou číši družce vyvolené,
„Za kterou srdce nevolně se žene.
„Rovná se láska vesničana včele,
„Osladí práci, sladí žití celé.“

Podala číši po slovech těch matka,
V srdce jí vnikla Janova řeč sladká.
Velkým jej Pán Bůh rozumem byl zdobil,
Mnohého věnce námluvou Jan dobyl.
Na každé svatbě starostou on bývá,
Za kmotra ves jej celá ráda mívá;
Proto ať přijde kam chce na besedu,
Sedí jak doma v rodiny své středu.

Nalil pak v číši Věslav medoviny:
„Přijmi tu kapku z cizí domoviny,
„Halino krásná; nechť se sladkost vleje
„V celý tvůj život, srdce mé ti přeje.“

Halina při tom pátravým zří okem
Na matku svoji, odvrácená bokem
Bělostným šátkem hlavěnku si kryje,
Polovic číše zakuklená pije;
Druhou půl Věslav dopíjí až do dna,
Zorou pak zplane děva přelahodná.
Milostným studem Halina tu září,
Námluvy Jan pak s jasnou začal tváří:

„Dcerka-li takto přání naše sdílí,
„Dovoltež, matko, slovíčko v tu chvíli.
„Mladík an blažen do srdečka vchází,
„Nechať jej starý slovem doprovází.
„V budoucnosť srdce nehledívá mladé,
„V lásku i v osud čáku stejnou klade;
„Vrtkavo však to, klame mladé lidi,
„Zkušený člověk lépe na dno vidí:
„Prohlédá k všemu, o všem pohovoří,
„Na konec Bohu s důvěrou se koří.

„Vizte tu syna ze vzácného statku;
„Třeba že otce pochoval i matku,
„Rodiče má přec; jatí útrpností,
„Kmotrovských pilni jsouce povinností
„Nelitovali pro sirotka chleba;
„Vedli, že práce, bázně Boží třeba.
„Choval se dobře, že jej synem zvali,
„Podíl mu statku svého věnovali.
„Výborně u nich vždy se hospodaří,
„Rolnická práce mile se jim daří,
„Týden co získá, svátek neprodělá,
„Boží vždy pomoc nad zbožnými bděla.
„Pšenici zlatou černá nese role,
„Vlnité ovce bělají se z pole,
„V kravíně pěkný dobytek se chová,
„Koně pak čtyři jezdí do Krakova.
„Z rodičů vůle ve vašem jsme bytu,
„Věslav se poznal s dcerkou vaší v kmitu
„Na cestě ondy; rodičům to pravil,
„Srdce že svoje v jejím pozůstavil.
„Stanislav na to odvětil v ta slova:
„„Chata má tebe jako oko chová;
„„Jestli však milka srdce s tebou sdílí,
„„Rodina její k dobru-li se chýlí,
„„Požádej Jana, námluvy ať strojí,
„„Synovku synu přiveď v chatu moji.““
„Slova ta, matko, přinášíme z domu,
„Darujte dcerku mládencovi tomu;
„Nechať Bůh dobrý oba sňatkem spojí.
„Nechci, by Věslav slyšel chválu svoji;
„Pochvala, byťby slušná, často vadí,
„Lépe když někdy neznají se mladí;
„U svého míní často býti cíle,
„Pochvalou všecko jedna změní chvíle.
„Ačkoli pilným, skromným doma býval,
„Přece též tajno rád si čtveračíval.
„Na vůdce také sobě často hrával,
„Při hudbě vždy první rejdovával.
„Císařské vojsko z krčmy vyhazoval,
„Z horalův krbců posměchy rád snoval;
„Takové byly jeho obyčeje,
„Všecko se v světě na mladíka směje.
„Jako však z jara potok pádí v běhu,
„Pění se, šumí, vylévá se z břehů,
„Až pak se valí korytem svým zdlouha:

„Ohnivá mládci pomine tak touha;
„Vybouřiť musí, starost až jej skloní,
„Zbytečný květ se ztratí na jabloni.
„Moudrá zvlášť žena muži moudrost dává,
„Zvedenosť jeho teprv dokonává;
„Přemýšleť učí, jak se statek množí,
„Na vrátký zítřek neráda co složí.
„Tolik vám, matko, o Věslavu pravím,
„Za svědka se mu od dětinství stavím.“

Pátravě stranou Halina tu sedí,
Do očí pevně Věslavovi hledí.
Viděl Jan, pravdou že nic nezavadil,
Milují děvy čtveráctva, jež zradil.

Slzu tu vřelou Věslav z oka roní,
K Janovým nohám hluboce se kloní,
Stydlivě mlče kloní se též matce,
Nastává dlouhé odmlčení v chatce.
Vytryskly slzy Halině v tu chvíli,
Jako když jaro nad Vislu se chýlí,
Vonný když deštík mračna vylévají,
Zrosené květy nadějně tu vlají,
Slunce pak rázem nad horu tam vzletí —
Splakalo takto nadějí dvé dětí;
Na ně Jan s matkou pozírají stranou,
Rozkoší sladkou oči jjeich planou.

Dojalo matku dívčino to štěstí,
Vzácné jež vdavky Halině dnes věstí;
Sirotkem jest a nemá otce, matky,
Věna též nemá, ani rodné chatky.
Upřímně tedy, svědomí jak velí,
Promlouvá k Janu jako ku příteli:

„Milý Bůh s nebe všecko v světě vidí,
„Neštěstím, štěstím zkoušívá nás lidi;
„Sníží-li koho, čili na trůn vsadí,
„Hledí přec veždy, jak si člověk radí.
„Halina má, jež v nuzné chatě žila,
„O práci se mnou vždy se podělila,
„Nevěří slunci, které z nenadání
„Bleskem dnes k naší chatrči se sklání.
„Vysoko pro ni jahoda v té seči,
„Sirotku statek selský zřídka svědčí.
„Rodičův nemá, o přátelích neví,
„Jenžto by dbali o věno své děvy.
„Proto ti žehnej, hochu, sám Bůh milý
„Za dobré srdce, za krok ušlechtilý.
„Povím ti osud, Halina jejž měla,
„Nechať zví o něm rodina tvá celá:

„Kostky když padly na zdejší tu stranu,
„Manžel můj spěchal vlasti na obranu;
„Nepřišel více. Cizák bez lítosti
„Vyloupal dvory, pálil usedlosti;
„Zvěděl co hrůza, kdo to pamatuje,
„Starcové, matky prchly v lesní sluje;
„Běda, i v lese sosny ohněm planou,
„Děsný to pohled na vlast milovanou.
„Ochrana když se poslední již zřala,
„Na míle velká zář se rozlévala,
„Matky i děti po všem bloudí kraji,
„Oči mé v slzách na ně pozírají.
„Aj tu mi dítě cestu zastoupilo,
„Bolestně plačíc, v náruč se mi skrylo.
„Kterak se zove, ptám se, odkud běží,
„Pouhé své jméno vyjevuje stěží;
„O vísce rodné, o rodině svojí
„Neví, a němé pařezem tu stojí.
„Ví jen, že z dýmu do lesa je vedli
„Cizinci; líce při řeči mu bledly.
„Více nic nevím, jen že od těch časů
„Pohnuta silou sirotkova hlasu
„Přijala jsem ji pamětliva Boha,
„Třeba že nouze tlačila mne mnohá;
„Starala jsem se o ni jak se sluší,
„Zdráva je, pilna, slična tělem duší,
„Obě dvě nyní pracujeme spolu,
„Žijeme v jedné starosti a v bolu
„Bez hrudy pole. Jalůvka, dvě krávy,
„Oveček hrstka, vrch to naší slávy.
„O hodech sice znívají tu zpěvy,
„Prsteny darem dostávají děvy,
„Pro chudou pannu prstenů však není,
„Stodoly kde jsou, veliké kde jměnî,
„Záletník chodí; nevábí ho děva
„Bez věna, třeba sličnější než Eva.
„Ochrana Boží byla s námi stále,
„Dceři co soudil Bůh, ať vyčká dále.
„Doufám, že pokud Pán dá život, zdraví,
„Halina samé již mne neostaví.“

Slza hle z oka Halinina kane,
Tulí se dcera k matce milované:
„Matičko drahá! Ty jsi věno moje;
„Kdyby mi hory daly zlato svoje,
„Kdybych já v dvoře malovaném dlela,
„Hedvábné šaty v truhlici své měla,
„Bez tebe bych dny přeplakala žalem.“

Přitiskly se pak, slzy tekou valem;
Mlčky Jan radost pozorlivě tají;
Předčasná slova na rtech umírají;
Myšlenkou vážnou duše oplývala,
Veselá tvář se jenom usmívala.

Věslav chce mluvit, ale Jan mu nedá,
Kyne mu prstem, sám pak hovor spředá:

„Vážné mi, vážné zvěstují se zprávy,
„Nad námi bdí Bůh na trůnu své slávy.
„Chvála mu věčná! — Hospodyně milá
„Kéžby má slova slyšíc naplnila;
„Ze srdce vérně plyne prosba moje:
„Soused ať půjčí koníky nám svoje;
„Za službu tu že náhradu mu dáme,
„Na cestu všichni se hned přichystáme,
„Hodina štěstí společného bije.
„Halina zví, kde Věslavův rod žije.“

V.

Letí již s vozem řehtající oři,
Míhá se mostek, pahorek a boří,
Rodina zatím zamyšlena sedí,
Vesele Jan jen do světa sám hledí;
Vykládá zkázky, žerty krotké tropí,
Dcerka ač často oči k zemi sklopí.
V srdci mu slasti utajené hudou,
Rodiny dvě že blaženy dnes budou.

U cesty lípy dlouhé stíny tvoří,
Obloha celá za lesem již hoří,
Líbezný večer dýchá vůni svěží.
Poblíže dráhy hostinec tam leží,
Kážou tam stanout, až ves blízká kyne,
Mezi ní rybník rákosím se vine.
Prvé než jezdec otočí se kolem,
Po stezce třikrát dorazíš tam polem.
Vesele tedy kráčejí dál pěšky,
V prachu an zatím objíždí vůz těžký.
Haliny tvář se rozhoří jak svíce,
Směleji mluví čím dál víc a více.
Přešly už lavky, křoví přede statky,
Z palouku zněl k nim pastuší zpěv sladký;
Písně ty děvě do srdce se lily,
Zpíval tak Věslav na veselce milý.
Rozvážný Jan ji hladé v duchu ptá se,
Zná-li as kraj, jenž tady prostírá se.
Svátečně zvon tu na kostelní věži
K modlitbě zve, hlas po rosičce běží.
Pobožně všichni padli na kolena,
Haliny tvář hle září oslončná,
Andělu nebes podobnou se jeví,
Žalu však přece zbaviti se neví.
Smutně jí zvonek do duše byl zvonil,
Sladký tok slzí z oka se jí ronil.
Kráčeli dále až tam ku pahorku,
Odkud již vidět do rodného dvorku,
Pasáci kam teď výskajíce z polí
Přes mostek ženou kravičky a voly.
Z černého lánu vrzají zpět pluhy
Do vísky, zahrad lemované kruhy,
Jichžto květ vonný střechy nízké halí,
Odkud se k nebi v kotoučích kouř valí.
Stařičký chrámek s štíty plechovými
Z košatých lip se blýská okny svými.
S věže zvon dávný v zádumčivém znění
Pátému hrany zvoní pokolení.
Rozhlédna se Jan po vší po vesnici
Otázku tuto klade krasavici:
„Jak se ti líbí vesnické ty statky?
„Jsme tu již blízko Věslavovy chatky.“
Halina zatím v jednu stranu zírá,
Srdce jí buší, ret se otevírá;
Patrno, že se velmi zamyslila,
Jakoby v ráji nalezeném snila.
Nemohla mluvit, srdce usedalo,
Z hlubiny duše štkání se jen dralo.

Při mezi dále na příč vedle chaty
Nachýlen věkem stojí tam kříž svatý;
Kolem jsou vrby, zelená se tráva,
Kdežto si mládež za neděle hrává.
Halina tu již poklekává na zem,
Sepíná ruce, volá k Janu rázem:
„Velký můj Bože! rodiště to moje!
„Kde jsi má matko, znáš-li dítě svoje?
„V hrobě-li dřímáš, za tebou chci jíti,
„Bez tebe umru, nechci dále žíti. —
„Hrávala jsem tu, kvítka trhávala,
„Jiná však chatka naše bývávala,
„Jinak tu všecko oku se mi jeví,
„O čem již paměť ubohá má neví.“

Po té Jan s čapkou na zemi hůl skládá,
Slza mu v oči pod křížem se vkrádá.
„Neptej se, praví, nýbrž děkuj Pánu,
„Raní-li, však on zahojí zas ránu.
„Vidíš tu zemi, jak se prohloubila?
„Věz, že ji matka tvoje roztomilá
„Za tebe Boha prosíc vyklečela;
„Svědkem Bůh toho, buď mu chvála vřelá.
„Slitovník onen chránil tvojí hlavy,
„Rodičův tvých též podnes chová v zdraví,
„Zachoval všecky v práci na pokoji,
„Zmohli se znova po neblahém boji;
„Pozbyvše chaty s dcerou v dávné době,
„V nové dnes chatce paduou v náruč tobě.
„Děkuj též Bohu za druhou svou matku,
„Jež tě dnes vrací do rodného statku.“

„Halina klekla, Věslav za Halinou,
Slzy jim z očí za modlitbu plynou,
Slzy, jež čistou rosičkou jim září,
Drahé to perly na andělské tváři.
Vstala pak děva, smělejší se stala,
Věslava s Janem vřele objímala.

Spěchali na dvůr; rodičův tu není,
Po novém děva zírá po stavení;
Klidně však zatím všichni vyčkávají,
Halina slastí sotva dechu tají.
Stanislav s kosou z louky hle již běží,
Žena pak jetel kravkám nese svěží;
Před nimi s charpou Bronika jde malá,
V nádvoří hosti první uhlídala.
Pobízí Jan, by vstříc šel Věslav matce,
Novinu blahou zvěstoval jí v chatce.

Kterak se sešli, jak se uvítali,
Ku srdci tiskli, políbení dali,
Otázky jaké, díky, odpovědi,
Sousedé jak se sběhli se čeledí,
Bronika kterak sestru za krk vzala,
Neznavši ztráty jak moc vyzískala:
Toho vám bratři ret můj nevysloví,
Péro, byť chtělo, nikdy nevypoví.

Dobrou noc Věslavovi.

Usni mi, usni Věslave drahý,
Svědomí hlubina čistá
Pokojné lůžko ti chystá,
Cnostnému sluší sen blahý.

Nechať pes věrný před vraty tvými
Zlosyny od tebe pudí,
Kohout ať časně tě budí
Na pole prozpěvy svými.

Pode tvou střechou laštovka z rána
Donášej příletem štěstí,
Pohodu milou ať věstí,
Žní až se otevře brána.

Oblaky, s hor jež deštíček vodí,
Nemiňtež nikdy tvých plání,
Ať se květ v zahradě sklání,
Zdárné se stádo ti rodí.

Myšlenka jedna v soumračné době
Ve sny ať vkolébá tebe;
Sni, že se otvírá nebe,
Halina veze se k tobě.

Čítej jí v tváři slast, jíž se kojí,
Zdobit až bude se k sňatku,
Oblaží milou tvou chatku,
Věčně již s tebou se spojí.

O blahu sni, jež u skromných dlívá,
Prostá-li přízeň ti milá,
Duše by o ní tvá snila:
Nechť se ti o mně též snívá.

Jan Soukop.

Anton Malčevski.

V tu dobu, kdy původce utěšené idylly krakovské „Věslava," Kazimír Brodziński, čítal na universitě Varšavské o polské literatuře a psal své kritické rozpravy, — bylo to po roku 1822 — meškalo ve Varšavě několik mladíků rodem z Ukrajiny, kteří jako mimoděk jali se vyličovati veršem nepřehlednou šíř jižnoruských stepí, unášeti se melancholickými motivy písní lidu maloruského, jeho pověstmi, v nichž se obrážela silná a mračná fantasie tohoto plemene, konečně svěžími podáními kozáctva i jeho zápasů s polskou šlechtou. První co do času z polsko-ukrajinských básníkův byl Anton Malčevski (1793—1826), který žil a zemřel takořka úplně neznámý a napsal toliko jednu nevelikou báseň Marie, která vyšedši na světlo neměla žádného úspěchu a neuhradila ani nákladu na vydání. Teprve mnoho let později, když ležel básník již dávno v hrobě, stala se Marie jednou z nejpopulárnějších skladeb poetických v Polsce. „Jest zajisté „Marie" vedle „Pana Tadeáše" nejpopulárnější epická báseň doby této," píše jeden z novějších literárních historikův.

Malčevski narodil se na Volyni a dostal doma podle tehdejšího zvyku skvělé vychování francouzské, tak že dlouho ani dobře polsky neuměl. Školy odbyl v Dubně, potom v Křemenci, kde se oddával se zvláštní zálibou na matematiku. Roku 1811 dal se na vojnu a vynikl za nedlouho jako zručný důstojník inženýrský. Později náležel ke družině císaře Alexandra. Roku 1816 opustiv službu vojenskou vydal se za hranici a cestoval dosti dlouho po Francii, Italii a Švýcarsku, kde vykonal smělou cestu na horu Mont-blanc. Tu v cizozemsku prožil všecko své jmění, vypil, tak říkaje, do dna číši rozkoší, ale seznámil se také se vším, co měla západní společnost nejlepšího, s literatory, učenci, umělci. Ku konci svého života schudnul tak, že nebylo zač ho pochovat.

Malčevski byl člověk něžný a krásný jako ženština; nervósní a popudlivý, každým nezdarem bolestně dojímaný nosil ustavičně v duši hořkost nevyplněných přání. K tomu dodejme blízkou známost Malčevského s rovnorodým jemu geniem, Byronem. Seznámili se v Benátkách; podání tvrdí, že vy-

pravování Malčevského o Mazzepovi dalo Byronovi první podnět k básni téhož jména. Z druhé strany poddal se Malčevský kouzlu nespoutané démonické přírody Byronovy i stal se v umění jeho následovníkem.

U Byrona vylívala se omrzelost života v nenávisti a pohrdě k lidem a v odbojném hanění všeho, co posud za svaté pokládáno; také u Malčevského vyrazilo se toto nevyléčitelné rozčarování v neurčité a beznadějné, duši sžírající tesklivosti: „Jedl jsem světa hořké, otrávené koláče, praví básník; v mojí svadlé tváři osedla bledost, z mojí zdivočilé duše vypleněna radost."

Od Byrona vzal Malčevský formu své poetické pověsti; látku čerpal z rozšířeného po Ukrajině příběhu, jehož hlavními účastníky byli Felix Potocki, zakladatel targovské konfederace a nádherného parku Sofijůvky a otec jeho, vojevoda Kyjovský. Felix Potocki pojal proti vůli rodičův v mladém věku za ženu mladou šlechtičnu nepatrného původu, Gertrudu Komorovskou. Rodiče Potockého, nejsouce spokojeni nerovným sňatkem, dali mladou ženu zrádným způsobem usmrtiti.

Felix obrátil se u Malčevského na krásného, rytířského Václava a Gertruda na Marii. Zasmušilý a tvrdošíjný vojevoda, skrývaje v duši zlé zámysly, posílá kozáka ku starému Mečníkovi, otci Marie, s listem, v němž plýtvaje úlisností žádá za smíření a spolu nabízí Mečníkovi náčelnictvo nad vojskem vypravovaným proti Tatarům, s nímž také Václav táhnouti má, aby prý se stal nějakým rytířským činem hodným Marie. Tato výprava je však jenom pěknou záminkou, aby Václava a Mečníka z domu vylákal. Tou dobou, kdy Václav a Mečník chrabře bojují s krymskými nájezdníky, hrne se na dvůr Mečníkův hlučné hejno masopustních hostů v maskách a kostumech. Nadarmo odbývá starý sluha nezvané hosty, samému se zajiskřilo v očích, když před ním počali tancovati cikáni, čarodějnice, harlekýni a čerti. Všecky tyto masky nejsou nic jiného než vyslaní od vojevody vražedníci: utopili Marii v rybníku. Vítězný Václav, tísněný divnou předtuchou, předbíhaje Mečníka letí k milence; dojel v noci na dvůr Mečníkův, tluče na dvéře, vlézá oknem a nachází chladnou, rozpuchlou mrtvolu milované ženštiny. Tajuplný panoš, osoba fantastická, vypravuje Václavu o smrti ženině; srdce Václavovo překypělo tu chvíli jedem: zakoušeje všecky muky pekelné mizí s žízní krve a msty, s myšlenkou o zavraždění otce v duši. Báseň končí se vyobrazením starého Mečníka, hasnoucího ticho bez slzí a reptání na hrobě dcery Marie.

Marie.

Pověst ukrajinská.

Zpěv první.

Vše se divně plete
Na tom bídném světě;
Kdoby chtěl svým rozumem dojíť všeho blaha,
Zahyne a přijde v nic všechna jeho snaha.
Jan Kochanovský.

I.

Aj! kam pádíš kozáče na tom rychlém koni?
Což jsi zhlédl zajíce, jenž se stepí honí?
Či snad myslí veselou svobody si přeješ,
S ukrajinským větrem že závoditi spěješ?
Nebo k milé, která tě v poli čeká právě,
Smutnou píseň zpívajíc, letíš nedočkavě?
Vždyť i čapku přitlačils, uzdu pustils brachu,
Za tebou se po cestě táhne kotouč prachu.
Zápal jakýs rozplanul na tvé snědé tváři,
A jak v poli světélko, radosť na ní září.
Kůň tvůj jak ty divoký, s poslušným však uchem,
S šíjí hrdě vztýčenou, proletuje vzduchem.
Vyhneš-li pak, čumáku! s vrzavými koly —
Sice tobě stepi syn vrazí do tvé soli.
A ty černá ptačino, každého co vítáš,
Tážeš se a provázíš, koldokola lítáš,
Pospěš kozákovi svou tajnosť pověděti —
Než své kolo dokončíš, on již ujede ti.

II.

Kvapí — v prostřed paprsků slunce skloněného
Podobni jsou zjevení posla nebeského —
Dlouho zní a daleko dusot kopyt kolem:
Neb je poklid rozložen nad širokým polem;
Nezní jásot šlechticů, ani hrdin hlasy,
Smutně šumí vítr jen, ohýbaje klasy;
A jen z mohyl vzdychání a těch zespod trávy,
Co spí na svých uvadlých věncích staré slávy.
Hudba je to divoká — divější k ní slova,
Ježto dávné Polsky duch budoucnosti chová —
Záštitou jich celou je kříček polní růže,
Ach! kde ten je, komu žal srdce nepřemůže?

III.

Minul kozák propasti, hluboké i doly,
V kterých vlk i Tatar se ukrývati volí;
Letěl kolem obrazu (přes pahorek znaný,
Neb tam leží dlouho již upír pochovaný)
Smekl před ním čapku svou, třikrát požehnal se,
A jak vítr stepový s pilným vzkazem hnal se.
A kůň rychlý, který se ničím nepoleká,
Odfrkuje, řehtaje chvátá do daleka!
Skalami Buh stříbrné svoje pásky snuje,
Smělý, věrný kozák však pána pochopuje —
Hučí mlýnec na louce, ve kři zlý duch hučí,
Však on svému kozáku rozumí kůň ručí —
Po lučinách, ani tam, kde se trní splétá,
Lehká laňka lehčeji skokem nepřelétá;
Sedě v sedle vysokém kozák svému koni,
Jako střela nachýlen, ku hřívě se kloní;
Jak král pouště bludnými cestami kdy kluše —
Step — kůň — kozák — temnota — jedna divá duše.
O! kdož by mu nepopřál trošky zahýření?
Zmizel — v stepi domácí stopy po něm není.

IV.

Ujížděj, leť kozáku — to ti přikázali;
V starém, pyšném zámku se velké změny staly:
Se synem pan vévoda smíření den slaví,
Dlouho žili ve sporu — teď se spolu baví;
A přec — kterak divoky zlosť i svary byly,
Podkopaly pořádek, radosť otrávily,
Vzňaté pýchy, zoufalství slzy řinuly tu
Často — pluy hořkosti — ale bez soucitu.
Již je jinak ve zámku; ta tam zášť i žalosť,

Všude panský přepych a předků okázalosť,
A již mezi dvořany, sluhy přečetnými,
Pážaty a rytíři doprovázen svými,
Do nádherných komnat — již dlouho neviděný —
Vstupoval pan vévoda skvostně oblečený.
A když každý štěstí to chváliti se snažil —
Zdálo se, že nad slávu více syn ho blažil.
Z tváře jeho poklidné, citů ve hlubinu
Co skryl, těžko poznati; rámě schopné činu
Lid zná jen — a výmluvnosť — znamenité jmeno —
Ale, co má ve srdci, vždy všem utajeno.
Teď však, snad že dojat byl, či snad z donucení,
Zábavou chtěl zaplašiť dlouhé utrpení;
A když tajně se synem do řeči se dával,
Zřejmě klidnou tváří mu úsměv poškubával;
V očích se mu zaleskla kvapná, divá radosť,
Jakoby se stalo již dávné touze zadosť,
Jak kdy někdo uhnán a mysli ve útisku
Na chvilku si odpočne — třeba v mravenisku.
Odpočne? — ach! snad si jen čelo rozpálené
Položí, kde tisíc nuň žhadel se žene.

V.

V zámku pozdě do noci hluk i dusot zněly,
Trouby tam a přípitky do tmy noční hřměly;
Navrátil se dávný zvyk veselého žití,
Na velikých stolích se stříbro, zlato svítí,
Sklep i srdce páně dnes všechněm otevřeno —
A vše starým uherským k žertům rozjařeno,
Hlučné zvuky střídajíc s přívětivým hlasem
Milozvučná hudba se rozléhala časem.
Zdálo se, že obrazy předků — oživeny —
V dlouhých řadách zírají do tmy z každé stěny,
A že jiskry šlehají z jejich mrtvých očí,
Že se smějí pijákům — bradou zvolna točí.

VI.

V očích tajné tušení — na rtu radosť živá —
Ale v srdce hlubinách viny červ se skrývá;
A kde jaká veselosť svolá mnoho lidí,
Tam je pýcha, pochlebstvo, smějí se a šidí.
Snad i v starém zámku tak — dveřmi do pokoje
Uváděla sama noc temné řady svoje;
Utichly již polnice; a sen štěstí chrání;
Kulich z věže hrobové počal naříkání;
Ještě — v křídle pobočním rozsáhlého dvoru,
Vévodův kde orlí zrak, krutý ve svém vzdoru,
Zamračeným obočím skrytě pomžikává,
Jak když někdo do skříně lesklý démant dává,
Ještě slyšeť chodu hluk — těžké zakvílení
Po chvilkách se odráží smutně od sklepení.
Nikdo nejsa zavolán tam se neodváží —
Kde mu v skrytu myšlenky ve plamen se sráží —
Tam lze padnouť v zoufalosť, tam té za nemoci
Dupá krokem bouřlivým po temnostech noci,
Jakby v černém dechu tmy nalézti chtěl ruku
Zhoubné, přízně krvavé — neb svou zhasiť muku!
A když plaché snění se očí jeho bálo,
A když v síni vysoké dusno se mu zdálo,
Úzké okno otevřel — upřel dolů zraky
Na své houfce četné a na vlající znaky
Těch, co se tu k rozkazu sešli na výpravu.
Poslouchal zvuk polnice, vojenskou tu vřavu.
Ručí koně frkají, řinčí kuté zbroje,
Šumí křídla husarská chtíce letěť v boje. [1])
Jim to v loži růžovém ranní slunce vstává,
Leskem zlatých vrkočů zemi radosť dává,
Světlé čelo povzneslo, první jeho zření
V lesklé zbrani krásu svou zhlíží v udivení.
Jim to vane větérek, jehož oddech svěží
Po kadeřích panen a helmách vůdců běží.
Jim ta drobná ptáčata sladce prozpěvují,
Z mokrých rosou zobáčků city vyluzují —
Ne však jemu — dolů on již se nepodívá —
V temných zámku komnatách postavu svou skrývá,
Jako děsné přízraky, jimiž bázeň straší
Lidi v noci bezesné — a jež jitro plaší.

[1]) Husaři polští mívali k vůli okrase na plecích připevněna ocelová křídla.

VII.

Dáno znak – zní polnice — vojsko na pochodu —
Věrný zbrojnoš rytíře statečného rodu
Následuje jako stín — hbité v bok se hnuli,
Těsnou branou gotickou ven se vyhrnuli.
Lomozem jich hučely klenby velkolepé – –
Po chvíli již podkova měkčí půdu tepe;
Duní ticho, tišeji — slábne dál a dále,
Přitlumeným ohlasem mizí neustále.
Avšak teprv na poli — kde již slunce září,
Vystoupivši vysoko — veselých jsou tváří;
Se svým pestrým praporem jdouce k oslavení,
Jsou jak orli ve zřídlech světla ponoření.
Tisíce per, klenotů lesk a barvy strojí;
Tisíce duh maličkých kmitá v jejich zbroji;
V jejich bystrých pohledech vítězení svitá,
Věrnosti a odvahy květ jim v srdci zkvítá —
V čele řad těch mládenec statný — kdo to asi?
Jemuž štěstí ruměnec zastiňují vlasy
Světlých jeho kadeří? milejší naň zření,
Nežli na zjev červánků v jitra probuzení,
Sladší je a jasnější odlesk jeho chvály,
Kterýž srdce z ohniska beře život stálý!
A ten úsměv — částí je toho rozechvění,
S jakým světci slýchají Cherubínův pění.
Na bujarém koni jel — vedle propasť zívá —
V šiku za ním družina jeho mlčelivá;
Spěli kolem rokliny — a již v lese byli,
Helmy jich se jedenkrát ještě zasvítily;
Jakýs jinoch rozkaz dal na pahorku znakem —
Táhnou, táhnou po cestě bodrým za kozákem;
Nekovaném po koni lehké stopy zbyly,
Větérci je rosou, jak děti pískem, kryli.

VIII.

Odkvapili rytíři — ticho, pusto všude,
Jistě srdci mnohému po nich teskno bude;
Oko těká do dálky, však ať kam chce zajde,
Sotva asi místečka k spočinutí najde.
Na rozsáhlé roviny slunce šikmo svítí —
Časem v letu vránu jen a stín její zříti,
Časem blízko ve trávě cvrček ozývá se,
Ticho — a zas v povětří, že cos hučí, zdá se.
Což ni mysl v kraji tom, dávných časů chtivá,
Lahodně se na žáden pomník nepodívá,
Kdež by teskných vzpomínek složit mohla tíži?
Ba ne — duše nevzlétá, do země se hříží:
Starou zbroj tam nalezne, jež tam v rezu leží,
Kosti, o nichž neví se, komu přináleží;
Plné zrno uvidí, hledíc do popele,
Nebo červy rozhnilé v svěžím ještě těle;
Oko bloudí po polích neupřeno na nic,
Bez krbu — jak zoufalosť — bez cíle a hranic.

IX.

Pod starými lípami Mečník starý sedá;
Utrápena starostmi hlava jeho šedá.
K smutku černý župan je hlavě zšedivělé,
Dokud vlasti sloužíval, býval barvy skvělé.
Vlasti! Jak mu jmeno to ve válce i v radě,
Ve zápasu volebním, v hlučných plesů vnadě,
Čistým ohněm planulo! — srdce k nebi spělo,
Jako ptáče k slunci, když jaro vypučelo!
Ale čas dnů blažených ve soumraku minul!
Zbyl jen život bolestný, an květ jeho zhynul.
Žaly přešlé, nynější — bytě zadumaný —
Černá rouška pokryla hrozící mu hany.
O! tak snadno, lacino, dokavad on dýchá,
Nepodnítí jeho rod urputná ta pýcha!
Dokud župan bude mu živé údy krýti,
V ruce schřadlé v potřebách meč se bude skvíti!
Potom však? — duch Mečníkův padl v zadumání,
V pyšném oku nesl hněv — snad i pohrdání.

X.

Mladá žena u něho — čemuž, když je mladá,
Paprsek tak pošmourný k její kráse padá?
Nemá roucha drahého, květem nezdobena,
Černé oči sklopeny, v smutek oblečena:
V tváři smutek, na čele, kteréž tiše skání,
Trpělivé prosvítá duše usmívání!
A když náhle ve tmavém duše zastínění

Upomínka jakási tvář jí zarumění,
Je to, jako měsíc když bledý vycházívá,
A v tvář sochy nezvyklý, tajný život vlívá.
K andělům se blížila pěkná, vzácná žena,
Bylať jejich cudnosti kouzlem otočena.
Otravný však ovál dech světských utrpení
Poupě citů mladistvých jako o jeseni.
Na rozcestí dosavad ve vichřici meškâ,
Nebešťanku svírají země pouta těžká;
Srdce nosí uvadlé, svítíc jako zoře,
Podobna je ovoci u mrtvého moře, [2])
Kteréž, krásou potěšen, trudný poutník zvedá,
Nektaru z něj čekaje — s popelem se shlédá.
Jakás trudná lahoda v každém jejím hnutí:
Ze mdlého však pohledu slzy nevynutí;
Oh ne! přešlých žalů tam není viděť v boji,
Jenom dávné naděje mohyla tam stojí,
Jenom štěstí lampa jí z očí záři lila,
Zhasla již — a dýmem svým tvář jí zahalila.

XI.

Mladá žena u něho čtoucí slova páně,
Jako plachý holoubek ku jasnosti bráně
Duchem víry zalétá, třepotem svých křídel
Hnízdo hledá daleko od pozemských sídel.
A že světa nad přepych lesku měnivého
Lepší bílé perutě srdce pokorného,
Zní ta nit, jíž duše je k nebi připoutána —
Sladkou rosy krůpějí okřívá jí rána.
Oči vzhůru pozvedla — pohled to tak milý,
Jakby všechny city v něm v lahodu se slily,
Přítomnosť a minulosť obé v záři svojí,
Jak dvě sestry soucitné, k sobě tam se pojí —
Oči vzhůru pozvedla — poznala jak milo,
Je té duši, od níž se štěstí odvrátilo,
A v níž pocit ochladl pro bázeň i slasti,
Když si může zatoužiť po nebeské vlasti.
Jak je milo, nežli zde v davu překážeti,
Zmizeť raději na vždycky smrti ve objetí!
Kdo by byl jí pohleděl ve tvář vyjasněnou,
Mečníkovi nahlédl v duši nezkalenou
Pod lípami toho dne — v starodávném kroji,
Jakýmž jenom obraznosť přeludy své strojí -
A kdo by byl uviděl, jak skráň jejich svitá,
Mučenická koruna do jich čel se vplítá —
Ten by byl se zamyslil ve vzdálené věky,
V posvátnější okolí, ve kraj — ve daleký,
Nad vodami Jordánu, v palem stínu krátkém,
Vzpomínal by na útěk s božským nemluvňátkem!
Podíl maje v útrapách, cítě metlu svatou,
Poznal by tu pravici věčnou, nepojatou,
Kteráž dává, odnímá lásku svou i tresty;
Ve všech dobách tytéž jsou vyhnancovy cesty —
Ani v štěstí nenajde úkoje své snaze,
Jen když zemi opouští — tehda je mu blaze.

XII.

„Otče! já dnes v myšlenkách milých dlouho dlela,
Ba až příliš dlouho snad — tobě kolem čela
Černé chmury zármutku pořáde se honí;
Radosť sotva mihne se, a již zas je po ní;
S oblohy jak paprsek, na štít hory slaný,
Zasvitne — a ukryje mrak ho větrem hnaný.
Ach! proč váhá spočinouť tvoje hlava sivá
Na mém klíně? Neboj se — nejsem kormutlivá,
Jako když mi v náručí usnuls unavený,
A vstal dcerky schýlené slzou pokropený!
Kruta je hra osudu — jako větev svadlá
Chtěla jsem by mízou mou starosť dubu zmladla:
A tak city, které se ve mně dlouho kryly,
Strhnuvše hráz rozvahy v proud se rozvalily.
Kterak je to bolestno v každém obrácení
Za sebou zříť zoufalství, z něhož spásy není!
Ach! jak krutý život já, nucena jsouc, vedu,
Berouc léky podávám zhoubný prášek jedu!
Otče, drahý otče, rci, přijde chvíle milá,

[2]) Překrásná porovnání s tímto ovocem vyskytují se v básních anglických. (Byron, Harold's pilgrimage. Zpěv III. T. Moore, Lalle Rookh I. 223).

V níž by tebe dcerka tvá znovu potěšila?
Hořký osud zažila — již to pominulo,
Pohleď, jaké svitání v oku mém se hnulo!
I ten úsměv na tváři pohrává mi zase,
Rád by vzbudil také tvůj — jako v zašlém čase.
Často budím památku věku dětinného,
Byltě on tak líbezný! Na tatíčka svého
Vzpomínám si, kterak ho, když mu smutno bylo,
Z nenadání děvčátko vždycky zveselilo.
Vkrádalo se do srdce — zvolna — jak si přálo,
Až ti čelo zjasnilo a tě rozesmálo. —
Aj kam pak se umělosť dívčiny té děla?
Teď je smutku příčinou, dřív jej zaháněla;
Kde ten čistý potůček, co se loukou vinul?
Bublal na svou nicotu, ve jezeře zhynul.
A náš sličný kanárek, kdež ten asi lítá?
V ohni chtěl se ozlatiť, už k nám nezavítá;
Dokavad ten, jehož jsem v srdci stále kryla,
Dříve ještě nežli jsem s ním se zasnoubila —
Dokavad ten, do jehož pocitů se vplétať,
S myšlenkami krásnými k němu vzdechem létať,
Jehož jasné pohledy míti kolem sebe,
Nad štěstí jsem cenila, ba víc nežli nebe —
Ten, co poupě tklivého, příjemného snění
Rozvinul svým půvabem, hnul jím k probuzení,
Jeho svěží rosu pil a pak, dojat vděkem,
V květu slzu zůstavil nehynoucí věkem,
Dokavad ten milý můj, ten svět pro mou duši,
Pouta slibu našeho, zhrdnuv, nerozruší,
Věren cnosti zůstane, i té lásce naší,
A když palác štěstí pad, rum jej neodstraší —
Ještě není ztraceno navždy žití moje,
Ještě na mě vzpomíná, třeba daleko je.
Jeho duch v můj uchřadlý cit se bude líti,
Jako balsám zázračný, abych mohla žíti.
I tu obět strašlivou — i to rozloučení —
Snesu — tiše pokorně — smrt ta všechno změní!
V milých, jasných krajinách budu vedle tebe,
Neuvidí lidé nás — jenom milé nebe!"
Domluvila — jako když ve stojaté vodě
Kámen náhle zbouří kal na hlubiny spodě,
Cit jí stoupal ze srdce, kterýž v slzách kryla —
Pak se její bledá tvář náhle zrumělila.
„„Raděj bych byl v okovech Turka u bradáče
Nežli, abych díval se, jak mé dítě pláče;
Raděj v temné věži bych čekal konec nutný,
Než se díval poklidně na ten sňatek smutný:
Což pak nemá mládenců naše Polska celá,
K nimž by ráda přilnula děva uzarděla?
Od jakživa tomu tak — klekne na koleno
Jednou rytíř v životě — pro věnec a véno!
Nevzdychej, má Marie, tvého neurážím:
Hodný je a statečný — víš, že si ho vážím;
Otce jeho pýcha však tíseň na mě skládá,
Jestli on si Marie slzy viděť žádá,
Ha! pak asi na prázdno sotva meč můj švihne:
Svatými mu obrázky před očima mihne — [3])
To tak naší u šlechty ode dávna bývá:
Srší jiskry z palašů, když se přízeň stmívá.
Přízeň? sbor náš na sněmě sotva s o b ě věří;
V e t o naše rozléhá se i ve příměří!
Kdyby bída v krajině, hejtmanovy řeči
Nebyly mne na Švédy tehda strhly k meči:
Kdyby rouchem matka tvá — dej jí nebe pane! —
Nebyla mi skrývala cit, co ve vás tane:
Jak to ženské dělají kmity tajemnými,
Umlouvajíc svazek váš s matronami svými —
Nikdy u mne nepřítel by se neukrýval,
Aniž k jeho zlobě bych nečinně se díval.
Což já zkusil! ženu mou sžala smrti kosa —
Dceru — štěp můj jediný — skrápí slzí rosa;
Velmi divně se starým mečem shoduje se,

[3]) Bylo obyčejem do skvostných a drahocenných mečů rýti nějaké pořekadlo, heslo nebo obrázek některého svatého.

Tolik těžkých ran a tak nectný los že snese.
Zdaž jen jednou dítě mé tulil k srdci svému
Mladostí a půvabem dívky blaženému?
Nikdy -- ve své pýše jí domu, jmena nedá,
An teď v Římě slibů svých rozvázání hledá;
Tak to nejlíp! to i mne mého pouta zbaví —
K junákům se připojím, co se v šiky staví;
Ač jich málo, dáme se Bohu do ochrany:
Skončen bude krutý spor — zvonit budou hrany!"
Čapku hlouběj přitlačil, utíraje čelo,
Kývnul rukou, hoře mu hlavu uklánělo.

XIII.

Hrabe koník za vraty, zaštěkaly feny —
Odkud pak to přijel as kozák zaprášený?
Skočil s koně, ku plotu uzdu přivazuje,
Do nádvoří vstupuje, vousy upravuje.
Na osmahlé tváři chvil bouřných připomnění:
Prostá jeho úklona, krátké pozdravení;
Kterak on tu vyniká z lidu služebného!
Poddaný — má po otci ducha svobodného.
A když pyšně zíraje k pánu žádá jíti,
Zdá se, že mu dáno je vládcem davu býti:
Hbité jeho pohyby, lehký krok je všudy,
Neb na stepní vichřici tužil svoje údy.
Čapka jeho beraní při každinkém hnutí
Vlaje jako korouhev v rudém zaplanutí —
Kráčel křovím — po náspu, na němž lípy stojí,
Jež i stín i obavu venkovanu strojí —
K Mečníkovi dostal se, lid ho doprovází.
Řehce, teskli dobrý kůň, že mu kozák schází.
„Neseš list?" — „Tu, pane můj — byl bych ho již včera
Dodal, nežli zapěl kur za ranního šera,
Ale sám čert na stepi mraky vyvaloval —
Kéž by, vzácný pane, Vás pán Bůh opatroval!"
„Že jste se mi opozdil s dopisem — je škoda:
Který kozák ďáblům se nebo lidem poddá?"
„Což pak čapky červené nejsou známy tady,
Náš lid a náš miláček — hrabě Václav mladý?"
Mečník čte; co ve oku Mariině svítí,
Není prázdná zvědavosť, je to síla žití.
V její ňádrech vzedmutých lehká vlna plyne,
Zdaž ji k štěstí donese, či s ní v bouři zhyne?
Její tváře v plameni — cit se poutat nedá —
Pěkným, prudkým leskem zří a přec je tak bledá.
„O koně i kozáka řádnou péči mějte;
Já hned psaní odpíšu — chvíli posečkejte."
Divno, že mu ke sluchu nešla slova hlasná;
On se díval udiven v černá očka krásná:
Poklonil se vrchnosti; ať se co chce děje,
Kozák mluví vesele, s davem odcházeje.

XIV.

„Kdož pak lidem rozumí! — zráda-li to není,
Tedy moji Marii čeká potěšení.
Sladká slova vévoda píše, přání jeví,
Abychom již nedbali na ty naše hněvy:
Že mu líto jeho vin — on i k tomu všemu
Přeje si, by přijela snacha brzo k němu.
Ba co více — tebe syn nehoden prý jesti,
Nebo třeba zásluhou dobyti si štěstí.
Chce prý, aby uprostřed bitevního hluku
Slavným činem rytířským zasloužil tvou ruku;
A že právě Tataři řádí na hranici,
Kázáno má chrániti tebe, krasavici,
Aby vavřín u čapky hlásal každou stranou,
Že on umí ochránit děvu milovanou!
Dnes tu s vojskem potáhne." — „Dnes? já smím ho zříti?
Bože! jakou radosť mám, co mé srdce cítí!
Ale k čemu bitva ta? což mu z jeho tváří
Odvaha i šlechetnosť ještě málo září?"
„Že nám křivdil vévoda, povídá, že ví to;
Málo lidí takových — však je mi tě líto!"
„Otče jsem tak bleda dnes — nad tím hlavu svěsí —
Snad ho to i pohněvá — a snad se mě zděsí —

Snad bych měla obléci roucho zdoby vnější?
Kéž jsem v světě pro něho já tou nejkrásnější!“
„Počkej, počkej — dosavad štiku nemáš v síti;
Že hrát bude v strašáka, může také býti:
Tatary ztuď vyplašit, to i já si přeju.
Však proč stále sedím jen? Že se na zad kreju;
Uvidím ty rytíře — jak teď věci stojí,
Zdá se mi, že vévoda zápletky nám strojí.“
Však již zvuky polnice doznívají ke mně —
Slyšeť zdáli zbraní chřest, kterak duní země!
Předstihnuvše valný houf, jdoucí zvolna k cíli,
Jacís rytířové již u vrat zastavili.
„Václav!“ vzkřikla Marie — rychleji než střela
V černém rouše smutečním k němu doletěla.

XV.

O! toť štěstí líbezné, kterak živě září
Z čel, těch mladých, šlechetných, ze spanilých tváří!
Jak se v oku radostném vyjasnila skvěle
Pěkná duše mladíka v důstojnosti celé!
Na dně srdce čistého potěcha mu vstává,
Naděje mu v sladké sny duši uhýčkává:
Statný — hrdý — milený — Mrak se s jasnem střídá,
A lesk duhy růžový slasť mu připovídá —
S jakou milou rozkoší v prudkém žilobití
Objal toužnou náručí zdobu svého žití!
S jakou péčí šetrnou srdce v rozechvění,
Skrytou láskou střeženo, neklid v pokoj mění!
Vari, hochu zlacený — pozor na rumáka [4]),
Aby lásky nesplašil těkavého ptáka.
A ty, pane Mečníku, poseď — to má rada;
Z oka slza kane ti, mezi vousy spadá,
Snad již tesknem ovládly tvoji mysl boje?
Nu a což pak Marie? — měla štěstí svoje!
Štěstí žen — to sladinké života jsou chvíle,
Je to jasná obloha — kdy hrom bouří v týle!

XVI.

„Nuže pane zeti můj!“ Mečník se slzami,
Jež se leskly radostí, mluvil pod lípami:
„Potěcha jak vítr své místo pořád mění;
Sotva žes k nám zavítal — již tu rozloučení!
Tenkráte však na krátko — Pospíším si v boje,
Kolem sebe seřadím věrné šiky svoje:
Pravda, že to krutá je služba rytířova —
Do boje jíť s pancéřem, pod nímž lásku chová —
Však to brzo pomine — potom klidných časů
Bude možno užívat k veselému kvasu;
Dokud budu v domě tak vzácného míť hostě,
Budou cinkat poháry — ne tak jako v postě.
V ten čas ať si Marie nade všecko cení,
Aby stůl byl bohatý — zvláště na koření — [5])
Na pepř, zázvor, na šafrán, bobky se skořicí;
Neb je pansky vychován rytíř pěknolící.
Víno já sám obstarám — a když slunce vnoří
Do těch vln tam svoji tvář, která rudě hoří,
Jestli že mě nesklamou moje předsevzetí,
Tatar bude rosu píť a já: „Zdráv buď zeti!“
A teď s vámi loučím se — milejší je štěstí,
Cnosť když dává odměnu těžké za bolesti.
Zbraň teď lidu vyberu a též sobě jednu,
A jak zazní polnice, na koníka sednu!“

XVII.

Odcházel — a rytíři na brnění chladném
Spočívá tvář ubledlá ve stínu per ladném;
Šustí černé kadeře, v pancéři hruď hrdá
Něžné tělo netlačí, ač dlaň tiskne tvrdá;
Z ocele šat — v světě se zráda v přízeň skrývá,

[4]) Rumák = krásný, turecký kůň.
[5]) Staří Poláci libovali si v jídlech až přílíš kořeněných.

Vděčné srdce — na zbroji láska odpočívá.
O, jak z tváří znícených čilým zíral zrakem
Na tu péknou postavu smutku pod oblakem!
Nedůvěrou zachycen, čítá její vnadu,
Zdali čas mu nekradl jeho ve pokladu.
Ne, ten odlesk čarovný z očí duše krásné
Nevymizí po čase — leda smrt ho zhasne.
Avšak rytíř na tmavou radosť pohlížeje,
Na závoj, šat smuteční, bledosť obličeje,
Na rtů sladké úsměvy, bolesti vděk milý,
Na známky, jež po slzách v čisté pleti zbyly,
Na štěstí, jež chmura mu zakryla té chvíle:
Chvěl se jako u čapky péro jeho bílé.
„Když jsem v poušti stepi a myšlenek svých býval,
A mě soumrak všechno kol do temnoty skrýval,
Hvězdy lesk mi na cestu nikdy nezasvítil,
Vichřicí a bouří kůň ku předu se řítil:
Tys mi vzešla Marie, z duše temno sňala,
Jasnou dráhu světlem svým k nebi ukázala.
Šťastný, pyšný, vděčný jsem byl v té sladké chvíli,
Že se soucit s nadějí ke mně přidružily.
Blaze hleděť ve tvoje oko zarosené,
A v něm čísti andělské city utajené!
Však proč mlha tesknoty, jež mi těžká byla,
Stínem svým i postavu tvoji zahalila?
Proč se raději žití trn do mě neobrátí,
Kterýž tobě květem mdlým mladou vesnu krátí?
I mně všechno urvali — více nežli tobě —
Tvůj duch nebi náleží, a já stál již v hrobě,
Černým puzen viděním, an jsem do tmy padal,
Byl bych svatým předmětům kruté rány zadal.
Neradno je s vévodou sobě zažertovať,
Jednou-li meč vytasen, nelze již ho schovať.
To by zámek otců tvých mračna kouře kryla,
Nejednoho z příbuzných krev by potřísnila:
Stíny jejich a ten dým v srdci by ti vstaly —
Ale mne by k Marii krví, ohněm hnaly!
Nechvěj se, co tebe znám, netřeba se báti,
Aniž dřív — než otec tvůj slíbil mi tě dáti,
Tak mi jedním slovem tím srdce rozradoval,
Jak by nikdo — nikdy — zášť ke mně nebyl choval.
Meč jsem pojal v pravici, by lesk jeho svitu
Ne mne, nýbrž tebe vzal i kraj pod záštitu:
Na koně jsem vyskočil — štěstím oplývaje —
Co mě často unášel letem v tyto kraje.
S jakou jsem to rozkoší hleděl na lip řadu!
Kterak duše znícená prahla po jich chladu?
Ty znáš jenom po taji oko slzou rosit —
Nevíš, co je divoké srdce v hrudi nosit,
Co to tesklit po přízni, po půvabech toužit,
V jejichž milé vzpomínky duše chce se vhroužit!
Což jsi chora Marie? podobáš se celá,
Jakobys již k andělům dostati se chtěla?
Ač si s tebou laškuji, srdce ptáť se žádá,
Pobouřeno — zda mě máš dosaváde ráda?“ —
„„Zdali tebe ráda mám, drahoušku můj milý!
Více nežli náleží a než stačí síly!
Sotva slabé srdce, že stalo se mu zadosť,
Snésti umí nesmírnou, netušenou radosť.
Kdyby Tatar nebylo, co mi v očích blyští,
Kdyby střel jich nebylo, co mi v uších sviští,
Tak by lehko, sladko mi bylo bez všech přání,
Jak bych k nebi vzlétala ve tvém objímání.
Zdali tebe miluji? Stín můj ti to zjeví,
O dražším že nad pohled tvůj mé srdce neví.
V tesknu bez tvé vzpomínky nic mi neuleví.
Když jsem smyslům ukryta, v bibli zahloubána,
Kořila se mocnosti nebeského pána,
Když jsem city modlitbou utlumiti chtěla,
Tvého žalu ozvěna do ucha mi hřměla!
Snad že na nás boží trest vyzve láska vřelá,
A snad tobě tatarská v srdce vlítne střela —
Vidíš tu ten paprsek? lesk jak třepetavý
Spouští krovem listnatým mezi naše hlavy?

Ontě živí každého, zdobí, rozveselí;
K čemu, když jsme sloučeni — od sebe nás dělí?
Marně, marně milý můj — s retem ret se pojí,
Hleď! — svit listím proniká, mezi námi stojí.
V prostřed bitvy hlomozu, vítězících vřavy,
Připomeň si miláčku, paprsek tvé slávy,
Jenž tak čistý, světlý je jako slunce jasné,
Po planoucím červánku v temné noci zhasne —
Kéž by raději Marie klesla v temno časné!
Viď, že budeš Václave na bojišti smělý,
Vytrvalý, statečný — však i obezřelý:
A když vpadlé oko mé, hořem utýrané,
Dlouho na svět hledévši, novým leskem zplane,
Bez ocele na prsa až mi klesne hlava —
Zdaliž dojde láska má přízně u Václava?
Plesati tvou radostí, snímati tvůj smutek
Vymýšleti stále jen tobě milý skutek
Oslazovat chvíle tvé — snad i zdobívati
Tebou, tobě žíť a dřív, než ty umírati,
Ba i smrti v hodince, v tísni utrpení,
Štěstí zrakem hasnoucím skládat ve tvém zření —
A kdy s tebou nemožno, v památce tvé žíti —
To je vše, co Marie žádostiva míti.
Až se šťasten navrátíš, zladím harfy struny;
Sedneme si pospolu ve úsvitu luny,
Tklivou písní, tesklivou, jak se líbí tobě,
To, co nikdo nezjevil, vyjevíme sobě.
Ha! kdo slyšel polnice kdy v tak děsném zvuku!
Ach! mě znova neopusť! nevytáčej ruku!“ “

XVIII.

Padla v drahé náručí a to štíhlé tělo
S takým chvěním k němu se těsně přivíjelo,
S takou v lících bledostí rámě její milé
Na rozkošná ňádra ho tulilo tak čile —
Že když smutné lásce té vyvinout se volí,
Jak by trhal ze srdce ji, tak ho v něm bolí.
Zůstat — slávy nedobyt — ne, to možno není,
Místo vděku lásce by získal zahanbení!
Avšak! kterak hluboká, pochmurná to žalosť,
V zoufalství své milenky tužiti svou stálosť!
Nemohl se ode všech vděků rozloučiti;
Aniž marném ve žalu odchod prodloužiti;
K slávě volá polnice, šedý vůdce čeká,
Prapor vlaje po větru, vítězství pryč těká.
Povstal — jí se vyvinul — divým ohněm blysknul —
Bílou, ruku omdlelou na rty svoje tisknul,
Jakby v její spanilou, něžnou, hladkou ruku
Vtisknouti chtěl všechen cit i tu svoji muku.
Odešel — s ním blaženosť — před bdělým jí okem
Lesklá, hrdá postava mizí každým krokem.
V prázdném jeho místě ted zadumaná, bledá,
Ticho rušíc vzdycháním, opuštěna sedá.
Zakoření zármutek na planině štěstí
Bodlinaté keře své s rozhlodanou trestí.

XIX.

Na bystrého koně sed, starosť však měl v oku
Mladý Václav, při prvním zastavil ho skoku:
Na bystrého koně sed, vesele zřel v pole
Starý Mečník — prohánět koně k letu v kole;
Za nimi zní polnice — za nimi a s nimi
V cval se dali rytíři ptáky těkavými.
Kvapí šlechta junácká na Tatara vraha —
V patách za ní družina a s ní čáka blaha,
Oděnci a husaři jedou před kozáky,
Poplašeni harcují koně pod luzáky.
Z pod té střechy slaměné, hochu boubelatý,
Jen se směj a pokukuj na vojenské šaty:
Však i tebe, pláně, kdys urve vojny vřava.
Ty, co kýváš, matičko klidně žij, buď zdráva,
Dlouhých kopí neboj se, ani zbranč hlasné,
Zápal oka polského ve slzách hned zhasne.
Již jen víří ve vsi prach — Ještě ucho v hřmotu

Chvěje se a zní to v něm koní po dusotu.
Již prach ve vsi usedá — chvílemi jen z dálky
Doletuje rohů zvuk, hlasatelů války.
Ticho — jak když do srdce smrt svůj obraz klade;
Pusto — smutno — teskno — jak ve Marii mladé.

Vznesla lehkou postavu, napínala zraky —
Zmizel — a jen vichřice honí šedé mraky.
Na kolena poklekla, k prosbě ruce skládá,
S očí k nebi upřených slza žalu padá;
Ticho — jak ta modlitba, která k Bohu plyne —
Pusto — smutno — tesklivo — jak když štěstí mine.

Zpěv druhý.

Stál Konrád jako bleskem ohromen,
A na duši mu padl těžký sen.
Byron.

I.

Bujně kvítka na stepi rostou, skryta hynou;
Na prázdno zrak daleko bloudí nad rovinou;
A čí duše v zármutku po slasti se žene,
Najde trpké ovoce, nebe zamračené!
Zajdi raději v cypřišů, ve myrt pěkné kraje;
Tam, kde co den v svátečním rouše slunce plaje —
Na nich v čistém povětří jasnější je zření,
Tam hlas líběj zaznívá, rozkošnější dlení.
Tam je vavřín domovem, blankyt na vše strany,
Půda květem pokrytá a duch nespoutaný.
Na zdobných tam budovách sochy mužů dávných
Bělí se a pyšní se zvukem jmen svých slavných.
Ve bohů a velmožů divné rozvaliny
Přivabují z daleka — šedé pavučiny.
Minulost tam promluví dávná k duchu tvému,
A když pohled povzneseš k nebi blankytnému,
Vzejde ti tam úleva — i když bol tě drtí —
Jako úsměv milých úst ve hodince smrti.
Ale nechoď do polí, bol když hruď tvou svírá —
Nemá nic než mohyly rovina ta šírá —
Všecko všudy rozevál vítr Ukrajiny —
Doma seď a naslouchej dumám kozačiny.

Moje mladé pachole, kam tvá noha kráčí?
Ze svaté snad země jdeš, že je ti až k pláči?
Ach! ne — já tu ve vlasti jako cizí stojím —
Těžkou ránu v prsou mám, z níž se nevyhojím —
Jed jsem světa koláče jedem posypané —
Proto v srdci teskno mi, z oka slza kane.
Kdykoli se rozsměji — pokáním to bývá:
Kdykoli si zapěji, smutně píseň znívá.
Na mé tváři uvadlé bledosť rozložena,
Z zdivočilé duše mé radosť vypleněna —
Jen můj anděl udělí hrobu mému lesku.
Však co žádáš, pachole? — Uniknouti stesku.

II.

Stálo mladé pachole, stálo podle plotu,
Svět se hrubě nestaral jeho o tesknotu,
A ten, co sním rozmlouval, o prah podepřený,
Vytřeštil zrak na stranu, celý udivený —
Odkud z pestré směsice hluk zněl pronikavý,
Odkud náhle maškarní blížily se davy.

1.

Znáš-li pak benátské bály?
Ve dne i za noci
Lidé jsou veseli, divoci;
Maska tvář kryje — kdoby vyzvídal,
Čí je to maska, ten by uhlídal
Vřavu, smích stálý.
Život radostný,
Tajně milostný,
Dože pán starý, harlekýn jarý,
Dívčina hbitá, sladkostí zpitá,
Ženy . . . . ., co šálí,
Svobodu chválí.

Na širé vodě
Temní se lodě.
Vřava, smích stálý;
Znáš-li pak benátské bály?

2.

I nám je masopust zvykem;
Ve dne i za nocí
Třeštíme veselí, divocí.
Maska nás kryje — k otázce známé,
Kdo jsme a čí jsme, odpovídáme
Smíchem a křikem.
Náklonnost čistá
Místo nám chystá.
Cikánek zjevy, z Krakova děvy,
Židé a kočí v kole se točí.
Ďábli a báby, co šálí,
Pohár si chválí.
Letíme na saních,
Kolem nás pustý smích,
Vřava, hluk stálý.
Znáš-li pak na Polsce bály?

Teď tu není přístupu, čas teď neveselý —
Jelť pan Mečník na vojnu, dvůr je osiřelý.
Takto sluha odbývá nával dotěravý;
S dřívějším zas poklidem ku vratům se staví.
Když však masky počaly piščeti a pěti,
Rolničkami třásti a tance zaváděti,
Družiť čela z papíru krojů ve směsici,
Živý zrak i mrtvou tvář — v kola míhající,
Barvy, stíny se světlem letmo vystřídávať
V skoku, kvapu, hukotu tělem poškubávať;
Tak mu v hlavě hučelo, mysl spěla v reje,
Že se díval nevěda, co se to s ním děje.
Smál se židům, cikánkám; bál se bab, zlých duchů,
Mžoural při tom očima, naslouchaje ruchu.—
Když však kolem něho se mihly masky v davu,
Změnily v něm zvědavosť mžikem na obavu.
Tu hned ústa široká zahučela v rohy,
Ruce dolů svěsili, zastavili nohy —
S křikem, z něhož plynula hudba fletny vnadně,
Vřeštěli tu písničku sborem nesouladně:
Ba! na tom světě smrt všecko stihne,
I v bujném květě červ se tu líhne.

Kdekoli ve duši naděje vadnou,
Bouře hluk dere se do ní,
Kdekoli nehody do srdce vpadnou;
Postavu pyšnou a šlechetnou, ladnou
Zármutek ku zemi skloní:
Kéž zloba pomine, kruto je znova
Ku ráně s bodcem se hnáti . . .
Při skonu ať mu zní potěchy slova:
Poklid tvůj vrátí se — vrátí!

Ba! na tom světě smrt všecko stihne,
I v bujném květě červ se tu líhne.

Divem když nebesa nemoci zbaví
Holoubka — ze klatby žití;
A než se život mu ve žilách staví:
Líce než nadme mu zármutek lkavý,
Před ním než hromnička svítí —
Nikdo ať nepéje vítěznou píseň,
Chtěje mu úlevu dáti . . .
Leč by mu řečí tou odebral tíseň:
Vrátí se anděl tvůj — vrátí!

Ba! na tom světě smrt všecko stihne,
I v bujném květě červ se tu líhne.

A kdo tím, druhé že střeže a brání,
K propasti nese své oudy?
Ve zášti nemívá potěcha stání;
Dobré nám i zlé nám záclona chrání,
Nebesům náleží soudy.
Klopoty zmohou i silného ducha,
Hoře dny života krátí . . .
Tehda ať přátel hlas dotkne se ucha:
Vrátí se veselosť — vrátí!

Ba! na tom světě smrt všecko stihne,
I v bujném květě červ se tu líhne.

Kdosi, se vraceje z daleké dráhy,
V příbytek přítele vchází,
A již mu objetí kyne cit blahý —
Tiché a pusté již přeběhl prahy,
Milená tvář však tu schází:
Chvěje se, tuší, že zlého se doví,
Na čele smutek mu znáti . . .
Nechať mu hostinnosť slova ta poví:
Vrátí se hostitel — vrátí!

Ba na tom světě smrt všecko stihne,
I v bujném květě červ se tu líhne.

Nejste-li vy duchové, veď vás ruka Páně!
Kroj váš pestrý potěší zarmoucené skráně;
Což pak tu jsme poprvé? Již tu hýřitelé
Kruhlicemi skákali po měsíce celé:
Prosím — přijde hospodář — třeba doma není,
Vína dosť a pro všechny dobré poležení.
Jdou a činí poklony — do dvojic se řadí —
Vůkol zrakem pátrají — vespolek se radí.

III.

Slunce zatím proběhlo oblouk nebe dlouhý,
Po oblacích červené rozlévalo prouhy;
Po vodě a po zemi kmitlo v světle zlatém,
Na západě planulo trůně na bohatém;
Divuplný jeho vzhled zrak již neoslepí,
Rozlévá jen paprsek lahodný a lepý:
Než se v hloubku zanoří v krátkém rozloučení
Poutá na se naposled smrtelníka zření.
Ještě v chvíli poslední, zdá se, že chce státi,
Aby mohlo veškery tvory rozesmáti.
Ještě oknem pohlíží na pozemské syny,
Smutně jako přítel, jenž půjde do ciziny.
Skládá oděv nachový na sousední mraky,
Do tajností přírody stápí čisté zraky —
Závistivá halí noc to, co po dni zbývá,
Temný v zadu vlekouc plášť zločiny jím skrývá.

Kde pan Mečník asi je? Projevil své zdání,
Že se z bitvy vrátí dnes k plesu, k hodování;
Což tu radosť neměl by v srdci nikdy míti,
Potěšiti dceru a pro česť zetě píti;
Na ty přišlé hosti je pěkné podívání:
Jakáž asi příčina jeho prodlívání?

IV.

Od chvíle, kdy vítězství cíl tak blízko zočil,
Od chvíle kdy na koně střelhbitého skočil,
Od chvíle, kdy polnice v jeho všecky žíly
Dávných činů ohlasem, jak hrom udeřily;
Kdy zřel mládež udatnou — slyšel ořů ržání,
Zbraně chřest a praporců hlučné třepotání;
Na výpravě se zetěm, kde jim sláva svitá,
Je mu jako orlu, kol něhož písklé lítá:
Od chvíle, kdy v minulosť upřel svoje hledy,
Po Tatařích krvavé všude viděl sledy —
Hrdosť v čele svraštělém, oheň v zřítelnici,
Čapku levém na uchu, zhoubu ve pravici;
Tělem jeho otřásla duše boje chtivá,
Každým vousem ježí se brada jeho sivá.
Sotva že ves minuli — tasil meč, jím točil:
Před tím zrakem i sám tchoř do země by skočil.
Přehlížeje šiky své zradoval se v duchu,
Zvučným hlasem promluvil k pozornému sluchu:
„Ctěná šlechto, měšťané, bratři bojovníci!
Vím, že máte na vraha meče blýskající;
Kdo by z tance Tatarů [6]) cítil bázeň v těle,
Nebo šetřil krutého žití nepřítele,
Ať mi na svém koni hned do domova spěchá —
Dokavad mu na plecích meč můj hlavu nechá!
Hbitě, smčle z luku ať šípy vyletají —
V Boha, v meč svůj doufejte — a lbi pospadají,
Jako klasy vlající, jež dnes vlaží rosa,
A jež zítra k svadnutí podetíná kosa.
Toho doma pochoutka sotva asi čeká,
Tady kdo těch kobylek hojně neposeká;

[6]) Tataři pouštěli se do bitvy v šiku sestaveném dle pravidel od Tamerlana předepsaných, čemuž říkali Poláci „tanec tatarský.“

Buďte tiši, pozorni — až trub zazní zvuky,
Čiňte výpad, ukažte sílu polské ruky;
Tehda ať mi hojně ryb nalovíte všicci:
Ctěná šlechto, měšťané, bratři bojovníci!“
Na to spolu se zetěm kvapným klusem jedou:
O vojenských záměrech tichý hovor vedou:
Mečník sdílel výzvědy; jak by k témuž cíli
Na útok i obranu spojili své síly;
Kterak užíť vítězství důkladně a cele;
Zdánlivým jak útěkem sklamať nepřítele.
Václav pilně poslouchal — kdežto Mečníkova
Každým hnutím důrazu přibírala slova:
Řekl bys jich obrazu, že tu malířova
Nedostižnosť ze protiv kouzlo vyvolává,
Mládenci že rozvahu, starci živosť dává.

V.

Zatím ves již minuli, z tvrdé cesty sjeli,
Dál a dále do pustých polí zajížděli —
Tam kde vítr zasévá a čas přehazuje,
Práce šíji nesklání, skouposť neshrabuje —
Poušť! jak ticha — příjemna — panny zjev to blahý,
Rozekvítá potají muže bez nástrahy;
Obloha ji objímá. — Širé ve prostoře
V pestrých barvách úrody prostírá se moře.
Vůdce jako veslař, jejž vede slunce záře,
Řídil svoje zástupy jdoucí v dlouhé čáře.
Tráva, kře i byliny zlomeny se kloní,
Pod kopyta kladou se, jako balsám voní —
Jeho sivým vousem však neproniká vůně —
Netěší ho vánků dech — désno v srdce lůně;
Vojna, vojna zajímá všecko jeho chtění,
A česť prachu praotců — msta jich zneuctění!
Nedá on se k útoku předčasnému svésti,
Nedá on se Tatarů nástrahami splésti —
Kteří hvozdy hustými hbitě pronikají,
Omylnými stopami zaváděti znají —
Na příč on jich schytralé cesty přetínaje,
Usmíval se — střelec jak zvěři nadbíhaje.
Rychle houfce spojené dělil na dva díly,
Úskok maje na mysli — k společnému cíli:
Čapkou kývá, žehnaje tlupy oddělené;
A sám v bok se s družinou v širé lány žene;
V rozekvetlých křovinách dosť jich skryto všude,
Jezdců, ale bez koní — na rovině rudé —
Po krvavé rozloze ku předu se kradli —
Kolpaky [1]) a prapory — jak by do vln padly.

VI.

Václav, ten pán vševládný, stepní na prostoře
V myšlenkách je zahloubán — což ho trápí hoře?
Přírodou tak divokou Václav mužný, divý
K slávě vede zástupy — proč je žalostivý?
Zpívá jemu vichřice, často toužil po ní,
Zrak v ní chtěje koupati — k čemu teď ho kloní?
Smuten je a zamyšlen, neví sobě rady,
Skoro ani nehledí na své věrné řady.
Proč mu tak, to neví sám — ví jen, že mu sláva
Se slzami Marie před očima vstává,
Ví jen, že mu ve srdci rozmáhá se chvění,
Jak by kdos naň černý báv hodil v probuzení,
A jej v strachu zůstavil — v tesknu, v udivení.
Rychle hlavu pošinul, vlasy zašuměly —
Jakby chladnou se sebe rosu střásti chtěly;
K skokům vůli ponechal koni bujarému,
Jakby prahnul uletěť utrpení svému;
V jeho očích mlhavých blysklo se v té době,
Jakby všechnu spojila sílu duše v sobě,
Náhle smutek veliký vítězivě září
Nesmrtelným odleskem na smrtelné tváři.
Cosi, ať to bázeň, či upomínek zvěsty,
Slabosť, žal či přízraky — odvrací ho z cesty,
Jakýs osud přemáhá jeho pricinění;
Již teď lásku nad službu rytířovu cení!
Či mu běs, jenž naději vypuzuje z lidí,

[1]) beranličky podobné husarskému čáku s pérem.

Záclonu sňal, takže on ve budoucnosť vidí?
Či snad struny napiaté, v rozechvění duše,
Tknuty rukou neštěstí, zní mu ve předtuše?
Padne snad? Ať cokoli osud jemu strojí,
Nikdo snadně před mečem jeho neobstojí;
I když jemu smrti dech oči mlhou zhalí,
Zbraň i srdce jeho rez nikdy nepokalí.
Jako prudký potok, když bránčno mu v toku,
Zrývá dno a rozkládá ložiska svých boků;
Jak oř uzdy sproštěný letem uskakuje,
Jiskry tepe ze země, větry předstihuje;
Takto Václav statečný do dálky se dívá,
Roztrhl tu roušku, jež budoucnosť mu skrývá,
Tím se chtivěj, úsilněj ve svůj osud vtírá,
Hrozným, pevným pohledem po svém meči zírá.
Však, ač hrdý jeho zrak, strašný hlas ho leká,
Ve všech žilách jemu zní: „Rakev na tě čeká!“

VII.

Trním, boly, starostmi život náš se vine;
Více slz než na jevě, v úkrytu se řine:
A kdo smích svůj hlasitý mezi nářky nese,
Jako blázen v bláznici — šťastným jmenuje se.
Leč kdy mysl zabraná ve šlechetné chtění,
Z rumu citů nejdražších hledá vyproštění,
Břede v zrádné naději, za každinkým krokem
V podkopané propasti nazírá svým okem —
Kdy pták krmi nesoucí napíná svá křídla,
Ptáčníka zří, an mu již padl ve osidla —
Kdy všech krutých v nejkrutší sebe vidíc muce,
Posléz sama odvaha k nebi spíná ruce —
Z tisíce kdy černých ran srdce bolesť vodí,
V němž se háďat syčících hnízdo na svět rodí —
Kdy zlosť jako šílená sobě na zábavu
Ničí život na sklonku, ale dříve slávu;
A kdy nejen přítomnosť pokryta je hanou,
Jde vstříc i ta budoucnosť s tváří rozháranou —
Komu? duši andělské; kteráž kletbu vzala
Tím, že dravým zvířatům cukr podávala —
Kdy vše, co je dobrého v hořký žal se změní —
Není zemské, pekelné je to utrpení!
To, či ještě horší snad mučení to bylo,
Co se v duši mládenčí vroucí vodou lilo. —
Ti, co za ním ve skvělých řadách pospíchali,
Na vůdcovu tesknotu velmi málo dbali:
Každý myslil — třeba že různě přemýšleli —
Na sebe — v tom podobnosť přece spolu měli;
Všichni však jsou ochotni s tasenými meči
V říši stínů sestoupiť — na velení k seči.
Táhli — mlčky — v pořádku — kůň krok koně stíhá,
Křížem noha s nohou se nad jich stopou míhá —
Takto dlouhým tahem je podle vůle rady
Oklikami pustými vedl Václav mladý:
Po nesmírné planině — na konec, jak zdá se,
Jež však novou rovinou dále prostírá se.
Došli — proti sobě teď jasný oblak mají,
Na pohled se rytířům vzdušným podobají.

VIII.

Co to viděť na vršku? z přilehlého dolu
Jiskry a dým v kotoučích vybuchují spolu,
Pnou se sloupy obrovské, větru dech je sklání,
V těžký — černý — krvavý mrak je rozehání.
Co to slyšeť na vršku? zaznívá tam blízký
Pláč, jek, výkřik zoufalství ze doškové vísky,
Zvuk ten srdce rozrývá pronikavým echem,
Že i pancéř hlubokým pozvedl by vzdechem.
„Pozor! — víry obrano — prapor rozevinouť —

Tataři ves drancují — zvítězit neb zhynout! —“
Náhle jako vodopád jízda v cval se dala,
S hory šumem blysknavým v údolí se hnala.
Požár z ruky lotrovské zňal vsi okraj celý;
Osadníci bezbranní v krvi, v slzách mřeli.
Však teď není na čase lkát, ni hájit jmění,
Ni vzít vrahu zápasem, co má z kořistění,
Nebo již chán, stráží svou četně obklopený,
Sebral hordy značnější v tanec oblíbený.
Tamo za vsí sřaděni — pokrývají pole —
V pravo potok — v levo bor — oni ve půlkole. *)
Václav dobře vidí je, má však přesvědčení,
Kdyby útok odražen, že pak spásy není.
Jakže ústup plamenem? Koho může minouť,
Co mu nebe přisoudí — zvítězit neb zhynouť?
„Za mnou, komu po chuti!“ — již kůň s ním se žene,
Vzpouzeje se, spínaje přímo do plamene.
(Méně nežli v hraběti odvahy v něm bylo.)
Jakž by polské vojáctvo vůdce opustilo!
To i oni v plameny — v prostřed ohně lesku
Mezi uhlím řeřavým hledají svou stezku.
Již jsou za vsí — po různu, lehko v okamžiku
Soudruh skočil k soudruhu a již stáli v šiku:
Všechny trouby zazněly jedním strašným zvukem —
Zvednula se kopyta jedním hlasným hlukem.
Koně z nozder frkají, jezdci nachýlení
Jedním pudem spěchají ku mstě, k oslavení.

IX.

Na Tatary útokem prudkým voj se žene:
Měsíce, jich prapory chvostem ověšené,
Kožešiny přepnuté, délka jejich zbraní,
Snědá pleť, vous černější peruť nad havraní,
Rozháranosť ve tvářích, přimhouřené oči,
V kterých divosť zvířecí na člověctví sočí,
Slovem: vzácný, divoký pohled onen celý —
Požár — a step kolkolem — svištějící střely —
Na Poláky nemohou, než ten dojem míti,
Jak když někdo v těle svém bodec trnu cítí.
Letěli jak vichřice, jež se polem honí;
Muž stál proti mužovi, kůň stál proti koni —
Ve polokruh sřaděni — známým za pravidlem,
V zadu křídlo tatarské sbíhalo se s křídlem:
„Allah!“ vřískly hordy, a nespočetné roty
Na křesťany metali jedovaté hroty.
„Hurá!“ vzkřikli věřící, jako sokol v pole
Prolétali mrakem střel obklíčeni v kole.
Blíží se již, blíží se — v řadách těsným tlumem —
Lesem kopí vztýčených — s hlukem, třeskem, šumem;
Křik, jek, lomoz s praskotem, povstal kouř, a stěna
Bisurmanů pobitých klesá rozvalena,
Koně šlapou po lidech; zbraň, jež zemi kryje,
Nohy ořů tatarských bodce jako zmije:
Zápal zníceu ve hlavách, blýská meč, krev říne,
Strnulý zrak zhasínať smrti úřad kyne!
Vše to chvíli trvalo — s obou stran, i v týle,
Sbíhají se Tataři v nespočetné síle.
Čas je zhynouť Polákům; sbírá je rek mladý,
Povzbuzuje, obrací, nutí, staví v řady —
Totě teprv směsice! — Koho zaskočili,
Aby ven se vysekal napíná vše síly;
Máchá mečem, zabíjí — nelze unaviti —
Ten jich deset porazil, houfem naň se řítí;
Stony davů zuřivých, děsivé jich vřesky —
Prach se zvedá — od mečů uskakují blesky.

X.

Václav od svých oddělen, mezi nepřátely
Bez naděje — podpory — stoje osiřelý —
V boj se vrhá zamračen — již jen to si volí,

*) Tataři začínali bitvu v křivém, podobu půlměsíce majícím šiku, vystřelujíce šípy tak husto, jako když se sypa krupobití.

Aby s hanbou nezemřel na válečném poli;
Rozdává smrt kolkolem, ač sám jí je chtivý —
Jak když v drápech jestřábích píská holub sivý,
Tak teď je mu u srdce. — Snad to ustrnutím,
Strachem nebo nechybným jeho meče tnutím,
Nespočetné, Václava svírající davy
Stále větším obloukem od něho se staví.
Teď v něm vůdce poznali — každý v před se řítí,
Ustupuje, umírá — nelze zvítěziti.
A když jun se ohlédl krásným, modrým okem,
Věnec jeho nepřátel prchal hbitým krokem;
Zázračná ta výhoda srdce jeho souží —
Že mu není dopřáno, po čem on tak touží,
Což pak v toulu nepřátel není jedné střely.
Jejíž jedy hadí by do prsou mu vjely?[9])
Nerad je jich útěku — života se leká —
Honí duše divoké a smrt od nich čeká.
Aj hle! hnědočervený, otylého těla,
Tatarský chán přiletěl, zlosť mu v hrudi vřela.
Vidí, moc že vítězná zmáhá hordy jeho,
Vidí, že to statečnosť muže jediného;
Rve si bradu kosmatou — zoufalství ho jímá,
„Hanba vám, vy zbabělci!“ ku svým davům hřímá.
Na jednoho tisíc jich strašný pohled metá,
Meče vznesli — ženou se — veta po něm, veta!

XI.

Slyš! jak trouby zazněly za blízkými lesy?
Jaký houf to s hukotem, který všechno děsí?
Jaký nový rytíř to prudkým páže vzmachem
Cestu sobě prorážíí záhubou a strachem?
Kůň se ledva země tkne; řídký vlas mu svítá,
Větrem jako komety šerý ohon lítá;
Plavné jeho pohyby, vztýčené má tělo,
Letí jakby mžiknutím vše se spozdit chtělo.
Jako lvice, odběhlá od mláděte, skočí
Vztekle, když ho uprostřed mezi lidmi zočí —
Jako matka, jížto syn vzat byl bez naděje,
Když své dítě uvidí, rozkoší se chvěje —
S takým dvojím pocitem matičky a lvice,
S mečem lesklým v pravici, letem blýskavice,
Před očima zděšených jako přízrak letí
Mečník starý — po boku již je svému zeti.
Těsně za ním družina! přeje dobré zdraví,
A to tobě předc vším, cháne vypínavý!
Letí divě do sebe — Vojsko oboustranné
V bezčinném je strnutí, čeká, co se stane. —
Mečník mimo udeřil — odskočil a znovu
Prudkým chvatem dorážel na hruď odpůrcovu.
Přišla chvíle odplaty — úsilně se vzchopil,
Posvátný meč ve šíji nevěrcově stopil.
Padá hlava rozmachem silným s krku sťatá,
Okem koulí, z úst jí zní slova nepojatá.
Škubá sebou, bledne, již naposledy vzlyká,
Trup se v sedle nepohnul, krev z něj vzhůru stříká!
Pronikavý povstal křik; prchají — kůň chána
Mezi hordy uhání s trupem svého pána.
Strach tu pojal barbary — smrt je v patách stíhá —
Noví na ně rytíři — starých houf se sbíhá —
Jiskry, třesk, hvizd, bleskot, hluk, jek a plno vřesku. —
Zaprášená sláva tak domáhá se lesku.

XII.

Krátce bitva trvala — odhodil zbraň mnohý,
Víc jich padlo; uprchlí zbiti od zálohy:
Po zdupaném bojišti v potocích krev běží —
Tatarský i kozácký, polský šat tam leží.
Kam kdo padl, druzí ho ležeť zanechali,
Duše k nebi — koně se v pole rozbíhali.
Kolpaky a turbany v prachu na vše strany,
Jen meč zůstal po boku krví postříkaný.

---

[9]) Tataři napouštěli své šípy jedem.

O! ty, jehož obydlí statný vojín chrání,
Poslyš jásot vítězný, vojny radování!
Hleď — jak mezi padlými, do nichž červ se vkládá,
Mnohý vážný obličej umříti si žádá,
Mnohou tvář, ač pochmurnou, smích že jasní, zdá se,
Jen že smích ten ohlasem hromu ozývá se!
Nechvěj se; jim blízko být každý za čest čítá —
Krví vrahů skropena odvaha tu zkvítá:
Jestli v tobě vzbuzuje žití posvěcení
Za vlasť, za své rodáky — jenom hrůzy chvění,
Jestli za ně nedal bys vše, co těší tebe;
Zpytuj svoje svědomí — lekneš se sám sebe.
Pojď a vděčně šaty své, jež jsou z vlny tkány,
Tiskni na jich pancéře — poceluj jich rány.

XIII.

U lesa byl pahorek zeleného čela,
Z něho douška mateří kolem zaváněla;
Na něm břízy schýlené, majíce šat bílý,
Když v ně větřík zavane, uslzeny kvílí —
Jako duše děvice reka u mohyly —
Balsamové pod věnce, v nichžto sny se kryly,
Vítěze i zajaté k spánku uložili.
Aspoň tu je jednota — nuda, trud i sláva,
Utrpení s rozkoší — mdlobou dokonává.
Z předu — požár hasnoucí časem ještě svitne,
Náhlým leskem hynoucím po bojišti kmitne!
V zadu — slunce, ačkoli za bory již klesá,
Udiveno pohlíží k rudé záři lesa:
Všecky barvy ztemněly — krkavci se v kupy
Slétali a vřeštíce oblétali trupy —
Stráže hlídku konají — při ohniskách vřava
Postav, jež se míhají — v koňských zubech tráva.
V dálce chřestí ještě zbraň. Jako orel bílý,
Sivý Mečník, stařičký, oslaven v té chvíli,
Hladě hlavu odkrytou, pod břízou si hoví,
Truchlivému ku zeti mluví těmi slovy:

„Synu! — srdce moje s tvým tak je spříbuzněno,
Že v něm místo syna máš — tedy měj i jmeno! —
Dnes je jakby štěstí nás vedlo na vše strany!
Václav nám je navrácen — Tatar porubaný —
Ukrajina pokojna — kéž by dlouho byla!
Nad zásluhu Štěstěna tak mně nadělila.
Leč když duše dosáhla, po čem touha její,
K čemu líce tvoje tak smutně vyhlížejí?
Pohleď, kterak na nebi měsíc pěkně svítí —
Slávu máš, však srdce též chce svůj podíl míti;
Sedej a jeď vesele, upřímná tě žena
Se svou věrnou družinou přijme uteskněná:
Já dřív vojsko přehlédnu — zítra s ranním svitem
Na dobrý den zazní vám dusot pod kopytem.
Sedej — kůň tvůj bujarý nebude míť stání;
Kéž by Bůh ti, jako já, dal své požehnání!“

XIV.

Václav povstal s pospěchem, tiskl ruku starou
Podle zvyku dávného — ta zas jeho jarou —
Drsné, ale upřímné stisknutí to bylo;
Již se bystrým pod koněm v lese zajiskřilo —
Mečník Bohu děkoval nábožnými slovy —
Oj! jak pěkně jízda ta sluší Václavovi!
Jasný odlesk na vlasech, na pérách, a v zbroji
Měsíc velký maličkým obrazem se dvojí.
O! jak pěkně přírodou, jíž dech míru vane,
Letět s duší toužící ku své milované!
Ku každému předmětu upomínkou lnouti,
Nedostižným pospěchem všecko předstihnouti!
Tehdy sladké ohlasy, zvonů zaznívání,
Slavíka zpěv, vody šum i žab skřehotání
V hudbe divé, tesklivé, zvukem rozmanité,
Jeví mysli procitlé tajemnosti skryté.
Tehdy vůně líbezná z květů vystupuje,
Mlhu teskna lehoučkým dechem zapuzuje,
Sama duše zjasněna, jakby jíti měla
K stvořiteli do nebes, unikuuvši z těla.
Tehdy matka příroda všecko s lidmi dělí,

Vůkol vše se usmívá, vše je u veselí:
Tehdy v meči schovaném křivdy zapomnění,
V pyšném oku — dobrota, na rtech — odpuštění!
Tak jel Václav — blažený, byť i v této chvíli
Blesky jeho žití loď náhle zachvátily,
Nemá světa vichřice síly, by jím hnula,
Leč by jeho nad hrobem zuřivě se vzdmula.
Takto stepí uháněl — avšak milé snění,
Dávající člověku blaha opojení,
Jak je krátké! Přízrakem vstává připomnění,
Budíc mrtvou minulost, ba i ve záclony
Nad postelí zašumí děsných představ shony.
„Byla slaba, umdlena, vždyť pak bez ochrany
Něžný svlačec uvadá — sobě zanechaný;
Strom, jak může vydati sladkost plodů hojnou?
Sotva jsem ráj uviděl, byl mi odňat vojnou! —
Proč? jen marnou pro slávu, která méně září,
Nežli úsměv jediný v milované tváři!
Zdaliž měl jsem věřit v to, co mi osud dával?
Po bouři jsem pohodu jistě očekával,
Nepomněl jsem, kterak je hořko v trudu žíti,
Kvapně jsem se štěstí vzdal, jež jsem mohl míti.“
Dáleji a prudčeji přes hvozdy a rovy
Prudký koník uhání. — Dusot u podkovy,
Šumot jízdy — lesklého jezdce objevení
Vesničana zbudily, strhly v udivení;
Ha! než oči protřel si, už je rytíř v háji,
Za sebou jen zůstavil o upírech báji.
Takto Václav pospíchal — štěstí, trud v tu dobu
Činily ho obrazem, jako vyšlým z hrobu.

XV.

U vrat koník zařehtal pěnou postříkaný,
Horké nozdry schlazoval sobě na vše strany;
Jasný měsíc s oblohy do noci se dívá:
Dnes ni panoš nevyšel, co vždy hned tu bývá.
Je as pozdě — nechať spí, za kým štěstí pluje —
Tak si Václav pomyslil, koně přivazuje;
A s tou tichou potěchou, která v srdci pučí,
Když se chystá miláček milé do náručí,
A s tím klidným vzezřením, čistým bez obavy,
Jedním skokem radosti ku dveřím se staví.
Ach! co lásky, něžnosti před sebou už vidí!
Okamžik a šťastným tak nikdo není z lidí!
Klepnul jednou — podruhé — zazněl i zvuk třetí —
Do třetice ozvěna s odpovědí letí.
Utichla — toť jediná žití známka byla,
Jež se příštím rytíře ze sna probudila.
Kvapných kroků neslyšeť, ani slova znění,
Ani není světélka temném ve stavení!
Kterak pevně usnuli! Nedočkavosť cítí:
Jedním meče mávnutím přes práh možno jíti.
Avšak hned ten úmysl v srdci se mu zvrátil —
Měl by jí dáť nepokoj, aby svůj tím zkrátil?
Raději to přetrpí, by ho neklid nudil,
Než by hřmotem zděšenou děvu ze sna budil.
Klepal — ještě slaběji — v srdci teď má nebe,
Andělský ten pocit, jenž nedbá sama sebe;
Volným krokem odcházel, stál, šel a stál znova,
Jako by byl zaslechl pošeptaná slova.
Měsíc svítí v úplňku — a stín jeho právě
V černé, obří postavě rozestírá v trávě —
Kterak sladce, poklidně běh svůj klidný točí!
Ach! on svému ku slunci obrací své oči!
Vzhledu luny nesnesl, neboť jemu zdá se,
Tučnou tváří, šibalskou, že mu vysmívá se.
Hluboko je zadumán, duše se mu zmítá
Proudem citů protivných, kde se všechno splítá:
Láska, štěstí, vzpomínky s žalem zdrcujícím.
Bloudil kolem dokola mlčky v domě spícím. —

Dům je tich, jak vymřelý, poklad v sobě kryje,
Jak ty zámky zakleté v bájích Arabie.
Však co to? Již naděje není v jeho duchu,
Šustot jakýs z ložnice zazněl k jeho uchu —
Otevřeném ve okně záclony zří vlání,
Jež má nočních odvracet snílků nazírání;
Větřík s ní si zahrává, pokud dech mu stačí,
Hned ji hází z pokoje, hned ji zpátky tlačí.
Jaký to vjel milý žár v rytířovy žíly!
Všechny lesky štěstí mu v líce poskočily:
Tu by mohl myšlénkám postaviť se vzdorem,
Kdo má srdce z kamene, neb kdo cnosti vzorem.
Obé jemu nesvědčí — uměl státi v boji —
Milovať a věrným býť — v pokoji už stojí.

XVI.

Neustlaném na loži, černě oblečena,
Pohřížena ve spánek leží mladá žena,
Nehoví si dřímajíc, tvrdo její snění —
Jakby náhle přervána krutá utrpení,
Z tváře siné dosavad hoře nezmizelo,
Ač již sebou nehýbá chladné, tuhé tělo:
Dlouhé její vrkoče visí bez úpravy,
Ne tak, jako milosť když k spánku klade hlavy —
Kterak smutně postava její nabubřela,
Jak by na moc silnější naříkati chtěla,
Že jí ústa zavřela. Kmitající záře
Luny, která posupné osvětluje tváře,
Lije tklivosť divokou v přimhouřené oči,
Takto upír vyhlíží, soudruha když zočí.
To ta sličná Marie! — rytíř u ní stojí,
Světa štěstí nese jí — čehož pak se bojí?
To ta sličná Marie? — Odkud tato změna?
Což již červ se ukryje v ňádra vyvolená?
Avšak Václav nepostál dlouho v podivení,
Prudce v něm duch opřel se svého těla chvění
Nachýlil se ku tváři a ret ke rtu kloní,
Sladkosť srdce vlastního blažen vlévá do ní.
„Moje milá Marie! ty jsi chladná, němá, —
Pro nás život štěstí má.“ — Ohlas mluví: „*nemá.*“ —
„Marie, má Marie! Z bitvy letím k tobě — Otec svolí, budeš mou“ — Ohlas mluví: „*v hrobě.*“
Zas ji hladí, šetrnosť k šetrnosti pojí,
Chce, by vzdechem zvěděla, že tu při ní stojí.
Hlava její sklesnuvši dopadla mu k hrudi,
V udeřeném pancéři odpověď mu budí.
Křičel — volal o pomoc — pustým domem hnal se,
Za ním marný po sténách ohlas rozléhal se.
Vrací se — má naději — těší se, že její
Černé oči z mrákoty vánek otevře jí.
Avšak v silné náruči ku oknu ji nesa,
Vidí, kterak děsivě šíje její klesá.
Nikoli tak přítulně, jak když spolu stáli,
Ale jako urvaný kámen s vrchu skály.
Hlava, ruce nehybné, tuhé nohy její
Strašlivou ji dělají — i tak miluje ji.
„Vody! vody! volal on pronikavým vřeskem,
Těžké dvéře komnaty vyráženje s třeskem.

XVII.

V šeré houšti něco se zlehka pohybuje,
Rozhrnuje listí a — čapka vykukuje —
Teď se hlava pozvedla, pozvedlo se tělo,
Jež tam tiše čekajíc ve úkrytu dlelo,
Je to mladé pachole, kteréž osiřelo. —
Rozčilený jeho zrak na rytíře padá,
Jehož plní obdivem uvadlá, tvář mladá.
Zdali strachem, kouzlem snad ukryto tam bylo,
Nevím — vyšlo z houštiny, a tak promluvilo:
„Nechtěj, smutný rytíři, nechtěj vody míti,
Neb v ní právě zhasl lesk líbezného žití.
To ty masky ošklivé v zrádné kratochvíli
Krásnou pannu v rybníce tady utopily.

Koho smrti ruka schvátí,
Ten se k lidem nenavrátí!

Vyběhl lid domácí — šlechta, panny, drábi,
Jedni stíhat, druzí zas pro kněze a báby;
Proto v domě pusto — však než se zora zjeví,
Smrti služba nastane: kadidlo a zpěvy.

Komu jí se dostane,
Navždy již tam ostane.

Navždy — ach! jak tesklivě zvuk ten z hrudi znívá,
Těžkých ztrát a žalosti ohlasem kde bývá!
V přátelství a ve lásce, v každé žití době,
Rozléhá se, umlká — dříve ne až v hrobě.

Koho smrti ruka schvátí,
Ten se k lidem nenavrátí!"

Vztýčil hošík na prstech malé svoje tělo,
Jak by k uchu rytíře dosáhnouti chtělo,
Šeptal, šeptal pověst svou — rytířovy zraky
Černé vždy a černější zatemňují mraky;
Již mu v jeho zoufalstvím zamračené tváři
Zápal hněvu, zhrdání, jako blesky, září;
Z trudu v něm se divoké touhy probudily,
Prahne jenom, aby stál — soka u mohyly.
Nejsvětější pouta rve v ohni pekla svého,
An teď o jed zavadil srdce otcovského.
Posléz v sebe šílenou pojal chtivosť onu
Po krvi a plamenech, po hlaholu zvonů,
Tu, co sporů domácích pochodněmi hárá,
Ve svém vlastním obydlí — zrádu zrádou kárá.
A tak sebe krutější zuřily v něm muky,
Konec slasti nejdražší z požehnané ruky —
Kterak s pomstou bezcitnou, co jím divě zmítá,
Zoufalosť, žal hlodavý divoko se splítá!
Všechny boly najednou v zkamenělém oku
Pojí strašnou myšlénku — neodvratnosť kroku.
Ani vzor muk nejhorších — hady sevřen kolem,
Laokoón, není tak strašný se svým bolem.

XVIII.

A tak Václav pojednou všeho ztrátu vidí,
Štěstí, cnosti, důvěry v spolubratry lidi;
Ba již nikdy milenky ze sna nevyprostí,
V nížto by byl vidíval obraz všechněch cností,
Kteréž jako paprsek kraji na nebeském
Prázdnoť srdcí — přízně klam — lemují svým leskem.
A tak Václav samoten v širé poušti žije —
Jakž se jemu zatemní život bez Marie!
U mrtvoly dlouho stál němé ve žalobě,
Jako socha z kamene na milenky hrobě;
Neboť hrůza krutosti, zráda toho skutku,
Z duše jeho vyhnaly rozčilení smutku:
V mysli jen ta myšlénka stále tanula mu:
„Proč měl k lidem důvéru — proč ji nechal samu!"
Myslel, že jí dosavad, na tvář pohlížeje,
Smrtelného zápasu bolesť v ní se chvěje —
Obrátil zrak na sebe, vyčítaje sobě,
Její i své štěstí že zhoubě vydal — obě.
Teprv nyní procitl, v srdci tlukot cítě —
Zakryl tvář svou rukama — plakal jako dítě!
Ne však dlouho — mrtvo zas jeho srdce bylo,
Pohlédnutí jediné mu je otrávilo;
V duši dříve vznešenou psáno již mu heslo,
Jemuž dosud v zápětí všecko v haubu kleslo
Zdaliž mládci bujnému svět již nudu plodí?
Ptej se raději, k čemu se dobré srdce hodí?
Tam, kde přízeň, šlechetnosť trvají jen chvíli —
Kde smrt starých rodičů děti vede k cíli —
Tam, kde láska k bližnímu chloubu na se věší,
Štěstí lidem závidí, z nehod jich se těší —
Tam, kde pole vyšších snah zřídka plody rodí,
Kde lesť v rouše nádherném jako cnosť si chodí —
Kde slasť jenom jediná — cesta do věčnosti
Srdcí tajně blažených u své vzájemnosti.

XIX.

Citů lidských ve hustém, zádumčivém lese,
Jedněm tu čas pomalu smrti úděl nese —
Hubí lístek po lístku, až pak o jeseni,
Jako duby omšené, stojí obnaženi.
Jiné bouře překvapí v slunce palčivosti,
Blesk a hrom jim zjevuje svoje tajemnosti;
Opět svitne pohoda — časem podobá se,
Po bouři že bujněji půda zelená se.
Kdo však blíže přihlédne pozornými zraky,
Spáleniny uvidí jenom černé znaky:

A když přes peň zřícený vichr plamen valí,
Kdo tu přijde hasiti to, co blesky zňaly?
A tak bujná křovina zhoubu dále nese
Citů lidských ve hustém, zádumčivém lese.

Co si Václav v životě může přislibovat,
To je těžko vysvětlit — strašno prorokovat;
Temná rouška krvavá kryje srdce schránu,
K čemu tedy odkrývat hlubokou tu ránu?
Pro něho vše ztraceno — jen to se mu zdaří,
Ne čas, nýbrž plamen že city jeho zmaří.
V myšlenkách se pokořil tvůrci světa všeho —
Malý přítel, či snad vrah nový vedle něho,
Oba s mrtvým tělem zpět v komnatu se točí:
Měsíc září na jejich uslzené oči;
A tak Václav poslední lůžko lásce chystá,
Jak ho k tomu nabádá skromná mysl čistá;
Údy, vlasy, šaty jí pěkně urovnával,
Aby vady nenašel zvědavosti nával.
A tu s teskným pohledem na klid obličeje,
S pohledem, kdež loučení splývá do naděje
Kynoucího shledání — zoufalosť se vtírá,
Kteráž tahy neštěstí ve svou paměť sbírá —
A tu meč svůj vytasil, krutý v každém tnutí,
Jenž se blýská na cestách krve, zahynutí —
Vyšel — a již výhosť dal v tváři bolu všemu;
Kvapně skočil na koně — hošík sedl k němu.
Kdo však je ten slzící hoch, a co tu robí?
Anděl? satan? či snad duch usouzené zloby?
Dráždí jeho bolesti, či s ním smutek dělí?
Nevím — objal rytíře — cvalem odletěli.

XX.

V Ukrajině na chrámu věže tři se lesknou;
Růženečky modlí se báby s tváří tesknou:
Žáci zvoní o přítrž, zisk si počítají;
Lidé — zda to k pohřbu, či ku křtinám, se ptají;
Uvnitř příkrov smutečný, rakev a svic řady,
Bledým světlem planoucí — černo, strašno všady.
Čí to pěkná postava, davem obklopena,
Leží tady bez hnutí, křížem rozložena?
Či to tam hruď rytířská ve prach země klesla?
S trpělivou pokorou, jež by nezahlesla,
Byť i trestů nejhorších tíži nésti měla,
Stojí v tiché zbožnosti, jakby zkamenělá?
Bledý — jak lesk hromniček, jenž mu padá k líci,
Smutný — jak zpěv umrlčí, kolem hlaholící,
Jejž duch víry vynáší z pozemského nízka,
Svatojanský jako brouk oko jeho blýská.
Aj toť pana Mečníka ubohá je hlava!
Ondy ztratil ženu — teď dceru pochovává;
Kolébal jí kolíbku, aby v rakvi spala,
Vozil roucha nádherná, by z nich rubáš vzala.
Podivno — tak bezcitně při pohřbu se choval,
Jak by duch mu do nebe k dceři uletoval.
Takým byl i později — nářek ani žaly
Přes jeho rty ubledlé ven se nedostaly;
Aniž slz kdy v pohledu ve svém hrdém míval;
Méně s lidmi, s Bohem víc — a vždy tentýž býval.
Denně ven se vykrádal a vždy v témže čase,
Vždycky stejně mlčeliv kráčel domů zase.
Teď již půlnoc minula, Mečníka tu není;
Strážci se již čekání ve obavu mění. —
Dívě trouby zazněly — náhle ze sna v noci
Vyskočili rytíři ku mstě, ku pomoci —
Na hřbitově našli jej, u dcerky a ženy,
U dvou mohyl sousedních klečel nachýlený:
Tatáž vážnosť na čele, na rtech přívětivosť —
Tatáž bledosť na lících, ale v oku živosť —
Čapka, vousy: postrachy pro cizácké voje —
A týž černý župan — spí — nezbudí ho boje,
Nepohne jím polnice, z daleka jež hřímá,
Nevzchopí se po meči — na věky tu dřímá!
Ticho — družných mohyl tré tmí se na výšině;
Pusto — smutno — tesklivo — v bujné Ukrajině.

Jan Nečas.

Adam Mickěvič,

kníže polských básníků, narodil se v Novohrádku na Litvě na štědrý den roku 1798. Uživ doma pečlivého vychování chodil do školy dominikánského kláštera v Novohrádku. Jako 13letý chlapec vypravil se s jinými dobrovolníky na výpravu Napoleonovu do Moskvy. Však náhlá pohroma vojska francouzského nedala mu vykonati tento úmysl. V 16. roce odešel na universitu Vilenskou, kde se zanášel s velikou horlivostí napřed studiem fysiky a matematiky, potom jazykův klassických. Tu vzdělával básnické svoje nadání jednak antickými vzory, jednak básněmi Goethe, Šillera a Byrona. Skončiv studia universitní dostal professuru literatury v Kovně, kde dvě léta (1820—1822) promeškal. Tu žil z počátku samotářsky; celé hodiny dlíval a sníval v údolí po březích Vilejky, které od té doby „údolím Mickěvičovým“ sluje. Již záhy probuzen byl básnický zápal v duši jeho nešťastnou láskou ku krásné Marii Vereščakově, která ruku svou hraběti Puttkamrovi podala. Zoufalý Mickěvič pospíchal na jeho venkovské sídlo, aby jej v souboji zabil, ale jeden z přátel jeho zabránil mu v tom.

Jako plod dvouletého pobytu v Kovně vyšla 1822 „Sbírka ballad a romancí,“ delší výpravná báseň „Gražyna“ a druhá a čtvrtá část „Dziadův.“ Látka „Gražyny“ vzata je z bojův mezi Litvany a mezi řádem křížových rytířův. — Litevská kněžna Gražyna znamenajíc, že manžel její vlast zraditi a vojsko své s vojskem německých rytířů spojiti chce, představí se jeho čeledi zakuklena jeho brněním a vede ji proti nepříteli, až na smrt raněna v okamžení dobytého vítězství padne, načež manžel její hryzením svědomí puzen na její hranici se obětuje. Dziady je u Litvanů výroční slavnost na poctu mrtvých, kteří v ten den dle obecné pověry litevského lidu z hrobů vstávají. — „Dziady“ tyto jsou jakési fantastické autobiografické drama, v němž líčí básník nešťastnou lásku svou k Marii Vereščakově. Již v těchto svých prvních plodech básnických jeví se nám Mickěvič ve zvláštní své povaze, která v pozdějších dílech jeho vrcholí: bera podnět k básnění nejvíce od lásky k vlasti, jejíž zápal byl v něm nad jiné mocný, libuje sobě v mystickém blouznění i naplňuje čtenáře jednak ohnivým nadšením, jednak tajemnou hrůzou. Básně Mickěvičovy nalezly takový ohlas zvláště v srdcích zanícené pro vlast mládeže polské, že ihned uznán byl za prvního žijícího básníka polského. A dějepis literární datuje od vydání básní těchto novou dobu v polském písemnictví.

Z Kovna odešel Mickěvič do Vilna a stal se tu členem tajných spolků. Proto odsouzen byl s mnohými jinými k věčnému vyobcování z vlasti do vnitř Ruska. Napřed jest odvezen do Petrohradu, kde se spřátelil s Alexandrem Puškiným a jinými svobodomyslnými mladíky a spisovateli ruskými. Ale zanedlouho (1825) poslán jest za professora latinské literatury na lycej Richelieu do Oděssy. Poněvadž toto místo posud bylo obsazeno, měl M. několik měsíců prázdno i pohyboval se v nejvyšších kruzích tamnější společnosti. Generální guvernér Witte choval se k němu s největší šetrností a dával jemu na počest bály a hostiny. Mezi tím dostal místo v kanceláři generálního guvernéra Golicyna v Moskvě,

jemuž byl domácím přítelem a jenž mu vymohl dovolení k návratu do Petrohradu. Z Moskvy podnikl M. výlet na Krym, který mu dal příležitost ku „Krymským sonnetům," vyhlášeným jak bohatostí myšlenek a skvělými obrazy, tak vzornou formou. Z Moskvy odebral se M. do Petrohradu a vydal tu velkou epickou báseň z litevských dějin „Konrada Wallenroda." Teprvé následkem osobního zakročení císaře Mikuláše směla se tato báseň tisknouti a vyšla roku 1828. Wallenrod jest jméno velmistra něm. rytířů ve 14. století, jenž pro nešťastné vedení války proti Litvanům v podezření zrády upadl a jak se praví v šílenosti zemřel. Této historické látky použil M. ku své básni. Jeho Wallenrod jest Litvan, který z vlasteneckého zápalu, vida jak řád německý neuprositelně národ jeho hubí a zoufaje nad každým jiným spůsobem odporu, vstoupí jako rytíř v řád, kdež sobě postoupně cestu až k velmistrovství razí, načež úmyslně mrhá síly řádu marnými a nešťastnými výpravami válečnými, až rytíři úmyslu jeho se domyslivše v tajném sezení ku smrti jej odsoudí. Wallenrod umírá jako dobrovolná oběť za spásu vlasti.

Prostřednictvím své horlivé příznivkyně kněžny Volkonské dostal M. průvodní list, v němž jako „célèbre poëte polonais" zapsán byl, a odebral se přes Lubek do Berlína, Drážďan a Prahy. Ve Vímaru přivítal jej Goethe s velikým vyznamenáním a daroval mu zlaté péro. Z Němec cestoval do Italie a dorazil v listopadu 1829 se svým druhem, básníkem Odyńcem, do Říma, kde zastal svou příznivkyni kněžnu Volkonskou a kruh vynikajících osobností, v jichž společnosti zimu příjemně strávil. Mezi nimi byl také americký románopisec Cooper a sochař Thorwaldsen. V Římě nebásnil M. ničeho. V létě roku 1830 vydal se do Švýcar a seznámil se v Ženevě s Krasińským. Vrátiv se opět do Říma obcoval mnoho s Montalembertem, jehož působením ztracené víry opět nabyl. Když ho sem stihla zpráva o Varšavském povstání, odhodlal se M. pospíšiti do Polska, ale nepřekonatelné překážky zdržely ho tak dlouho, že přišel do Poznaně již po válce. V únoru roku 1832 odebral se do Drážďan a pomeškav tu několik měsíců odešel do Paříže.

Drážďanským pobytem počala nová doba básnické činnosti Mickěvičovy. V době 1832 - 1834 dokonal nejlepší díla svá, na nichž se sláva jeho zakládá, v době této dostoupil však také zenitu básnického tvoření svého. V Drážďanech skládal třetí část „Dziadů." Přijda do Paříže sepsal „Knihy národu polského a knihy putování polského," v nichž slohem biblickým snaží se vylíčiti úlohu a ustanovení národu polského v minulosti i v budoucnosti. — V Paříži sepsal také (1834) své mistrovské dílo „Pana Tadeáše," nejkrásnější ozdobu polské literatury. Líčí se v něm život a společnost na Litvě r. 1812 před nastávajícím vpádem Napoleonovým do Rus a to s takovou věrností, podrobností a živostí, že čtenář tímto říkaje moderním eposem jako okouzlena se cítí.

Obsah „Pana Tadeáše" jest následující: Litevské rodiny hraběte Horeška a zemana Soplice žijí ode dávna v sousedském záští. Jeden z hrabat Horeškův získal populárního a v okolí mocného Jacka Soplicu, zahrnul jej mnohými přátelskými službami, ba dával mu i naději na ruku jediné dcery své, — pokud mladého, mocného zemana potřeboval. Potom jej mrzce odbyl

a byl od něho v boji náhodou zastřelen. Jacek Soplica pojal chudou dívku, která mu porodila syna Tadeáše a nedlouho potom zemřela. Soplica stal se potom mnichem Bernardinem a zmizel na dlouho z krajiny, kterou kdysi slávou své udatnosti naplňoval. Na počátku eposu shledáváme syna jeho Tadeáše u strýce jeho, sudího Soplice v Soplicově, kde je právě velký sjezd okolní šlechty. Má se urovnati dlouhá pře Horeškův a Soplic o starý zámek. Tadeáš zahoří láskou ku mladé Sofii z rodu Horeškův. Jiný člen rodiny této, hrabě Horešek, přepadne se svými přívrženci Soplicovo a spoutá lidi sudího. Tu přijde sem ruský pluk učinit pořádek, obě nepřátelské strany smíří se však hned a obořují se na Rusy. Tak jsou všichni čelní účastníci tohoto příběhu nuceni opustiti domov. Jdou k polským legionům, které táhnou s Napoleonem na východ. Za nějaký čas dorazí tyto legiony pod generály Dombrovským, Kňazievičem etc. na pochodu do Moskvy do Soplicova, kde se Tadeáš se Sofií slavně zasnoubí.

Nedlouho po svém příchodu do Paříže pojal Celinu Šymanovskou a ucházel se o uprázdněnou stolici klassické literatury v Lausanně. Tu povolán byl na zřízenou právě stolici pro slovanské literatury na collége de France. Ač nebyl učenec, vzbudily přednášky jeho hned obecnou pozornost. I proslulí učenci, jako Michelet a Quinet, byli mezi nejhorlivějšími jeho posluchači. Přednášky tyto počaly dne 22. pros. 1840 a trvaly čtyry léta. V prvních dvou letech vypravoval M. s mnohou výmluvností dějiny civilisace a písemnictva u slovanských národův. V ostatních dvou letech zvrhly se však výklady jeho na zbožňování mysticismu Toviańského, jehož nejhorlivějším přívržencem se stal.

Přistoupením k sektě Toviańského počala v životě básníkově velmi smutná doba. Opustil pole vědy a snažil se přispůsobiti všecko, i dějiny polské literatury, onomu mysticismu a kázal obnovu císařství napoleonského. Následkem toho zbaven jest professury dekretem ze dne 12. dubna 1844. I rodinné štěstí jeho zničeno bylo tímto příběhem. Manželka jeho se pomátla a musila býti dána do ústavu choromyslných ve Vauvresu. Za nedlouho následovala trpká bída. R. 1847 opustil konečně sektu, ale tím nevypletl se z mystické exaltace. Běžel do Říma a sbíral tam polskou legii, která smutného osudu zakusila.

Od té doby vedl tichý život. Roku 1852 jmenován byl představeným arsenální knihovny. Roku 1855 zemřela mu manželka zůstavivši šest nezletilých dětí. Téhož roku poslán byl od vlády na východ, aby skoumal smýšlení ve slovanských zemích Turecka. Přijda do Cařihradu zemřel v náručí svých přátel dne 27. listopadu 1855. Mrtvola jeho převezena s velikou slávou do Paříže a pohřbena v Montmorency vedle tělesných zbytků choti jeho.

Co to?

Když nevidím Tě, slzí neprolévám,
A spatřím-li Tě, slastí neomdlévám,
A přec, když jsme se dlouho neviděli,
Jsem divně rozladěn a smuten celý,
A odpověď-li hledám na otázku,
Co pro Té cítím, přátelství či lásku?

Když umdlen bojem, uštván nadějemi
Po odpočinku prahnu — zdává se mi,
Že bych ho našel v obejmutí tvojím
A touže po něm, přece se ho bojím;
A opět hledám odvět na otázku,
Co pro Tě cítím — přátelství či lásku?

Jak často s hlavou strastmi naplněnou
A s duší roztouženou, rozbolenou
Sám nevěda, kam kráčí noha moje,
Jak ve snu došel jsem pod okna tvoje, —
A tam jsem zabloubal se nad otázkou,
Čím byl jsem veden, přátelstvím či láskou.

Pro zdraví Tvé bych směle v peklo vstoupil
A pokoj tvůj bych vlastním žitím koupil,
Však bych byl pokojem a zdravím tvojím,
Té touhy nepoznal jsem v srdci svojím —
A opět hledám odvět na otázku,
Co pro Tě cítím, — přátelství či lásku.

Když milou ruku tvou v své ruce cítím,
Mé srdce zachvívá se divným bitím,
A zdá se mi, že v tvojem obejmutí
Bych sladce usnout chtěl bez procitnutí —
A opět hledám odvět na otázku,
Co pro tě cítím, — přátelství či lásku?

Když jsem ty verše básnil, nevím ani,
Kde myšlenky jsem nabral k veršování,
Odkud mi přišly obraty a rýmy —
A dumaje nad těmi verši svými
Též sním a dumám nad otázkou,
Čím byl jsem nadšen — přátelstvím či láskou.

Sen.

Až osud donutí Tě, bys mne opustila,
A jest-li v srdci Tvém se láska nepromění,
Rač při loučení dbáti, bys mne nermoutila
A ani při loučení, nemluv o loučení.

Před smutným ránem nech ať v milém celování
Nám splyne sladko večer poslední jak v Edem,
A až nám uhodí již chvíle s bohemdání,
Tu navlaž ústa moje smrtonosným jedem.

K tvým ústům přitisknu svá ústa a tak směle
Před bledou smrtí oči nezamhouřím svoje,
Nechť usnu v rozkoši a prosním věky celé
Tvé líce líbaje a hledě v oči tvoje.

Až osud kdysi svolí, by po dlouhé době
Má v hrobě snící duše opět z mrtvých vstala,
O svojem o příteli snícím vzpomeň sobě
A sestup s nebes, bys ho v nový život zvala.

A opět položíš mne na své lůno bílé
A znovu pojmeš v milé náručí mne svoje —
Já pomyslím, že jsem jen dřímal krátké chvíle
Tvé líce líbaje a hledě v oči tvoje.

Dr. Ctibor Helcelet.

Plod zápasů.

Na B . . . z.

Slavíčku můj! ó leť a pěj,
Žehnáním prozvukuj,
Že po slzách sen vyplněn,
Že dospěl prozpěv tvůj!

Slavíčku můj! slož peruť svou,
Vem rozlet sokolův:
Spár ostřím nes na zlatě strun
Ten hymnus Davidův!

Neb zavzněl hlas, jímž osud kles,
A skryté břímě let
Plod vydalo, i stal se div, —
A vzraduje se svět.

Fr. Doucha.

Rozmluva.

K čemu nám jest mluva, duše milovaná!
K čemu; chci-li svůj cit s tebou podčliti,
Nemohu své duše do tvé duše vlíti:
Proč ji na slova mám rozdrobovat planá,
Která, než ti do sluchu a srdce vplynou,
V ústech zvětrají, z úst vypuštěná zhynou?

Miluji, ach! miluji, tak volám k tobě,
Ty pak smutna jsi a rdíš se pěkným hněvem,
Že své lásce nedostojím ve své mdlobě
Ani výmluvností ani vroucím zpěvem;
A jak v letargu já rady nevím sobě,
Abych za živa snad neoctnul se v hrobě.

Marným unavil jsem ústa rozmlouváním,
Teď je tvýma ústama chci uzavříti
A jen srdce tlukotem chci hovořiti,
I jen němým líbáním a objímáním.
Tak chci rozmlouvati hodiny, dny, léta
Do skonání, ba i po skonání světa!

Jan Pravoslav Koubek.

Na den zvěstování N. P. Marie.

Když jsem před Pánem — předce sluncem chmuru
Sehnul rozumné, hromovládné čelo,
Pán je jak duhu povznesl k nebi vzhůru,
Že se tisíci blesků rozeskvělo.

I budu skvíť se, veleslavě víru,
Když sprchnou v drobtech nebes šírých stropy:
A když můj národ lekne se potopy,
Vzhlédne na duhu, pomní smlouvy míru . . .

Pýchu mou, Pane, pokory duch vznítil,
Na blankytu ač lesknu se nebeském,
Ne svojím, Pane, bleskem já zasvítil:
Můj blesk je ohňův tvojich slabým leskem.

Já přehled nížin lidstva obor šírý
S domněnek davem — různých barvou, šumem:
Velkéť a kalné, když jsem zřel rozumem,
Malé a jasné před očima víry . . .

Rozume lidský, malý's ty před Pánem,
Tys kapkou v dlani Jeho všemohoucí,
Svět tě nesmírným zove oceánem,
Chtě vzletět k nebi na tvé vlně dmoucí.

Zdáš se dotýkat břehův na obzoru:
Nadarmo letí plachtou rychlá lodí;
Oplývá zemi — nevniká na horu;
Tvá vlna nikdy v nebe neuvodí ...

Dmeš se, oplaskáš, černáš se a blýskáš,
Propasti ryješ, vzhůru k nebi prýskáš,
Povětří kalíš chmur svých perutěmi
A padáš ledem — tys vždy přikut k zemi.

A záblesk víry, jižto nebe nítí,
Stápí tvé krapky, zažíhá tvé hromy,
A v tvá zrcadla vyjasněná svítí:
Ach, ty bez víry byl bys nevidomý!

Naděje.*)

Kroupy na roli zmařily naděje,
Na věnce žencům nezbylo ni klasu;
Co činí rolník? Aj na novo seje
A znovu lepších naděje se časů. —
O nebraň, nebraň citův mojich roli
Naděje zrnem blaživým osívat:
K nebesům vzrostly matky Polsky boly; —
Dovol, ach dovol o naději zpívat!

Sirotek usnul, schvácený jsa bolestí;
Čáka ho kojí, že zas uzří matku,
Ve mladé duši svítá zoře štěstí
A vše odívá v libou ve pozlátku.
Chceš-li ho vyhnat z takých mamů kraje?
Chceš-li mu jeho blahý sen rozvívat?
Nebuď ho, probůh, nevolej ho z ráje;
Dovol, ach dovol o naději snívat!

Kostlivec spartský věky prospav celé,
Vzbudil se, povstal, slávou novou svítí;
A prachy Polsky ještě také vřelé
Žeby již nikdy neměly ožíti?
Budouť je, budou všecky děti dělné
Ohněm svých srdcí vroucích rozehřívat,
Z popelův září jiskry nesmrtelné:
Dovol, ach dovol o naději zpívat!

Ještě Bůh dobrý mocen tvořit divy,
Kvílení naše v nebe k němu vzletá.
Slyšíš? Jak hučí bouře přes ty nivy,
Jak vře a hřmí a duní vulkán světa!
Končí se — končí hrozné láv těch vary,
Hromy jich pomsty slyšíš se ozývat;
Nesklameť silné víry Bůh náš starý:
Dovol, ach dovol o naději zpívat!

Dovol se dívat v hvězdy ve zářící,
Naděje květem i hrob Polsky šatit,
Nadějí blahou žijí nešťastníci,
Naději nikdy nesmíme potratit,
Lid žije potud, pokud nepřestane
Naděje svojí blahé písně zpívat,
Ona ho vzbudí, až i z mrtvých vstane:
Dovol, ach dovol o naději snívat!

K matce Polce.

O matko Polko, u syna-li tvého
Se leskne v oku veleducha záře,
A dávných otcův čestná hrdost z jeho
Mu hledí čela i z dětinné tváře;

Svých druhův mladých kruhy opouští-li
A běží k starci, co mu dumy pěje,
A poslouchaje, pakli hlavu chýlí,
Když se mu předkův vypravují děje:

O matko Polko, tvůj syn zle se baví;
Bolestné Matky kleknouc před obrazem,
Hleď na meč, pod nímž srdce jí krvaví:
Vrah takým prsa prožene ti rázem.

*) Báseň tato, z části Mickiewiczem z části Moravským složená, povstala za pobytu Mickiewiczova v Poznaňsku po nešťastné válce roku 1831.

Nechť svět si celý v míru blahém kvete,
Nechť usmíří se vlády, lidé, zdání:
Tvůj syn jest vyzván na bojiště kleté,
Na mučenictví beze z mrtvých vstání.

Kaž jemu záhy v jámě na samotě
Se učit dumat, líhat na rohoži,
A vlhkou páru dýchat ve shnilotě,
Dlíť s jedovatým plazem v jednom loži.

Tam nechť se učí pod zemí hněv dávit,
A být jak propast v mysli nestížený,
Jak shnilým dechem tichou řečí trávit,
Mít skromnou tvářnost jak had zamražený.

Náš Vykupitel, děcko v Nazaretu,
Se pěstil s křížkem, na němžto svět zbavil:
O Matko Polko, já bych dítě tvé tu
Již zábyvkami budoucími bavil.

Ovíjej záhy řetězem mu ruce,
Kaž, ke kolečku nechať zapřahá se,
By při katovské syn tvůj nebled muce,
By nezarděl se, provaz vida na se.

Neb on nepůjde s hluky dávných reků
Kříž slavně zatknout na Jerusalemě,
Neb jak nového vojínové věku
Být na svobodu — krví kropit země.

Neznámý slídič vyzve si jej v pole,
Soud s ním se potká úkladný a zrádný,
A bojiště kdes bude v skrytém dole,
A nález o něm vydá vrah vševládný.

Za pomník na hrob zmoženému spory
Sloup zůstane a břevna šibenice,
Za slávu krátký pláč se ženské líce
A dlouhé noční bratrův rozhovory.

Václav Štulc.

Sbor střelcův.

V středu skal i jarů,
I polí i hlohů,
Při zvuku oharů
I ručnic i rohů,
Na koni, co v cvalu
Sokolí má let,
Se zbraní, co v palu
Nad hrom umí hřmět:
Dále jen, dále jen z kroku v krok,
Z kroku v krok — na poskok!

Vesele, jak dítě,
Zbujný jak vášnivec,
Odvážně, ukrytě
Boj začal myslivec.
Vystřelil na zvoru,
Krev zatápí luh,
Zaměřil nahoru,
Peří sype vzduch.
Dále jen, dále jen z kroku v krok,
Z kroku v krok — na poskok!

Kdo zubra vyvede
Z ohrady za rohy?
Kdo srst tvou, medvěde,
Nastlal ti pod nohy?
Hoj lesy, znějte přec,
Ozvete se v sbor!
Vystřelil myslivec,
Král borův i hor.
Dále jen, dále jen z kroku v krok,
Z kroku v krok — na poskok!

Čí důvtip hnal rojem
Ptáky do osidel?
Kdo to vzal výbojem
Praporce jich křídel?
Hoj větry! dujte přec,
Ozvete se v kůr:
Vystřelil myslivec,
Král větrův i chmur.
Dále jen, dále jen z kroku v krok,
Z kroku v krok — na poskok!

Fr. J. Burian.

Z myšlenek Anděla Slezského (Jakuba Bema) a S. Martina.

Stupně pravdy.

Některé pravdy mudřec zvěstuje každému,
Některé zase šepce národu jen svému,
Některé svěří jenom příteli věrnému,
Některé ale zjevit nemůže žádnému.

Já.

Ten hudec záhubou je orkestru každého,
Jenž hraje chce dát nejvíc slyšet hlasu svého.

Praktika.

„Nač budu potřebovat“ ptalo se pachole,
„Třírohy, čtveroúhly, kola, parabole?“ —
„Že potřebné,“ dí mudřec, „musíš nyní věřit;
Nač jsou potřebné, poznáš, až svět začneš měřit.“

Karel Havlíček.

Marii.

(Páno na Alpách v Splügenu.)

Ach nikdy — nikdy již se s tebou nerozstanu!
Ty mořem, po zemi jdeš v dalnou za mnou stranu,
I na ledovcích zřím tvých sledů vnadu
A hlas tvůj slyším v šumu alpských vodopádů:
A vlasy se mi ježí, hledím-li za sebe —
Já lekám se — a přec jen toužím spatřit tebe!

Nevděčná! an já v hor těch nebetyčných lůně
Znikaje v chmurách, v bezdné klesám tůně,
Krok zadržuju, zmrazen věčným chladem ledů
A oči protíraje, v dál svůj pohled vedu,
Severní hledám hvězdu, v chmurné patře nebe,
A hledám Litvu, hledám domek svůj i tebe — —
Nevděčná! právě snad, jsouc besed panovnicí,
S veselým úsměchem se vrháš v rej tančící,
Snad v nových milostkách se opět bavíš,
A o té naší lásce — se smíchem vyprávíš! ...

Ó rci — zdaž jsi ty šťastna, tvoje nevolnice
Že svou tě paní zvou, svá hrdla schylujíce,
Že rozkoš uspává i radosť, že tě budí,
Že žádná památka již srdce ti netrudí?
Či šťastnější bys byla, sdílíc osud jeho,
Jenž věren ti, byl zahnán do světa širého?

Ach! já bych za ruku tě po těch skalách vodil,
A písněmi bych svými cesty strasť lahodil —
Já první bych se v proudy vrhal divé
A pod tvou nožku kamení rval ochranlivé,
I přešla by tvá nožka sucha přes ty zdroje,
A celováním ohřál bych zas bílé ručky tvoje!
Pod horskou chatrčí by spočinek nám kynul:
Tam s plecí svých bych pláštěm tě obvinul,
A ty bys, pastýřů usedši při plamenu,
Usnula, vzbudila se zas — na mém ramenu! ...

Fr. Žherský.

K SAMOTĚ.

Ó samoto! jak v chladný proud já k tobě pádím
Z života žárů, trýzní, úpalů:
S jásotem ve vlnách mdlé údy chladím
V objetí zářivého křišťálu!

Nořím se, vzlétám, kroužím myšlénkami,
Jak s vlnami jich bavívám se hrami,
Až ochladlý a umdlen stavím svoje kroky
A — na chvíli — v sen padám ve hluboký.

Tys živel můj! Tvůj vlnek chvějný jas
Mi srdce lahodí a hoře tlumí mrakem.
Ach proč — jak ryba — pták já znovu musím zas
Vzlétati k výšinám a slunce hledať zrakem?

Ve výši bez dechu a v níži chladu robem,
Já rovně vyhnancem v tom živlu obém!...

Fr. Žher. kj.

ARCIMISTR.

Jest mistr: ve sbor vzal všech duchův pluky
A všecka srdce zladil na přízvuky,
Vše živly natáhl jak struny k shodě:
A po nich vichřici i hromy vodě
Hrá, pěje od počátku píseň vnadnou; —
Svět posud její strůjnost nejal skladnou.

Jest mistr: malovalť on na blankytě,
Odrážel barvy na vln spodním rovu,
Kolosů vzory řezal na hor štítě
A v země hlubinách je odlil z kovu:
Z děl četných, po věky ty nepřehledné,
Svět nejal tvůrce ani v mysli jedné.

Jest mistr výmluvný: moc boží skvělou
Jen několika slovy lidem značil,
A myšlenek i děl svých knihu celou
Sám hlasem, činem, divem vytlumačil;
Svět, dotud velkost mistra nechápaje,
Dnes pohrdá jím, za bratra jej maje! —

Umělče zemský! čím tvé obrazení?
Čím řezba tvá? čím slov tvých seřadění?
Ty lkáš, že někdo v tlumu zeměsynů
Tvé mysli nerozumí, mluvě, činu?
Hleď k mistru, synu z boha! — nepoznání
Trp *všední tlupy*, její pohrdání!

ODPADLÍK.

Co se nedávno stalo v Iraně,*)
Opěvám světu celému:
Na kašemírském used dyvaně
Baša ve prostřed haremu.

Pějí Řekyňky, pějí Čerkesky,
Křepčí zajatky Kirgisa:
Těm ve zřenicích safír nebeský,
A tam-těm stíny Eblisa.

*) Iran, domácí název Persie. — Eblis m., černoduch u mohamedánů. — Kizlar-aga, náčelník černých kleštěnců v a dozorce nad odaliskami. — Efendy! as tolik co naše „pane.“ — Aldeboran, hvězda stálice první velikosti v souhvězdí „býka.“ — Lohistan; Leh, město hlavní Ladaku čili Ladhaku kterážto země náleží k Tibetu; Lehem vede dráha karavanového obchodu mezi Indií a Persií; Lehistan' tedy „krajina Lehu.“ — Harač, daň z hlavy čili osoby. — Baša troj-túlný, t. j. tří koňských ohonův' jinak troj-buňčučný.

Nevidí baša, nemáť i sluchu;
Zavěsil turban nad zrakem:
Dříme, a táhna dýmy z čibuchu
Okryl se vonným oblakem.

V tom hlomoz u „vrat blahosti“ vzejde,
Rozstoupí sluhův se řady:
S cizí zajatkou kizlar-aga vejde,
Skloní se před ním, a „Efendy!“ praví:

„Ty, jehož jasnost takové moci
Mezi hvězdami dyvanu,
Jako v brilantech na šatu noci
Ohnisko Aldeboranu“:

„Rač ke mně blysknout, hvězdo dyvanu,
Jsem dobrých novin tlumačem;
Služebný vítr, hle, z Lehistanu
Daří tě novým haračem!“

„Padyšah nemá takéž křoviny
V Stambule v „rozkoší sadu“;
Onať rozenkou zimné krajiny,
Kteréž tak zpomínáš vnadu.“

Tuť rouško, jež jí vděky uháší,
Odslonil, — dvůr v podiv hlesne;
Troj-túlný baša hled jen k ní vznáší,
Vypustí čibuch a — zesne.

Chýlí se na bok, turban mu spadne,
Spějí ho zbudit; — ó divy!
Ssinala ústa, smrtí tvář vadne,
Renegát baša neživý!

Fr. Doucha.

Tři Budrysovci.

Starý Budrys tři syny, švárné jak on Litviny
Na dvůr svolal a takto jim velí:
„Koníky si sedlejte, brnění připínejte,
Bruste šavle a okujte střely.“

„Neb jsem slyšel ve Vilně, že naši strojí pilně
Tři výpravy na tři světa konce:
Olgierd na Rusy půjde, Skirgiel Lechům vyrube,
Kníže Kejstut zažene Teutonce.“

„Všichni zdrávi, silni jste, jděte sloužit vlasti své,
Bůh litevský s vámi, chlapci moji;
Letos já nepojedu, ale povím vám radu:
Tři jste, rozjeďte se cestou trojí.“

„Jeden z vás táhnout musí za Olgierdem na Rusy
Ponad Ilmem k branám Novohradu;
Tam jsou kupci šuhaji, peněz jak sněhu mají,
Drahých zboží, sobolin hromadu.“

„Druhý na západní zem za knížetem Kejstutem
Vyjet musí na křižáky peské;
Tam je sukna všech barev a burštýnu *) jako plev,
S drahým kamením ornáty kněžské.“

„Se Skirgielem ať třetí za Němen si vyletí;
Bohatství tam mnoho nenaleze,
Za to sobě naplení dobrých šavel, brnění
A nevěstu odtamtud přiveze.“

„Žádné zajaté holky nejsou pěkné jak Polky,
Veselounké jak mladé kočičky,
Líčko bílé jako sníh, černé brvy na očích,
Zrak se blyští jako dvě hvězdičky.“

„Odtamtud já před časy, když jsem byl z mladé chasy,
Lešku jsem si přivezl za ženu;

*) jantar (bernstein).

Ač jest dávno pod zemí, přec si ještě vždy na ni,
Když v tu stranu hledím, připomenu.“

Když jim takto radu dal, syny svoje požehnal;
Oni sedli, vzali zbraň a jeli. —
Prošel podzim a zima, žádná o nich novina,
Což snad padli proti nepříteli?

Po sněhové záměti do vsi branný kůň letí,
Pod halinou jakás kořist těžká:
„Jistě z Němec, můj synu, vezeš pytel burštýnu?“ —
„Ne můj otče, to nevěsta Leška!“

„Po sněhové záměti do vsi branný muž letí,
Pod halinou jakás kořist těžká:
„To je koš, v tom košíku Novohradských rublíků?“ —
„Ne můj otče, to nevěsta Leška!“

Po sněhové záměti do vsi jede muž třetí,
Kořisti pod pláštěm nese dosti;
Než však kořist ukázal, starý Budrys již kázal
Sezvati na třetí svatbu hosti.

Karel Havlíček.

Paní Tvardovská.

Jedí, pijou, lulky hoří;
Tance, chlasty, rejd do kola;
Div že krčma se neboří,
Cha cha, chy chy, hejsa, hola!

Pan Tvardovský konec stola
Napnul boky jak sto baší:
„Výskej, duše, výskej!“ volá,
Chechtá se, bančí a straší.

Žoldnéři, jenž na stůl buchá,
Všem zlořečí, světu pýcha,
Mávnul šavlí kolem ucha:
Ze žoldnéře ovce tichá.

Na patrona, jenž se sklonil,
Džbán vyprázdniv na dva rázy,
Váčkem zlatým pozazvonil:
Pan patron jak psík se plazí.

Ševci vytal v nos tři bodky,
K mozku připial tři troubelky,
Mlasknul: mlask — a gdaňské vodky
Z mozku vytočil sud velký.

A když pil z kalíšku vodku
Kalich hvízdal, blesk v něm kmital,
Patří na dno: — „I ty šotku!
Jak jsi kmotře sem zavítal?“

Byl ve vodce ďáblík na dně,
Jak Němčisko se tam točil,
Poklonil se hostům ladně,
Smekl klobouk a vyskočil.

Vskočil, vpadl na podlahu,
Zrůstal, zrostl na půl sáhu,
Měl kopýtko, nos jak háček
A paznehty jako špaček.

„A, Tvardovský — vítej brachu!“
Řka, poskočil jako křeček:
„Což mne neznáš, pane Lachu?
Já jsem Mefistofeleček!“

„Však mám zápis na tvou duši;
Datován je z Lysé Hůry,
Psán na kůži jak se sluší;
Moji čerti, ty nestvůry,
O tom písmu dobře vědí;
Po dvou letech měls přijíti
Do Říma, kdež papež sedí,
Bych si tebe mohl vzíti.

„Sedm roků již uteklo,
Déle zápis tvůj neplatí:
Tys jen čáry klamal peklo,
Nechceš se tam odebrati.

„Pomsta, ač lenivá bývá,
Zahnala tě v tuto sluji:
Ta krčma se Řím nazývá,
A já vašnosť arretuji.“

Tvardovský ku dveřím kvapil
Na toto dictum acerbum;
Ďábel za kontuš ho lapil:
„A kde jest nobile verbum?“

Co tu počít? Těžká rada,
Zmařit vůli satanovou —
Než Tvardovský na spis padá
A vymýšlí těžkosť novou.

„V spis nahledni, starý ďase!
Také výminky v něm stojí:
Až po jistém přijdeš čase,
Abys sebral duši moji.

„Mně dle smlouvy nic nebrání,
Zapřáhnout tě do roboty,
Třikrát ty mé rozkázání
Musíš vykonat do joty.

„Slyš! té krčmy štít jsi zočil?
Kůň na plátně malovaný.
Rád bych na kůň v sedlo skočil,
Kůň ať letí jako štvaný.

„Skruť mi z písku pět bičíků,
Abych měl čím pohnat koně.
Dům mi vystav v tom lesíku,
Bych si odpočal po honě.

„Dům buď ze zrnek ořechů,
Štít ať sahá do oblaků;
Z brad židovských zbuduj střechu,
Pobitou semenem z máku.

„Za míru si vezmeš cvoček,
Na coul tlustý, na tři dlouhý;
V každé z makových zrneček
Vbiješ laťák jak do douhy.

Ďábel do povětří vskočí,
Koně čistí a napájí,
Potom z písku biče točí,
Koníku již nohy hrají.

Již Tvardovský v sedle sedí,
Koně pohání bičiskem,
Jede klusem, cvalem, tryskem,
Již i na domeček hledí.

„Vyhráls, vyhráls, Luciperku!
Než věc druhá milá není:
Teď se skoupáš v tomto čberku,
Voda v něm má posvěcení.“

Ďábel krčí se a dusí,
Zimný pot se z něho lije;
Leč pán káže, sluha musí,
Chuďas stopil se do šíje.

Jako šíp vyletěl z vody,
Otřás se, až kostmi chřestal:
„Teď již můj jsi! — Jaké škody!
Lázeň nejhorší jsem přestál.“

„Ještě jednou — do třetice!
Však hned praskne moc čertovská! —
Pohleď! Tam stojí mladice,
Moje ženuška Tvardovská.

„Půjdu na rok k Satanáši
Za tebe; — máš dovolenou —
A ty co muž s mojí ženou
Máš rok pobýt v jizbě naší.

„Přísahej jí úctu, milosť,
I poslušnosť, jak se sluší,
A v jednom-li neobstojíš,
Pak se celá smlouva zruší.“

Ďábel půl uchem poslouchá,
Půl okem na žínku bliká;
Ještě bliká a naslouchá,
Než již stojí tam, kde klika.

Pan Tvardovský ďábla škádlí,
Ďábel po jizbě se stuchá,
Vyčmuchal u klíče dírku:
Jak čmuchal, tak posud čmuchá.

Bed. Peška

Svitezianka.

Ballada z národního podání.

Jaký to hoch je v kráse a mládí,
Jaká to s ním je děvice?
Svíteže vody mile kde chladí,
Při světle bloudí měsíce.

Ona mu dává z koše maliny,
On za to kvítka do vínku,
Kochankem jistě té jest dívčiny,
Zvolil ji za svou dívčinku.

Každý den právě o jisté chvíli
Pod to se schází stromoví,
On v boru zdejším střelectví pílí —
Kdo ona? — Nikdo nepoví.

Odkud je, marně zvědět se touží,
Ani kde prchla, vybádá;
Vzejde jak bludička na kaluži,
Jak oheň v noci dopadá.

„Řekni mi devo, spanilá, milá,
Tajnosti nám třeba není —
Kterou jsi cestou ke mně kvapila,
Tvého kde místo zrození?

Minulo léto, sežloutlo listí,
Deštivá doba přichází,
Mám čekat vezdy na tvoje příští
Jezera pusté na hrázi?

Stále jen hvozdem jak srna bloudíš
S upírem těkáš v noc temnou,
Ke mně se raděj družně přiloudiž,
Jenž tě tak kochám, buď se mnou.

Chýže má odtud není daleká
Uprostřed husté lesiny,
Ovoce hojnost i hojnost mléka
Hojně mám také zvěřiny.“

„Dosti!“ odpoví, „drzí mladíku,
Vím já, co řek otec šedý:
Slavičí vděky v muže jazyku,
V srdci však zrády jsou jedy.“

„Více se klamu vašeho bojím,
Než věřím v měnivé plání,
Snad bych se k prosbám sklonila tvojim,
Zda však je v lásce tvé stání?“

Hoch kleče skládá přísahu svatou,
Tajemné mocnosti vzývá,
Klne se svědkem, lunou to zlatou —
Splní-li? budoucnost skrývá.

„Svatě slib chovej, toť moje rada,
Neboť kdo přísahu zruší,
Těžké to viny na sebe skládá,
Hříšné pak běda je duši.“

Děva to řkouc již více nečeká,
Vínek si vloží na skráně,
A kynouc střelci, mizí zdaleka
Ve jasné mlhové bráně.

Marný je hocha toužný spěch za ní,
Úhybům zběžným by dostál;
Zmizela větrů lehké jak vání,
A on zde samoten ostal.

Osaměl — stezkou vrací se divou —
Boří se půda bahnitá —
Vůkol vše ticho — jen šelestivou
Haluzí noha pozmítá.

Nad vodou jde, krok bludný ho nese,
Bludnýma zírá očima,
Zašuměl vítr po hustém lese —
Voda se bouří — povzdymá.

A pozdymá, bouří, tůň se rozstoupá —
Nezřené nikdy vidění!
V Svíteže jasné hladině houpá
Krásné se dívky zjevení! —

Líce ty něžné, jak bílá růže
Rosena v jitřenky slze,
Půvaba ta se halí co bůže
V lehýnkém rouše co mlze.

„Hochu můj milý, jarý ty v mládí,
Zapěje s citem děvice,
Proč ty kde vody Svíteže chladí,
Při světle bloudíš měsíce?

Pro dívku plachou proč bys naříkal,
Která tě v háj sem pozývá,
Hlavu ti mate, a když bol vznikal,
Snad se ti ještě vysmívá?

Dej slovu mému vřelému sluchu,
Vzdychání zanech a žalů,
Ke mně pojď, v blahém spojení ruchu
Poplynem v jasnu krystalů.

Nechceš tu jako laštovka šibká
O vody hladinu vadit?
Neb čile se mnou vesel co rybka,
Plyna ve vodách se chladit?

Za noci v loži stříbrném na dně
V úkrytu zrcadel jasných
Na měkku hebkých lilijí vnadně
Zasnout u viděních spasných?

Záslona prsa labutí zjeví —
Hoch zírá ku zemi skromně,
Vábně zní zvuky zovoucí děvy:
„Blíže pojď, blíže si pro mne.“

Lehce se vznáší v těkavém vánku,
Vine se v oblouky duhy,
Hladinu čeří až kolem stánku
Z perlí se lesknou jí pruhy.

Pospíchá střelec, stane zas v běhu,
Skočit chtěl, nyní zas nechce,
Až vlnka bystrá šplouchne u břehu,
Nohy se dotkne mu lehce.

Víc ho ošplíchá a tak ho vnadí,
Až srdce mile zachvívá,
Jak ruku tajně hochovi v mládí
Dívka když stiskne stydlivá.

Zapomněl střelec na svon dívčinu,
Porušil přece slib svatý,
V záhubnou spěchá slepě hlubinu,
Novým zas povabem jatý.

Běží a patří, patří a běží —
Vod ho již dělí mezera —
Vzdaluje dál se pevných pobřeží,
Kolébán v středu jezera.

A již dlaň něžnou v své vine dlani,
Na líci vábném dlí oči,
Ústem se k ústu růžnému sklání,
V blahém se záchvatu točí.

Vichr tu zavál — oblak ten splynul,
Ji v lesky luzné jenž halil —
A střelec, úžas když na to minul —
Děvu zřel, — k níž věrnost zkalil.

„Přísaha tvá kde a rada moje?
Víš-li kdo přísahu ruší,
Na život bídy že hrne si zdroje,
Bídu též na svoji duši?

Vlnkami nemáš více zahrávat,
Poplývat v hloubi přejasnou,
V pozemním temnu budeš ostávat,
Kalem ti zraky vyhasnou.

Duše tvá při tom známém stromoví
Vyčekej pravěké časy,
Pekla ať muka stále se noví,
Aniž je doba ti zhasí."

Slyší to střelec, krok mu umdlívá,
Bludně již hledí do kola —
Vlnění bouře stále přibývá,
Vichřice houštinou volá.

Vlnění, bouře — vře to až do dna,
Proudí to vírem vždy více,
Rozvírá jícen propast podvodná —
Mizí v ní hoch i děvice.

Voda se dotud bouří a pění,
A vždy při světle měsíce
V mlhách se vine temné vidění:
S jinochem jest to děvice.

Ona po jasném plyne jezeře,
On kvílí při onom stromoví;
Kdo je ten mladík — lovcem byl zvěře;
A kdo ta děva? kdož se to doví?

J. V. Houra.

Útěk.

On vojuje — rok uplynul,
Nevrací se — snad už zhynul.
Panno, škoda plných vnad,
Od knížete jede svat.

Kníže slaví kvas na dvoře,
Panna pláče na komoře.

Její oči, ty hvězdice,
Teď jak dvé cisterny kalné,
Její líce jak měsíce
V nově tvář teď blednou valně;
Běda vnadám, běda zdraví.
Matka pláče z velké tíže,
Na ohlášky dal už kníže.

Svatba jede hlučně, zvučně.
„Nepovezou mne k oltáři,
Povezou mne ku hrobaři,
Ustelou mi v černé zemi.
Já umru, když on nežije,
Tebe, matko, žel zabije."

Kněz ve zpovědnici sedí —
Čas, ó dcerko, ke zpovědi.

Přišla kmotra: Neměj strachu,
Vyžeň kněze, nevěř tlachu.
Bůh a víra, klam a snové,
Kmotra útěchy má nové.
Kmotra stará moudrost velká,
Má paprocí květ a zelka,
Ty máš milencovy dary,
Přišla jsem na mocné čáry.

Vlasy jeho v hádě spleť,
Dva prsténky utvoř hned,
Z levé ruky krve dej
A hada jí polívej;
V prsténky to budem lít,
Musí přijít a tě vzít! —

Panna kvílí — jezdec pílí.
Proklínáno — pospícháno,
Již pokojík otevřel,
Panno, či máš strach a žel?
Ztichnul, usnul dvůr do kola,
Panna slouchá — zvon zazvoní,
Půlnoc bije — stráž nevolá,
Panna slyší — dupot koní,
Brytan jak by hlasu neměl,
Zavyl zticha a oněměl.

Zaskřípaly dveř podvoje,
Někdo jde po síních dlouhých,
Otevrou se dvéře troje,
Jedny zavrou se po druhých.
Vkročí jezdec celý v běli
A usedá na posteli.

Čas utíká jako řeka,
V tom kůň řehtal, sova vyla,
Zvonec dozněl. — „Pojď, má milá,
Kůň zařehtal, kůň můj čeká,
Vstaň a sedni na kůň můj,
Věčně's má a já jsem tvůj."

Měsíc svitne — jezdec lítne
Po dolinách, po horách,
Panno, panno, máš-li strach?

V poli kůň se větrem nese,
Nese lesem — hlucho v lese;
Tu i onde povyhnaná
V suché jedli kráče vrána,
Vlkův zraky z tmavých slují
Jako světla prokmitují.

„Cválej koni, cválej dál,
Měsíc sestupuje s chmur,
Než sestoupí měsíc s chmur,
Máš přeletět deset skal,
Deset řek, devátý dvůr,
Za hodinu pěje kůr."

— Kam mne vezeš? — „Aj kam? Domů;
Dům můj na hoře při háji,
Ve dne netěžko nikomu,
V noci jedeme potají."

— Máš ty zámek? — „Hrad veliký,
Zavřený, ač nemá kliky."
— Můj miláčku, jenom prudce,
Zastav na luze maličko. —
„Drž se sedla, holubičko
Pravou rukou — co máš v ruce?
Či to měšek k práci vzatý?"
— Ne, to jest oltářík zlatý.

„Nač to držet? Jízda běží,
Zem se třese na mém honě,
Již před koněm propast leží,
Zahoď knížku, pustím koně."

Koník jak by prost břemene
Skokem deset sáhů žene.

Letí křivě přes bahnisko,
Kolkol pusto. Jen bludička
Před nimi co průvodnička
Letí z hrobu na hrobisko,
Kde přeletí jako kvítí,
Jasnomodře stopa svítí,
A tou stopou jezdec letí.

— Můj milý, jaká to cesta?
Tu není stop po člověku —
„Dobrá cesta, kde nevěsta
Křivě jede na útěku.
K nám bez stopy přístup těžký.
Nevstoupí, kdo přijde pěšky,
Bohatého koně vezou,
Ubohého sluzi nesou."

„Cválej koni, cválej jen,
Od východu blýská den,
Za hodinu bije zvon;
Než udeří ranní zvon,
Máme býti přes dvé skal,
Přes dvé řek a velký zvůr,
Za hodinu druhý kůr."

— Drahý, stiskni uzdu v pěstě,
Kůň se leká, bokem sadí,
Plno skal i dřev na cestě,
Kůň o dřevo mnou zavadí. —
„Milá, co to za pletenec,
Jaké máš to v ruce strunky?"
— Můj miláčku, to růženec,
Škapulíře a korunky. —

Šňůrka prokletých oříšků
Koníkovi míhá v oči,
Jak se chvěje, bokem skočí,
Zahoď, milá, zahoď hříčku.“
Kůň pak zbaven bázně letí,
Uběh pět mil do zapětí.

— Co to za hřbitov, můj milý?
„To jsou zdě, co hrad můj střeží.“
— A ty kříže — ty mohyly?
„Nejsou kříže, to jsou věže.
Přes zeď skokem přejdem prahy,
Tu na věky konec dráhy.“

„Stůj, koníku, koni stůj,
Přebyls, nežli zapěl kůr,
Tolik řek a skal i zvůr,
A tus strnul, koni můj.
Vím, proč trneš, ty-li víš?
Mne i tebe bolí kříž.“

— Proč, můj milý, proč jsi stanul?
Zimní rosa mnou zachvěla,
Zimní vítr mne ovanul,
Kryj mne pláštěm, trnu celá. —
„Přitul hlavu, moje milá.“
— Na tvá ňádra hlavu kladu,
Hlava má se rozpálila,
Může ohřít kámen v chladu.

„Jaký cvok to ocelový?“
— Křížek to, co matka měla. —
„Křížek ostrý jako střela,
Čelo raní, tváře pálí.
Pryč s tím cvokem, zahoď v dáli.“

Padna na zem křížek zniknul,
Jezdec pannu v půli tisknul,
Z očí, úst mu oheň blysknul,
A kůň lidským smíchem hyknul.
Přeskočili zídku v hon,
Kůry pějou, bije zvon.
Než kněz přišel na mši zrána,
Zmizel kůň a s jezdcem panna.

Na hřbitově tuto temně
Stojí kříže dál a blíže,
Ale jeden hrob bez kříže,
Zanechána čerstvá země.

Kněz nad hrobem dlouho dlel
A mši za dvě duše pěl.

Pešk a.

LILIJE.

Ballada.

Jak ta paní zločinná
V pána nože zatíná,
Zavraždí ho, pochová
V háji místo hřbitova.
Palouk hrobem ve háji
Na tom bystrém ručaji.
Hrob lilijí osívá,
Osívá, si zazpívá:

„Rosť ty květe vysoko,
Jak pán leží hluboko,
Jak pán leží hluboko,
Tak ty rostiž vysoko!“

Potom krví zbrocená
Žena tato — nežena
Běží loukou, doubravou,
Horou, dolem, po stráni,
Větřík věje nad hlavou,
Ve tmě chmury pohání,
Vrány tu, tam krákají,
Sýčkové v to volají.
Běží dolů pod rybník,
Tam kde starý roste buk,
Kde má chatu poustevník
Ťuk, ťuk, ťuk, ťuk, ťuk.
„Kdo to!“ Chatu otvírá

Vyjde stařec v zápětí;
Paní — tvář má upíra
Křičíc v chatu přiletí.
Ha ha! rety zsinalé,
Ve sloup oči převrací,
Chví se v bázni nemalé,
Muž se za ní potácí!
„Bůh buď s tebou předrahá,
Jaký tě sem osud vnes,
Slota, tma se rozmáhá,
Jak jsi přišla sama v les?“
„Pohleď za les, za vodou
Mojich zámků spatříš zjev,
S Boleslavem vévodou
Odtáhl muž na Kyjev;
Z vojny muž se nevrací,
Léta letí — neběží,
Cnosť se snadno potrácí,
Mladáť jsem já v mládeži.
Věrnou jsem mu nebyla,
Ach jsem podlá bídnice,
Vojna se již skončila
Král je přísný velice.
Ha ha muž se nedoví
Aj tu krev, aj tu nůž,
Po něm již, po něm již!

Vyznala jsem nevěru,
Ústa tvá ať vypraví,
Jakou mám dát oběru,
Co mne viny pozbaví;
Ach půjdu až do pekla,
Snesu biče, plameny,
Aby život skalený
Věčná noc mi povlekla!“
„Ženo má“, kmet odtuší,
„Neděsí tě zločiny,
Z pekla máš strach na duši?
Přej si klidné hodiny,
S bázní pryč a zjasni líc,
Nezví se tvá vina víc!
Božíť soud je takový,
Že co činíš ukrytě,
Jenom muž tvůj vypoví,
A ten dříme v pažitě.“

Paní řeč ta těšila
Utíkala, spěšila,
Běží nocí do domu,
Nic nemluví nikomu.
Vyšly děti před vrata
„Mámo“, křičí na máti,
„Kdy se táta navrátí?“
„Nevím — věc to proklatá,
Za dvorem je v mýtině,
V pozdní přijde hodině.“
Večer děti čekají,
Druhý, třetí čekají,
Týden celý čekají,
Potom zapomínají.
Zapomenout těžko je,
Zvlášť kdy nelze vyhnat hřích,
V srdci není pokoje,
Nikdy na rtech není smích,
A nikdy snu v zřenici,
Neboť často v noční čas
Klepá cos a klepá zas,
Chodí sem tam světnicí,
Dotýká se dětiček:
„To já jsem váš tatíček.“
Přešla noc, spát těžko je,
Nelze vyhnat z mysli hřích,
V srdci není pokoje,
Nikdy na rtech není smích.

„Jdi tam, Hanko, na dvůr ven,
Slyším lomoz na mostě,
V prach se jezdci boří jen,
Podívej se na hostě,
Na silnici jdi a v les,
Zda nejde někdo dnes!“
Jedou, jedou, chvátají,
Mrak na cestě veliký,
Vraníci ržou, řehtají,
Ostré září mečíky.
Jedou, jedou pánové
Nebožtíka bratrové.
„Vítej paní rozmilá,
Zda jsi chorá nebyla?
Kde je brat?“ — ‚Nebožtík brat!
Zemřel, trudno povídat.‘

„Klam to, žij jen pokojně
Již je dávno po vojně,
Bratr vesel zdráv je ti,
Spěchá ve tvé objetí!“
Paní bledosť polívá,
Strachem se jen zachvívá,
Oči ve sloup obrací,
Sem a tam se potácí,
Z úst otázku vychrlí:
„Kde on, kde muž, umrlý?“
Potom se víc neleká,
Umdlená snad radostí
Vyzvídala od hostí:
‚Vrátí se již z daleka?
Ach jak se člověk načeká!‘
„S námi v návrat chtěl se dát,
Však napřed si pospěšil
S knížaty nás uvítat,
Pak aby tě potěšil.
Všude budem hledati
Dnes, zítra se navrátí!“

Všude sluhy poslali,
Čekali a čekali,
Kdy nic nedočekali,
S pláčem jet chtí do dáli.
Paní v cestu vkročila,
Prosila a prosila:
‚Zle cestovat v jeseni,
Deště, větrů třeštění,
Dost dlouho jste čekali,
Ach, nejeďte do dáli!‘
Přešla zima. Čekají
Bratra dosud nemají,
I myslí si při sobě:
„Snad přijde až ve máji.“
A on leží ve hrobě,
Na něm kvítky zrůstají
A rostou tak vysoko,
Jak on leží hluboko.

Jaro, vesnu přečkali,
Nejedou již do dáli.
Hostem se však líbila
Paní krásná, spanilá,
Že chtí jeti říkají,
Předce pořád váhají,
Váhají až do leta,
Brat z paměti uletá.
Paní se jim líbila,
Co je oba hostila.
Naděj oba ukájí,
Slasť však mají nemnohou,
Oba sní jen o ráji,
Žít s ní oba nemohou.
Potom v jednom ve zdání
Jdou společně ku paní:
„Na prázdno tu sedíme,
Bratra neuvidíme,
Ty jsi ještě mladičká,
Mladosť času nevyčká,
Nedbej světa proklata,
Vybeř brata za brata!“
To řekli a ustáli,
Ve slovech se hádali,
Ústa siná zatali,
V ruce meče stiskali.

Paní mlčí hněvivá,
Zlostí se jen zachvívá,
Žádá chvilku strpení,
Běží hned a nelení,
Běží dolů pod rybník,
Kde má chatu poustevník.
Ťuk, ťuk, ťuk, ťuk, ťuk.
Celou věc mu vykládá,
Ptá se jaká porada.
‚Ach jak je mám urovnat,
Ten i onen chce mne brat,
Vezme jeden za ženu,
Druhého tím odženu,
Já mám malé dětičky
Statečky a vesničky,
Statek se mi nevzmůže,
Kdy zůstanu bez muže.
Ach nechce mi štěstí kvést,
Nelze mne již k sňatku vést,
Boží ruka nelení,
Sšílá na mne mučení,
Sotva sen jde na oči.

Cvak, cvak, klika odskočí,
Bdím, jen ucho zaslýchá
Jak to jde a oddýchá,
Dýchá, dupá dup, dup, dup,
To můj muž, to jeho trup!
Skřip, skřip! a již na loži
Chvím se jeho pod noži,
Jiskry z huby sype jen,
Rve mne, štípe, plaší sen;
Ach, ach nemám pokoje,
V světnici mi úzko je.
Ach nechce mi štěstí kvést,
Nelze mne již k sňatku vést!'
Stařec těší nevěstu:
„Žádný zločin bez trestu,
Kdo však viny lituje,
Nad tím bůh se smiluje;
Já znám tajné výroky,
Co ti řeknu, uvaž, hleď:
Byť muž zhynul před roky,
Já ho vzkřísím ještě teď!"

„Co, co? kmete šedivý
Není čas již, není čas,
Neb ten ocel vraždivý
Až na věky dělí nás!
Ach jsem hodna mučidla,
Snesu tresty, mučidla,
Bych se zbyla strašidla.
Odhodím svou nádheru
A svěřím se klášteru!"

Stařec vzdychnul z hluboka,
Slza vplula do oka,
Obličej si zaslání
V chvějící se ve dlani.
„Vdej se milá dcerko, vdej,
Úpíra se nelekej,
Mrtvý bude věčně spát,
Tvrdát brána věčnosti,
Nepomyslí na návrat
Leda ku tvé žádosti!"
‚Leč, jak bratry srovnati,
Kdo mne má svou nazvati?'
„Tu ti radit nebudu,
Ponechej to osudu:
Nechat bratří za rosy
Kvítí sobě nanosí,
Potom z toho ze kvítí
Věnec musí uvíti,
V chrám na oltář na boží
Každý svůj ať položí,
Své znamení připojí,
By se poznal obojí,
Za čí vezmeš za věnec,
Ten je muž tvůj, milenec!"
Není radě nerada,
Manželství již zavírá,
Nebojí se úpíra,
Neb si v mysli ukládá
Za žádnou ho potřebou
Nevolat víc za sebou.

Jaká byla porada,
Tak i skutek dopadá.
Běží zrovna do domu,
Nic nemluví nikomu.
Běží loukou, po háji,
Stane, dech se zatají,
Běží, stane, poslyší.
Co ji to as pohání?
Slyší tiché šeptání.
Temno, hluché zátiší:
To já tvůj muž, já tvůj muž!
I naslouchá bádavě,
Stojí, chví se, uhání,
Vlas se ježí na hlavě,
Ve křích stálé vztekání,
Zase volá něco již:
Já to jsem, já, tvůj to muž!

Leč blíží se neděle,
Svatba půjde vesele.
Slunce z lože povstalo,
Ven dva bratry volalo.
Děvy k chrámu po cestě
Družkami jsou nevěstě.
Vstoupí v prostřed kostela,
Sáhá prvním po věnci,
Obracet jej začela:

‚Ah to věnec z lilije,
Ah čí je, ah čí je,
Patří muži, milenci!“
Starší bratr běží hned,
Radosť v líci plápolá,
Skáče, volá do kola:
„Ty jsi moje, můj to květ;
Mezi liljí hlavama
Pnou se stužek závoje,
To je znak můj, stužka má,
To můj, to můj, tys moje!“
Mladší křičí: „klam to jen
Pojďte jenom z chrámu ven,
Té vám řeknu hodiny,
Kde jsem trhal květiny:
Trhal jsem je ve háji
Na hrobě tam, ručaji,
Ukážu hrob stůj co stůj,
To můj, to můj, můj to můj!“
Zlosť tu jímá mládence,
Mluví a se hádají,
Meči vzduchem máchají,
Započíná tuhý boj,
Tahají se o věnce
Hoj můj věnec, můj to hoj!

V tom se dvéře otřásly,
Svíce větrem uhasly,
Vchází bílá postava
Chůzí známou ve zbroji
Vše se strachu poddává.
Stane, patří do kola,
Hrobním hlasem zavolá:
„Věnec můj i tys mojí,
Květ mém trhán na hrobě!
Mne kněži svaž stolou již,
To já tvůj muž, já tvůj muž!
Vy zlí bratří zavilí
Z mé jste rvali mohyly,
Boj o život vedli svůj,
To já tvůj muž, já váš brat,
Vy jste mí a věnec můj,
Pryč se budem ubírat!“
Chví se základ kostela
Krov se s pažeb vysmyká,
Hloubka temně duněla,
Kostel propasť polyká!
Zem to všecko pokryje,
Na ní rostou lilije
A rostou tak vysoko
Jak pán leží hluboko!

Otakar Mokrý.

Vojvoda na čekání.

Vojevoda ze sadu
Zděšen kvapí do hradu,
Hněv i ztek mu z černých očí svítí,
K posteli své paní spěl;
Když ji prázdnou uviděl,
Třás se hrůzou jako větrem sítí.

Oči k zemi poklopil,
V myšlénkách se potopil,
I své šedé vousy zakrucoval,
Od lůžka se odvrátil,
Rukávy si převrátil
A tak na kozáka zahromoval:

„Hej, ty cháme Hryhory!
Proč u panské obory
Není chlapa ani psa té noci?
Sejmi brašnu loveckou
I svou flintu tureckou
I mou dvojku vezmi ku pomoci!“

Vzali zbraň a vypadli,
Do sadu se přikradli
Ku besídce v prostřed husté hatě;
Zde na lávce seděla,
Ve stínu se zachvěla
Paní v bílém zahalena šatě.

Kadeří svou havraní
Oči kryla pod dlaní,
Ňádra rohem šátku zakrývala;
Unavenou levicí

Náruč po ní lovící
Klečícího smělce odrývala.

On ze vroucí milosti
Ve své pravil žalosti:
„Tedy na věky jsem všecko ztratil,
Tedy i tvůj libý zhled,
I tvé věno mladých let
Starý magnát na jednou ti splatil!

Já jsem lásky ohněm plál,
Ve slibu jsem věrně stál,
V něm chci věčně státi, pro tě lkáti;
On bez touhy, bez lásky
Dal jen zlato do sázky,
Tebe vyhrál, neumněje hráti.

V měkké tona posteli,
Stařec mému anděli
Bude na lůně leb kolíbati,
Ze rtíků tvých cukrových,
Ze tváří těch růžových
Bude slast mi odepřenou ssáti.

Já jsem v noční temnotě,
V studenu i ve slotě
Na vraníku po necestách pádil,
Chtěje u tvých kolenou
Tužbu zjevit plamennou,
Aby sladký sen tvé noci vnadil.“

Neslyší to její sluch,
Co jí věrný šepce druh,
Zdali nové prosby, nové lkání,
Až pak celá zmámena
Nachýlivši ramena
Jinochu se do náručí sklání!

Kozák nyní s magnátem
V křoví lehli košatém,
Zticha střelné chopíce se zbroje,
Při odblesku měsíce
Dle mušky se řídíce
Měli za dvojí terč hlavy dvoje.

Kozák sobě naříká:
„Pane, strach mě proniká,
Bych se nechybil té holubičky;
Když jsem natáh kohoutek,
Chladný pot mi s čela stek,
Slza horká padla do pánvičky.“

„Tiše, plémě hajdučí,
Pán tě plakat naučí,
Rychle beze strachu podsyp prachu —
Na zrádnou tu svůdnici
Věrnou vypal ručnici,
Neb střel do své kotrby, psí brachu!

Hni se v pravo — pomalu,
Mého čekej výpalu,
Prvé ženicha má zdrtí rána!“
Kozák honem vyměřil,
Olovem pak udeřil
Do šedivé lebky — svého pána!

Jan Pr. Koubek.

Rybička.

Z vísky pod lesem letěla
Smutná ze dvora děvice,
Kadeře své rozpouštěla,
Slzami kropila líce,
Pokraj luk se zastavila,
Kde v jezero proud se suje;
Bílé ručky zalomila
A žalostně hořekuje:

„Vy, co žijete u vodě,
Sestry moje Svítězanky,
Slyšte v ukrutné nehodě
Hlasu zrazené kochanky!
Upřímně jsem milovala,
K sňatku jeho sliby vzala,
A teď s kněžnou jde k oltáři,
Mně nebohé štěstí mařÍ.

Nechať šťastně žijou spolu,
Ať se zrádce s ní těšívá,
Jenom ať sem nechodívá
Rouhati se mému bolu. —
Pro opuštěnou kochanku
Kde na světě radost kvete?
Přijměte mne Svítězanku —
Ach mé dítě — ach mé dítě!“

Hořekujíc bolem pláče,
Rukama zakrývá oči,
Teď do vody s břehu skáče —
Již se v bystrém víru točí.

A tu tam kde dvůr se bělí,
Zlatě zasvitnou kahance,
Hosté jedou na veselí,
Mnoho plesu, hudby, tance.
Ale podál skvostných plesů
Slyšet plakat dítě v lese,
Věrný sluha vyjda z lesů
Na rukou svých dítko nese,
K vodě obrací své kroky,
Kde se splítá husté proutí,
Co zakrývá řece boky,
Zátoka kde dál se kroutí.
Tam kde v stínech plyne voda,
S pláčem volá: Běda, běda!
Ach kdo dítěti prs podá,
Kde jsi Kryso, panno bledá?
„Tu jsem v řece, pohleď na dno!“
Tichý hlas mu odpovídá:
„Trnu celá, jak tu chladno,
Zmije oči mi vyjídá.
Přes křemení jako šídla
Násilím mne vlna nosí,
Z mušek, z koral jsou má jídla,
Nápoj můj je kapka rosy.“
Jako sluha na počátku
Tak vše volá: „Běda, běda!
Ach kdo podá prs děťátku,
Kde jsi Kryso, panno bledá?“
V tom se zlehka cos vyvalí,
Jasná hladina se hýbá,
Voda lehce se zakalí,
A nad vodu skočí ryba,
Jak kamínek s plochým bokem,
Když z lehkých ruk chlapce letí,
Tak rybička líbá skokem
Vlnku, když se k ní přivětí.
Na sebe šperk zlatý vzala,
Krásné peruti má v bočku,
Hlavička jak prstek malá
A hvězdička v každém očku.
Tu šupina rybce spadne,
Dívčím okem pokukuje,
Z hlavičky jdou vlásky ladné,
Šíje tenounká se duje;
A na líčku růží krása,
Na prsíčkách běl jablíček,
Rybí plejtvou se opásá,
V proutí plyne jak větříček.
Béře dítě do ručinek,
Na svůj bílý klín je skládá,
„Dada“, volá. „Tys můj synek,
„Dada synku, dada, dada!“
Jak usnulo dítko milé,
Zavěsí koš na větvičku,
Tu jí střelky z bočku skočí,
Zas se obláčí v šupinky,
Tleskajíc se v proudu točí,
Až se rozpuknou bublinky.
Tak když večer, jitro kyne
A v zákoutí sluha stojí,
Svítězanka hned vyplyne
A své děťátko nakojí.
Aj, proč dnes pod večer nejde
Nikdo k zelenému luhu?
Obyčejná doba přejde,
A nevidět s dítkem sluhu,
Dnes nemůže on tou stranou,
Musí čekat za pasekou,
Nebo s chotí milovanou
Prochází se pán nad řekou.
Vrátil se, čeká z daleka,
Teď se ukryl za křovinou,
Nadarmo však čeká — čeká,
Nikdo nejde tou pěšinou.
Vstana z dlaní trubku svinul,
K řece hledí předůvěrně,
Ale již den jasný minul,

Již i soumrak padal černě.
Dlouho čekal po západě,
Noc již hvězdičky rozžíhá,
Tu se lehce k vodě vkrade,
Bystrým okem zdáli stíhá.
Pro bůh, div to, či moc pekla!?
V oči bije výjev nový,
Tam kde dříve řeka tekla —
Suchá písčina a rovy!
Na březích tu roztrhány
Zlaté šaty, zlaté přesky,
Ani paní, ani pána
Není tam a nikde stezky,
Jen u prostřed volné vody
Skalný vrchol vystupuje,
A budova divné shody.

Zarmoutí se věrný sluha,
Smyslové se mu rozptýlí;
Přešla hodina i druhá
A on posléz bolně kvílí:
„Kryso, Kryso!“ žalně volá.
„Kryso!“ ozvěna odpoví;
On nadarmo zří dokola,
Nic nevidět nežli rovy.
Bloudí okem po hladině,
Lká jak osiřelé děcko,
Třikrát hlavou, třikrát kyne,
Jakoby řek: Už vím všecko!
A v náručí bera dítě
Divě, divoce se směje;
Otčenáš se modlí hbitě —
A pak s dítkem domů spěje.

Peška.

Sonety.

Quand'era in parte altr'nom da quel, ch'io sono.

I.

Lauře.

Ponejprv tebe spatřiv, již jsem se ti klonil,
V neznámém oku tvém jsem starou známost hádal;
Vzájemný ruměnec na tvoje líce padal
Jak v ňadra poupěte, jež mladý den oslonil.

A když jsi píseň zapěla, já slzy ronil,
Tvůj zpěv unášel duši, do srdce se vkrádal: —
Mně bylo, jak kdyby mou duši anděl žádal
A spásy hodinku mně na nebesích zvonil.

Ó drahá, nechť se oko přiznat nebojí,
Když pohled můj, když slova tvá můj poklid vzruší;
Nedbám, že los a lidé zvou nás ku boji,

Že srdce moje lásku bez naděje tuší.
Pezemský slib nechť jinému tě připojí —
Jen vyznej, mně že na věky dal bůh tvou duši!

II.

Ne umělý tvůj vděk, tvá slova prostoučžná,
Aniž tvé oko, líce nad jiné plamená,
A každému přec pohled i mluva milená:
Ač v rouše pastýřky, přec vidno, že jsi kněžna.

Zvučely písně — síní šumí radost nová,
A zde i tam lze slyšeti tvých sokyň jména:
Ten k nohám žerty sype, druhý touhou stená —
V tom vešlas ty! — a v svatém tichu vše se chová.

A v samém plesu ku hudbě již mistr káže,
Již řetěz veselých po skvostné síni pluje:
Tu náhle stanou — jeden druhého se táže,

Leč nikdo nevěděl, proč v udivení stál? —
„Já vím!“ dí básník — „anděl tudy poletuje!“ —
A každý úctu vzdal, každý však nepoznal.

III.

Svatouš se za nás modlí, světák se nám směje,
Že, ač nás jenom němé stěny poslouchají,
Ač ona mladoučká tak a já v lásky ráji,
Přec oči klopím já a ona slzy leje.

Já půvabům se bráním, ona bez naděje
Hledí a řetězem zachřestí každou chvíli,
Kterým nás navždy osud ukoval zavilý —
My sami nevíme, co nám se v srdcích děje.

Jest bolest to anebo rozkoš, když pocítím
Tvé ruky stisknutí, když z ústek plamen chytím?
Drahá, zdaž mohu tomu jméno bolu dát?

A když zas hořká slza polije tvář naši,
Když těžké vzdechy plamen života odnáší,
Drahá, zdaž rozkoší lze toto nazývat?

IV.

Resignace.

Ten nešťasten, kdo marně o vzájemnost volá,
A nešťastnější, kdo vždy prázné srdce vidí,
Však ten mi nejbídnějším ze všech lidí,
Kdo, ztrativ lásku, upomínkám neodolá.

Ten, vida mladé zraky pod nevinným čelem,
Památkou tráví rozkoš, jež ho věčně šidí,
A jestli lásky vděk v něm jakýs cit vyslídí - -
S odkvetlým srdcem nechce kleknout před andělem.

Pak světem zhrdne, nebo sebe obviní,
Střeže se země dcer, zmizí před bohyní
A hledě na obě, žehná se s nadějí.

Podobnéť srdce jeho k staré svatyni
Zbořené nehodou a časů kolejí,
Kde člověk dleti nesmí — bozi nechtějí.

V.

K Němnu.

Ó Němne, rodná řeko má! kde jsou tvé spády,
S kterými hrávaly kdys nemluvněte dlaně,
Po kterých později plavával jsem v divé stráně,
Jež srdci vzbouřenému chladu přály rády.

Zde Laura s pýchou zřívala na stín své vnady,
Splétala vlas a kvítím věnčila své skráně,
Zde nad obrazem jejím stříbrné tvé pláně
Nejednou slzou zčeřil roztoužence mladý.

Ó Němne, rodná řeko má! kde jsou tvé zdroje
A s nimi tolik blaha, tolik nadějí?
Kde milé dětinného jara veselí,

Kde milejší mi ještě bouřlivých dnů boje?
Kde Laura má, kde zástupy přátel milených?
Vše zmizelo — kdy zmizí as proud slzí mých?

VI.

Navštěvujícím.

Milým-li hostem býti chceš, slyš rady moje:
Ne dost na tom, bys pověděl, co všichni vědí,
Že tu dnes bál, tam s velkou lžicí jedí,
Že prší, obchod vázne, že nám hrozí boje.

Když v síni hovor zaslechneš, hned ptej se, kdo je,
A dobré oko měj, či s láskou na se hledí.
Či na šest kroků jeden od druhého sedí,
Zda v pořádku vše jest, slušné-li šatů kroje.

Zdaž paní slovo za slovem jest usmívavá,
Ač ne do smíchu ústům; zdali pán po boku
Se ohlíží a s hodinkami si pohrává,

A zdvořilost má v ústech, cosi zlého v oku:

Víš jaká řeč tu sluší: „Buďte zdráv neb zdráva!“
A chceš-li opět přijít — přijď as tak po roku.

VII.
Návštěva.

Vstoupím a málo slov jen promluvím s ní samou,
Již zvonek zazvoní a vpadne premovaný
A za ním návštěva: se svými dámy pány
A jen odejdou, jiný pán přichází s dámou.

Ó kéž bych mohl práh obehnat vlčí jamou,
Postavit pasť a okov, trním okovaný,
A ne-li dost na tom, pak prchl bych v ty strany
Na onen svět přes nepaměti řeku známou.

Ó nudná zábavo! já čítám minuty
Jak zločinec, jenž tuší poslední svou chvíli,
On žvástá o vtipech včerejší reduty.

Už beře rukavičky, ku dveřím již cílí,
Již prsům dech, již duši vracejí se síly: —
Ó bohové! tu sedí zas jak přikutý!

VIII.
Omluva.

S milostným zpěvem vstoupil jsem v svých roků tlumy.
Jedni mne pochválili, druzí naříkali:
„Ten básník má jen samou slasť a strasť a žaly,
O jiném citu neví, sotva zapět umí.“

V zralejším věku, proč při starém mozečku mi
Tak dětinný plamýnek ještě srdce pálí?
„Zdaž proto bohové mu k zpěvu ústa dali,
By jen o sobě pěl nám věčně svoje dumy?“

Ó moudrá obavo! — Já hned s horními duchy
Alcejský bardon vzal a strojem Ursina
Jsem sotva zahrál a hle! — celá staršina
Prchla a udivené odvrátila sluchy.
„Pryč němý stroji — v Létě zahyň bardon hluchý!
Taký pěvec, jak posluchačů družina!“

IX.
Upomínka.

Lauro! zdaliž tu krásná věkův našich leta
Se ještě někdy paměti tvé vyobrazí,
Jak jsme o samotě, jen sobě jsouce drazí,
Nedbali na ostatek cizího nám světa.

Tam, kde se zelenć z jasmínu loubí splétá,
Potůček s milým šeptem lučinou se plazí,
Tam sladká slova poslouchali dnové blazí,
Tam často noc nás oslonila rychloletá,

A bledý měsíc hledíval skrz mraky siné
Na sněžná ňadra tvá a zlatý prstů skvost,
Půvaby božské přidávaje kráse tvojí.

V tu chvíli ve srdcích se hostí blaženost;
Ústa se potkávají, oko v oku hyne
A slza se slzou, se vzdechem vzdech se pojí.

X.

Sám k sobě mluvím, cizí řeč mne nepobaví;
Mé srdce bouří, sotva dechem prsa zvednu;
V očích mně jiskry hoří a na tváři blednu:
Nejeden host se soucitně ptá po mém zdraví,

Neb o mých pěti šeptá cos ne bez obavy.
Tak celý den se mučím; když na lože sednu
A doufám snem, že mukám vezmu chvíli jednu —
Tu srdce příšerný mně žene žár do hlavy.

Zdvihnuv se, běžím a na paměť skládám slova,
Jimiž chci zlořečiti ukrutenství tvému,
Skládám a zapomenu, stokrát skládám znova.

Ale když tebe spatřím, nepojímám, čemu
Jsem opět pokojný a chladnější nad kámen,
A — mlčím dále, ač horoucí v srdci plamen.

XI.

Setkání se v háji.

„To ty jsi? a tak pozdě?“ — Dala jsem se mylnou
Po lese cestou při měsíci bludném mžiku.“
„Zdažs po mně zatoužila?“ — „Milý nevděčníku!
Ptej se, zdali kdy jinam myšlénky mé přilnou?“

„Za to mne ruku stisknout, políbit nech nožku —
Nuž, proč se chvěješ?“ — „Nevím; bloudíc po lesíku,
Lekám se šumu listí, nočních ptactva křiků,
Ach, tam, kde sídlí strach, bývá i viny trošku.“

„Pohleď mně do očí! Nikdy na takém čele
Nelpěla vina, bázeň nehledí tak směle;
Proběh, či hřích to, že jsme spolu prodleli?

Vždyť sedím přec tak daleko, mluvím tak málo
A na tě hledím tak, můj světský anděli,
Jak kdyby tě již nebe ku svým počítalo.

XII.

Ráno a večer.

Na východě se slunce rdí v plamenném mráčku
A na západě bledé luny zrak se mate.
Již růže k slunci točí poupě rozepjaté,
A klečí fiala pod slzami obláčků.

Laura vyhledla ven, já klekl pod pavláčku;
Ona, hladíc své kadeří pletence zlaté,
„Proč“, ptá se, „ráno vždy tak smutné oči máte,
Měsíc i fialka i ty, můj jedináčku?“

Večer se novým přijdu bavit divadlem:
Měsíc se vrátil, líce jeho malovaná,
Fialka zdvihla lístek v mraku napadlém,
A u okénka stála zas má milovaná
V krásnějším rouše, s leskem v oku veselém:
Já u nohou zas klečím — tak smutný jak zrána.

XIII.

Dobré jitro!

Nesmím ji vzbuditi — ó blaze zraku mému!
Nad luhy rajské vzlétla ducha polovice
A půl ho tuto božské oživuje líce,
Jak slunce, polo v nebi, polo v zlatém lemu.

Již vzdychla, oko září — dobrý den buď jemu —
Již ranní slunce zlíbalo tvé zřítelnice,
Na ústa vtírají se mouchy svévolnice,
Již slunce za okny, já proti loži tvému.

Sladší jsem pozdrav nesl, však tvé vděky snivé
Mně všecku smělosť vzaly; nechť se dovím dříve,
Zdaž s láskou vstáváš, zdali veselé tvé nitro!

Nuž dobrý den! dovol mně rámě políbiti —
Kážeš bych odešel? — jdu — hleď se přiodíti,
Tu máš sukénky, přijď a dám ti dobré jitro.

XIV.

Dobrý večer!

Mně „dobrý večer“ nejslaršíím je pozdravením,
A nikdy, ať si na noc závora nás dělí,
Ať ranní chvíle k tobě spěchati mně velí,
Tvé pozdravení s takým ohněm nevyměním,

Jak večer, šerem osmělen po světle denním.
I tvůj ret jindy tichý, pohled uzardělý;
Však sotva mé rty „dobrý večer“ pověděly,
Hned živým okem mluvíš, hlasitějším chvěním.

Nechť dobré jitro vzejde těm, co spolu žijí,
Na dílo, které ruce jejich přátelí;
A dobrá noc ať blahé milující spojí,

Když z číše rozkoše, ze slasti touhy pijí;
A těm, co milujíce, tají lásku svoji,
Nechť dobrý večer zrádné oči zahalí!

XV.

Dobrou noc!

Spi sladce, milá! Pro dnes již jsme domluvili.
Nechť anděl sníček perutí té skryje sinou;
Spi sladce, ať po slzách oči odpočinou,
Spi sladce, ať se srdce pokojem posílí.

Spi sladce; ze všech se mnou probavených chvílí
Nechť velebné ti zvuky kolem lože plynou
A v uchu hrají a když víčka v sen se svinou,
Ať obraz můj se v oku v blahých snách přimílí.

Spi sladce! Ještě jednou obrať ke mně očka
A líce dej — co chceš na sluhy zavolat? —
Dej ňadra políbit, ach, ňadra ukrytá —

A jižjiž zmizela, slyším jen dveří pád;
„Spi sladce," — dím, „spi sladce" — již je zamknutá,
Pravda — pro samé „sladce spi" se snu nedočká.

XVI.

Hledíš mně v oči — běda vám zrakové prostí!
Ó střez se jedu, planoucího v oku zmije,
A prchni, než tě jedovatý dech polije,
Nechceš-li splakat nad svou budoucností.

Upřímnost, ta mně ze všech ještě zbyla cností, —
A proto věz, nehodný cit že ve mně žije,
Však snesu samotu a když můj čas dobije,
Proč bych svůj osud s tvojí snoubil nevinností?

Milá mně rozkoš, podvodu však nejsem schopen:
Tys děcko prosté, já ve vášní vír potopen,
Tys blažena, tvé místo v hodujících kole,

Mé tam, kde truchlí uplynulých časů rovy.
Břečtane mladý, viň se bujném po topole
A šípek nechť si obejímá hrobů krovy.

XVII.

Střelec.

Viděl jsem kdys, jak mladý lovec přes paseky
Se ploužil celý parný den, pak nad potokem
Do šíra dlouho zíraje, dí smutným okem:
„Musím ji zřít, než kraj ten opustím na věky;

Chci neviděn ji vidět." A hle! podél řeky
Lovkyně jede, šat Diany pod tlumokem,
Zadrží, obrací se a ustane krokem:
Zajisté spěchal za ní tovaryš daleký.

Střelec se zachvěl, ukryl se a do daleka
Očima Kaina hledě, hořce usmívá se,
Pak nabil rukou nesmělou — čeká a čeká

A zas odejde — již svůj záměr pustil, zdá se —
Však hle! tam prach se víří! — honem zbraň zas beře,
Namíří, kouř se blíží — nebylo však zvěře.

XVIII.

Drahá, já truchlím! Paměť nebeského blaha
Mně otravují hnusné přemítání chvíle;
Ach, snad i v tvoje srdce, hořem již unylé,
Snad — odpusť slovu — svědomí ti v srdce sahá.

Což můžeš za to, že tvých zraků šípy, drahá,
Tak ostré jsou, že ret se usmívá tak mile?
Mé cnosti's mnoho věřila, své mnoho síle,
A nazbyt ohně se v nás dechem Tvůrce zmáhá.

Nám bojem uplynula mnohých hodin doba,
Když, mladiství a sebe hodni jsouce oba,
Jsme o samotě sobě dlívali po boku:

Ach, teď bych slzí proudy ronil na oltáře,
Leč ne, bych hříchů trest užebral v slzí toku —
Ne, jen ať tvým mne žalem nebe nepokáře.

XIX.

Poprvé, co já otrok bažím po nevoli:
Na tebe hledím a mé čelo přece jasné,
Na tebe myslím, aniž duch před paní žasne,
Miluji tě a přec mne srdce nezabolí.

Nejednou vídával jsem blaho ve svévoli,
Nejednou svedlo duši moji zdání krásné,
Nejednou tělo lahodné a slovo včasné —
Však brzo zlořečil jsem slasti jakékoli.

A což, když onu nebe dceř jsem miloval!
Co slz tu, co za oheň, jaké jindy chvění
A nyní — žal na pouhé jména připomnění.

Již vím, že tvá jen láska za blaho mně ručí:
Buď bohu chvála, že mi tebe odchoval
A milence, že tebe, bože, chválit učí!

XX.

Danaidky.

O krásná pleti, kam se poděl věk ten zlatý,
Kdy za sukýnku klasem šitou a za věnce
Srdečka dívčí kupovali, kdy k milence
Holoubky jinoch posílal za starosvaty!

Teď chudobnější léta, větší však jsou platy:
Ta, které zlato podávám, by píseň ráda,
Ta, které srdce přináším, hned ruku žádá,
Ta, již jsem opéval, se ptá, kde vak bohatý.

Pustil jsem, Danaidky, v bezdno vašich chutí
Dary a písně, duši v slzách stopenou:
Teď z citlivouška čtverák, ze štědrého skoupý;

A mým ač srdcem potud krásné líce hnou,
Ba ač mně časem ještě zpěv i dar vynutí,
Přec všecko spíš ode mne, než mou duši koupí.

XXI.

Rozloučení.

Zamítáš mne? Tvé srdce mne již nepostrádá?
Však dříve taktéž bylo. Co ti ku výstraze?
Snad cnost? a přece vím, že s jiným tobě blaze;
Snad dary chceš? i bez darů mělas mne ráda.

A ne zadarmo, ač má ruka neukládá
Ti zlato k nohám, přec jsem každou milost draze
Za poklid duše koupil na života váze;
Proč mnou teď povrhuješ, marně srdce bádá.

Však novou lakotu odkrývám v srdci tvém:
Pochvalné verše chtělas! — Marný dýme chvály,
Pro tebe hrá si tedy s bližních životem!

Však Muzy nekoupíš; mé rýmy klopýtaly,
Když tebe laurem věnčit šel jsem na Parnas
A že jsem na tě vzpomněl, ztvrd ten verš mi zas.

XXII.

Z album p. Petra Mošyńského.

Kde dlí čarovný štětec tvůj, ó poezije?
Když nyní kreslit chci, proč duch i unešení
Prohlíží slovy jako mřížkou u vězení,
Jež ubohé jich vděky hyzdíc světu kryje.

Ó Muzo má, kde jsou tvých zvuků harmonie!
Zpívám — než ona nedoslýchá mého pění,
Jak slavík, pěvců král, neslyší vody chvění,
Jež z hloubi podzemní své žalozpěvy lije.

Ne barva jen a zvuk, myšlenek andělé,
Již i ten brk, ten pěvcův soudruh z nevole,
Na cizí půdě nezná práv starého pána

A místo písně nepojatá písma psal,
Hudební znaky písně, než ta bohužal
Nebude milým hláskem jejím zazpívána.

Julius Roth.

Znělky Krymské.*)

I.

Stepi Akermanské.

Na prostor suchého jsem zaplul Oceánu,
Vůz v zelenost se noří a jak loď se brodí
Luk šumných vlnami, jež moře květův plodí,
Omíjím korálové ostrovy buřánu.

Již soumrak padá, nikde cesty, ni kurhánu,
Patřím k nebi a hledám hvězdy, vůdce lodí,
Tam v dáli lskne se oblak, — jitřenka se rodí?
To Dněstra lesk? to vzešla lampa Akermanu.

Stůj! — ticho! — slyším čápy táhnout jíkavě,
Jichž nedostihly by ni oči sokola;
Ah! slyším, jak se motýl houpá na trávě,

Jak slizkou hrudí had se vine do kola. —
V tom tichu! — napínám své ucho zvědavě,
Bych slyšel z Litvy hlas, — jeď, nikdo nevolá. [1])

II.

Ticho mořské.

Již korouhvičkou stěžně větřík jedva třase,
A prsoma tichýma hraje voda jasná,
Jak nevěsta, jež blouzní o svém štěstí, krásná,
Budí se, aby vzdechla, a hned usne zase.

Plachty, jak prápory po vojně, nepohnutě
Na stěžních dřímou nahých; koráb lehkým vanem
Se kolysá, jak byl by přivázaný lanem;
Tu lodník nahlas zívnul — vše se směje chutě.

Ó moře! v středu tvojich čilých zvířátek
Jest polyp, co spí na dně, když se nebe chmouří,
A v tichu rozvíjí svá dlouhá ramena.

Ó mysli! v hloubi tvé jest hydra památek,
Co spí za časův zlých i v náruživé bouři,
A v srdce pokojné své drápy zatíná.

III.

Plavba.

Šum roste, houšť se snují mořská strašidla,
Na žebřík vyběh lodník, — připravte se, děti!
Vyběh, roztáh se, visel v nevidomé sěti,
Jak pavouk, číhající na ruch osidla.

Vítr! — koráb se vzpíná, rve se z udidla,
Válí se, noří, zmítá v rozpěněné zmeti,
Krk zdvihá, zdupá vlny — a už nebem letí,
Rve mraky čelem, vítr chytá pod křídla.

I můj duch letem stěžně těká v divém víru,
Vzdýmá se obraznost jak vrkoče té plachty,
A bezděčný křik mísím s druhy v plesu takém,

---

*) Znělky Krymské otištěny jsou tu s novými opravami, jež nám pan překladatel, prof. Josef Kolář, laskavě zaslal.

[1]) Akkerman, vlastně Ák̀kěrman, újezdní a přístavní město v Bessarabii, známé smlouvou Akkermanskou mezi Ruskem a Tureckem (r. 1826) a proslulé blízkými slanými limány (jezery přímořskými) a rozsáhlými stepmi. — Ostrovy buřánu. Na Ukrajině a v Pobřeží nazývají buřánem velké kře rostliny, které letního času pokryté červeným květem dávají příjemné rozmanitosti stepním rovinám. Buřán (rusky бурянъ = našemu bureň), tráva, plevel. — Kurhán kurhánčik je mohyla, nasypaný pahorek nad hrobem nějakého hrdiny. — Lampa Akermanu, maják v přístavu Akermanském. — Čápy, v originále żórawie = jeřábi (grus cinerea).

Roztáhnu ruce, padám na hruď lodě
k míru,
Mně zdá se, že ji prsa moje k běhu pachtí:
Mně lehko! volno! milo! vím, co to být
ptákem. [1])

IV.

Bouře.

Kormidlo střiklo, sňaty plachty; ryk
vod, mraky,
Zděšených druhův hlasy, zlověstí pump
zvuky;
Poslední plavcům lana vyrvala se z ruky;
Zachází slunce v krvi, a s ním zbytek čáky.

S triumfem vichr zavyl, a na mokré
skály,
Jež vznášejí se v patrech v rozhněvané
vodě,
Vstoupil genius smrti a všel do vnitř lodě,
Jak na útoku vojín v pobořené valy.

Ti leží polomrtví, ten tam vzpíná dlaně,
Ten s přátely se louče v náruč se jim
chýlí,
Ti před smrtí se modlí, chtějíce smrt se-
hnat.

Jeden pocestný seděl v zamlčení v straně
A pomyslil si: Šťastný, kdo postrádá síly,
Neb kdo se umí modlit, neb se má s kým
žehnat!

V.

Pohled na hory ze stepí Kozlovských.

Poutník.

Tam! což postavil Allah stěnou moře
chladu?
Či andělům trůn ulil ze mhly omražené?
Či Divi z čtvrti země zdvihli valy zděné,
By karavana hvězd nemohla ku západu?

Na štítě jaká záře! požár Cařihradu!
Či Allah, když noc-máti temný chylát
sklene,
Pro světy plovoucí přes moře žití změnné,
Tu lampu zavěsil u prostřed nebes sadu?

Mirza.

Tam? — Byl sem; zima sídlí; ústa potoků
I hrdla řek jsem viděl pít z jejího hnízda;
Sníh z úst mých dechem lítal; jda krok
po kroku,

Kde orel nezná cest, kde chmur se
končí jízda,
Až tam, kde nad můj turban byla — jenom
hvězda.
To Čatyrdah!

Poutník.

Aá!! [2])

VI.

Bakčesaraj.

Girajův velká, ale pustá dědina.
Zmatené čelem pašův síně, průchody,
Sofy a trůny moci, lásky závody
Kobylka přeskakuje, hyzdí hadina.

Skrz okna různobarvá svlaku rostlina
Se vtírajíc na hluché stěny, na svody,
Přejímá dílo lidské jmenem přírody
A píše Baltazara jmenem „Ruina."

U prostřed sálu výtvor ze mramoru
slyne,
To fontán harému; jak by se mu cos
zdálo,
Perlové slzy roně volá v pusté síně:

---

[1]) Sěti, staročeská forma nynější síti, již pro rým užito. — Zmeti. Abych se nevzdaloval originálu, přeložil jsem zamieť, zmítané moře, slovem zmeť. Ostatně zde může býti také změť = změtení, zmatení, zmatek (viz sl. Junghm.). —

[2]) Kozlov (Evpatoria), město na západním nízkém pobřeží Krymském, známé z války Krymské při oblehání Sevastopole. — „Moře chladu," v originále moře ledu, ledové moře. — „Divi," dle starožitné mythologie Peršanův zlí duchové, kteří někdy panovali na zemi, ale potom od andělův svrženi a vyhnáni, bydlí nyní na konci světa za horou Kaf. Tedy tolik co Titáni. — „Na štítě jaká zář." Vrcholky Čatyrdachu, nejvyšší hory na Krymě, po západě slunce obrážejícími se tam paprsky po nějaký čas zdají se být v ohni. — „Chylát" neb chalát čestné roucho svrchní, kterým sultán odměňuje nejvyšší úřadníky. — „Mirza," mudrc mohamedánský. — „Čatyrdah" nebo Čatyrdach, je nejvyšší vrch v pohoří Krymském na jižním pobřeží, je ho vidět z daleka, as na 200 verst (skoro 30 mil), z rozličných stran jako ohromný, obrovský mrak sinavé barvy.

Kde jsi, ó lásko, kde jsi moci, kde jsi chválo!
Vy máte trvat věčně; zřídlo rychle plyne,
Žel! vy jste minuly, a zřídlo pozůstalo.[1])

VII.

Bakčesaraj v noci.

Pobožní vycházejí z džamid pozdní chvíle,
Izanu ohlas v tichém umlkuje šeře,
Zapýřila se lícem rubínová zoře,
Neb stříbrný král noci touží po své milé.

V haremě nebes svítí lampy věčně bdilé,
Pod nimi v safírové plove ve prostoře
Jeden oblak, jak snivá labuť na jezeře,
Má zlatem malované kraje, prsy bílé.

Tu padá z minaretu stín, tu s cyprysa,
Dál černají se kolem obry granitu,
Jak satani sedící v radě Eblisa

Pod stanem temnosti; a časem se štítu
Jich probudí se blesk a letem Farysa
Mlčící proletuje pouště blankytu.[2])

VIII.

Hrob Potocké.

V tom kraji vesny, mezi rozkošnými sady,
Uvadlas, mladá růže! neboť vštípily
Dni zašlé, prchajíc, jak zlatí motýli,
Ti v hloubi srdce trapných upomínek jedy.

Tam na půlnoc, tam k Polsce hvězd se třpytí řady;
Proč na té dráze se tak hustě rozsily?
Či zrak tvůj plamenný, než zhas v tmě mohyly,
Tam věčně létaje, vypálil jasné sledy?

Polko! i já dni skončím v smutné sirobě;
Tu nechť mi hrstku země přítel popřeje.
Pocestní rozmlouvají vždy tvém při hrobě,

I můj duch zvukem mluvy rodné okřeje:
A básník, smutnou píseň pěje o tobě,
Mou uzře mohylu, i o mně zapěje.[3])

IX.

Mohyly haremu.

Mirza k poutníku.

Tady z vinice lásky zrna nedozralá
Na stůl Allaha vzato; perly Východu
Z moře útěch a štěstí jcště za mladu
Rakev, věčnosti mušle, v temné lůno skryla.

Je rouška nepaměti času zahalila,
Nad nimi turban chladný září v zahradu,
Jak buňčuk vojska stínův, jedva u spodu
Jich jména ruka giaura v kámen vytesala.

Ó vy Edenské růže! u čistoty stoku
Dni vaše odkvetly pod studu listenem,
Na věky zatajené nevěrnému oku.

Teď cizozemec hrob váš prní pohledem,

---

[1]) „Bakčesaraj“ čili Bakčisaraj (= zahradní hrad, zámek; bakča = zahrada, saraj = hrad, zámek), nyní nepatrné město, někdy sídlo Girajův čili Girejův, chánův krymských, leží v rozkošné dolině, obklíčené ze všech stran horami, na jižní části Krymu, nedaleko Sevastopole a Balaklavy. — „Baltazara písmem.“ „V tuž hodinu vyšli prstové ruky lidské a psali naproti svícnu na stěně paláce královského, a král (Baltazar čili Balsazar) hleděl na částku ruky, která psala.“ Proroctví Danielovo. V. 5, 25, 26, 27, 28. — „Fontan haremu,“ předmět krásné básně „Bachčiserajský fontán“ A. Puškina.

[2]) „Džamida“ je totéž co mešita, chrám mohamedánský, při němž bývá jeden, dva, čtyři až šest minaretův, t. j. vysokých, štíhlých, okrouhlých věží. Asi v polovici výšky minaretu je galerie čili pavlač, z které mjuezimové, t. j. hlasatelé, napomínají lid k modlení. To volání, jež mjuezimové s pavlače pějí, slujе „izan.“ Pětkrát za den v určitých hodinách je se všech minaretův slyšet pění izanu, a čistý, zvučný hlas mjuezimův příjemně se rozléhá nad městy mohamedánskými, v kterých panuje zvláštní ticho, protože mohamedáni neužívají kolových pojezdův. — „Eblis“ neb Iblis čili Garazel jest Luciper mohamedánský. — „Farys,“ jezdec u Arabův, Beduinův.

[3]) „Hrob Potocké.“ Nedaleko paláce chánův vznáší se mohyla čili náhrobek vystavěný ve vkusu východním s okrouhlou kopulí. Lid na Krymě vypravuje, že ten pomník dal vystavět chán Kerym-Giraj své nevolnici, kterou neobyčejně miloval. Nevolnice ta prý byla Polka z domu Potockých. Muravjev-Apostol, jenž učeně a pěkně popsal cestu po Krymě, tvrdí, že pověst ta jest bezdůvodná, a že ten náhrobek kryje ostatky jakés Gruzinky. Ale domnenky své cestopisec také neodůvodnil; neb námitka, že Tataři v polovici 18. století nemohli tak lehko nevolnic z domu Potockých unáseti, není dostatečná — praví A. Mickiewicz, připomínaje poslední bouře kozácké na Ukrajině, při čemž mnoho lidí zajato i sousedním Tatarům prodáno. Dle prostonárodní pověsti o náhrobku Bakčisarajském Alexander Puškin se zvláštním talentem napsal báseň: „Bakčisarajskij fontán.“

Já mu to dovoluji — odpusť, ó Proroku!
On jediný z cizinců s slzou patřil sem. [1])

X.

Bajdary.

Do větru pustím koně, dám mu důrazu,
Lesy, doliny, skály řadou v divém tlaku
U mých noh plynou, hynou, jako vlny toku,
Omámit, spít se chci tím vírem obrazů.

Když spěněný kůň nechce slyšet rozkazů,
Když svět už barvy ztrácí pod závojem mraku,
Jak v zrcadle rozbitém tak v mém sklém oku
Snují se vidma lesův, dolin, úkazů.

Země spí, já snu nemám, jedu tryskem k moři,
Černý, vydutý balvan s hlukem v břeh se valí,
Já skláním k němu čelo, vzpínám ramena,

Pukne nad hlavou vlna a mne chaos halí,
Čekám, až mysl, jak loď vírem točena,
Se zmámí a na chvíli v nepamět se vnoří [2])

XI.

Alušta za dne.

Již hora s prsou svléká mhavé chyláty,
Ranním namazem šumí niva zlatoklasá,
Les se sklání a s vlasu májového střásá
Jak z růžence chalifův rubín, granáty.

Louka v květu, nad loukou lítající květy,
Jak prosté vlasy duhy, — pestří motýli
Baldachynem z briljantův nebe zakryli;
Dál letí tmavý závoj — kobylek to čety.

A kde se v vodách skála zhlíží v zákouti,
Vře moře a zpět hnané v novém pádí běhu;
V jeho vlnách, jak v očích tygra, světlo hrá,

Zvěstujíc tužší útok zděšenému břehu;
A v hlubině se vlna lehce kolébá,
A koupou se v ní lodě, stáda labutí. [3])

XII.

Alušta v noci.

Budí se větřík, vlhne polední znoj sucha,
Na témě Čatyrdahu padá lampa světů,
Pukne, rozlévá proudy nachu v rudém vznětu
A hasne. Bludný poutník hledí s žasem ducha:

Již hory potemněly, v dolinách noc hluchá,
Jak ze sna v loži květném hrčí pramen v letu,
Vzduch dýše libou vůní, tichou hudbou květů
A k srdci mluví hlasem — tajným struně ucha.

Mne pod křídloma tmy uspává ticho svaté:
Budí mne meteoru jasné blýskání,
Nebe, země a hory tonou v záři zlaté!

Ó noci Východu! ty mravem odalisky
Uspáváš líbáním, a když jsem spánku blízký,
Tu jiskru oka znova budíš k líbání.

XIII.

Čatyrdah.

Mirza.

Tvou stopu s úctou líbá Mozlém divoký,
Stěžni Krymského člunu, velký Čatyrdachu!

---

[6]) „Mohyly haremu.“ V rozkošné zahradě mezi štíhlými topoly a morušemi stojí náhrobky z bílého mramoru chánův a sultánův, jich žen a příbuzných; v blízkých dvou budovách leží rakve rozbázené; bývalť někdy bohatě vyložené, nyní čnějí malé desky a kusy závojův. — „Nad nimi turban chladný.“ Mohamedáni nad hroby mužských a ženských staví kamenné náhrobky s vytesaným na vrchu turbanem rozličné podoby dle p hlaví. — Glaur, z Kiafir = nevěrný; tak Mahomedáni nazývají křesťany. — „Buňčuk,“ koňský ocas = turecký prápor. — Nevěrnému oku víz glaur.

[7]) „Bajdary,“ pěkná dolina, kterou se obyčejně vjíždí na jižní břeh Krymu.

[8]) „Alušta.“ Jedno z nejrozkošnějších míst na Krymě; tam severní větry nikdy nezavívají, a pocestný i v listopadu často hledá chládku v stínu ohromných vlašských ořechův ještě zelených. — „Namas,“ modlitba mohamedánská, kterou vykonávají sedíce a klanice se. — „Jak z růžence chalifův.“ Mohamedáni užívají někdy při modlení růženců, které u vzácných osob bývají z drahého kamení. (Nejvíce si však Mohamedáni růženci jen hrají, proplétajíce je rukama. Po nich tomu přivykli i Bulhaři a Řekové, a i u Srbův to často uvidíš). — Rubín, granáty. Granátové jabloně a morusové stromy, červenající se rozkošným ovocem, jsou obecné na celém jižním pobřeží Krymském.

Ó minarete světa! ó hor padišachu!
Tys nad přízemku skály utek' v oblaky.

Sedíš pod branou nebes jako vysoký
Gabriel, střežící Ráj vyhnaného prachu;
Temný les pláštěm tvým a janičáři strachu
Tvůj turban z mraků šijí bleskův potoky.

Nám nechať slunce spraží, neb mrak poplení,
Neb kobylka žeň zničí, neb giaur pálí domy,
Čatyrdahu! tys hluch a nehnut k náhodě;

Mezi světem a nebem, drogman stvoření,
Podestlav pod své nohy zemi, lidi, hromy,
Poslouchaš jen, co mluví tvůrce k přírodě. [1])

XIV.

Poutník.

U stop mých krajina vší hojnosti a krásy,
Nad hlavou blankyt, s boku líce neviny,
Proč odtud utíká mé srdce v krajiny
Dálné, a — nastojte! ach v ještě další časy?

Litvo! mně milej pěly lesův tvojich hlasy,
Než slavík Bajdarský, než Salhir-dívčiny,
A veselej sem skákal přes tvé bařiny,
Než přes rubíny moruš, zlaté ananasy.

Tak vzdálen sem! tak různá vábí mne tu vnada,
Proč roztržitý ještě vzdychám bez ustání
K té, již sem miloval za dnův svých doby ranní?

Ona v dědině milé, již mi vzala zrada
Kde vše jí o milenci věrném vypravuje;
Zdaž po mých stopách chodíc, na mne pamatuje? [2])

XV.

Cesta nad propastí v Džehud-Kale.

Mirza.

Pusť otěž, modli se a odvrať stranou líce;
Tu jezdec koňským nohám rád svůj rozum svěří.
Statný kůň! hle jak stojí, hloubku okem měří,
Kleká, kraj srázu chytá kopytem jak lvice.

Visí! — tam nehleď, neb tam spadlá zřítelnice,
Jak v studni Al-Kairu o dno neudeří;
Tam rukou neukazuj, nemáš u ruk peří;
Tam mysli nepouštěj, neb mysl jak kotvice,

S malé vržena loďky v bezdnu hlubiny,
Bleskem padajíc, než se do dna dovrtí,
Loďku překotí, strhne v propasť chaosu.

Poutník.

Mirzo, já jsem tam zřel! — skrz světa skuliny
Jsem viděl, — co sem viděl, povím po smrti.
Neb jazyk živých pro to nemá výrazu. [3])

XVI.

Hora Kikineis.

Mirza.

Pohledni v propasť, — nebe rozložené dole.
To moře; — v středu vln se zdá, že hora-pták,
Střelený bleskem, roztáh perutě své tak
Širokým kruhem, jako duha v poloukole,

A výspou sněhu pokryl blankytné vod pole.
Ten ostrov veslující v propasti, — to mrak!
On na půl světa s prsou sype noc; či zrak
Tvůj pásku plamennou mu zří na lebce holé?

---

[1]) „Padišach," titul tureckého sultána. — „Gabriel." Básník položil jméno Gabriela jako vůbec známé; ale dle mythologie východu jest strážcem nebes vlastně Ramek (souhvězdí arcturus), jedna z dvou velkých hvězd zvaných „as semekein." — Drogman = tlumočník.

[2]) Salhir-dívčiny = Salhirské dívky. Salhir, řeka na Krymě, přijatící se z polnoží Čatyrdachu.

[3]) „Džehud-Kale" je městečko na vysoké, skalnaté stráni; domy se podobají hnízdům vlaštovčím; stezka vedoucí vzhůru je příkrá a visí takřka nad propastí. Při pohledu z okna některého domku ztrácí se zrak v nesmírné hloubi. — „Tu jezdec koňským nohám rád svůj rozum svěří." Kůň Krymský v obtížných a nebezpečných přepravách jeví zvláštní pud opatrnosti a bezpečnosti. Než učiní krok a postaví se, hledá kopytem půdy a zkouší, může-li bezpečně stoupit a postavit se.

To blesk! — Leč stůjme, zívá propasť pod nohou,
Musím přeskočit v plném koně výskoku;
Já skočím, a ty s pilným bičem, ostrohou;

Až zmizím s očí, patř tam na kraj úskalí,
Zdaž uzříš pero blesknout na mém kalpoku;
Ne-li, — by se tou cestou lidé nebrali. [1])

XVII.

Zříceniny zámku v Balaklavě.

Ty zámky pobořené, skleslé na hromadu,
Tě zdobily a střehly, ó nevděčný Kryme!
Teď trčí na horách jak obřích lebek břímě,
V nichž bydlí had, neb člověk, povrhlejší hadů.

Vylezem na věž hledat sporou rostlin vnadu,
Tu nápis, tu snad jméno bohatýra zvíme,
Jež byvši hrůzou vojsk, teď v zapomnění dříme,
Ukryté jako červík listem vinohradu.

Tu ve zdech dlabal Řek athenské ozdoby,
Tu Mongolům kdys Ital přikul železa,
Tu přišlec Mekkanský pěl píseň namaza.
Teď supi černým křídlem krouží nad hroby,
Jak v městě, v kterém vraždí moru nákaza,
S bašt věčně vlaje prápor smutku, žaloby.[2])

XVIII.

Ajudah.

Rád hledím na Judahu opřen na skále,
Jak zpěněné balvány tu jak černé šlehy
Se s třeskem sráží, tu stříbrné jak sněhy
Se v tisícerých duhách vinou v návale,

Tu vrazíc na mělčinu, hynou zoufale,
Tu jako vojsko velryb, obléhajíc břehy,
S triumfem vezmou zem a zpět zas pádí zběhy,
Za sebou tratíc mušle, perly, korale.

Tak vášeň ve tvém srdci, mladý básníku!
Též často hroznou zbudí bouři nad tebou,
Leč povznes bardon, ona prchne ve mžiku

A klesne v zapomenutí tůň jako do hrobu,
Dar nesmrtelných písní roníc za sebou,
Z nichž věky upletou tvých skrání ozdobu.

FARYS.

Kasida ke cti emira Tadž-ul-Fechra složená.

Janovi Kozlovu na památku věnovaná.

Jak loď, když, ráda zemi utíkajíc,
Po modrém znova křištále se svíjí,
A vzdutá prsa vody vesly objímajíc,
Nad vlny vznáší labutí svou šíji:
Tak Arab, na bedrách když svého oře
Širou pouští cválem plavá,
Kde tone kopyto v tůň pískového moře
S hluchým šumem, jak v brodě vody ocel žhavá.

Už pluje v suchém moři kůň můj neumdlelý,

[1]) „Hora-pták," známý „z Tisíc a jedné noci." Jest to v mythologii perské slavný, od východních básníků často popsaný pták Simurg. „Velkýt" (praví Ferdoussy v Šach-nameh), „jako hora a silný jako tvrz, slona unáší v drápech;" a dále: „spatřiv (Simurg) rytíře, sletí jako mrak se skály, na niž meská, a táhl vzduchem jako hurágan (vichr), vrhaje stín na vojska jezdců." Viz Hammera „Geschichte der Redekünste Persiens. Wien 1818 p. 65. — „To mrak." „Hledíme-li s vrchu vysokých hor na moře, zdá se nám, že mraky, plynouci nad mořem, leží na vodě, jako velké bílé ostrovy. Zajímavý ten úkaz jsem viděl (praví A. Mickiewicz) s Čatyrdachu."

[2]) „Zříceniny zámku v Balaklavě." Nad zátokou Balaklavskou stojí zříceniny zámku, vystavěného někdy od Řeků, kteří se sem přistěhovali z Miletu. Pozdějí na tom místě Janované (Genuezové) vystavěli tvrz Cembalo.

Hrudí jak delfín vlny písku dělí;
Pořád spíše, pořád spíše,
Už jen vrchem písek smetá;
Pořád výše, pořád výše,
Už nad kotouč prachu vzlétá.

Můj vraný kůň jak mráček bouře sivý;
Na jeho čele hvězda jako ranní zoře,
Na vůli větrův pustil pštrosí péra hřívy
A letem noh svých bílých v písku jiskry oře.
Běž létavče bělonohý!
Z cesty hory, z cesty hlohy!

Marně palma pozdaleka
S ovocem a stínem čeká:
Dále letí kůň můj svěží;
Palma studem nazpět běží,
V hloubi oazy se kreje
A šumem listův svých mé hrdosti se směje. —

Tam na pomezí pouště hlídající skály
Na Beduina divou pohlížejí tváří
A kopyt koňských echo pitvořice v dáli,
Takou na mne hrozbou září:

„Kam se, bloude, ženeš plání?
Co tě vábí v naši stranu?
Tu před šípy slunce tebe
Ani palma neuchrání
Ani bílé lůno stanu;
Tu stan jeden — šíré nebe.
Tu jen skály nocují,
Tu jen hvězdy kočují.“

Marně hrozí, marně střeží!
Jedu, kůň vždy rychlej běží,
Hledím zpět, a pyšné skály
Daleko už za mnou stály,
Dlouhou řadou utíkají,
Jedna za druhou se tají. —

Sup uslyšev jich hrozbu, také slepě věřil,
Že Beduina v poušti tlapou chytí dravou,
A na hon za mnou perutěma měřil
A černým věncem třikrát vzletěl nad mou hlavou.

„Čiju, krákal, zápach trupu,
Jezdec supu, vraník supu!
Jezdec v písku hledá dráhy,
Vraník v písku hledá píce:
Sem kdo zajel, marné snahy,
Ten se nenavrátí více!
Po těch drahách vítr věje,
Vlastní stopy unášeje:
Není koní pastvy tady,
Poušť ta pase jenom hady.
Tu jen trupy nocují,
Tu jen supi kočují.“

Tak krákaje mi lesklé ukazoval drápy
I pohledli jsme sobě třikrát oko v oko,
A kdo se ulek? — Sup — a utek převysoko;
Já chtěl ho ještě kárat, on však rychle kvapí,
A když jsem za ním hleděl, obrátiv svých zraků,
Už visel ve vzduchu, jak visí kousek mraku,
Tak velký, jako vrabec, — motýl — včela —
Až na blankytě rozplynul se zcela.
Běž, létavče rychlodupý!
Z cesty skály, z cesty supi! —

V tom na západě oblak, vyvstav nad horami,
Hnal za mnou bílým křídlem po blankytném nebi
A chtěl snad býti takým jezdcem pod hvězdami,
Jakým já byl v pusté stepi.
A už nad mou hlavou visí
A tu hrozbu s větrem mísí:

„Kam se, bloude, ženeš plání?
Tam ti vedro prsa spraží,
Oblak deštěm neovlaží
Uprášených pískem skrání;
Potok na jalovém poli
Hlasem stříbra nešveholí;
Rosu, dřív než na zem spadne,
Hladový už vítr skradne.“

Však marně hrozí! Jedu, vraník letí v dáli,
A oblak umdlený se marně za mnou honil;
Pořád níže hlavu klonil,
Až si sed na holé skály;
A když jsem na posledy ještě za ním hleděl,
Už o celý kruh nebe za mnou nízko seděl.
Já viděl z tváře, co as v srdci koval:
Neboť červenal se zlostí
A žlout žlučí řevnivosti,
Až zčernal jako trup a pak se v horách schoval.

Běž, létavče bystrozraký!
Z cesty supi, z cesty mraky. —

Teď jsem zraky směle točil
Kruhem slunce kolem sebe!
Ale bych byl koho zočil!
Příroda v sen pohřížená
Lidských stop tu neuslyší;
Živly dřímají zde v tiši,
Jak lan nikdy nesplašená,
Jež se strachem neleká
Spatřivši tvář člověka.

Však! já tu nejsem první! U pískové kupy
Jak za valem se zástup bělá z písku. —
Či bloudí, či snad skrytě číhá na lup zisku?
Kůň bílý, jezdec bílý — kdož ti bílí hosti?
Přijíždím, — stojí; volám, — mlčí; to jsou trupy!
Starožitná karavana
Větrem z písku vyhrabána;
Na kostrách velbloudův to sedí jezdcův kosti!
V jamkách, kde jich byly oči,
Na holé a bílé lebce,
Teď se písek vírem točí
A zlé, strašné steny šepce:
„Beduine oklamaný,
Kam tvá pouť? tam huragany!“

Já však jedu, nemám strachu.
Běž letavče, věrný brachu!
Z cesty trupy, vichry, prachu!

Huragan, jemuž vichry vše se v prachu koří,
Sám a sám se procházel po pískovém moři
A zdaleka mne spatřiv, zastavil se žasem
A na místě se toče, šuměl děsným hlasem:
„Co tam ten jeden z vichrův, mojich mladších bratří,
Tak pozemného letu, postavy tak chátří,
Smí drze dupat krajem dědičné mé země?“
Tak zařvav táhne jako pyramida ke mně.
A že se nebojím, an ke mně strašně kvapí,
Dupe zlostí, až se kouří,
Celou Arabii vzbouří,
A jak gryf ptáčka chytí mne v své drápy.

Dechem ohnivým mne pálí,
Křídloma prach na mne valí,
Vzhůru metá, o zem bije,
V pískový svůj plášť mne kryje:
Já se vzchopím, válčím směle,
Trhám údův jeho klúby,
V pískovém mu sekám těle,
Vzteklými jej hryžu zuby.
Huragan chtěl s mých ramen v nebe prchnout slúpem,
Však nemoh, v polou těla roztrh se a řinul,
Deštěm písku s hůry linul,
Leh u mých nohou dlouhým, jak val městský, trupem. —

Já jsem oddech! a k hvězdám hleděl, vztýčiv témě,
A všechny hvězdy očima zlatýma
Všechny pohlížely ke mně,
Neb krom mne nebyl nikdo daleko, široko.
Jak je tu milo dýchat prsoma celýma!
Dýchám z plna! tak hluboko!
Že mi na dech sotva stačí
Celý vzduch, to moře ptačí!
Jak je tu milo hledět očima celýma!
Silně napínám své oko,
Tak daleko! tak široko!
Že víc světa kolem žírá,
Nežli obzor kruhem svírá!

Jak je tu milo máchnout rukama celýma!
Roztáh jsem ruce k stranám světa směle,
Zdá se, že svět objímám a v něm lidstvo celé!
Má mysl volně letí vzhůru ke blankytu,
Vždy výše, výš a výše, až tam k nebes štítu.
Jak včela, hrotem raníc, pohřbí také sebe,
Tak za myslí já duši ponořil jsem v nebe![1])

Jos. Kolář.

Konrád Vallenrod.

Pověst historická.

Vstup.

Sto let již míjí, co se Křižák bije,
Co se v pohanské krvi brodí stále;
Už Prušák v pouta nachýlil své šíje,
Neb vlast opustiv s duší prchá dále;
Němec za prchlým strašně upaluje
Do hranic Litvy, vše lapá, morduje[2]).

Od vrahů Němen dělí jen Litviny,
Po jedné straně skví se svatyň štíty,
A sídel božských, lesův šumí stíny;
Po druhé straně na hoře přibitý
Kříž — heslo Němců — v nebi kryje čelo,
Strašně tam k Litvě rámě roztahuje,
Jak by mu kraj ten v otrocké okuje
Pod sebe shrnout, obejmout se chtělo.

Mládců litevských houfy po té straně
V čapkách ryšavých, v kožině medvědí,
Pléce jich luků, plny hrotů dlaně,
Pokradmu Němců zlostných rejdy slídí.
Po druhé straně, v šišáku a zbroji,
Němec na koni nepohnutý stojí;
Oči na náspy nepřátel upírá,
Zbraň si nabíjí, růženec přebírá.

A ti i oni pilně přívoz střeží.
Tak Němen druhdy slavný hostinností,
An mezi vlastmi sbratřenými leží,
Byl-tě jim nyní prahem do věčnosti;
Nikdo, bez ztráty žití neb svobody,
Nesměl přejíti jeho tiché vody.

Jedno větvička litevského chmele,
Topolův pruských vnadou přivábena,
Pnouc se po vrbách, vodní řase směle,
Outlá jak druhdy vztahuje ramena;
A řeku krásným přeskočivši věncem,
Na břehu cizím se spojí s milencem.
Jedno slavíci kovenské doubravy
S bratry z Zaněmna, s bratry milenými
I teď litevsky jak druhdy rozpráví,
Neb se vymknuvše křídly svobodnými
Kdes na ostrůvku spolně hody slaví.

A lidé? — lidi rozdělily bitvy:
Důvěra dřevní Prušáků a Litvy
Z paměti vyšla; někdy jen hlas lásky
I lidi spoutá posvátnými svazky.
Znal jsem lidí dvé — spjaté svazkem lásky.

Němne! k tvým proudům v krátce se přivalí
Hejna nesoucí smrt, požáry, zradu,

---

[1]) „Tadž-ul-Fechr." Pod tímto jménem byl na Východě znám V á c s l a v hrabě Řevuský, cestovavší tam. Tadž = věnec, fechr = sláva, jako by se skládalo Věnceslav ze slov „věnec" a „sláva," kdežto je vlastně Váceslav = Viceslav. — „Farys" je čestný název jezdce u Arabův-Beduinův a znamená tolik co chevalier, rytíř středověký. Zde ovšem znamená „básníka na pegasu" čili v nadšení, což je předmětem té krásné básně. — „Huragan" je výraz americký, urikon, a znamená strašlivou bouři tropickou. Zde ho užito místo arabských výrazů Seman, Serses, Asuf a p., jež znamenají vichr, který někdy zasype celé karavany v Sahaře. — „Gryf" = Noh, báječný dravec, okřídlený lev se zobákem, gryphus, Greif.

[2]) „Němec," tak sluje zde i jinde v básni této, kdekoli slova toho se užívá, rytíř řádu německého, kteryžto řád za časův tažení křížových proti Saracenům, na východě v Palestině l. 1190 od Němcův založen po zakladatelích řádem německým se nazýval, a jediné šlechtice a rytíře německé za údy přijímaje v říši německé náramně zbohatl, rozvětvil se a rozšířil.

A tvé posavád cenné břehy, skály
Topor oblysí ze zelených věnců,
Hluk děl vystraší slavíčky ze sadů.
A co přírody svázal řetěz zlatý,
To vše nenávist lidí strašně vzdálí;
Všecko roztrhne; — srdce však milenců
Spojí zas písní Vajdelota svatý. [1])

Volení.

I.

Z marienburské [2]) věže zvony znějí,
V bubny se tluče, děla slavně hřmějí;
Den to přeslavný v řádě ve křížovém;
Komtuři zevšad ke stolici pádí,
Kdežto, svoláni vážné doby slovem,
Darem svatého ducha se uradí:
Komu na prsou vel-kříž má se skvíti,
V čí rukou řádu veliký meč býti.
Uplynul radou den jeden i druhý:
Neb mnoho mužův důstojenství žádá,
Z nichž každý rovně vzácný rod předkládá;
A všem jsou rovné o zákon zásluhy.
Sbor ale bratří svorně posaváde
Nad jiné všecky Vallenroda klade.

On-tě sic cizák, v Prusích nepoznaný,
Než domy cizí plné slávy jeho;
Buď kdy v Kastilsku Maura udatného,
Buď kdy na moři stíhal Otomany:
Na zděch vždy první, v bitvě veždy v čele,
První se vdíral v lodi nepřítele.
A na sedáních, ledva v kolo vstoupil,
Jestliže ráčil přilbyci odclonit,
Nikdo se nesměl s ním na ostré honit, [3])
Mile rád každý věnec mu postoupil.
Však nejen mezi pluky křižáckými
Proslavil mečem mladá svoje léta:
Skvít se nad jiné cnostmi křesťanskými,
Chudý, pokorný zhrdá leskem světa.

Neslyne Konrád u dvoru hlučného
Vnadami poklon, hladkostí slov jemných!
On za zisk podlý nikdy meče svého
Neprodal v službu baronův ničemných.
Klášterným stěnám zasvětil věk mladý;
Úřadův, pochval on si nic nevšímá;
Ba i vzácnější zavrhne náhrady,
Minstrelův písně, děv ho vděk nejímá;
Nic duchem jeho chladným, ztuhlým nehne,
Konrád lhostejně slyší, an ho chválí,
Na líce krásné pohlédne ze vzdálí,
Z okouzlujících besed pryč uběhne.

Zdaž byl bez citu, hrdý z přirození,
Zdaž se věkem stal; — neb ač ještě mladý
Měl vlasy sivé, zvadlé lící vnady,
Naznačené již stářím utrpení; —
Těžkoť uhodnout: byly někdy chvíle,
V nichž kratochvíle s mládenečky sdílel,
Ba řeči ženské poslouchával mile,
Žerty na žerty dvořeninův střílel,
Sypaje hojně dvorných slůvek paním,
Jak dětem mlsky s chladným pousmáním.
Zřídka se tak v něm srdce zapomnělo;
A ruče, zase ledajaké slovo,
Které u druhých významu nemělo,
Vzbudilo plápol vášní v něm na novo;
Slova: povinnost, vlast, aneb milenka,
O tahu svatém, Litvě připomněnka
Konrádu jedem zalila veselí!
Je slyše opět zasmušil své líce,
Bez citu k všemu zdaje se být celý,
V tajné myšlénky pohroužel se více.
Snad, si připomně svatosť povolání,
Sám si pozemských slastí užit brání.
Jedna mu slast jen, přátelství mu známo,
Jen jediného vybral si přítele,
Cnostmi a stavem pobožným svatého,
Halbana totiž, mnicha šedivého.
Ten s Vallenrodem samotenství děle,
Byl duše jeho věrným zpovědníkem,
On byl i srdce jeho důvěrníkem,
Šťastné přátelství! svatým muž se zváti,
Kdo uměl svatých přítelem se státi.

[1]) Vajdeloti (Wejdalotas = wejdas socha, lotas obmyvač) sluli nižší kněží litevští, jimž žertvy a s těmito spojené obřady svěřeny byly.
[2]) Marienburg, polsky Malborg, silnými hradbami před časy obehnané hlavní město křižákův.
[3]) Na ostré honiti = potýkati se kopím, scharfe Lanze brechen. (Slovník Jungmannův.)

Tak náčelníci zákonové rady
Vlastnosti jeho v paměť si uvádí;
Mělť ale vadu — neb kdo jest bez vady?
Konrád s světáky nikdy nedovádí,
On při poháru s nimi nechmelívá.
A však, uzamčen v samotném pokoji,
Když ho buď tesknost, neb hoře trápívá,
Úlevu v horkém hledává nápoji;
Tehdáž jeho tvář, bledou a surovou,
Rumčnec jakýs, jak v nemoci krásil;
Bývalý blankyt velkých zřítelnicí,
Jež poněkud čas zkazil a uhasil,
Metal jak jindy blesky sršející:
Vzdechy žalostné z prsou ubíhají,
Slzy co perle víčka zalívají,
Dlaň hledá loutnu, z úst se písně lejí,
V písni zní ovšem jakýs jazyk cizí,
Než v zpěvu hudbou ta cizota zmizí:
Srdce slyšících citům rozumějí,
Dost je pohřební hudbu poslechnouti,
Dost je do tváře pěvci nahlednouti;
V lících je vidět paměti napnutí,
Brvy do výšky, zrak se k zemi nutí,
Jak by chtěl z hlubin země cos dobyti.
Jaký as obsah můž zpěv jeho míti?
Jistě že stíhá doby své mladosti
Myslí, po tůních bloudě minulosti. —
Kde duše jeho, kde ta as se tají?
Kde duše jeho? — ta v památek kraji.

Než ruka nikdy v rychlé hudby hluku
Z loutny bodřejších nedobývá zvuků;
Tvář jeho temná nevinného smíchu
Zdá se obávat co smrtelných hříchů.
Struna po struně každičká se chvěje
Mimo jedinkou — strunu to veselí.
Pocity všecky posluchač s ním dělí,
Mimo jedinký — mimo cit naděje.

Bratří ho našli často nenadále,
Musíc se divit změně s ním se stalé.
Konrád se zbudil rozkacený hněvem,
Loutnu odmrštil, konec je se zpěvem;
Na hlas pronášel bezbožné výrazy,
A šeptal tajně cosi Halbanovi,
Křičel na vojska, vydával rozkazy,
Hrozil ukrutně, komu? — Pán Bůh to ví:
Bratří se třesou — než Halban sí sedne,
Konrádu ve tvář, upra zrak, pohledne;
Zrak pronikavý, chladný a surový,
Mluví jakýmis tajemnými slovy.
Buď připomíná, neb mu něco radí,
Neb budí bázeň v srdci Vallenrodu,
A čelo chmurné oblekna v pohodu,
Zrak mu zahasí, obličej mu schladí.
Tak je to při hrách, když to lvův dozorce
Sezvav si pány, dámy a rytíře,
Rozlomiv mříže železného dvorce,
Dá heslo troubou; v tom královské zvíře,
Hřmí z útrob prsních — všecky strach pojímá;
Jedno dozorce s místa se neruše
Ruce pokojně na prsou zakládá,
A lva udeří silnýma — očima;
Tím talismanem nesmrtelné duše,
Jíž dána Bohem nad bezumci vláda.

II.

Na Marčnburské zazvonili věži
I jdou do kaple z slavné jizby radní,
V předu vel-komtur — osoby úřadní,
Bratří, rytíři a sbor hlučný kněží.
Sbor tu modlitby večerní odbývá,
A ku svatému duchu hymny zpívá.

Hymn.

Duchu, světlo Boží!
Holoubku Siónu!
Dnes svět křesťanský — studené podnoží
Tvého to trónu —
Postavou osvěť paternou,
I rozepni křídla nad řeholí věrnou,
Ať zpod křídel tvých vystřelí
Poblesk sluneční skvělostí;
A kdo hoden přesvaté milosti,
Tomu ať vínkem zlatým skráně obveselí;
Synové lidští, my padnem na tváře
Před tím, nad nímž se zaskví křídel tvých záře.
Synu Spasiteli!
Kynutím ruka tvá ať nám oznámí,

Kdož je nejhodnější
Ze všech proslynouti
Znakem muky nejsvětější;
Petrovým kdo mečem hoden vlásť nad námi,
Víry tvé vojíny;
A kdo korouhve by měl rozvinouti
Tvé říše před pohaníny.
A syn země padne, v srdci se poníže,
Před tím, na jehož prsou vzplane hvězda kříže.

Na potom vyšli: vel-komtur poručil
Po odpočinku vrátit se do choru,
A prosit opět, aby Bůh poučil
Kněží a bratří, i muže výboru.

Vyšli se nočním poobčerstvit chladem;
Jedni zasedli besedy zámkové,
Druzí pak bloudí hájem, luhem, sadem.
Noc byla tichá, povětří májové,
Ze zdálí zábřesk nejistý vyhlíží;
Luna oběhnouc pláně safírové
S změňavou tváří, s divným bleskem zraků
Dřímá tu v temném, v jasném tam oblaku,
A hlavu tichou, osamělou níží;
Jako miláček zamyšlený v poušti
V duchu přeběhnuv živobytí celé,
I vše naděje, slasti, utrpení:
Hned lká a pláče, hned hledí vesele,
Až unavené čelo k prsům spouští,
V sen se potápě podivných myšlení.

Jiní rytíři sem tam se prochází;
Rád každé chvilce komtur nejpřednější
Pozve Halbana i bratří čelnější,
A s nimi tajmo stranou kams odchází,
Aby ve zdálí od chasy zvědavé
Výstrahy dal jim, sdělil rady zdravé.
Vyjde ze zámku, chvátá na rovinu;
Nedbaje cesty, s druhy rozmlouvaje,
Bloudil tu vůkol mnohou již hodinu,
Tam kde se břehem jezero si hraje.
Již je tu ráno, čas je domů jíti,
Stanou — hlas kýsi, kde to hlas ten stená?
I poslouchají — jdeť z nárožní věže.
V té věži dávno, před lety desíti,
Jakás neznámá a pobožná žena,
Přijdouc do města z dalekě krajiny,
(Buď že jí nebe úmysl ten dalo,
Neb že svědomí hlasem svým ji hnalo,
Balsámem kání uléčit své viny,)
Hledala hlavu v poustevně ukrýti,
A zde nalezla hrob za živobytí.
Nechtěli dlouho k tomu svolit kněží,
Až pak stálostí proseb přemožení,
Skrýš tu samotnou dali jí ve věži.
Sotva za prahem posvěceným stála,
Sváleli na práh cihly a kamení,
S Bohem, s myšlénkou sama pozůstala;
Bránu, od živých dělící ji celé
Snad až v den soudný odemknou andělé.

Na vrchu okno malinké a mříže,
Jimž jí lid zbožný dával vyživení,
A nebe větřík i paprsky denní.
Hříšnice bídná, což nenávist světa
Tak ti tvá mladá otrávila léta,
Že ni sluneční krása tě nevíže?
Sotva že ve svém hrobě se zamknula,
Nikdo u okna neuzřel jí více,
Kdež by větýrek občerstvil jí líce,
Kdež by na krásu nebes pohlednula,
Aneb na kvítky kraje pozemského,
Neb na milejší tvář bližního svého.

Jen to je známo, že posavad žije;
Často zajisté poutníka svatého,
Jenž v noci bloudí, kde se ona kryje,
Zdrží na chvíli zvuk hlasu milého.
Zvuk to zajisté pobožných písniček:
I když sbor dítek ze pruských vesniček
Večer u blízké doubravy si hrává,
Tu se zakmitne bílý blesk z okénka,
Jak, kdyby vzešla spanilá jitřenka;
Buď že to v vlasech z jantaru jehlička,
Neb ruka sněžná, ruka to drobnička,
Jížto nevinné dítky požehnává.
Tudy vel-komtur obrátiv své kroky

Zaslechne kýsi hlasu zvuk divoký:
Když'to nárožní věži byl pomíjel:
„Tys to Konráde! pro Bůh! již se stalo,
„Máš býti mistrem, abys je zabíjel!
„Zdaž tě nepoznaj? — skrýváš se daremně;
„Byť co had jinou tvárnost tělo vzalo,
„Ještě by mnoho v duši tvé zůstalo,
„Bývalého v ní — zůstaloť ho ve mně!
„Byť i po pohřbu vrátil jsi se z nebe,
„Věru by zákon poznal ještě tebe."
Každý poslouchá — hlas to divné ženy,
Vzhlednou ku mříži — zdá se být schýlena,
Zdá se, že k zemi rozpíná ramena —
Po kom? — pustoť vůkol věžní stěny.
Z dálky se jenom blesk jakýsi mihne,
Jakby to byl blesk z ocelné přilbice.
A stín — rytířský zdali plášť to není?
Již to tam — jistě zraku to mámení.
Jistě zablesknul rudý zrak dennice;
Po zemi ranní schoulená mhla tíhne.

„Bratři! rce Halban, nebi díky vzdejme,
Vůle zajisté nebes nás sem vedla,
Věštčímu hlasu směle víru dejme.
Zdaž jste zaslechli? věštba o Konrádě,
Konrád je jméno statna Vallenroda.
Stůjme, ať bratr bratru ruku podá;
Slovo s to, bratří! na zejtřejší radě
On buď velmistrem!" — Dejme, křiknou, dejme!

I šli křičíce; dlouho tou dolinou
Ohlas triumfu, hlas radosti bije:
Ať žije Konrád, velmistr ať žije!
Ať žije zákon; ať pohané zhynou!

Halban tu zůstal celý zamyšlený,
Zhrdavým okem za bratřími házel.
Vzhlednuv ku věži, citem opojený,
Za nimi, takto zpívaje, odcházel:

Píseň.

„Vilija, našich pramenův rodička,
Má dno zlatounké a modrounká líčka;
Krásná Litvínka, vodu z ní vážící,
Srdce má čistší, sličnějších je líčí.

„Proudy Vilije kovenskou dolinou,
Mezi narcisky, tulipány plynou;
Květ našich mládeův u nohou Litvanky
Krasší nad růže i nad tulipánky."

„Vilija míjí květy té doliny,
Neb hledá Němna milence drahého;
Teskno Litvínce jest mezi Litvíny,
Zamilovavší mládence cizého."

„Němen do mocných schvátě ji ramenou,
Na divé pouště, na skály ji nese;
A v lůno chladné vína svou milenou
S ní spolu hyna — v moři — ocitne se."

„Tak tebe rovně cizozemec vzdálí,
Bídná Litvínko! z dolin drahé vlasti;
Než tě samotnou sklítí děsné valy,
Zapomenutí, s mnohem trpěí strastí."

„Srdce a potok střící jest daremně,
Dívka miluje a Vilija běží:
Vilija znikla v milovaném Němně,
Dívčice pláče v poustevnické věži."

III.

Mistr dav svatým knihám políbení
Modlitby skončil, i vzav od komtura
Meč a kříž velký, moci své znamení,
Vznes hrdě čelo: ač starostí chmúra
Ležela na něm; vůkol okem střelil,
V němž polovičně radost s hněvem září,
A smích — neznámý host na jeho tváři.
Teď jí na krátko slabě přeletuje:
Jak blesk, co ranní chmúry porozdělil,
Hromy a východ sluneční zvěstuje.

Ten zápal mistrův, tyto hrozné líce,
V srdce radostnou vlévaly naději:
Před sebou bitvy, kořisti vidíce,
Bratří již v duchu krev pohanskou lejí.
Kdož před takýmto vladařem ostojí?

Kdož se nelekne zraku jeho v boji?
Třes se, ty Litvo! tvůj se konec blíží,
A zdi Vilenské skloní se před kříži.

Než čáka marná. — Tekou dny, týhodny,
Celý rok dlouhý uplynul v pokoji;
Litva hrozí již, Konrád však nehodný
Ni se sám nemá, ni zve jiné k boji;
A kdy se zbudí ku nějaké práci,
Dřevní pořádek na ruky obrací.

„Zákon opustil," dí, „pradávné řády,
Bratří si svatých slibův nevšímají.
Modlme se, říká, zavrzme poklady,
V cnosti a míru věnce slávy zrají."
Posty, pokání, břemena ukládá,
Zábav nevinných požívati brání.
Na hřích každinký těžký trest ukládá,
Trest smrti, trapné vazby neb vyhnání.

Mezi tím Litvín, co jindy ze zdálí
Brány a města křižácká pomíjel,
Teď noci každé kol kolem vsi pálí.
Jímá lid řádu, jenž ho byl zabíjel.
Poprvé dítky z prahu otcovského
Třásly se na zvuk rohu litevského.

Čas přežádoucí dáti se do vojny!
Litva je svárý u vnitř rozervána,
Zde Rusín statný, tam Lech nepokojný,
Z Krimu hrozí lid tatarského chána.
Vitold jsa zahnán s trunu od Jagěly
Pomoc u řádu hledaje se kloní;
Slibuje, že zem, poklady s ním sdělí:
Než posud darmo o pomoc žebrotí.

Bratrové repcí, již se sněla rada:
Než kde je mistr? Halban vůkol běží,
V zámku, ni v kapli nenašel Konráda.
Kdež je on? — jistě pod nárožní věží.
Šetřiliť bratří nočních krokův jeho;
Všemť je to známo, že dne každinkého,
Když mrak zahalí nebesa večerní,
On chodí bloudit na břehy jezerní.
Neb hledě, o zeď černou jsa opřený,
Do bílé zoře, pláštěm zahalený,
Z dálky jak socha z mramoru se skvívá,
A bděním nočním předce neumdlívá.
Často ke hlasu poustevnice vstává,
A jí tichounké odpovědi dává;
Než zvukům ucho nerozumí zdáli,
Přilbice blesk a pozdvižená hlava,
Nepokoj rukou — dost na jevo dává,
Že řeči vážné pokaždé se dály.

Píseň z věže.

„Kdo má vzdychání, kdo slze spočítá?
Pláči-li já zde léta již tak dlouhá,
Neb prsa má, i zrak jsou hořkost pouhá,
Že od vzdechů mých mříž rezem zakvítá?
Kam slza padne: v chladný kámen vtéká,
Tak jako v srdce dobrého člověka.

„Znič plane věčně v zámku Sventoroga, [1])
Hlídáť oheň ten kněžstvo zbožné, pilné;
Jest pramen věčný na hoře Mendoga; [2])
Mhly, sněhy živí žídlo toto silné;
Nikdo nesytí slzy mé a vzdechy,
Předc oko, srdce mé lká bez útěchy.

„Otcova láska, matky celování,
Zámek bohatý, krajina veselá,
Den beze touhy, noc bez smutných zdání;
A spokojenost v tvářnosti anděla,
Ve dne i v noci, na poli i doma
Střehla mě blízko, ačač nevidomá.

---

[1]) Jako u jiných dřevních národův, u př. Chaldejských, Peršanův a j., tak i u Litvanův prokazovala se úcta božská ohni posvátnému. U Litvanův slul posvátný tento oheň „Znič," kterýž v obzvláštních svatyních pilně ostříhala zvláštní třída kněžská pálíc jej dnem i nocí ku poctě všech bohův. — Zámek Sventoroga na hoře Vilenské se nacházel. Byloť to místo, kteréž sobě slavný kníže Sventorog oblíbiv, je na popelniště, kdežby se mrtvá těla knížat a vůdcův válečných pálila, posvětiv, sebe pak prvního na něm spáliti a pohřbíti velel. Později, když křižáci Prusko, kdež ležela slavné Romove, opanovali, přenesen jest posvátný Znič, uchráněn nejvyšším knězem, do Vilna, na zámek Sventoroguv.

[2]) Horou „Mendoga" sluje hora pod Novohrádkem, městem litevským, kdež se slavný původce této básně Adam Mickievič narodil, ležící. Jest, dle pověsti, hrobem znamenitého bohatýra a prvního krále litevského Mendoga. Slavný tento hrdina osvobodiv vlast od jařma cizího, i zjednav jí silou udatného ramene a věhlasem ducha svého znamenitou moc vnitřní, přijal víru křesťanskou, načež i od papeže Inocentia IV. korunou královskou poctěn v Novohrádku okolo r. 1252 za krále litevského korunován byl. Opustiv později křesťanství zemřel okolo roku 1263.

„Tři dcery krásné byly jsme u matky,
A já se nejdřív opustíc ji vdala;
Šťastné mé mládí, oplývajíc statky,
Že štěstí jiné? jsem se nenadála.
Jinochu krásný! proč jsi mi pověděl
To, o čem v Litvě nikdo dřív nevěděl?

„O Bohu velkém, o jasných andělích,
Městech kamenných, v nichž je víra svatá,
Kde se lid modlí v nádherných kostelích,
A kde poslušna dívek jsou knížata,
V válce statečna jak naši rytíři,
V lásce citliva jak naši pastýři.

„Kde člověk z křehké těla svého skrýše
S duší se vznáší ve rozkošné nebe;
Já uvěřila, — slasti oné říše
Cítila jsem, již poslouchajíc tebe!
Ach odtud snívá se mi v každé době,
Jen o andělích, a jenom o tobě.

„Kříž na prsou tvých zrak můj rozveselil,
V něm jsem budoucí blaženost svou zřela,
Nastojte! když však z kříže hrom vystřelil,
Vůkol mne tichá tma se rozestřela.
Nic nenaříkám, ačač slzy leji,
Nebs mi vše odňav, zůstavil naději.“

* * *

„*Naději!*“ ohlas tichý kolem nese
Po břehu, plesu, po dolině, lese,
Konrád se zbudí, strašně se zasměje.
Kde jsem, vykřikne, kdež tu zní naděje?
Nač tato píseň? — znám tvůj osud celý;
Tři dcery krásné, drahé matky dítky, . . .
Tě za choť pojmout nejprvé jsou chtěli . . .
Běda, přeběda vám převnadné kvítky!
Ukrutná zmije do sadu se vkradla,
A kde bloudícím prsem svým zavadí,
Tráva usychá, i hned vadnou růže,
I žloutnou jako hadích prsou kůže!
Patř duchem nazpět, dny si připomínej,
Jež bysi posud trávila veselo,
Kdyby . . . ty mlčíš, zpívej a proklínej;
Ať slza strašná, co ve kámen vtéká,
Nezhyne darmo; šišák s hlavy sejmu,
Sem nechať padne, ať mě pálí v čele;
Sem nechať padne, já tu muku přejmu!
Chciť poznat záhy, co mne v pekle čeká.

Hlas z věže.

Odpusť, miláčku! odpusť, já jsem vinna.
Tys nepřicházel, a já touhou mřela,
Tu mimovolně píseň ta dětinná . . .
Pryč, pryč s tou písní . . . snad bych lkáti měla?
S tebou, miláčku, spolu jsme prožili
Chvílku již zašlou, však tu jednu chvíli
Nezměním nikdy s žádným pozemšťanem
Za život tichý, jejž byl hnusně strávil.
Lid obyčejný — tak mi sám jsi pravil —
Jest co lasturky v bahně rozmáchaném.
Sotva že vlnou bouře za rok jednou
Vyhnány vzhůru, z kalu povyhlednou,
Ústa otevrouc jednou k nebi vzhlednou,
I v rov se vrátí — ve propast bezednou.
Nejsemť stvořena k takovému štěstí;
Když jsem ve vlasti ještě tiše žila,
Tam mezi vámi, drahé družky moje!
Často jsem tajně po něčem toužila,
Trápena v srdci hlasem nepokoje.
Častoť s palouku vzhůru po bezcestí
Až na nejvyšší pahor jsem se hnala,
Kdyby skřivánci — jsem si myslívala,
Mi z křídélek svých jen po pírku dali,
Šla bych tu s nimi, a si tam s té skály
Jedno bych kvítko chtěla uštípnouti,
Květ nezabudky, a pak vylétnouti
Za chmúry — výše! — výše! a — zniknouti.
Tys vyslyšel mne, orlovou perutí,
Vladaři ptákův, tys mne vznesl k nebi,
Není mi třeba, oč prosit skřivánky,
Neb kam by letěl, hledat radovánky,
Kdo Boha nebes poznav, jej velebí,
Živ jsa velkého muže v obejmutí?

Konrád.

Velkost! tu opět, velkost můj anděli!
Velkost, pro niž jsme tolik vytrpěli.
Lkej několik dní srdce v utrpení,
Jenž několik dní — však jich mnoho není.

Stalo se! darmo po účinku lkáti;
Plačme, — než vrah náš má se čeho báti,
Neb, maje vraždit, Konrád smí plakati!
Proč jsi sem přišla, proč, milenko moje!
Ze stěn klášterních, z svatyně pokoje?
Já tě zasvětil službě nebes Pánu,
Není-li lépe v svatém jeho stanu
Dále ode mne plakat a umírat;
Než zde ve vlasti podvodův a vraždy,
Klamův a zrady, jež den rodí každý,
V povolných mukách ve hrobové věži
Konat a oči samotné otvírat;
A skrz okutí nerozlomných mříží
Žebrati pomoc; — a Alf slyšet musí,
Dívat se, jak smrt život drahý dusí,
Má stoje vzdálí duši vlastní láti,
Že se v ní ještě cit smí ozývati.

Hlas z věže.

Jest-li ti líto, nechoď sem budoucně;
A byť bys přišel, byť bys prosil vroucně;
Mne neuslyšíš! okno již zamykám;
I znov se spustím, sem v mou věži temnou,
Ať slzy hořké mlčky lejíc vzlykám.
Zdráv si buď věčně, s Bohem můj jediný!
Nechť zhyne paměť hořké té hodiny,
V nížto jsi neměl lítosti nade mnou.

Konrád.

Tak ty se smiluj, však jsi ty andělem:
Stůj, a kdy prosba má ti neubrání,
Mrštím zde o roh věžní vlastním čelem:
Snad tě uprosí Kainovo skonání.

Hlas z věže.

Ó smilujme se nad sebou v svém hoři.
Pomni miláčku, že jsme mezi všemi
Jen dva jedinci na ohromné zemi;
Jako dvě kapky ve pěnitém moři;
Že jako větřík z pozemského dolu
Zmizneme navždy, ach! zahyňme spolu.
Ne proto jsem zde, bych tě trápit měla:
Jáť posvěcení přijmout jsem nechtěla,
Neb srdce nebi nesměla jsem vdáti
Pokud v něm láska zemská bude pláti:
V kláštеře zůstat srdce mé si přálo,
Službě panenské vzdát život svůj skromně:
Ale bez tebe všecko okolo mne
Tak nové, pusté, cizí mi se zdálo.
Zpomněla jsem si, že po mnohém čase
Do Marienburku navrátíš se zase,
Na vrahu pomstu za vlast svou hledaje,
Bránit věc svatou neštastného kraje.
Kdo čeká, léta myšlénkami skrácí,
I tu dím k sobě, on se snad již vrací,
Snad se již vrátil: což nemám si přáti,
Když mi za živa jest se pohřbit dáti,
Bych tebe ještě jednou jen uzřela,
Abych alespoň u tebe umřela.
Tedy, řku, půjdu v poustevnickém domku,
Blíže u cesty, na skalním úlomku,
Sama se zamknu, rytíř snad nějaký,
Jdoucí tu podlé příbytečku mého,
Někdy vysloví drahé jmě milého;
Snad mezi cizích zástupův šišáky
Znak jeho uzřím; ať si změní zbroje,
Ať si cizími hesly štít okrášlí,
Ať promění tvář, přec by srdce moje,
Přec by miláčka oči v dáli našly.
A kdy ho těžká povinnost přinutí,
Vůkol vše ničit, vraždit všecko všude,
Když ho proklejí, předc tu duše bude,
Jenž ho smí žehnat při každém vzdechnutí.
Tuto jest hrob můj, bydlo vyvolené,
V tichém zákoutí, kdež se neosmělí
Mých jekův šetřit chodce zostuzelý.
Vím, že procházíš rád se v samotnosti;
Tu si pomyslím, on snad v čas večerní,
Zhostě se druhův, vyjde si povzdechnout.
Promluvit s větrem, s hladinou jezerní,
I mysle o mně hlas můj můž zaslechnout.
Nevinné přání splnilo mi nebe;
Přišed jsem mému zrozuměl jsi pění.
Dřív jsem si přála, ve snách uzřít tebe,
Bavit se s tebou, byť v němém vidění,
Teď tolik štěstí! nyní si můžeme
Spolu zaplakat . . .

Konrád.

A co vyplačeme?

Pomníš, já plakal, když jsem se vyvinul
Na věky věkův tobě ze objetí:
Když jsem samochtě pro štěstí zahynul,
Abych krvavá splnil předsevzetí.
Jest uvěnčena moje dlouhá muka,
Již jsem dosáhnul vrch přání svých cele,
Moha se vymstít, skole nepřítele;
Přišlas, by laur mi vyrvala tvá ruka.
Neb co jsi znovu z okna této věže
Na mne pohledla, v celém světě není
Nikde žádného pro zrak můj stvoření,
Mimo jezero, starou věž a mříže.
Všecko kolem mne, vše vře vztekem války;
U prostřed ozvěn trub a mečův hluku,
Napnutým uchem hledám z smutné dálky
Z tvých úst milostných andělského zvuku;
Den mi celinký poubým jest čekáním,
A když se dočkám, když zde soumrak šerý,
Chci ho prodloužit vroucím vzpomínáním;
Já teď počítám život na večery.
Mezi tím řád náš zle na pokoj laje,
Prosí o vojnu, vlastní zkázy hledá,
A Halban mstivý oddechnout mi nedá:
Buď sliby dávné mně připomínaje,
Vždy ukazuje na vsí spustlých rumy,
Buď pak-li nechci na řeč jeho dbáti,
On vzdychna, kývna k nebi zrak obrátí,
A mstivost zhaslou v rov podpálit umí.
Osud můj, zdá se, blízko jest u konce
Z všech světa končin k nám se houfy smělé,
Houfy bez počtu do pole se hnaly.
A vše volá jen: Chcem tě majíc včele,
Mečem a křížem na Vilenské valy.
A přece — s studem vyznám se v té době,
Já, ona vůle národův se váží,
Hledám překážky, myslím jen o tobě,
Ještě den s tebou žít mé srdce baží.
Mládí! jak velké jsou tvoje oběti!
Já nebe lásky, já jsem štěstí všecko
Uměl pro spásu vlasti oželeti,
S Bohem však statně; — stařec jsem co děcko,
Teď mne povinnost, zoufalost, hlas boží
Do pole žene! a stařec se bojí
Hlavu odtrhnout zdí těch od podnoží,
By ho neušlo slůvko — z řeči tvojí!“

On umlk; — jedno z věže slyšeno lkání.
Mlčky utekly dlouhé jim hodiny,
Moc rozeřidla, jasný blesk dennice
Vodě tichounké zaruměnil líce.
A mezi listím dřímavší křoviny
Vanuly šustíc líbé chládky ranní;
Ptáčkův tichounké ozvalo se pění,
Opět umlkli — dlouhé jich mlčení
Jeví, že jsou se zbudili zavčasně,
Povstana Konrád, povznesl čelo k věži,
Dlouho bolestně pohlížel na mříži,
Slavík zazpíval, vzchod se zarděl jasně
Konrád popozřel vůkol; a přilbici
Spustiv, v široký plášť si tvář zavinul;
Loučí se kyna rukou, s poustevnicí,
A v křoví zhynul.
Tak duch pekelný od vrat poustevníka
Při zvuku zvonku ranního zaniká.

Hody.

Byl den patrona; — aby jej slavili
Komtur a bratří v sídlu svém se sjedou;
Na věži každé vane prápor bílý;
Konrád rytíře má poctít besedou.

Sto bílých plášťů povívá za stolem!
Na každém plášti dlouhý kříž se černá;
To byli bratří, — a za nimi kolem
K úsluze stojí řádu mládež věrná.

Konrád je v čele: po levici trónu
Zasednul Vitold se svými vojíny [1])
Dřív byl nepřítel teď je host zákonu.
Spojilť se s Němci Litvín na Litvíny.

Již mistr k hodům dává heslo,
„Tešme se v Pánu!“ číše se zableskly.

---

[1]) Vitold, slavný syn hrdinského Kějstuta, jeden z největších mužův, jež zrodila Litva, příbuzný a vrstevník Jagělův, rozšířil hranice Litevské od Baltu už do břehův černého moře, an Jagělo, dosednuv na stolec polský, druhou části západní Litvy vládl.

„Těšme se v Páuu!“ sterá ústa vřeskly:
A od úst k ústům již se víno neslo.

Konrád si sednul, na loket se vzpírá;
S pohrdou prázné řeči pozoruje.
Mimo žert tichý všecken žert umírá,
Žert, jejž cink čiše někdy přetrhuje.

„Plesejme,“ zkřikne; což to moji bratří,
Tak-li rytířům hodovati patří?
Prv vřesk opilcův — a teď šum jen tichý,
Což zde hodujem s zbojníky neb mnichy?

V mládí mém býval jiný způsob plesů,
Kdy jsme na pluém mrtvol na bojišti,
Prostřed kastylských hor neb finských lesů,
V táboře hlučném pili při ohništi.

„Tam byly písně: což tu není s vámi
Ani bard žádný, ani minstrel známý?
Víno, to lidské srdce rozveselí,
A duchu vínem vroucím zpěv je vřelý.“

Aj tu hned pěvci pohotově stáli,
Tu Vlach vytylý, slavičími tóny
Konráda mužství a pobožnost chválí,
Tam zas trubadur od břehův Garony,
Opěvá děje milostných pastýřů,
Zaklených dívek, bloudivých rytířů.

Vallenrod dřímal, a zpěvy přestaly:
I tu ho zbudí šum strun zastavený,
Vak Vlachu mrští zlatem naplněný:
„Tys mně samému,“ vece, „pěl pochvaly,
Já sám nemohu jiné dát náhrady:
Vem ji a táhni! Ten trubadur mladý,
Kterýžto krásе jen a lásce slúží,
Odpusť, že u nás není žádné děvy,
Jenž by na prsa mu za jeho zpěvy
Připjala vděčně marnou kytku z růží.

Zde zvadly růže: barda chci jiného;
Rytíř ze řádu jiné písně chtivá;
Ať je mi tvrdá, rázu divokého,
Jak zbraně, rohův hluk, ať se ozývá,
Ať je pošmourná jak klášterní stěny,
A tak vroucí, jak láskou opojený.

Nám, co jen žijem, bychom vraždou žili,
Píseň vražedná slavný den ať hlásá,
Nechť hněv a pomsty cit v nás budí, sílí,
A kdy chábnem, strach ať v duši střásá:
Takýť život náš, — to tresť našich zpěvů.
Kdo ji zazpívá? kdo?“ — „Já!“ — odpověděl

Stařec šedivý, jenž v sešlém oděvu
Kdes mezi páži a zbrojnoši seděl.
Že Prus neb Litvín, vidět z kroje jeho:
Vous jeho hustý, stářím jest již bílý:
Na hlavě šedin zůstatek povívá,
Oči a čelo záclona zakrývá,
V tvář muka, léta hrozné jizvy vryly.
V pravici starou loutnu pruskou nosil,
Levici vztáhnul vysoko do stola,
Pokyna, by jej povyslechli, prosil.
Když všecko ztichlo, „Já zaspívám,“ zvolá,
„Dřív jsem zpívával Prusům a mé Litvě:
Teď jedni padli, bráníc volnost vlasti,
Druzí nechtíce žíti beze vlasti,
Nad mrtvolou jí chtí zahynout v bitvě;
Jak sluzi věrní v dobrou i zlou dobu
Hynou u svého dobrodince hrobu.
Jiní se bídně v pustých lesích kryjí:
Jiní jak Vitold mezi vámi žijí.

„Ale po smrti, vámť to Němci známo,
Sami se tažte mrzkých zrádcův kraje,
Co oni počnou v onom světě, tamo,
Kdež v oheň věčný jsouce odsouzeni,
Budou chtít předky své přivolat z ráje?
Jak je uprosí o vysvobození?
Hlas-li dětí svých otcové poznají,
Ješto k nim cizím jazykem volají?

„Dítky! jaká to bída v Litvě naší!
Nikdo se nikdo k pomoci nenašel,
Když mne, za blahost modlícího vaši
V poutech německých Křížák zlý unášel.
Sám v zemi cizí dospěv stáří mdlého,
Nastojte! zpěvák zpívat nemám komu.
Zrak jsem vyplakal, k Litvě pozíraje,
Teď, chci-li vzdychnout po mém milém domu,

Nevím, kde leží rum domu milého:
Či tu neb onde z vlasti větřík vlaje.

„Zde jenom v srdci, v srdci mém se skrylo,
Co v drahé vlasti nejlepšího bylo:
I bídné dávných pokladův zůstatky
Vemte mi Němci, zbavte mě památky.

„Jak na sedání rytíř přemožený
Život ochrání než čest všecku ztratí,
Dny trapné proživ hanbou rozlícený,
Znovu ku svému vítězi se vrátí,
I napínaje rámě své posléze,
Zbraň svou poláme pod patou vítěze:

„Tak mě poslední nadchnula ochota,
Ještě na loutnu odvážil jsem ruky:
Ať vám poslední v Litvě Vajdelota
Zapěje posléz litevskými zvuky.“

Skončiv, mistrovy čeká odpovědi;
Vše očekává v mlčení hlubokém:
Konrád pátravým, potměšilým okem
Na tvář i hnutí Vitoldova hledí.

Všickni to zhledli, jak když Vajdelota
Mluvil o zrádcích, jak se Vitold měnil,
Hned modral, blednul — hned se zas červenil;
Dráždíť ho stejně hanba i vzteklota,
Konečně stiskna šavli svou po boku,
Drát se chce davem v obdivu trnoucím:
Pozřel na starce, zadržel se v kroku,
A chmúra hněvu na čele horoucím,
Opadla v náhle v bystrém slz potoku;
Vrátí se, sedne, pláštěm zrak zaclání,
I se zatápí v tajná rozjímání.

A Němci zticha — „Což i na besedy
Máme připouštět žebrající dědy?
Kdož je poslouchá, a kdo jim rozumí?“
Taký zde ohlas z tlupy hodovničí,
A veň se mísí hlučnější posměchy:
„Aj to je nápěv,“ hvízdajíc v ořechy,
„Písní litevských!“ páži hřmotně křičí.

V tom vstane Konrád: „Slyš mě řáde statný!
Dnes béře řád náš dle zvyku starého
Dary od knížat, kraje podlehlého;
Dnes se koří nám všecken lid poplatný;
I žebrák dává píseň z statku svého,
Nebraňme úctu složit stařečkovi,
Vezměme píseň: — groš to chudé vdovy.

Zřímť mezi námi knížete Litvínův,
Hosty ve řádu vojvodové jeho:
Milo jim bude, paměť dávných činův
Slyšet okřálou mluvou domu svého.
Kdo nerozumí, může kam chce jíti.
Já časem rád mám ty pošmourné jeky
Písní litevských, z nichž divost se řítí;
Tak jako rád mám vln zbouřených vzteky,
A šust jarního deště tichý, jarý;
Při nich spát milo — zpívej věštče starý.“

Píseň Vajdeloty.

Kdykoli mor má na Litvu udeřit,
Tu příchod jeho věštců zrak poznává;
Neb, je-li hodno Vajdelotům věřit,
Často po pustých hřbitovech a pláních
V rouše bělounkém dívka morní stává,[1])
Věnec ohnivý plane jí na skráních,
Nad les nejvyšší čelo vidno bývá,
A šat krvavý jí z rukou zachvívá.

Stráže po zámcích v helmy oči kryjí,
A psi vesňákův pysky v zem zaryjí,
Kopou, smrt větří, a ukrutně vyjí.

„Kamkoli dívka zlopověstná vstoupí,
Do vsí, na zámky, neb v bohatá města;
Krvavým šátkem kolikrát kde kyne,
Tolik paláců v poušť se změní, zhyne,
I tolik drahých, milých duší zloupí:
A hroby rostou, kde její šla cesta.

[1]) Lid Litevský představuje sobě morové povětří v postavě dívky, jejížto zjevení se tuto dle pověstí prostonárodní vypsané, strašlivou nemoc předchází.

„Zhoubné divadlo! — ale zhouby více
Věštily Litvě od západní strany
Péra na skvoucích helmách se vlníce,
A plášť široký, křížem vyšívaný.

„Kudy šly stopy tohoto divadla,
Nic je, nic zhouba morové to rány:
Celát krajina do hrobu upadla.
Ach! v kom litevské duše mezi vámi,
Pojď, tam na hrobě vlasti si sedněme:
Tam myslit, zpívat, tam plakat budeme.

„Pověsti lidu! archo smlouvy míru,
Mezi dřevními a mladšími lety:
Tobě lid svěří zbraň svých bohatýrů,
Své mysli plody a svých citů květy.

„Archo posvátná jista jsouc před časem,
Dokud si vlastní lid tvůj tebe váží:
Písni národní, ty stojíš na stráži
U národního památek kostela,
S archandělskými křídly i se hlasem —
Ty někdy míváš i zbraň archanděla.

„Plamen ten ztráví obraz slavný dějů,
Poklad rozchvátá vztek mečných zlodějů:[1])
Jen píseň ujde, v lidu se rozběhne;
A pakli duše podlé neumějí
Ji krmit želem a kojit nadějí,
Tuť prchne do hor, na rumy si lehne,
A odtud hlásá dřevních časův činy.
Tak slavík z komnat, jenž se ohněm zňaly,
Vyletne, sedna na krov pozůstalý:
Kdy krov se sype, tuť prchne v lesiny,
I hřmící hrudí nad rumy a hroby
Zpívá pocestným smutek své žaloby.

„Slýchal jsem písně — kmet živší století,
Rozdrobiv rádlem padlých pro vlast kosti,
Stanul, píšťalu z vrby sňav s žalostí,
Modlil se za ně; aneb skladným pláčem
Slavil vás velcí otcové bez dětí.
Echa po něm zní; já to slyším z dáli.
Co vidím, slyším, tím víc mě rozpálí,
Neb jsem viděl sám, sám byl posluchačem.

„Jako v den soudný mrtvé věky z rovů
Archanděl troubou zbudí, svolá znovu:
Tak na mou píseň, pod spodem mé stopy,
Kosti oživnouc v spoustu jsou se snesly.
Z rumů vstávají dřevní sloupy, stropy,
Jezera pustá hřmí četnými vesly,
I vidět zámkův brány zotvírané,
Koruny knížat, valné vojsko branné.
Dívky tancují při zpěvu a lútně —
Snil jsem překrásně, zbuzen jsem ukrutně!

„Zmizly vlastenské hory, lesy, řeky:
Duch chtě uletnout, klesne beze síly,
V tichou domácnost strmácen se chýlí;
Loutna umlklá ze mdlé padá ruky;
A pro žalostné krajanů svých zvuky
Již nedoslýchám Litvy zašlé věky,
Než dosud jiskry mladého zápalu
Tlí v hloubi prsou; často oheň vznítí,
Duši oživí, a paměť osvítí.
A tehdy paměť, jak lampa z křišťálu,
Štětcem odína ve vnadné obrazy,
Ač ji prach temní a semotam kazí,
Předc, pakli svícen postavíš jí v srdce,
Ještě novostí barev zvnadí oči,
Ještě po stěnách palácův roztočí
Krásné, ač něco zatměné koberce.“

„Kdybych jen mohl vlasní oheň přelít
V prsa přítomných, vzkřísit zašlé stíny
Minulých věkův: kdybych uměl střelit
Hromem ve srdce, zbudit Litvy syny;
Snad by v té jedné, ještě v této chvíli,
Když jimi hnula otcův píseň slavná,
Srdce jak jindy bíti uslyšeli;
Snad by poznavše, že v nich velkost dávná,
Tu jednu chvíli tak krásně přežili,
Jak jich předkové jindy život celý.

---

[1]) Močný zloděj jest slovo, jímž básník řád rytířský jménem „Schwerthrüder“ vůbec známý přezděl. Opanovav Livsko a pomezní kraje, spojil se posléze tento z Němcův záležející řád s křižáky.

„Než k čemu mrtvé budit z hrobů věky?
Všakť i časy své zpěvec neobviní;
Neb-tě muž velký, živtě nedaleký,
O něm zazpívám, učte se Litvíni!“

* * *

Stařec umlknul, i kolem se dívá,
Zdaž mu povolí Němci zpívat dále;
Tichota hluchá vládne kol po sále,
Jenž obyčejně pěvce rozehřívá.
I začne píseň, však obsahem jinou;
Neb hlasu pády volněji mu plynou;
Struna se slaběj, zřídka jen zachvěje,
On z hymnu sešed, prostou pověst pěje.

Pověst Vajdeloty.

Zkad Litvíni jedou? z noční vracejí se ze bitvy,
Hojně kořisti vezouc dobyté v chrámích a po zámcích,
Houfy jatých Němcův, majecích ruce svázany lýčím,
Krk provazem stažený, pádí při koních to Litevských;
Jest-li že k Prusku hledí, zrak slzami jim se zalívá,
Jak mile Kovno zočí — Bohu již na milost se poroučí.
V Kovně [1]) ve městě se háj u prostřed táhne Perúnův:
Němce tu páni jaté po šťastné bitvě litevští
Na hranici svěcené vždy obětním pálili ohněm.
Aj, dva rytíři jatí bez bázně ku Kovnu se blíží;
Mládce jeden spanilý, jeho druh je věkem trochu sešlý.
Ti dva samotni jenom v boji zjevně opustili Němce,
K Litvínům se dadouc; i přijaltě je vojvoda Kějstut, [2])
Stráži však je vydal, by za ním je do zámku přivedla.
Táže se, z vlasti jaké, s jakovými tu záměry přišli?
„Neznám,“ dí mu jinoch spanilý, „rodu ni jmena svého;
Nebtě mě děcko malé v otroctví Němci zavlekli,
Pomním jen to, že kdes, že na Litvě ve městě ohromném
Stál dům mých rodičův; bylo pak toto město dřevěné,
Na vznešených pohorách, ze cihel dům skvěl se přepevný.
Kol pahorů v rovinách zašumívaly jedle po poušti,
Prostřed těchto lesů v zdálí pleso lesklo se bílé.
Jedenkrát v noci vřesk nás ze sna milého vytrhnul:
Svítil oheň do oken jako slunce i praskala jsou skla,
Dýmu chumáč se valil stavením: my vyběhli do brány;
Proud plamenův ulicí vál, jiskry dštily co kroupy,
Křik strašný: K zbrani! ku zbrani! vzhůru, Němci ve městě!
Meč tu popadnuv otec, se vyřítil víc se nevrátě.
Němci se přihnali k nám: a jeden z nich pusté se za mnou,
Dohnal i vzal mě na kůň, a co dále se dálo nepomním.

---

[1]) Kovno, pěkné a znamenité město litevské, dosahuje počátkem a založením svým desátého století. — Klejpeda aneb Klajpeda jest litevský název města nyní Memel slujícího a při moři baltickém vystavěného. — Pomořské město jest podobně i Polonga, z čehož Němci Polangen sobě utvořili. Byl zde hrob matky Vitoldovy Biruty, kteréž za příčinou obzvláštních vlastností lid pohanský úctu božskou vzdával. Kajdany, město dávné, na poříčí Nevjazy, hloubějí v Litvě ležící.

[2]) Kějstut, hrdinský vojvoda a panovník znamenité částky rozlehlého mocnářství litevského za oněch časův, když Litva, ač ze všech stran na ni doléhala a dobíhala vojska nepřátelská, k nejvyššímu mo t své stupni již dospívala. Byl tehdáž každý panovník spolu i hrdinou od pacholetství. — Umrelť pak hrdinský tento hajitel a rozšiřovatel vlády národu svého v žaláři ukrutném, kamž ho byl pohanský tehdáž ještě Jagčlo uvrhl, nejisto, sám-li životu svému úmyslně konec učinil, čili, jakž jiní tvrdí, mečem vyslaných od Jagěly vrahův sešel.

Jen nářek přemilé mé máteře dlouho slyšel jsem,
U prostřed lomozu zbraně, prasku domů se sypoucích
Stíhal dlouho mě křik; nářek ten mi v sluchu zůstal.
Ještě nyní, kdy vidím kde požár, kdy zaslechnu volání,
Křik ten v srdci se mém probudí jako v jeskyni ohlas,
Když hrom zarachotí. A to jest, to je všecko, co z Litvy
Od rodičův vyvezl jsem, někdy jenom jako ve snách
Postavu otcovu zřím vážnou, tvář matky a bratří,
Než čím dál, tím víc mhla hrubá, mhla jakási podivná
Temněji více a víc tahy jich zraku mému zaclání.
Věk mi ušel dětský: já žil co Němec mezi Němci,
Sloulť sice jsem Valter, k tomu pak mě přezděli Alfem;
Jméno cizí bylo sic; zůstalť duch ve mně litevský.
Zůstal žel po milých, k vrahu zůstala ve mně nenávisť.
Vinrych, velmistr mě choval v skvoucím se paláci:
On na rukou mě držel, milovaltě mě jak syna svého.
Než mě palác omrzel, od Vinrycha já vždy utíkal
K pěvci starému, co byl, jsa zajat, tehdáž mezi Němci.
Před lety byltě zajat bídný Vajdelota Litvín:
Stav se nyní tlumačem Němců, dověděv se i o mně,
Že jsem i já Litvín, sirotek, k sobě často mě váběl
Vypravoval mi o vlasti milé, truchlou duši čerstvě
Sladkou otcovské mluvy mé lahodou, zvuky písně.
On mě začasto vodil na milé břehy Němna siného,
Tamť oko mé na milé hory vlasti hledívalo rádo.
Když jsme vracívali zpět se do zámku, stařec slzy stíral;
Ostražitosti ujít hledě: slzy mi stíral a pomstu
Ve mně na Němce budil. Pomním, jak jsem se do zámku
Navrátiv, potají brousíval nůž, jakové pak
Pomsty radosti plný jsem Vinrychu tajně koberce
Rozřezoval skvostné a mazal mu zrcadla přepěkná,
Plil mu na štít skvoucí, škaredý naň métaje písek.
Později pak co jinoch jsem již ve Klejpedě portu
Vsedna na loď se kmetem ku břehům brával se litevským.
Kvítky trhal, celoval jsem vroucně kvítky litevské,
Vůně jejich v duši mou upomínky vylévala temné.
Zdálo se, tou opojen vůní že jsem se zdětinčil,
V zahradě svých rodičů že se bratry malými si hrával.
Kmet duši nápomocen krasšími nade vnady kvítkův
Mně slovy přeblažené štěstí minulé malovával.
Jak blaze v vlasti je žíť mezi soudruhy, s přátely svými
Žíti mladost blaženou; i kterak mnoho z Litvy je dítek,
Ježto neví o takém štěstí, jsouc v zákonu poutech.
To jsem slýchával v rovinách; ale tam u Polongy,
Kdež moře ňádry kolem bělavými hřmotně se šíří,
A z zpěněného mocí leje struměny písku ze jícnu:

Tam stařeček vece: Viz ty koberce na louce pořícné,
Již je zalil písek; či vidíš voňavá tato kvítka,
Jak snažují se čelem krov smrti převýšiti bolný?
Ach! vše nadarmo: nová se tu zas žene hydra žalostné
Spousty, a roztáčíc bělavé své plejtvy, poráží
Země živé, a kolem šíří jen pustiny panství.
Hleď, synu můj! jarní obilí co se do hrobu vrhlo,
Podrobení jsou národové — Litvíni to bratří.
Písky co přihnala bouř děsná z zámorska, to zákon.
Srdce, tu vládla bolest: já dychtil vražditi Němce,
Nebto do Litvy utéct; stařeček mě při zápalu mírnil.
Jest, vece, zbraň volným si vybírati volno rytířům,
A v poli širošírém s rovnými se silami biti.
Zůstaň ještě a od Němců zde vyuč se vojínství,
Důvěry jich si dobuď, co počít pak dál uvidíme.
Já kmeta poslechnul, připojil se ve vojsko německé:
Než v sražení prvním, jak jsem tyto prápory uzřel,
Sotva že jsem zaslech zpěvy národu mého vojenské,
Ihned ku našim jsem utek, za sebou pak starce přivádím.
Jak vyňatý ze hnízda sokol živený v kleci úzké,
Áč tě rozum mučením lítí jemu lovci odejmou,
Jej pouštíce potom ze sokůlky, se bratry by válčil;
Sotva že v chmúry vylet, zraky sotva že svými přesáhnul
Nesmírnou tuto říši milé své vlasti nebeské,
Volným dechne duchem, šustot svých křídel zaslechne,
Táhni si lovče domů, s klíckou nečekej sokolíčka.“
Tímto jinoch skončil; Kějstut zvědavý ho poslouchal,
Kějstutova dcera jej Aldóna poslouchala krásná.
Uplývá hle jeseň, s jesení se večer spolu dlouží:
Kějstutovna, jakož-tě tu zvyk mezi sestry a družky
Sedne ku stávku, aneb pilným předením se bavívá:
A kdy se jehla mihá, vřetena kdy se rychle otáčí,
Valter vypráví divy o krajinách zaněmenských,
Své o mladosti také. Ihle a všecko co Valter povídal,
Dívka uchem to loví, a duší to lakotně polýká.
Z paměti všecko umí, ba i ze sna to opětovává.
Valter vypravoval, jak velká města za Němnem,
Jak bohaté kroje tam, jak jsou tam zábavy vnadné,
Jak bohatýři honíc se, umí si kopí hbitě lámat;
On jí ohlašoval Boha, ješto vládne za Němnem,
Též nepoškvrněné syna páně rodičky panenské
Postavu andělskou v ladném obrázku ukázav,
Jejž na prsou vždy nosil spanilý ten mládce pobožný:
Teď Litvínce ho dal přemilé, ji na víru obrátiv,
Modle se s ní; naučil by ji byl rád všecko, co uměl;
Než nastojte, co sám neuměl posavad, naučil ji,
Teď naučil ji také, první naučil ji milosti.

Sám mnoho též naučil se u ní: blaze tlouklo mu srdce,
Když slova zaslech' opět, co mu z paměti vyšla, litevská.
V každém slůvku nový jemu cit ve srdci oživnul.
Jak z popelů vyniká skvěle jiskra živá, jmena sladce
Mu zněla příbuzných, přátel; než sladčeji všechněch
Znèl mu jeden výraz, slovo láska, jemuž v světě nikde
Nic rovného není, jediné slovo vlast-li vyminíš.

Čím, myslil Kějstut, v dceři mé tato proměna náhlá?
Kam se její veselost, kam pak se radost děla dětská?
O svátcích tancem vyrazit se chodí děvy všecky:
Než ona v kouté sedí samotinká, neb ticho s Valtrem
Rozmlouvá; v všední den, když'to jiné děvy jehlou
Neb přádlem se baví, jí jehla padá z ruky, nítě,
V krosně matou se, neboť nevidí co dělá, co počíná.
Sámť včera jsem to viděl, že vyšívala kvítko na růži
Hedbávím zeleným, a vykrášlila červeně listí.
Jakž ale můž co vidět, kdy její oči jedno pořáde
Valterových hledají, jen s ním rozprávěti touží.
Kdykoli táži se jí: „kam půjde projít se?“ „„ve úval.““
Ptám-li se „odkud jdeš?“ „„z dolu,““ dí; „a co tam tebe vábí?“
„„Zahradu tam vysadil mi jinoch;““ — „je-li pak tato krasší
Nad sady na hradě mém?“ — (Mělť Kějstut zahrady krásné,
Hrušky i jabloně v nich, kovenských rozkoše dívek. —)
„Než ji nevábí sad; v zimě jsem se na okna podíval,
Než v oknech skla, co jsou obrácena v tu stranu k Němnu,
Bez ledu jsou, ano tak čistá jsou, jak by to v máji.
Tamhle chodí Valter: tu sedí ona jistě u okna,
A vzdechy rozhřívá led, jenž kryje okna zamrzlá.
Já myslel, že ji snad naučí něco psáti a čísti,
(Všecka knížata již děti své prý cvičiti dávaj) . . .
Statný jest to jinoch, jako kněz v písmách je vycvičen,
Mám z domu snad zapudit ho? je nám tak i Litvě potřebný!
Nejlép jezdec řadí; nejlépe si náspy usýpá,
Zbraň hromovou řídí: jediný je za vojsko celinké.
Pojď sem, Valtře milý, jsa zetěm mým, bij se za Litvu.“

Valter Aldónu pojal! — Ha, Němci, vy mníte zajisté,
Že zde pověsti konec, jako jest ve vašich vždy románech,
V nichž kdy rytíř se žení, trubadur svou píseň ukončí,
Jedno dodav, žili dlouho, milé na ně smálo se štěstí.
Valter choť miloval; než měl duši nad to šlechetnou,
On štěstí nenašel doma: neb ho ve vlasti nedíval.

Sotva že sníh vymizel, první ozval se skřivánek,
Ptáče, co lásku jiným, co zvěstuje rozkoše vlastem,
Bídné Litvě co rok věští jen vraždy a ohně;

Zástupy křižácké se ženou davy nesčislnými,
Již ze Zaněmna ze hor ruče ozvěna v Kovno zanáší
Pokřiky vojsk valných, zbroje chřest, komoňů řehotání.
Jak mhla se kol spouští tábor, pole šíře zalchá,
Tam, tu i onde mihá se hlavní stráže korouhev,
Tak, jako před bouří blesk. Ku břehu Němci přitrhli,
Mosty Němen pokryt, vůkol-tě oblehnuto Kovno.
Den co den od beranův se sypou v rumy i zdi i bašty,
A v noci míny kopou, i boří silné valy Němci.
Pod nebem ohnistým vyvstává bomba poletmo
V důl, co sokol na ptáky, se ze hora na střechy řítíc.
Kovno sesúlo se v rum, než Litva do Kějdan uchází;
Kějdany v rum se sesúly, v lesích po horách ale Litva
Se brání; dál táhne Němec všude loupě a pále.

Kějstut a Valter prví v bitvách a při návratu zadní;
Kějstutu jest vždy pokoj na tváři vidět, nebo dítě
Již s vrahy bít se učil, znal výpad i výhru i útěk
Známoť jest mu, že již dědové válčívali s Němci,
Jak ti, tak on bojoval, neprohlížeje nic ke budoucnu.
Valter smýšlel jinak, byv dlouho chován mezi Němci
Znal moc řádu, i znalť to předobře, že Mistrova žádost
Poklady, zbraň z Evropy celé, ba i vojska vytáhne.
Bránili se Prusové někdy: Prusy potřeli Němci;
Litva s takým osudem později nebo dříve se potká.
Spatřiv osud Prušanův děsnou zří Litvy budoucnost.
„Ó synu můj!“ Kějstut vzkřiknul, „ty záhuby věštče!
Záclonu tys strhnul mi z očí, by propast mi ukázal,
An tebe poslouchám, ruce mé, se mi zdá, mi seslábly,
A s nadějí zmožení vraha mi z hrudě prchla udatnost.
Nuž co si s Němci počít?“ — Vímť otče milý! vece Valter,
Ještě jeden způsob strašný, bohužel, než ten bude platný.
Snad vyjevím ho časem. Rozmlouvali takto po bitvách,
Než do nových je bojů a porážek vyzvala trouba.
Kějstut víc napořád truchlil: a jaká změna s Valtrem!
Dřív, ač nikdy vesel Valter nad míru nebýval,
I v šťastných hodinách myšlének mráčky lehounké
Tvář mu kalívaly, dřív ale předc u Aldónina lůna
Jasné mívával čelo, mívalť líce pokojné;
Smála mu míle se tvář, ji-li vítal, a vroucně se loučil.
Zdáť se, že teď nějaká-to bolest v duchu tajně ho svírá.
Před vraty ráno celé s rukama stává složenýma,
Dívává se okem divokým na ty dýmy ohromné
Z plápolajících měst a dědin; v noci ze sna se chápe
Z okna na tu krvavou pohlížeje záplavu ohňův.
„Což je ti, manžele můj?“ s pláčem Aldóna se táže.

Co mně? či mám snad i já tiše spát, až Němci přitrhnou
A svázavše ve snách do rukou vydají mě katovských?
„Bůh uchovej muži, však‘ silné jsou stráže po náspech!“
Pravda, že stráž hlídá, že i bdím i držím v ruce šavli,
Než když i stráže zhynou, když šavli a meč vytupíme.
O slyš jestliže já dočkám bídného se stáří . .
Bůh, viz, dítkami nás potěší — v tom Němci přitrhnou,
Choť zabijí, vydrou děti v kraj daleký je vlekouce,
Tam naučí ubohé na vlastní střílеti otce.
Snad bych i já zabijel sám otce i bratry Litevské,
S Vajdelotou nesešed se naším. — „Nu Valtře milostný,
V Litvu zajeďme do hor: v lesinách před Němci se skryjme —“
„„Myť prchnouce jiné tady matky a dítky necháme?
Takto utíkali též Prusi, v Litvě je dohnali Němci:
Jestliže nás na horách vyslídí?““ — „Prchneme dále.“ —
„„Dáleji? dál ubohá, dál prchneme z vlasti, ze Litvy,
Zlým Tatarům do rukou?““ — To slyšíc Aldóna umlkne
Jsouc zcela ohromená, neb zdálo se jí posaváde,
Vlast že je tak jako svět, dlouhá, široká beze konce.
Teď to slyší poprvé, že ve Litvě ukrýti se nelze.
Valtra se táže lomíc rukama, v té bídě co počít?
„„Ó Aldóno! jeden způsob jen Litvě pozůstal
Zničiti zákonu moc; známýť je mi ovšem i tento.
Než neptej se pro Bůh, prokletá stokráte ta chvíle,
V níž se chopím, dohnán k tomu od vraha, způsobu zlého.““
Nechce povídati víc, nedbá na Aldóniny prosby,
Litvy jenom nářek v uši zněl mu, jenom lidu bídu
Zřel jeho zrak trapnou, až v něm msty oheň se konečně
Vzňal divoký, zahrnuv jeho srdce celinké,
Cit všeliký strávil, ba i cit ten, jenž dosaváde
Oslazoval mu život, strávil cit lásky horoucí.
Tak u dubů běloveských, když myslivci potajmu
Roznítivše oheň, hluboko drny všecky vypálí;
V krátce lesů mocnář potratí list míle vanoucí,
Větry haluz vyprchá, a brčál čela okrasa vážná
Více a více mizí, jmělí-že korunka usýchá . .

Litvíné po hradech, po horách lesy bloudili dlouho,
Hned se na Němce vrhou, hned zas na ně Němci doráží,
Až strašnou v rovinách ve rudavských utkali bitvu,
V níž mnohonácte tisíc jinochů bylo padlo litevských,
Podlé nich tolikéž-to tisíc bratří a rytířův.
Z zámoře však Němcům na pomoc znovu vojska přitáhla.
Kějstut s svým Valtrem, s nimi hrstka hrdin do hor ušla,
Šavle mají stupené, rozštípany štíty nesouce,
Prach tělo, krev kryla šat sražená, kdy domů z boje přišli.
Valter zasmušilý k choti slůvka neřek’, ba na ni ani nevzhled’.
S tchánem a s Vajdelotou rozmlouvá tajně německy.
Ačť Aldóna slovům nerozuměla, srdce, to včští
Neštěstí nějaké. Když skončili obřady vážné,

Všickni tři smutný k Aldónč obrátili pohled,
Valter pak se na ni nejdél němo, zoufale dívá.
V tom vyvalí se z očí jeho proudem krůpěje slzné,
Padl Aldónč k nohoum, a ku srdci její ruce tiskna,
Za vše ji odprošuje, v čemž proň byla trpěla někdy:
„Ó běda tehdy ženám, k bláznům co zahořely láskou,
K bláznům, jichž oko rádo tčká z vesničky tichounké,
Jichž mysl tak jako dým jen veždy se nad střechy vznáší,
Jichž duši na štěstí domovém přestávati nelze.
Jsouť Aldóno co oul, víc než veliký, duše velké,
Med ho nemůž zaplnit, stane pak ještěrce se hnízdem.
Odpusť má ty Aldóno milá, doma dnes chci pozůstat,
Dnes na nic nevzpomnim, dnes žíti budem cele sobě,
Jakž jsme si žívali dřív; než zítra“ — co? skončiti nesměl.
Jak se Aldóna těší, myslí blahové ubožátko,
Muž že se jí zjinačí, že vesel bude zas jako býval,
Zdá se že méň dumá, ve očích jeho více živosti,
V tváři vidí ruměnec. U nohou Aldóny celinký
Valter večer vyseděl; křížáky a Litvu i vojnu
Z paměti všecko na čas pustil, připomínaje šťastný
Čas, kdy do Litvy přišel, blažené doby rozmluvy první
S Aldónou, i procházky prvé v dolu, všecky dětinské
Příběhy lásky prvé, dětské — ale srdci památné;
Než ale, nač přemilé řeči slůvkem: zítra přetrhnul?
Znov se zamysle na choť milostnou dlouho se dívá,
Slzy stojí mu v očích, chtěl, — chtělby co říci a nesmí.
Zdaž city dávnější, štěstí minulého památky,
Jen proto v srdci budil smutném, by se s nimi rozloučil?
Zdaž nebudou všeliké tyto rozmluvy, všecka ta láska
Dnešní pobleskem vroucí jeho lásky posledním? . . .
Darmo se ptáť; Aldóna čeká, po nejistu hledící,
Z jizby vyšedši, se naň, škulinou se do komnaty dívá.
Valter číše pořád si nalévaje hojně je prázdní,
Pěvce starého na noc zadržel s ním zůstana v jizbě.

Sotva že den zasvit, tu na mostě podkovy zavzní,
Tam hle dva jezdci k horám šedivým s mhou chvátali jitřní.
Přelstili stráž každou, jedné ale předce neušli.
Bdíc milená Aldóna celou noc, útěk uhodnouc
„V úvale naň vyrazí, ó jak se tu potkati smutno!
Vrať se domů přemilá! navrať se budouc znovu šťastná.
Snad kyne ti blaženost ve rodinné náruči vábná.
Jsouci mladá, krásná, zapomeň vše a útěchy najdeš!
Knížata dřív se o tvou ruku hlučně ucházela krásnou.
Volnás poznovu zas, vdova teď jsi po člověku velkém,
Jenž všeho, jenž odřek' se i tě pro národu spásu!

Zdráva budiž, zapomeň; zaplač jen někdy nade mnou:
Valtrovo všecko to tam! Valter sám sobě pozůstav,
Větru je v poušti roven, musc tlouc se a po světě bloudit,
Vražditi, zrády kovat, posléz zahynouti hanebně.
Než po letech zběhlých zavzní znovu Alfovo jméno
V Litvě celé, a ty když z úst Vajdelotův jeho skutky
Doslechneš, tehdáž předrahá, tehdáž si pomyslíš,
Ten bohatýr strašný zahalen jsa ve chmúry tajemné
Tobě jenom známý, býval tvůj před časy manžel:
Cit vznešené ti hrdosti budiž potěchou ve sirobě."
Poslouchát Aldóna mlčíc, a neví ani slůvka.
„Ach ty jedeš, ty jedeš, vzkřiknouc, sama lekla se hrozně
Slůvka j e d e š; toto jí znělo jen v uchu stále jedinké.
Již nemyslevši na nic i na nic vzpomenouti nemohla,
V mysli památky její a budoucnost všecko se spletlo,
Srdce, jenom to praví, že se jí navrátiti nelze,
Jej zapomnít že nemůž; oči vůkol otáčela bludné:
Potkala se s divokým ohněm hněvu v pohledu Valtra.
V pohledu tom dřevní nenacházela útěchy více;
I zdáloť se, že cos tu nového hledá, i ohlíží
Vnov se kolem: smutnéť jsou vůkol pouště a hvozdy:
Nad lesy skvít se jenom kde za Němnem vížka samotná:
Budka to křesťanská, smutnýť klášter to řeholnic.
Tam na tu vížku i zrak Aldónin i duch cele padnul,
Jak schvácen větrem při pomořní bouři holoubek
Padne na stěžně holé ač neznámého korábu.
Valter Aldóně milé srozuměv se za ní bere mlčky,
Záměry své vyjeviv jí, je světu skrýti přikázal.
Ach tam u brány — pro Bůh! jak se rozloučili strašně. —
Alf jel s Vajdelotou: a posud se o něm nedoslýchá.
Ó běda! pakli posud jemu nelzelo přísaze dostát,
Jestliže dav výhost štěstí, je Aldóně otráviv,
Jestli tolik posvětiv doposvětil to všecko nadarmo . . .
Příští nám to poví. Já píseň, Němci, dokončil.

* * *

Konec již konec — velký šust po sále,
A co ten Valter? kde jsou skutky jeho?
Kde? na kom pomsta? ptá se všecko stále.
Mistr, u prostřed sboru tak hlučného,
Sedě, mlčečky k zemi hlavu chýlí:
Silně-tě pohnut, prázdní každou chvíli
Láhvici s vínem, až nic na dně není,
Postava jeho napořád se mění,
City rozličné v blescích mihajících
Po rozpálených křižují se lících.

Víc a víc hrůza po čele se chmouří,
Ústa se třesou, a divoké oči
Litají jako vlaštovičky v bouři.
Pak, plášť odvrhna do prostředka skočí:
„Kde konec písně? hned mi ho zazpívej,
Neb mi dej loutnu; proč se třesa stojíš?
Podej mi loutnu, číše mi nalívej,
Já ho zazpívám, pakli ty se bojíš.

Známť já vás, každá píseň Vajdeloty
Větší neštěstí, jak psův nočních vytí;
V každé o vraždách, ohních musí býti,

A nám necháte chválu, a muk psoty.
Píseň ta zradná v kolébce ovine
Jak zmije prsy dítěte nevinné,
Jedem nejhorším duši v něm otráví:
Láskou ku vlasti, hloupou touhou slávy.

Ona to kráčí za mládencem stále;
Jak vraha stíny v boji zabitého,
Často se zjeví ve hodovním sále,
Chtíc mu naliti krev v radosti jeho.
Slýchal jsem písně, ach přespříliš mnoho!...
Stalo se, stalo; znám tě zrádce věrný;
Vyhrál jsi! vojna — laur pro pěvce toho.
Víno sem, záměr vyplní se černý.

Vím konec písně, ne... zazpívám jinou,
Když jsem v Kastilsku válčil s kamarády,
Tamto mě Mauři učili ballády.
Zahraj mi starče! nápěvu dětinnou,
Již v dolu... ó! to blahé byly chvíle. —
Já jsem zpívával nápěvy ty milé.
Vrať se sem, starče, — neb pro všecky bohy,
Muselť se vrátiť stařeček ubohý.
V loutnu udeřil a s třesoucím hlasem
Šel za divokým Konrádovým zpěvem,
Otrok za pánem rozpáleným hněvem.

Mezi tím svíce vůkol zhasínaly,
Rytíři dlouhým jsouc uspáni kvasem:
Než Konrád zpívá, zbudíce se vstali:
Stanou a ve kruh uzounký se stísní,
Pilně vážíce každé slovo v písni.

*Alpuhara.**)

V sutinách Maurův osady leží,
Národ jich železa nosí;
Grenada ještě bráni svých věží,
Ale mor Grenadské kosí.

Almanzor ještě král s bohatýry
Na Alpuháře se bráni:
Před městem zatkli prapory víry
A strojí útok Hispani.

Při vzchodu slunce zařvala děla,
Řítí se hradby a valy;
Kříži se koří minaret čela —
Jižť i hrad Španělé vzali.

Almanzor jeden, vida své roty
Pobité v úžasné seči,
Prodral se mezi šavlemi, hroty
A ušel koňákův meči.

Na hradě mezi mrtvými těly —
Na nové sutině vzaté,
Hoduje Španěl, kořisti dělí,
Klenoty, zlato i jaté. —

Od brány stráž v tom vévodům věstí,
Pán cizí že prosí snažně,
Aby mu přáno rychle donésti
Zprávy a noviny vážné.

Almanzor král to, moslemín pravý,
Z bezpečné přichází skrýše,
Španělům sám se poddaně staví,
Na milost vzdává se tiše.

„Španělé!“ volá, „jak smím a mohu,
Na vašem prahu se kořím.
Přicházím sloužit vašemu Bohu —
Prorokům vašim již dvořím.“

„Po světě širém hlásej to sláva:
Král Arab, zmožený v boji,
Vítězů svých že bratrem se stává,
Jak vasal s nimi se pojí.“

Španělé reka váží si ctného:
Poznali Arabův krále;
Vůdce ho líbá i jako svého
Druzí jej vítají dále.

Almanzor všecky na vzájem vítal,
Nejčilej k vůdci se vinul,
Objímal za krk, za ruce chytal,
Líbal jej, v rozkoši plynul.

*) Na místě starého nerýmovaného podáváme nový překlad p. Štulcův.

Ale v tom omdlel — i nice padá;
Rukama pokud jen stačí
Španěli závoj na nohy skládá,
Po zemi za ním se vláčí.

Pohlédnul vůkol — vytřeštil oči —
Zsinalé, bledé má líce,
Zkřivená ústa, zřenice točí,
Vztekle se chechtá vždy více.

„Gjauři, ha, hleďte — suďte, či tady
Já posel sirý a bledý,
Ját vás ošálil, já vám z Grenady
Donáším morové jedy.

Líbaje vás, já dychal jed v duši,
Jed co vás bude sžírat;
Vizte mé muky: patřte, jak sluší,
Vám bude též tak umírat!

Zmítá se, křičí, rameny kroutí:
Chtěl by hned objetím věčným
Španěly všecky k sobě přikouti —
Směje se chechtem srdečným.

Smál se — již skonal! — Víčka, rty, ústa
Ještě se nezamkly zradné.
A smích pekelný — zběsilost pustá
Přimřely na tváři chladné.

Španělé s hrůzou s místa utekli;
Hlíza, mor za nimi běží;
Než z Alpuharských hor se vyvlekli,
Pomřelá vojska jich leží.

* * *

Takto před časy Mauři se mstívali;
Vy chcete zvědět o pomstě Litvína?
Což? jestli přijde, slovu svému stálý,
Nákazu morní míchat vám do vína . .
Ale ne — ó ne — teď zvykové jiní;
Kníže Vitolde, teď sami Litvíni
Nám svoje vlasti pod moc podávají
A mstu na lid svůj strápený žebrají.

Předce ne všickni — ó — ne, pro Peruna,
Jsou ještě v Litvě... ještě vám zazpívám...
Pryč mi s tou loutnou — přetrhla se struna;
Tak je po písni — čákouť se kojívám,
Že bude druhdy... teď — mnohé poháry...
Pil jsem přes příliš — bavte se — plesejte.
Ty Al... manzore, — kliď s očí se starý —
Pryč mi s Albanem — samého nechejte."

Dí a nejistou cestou zpět se vrací,
Našed své místo na sesli se vrhne,
Ještě cos hrozil; nohou strašně trhne,
Stůl se s poháry, stůl se s vínem kácí,
Konečně omdlel, hlava se schýlila
Až na lenůšek: zrak po chvíli hasnul,
Ústa třesoucí pěna mu pokryla,
A on zasnul.

Rytíři chvíli zamyšleni stáli;
Vědíť o smutné vlastnosti Konráda,
Že, když se vínem přes příliš rozpálí,
V zápaly divé a ve mdloby padá.
Ale na hodech! hanba tak veřejná!
Když cizozemců s nimi kvasí hejna,
Kdož ho rozpálil bezpříkladným hněvem?
Kde Vajdelota s svým pošmourným zpěvem?
Než nikdo neví, kam se vykrad z tejna.

Bylyť pověsti: Halban přestrojený
Že po litevsku Konrádovi zpíval,
Že tím způsobem poznovu křesťany
K válce s pohanstvem opětné zahříval.
Než odkud v mistru také náhlé změny?
Proč je tak strašně Vitold rozhněvaný?
Co znamená ta podivná balláda?
Každý v své mysli, než nadarmo bádá.

IV.

Vojna.

Vojna — již zdržet Konrád nemůž déle
Návaly lidstva, naléhání rady;
Dlouho o pomstu křičí vlasti celé
Za vpády z Litvy, Vitoldovy zrady.

Vitold, co pomoc vyžebrati hleděl,
Vilno přeslavné chtěje mocí vzíti,

Po kvasu tomto, sotva se dověděl,
Že brzo řád má do pole vyjíti,
Záměr svůj změní, novou přízeň zradí,
A svoje vojsko tajně pryč vyvádí.

V zámky německé v cestě jsoucí vstoupil
S rozkazy mistra lstivě smyšlenými,
A tam posádkám vyrvav zbraň, se svými
Mečem i ohněm zničil vše a zloupil.
Řád hněvným studem prudce rozehřáný
Křížovu vojnu zdvihl na pohany.
Bulla vychází; zemí, mořem plynou
Dráhné bez počtu vojsk válečných roje;
Knížata mocná s vasalův družinou
Červeným křížem zdobí si své zbroje.
A k tomu život svůj věnuje každý
K zkáze pohanstva vodou křtu — neb
vraždy.

Vtrhli do Litvy; co tam pořídili?
Nuž zvědavý-lis, vyjdi na příkopy,
Vzhledni ku Litvě, když se den nachýlí,
Záplavu uzříš, jenž nebeské stropy
Krvavým proudem plamenů polívá.
Takť se ve válkách nápastnických dívá.
Lehce je skreslíš: loupež, ohně, vraždy,
Blesk luzu hloupou obveselující,
V němž ale s bázní uzná mudřec každý
Hlasy o pomstu k Bohu volající.

Větry požáry pořád dále hnaly,
Hlouběji v Litvu rytíři zaběhli:
Slyšno, že Kovno, Vilno že oblehli.
K posledu zprávy i s posly přestaly.
V kraji vůkolním ohňův vidět není,
A nebe pořád dálej se červení.
Darmo, nadarmo z dobyté krajiny
Brance a loupež čekají Prušáci,
Darmo posílaj honce pro noviny;
Honci se náhlí, žádný se nevrací.
Tlumače každý nejisto ukrutné
Rád by se dočkal byť i zprávy smutné.

Minulť podzim, zimní již závěje
Horami hučí a sníh cesty kreje,
Aj znovu skví se z nebes temných dálky
Záře severní; či to požár války?
Blesk plamenů vždy patrněj vyráží
A v nebi blíže více se obráží.

Lid Marěnburský stále k cestě patří:
Již vidět zdáli; — tam se kopou sněhy
Ňácí poutníci; — Konrád? — vůdci bratří?
Jak je uvítat? vítěze? či zběhy?
Kde druhé pluky? Konrád povznes ruky,
Rozprchlé dále pluky ukazuje,
Ach! jeho tajnost pohled prozrazuje.
Bez ladu běžíc v sněhu tonou pluky;
Válí, šlapou se, jako padlí brouci
V nádobě těsné pospolu hynoucí;
Po trupu vzhůru leze trup na trupy
Z povstalé zas se dolů kácí kupy.
Ti nohy zmrzlé vlekou bídně jdouce,
Ti v běhu v náhle přimrzli na cestu,
A stojí trupy, ruce k nebi pnouce,
Jak sloupy poutní ukazujíc k městu.

Bázlivý — zvědný lid se z města hrne,
Nic se netáže, cos uhodnout trne;
Příběhy celé výpravy nešťastné
Jsouť mu ze tváře, z očí pánův jasné.
Jiměť nade zrakem smrt visela chladná.
Tvář jim vyssála vojny můra hladná.
Tu slyšet trouby statných Litvy synů,
Tam vichr stáčí sněhy na rovinu;
Opodál vyje schudlá psů hromada,
Nad ní se vznáší kol krahujců stáda.

Zhynulo všecko: Konrád všecko zhubil;
On: co byl zbraní nabyl také chvály;
On: co se dříve rozvážností chlubil,
V válce poslední bázlivec nedbalý
Vitoldův úskok neprohlednul lestný:
A sveden trpce, touhou pomsty slepý,
Zahnav své vojsko ve litevské stepi,
U Vilna pohřbil mrzce řád svůj čestný.

Když prázdné sýpky, dobytek snědený,
Když se již vedral hlad v tábor německý,
A když nepřítel vůkol rozprášený
Ničil dovozy a zásilky všecky;

Když houfy Němcův mřely nouzí denně;
Bylo čas konec učiniti vojně,
Neb se navrátit domů neprodleně.
Než tu Vallenrod zpupně a pokojně
Jezdí na honby, neb ve staně leně,
Záměry tajné o samotě kuje,
A s vůdci svými nikdy nerokuje.

Tak v něm ustydnul divý zápal k vojně,
Že nepohnutý pláčem lidu svého,
Místo co by meč k obraně zdvih jeho,
Založiv ruce celý den pokojně
Dumal, neb se svým Halbanem se bavil.
Zatím tu zima sněhy zem pokryje,
A Vitold s vojskem, ježto v nov vypravil,
Napadá tábor, vojsko Němců bije;
Ó hanbo v dějích řádu udatného!
Velmistr nejprv prchnul z pole bitvy.
Místo kořistí, lauru vítězného,
Přivezl zprávu o vítězstvích Litvy.

Zdaž jste si všimli, když na tu pohromu
Vojsko upírův zpět přiváděl domů?
Na čele smutek černý jemu seděl,
Z tváře pošmourné červ bolesti hleděl;
I Konrád trpěl — než popatř mu v oči:
Zřenice velká, jenžto v nich se točí,
Jak stranou hrozně jasné blesky metá!
Tak jako vojnou hrozící kométa:
Jako světýlka chvílkami se mění,
V nichžto se září ďábelské mámení;
Z zřenice této září radost vzteklá,
Z zřenice té se blyští výraz pekla.

Lid se chvěl — reptal. Konrád však pokojně
Svolal rytíře bázlivé do rady;
Pohled i kynul, mluvil cos o vojně,
Každý poslouchá věře ve všem všady,
Ve bludu lidském soudy Boží vidí:
Neb koho bázeň nepřemůže z lidí?

Stůj hrdý mistře, jestiť soud na tebe:
Známť já v Malburku jeden sklep podzemní,
Tam, kdy noc ve tmy pohřbí zem i nebe,
V radu se soudci scházejí tajemní.

Tam jedna lampa podc stropem v sále
Ve dne i v noci hoří neustále;
Dvanácte stolic vůkol trůnu stojí,
Na trůně kniha zákonův tajemná:
Soudců dvanácte, každý v černé zbroji,
Každému líce skrývá larva temná:
V sklepech se skryli před očima luzy,
Jednomu larvou jsou neznámi druzí.

Volně a svorně zapřísáh se každý,
Trestati mocných vladařův svých vraždy
Buď světu skryté aneb pohoršlivé.
Sotva že k zhoubě hlas poslední padne,
Byť bratr rodný — oběť dýky mstivé —
Padne, buď mocí neb lstí ruky zradné,
Rozkazy soudu musí splnit každý;
K tomu kord — dýka — nástrojové vraždy.
K trůnu přistoupil jeden zakuklený,
Před knihou stoje mečem ozbrojený,
Dí — „Strašliví soudcové,
Důvody máme svého podezření:
Muž, co se Konrád z Vallenrodu zove,
Vallenrodem není.
Kdo by byl? to neznámo; než na tom je dosti:
Dvanáct let tomu — přijel v porýnské krajiny;
A když hrabě Vallenrod šel do Palestyny,
On ho tam doprovázel, zbrojnoš jsa hodností,
V krátce hrabě Vallenrod někde tajně zhynul,
Ten zbrojnoš v podezření této hrozné viny
Kradmo ušel z Palestiny
A k břehům španělským připlynul.
Tamto důvody mužství dal v bitvách se Maury,
A na sedáních zhusta ověnčil se laury:
A všude pod jmenem Vallenroda slynul,
Až i konečně k nám do řádu vstoupil,
Stal se i mistrem, by nás zkazil, zloupil.
Jak řádil, všickni víte, té poslední zimy,
Když jsme válčili s Litvou, s hladem, s mrazy krutými,

Konrád jezdil samotný v lesy a doliny
Jednaje tamto s Vitoldem tajně sám — jediný.
Mí vyzvědači dlouho již ho střeží,
I večer pod nárožní skryli jsou se věží,
Dí mi jedno, že mluvil Konrad s poustevnicí,
Že s ní mluvil litevsky — co? neumí říci.
Uváživ co nám posli soudů tejných
O něm nedávno ještě dotvrdili,
A čeho právě důvod jsme nabyli,
A co již téměř v ústech jest veřejných:
Již zde na mistra, soudce! já žalobu kladu
Pro klam a vraždu, kacířstvo a zradu.“ –
Aj tu žalobník přede trůnem kleknul,
Vloživ na Páně umučení ruku,
Stvrzuje pravdu toho, což byl řeknul,
Vzývaje Boha, Spasitele 'muku.

Umlk; a soudci soudí myslí zdravou,
Než ani slova nikde slyšet není,
Ledva kde okem, ledva kynou hlavou:
Hroznou myšlénku zrodí jich mlčení,
Každý po třídě k trůnu se ubírá,
Dýky své ostřím v ústavní probírá
Listy ve knize, a v ní nález hledá,
Jen svědomí se o mínění táže!
Dav ruku na hruď, že hotov ukáže;
I všickni svorně zvolali jsou: běda!
Až zdi se třikrát hlasem tím ozvaly:
To slovo: běda, výrok zlý zavírá.
Výroku hrůzu soudcové pojali,
V výši dvanácte mečů se zableskne,
Každý z nich — jednu hruď Mistrovu hledá,
Vyšli potichmu — zdi za nimi tesknć
Ještě jedenkrát opětují: — běda!

Rozloučení se.

Ráno je zimní — větří se a sněží,
Konrád přec letí prostřed větru, sněhu;
Sotva že dospěl k jezernímu břehu,
Na zdi udeřil stoje pode věží.
Aldóno! zkřiknul, živi jsme, má milá!
Tvůj Alf se vrátil, splněné jsou sliby,
Oni jsou v hrobě, msta se doplnila,

Poustevnice.

Alf? jeho hlas to? Alfe můj, můj libý!
Jak? zda pokoj již? vracíš ty se zdravý,
Nepojedeš víc?

Konrád.

Pro Boha milého!
Nic se mne neptej, slyš co Alf tvůj praví,
Slyš má milenko — vlož do srdce svého
Slůvko každinké. Naši vrazi v hrobě, —
Vidíš ty ohně? vrah se Litvy bojí,
Za sto let křižák ran svých nevyhojí.
Potvoro! jáť jsem trefil v srdce tobě!
Poklady prázdné, pramen jejich síly,
Shořela města — moře krve teklo!
Já to dokázal: sliby se splnily,
Pomstu strašnější nevymyslí peklo.
Než i já člověk mám na tom již dosti.
Já v temnu matném strávil dny mladosti,
V krvavých vojnách, — teď již v sešlém věku
Zrady mě trápí, neschopného bitvy.
I Němci lidé. Dost msty mému vzteku.
Bůh mě osvítil, já se vracím z Litvy:
Já zřel ta místa, zámek otce tvého,
Hrad tvůj kovenský, zřel jeho ruiny;
Oči odvrátiv bodám koně svého,
Pádě tam v úval do naší doliny.
Všecko tam jak dřív! tytéž háje, květy,
Všecko jak bylo onoho večera,
Když jsme se s nimi rozešli před lety.
Ach! mně se zdálo, že to bylo včera!
Kámen, ty pomníš, tam ten kámen velý,
K němuž jsme druhdy chodívali spolu,
Ten je tam posud, já ho našel v dolu,
Ač mechem, travou jest zarostlý celý;
Trávu vytrhav, mech jsem smyl slzami.
Z druů sedátko, kdež jsi ráda dlela
Za dnů horoucích mezi javorami;
Zdroj, jejž já našel, z něhož ty jsi pila,
Všecko jsem našel, vyhledal, zobcházel.
Ba i ten sádek, sádeček tvůj malý,
Kolem něhož jsem vrb suchých nasázel,
Ó má Aldóno, i ty tam zůstaly,

I jaký div to, — v suchý písek vbité;
Teď je nepoznáš — jsou z nich stromy milé,
Jichž listí jarní vane roztomile,
A vůni dýší z nich květy rozvité.
Ach na ten pohled rozkoš necítěná,
Tušení bláhy v srdci mém ožilo;
Líbaje vrby pad jsem na kolena,
Můj Bože, řek jsem, kýž by se splnilo!
Kýž bysme nčkdy, vlasti jsouc vráceni,
V předrahé vlasti, v Litvě přemilostné,
Znovu oživli, kýž listí radostné
Naděje osud náš nám rozzelení.
Vraťme se, dovol, Alf tvůj v řádě vládne,
Dá ti otevřít; než nač teprv řečí?
Ať si tisíckrát brána, ocel přěčí,
Jak se jen opru, brána prasknouc padne.
Tam tě, milenko, tam v ty doly, houště,
Tam tě povedu, na rukou zanesu.
Neb půjdem dále; jsouť na Litvě pouště,
Jsou hluché stíny běloveských lesů,
Kdež není slyšet meče zvuk cizího,
Ni křiky hrozné vítěze hrdého,
Ni jeky smutné bratra zmoženého,
Tamto u prostřed tichých niv a kvítí,
Tam na rukou tvých, tam u lůna tvého
Nedbaje na nic z světa celinkého,
Na svět nepomníc — soběť budem žíti!
Vrať se, rci, dovol. — Aldóna mlčela.
Konrád umlknuv, na odpověď čeká,
A v tom se zoře na nebi zarděla:
Pro Bůh! Aldóno; jitro již přitěká,
Lidé se zbudí, stráž nás najde tady,
Aldóno, křičí, nedočkav se třese,
Po hlasu touže, zrak otáčí všady,
Rukama lomě — jimi vzhůru pne se,
Žebře o milost, na kolena padne,
Líbá, objímá stěny věže chladné.

Aldóna.

Ne, již je pozdě — smutným hlasem řekla,
Hlasem pokojným. — Bůh mi dodá síly:
Bych se poslední rány tě nezlekla.
Když jsem sem vešla, tu jsem přísahala
Z věže nesjíti, leda do mohyly.
Jsouc s sebou v boji; od tebe můj milý
Teď proti Bohu pomoc jsem dostala.
Chceš světu vrátit, koho? — múru bídnou!
Ach jen pomysli, pakli já zmatená
Dám si ti říci, opustím nevlídnou
Jeskyni tuto, padnouc ti v ramena,
Ty mě nepoznáš, nepřivítáš více,
S bázní se ptaje, odvrátiv své líce:
Tento-li upír, to-li jest Aldóna?
A budeš hledat z zhaslé zřítelnice,
A v tváři, co... ach, hořké pomyšlení...
Ne, nechať nikdy bída poustevnice
Krásné Aldóně líce nepromění.

Já sama, vězíž.. odpusť můj milený,
Kdykoli luna živěj na mě blýská,
A hlas tvůj slyším, skrývám se za stěny,
Neb tě miláčku nesmím vidět z blízka.
Možná, že nyní nejsi již takový,
Jakým jsi býval, pomniž jen, před časy,
Kdyžs s naším vojskem vjel ve dvůr zámkový.
Než v srdci mém tvé zůstal obraz krásy:
Ty samé oči, roucho, tvář, postava.
Tak motýl krásný, jenž v jantaru skonal,
Postavu celou věčně zachovává.
Alfe, jeť lépe, zůstati takými,
Jimiž jsme dříve bývali — jakými
Znov se spojíme — ale nezde více.

Šťastným zanechme milostné doliny;
Já ji miluji, svou kamennou skrýši.
Zříc tě, nežádám sobě osud jiný,
Tvůj-li hlas uši mé z večera slyší;
Alfe miláčku, i v té sluji smutné
Možná je, všecky strasti osladiti;
Nech zrady, ohně vraždění ukrutné,
Starej se častěj, zázej u mne býti.

Kdybysi — poslyš — vůkol té roviny
Aleje oněm vysázel podobné,
Přenesa vrby tvoje milé, zdobné,
I květy, kámen z památné doliny;
Nechať tu někdy ze vsi blízké dítky,
Mezi stromovím vlastenským se baví,
Pletouc u věnec ty vlastenské kvítky,

Písní litevskou Litvu svatou slaví.
Vlastenská píseň sílí rozjímání,
A sny přivádí o Litvě, o tobě;
A po tom, po tom, po mém dokonání
Nechť ji zpívají na Alfově hrobě.

Alf neslyšel již: on po divém břehu
Bloudil bez cíle, myšlénky a chuti.
Tam hora lední, tam ho poušť jít nutí,
V pohledu lítém a ve rychlém běhu
Úlevy hledá, — hledá unavení.
Těžko mu, dušno střed zimní neřesti,
Strhnul plášť, pancíř, roztrhal oděnί,
Z prsou vyházel vše, jen — ne bolesti.

Ránem ku městským zákopům přirazil,
Uzřel stín jakýs, pátrá, kol pohlédá,
Stín tichý krokem rychle dál se plazil.
Po sněhu k městu již ve náspy vrazil.
Jen hlasy slyšet: — běda, běda, běda!

Tím hlasem zbuzen Alf se pozarazil,
Chvílku přemýšlí — všemu porozuměl.
Na všecky strany se s mečem dobytým
Obrace pátrá nepokojným okem.
Vůkol je pusto, jen sníh letem hbitým
Dál chumelil se, vítr mrazný šuměl:
Ku břehu hledí, mráz mu srdcem běží.
Až pak povolným, chvějícím se krokem
Se znovu vrátí k Aldonině věži.

Uzřelť ji zdáli, ještě v okně byla.
Nuž „dobré jitro“ já ti přeji zase;
Jen v soumrak noční jsme se vídávali,
Teď dobré jitro — jaká věštba milá,
První den dobrý, po tak dlouhém čase.

Aldóna.

Já nechci hádat, zdař Bůh, můj příteli:
Již tuze světlo, kdyby tě poznali . . . .
Přestaň již mluvit, s Bohem do setmění;
Nesmím vyjíti, nechci.

Alf.

Času není!
Víš oč tě prosím? — shoď mi pírko kvítí—
Ne: nemáš kvítí, nitku z roucha tvého,
Neb s hlavy tvé vlas pro svého milého,
Neb jen kamínek ze stěn na tvé věži;
Já chci dnes — jitra ne všem jest dožíti,
Já na památku dar nový chci míti,
Jenž ještě nyní na tvém těle leží,
Na němžto plane perla slzy svěží,
Mát přede smrtí na mém srdci býti,
Chciť ho požehnat výrazem posledním,
Mám zhynout v náhle, zhyňme rázem jedním.
Vidíš tu blízkou střelnici v předměstí?
Tam budu bydlet; ráno na znamení
Bude vždy černý šátek vyvěšený.
Večerem lampu k mříži chci donésti;
Tamto hleď stále: šátek-li převrátím,
Lampa-li jasná před večerem skoná;
Zamkni své okno, snad se již nevrátím.
Buď s Bohem: — odšelť, zmizel. Tu Aldóna
Ještě přes mříže přehnutá pohlíží.
Minulo ráno, slunce v noc se skrylo.
A dlouho ještě v okně vidět bylo
Šaty bělounké vlát za silnou mříží,
A ruce, jenž se k zemi syré níží.

„Zašlo konečně,“ dí Alf na Halbána
K slunci ukázav z okna své střelnice,
Ve které zamknut od samého rána
Seděl a patřil k oknu poustevnice.

„Dej mi plášť, šavli: s Bohem, věrný slouho.
Já jdu ku věži, — budiž zdráv na dlouho
A snad na věky: poslechni Halbane,
Jestliže zítra, když slunéčko vstane,
Já se nevrátím, opusť toto místo. —
Chci, chtělbych něco svěřit ti na jisto —
Jak jsem samotný! v hrozné smrti době
Pod nebem, v nebi stvoření žádnému
Říci nemám co — mimo jí a tobě.
S Bohem buď! ona porozumí všemu,
Ty shodíš šátek, pakli zítra zrána . . .
Slyš? co to? — strašně otřásá se brána.

„Kdo jde?“ třikráte silně zvolal vrátný:
„Běda!“ několik divých hlasů zvolá;
Darmo opírá jim se strážník statný.
Brána jich strašným ranám neodolá.

Již hejno chodby dolejší přebíhá,
Již přes železné, přes kroucené schody,
Do Konrádovy vedoucí hospody
Hluk ozbrojencův hrozný se rozlíhá.
Alf již zatáhnul řetězemi dveře,
Dobude šavli, číši s stolu béře;
K oknu popojde, dí: „Již se skonává,“
Nalil i vypil — starci ji podává.

Halban, ten zblednul, chtěl kynut'm ruky
Číši mu vyrvat; zdrže se přemýšlí.
Slyšet za dveřmi blížící se zvuky,
Tu ruku spustí — to oni — již přišli.

„Víš co to, starče! ten hluk co se blíží?
Nač se rozmýšlíš? číše tvá nalita:
Starče nu vem ji! máť je již vypita.“
Než Halbán mlče divně vůkol zhlíží.

Ne — já přežiji . . . i tebe, můj synu,
Já zde zůstanu oči ti zavříti,
I abych slávu věčnou tvého činu
Zachoval, hlásal světu — budu žíti.
Projdu vsi, zámky, města v celé Litvě,
Kam já nedojdu, píseň má doletí:
Bard bude zpívat ji rytířům v bitvě,
Matka ji doma naučí své děti,
Bude ji zpívat, a kdys v budoucnosti
Z písně té vstane mstitel našich kostí.
Alf kles u okna, slzy vroucí leje,
Dlouho, předlouho hledí k drahé věži;
Chceť obraz uzřít, co mu v srdci leží,
Jejž teď opouští beze vší naděje.
Objal Halbána, vzdech s vzdechnutím mění
Při tom posledním tichém políbení.
Než u řetězův ti se již ozvali,
Vešli, zejména Alfa zavolali:

„Zrádce! tvá hlava dnes pod mečem padne.
Lituj své hříchy, konec žití tvého.
Aj tu tě stařec, kněz z řádu našeho,
Očisť duši svou, obmyj žití zradné.“

S mečem dobytým čekal Alf potkání,
Než pořád bledne, chýlí se a sklání.
Opřen o okno, zrakem svým je měří,
Plášť s sebe strhne, o zem jím udeří,
Nohama šlape, hrdé chechtá smíchy:
„Aj, tuto mého života jsou hříchy.“
Hotovť jsem umřít, nuž co chcete více?
Z úřadu mého mám snad oučty klásti?
Patřte na padlých vojínů tisíce,
Na města v rumích, na planoucí vlasti.
Slyšíte vichr? chmáry sněhův žene;
Tam mrznou vaše pluky zůstavené.
Slyšíte? vyjíť psův hromady hladné
Hryzouce chtivě z kvasů zbytky žádné.“

„Já to dokázal, jakť jsem hrdý nyní,
Hydře tolik hlav jednou ranou stíti,
Střásti jak Samson sloupy v rozvaliny,
Zbořit dům celý, pod ním se pohřbíti!“

Dí, k oknu pohled, a bez citu klesne,
Dřív shodě lampu v této době děsné:
S bleskotem třikrát kolkolem přeběhla:
Až i konečně před Konrádem lehla.
V plyně rozlitém jen plamínek září,
Než vždy se hlouběj stápí a se mračí,
Konečně, jako smrti rozkaz dává,
Poslední velký světla kruh roztáčí,
A při tom blesku vidět Alfu v tváři
Zrak že již bílý — světlo dokonává.

A v této chvíli ode věžní stěny
Zavzněl křik strašný, táhlý, roztržený —
Z čích prsou křik ten? lzeť se domysliti,
A kdo ho zaslech, uhodnout mu snadné,
Že hruď, z níž taký jek se směl vyliti,
Již nevydá víc dřevní zvuky vnadné.
V tom hlasu celé ozvalo se žití.

Tak struny — tíž-li na ně rázně padne,
Zahřmí a puknou: zvuky divným zmatkem
Zdají se písni nějaké počátkem,
Jejížto konce nikdo již netuší.

Toť moje píseň o losech Aldóny;
Nechť v nebi anděl hudby svými tóny,
Čilý poslouchač ji dozpívá v duši.

Václav Štulc.

Pan Tadeuš. *)

Nesnadno jest „Tadeuše“ porovnáním charakterisovati. Rovnáť se Gœthově básni „Hermann a Dorothea“ líčením idyllickým: avšak to jest jen jedna stránka. Líčíť zajisté celý polský život. Poznáváme tu dopodrobna, jak bychom jen ze zkušenosti samé poznati mohli, onu šlechtu, o které dí přísloví „szlachcić na ogrodzie, rowien wojewodzie.“ Poznáváme cele onen poetický život rodinný a domácí, jakým Poláci především honositi se mohou; poznáváme veškerá jeho zaměstnání a — protože nikdy hosté nescházejí — i zábavy. — Známo jest, že i nejposlednější šlechtic polský na tom si zakládal, že i on, jako první vojevoda, jest kandidátem královského trůnu. Soběhrdost šlechtu vedla k anarchickým řádům. Právo konfederační vedlo sice také ku konfederaci Barské, ale rovněž i ku konfederaci Targovické. I s touto stránkou polského života se potkáváme v „P. T.,“ jehož druhý titul zní: „Ostatni zajazd na Litwie.“

Za času republiky polské provádění výrokův soudních bylo velmi obtížným v kraji, kdež moc výkonná neměla žádných orgánův a obyvatelé zámožní drželi na statcích svých posádky; někteří, na př. knížata Radziwillové, třeba vojsko několika tisícův. Žalobník, když se mu příznivého úsudku dostalo, musel utéci se ku šlechtě. Jeho příbuzní a přátelé táhli s dekretem v ruce, a spolu možným, úřadníkem to soudním, dobývat — často ne bez prolévání krve — průchodu práva žalobníku přisouzeného. Taková ozbrojená eksekuce dekretu nazývala se zajazdem. Úpadkem řádů státních stávaly se zajazdy vždy častějšími a nevázanějšími.

V čase, kdy Napoleon hotovil se k osudnému tažení do Ruska a patrioté polští naděje důvěrně v něj skládající chystali se shromážditi se kolem praporu jeho, přijížděla v Litvě, kam zvěsť o válečných běžích jen pokradmu a podloudně se dostávala, do dvoru p. soudce Soplicy šlechta a úřadníci volení, kterým vláda ruská ponechala jurisdikci ve sporech pomezních, rozhodnout sporu od mnoha let trvajícího.

Blíže dvoru stál totiž polorozpadlý hrad, někdy sídlo starožitné rodiny Horeškův, toho času již vymřelé. O tento hrad, ku kterému se posud nikdo nehlásil, povstal spor mezi hrabětem, blízkým sousedem, dalekým příbuzným Horeškův po „koudeli“ čili, jak my pravíme, po přeslici, a mezi Soudcem, jemuž přišla náhle táž choutka.

Konečně po mnohých nákladech vznesena věc na soud pomezní.

Stejným časem navrátil se Tadeuš, synovec a dědic Soudcův, z Vilna ze studií.

Jest mladík 20letý, duše čisté, mysli živé a srdce nevinného a při tom pln žádosti užiti dlouho pohřešované svobody. I o něm platí, co o všech Soplicích, že jsou totiž do „żołnierky jedyni w naukach mniej pilni.“ Sedě ve škole

*) Nemohouce podati toto arcidílo polského básnictva celé, jež ostatně chystá vydati Eliška Krásnohorská ve sbírce „Světová poesie,“ podáváme tu aspoň přehled jeho obsahu od Jaroslava Golla a několik ukázek překladu Elišky Krásnohorské a Jar. Golla.

ustavičně po bubnu tesknil. Tu přikázali, aby se navrátil i aby oženiv se přejal hospodářství.

Není divu, že paní Telimena, vdova, panička záletná, která byla v Petrohradě, pomýšlí na to, aby švarného mladíka v sítě své polapila, a není divu, že nezkušený junák v tenata její již již se zaplétá. Avšak krásná panička jest jako myslivec, který najednou dva zajíce honí. I hraběti jest otevřen pohostinný dům p. Soudcův. Romantický hrabě, jenž má rád předměty nezvyklé a nové, jež romantickými nazývá a sám o sobě praví, že má hlavu romantickou, jenž nejednou honě se za liškou neb zajícem, náhle stanul a k nebi pohlížel žalostně jak kočka, když uzří vrabce na sosně, jenž na koni uměl skicovati krajinu, jenž rozprávěl o umění a hovořil po francouzsku, nosil se po anglicku a má džokeje — romantický hrabě mocně vábí mysl krásné vdovy, která byla v Petrohradě a má celou sbírku uměleckých plodův ve svém pultu.

V prvních knihách se vypisují zálety paní Telimeny i zábavy na statku páně Soudcově odbývané. Jako by parodie velkého procesu táhne se básní komický spor pana Assessora a pana Rejenta o přednosti jich chrtův Kušého a Sokola. Třeba poznati hrad, o který běží, a proto v něm se odbývají hostiny. K oblíbeným zábavám patří též sbírání hub. Paní Telimenu nudí ale toto zaměstnání, dumavě chodí po háji, oči ku vrcholům stromův pozvedajíc, tak že pan Rejent uštěpačně podotýká, že hledá hub po stromích a pan Assessor, v té věci s pánem soka svého chrta svorný, ji přirovnává k samičce, která hnízdečka vyhledává. I najde paní Telimena hnízdečko; — jest to romantické místečko v háji, které ona „Svatyní dumání“ zove.

Tadeuš přikrádá se k místečku, kde paní Telimena se usadila — tu však již pan Soudce ho předešel a radí se s paní o věcech, dotýkajících se bolestně citlivého srdce jejího — o ženitbě Tadeuškově. Pan Soudce přál by mu sice za nevěstu dceru pana Podkomořího, ale bratr jeho pan Jacek, žijící v cizině, což ale taj mstvím, určil mu za nevěstu Žofii, paní Telimeně na vychování svěřenou, děvče 14leté, dosud za dítě chované. Pochází z matky Horeškovy — což tajemství druhé. Paní Telimena odpírá a panu Soudci oba záměry vymlouvá. Zatím se pan hrabě přiblížil a kreslí rozmlouvající: scena to velmi malebná, jak z úmyslu sestavená, on na kamenu, ona v trávě. Hlavy charakteristické! s kontrastem obličejův! S druhé strany i Tadeuš se přiblížil, a když pan Soudce se byl vzdálil, počínají rozmluvy duchaplné o šťastném nebi vlaském! o růžových zahradách césarův, o klassickém vodopádu tiburském. „To, hrabě, krajina malířův!“ zvolá paní T. „U nás, slituj se Bože!“ — A přece kolem nich táhly se lesy litevské, tak vážné a tak plné krásy! Pan Tadeuš se rozmluvou nudil a když začaly se slaviti cizozemské háje a vypočítávati po pořádku všech stromův rody: pomoranče, cypřiše, olivy, migdaly, kaktusy atd. atd., a vychvalovati jich postavy, květy i lodyhy — tu již nemohl se zdržeti více.

Byl prostý hoch, co krásy v přírodě
však cítil;
V les pozřev domácí hned nadšením se
vznítil:

„Znám z botanických sadův stromy, co
jsou v modě,
Znám z Vilna všecky ty, co rostou na
východě

Neb na jihu, tam v oné krásné vlaské zemi.
Než který z nich by neustoupil před našemi?
Či aloe, jež má jak hromosvody špice?
Či citron — zlatem ověšená trpaslice
A listím lakovaným, otylá a nízká,
Jak žena nehezká — jež dukáty se blýská!
Či slavný cypřiš, dlouhý, tenký — strom to trudný!
Toť věru nezdá strom se smutný, ale nudný!
Na hrobě velmi smutný —, povídají,
Jak lokaj Němec v černé liveraji,
Jenž nesmí ruky vznést a nesmí skřivit hlavy,
By nezavadil snad o etiketní mravy.

Což není lepší naše poctivá březina,
Jenž jako vesničanka, plačíc svého syna,
Neb vdova muže, lomí rukama a z bolu
Svých vlasův prameny si spouští k zemi dolů;
Hle! němá žalem, výmluvně jak tělem sténá!
Pan hrabě, když mu malba jest tak oblíbená,
Proč nemaluje stromův z lesův, sám kde meška?
Ba věru! žertův sousedův pán ujde ztěžka,
Že meškaje zde na litevské žírné pláni
Jen samé pouště máš a skály k malování."

Dí hrabě: „Příteli! vděk přírody nic není
Než látkou, formou jen; však duší — zanícení,
Jež vznese vzhůru se na obraznosti křídlech
A vkusem vytříbí a vzpírá na pravidlech.
Ne dost však přestat na přírodě, na zápalu:
Neb umělec má vzletět v sféry idealu!
Ne všecko, co jest pěkné, dá se malovati!
Svým časem z knih to všecko budeš znáti —
Však k malbě obrazu tu třeba pojmout v sebe,
Co stanovisko, skupení, ensemble, nebe —
O nebe vlaského! Vždyť byla od jakživa,
Jest — bude krajinářův vlast jen vlaská niva!

A proto, mimo Breughele — ne van der Helle,
Než krajin malíře: neb známe dva Breughele —
A mimo Ruisdala, již více v tomto směru,
kde najdeš výtečníka někde na severu?
Jest nebe, nebe třeba." — „Malíř náš Orlovský",
Tu Telimena zvolá, „vkus měl soplicovský. —
Znát třeba, neduh ten že Soplicové mají;
Jim nic se nezlíbí, leč co jest v rodném kraji —
Orlovský život přece v Petrohradě strávil,
Svět celý — něco skicí v pu'tu mám — ho slavil,
Žil přece u cára, žil u dvora, jak v ráji:
Však sotva uvěříš, jak tesknil po svém kraji!
Rád vzpomínával vždy jen mladého si věku,
Vše v Polsku přenášel: kraj, nebe, les i řeku." —

„Měl rozum," dí Tadeuš v zápale vždy vyšším,
„To vlaské nebe Vašnosti, jak o něm slyším,
Tak čisté, blankytné: vždyť zamrzlá to voda;
Což není stokrát krašší vítr, nepohoda?
Hle! u nás jaké divadlo! — jen povznes zrakův!
Co scen, co obrazův jedině ze hry mrakův!
Na příklad v jeseni — neb každá chmura jiná —
Se plíží težká lijákem, jak želva líná
A s oblohy až na zem spouští dlouhé pruhy,
Jak vrkoč rozvitý — toť vzduchem tekou struhy.
A chmura ledová, jak balon s větrem lítá,
Jest temnomodrá, okrouhlá, střed žlutě svítá
A vůkol velký šum. A konečně — jsou k zření
Co den — hle! panstvo! bílé mráčky, jak se mění,
Hus divokých neb labutí teď zříte tlupu,
Jak sokol vítr se zadu je shání v kupu:
V té tísni splývají a rostou — nové divy!
Již mají křivé krky, rozpouštějí hřívy

A nohy vysouvají, nohu k noze řadí,
Jak po stepi roj ořův, po obloze pádí:
Jak stříbro bělounké tu náhle v jedno splynou,
A z krkův stěžně vzrostou, plachty z hřiv se vinou:
V loď stádo změněno a spanile již plove:
Tak ticho, zvolna po hladině blankytové!"

Tu hrabě s Telimenou pohlíželi vzhůru —
Tadeuš jednou rukou ukázal jim chmuru
A druhou tiskl zlehka ručku Telimeny.
Již něco uplynulo minut tiché sceny;
Tu hrabě papír rozložil sňav klobouk s hlavy,
A vyňal olůvko. V tom zvonek pronikavý
Se ozval ze dvora a náhle okamžikem
Les tichounký se vřavou naplnil a křikem.
Tu hrabě kývnuv hlavou vážným řekl tónem:
„Tak všecko v světě los si zvykl končit zvonem! —

Co mysl velká sní, co obraznost si splétá,
Vše — nevinnosti hry, slasť, v přátelství co vzkvétá,
I něžné výlevy; jak kov jen zdáli vzkřikne,
Hned vše se zamútí, vše rozerve a znikne!"
Tu zraky něžné obrátiv ku sličné paní,
„Co zůstane?" — a ona řekla: „Vzpomínání!" —
I něčím hraběti chtíc ulevit ty smutky,
Jen malou kytičku mu dala — nezabudky.
Ji hrabě zulíbal a ňadra zdobil kvítky.
Tadeuš s druhé strany rozchyloval snítky
Neb zřel, jak k němu cos se vije skrze křoví,
Cos bílého; to ručka co květ lilijový;
Jí chytil se, ji celoval, až ústy ztícha
V ní utonul, jak včela lilií do kalicha.
Rtem chladno ucítil: Klíč nalezl i sněžný
A svitý papírek; byl lísteček to něžný.
Jej chytil, uschoval; co klíč by značil neví:
Než lístek bělounký mu všecko jistě zjeví.

Jest to „dzwon obiadowy," který hosti i čeládku k obědu zve. Tak bývalo v dávných dvorech v obyčeji a při tom zůstalo i v domě páně Soudcově. Při obědu objeví se udýchaný posel a zvěstuje: „Niedźwiedź, Mospanie!" Den na to po mši sv. Huberta časně z rána v lesní kapli sloužené, odbývá se veliký hon, při kterém Tadeuš i hrabě v nebezpečí života upadnou. Hon šťastně skončen a začne hodování pod širým nebem. Dříve ale pan Vojský oslaví šťastné skončení. Vojský — tribunus — býval někdy z úřadu ochrancem žen a dětí a zůstával doma, když všichni mužové do pole vytáhli. Náš pan Vojský, daleký příbuzný a jakýsi majordomus páně Soudcův, patří k oněm osobám rázu staropolského, které Mickiewicz v této básni mistrným pérem vylíčil.

V tom Vojský vznesl roh svůj k šíji páskou spiatý,
Jak boa dlouhý, kroucený a kropenatý,
Roh bůvolí, a obouruč jej k ústům stiskl,
Vzdul obě tváře v báň, nach krve v očích blýskl,
V půl oči přimhouřil, stáh' do sebe půl těla.
A z těla návalem dech do plic vyslal zcela,
I zahrál. Roh, jak vichr, vírovatým dechem
V dál hudbu ponáší a dvojnásobí echem.
Tu střelci umlkli i honci udiveni
Tou mocnou, čistou, divnou harmonií pění.
Své umění kmet, na slovo kdys v lesích vzaté,
Tu lovcům rozvinoval ještě jedenkráte;
Hned ruchem naplnil i revíry i háje,
Jak lov by počínal psův rozpouštěje láje.
Neb v hrání byla krátká historie lovů:
Prv krátký, řezký zvuk: to signál: pohotovu!
A pak jek za jekem, jak štěkot na vše strany
Tón tvrdší sem a tam: to střelcův rány.
Tu přerval, leč roh třímal: každému se zdálo,
Že Vojský dál hrá ještě: a to echo hrálo.

Zvuk nový vyrazil a mněl bys, že jak v ústa
Jej vzal, roh mění se, že ubývá a vzrůstá,
Jak vydá zvěře hlas: tu hned, jak vlčí šíje,
Se prodlouží a táhle úpěnlivě vyje;
Pak v jícen medvědí se rozvírá a šíří
A vydá ryk; řev zubra na to vítr vzvíří.

Tu přerval, leč roh třímal: každému se zdálo,
Že Vojský dál hrá ještě: a to echo hrálo.
I naslouchali mocným arcimistra zvukům
A opačily duby dubům, buky bukům.

Hrá zas a jak by v rohu byly steré rohy,
Hned štvaní, strachu, vzteku slyšet vřesk jest mnohý;
Vřesk lovcův, zvěře, psův; až povznesl roh vzhůru
A hymna triumfálná udeřila v chmuru.
Tu přerval, leč roh třímal; každému se zdálo,
Že Vojský dál hrá ještě: a to echo hrálo.
Co stromův, tolikéž se rohův našlo v boru
A každý všem zpěv nese jak do choru z choru
I hudba dál a dál a šíř a šíř se brala,
Vždy tišší, čistší vždy, vždy výše dokonalá

Nastává osudný obrat. Medvěd uhoněn. — A paní Telimena počne osnovati své myslivecké plány:

— Pan hrabě, pán to mladý
A dědic velkých jmen, jsou mnohé jeho vnady,
Již trochu miluje: což! to vše se může změnit!

Zda čistá láska to? či nemyslí se ženit!
A s ženou starší přec! a nebohatou! kdo ví!
Zda svolí rodina? co svět as k tomu poví!

I zrcadlo zrazuje. A Tadeuš? — Prostáček! poctivý chlapík! pravé děcko! poprvé milovati začíná! Nejlépe hraběte oženiti s Zosou. Tak bude i jím vládnouti — a proto musí Zosa odložiti dětské způsoby i dětské šaty. Avšak neradno myslivci loviti dvojí zvěř najednou. Tadeuš byl již dvakráte spatřil Zosu, chovanou až dosud mimo společnost — avšak vždy jen co nějaký zjev, poprvé hned při příjezdu v domě, odkud všichni byli odešli — a podruhé co „zjev v papilotách," fukající na okenici a budící ospalce andělským hláskem, když již všichni myslivci se vydali na medvěda.

Paní Telimena poprvé uvedla Zosu do společnosti v toiletě slečny. Tadeuš plane, bledne — pozná Zosu. Neradno myslivci dvojí zvěř loviti. — Tadeuš počíná vzbuzovati závisť a žárlivost p. hraběte, jehož romantické srdce v tenata krásné paní se zaplítala — v špatném humoru prohodí při hostině, aby zůstal medvěd, kterého byl v dar obdržel, mezi ostatní zvěří, až mu ho pan S. najednou se zámkem odevzdati ráčí, aby ho zde umístiti mohl. Místo smířlivého rozsudku — nastane — krvavé nepřátelství, poslední zájezd na Litvě.

Jediný kněz bernardýn Robák — známo že bernardýné za nejvřelejší vlastence polského kněžstva se pokládají — radí k shodě.

Jest kněz ten tajuplná osobnost, který náhle v domě p. Soudcově se objeví, náhle zmizí; s ním p. S. noční konference odbývá. Kněz Robák domlouvá p. Soudci: „Což neztropili Soplicové ještě dost zlého v zámku Horeškův? Co řekne p. Jacek? A konečně třeba vyjevili již všechno. Napoleon sbírá vojsko! Přední stráže stojí za Němnem! S ním Dąbrovský a bílí orli! P. S. zajásá nad poselstvím, avšak nechť pan hrabě učiní krok prvý, on jest mladší!

Zpěv VI. nás uvádí do šlechtického zákoutí Dobřině. Jest to kolonie mazurská mezi Litvíny. Každý Dobřinec jest originál; každý zove se Macek (Matyáš) neb Bartol, a k rozeznání každému přidává se přezdívka; tak nejvážnějšímu z nich „Macek nad Mackami.“

Dobřince získá hrabě k poslednímu zájezdu na Litvě. Soplicov jest oblečen, udatně se bojuje s obou stran. Už dobyl zájezd Soplicova — tu přitáhne oddíl Rusův; neznámo, kdo je přivolal, snad Assessor, snad Jankiel, žid krčmář Soplicům oddaný a Dobřinci přese všecky prosby strany Soplicovské vloženi jsou do klad. Obě strany smíří se a nastane brzy boj nový proti Moskalům, boj krvavý avšak vítězný Litvínům a Polákům. Robák ale těžce raněn; rozloučiv se s Tadeušem, vypraví ho k vojsku Dąbrowského. Na to na smrtelném loži zjeví p. kluczníkovi, že on jest otec jeho Jacek Soplica. Mezi Soplicy a Horešky vzniklo někdy nepřátelství za příčinou, že jemu hrdí H. odepřeli dcery. Spor skončil krvavou tragedií rodu Horeškova; vášeň přihnala p. Jacka do spolku s Moskaly. Za vinu tu se kaje — bojem za vlast.

Zatím přicházejí radostné zprávy o průběhu války i přitáhne vojsko polské do Litvy, přijde štáb Dąbrowského do Soplicova, nastanou radovánky a slaví se zasnoubení Zosi s Tad. — a pí. Telimena spokojí se s p. Rejentem, který se jí byl posud nadarmo dvořil. Odbývá se koncert nad koncerty. Jankiel vyzván, aby hrál na cimbál.

Kde Jankiel po celou byl zimu, nikdo neví,
Teď najednou se s hlavním štábem vojska zjeví —
Že rovna nemá, známo, na tom instrumentu
Co do cviku, co do vkusu, co do talentu.
I prosí, aby zahrál, cimbál podávají,
Žid řka, že ruce již mu zhruběly, se hájí,
Že odvykl, že nesmí, že se pánův stydí;
Pryč s poklonou se krade. Když to Zosia vidí,
Hned podbíhá a bělounkou mu dlaní dává
Dvě dřevka, jimiž po strunách vždy mistr hrává,
A druhou ručinkou mu sivou bradu hladí.
I lichotí: „Jankieli, máme-li se rádi!
Vždyť zasnoubení mé: dnes musíš v slově státi!
Vždyť sliboval's, že k veselce mi budeš hráti!“

Měl nesmírně ji rád: i kývl bradou šedou,
Že neodpírá víc; hned do kola ho vedou,
I křeslo dají, nesou cimbál a, když sedl,
Mu na kolena kladou. S rozkoší tu vzhledl
I dumně: veterán jak v službu navrácený,
Když vnuci těžký meč mu táhnou ode stěny;
Děd směje se, ač dávno v rukou neměl meče,
Leč cítí, že mu rámě ještě dobře seče.

Dva zatím učňové si ku cimbálu klekli,
Stroj znova spravili, strun na zkoušku se tekli;
Než oči přimhouřiv tu Jankiel mlčky hledí,
A dřévka v rukou drže bez pohnutí sedí.
Již spustil je. Prv bije taktem triumfálným,
Pak seče struny hustěji, jak deštěm valným.
Jest každý udiven. Než již zas přetrh' dílo
A rukou vzhůru vznes'; jen na zkoušku to bylo.

Hrá! — Dřévka chvějí se tak lehounkými ruchy,
Jak kdyby zazvonilo v strunu křídlo muchy;
Tak tichounký to zvuk, že sotva ucho slyší.
Žďá mistr nadšení a k nebeské zří výši.
Shled s hůry, dumným stroj svůj okem směřil sobě,

Vznes' rukou svých a rázem spustil dřévka obě:
Vše umlklo.

Tu rázem zahřmí ze stran sboru
Zvuk, jak by celá janičarská hudba v choru
Se ozvala s trianglem, bubínky i zvony:
Zní Polonez Třetího Máje! — Skočné tóny
Tak radost dýchají, tak radostí sluch pojí,
Že dívky tančit chtí a chlapci nepostojí:
Než starcův mysli kochají se v čase zlatém,
V těch letech přešťastných, kdy posli se senátem
Máj Třetí slavili i přistrojili hody
A krále fetovali rádi z blahé shody,
Kdy při tanci se pělo: Wiwat król kochany!
Wiwat Sejm, wiwat Naród, wiwat wszystkie Stany!
Tu mistr dlouží tón a takty hbitší bije;
V tom akkord falešný jak sykot zavzní zmije,
Jak skřípne po skle kov; tón projel všecky mrazem
A zlověstící cit hned bodrost zmátil rázem.
I smuten, zaražen tu každý hlavu chýlí,
Či nástroj zkažený? Či muzikant se mýlí?
Ne, taký mistr nechybí! On schválně bije
Dál strunu proradnou a mátí melodie;
Vždy více vyráží ten akkord rozervaný
A proti shodě tónův skonfederovaný:
Až kličník přerval hru a zakryl rukou líce,
I vzkřikl: „Znám! o znám hlas ten! to Targovice!"
Hned pukla struna zlopověstná v svištném znění —
V prim mistr zabíhá, takt přerývá a mění,
Prim opouští a hned zas dřévka nese v bassy;
Vždy mocněji tu slyšet tisíceré hlasy;
Takt pochodu, boj, attak, útok; slyšet střely,
Jek dětí, matek pláč — tak mistr přeumělý
Znal zahrát strašný boj, že ženštiny se chvěly
A zpomínaly sobě v slzách s trapnou tísní
Rzeč Pragi, kterou znaly z pověstí a písní;
Jsou rády, v konec mistr strunami již všemi
Že zahřměl, hlasy zdusil, jak by vrazil v zemi.

Však sotva vybrali se z toho udivení,
Hned jiná hudba zní; prv tichounké jen znění,
A lehounké; jen málo tenkých bzučí nitek
Jak mouchy, když se vyrvou z pavoukových sítěk.
Co ráz strun přibývá a rozprchlé již tóny
Se pojí v akkordův se vížíc legiony
A v taktu postupují svornými již zvuky
I nápěv slavné písně tvoří plný muky:
O vojínu, o těkavém, jenž v hory, háje
Se béře bídou, hladem žalno umíraje,
Až koni svému k nohoum složí údy slabé
A kopytem kůň dobrý mohylu mu hrabe.
Ta stará píseň, vojsku polskému tak milá!
Ji poznali a stará garda přistoupila
Kol mistra poslouchat; i zpomínají sobě
Ten přežalostný čas, když na otčiny hrobě
Si zapěli tu píseň — odešli kraj světa;
I v paměť uvádí vyhnanství dlouhá leta;
Když písek horoucí i led i zem i moře —
Vše zbloudili, jak v cizí zemi po táboře
Jich těšil, rozželel ten národní zpěv milý —
To pomněli a smutně hlav svých pochýlili.
Však hned jich povznesli. Neb mistr zvýší hlasy
A dlouží, mění takt: co's nového jim hlásí,
I znovu vzhled' a okem změřil struny sobě
I sloučil ruce své a spustil dřévka obě:
Tak umělý byl ráz, takové byly síly,
Jak trouby kovové, že struny zazvonily.
I známá písnička z trub ku nebesům dula:
Zpěv triumfálný: Ještě Polska nezhynula. —

Dąbrowski pochod do Polsky! — Zní potlesk chvalný
A chorem: „Marsz Dąbrowski!" zazní pokřik valný.
Jak sám by písni své se divil, Jankiel sklesl
A dřévka upustil i rukou k nebi vznesl —
I upadla mu čapka liščí na ramena
A povívala vážně brada povznešená;
I divný ruměnec se objeví mu v tváři,
A duchaplný zrak junáckým ohněm září:

Až, když na Dąbrowského starci bylo zříti,
Skryl líce v dlaň — slz potok z pod rukou se řítí:
„O jenerále!“ dí, „tě dlouho Litva naše,
Tě dlouho ždála, jak my židé Messiáše —
Vždyť zpěváci již dávno věstívali tebe,
Vždyť zázrakem tě samo ohlásilo nebe —
Žij, bojuj, o ty náš!“ I zaplakal žid hodný;
On vřele miloval, jak Polák, kraj svůj rodný!
Dąbrowski děkoval a podával mu ruce —
On čapku s hlavy sňav v dlaň poceloval vůdce.

Slavnost se končí polonezou, polonezou se končí báseň a básník dokládá:

I já tam s hostmi byl, a med a víno pil,
A co jsem uhlídal, v té knize položil.

Jako mocným libozvučným akkordem končí se vypravování, a základním tónem jest láska k vlasti, jež činí „vůli rovnou,“ jež usmiřuje vše a vyrovnává všecky spory. Jest to ukončení čisté, mocné, divné harmonie. Jediné láska k vlasti nadchla básníka k velkému dílu tomu. Předmětem básně jest vlast, nadšení básníkovo plyne z lásky k vlasti a Muzou jeho jest sv. Panna, králová Polsky.

O Litvo! vlasti moje, ty jsi jako zdraví!
Jak tebe cenit nám, jen vzdálenost to praví,
A ztráta jen. Dnes krásu tvoji v celé zdobě
Zas patřím, opěvám, když teskním touhou k tobě!

O panno svatá, Ty jež Častochovy bráníš,
A v Ostré záříš Bráně! Ty, jež mocně chráníš
Vrch Novohradský s lidem jeho věrným Tobě!
Jak divem ku zdraví jsi navrátila robě —
Když s pláčem od matky Ti v oběť dán, jsem zraky
Pod pláštěm Tvým zas povznes obestřené mraky;
A mohl kráčet hned a do Tvých svatých stanů,
Jít za vrácené žití poděkovat pánu — —
Tak divem navratiž i nás do lůna vlasti!
Než zatím přenes duši pohrouženu v strasti
Tam v lesné pahorky, tam v nivy, louky svěží.
Co širošíře nad blankytným Němnem leží,
A které obilí maluje rozmanito,
Kde pole zlatí pšenice a stříbří žito;
Kde svěřepec jak jantar, pohanka kde sněžná,
Jak panenka kde rdí se jetelina něžná,
A vše jak stužka pásá meze zelenavá,
Kde sem a tam si tichá hruška usedává.

Jar. Goll.

Ukázky z překladu Elišky Krásnohorské.

Ze zpěvu prvého.

Litvo! má domovino! tys jak zdraví drahá!
Vždyť pozná, jak tě cenit, zví, co v tobě blaha,
Jen kdo tě ztratil. — Dnes vší něhou sladké chvály
Tvé krásy vzpomínám, — neb toužím k tobě z dáli!
Ó panno svatá, ježto Čenstochovy bráníš,
Jež ku věrnému lidu v Novohrad se skláníš
A záříš v Ostré Bráně v lesku milostivém!
Jak mně co dítku zdraví navrátilas divem —
Kdy tobě obětován, plačící svou matkou

Jsem již jen mrtvým okem zhlédl tvář tvou sladkou
A ku svatyni tvojí, náhle kráčet moha,
Jsem za nový spěl život díkem slavit boha —
Tak dej nám procitnouti na otčiny lůně!
A zatím nes mou duši, která v touze stůně,
V ty lesy zamodralé, na pohoří temná,
V ty louky, na ty břehy blankytného Němna,
Kde malována stříbrem vlají pole žitná
A pšenicí zas ku žni zrají zlatě třpytná;
Kde niva jetelinou jako panna rdí se,
Tu květem jantarovým, onde sněžným skví se,
Kde zeleným se pásmem vinou meze po ní,
A semotam se na nich staré hruše sloní.

Uprostřed takých luhů, jimiž potok plynul,
Tam s březového chlumu z daleka již kynul
Před lety panský dvorec; ze dřeva měl stěny
A z dola podezdívku; jasně obílený
Tím běleji se svítil ze sinného řadu,
Jímž topoly jej kryly proti větrů chladu.
Dům úhledný a stejně čistý s každé strany.
Tam před stodolou velkou v stohy narovnaný
Žně nadbytek též vidět, — nevešel se domů;
Tak úroda tu hojna. Četné kupy k tomu,
Jichž plno v šíř i délku v lučiu dálném kruhu
Jak hvězd by nasypáno, a to množství pluhů
Kol orajících černé úhorové lány,
Tak kypré — zjevno že jsou pansky pěstovány —
A zdobně oddělené na záhonů mnoho:
Vše pořádek a hojnost hlásá domu toho,
Kde brána otevřená zve i vítá spolu
Všech kolemjdoucích v dům i k hostinnému stolu.

Hle na bryčce tu právě mladík přijel tryskem
I seskočiv dal koním na předdomí blízkém
Se v trávě pást i zvolna k průjezdu se bráti;
Sám spěchal rychlým krokem. Ve dvoře však znáti,
Že nikoho tu doma; chodba uzamčena
Jest na petlici, jež jen kůlcem prostrčena.
Kde dovolat se sluhů, poutník nepřemítal,
Sám otevřel i vběhl, by se s domem vítal;
Již dávno byl ho nezřel: v městě léta prožil,
By skončil školy své, — až konce přec se dožil!
Jak chtivým okem stíhal zdě ty starobylé,
Jak rád je poznal zase, přátele ty milé!
Týž nábytek zřel starý, čalouny ty tmavé,
Vše to, čím zabýval se od mladosti hravé,
Jen menší, méně krásné, nežli druhdy mníval,
Týchž podobizen řad se vážně naň zas díval:
Koščuško ve krakovské čamarce tu zírá,
Zrak v nebe obrací, meč v obou rukou svírá
Tak přísahaje Polsce na oltáře stupni,
Že zkrotnou mečem tím tři mocnářové zpupní
Neb sám že sklesne naň. Tu Rejtan v polském kroji,
An po svobody ztrátě dumá v strasti svojí,
Nůž v ruce, ostřím k ňádru, velké srdce střeží,
A život Katonův i Faidon před ním leží.
Tam Jasiňský, ten jinoch spanilý a chmurný,
S ním nerozlučný Korsak v boj se řítí spurný,
Na Pragy hradbách šlapou na Moskalů těla,
Kdež Praga již se v dým a v plamen halí celá,
Ba což tam u přístěnku za dřevěnou schránku?
To hodiny jsou staré, hrací, na stojánku;
Ty poznav trhnul šňůrkou jako v dětském čase
A starý Dombrovského mazur slyšel zase.

Šel komnatu pak hledat zrychlenými kroky.
Kde meškával co děcko před desíti roky;
Než vstoupiv žasnul, postál, do kola se točil, —
Vždyť obydlí to ženské, kam tak náhle vkročil!
Kdo as tu bydlí? ženat není starý strýček,
A tetka — v Petrohradě; čí to pokojíček?
Snad staré hospodyně? — ne, tu na klavíru
Jsou noty, knížky, všecko spolu v jednom víu
Tak vábně rozházeno v nelad roztomilý, —
A ručky, jež tak řádí, že by staré byly?
Ba na lenochu křesla dívčí bílé šaty
Jen k vzetí uchystány leží rozepjaty;
A za okny co květin! rezedek a fijal
Dech libovonný hosta zdivenčho přijal;
Šel k oknu, — nový zázrak! u potoka v sadě,
Kde rostlo vždy jen kopřiv s bejlím pohromadě,
Tam pěšinky se vinou čistě ob záhonky,
Tam roste máta vonná, hvězdníky a zvonky;
Kol zahrádečky plůtek z ozdobného proutí
A za ním sedmikrásek pásmo zří se pnouti;
Tam stojí plná konev, trávu kapky rosí, —
Jest patrno, že právě zalíval tam kdosi,
Než zahradničky marně oko hledá mani,
Ač sotva jen as dvířka zavřela se za ní,
Vždyť houpají se ještě. Ille tu stopy nožky
Již našel; bez střevíčku byla, bez punčošky;
V tom písku drobném, bílém, jako v padlém sněhu
Jsou šlapátka tak lehká, že kdokoli v běhu
Je kvapícími kroky vytisknul tak jemně,
Ten skoro letěl, sotva dotýkal se země.
Host zadíval se oknem, dlouho přemítaje
A fijalkovou vůní zvolna oddýchaje;
Tvář ukryl sklončnou až v květných sazeničkách
A zvědavými zraky těkal po stezičkách,
Zas prodlel u šlapátek, kam to zašly bádal
A čí to byly nožky zamyšleně hádal.
Až nenadále vzhlédl: dívku vidí mladou,
Jež na plaňkovém plotě stojí nad zahradou.
Šat bílý jen až k ňádrům štíhlý vzrůst jí kryje,
A jako labuť skví se ramena i šíje.
Tak po ránu jen chodí litevské si děvy,
Tak mužskému se oku nikdy neobjeví.
Než dívka, nechat sama, ruce přeložila,
By nad živůtkem krátkým roušku nastavila.
Vlas v pletenečky drobné vtěsnán, zářil z týla
I kolem skráni, chycen ve pouzdérka bílá
Tak zvláštně zdobil hlavu v slunce lesku zlatém,
Jak paprsková záře na obrázku svatém.
Tvář nelze bylo spatřit; ven se odvracela
A po někom se čile v polích rozhlížela;
Již našla, tleskla v ruce, smála se — a s plaňky
Jak bílé ptáče slétla, na to skokem laňky
Se po květinách mihla, po záhonech běží,
A s prkna, které k římse podepřeno leží,
Než jen se nadál, zticha z lehka oknem vlétla
Tak zářící jak pablesk měsíčného světla
A pějíc šaty vzala, hlédla do zrcadla,
I zhlédla hosta, — z ruky sukénka jí padla,
A leknutím se bledost v růžnou líc jí vkradla.
Tvář pocestného barvou ohně zahořela,
Jak červánek, jejž potká jitra hvězda skvělá;
I skromný mladík rychle oči sklopil k zemi,
Slov hledal na omluvu, poklonil se němý
A ustupoval. Dívka křikla v tísni svojí
Tak zmateně jak děcko, když se ve snu bojí,
Host lekl se a vzhlédl: nebylo jí více.
V něm srdce hlasně bilo, hořely mu líce,
A vyšel nevěda, zda příhodně se smát
Či hanbiti se má, aneb jí býti rád.

* * *

Již hosté řadou vešli, kolem postanuli;
Pan podkomoří bral se nejvýš za tabuli,
Tu čest mu věk i úřad odmítnouti brání;
Tož dámám, starcům a pak mladíkům se sklání.

Mnich almužník, pak sudí vedle něho prodlí;
Prv bernardýn se hlasně po latinsku modlí,
Pak mužským dána vodka, na to všickni sedli
A mlčky drobeninu litevskou pak jedli.

Pan Tadeáš, ač mladík, k dámám jemnostpána
Směl sednout, neb co hostu jest mu přednost dána;
Však mezi ním a strýčkem prázdné místo zbylo,
Jež čekalo, by ještě kohos uhostilo.
Strýc na to místo a zas k dveřím zrakem těkal,
Jak žádostivě čílios příchodu by čekal;
I Tadeáš zrak strýcův k dveřím doprovází
A po téměž prázdném místě skrytě očkem hází.
Věc divná! nevidíť on kolem dívky sedět
Na něž by králevic směl bez ostychu hledět,
Jsou všecky urozené, mladistvé a vnadné,
A Tadeáš jen hledí tam, kde není žádné.
Jest hádankou to místo; po těch mládež baží.
Div že se roztržité skoupým slůvkem snaží
Podkomořanky bavit, svoje společnice.
Jím talíř vyměnit neb nalit do sklenice,
I nehovoří k pannám s dvorností a vkusem,
By před nimi se zaskvěl velkoměstským brusem.
To prázdné místo jen jej vábí, oslňuje, —
Ne prázdné! myšlenkami si je vyplňuje;
V tom místě na tisíce domněnek se míhá,
Jak po dešti se žabek z pusté louky zdvíhá,
A jedna postava tam kraluje v jich středu,
Jak vodní lilije ční z vod a vládne hledu.

Přinesli třetí jídlo. V tom pan podkomoří
Své dceři kapku vína naliv zahovoří,
Přisoupnuv též své mladší talíř s okurkami:
„Mou službu, panny dcery, omluvte již samy,
Jsem stár a neobraten.“ — Na to vyskočili
Někteří mladí, aby pannám posloužili.
Pan sudí, mrštiv okem stranou k Tadeáši
A rovnaje si kontuš, zvolna láhev vznáší,
By nalil a pak praví: „V nynějším je zvyku
Své syny do hlavního města dávat k cviku,
I neupírám, co se na dětech nám daří,
Že z nich víc učenosti mají než my staří.
Leč pohřešuji též, co schází našim dětem:
Že není škol, jež učí s lidmi žít a světem.
Dřív k dvorům panstva mladý šlechtic poslán býval,
Já sám jsem deset roků u vojvody dlíval,
U vašnostina otce, pane podkomoří,“
A při tom kolena mu tiskna, se mu koří,
„Svou péčí k veřejným mě službám uspůsobil,
A neustál v ní, až mě světu připodobil.
Můj dům cti jeho paměť, jak ji v srdci nosím,
Za jeho duši denně pána Boha prosím.
Však méně-li jsem získal přec u jeho dvora
A jsem-li prostý zeman, který půdu orá,
Kdež jiní, vojvodovy péče důstojnější,
Vznesli se na úřady v zemi nejvážnější;
Tím aspoň, co jsem získal, honosím se skromně:
Mně nikdo nevyčte, že pohřešil v mém domě
Buď dvornosti, buď úcty; zkušenost pak praví,
Že není zdvořilost um lehký ani hravý.
To není dvornost pravá, s mrštností a mnoho
Se sklánět, usmívavě vítat ledakoho,
To kupecká je dvornost, po módě je sice,
Však není staropolská, ani pro šlechtice.
Všem zdvořilost se patří, každému však jiná,
Neb není bez dvornosti ani láska syna,
Ni úcta může k choti, vlídnost pána k služebním —
Jest v každé jiná míra Všem se učit druhům,
To trvá dlouho, bychom chyb se vystříhali

A každému co slušno uctivosti vzdali.
I staří učili se; hovor panstvu milý
To živé události naší země byly,
A u zemanstva zprávy z okolí a z kraje.
Tím poznal bratr šlechtic, s druhy rozmlouvaje,
Že všickni o něm vědí, dobře si ho váží,
I měl též mrav a zvyky dobře pod svou stráží.
Dnes člověka se neptej: kdo jest? čího rodu?
S kým žil? co robil? každý vchází bez úvodu
Kam chce, neníli špehoun a neníli v nouzi,
Jak Vespasián čichat k penězům se vzpouzí,
By poznal odkud jsou, z čí ruky, z jaké země,
Tak u lidí se nedbá o jich mrav a plémě;
Dost mají-li svou váhu a svůj ráz ti lidé:
Teď svět si přátel cení, jako peněz žilé!

To řka, přehledl sudí po pořádku hosti,
Neboť ač soudně mluvil vždy a s výmluvností,
Přec věděl, nestálou tu dnešní mládež naši
Že nudívá řeč dlouhá, byť i sebe krašší.
Však naslouchali všichni z ticha nejhlubšího.
Tázavě hledl sudí na podkomořího,
Jenž souhlasem mu hlučným řeči nepřerýval,
Však na znamení chvály často hlavou kýval.
Když sudí zmlknul, on zas kývl místo slova.
Tu naplniv mu pohár a svůj kalich znova
Dí sudí dále: „Dvornost není věcí malou;
Když naučí se člověk měrou dokonalou
Ctít druhých stáří, ctnosti rod a zvláštní mravy,
Sám sebe teprv pozná, na svůj soud se staví,
Jak na vahách, kdy chceme vlastní tíži zvědět,
Vždy na druhé též váze komus dáme sedět.
Pak hodno vašnosti mít zvláště na paměti
Tu dvornost, jíž svět mladý dlužen krásné pleti,
A zvlášť kdy vzácný rod i hojnost pohromadě
Lesk dávají tím větší přirozené vnadě.
Toť cesta k něžné shodě; tak se libě zdaří
Dvou domů sjednocení. Tak to brali staří.
A teď — " V tom obrátiv se, by svůj výrok stížil,
Pán sudí s Tadeášem přísný pohled zkřížil;
Patrno, že k své řeči závěrku se blížil.

Tu v tabatěrku břinknuv podkomoří vece:
„Můj sudí, dřív to bylo ještě horší přece!
Já vidím — buď že moda i nás staré mění,
Buď že jest mládež lepší — míň teď pohoršení.
Ach, pamatuji časy, v nichžto nad otčinou
Se prvně shlukla divá honba za francinou,
Kdy cizí poběhlíci ode světa kraje
Sem náhle hordou vtrhli, horší nad Nogaje,
Zde stíhajíce každý předků odkaz svatý
I víru, mrav i právo, — až i staré šaty.
Žel bylo hledět na ty hejsky ledajaké,
Jak mluvili skrz nosy nebo bez nich také,
Vždy z brožurek a z novin četli chlubné věty
Věstíce nové víry, práva, toalety.
I našla tenkrát zběř ta k myslím širou cestu.
Neb když chce Pán Bůh národ podrobiti trestu,
Nejdřív mu vezme rozum Nesměli se floutkům
Již opřít ani moudří, jak by rovni bloudkům.
Tu se jak před nákazou zlekal celý národ,
Neb sám již v nitru vlastním cítil moru zárod.
Ač láli modním bláznům, přec jich sledovali,
Vzor mluvy, práva, cti, jak šatu od nich brali.
Byla to maškaráda v masopustní době,
Vždyť bylo nedaleko k postu — ku porobě!
Kdys v okresu Ošmjanském — byl jsem tehdy děcko,
Však o podčíšníkovi pamatuji všecko,
Jak na vozíčku franckém k otci zarejdoval, —

On první po francouzsku v Litvě vystupoval.
Jak za divokou šelmou všecko za ním táhlo,
A zastavil-li někde, závistí vše práhlo;
Drnkačka o dvou kolech nebyla to zhola,
Když se jí po francouzsku řeklo kariola.
Jak lokaj seděl vzadu z každé strany pejsek,
A na kozlíku Němec suchý jako rejsek;
Měl nohy jako bidla, na střevících přasky;
Punčochy po kolena, mašle za podvazky;
Pak paruku, jež v zadu v pytel nabíhala.
Ta podívaná starým proč se smáti dala,
A selky žehnaly se, bledly prý jim tváře:
To jezdil ďábel z Němec na Benátské káře.
Jak podčišník se strojil — dlouhý byl by popis;
Dost že se nám zdál z rodu papoušků neb opic;
V paruce pyšně kráčel jako v zlatém rouně,
S nímž rád ji porovnával; my zas, že to houně.
A cítil-li kdo tenkrát, krásnější že není
Nad polský kroj náš toto cizí opičení,
Ten mlčel; neboť ihned zakřikli jej mladí,
Že staví pokrok, cestu kultuře že hradí,
Ba — tak byl rozum zvrácen — že svůj národ zradí!

„Pan podčišník nám hlásal, že nás zreformuje,
Že pro konstituci nás vycivilisuje;
A Francouzi že v péči dobra úsilovní
Prý vynalezli, že jsou lidé sobě rovni, —
Ač dávno písmo svaté dí to zřetelně,
A každý kněz to říká na kazatelně.
Ba zásada to stará; jde jen o splnění.
Leč tenkrát panovalo také zaslepení,
Že nevěřili věcem nejdávnějším v světě,
Když francouzsky je nečtli v nové z brusu větě. —
Slulť podčišník markýzem, — s rovností to v shodě.
Neb titul ten byl tenkrát po pařížské modě.
Když moda změnila se, v úvahu je vzata,
A markýz, ten se s lety změnil v demokrata;
A jak se časy mění, — za Napoleona
Náš demokrat se opět změnil na barona,
A kdy by dále živ byl, snad by novým zvratem
Pan baron dal se znova pokřtít demokratem.
Neb častou změnou mody Paříž svět náš blaží,
A co vymyslí Francouz, po tom Polák baží.—
Dík Bohu! teď kdy mládež do ciziny spěje,
Cos jiného než mody postihnout si přeje.“

* * *

Osoba vešla nová, půvabná i mladá;
Zjev její nenadálý, jeho lesk i vnada
Všech zraky odvrátil; ji všickni přivítali.
Krom Tadeáše zjevno, že ji vsickni znali;
Vzrůst lepý, hrdou šíji, každé hnutí pružné,
Šat měla samý hedbáv, jemné barvy růžné;
Vějířem zlaceným si hravě vála k tváři,
Ač horko nebylo, i sršelť jasnou září.
Živůtek vykrojený, na obrubě krajky,
A mezi kadeřemi proplítané vlajky
Též barvy jemně růžné; briljant poloskrytý
V jich temných vlnách skvěl se měňavými svity,
Jak hvězda zabloudivší v ohon vlasatice;
I šeptli mnozí, že ten oblek do vesnice
A na den všední jesti vybraný až tuze.
Nebylo vidět nožky; rychlátť její chůze;
Ba spíše smykala se, jako na Tři krále
Hoch skrytý v jesličkách své reky šoupá dále.
Všech hostů úklonou když lehkou pozdravila,
Své místo hledala si, by se posadila,
Však těžká věc to, neboť židlí není tady,
Jen na lavicích hosté sedí čtyřmi řady.
Buď vzbouřit celý řad, buď přes lavici skočit —
Co zbývalo? — tu znala mžiknutím se vtočit
Jak biljardová koule mezi stůl a hosti
A proklouzla tam těsně, ale s obratností.
V tom mládce našeho se z blízka v běhu tknula,

Neb uvíznuvši za šat, lehce klopýtnula
A nevědomky v zmatku toho překvapení
Se opřela jak pírko jemu na rameni,
Leč hned se omluvivši, na své místo sedla
Tam mezi ním a strýcem; nic však nepojedla,
Jen vějířem si hrála neb se ovívala,
Zas límec ze brabantských krajek pořádala,
Tu vábným ruky hnutím stužku rovnala si,
Tu lehce přihladila zkadeřené vlasy.

Chvil drahně, rozmluvy co ztichly přerušené;
V tom z konce stolu nejprv šepty utlumené,
Pak hovor již se ozval v polohlasných slovech,
To soudili se mužští o svých dnešních lovech;
Neb o Kusého chrta notář s asesorem
Se krutě rozdvojili tvrdošíjným sporem.
Pan notář na Kusého pýchu povždy choval,
On zajíce že chytil, dnes též dokazoval,
Však asesor zas tvrdil v rozhorlení prudkém,
Chrt jeho Sokol že se proslavil tím skutkem.
Tu v pravo v levo jiných za rozhodčí zvali;
Ti Kusému svůj hlas, ti Sokolu jej dali,
Buď právem znatelů, buď očitých zas svědků.
Pan sudí v druhém konci vlídně na sousedku
Se ohlédnuv, dí zticha: „Odpusť, nelze bylo
S večeří déle čekat, neb se připozdilo,
A hosté po procházce lačni přišli z pole;
Já mněl, že nebudeš dnes při společném stole.“
To praviv, s podkomořím na to při kalichu
Běh politiky jal se uvažovat v tichu.

Když z obou stran tak celý stůl se rozhovořil,
Pan Tadeáš jen v obraz sousedky se vnořil,
I vzpomněl, pohledem že prvním na to místo
Byl uhodl, čí bylo; nyní měl to jisto.
Rděl se a nezvykle v něm srdce burácelo,
Neb tajemství, jež hledal, již se odestřelo,
Již po boku měl krásku, ježto jeho zraku
Se byla mihla mžikem onde za soumraku...
Teď jevila se sic jak rozvitější růže,
Šat postavu však zvětšit jako zmenšit může;
I vlasy na oné zřel krátké, jasně plavé,
Kdež této splývaly jak vraní křídlo tmavé, —
Byť slunce paprslek jej musil oklamati,
Jímžto se při západu všecko rdí a zlatí.
Tvář oné nebyl spatřil, příliš kvapně znikla,
Však myšlenka tvář sličnou obrazit si zvykla;
Měl za jisto, že líčko sněžné, očka skvělá
A černá, rtíky svěží jak dvě višně měla, —
Zde podobné pak shledal oči, ústa, líce.
Věk obou možno že se různil sebe více,
Neb zahradnička dívkou zdála se mu malou,
A sousedka již dámou v letech dosti zralou.
Leč do křestního listu nehledí se kráse,
A mladíkovi žena každá mladou zdá se;
Hoch mívá každou krásku za svou sourozenku,
A nevinný má každou milku za panenku.

Pan Tadeáš, ač byl již ve dvacátém letě
A ve Vilně žil dávno, ve velkém tož světě,
Měl za dozorce kněze, jenž ho pilně střežil,
By dávným přísným mravům na potupu nežil.
Pan Tadeáš se vrátil domů s myslí vřelou,
Se srdcem nevinným a čistou duší celou,
Leč také s netajenou chutí k svévolnosti.
Již napřed umínil si užívati dosti
Teď na vsi svobody, jíž dlouho želet musil.
Žeť mlád a svěží cítil, že se líbí zkusil,
A zdraví bujaré mu dali rodičové;
Byl rodem Soplica, a všickni Soplicové
Jsou, jaktě známo, křepcí, otrlí a silní,
Ve vojančině přední, v knihách méně pilní.

Pan Tadeáš se od svých předků neodrodil,
Byl jezdcem výtečným a rázně pěšky chodil,
Jen ve škole to nešlo, nechať nebyl hloupý
A strýček na studie v ničem nebyl skoupý.
On raději z pušky střílel nebo šavlí máchal,
Vždyť mínil, že to jeho určením, co páchal,
Neb k vojsku zval jej otec poslední svou vůlí;
Lnulť celým srdcem k bubnu, ke škole ni půlí.

V tom ale strýček náhle první záměr změnil,
I kázal mu, by přišel a by pak se ženil
I hospodářství převzal. Přiřknul pro začátek
Mu malou ves a potom veškerý svůj statek.

Všech těchto předností a ctností obraz známý
Jal pozor oné krásky, rozvážné to dámy.
Změřila postavu tu vysokou a pevnou,
Ta prsa široká a paží sílu zjevnou
I hlédla ve tvář, na níž rdění povytrysklo,
Kdykoli v jeho zraky oko její blysklo;
Neb z rozpaků svých prvních již se vzpamatoval.
A jeho zrak se smělým ohněm rozněcoval;
Tak čtyry zřítelnice, vzňaty v téže době,
Jak na rorátech svíce plály proti sobě.

Tož nejdřív po francouzsku hovor započala;
On přišel z města, ze škol: po knihách se ptala
I vyzvídajíc jeho zdání o autorech
To zdání rozpřádala v nových rozhovorech.
A pak zas promluvila o malbách i hudbě,
Zas o sochařství, ve všem hotova vždy k sudbě,
Všech uměn znalosť jevíc stejnou výmluvností,
Až oslepen byl mladík takou učeností!
Že u ní získá posměch, strachoval se s želem,
A koktal jako žáček před svým učitelem.
Kéž učitelé všickni jsou tak málo přísní!
Neb kráska zrozuměvši jeho plaché tísni
Hned všednějších a lehčích předmětů se jala,
Tož klopoty a nudy veské přetřásala,
A jak se nutno bavit, čas jak třeba dělit,
By příjemně tu bylo lze se obveselit.

Pan Tadeáš co chvíli směleji tu soudil,
V půl hodině pak hovor důvěrně již proudil;
Pří, žertů ostýchat se nebylo již třeba.
Tu položila před něj kuličky tři z chleba,
Z tří osob by si vybral; nejbližší vzal sobě,
A podkomořanky se zamračily obě,
Leč sousedka se smála, ale nevyznala,
Koho že kulička ta šťastná znamenala.

Starého Matouše dvůr.

(Ze VII. zpěvu.)

Dům Matoušův panoval, jak on sám nad svými,
U kostela i krčmy nad domky jinými;
Však navštěvován málo; vidno jak by psotu;
Bez vrátek trčí brána, zahrada bez plotu;
Na záhonech vyrostly, ač nesety, břízky;
Přec dvorec ten zdál se být panovníkem vísky,
Že úhledný nad jiné, a velmi rozlehlý,
I pravé křídlo, kdež jsou světnice, měl z těhly.
Při tom i sýpku, humno, konírnu i stáje,
Vše v hromadě jak podle šlechty obyčaje.
Vše staré, zprachnivělé; pohledni na střechu:
Jest paloučku podobná od trávy a mechu.
Na střeše humna jakby zahrady visuté,
Co kopřiv a šafránu i divizny žluté.
Tu různých hnízda ptáků, tu i holubníky,
Zříš vlastovice v oknách, u prahu králíky,
Jenž ve pažitě měkkém volně sobě skáčí;
Dvůr slovem jakby klec byl nebo hnízdo ptačí!

Než druhdy býval branný! Všude plno sledů,
Že hurtem se do jeho dobýváno středu;
U brány posud leží zvící dětské hlavy
Železná kule z děla skrytá v prostřed trávy
Z dob švédských ještě; někdy jí vrata u brány

Bývaly jak o rožní kámen opírány.
Na dvorci v černobejlí, chebdí, kustovníku
Ční starých křížů něco pozůstalých pníků
Na půdě nesvěcené; znak že pohrobeno
Zde padlých v boji mužů, jichž neznáno jméno.
Kdo z blízka ohledal zdi sýpky, domku stěny,
Zřel, že od země po krov byly pokropeny
Jak od much černých roje; v každém skoro trámě
V svém důlku sedí kule jak čmel v zimní jámě.
U dveří domu všecky kliky, hřeby, háky
Buď zutínané aneb šavel nesou znaky;
Jistě tu Sigmuntovek zkoušeno ocele,
Kterými stal jsi hlavu se hřebíku směle,
I hák přetnul, leč v ostří nezůstalo štěrbu!
Nad dveřmi vidět bylo Dobřinského erbu;
Leč znaky na něm skrylo předivo pavoučí,
A zasklepily hustě hnízda vlastovičí.

Vnitř domu samotného, v konírně, vozárně,
Plnos tu zbroje našel jak v staré zbrojárně;
Pod střechou visí čtvero ohromných šišáků,
Čel Marsových ozdoba; teď Venuše ptáků
Tam hnízdo, kde holubi krmí holoubata;
V konírně, tam kolčúga *) nad žlabem rozpiata,
A kroužkovaný pancíř slouží za drabinu,
Kam čeledín házívá hřebcům dětelinu.
V kuchyni několiko rapírů bezbožně
Kuchyňská potřebuje do pece za rožně,
A bunčukem tureckým vládne v zásobárně.
Mars, slovem, od Cerery zahnán hospodárné,
Jenž panuje s Pomonou, Florou a Vertumnem
Nad Matoušovým domem, stodolou a humnem.

Staroušek právě chodil po samotném dvoře,
A pěl si písničku: „Kdy ranní vstane zoře,“
Rád tomu, že se časí; mha nešla do hůry,
Jak stává se kdy na déšť sbírají se chmúry,
Leč padala, a vítr vztáhna svoje dlaně
Mhu hladil, honil, dělil, rozptýlel na pláně;
V tu chvíli slunko s hůry tisícerým bleskem
Přebíhá půdu, stříbří a zlatí ji leskem.

Kmet ohřál se na slunci, zakončil modlení,
Začíná hned také své hospodářství denní.
Přinese trávy, listí, sedne před dům, pískne,
Na ten hvizd roj králíků z pod země vypryskne;
Jak narcisky nad travou náhle povykvetlé
Bělají dlouhé sluchy se, pod nimi světlé
Blyskají oči jako krvavé rubíny
V aksamit hustě všity zelené traviny.
Již králíci na lapkách stojí, každý sluchá,
Patří, konečně celá tlupa bělopuchá
Ke starci běží, listím zelným přivábená;
Do noh mu, na kolena skáče, na ramena;
On sám pak králík bílý rád je k sobě vnadí
A rukou teplou hebký kožíšek jim hladí;
A druhou rukou z čepky metá proso vrabcům,
Co jich na střeše sedí, křiklavým těm chlapcům.

Světozor (vídeňský) 1861.

*) Kolčuga = železná či drátěná košile.

Gražyna.

Tmy víc a více, noční vítr chladí,
Mhla v údolí a měsíc převysoko
Skrz černých mraků roztrhané řady
Ne celé ve mhle ukazoval oko;
A svět byl na vzor sálu sklepeného,
A nebe na vzor stropu hyblivého,
Jak okno měsíc, jímž den vchází mladý.

Touto pozdní dobou přijíždějí k Novohradskému zámku litevského knížete Litavora tři jezdci, posli německých křižáků a táží se strážníků po knížeti. Kníže byl na daleké výpravě, je umdlen, ale nespí. Strážníci netroufají si ku knížeti, konečně zbudí starého důvěrníka jeho, rytíře Rymvida. Litavor káže Rymvidovi svolat rytířstvo ještě tuto noc na výpravu do Lidy, kterou mu kníže Vitold přislíbil a které nyní Litavor na něm dobyti chce. Rymvid zrazuje knížete z tak náhlé, „jaksi nájezdničí“ výpravy a radí obeslati rytířstvo na zámek a vystrojiti mu slušné hody. Přistoupiv potom k oknu spatří venku tři rytíře, německé posly, a táže se, má-li je zavolati. Litavor myslí, že není dobře před časem úmysl svůj vynášeti; proto prý káže náhle sebrat pole, poněvadž jej Vitold zaskočiti chce; učinil s mistrem německého řádu tajnou úmluvu, že mu proti Vitoldovi na pomoc přispěje a za tou příčinou přicházejí od něho posli. „Vše jest hotovo; vše jsem tajně zpravil: v tenetě vlastním Vitolda tak chytnem; v Lidě posádku slabou pozůstavil: vpadnem, spálíme, zdrancujem a vytnem.“ Starý Rymvid děsí se té neřesti, že svůj proti svému hodlá rámě vznésti. Neradí spolčovati se s nenáviděnými po vší Litvě křižáky, odoláme nepříteli bez cizích mečů. Žádá, aby ho poslal raději k Vitoldovi obnovit smlouvy. Kníže namítá, že je Vitold vrtký, že smlouvy za nic neklade; věčně drží ve zbroji celou Litvu, moc jeho je veliká, od Finských zátok po Chazarské (Černé) moře shrnul pod sebe všecka města. On, Litavor, ač je od dětství v útrapách válečných, nezvětšil ani o píď panství svého, nemá za vše trudy nic než trochu slávy, kdežto Vitolda i naši vajdeloti (národní pěvci) slaví. Po té odešel Rymvid a vytroubil rozkaz knížecí rytířstvu a voji. Vrátil se do hradu, ale tentokráte ku kněžně Gražyně.

Tehdy knížeti byla chotí něžnou
Dcera na Lidě velmožného pána,
Nad Němnem prvou krasavicí zvána,
Slula Gražynou — pěknou slula kněžnou,
I ač již věkem od mladounké záře
Vzcházela v letech ženských na poledne,
Půvaby panny, ženy, obě z jedné
Zázračně ovšem zračily se tváře.
Povahou jímá při svěží své kráse,
U vesny vidíš tady léto, zdá se,
Že kynou květův ruměnce to vnadné
A spolu zralé ovoce již sládne.
Nejenom tváří nade všecky předčí:
Ona jedinká u veškerém dvoru
Rovná se zrostem reku Litavoru
A též se štíhlou postavou mu vděčí.
Knížecí pár ten ve dvořanův kole
Obklíčen službou, jako v nízkém lese

Sousedující krásné dva topole,
Nade vše hlavu vyvýšenou nese.

Podobná tváří, postavou i v sílo
Srdcem na celo rovnala se muži:
Nedbát o jehlu, vřeteno, žen spíle —
Za to tvrdého chápe se oruží.
Na koni žmudském často na lov jede
V tuhém u medvědí kůže ve kyrysu,
Na čelo spjaté mívá drápy rysů,
A v davu střelcův si jak střelec vede.
Pro radost muže, oděná v šat taký,
Nejednou lidu pomámila zraky,
Nejednou ji stráž v zámku oklamaná
Vítá, jak sluší vítati jen pána.

Rymvid vešel tedy ku kněžně a vyložil jí všecko, co viděl a co tuší, jak kníže sebe a svůj národ hubí. Když uslyší Gražyna, že má vojsko vytrhnouti ještě této noci, zvolá sděšená: Běda mně a hoře! Nechci, na Litvě by kdy bylo děno, bratr že bratru líté na úkoře hrdlo vzal neb dal za Gražyny věno! I spěchá ku knížeti, rozmlouvá s ním horlivě a konečně padá před ním na kolena. Zdali jej odvrátila od úmyslu jeho, nezvěděl Rymvid na prahu knížecí komnaty zvídající. Po chvíli spatří na pavlaně kněžnina panoše, an německé posly odpravuje. Posli odcházejí rozlícení a vůdce jich, komtur řádu Knipe-rode, přisahá pomstu za tuto úkoru a zrádu. Mezi tím hnulo se z lesa vojsko křižácké, aby dobylo ještě přede dnem města i hradu. Gražyna káže vynesti knížecí zbroj a velí vojsku býti pohotově. Rymvid nemoha se dočkati knížete jde k němu, ale na prahu potká Litavora válečně oděného.

Již sešel s chodby, již korouhev zlatá
Na den krvavý v výši počne svítat,
Již dosed koně, již ho lesklošatá
Pobočni četa troubou měla vítat;
Leč kynul rukou, by se zamkla vrata,
Jet mlčky, na nic ptát se — ba ni škytat.
A pacholíky i vše dvorské sluhy
Z hradu až za most vyved na dvůr druhý.

Odtud ne cestou pustili svých koní;
Ale na pravo, kroutíce se dolem,
Mezi mohyly a křoví se kloní,
A zase k cestě vracejí se kolem:
Úvoz v zátece zakrývá jich kroky,
Svoje vždy více rozvíraje boky.

Od městských hradeb asi tak daleká,
Jako německé zbraně rána nese,
Jest malá, málo komu známá řeka,
Ježto řečištěm úzkým bloudí v lese;
Při cestě ale šířej se rozteká,
Až pak se tratí u velikém plese:
Z bokův poušť v jasná zrcadla jí hledí,
A z předu hora vyvýšená sedí.

Tam když litevské vymykly se roty,
Na hoře vidí jasném při měsíci,
Zbroje, korouhve, přílbice a hroty;
Blesklo se — heslo dáno hřímající:
Muži se sypou, srážejí se roty —
Jak zeď svou jízdu staví křižovníci.

Tak za měsíčné noci při jeseni
Na čele Ponar vyhlížejí bory,
Když vichry zervou letní šaty krásné,
A rosa kmenty rozvěšujíc jasné,
Mrazivým dechem v jiní se promění,
I též tak šatí doly, pláně, hory,
I zdá se chodcům, bloudícím tu kdesi,
Z křištálu listí, ze stříbra že lesy.

Kníže, rozlícen hněvy při rozhledu,
Skočil, železo povznes' výše hlavy,
Dav zbrojný valí se a hrne v sledu;
Leč vůdci žasnou, tehdáž bez úpravy,
Ledajak vojsko své že pouští k předu,
Že jim, jak zvykle, zhola nic nepraví,
Kudy na vrahy hodlá sám uhodit,
A která křídla má mu který vodit.

Tož Rymvid pána řádně zastupuje,
Probíhá pluky, cestou řadí šiky,
Půlkolí splesklé k hoře přivinuje,
V střed pancéřníky, v rohy lučištníky,
Neb tak vždy Litva pole sestavuje.
Dal heslo — luky k zemi, k nebi křiky,
Zavrkly struny a střel sviští chmura:
„Jesus Marija!“ „Napřed!“ — „Hophop!
Ura!“

Tu teprv dřevce založivše v toku,
Berou se blíže, hrudí na hruď míří;
Proč noc vyrvala potomnímu oku,
Jak vítězili — klesali rytíři?
Svoji nesvoji pomíchaní v skoku,
Zevšad ran břinkot, vřesk a chřest se šíří.
Praskají zbraně, letí helmy, hlavy:
Co meč ušetřil, podkovy to dáví.

Knížc, jak skočil, tak se žene v čele;
Nikdo ve hluku při něm se nebojí;
Rudý plášť jeho znají nepřátelé,
Poznali znaky na lebce i zbroji:
Bojujíc couvá ustrašená tlupa,
A vítěz páděc na krky jí lupá.

Než který z bohů sílu v něm oslabil?
Co z toho, že tak prudce Němce honí?
Nač bije? — Není, jehož byl by zabil!
Bezvládná šavle po brněních zvoní,
Aneb železem odbitá se smeká,
Aneb chybuje neb na plano seká.

Křižáci, ježto útok slabý cítí,
Nabyli srdce; a s úžasným plesem
Obracejí se, vztekle naň se řítí,
Jej otáčejí hustým kopí lesem;
On buď že zděšen neb že hluk ho chvátí:
Neumí na štít — na šavli jich bráti.

Trudno mu bylo šíji odnésť celou:
Křižactvo zevšad střílí, kole, seče;
V tom houf litevský, drtě chasu smělou
Béře ho mezi štíty své a meče;
Ten slabé rány tuží svojí zbraní,
Onen knížete od cizích ran chrání.

Noc již prchala — růžové již vlasy
Zoře na nebi východním roztáčí;
Bitva vře dosud — slepě se zápasí,
Darmo válčící druh v týl druha tlačí,
A bůh vítězství, váže příští časy,
Daň krve béře strany od obojí,
A váha dosud v rovné míře stojí.

Tak otec Němen, pěstoun mnohých lodí,
Když Rumšického Obra zrakem jímá,
Ramenem mokrým vůkol něho chodí,
Dnem jej podmílá, vzhůru hruď vydýmá;
Ten proudu navzdor, v němž se věky brodí,
Pažemi svými nával dosud třímá:
Nic se nehýbá skála v písek vrytá,
Necouvá řeka svého ze koryta.

Křižactvo, bitvou dlouhou rozlícené,
Houfec poslední, co na hory čele
Čekal v záloze, na střed Litvy žene;
Komtur sám vede jej na nepřítele:
A když dlouhými houy unavené,
Čerstvým, statečným lidem utkal směle,
Šiky se lámou, křižáci vrch berou —
A v tom hrozný hlas horou zahřměl šerou.

Byl to hlas muže: k němu všechněch oči —
Stojí na koni, upřímený v sedle,
A jak svých kštic sněžném na úbočí
Rozkládá stíny vybujelá jedle,
Tak plášť široký otáčí ho mraky —
Černý plášť i kůň, černé lebka, znaky;
Třikráte vykřik — sletěl bleskem hromu —
Neznať, pro koho ani proti komu.

Dobíhá Němcův — tone v davu divém —
Bitvy neviděť; ale jek a hluky
Dávají znáti, v boji ve strašlivém,
Kde a jak bijí hromy jeho ruky;
Tam šišák mizí — onde prapor padá,
Houfec se tlačí, hyne lad i vláda.

Jako lesníci sosny nebo duby
Když v poušti mýtí, v dáli to burácí,

Sekery ječí a pil chropcí zuby,
Chvílemi starý vrcholek se kácí;
Posléz v pasece uzříš, co les hubí,
Muže a seker lesky v pilné práci;
Tak zdělav průsek v líté s Němci bitvě,
Rytíř neznámý dral se přímo k Litvě.

Pospěš, rytíři, oživ ducha reků,
Posilni kleslých, spěš — jeť ještě chvíle;
Štítův a kopí hradba Němcův síle
Podléhá; komtur u vítězném vzteku
Těká, dosíci Litavora píle;
Ten se nekryje — oba koně bodli,
By den smrtelným soubojem rozhodli.

Litavor šavli vztyčil — máchnul k tětí:
Komtur dal oheň ze hromové zbraně;
Litvané vzkřikli, hledí po knížeti —
Nastojte, šavle vypadla mu z dlaně,
Uzda vysmeklá ze mdlé ruky letí,
A pod přilbicí klesají mu skráně,
Padaje s sedla již se bokem chýlí ...
Svoji odevšad na pomoc mu pílí.

Zůpěl muž černý a jak černá chmura,
Zařičev, blesknul hromových ran tokem,
S takou rychlostí letí na komtura;
Sotva že prvým potkali se skokem,
Viz — komtur leží pode svým již koněm,
A černý rytíř skáče, dupá po něm.

Tam, kdež dvořané obskočili pána,
Rek příběh, uzly na brnění déře,
Šetrně z prsou zbrocený plát béře,
Pátrá, zda v hloubi zahryzla se rána;
V tom krev na novo z těžké rány pryskne,
Zemdlený bolem k vědomí se vrací,
Oči otvírá, kolem zrak obrací,
A zas na oči lebku sobě tiskne;
Vojákům, sluhům od sebe preč kyne,
A Rymvidovi pravou ruku stiská,
Šeptaje: „Po všem veta! — Smrť má blízká!
Preč mi od prsou — taj, co tajiť sluší!
Pomoc nadarmo ... život ve mně hyne ...
Vezte na zámek ... tam vypustím duši ...“

Rymvid široké oči své v něm topil:
Jedva smí věřiť, — rozum se mu kalí,
A pouští ruku, již slzami skropil,
Mráz kostmi třese, pot se čelem valí.
Teď poznává hlas, dosud tak omylný:
Ach, to hlas nebyl Litavorův silný!

Rytíř vysmeklou uzdu kmetu vručil,
A sám na ručeť ke knížeti skočil,
Koně obrátiť k cestě zpět poručil,
A mdlého statným ramenem otočil:
Skládá jej na hruď, ucpává krev dlaní —
Kynul, sám třetí z bojiště uhání.

Hle, již se k zámku pod okopy blíží —
Zvědaví v cestu měšťané jim spěli;
Ti bodou koně — mlčky jen a stíží
Derou se davem, a kdy k hradbám stihli,
Ihned visutý most za sebou zdvihli;
Rytíř strážníkům přísným slovem velí,
Aby ni sem ni tamo nepouštěli.

V krátce dojely též ostatní pluky;
I ač tak vážné obdržely pole,
V městě radostné oněměly hluky;
Na čele smutek vládne, v duších bole,
Každý se táže, boje se o pána:
„Kde jest? Zda živ jest?“ „Hluboká-li rána?“ —

Nikdo nic neví — nikdo nebyl v zámku,
Zdviženy mosty, zavřeny jsou brány;
Ale nastojte, již je zříti známku
Jakés osudné a úžasné rány!
Ze hradu v příkop, lesem otočený,
Sluzi s topory, s pilami se vlekou,
I chrasť, modříny, topoly tu sekou,
A řízky, větve, otesané kmeny
Na plecích nosí, na vozích je vozí,
A město s bolem příprav těch se hrozí.

Tam, kde měl chrámec Perun hromovládný
A bůh co větry nemilými sviští,
Kde bílé ovce, koně i skot ladný

Denně na svatém končí obětišti:
Tamto hranice hrozná k nebi čelí,
A jest as dvacet sáhův zšíří, zdélí.

Ve středu činí dub a pod dubem stojí
Na statném oři Němec, v boji jatý,
S mečem, v šišáku, ve úplné zbroji,
Třikrát řetězem okutý a spjatý; —
Vůdce to Němcův, jenž co posel slynul,
Dětřich z Kniprody, jímž byl kníže zhynul.

Měšťané běží, vojíni a kněží.
Čekají konce, nikdo nesmí hádat;
Na srdci všechněm bol i bázeň leží,
Naděje tuchnou, nelze již leč strádat;
Každý na zámek smutným okem zírá,
A sluch zvědavý po zprávách napírá.

A předce trouba ozvala se s věží;
Hradní most padá, brána se otvírá,
Řady volnými kroky smutno těží,
Na štítech nesou tělo bohatýra:
Při něm luk, dřevce, meč i toulec leží,
Plášť šarlatový kol se rozprostírá —
Knížecí roucho, leč nevidět líci,
Jež pod spuštěnou tají se přilbicí.

„Toť on — to kníže — veliké pán země,
Muž ruky statné; kdo jak on při vládě
Buď hromit Němce a nogajské plémě
Neb lid svůj soudit bude na úřadě? — —
Pane, při pohřbu tvém čím se to děje,
Že se nešetří dávné obyčeje?!
Ne tak zajisté dávnověkost svatá
Na Litvě ctila předky tvé knížata.“

„Proč k nebi nejde za tebou též tady
Tvůj panoš, stálý průvodce tvůj všady? —
A okryt smutkem sedlo nesa holé,
Jelenonohý kůň, co sdílel pole,
Sokol a psi, co pyskem vítr sekou,
A s pyskem psi, co větří zvěř dalekou.“

Lid šemral. Zatím páni na hranici
Skládají tělo, mléko a med lejí;
Při dlouhé troubě, flétně žalostící
Úmrtní písně vajdeloti pějí;
Kněz už pozdvih' nůž a pochodni svoji:
„Stůjte!“ — Stojí. Muž rek tu v černé zbroji!

„Kdož on?“ všickni se táží. „Jaké jmeno?“
Včera poznalo vojsko na bojišti,
Any se šiky litevské již tříští,
A Litavora zevšad obstoupeno,
On že vpad, ducha stydnoucího vznítil,
Křižáky potřel — a komtura zřítil.

Tolik o černém reku vyzvěděno;
A dnes v témž plášti a na témže koni!
„Leč na co přijel?“ — „Odkud?“ „Jaké jmeno?“ —
Stůjte a vizte! ... přilbu na zad kloní,
Odkrývá líce. — „On!“ — „Litavor!“ „Kníže!“
Div taký náhlý smysly i řeč svírá,
Radosť posléze stuhlý hlas rozvíže:
Oplakaného zříce bohatýra,
Plesají, křičí — vřesk o hvězdy bije:
„Litavor žije! — kníže, náš pán, žije!“

Stál a k zemi bledá líce věšel;
Hluk hřmotí ještě zdvojovaný echem;
Zvolna zdvih' čelo, davy zrakem přešel,
Za plesy lehkým děkuje úsměchem.
Nebyl to úsměch v srdci narozený,
Co líce jasní a co svítí zrakem:
Leč jako by byl mocí přivlečený,
Used' na ústech a hned zmizel mrakem;
Jen tolik smutnou tváří zradit může,
Co nebožtíka v bledé ruce růže.

„Vzněťte hranici!“ — Hle již oheň buchá!
A kníže dále: „Víte-li vy, čí je
Tělo na ohni?“ — Vůkol tíše hluchá.
„Žena to, ač ji oblek mužský kryje;
Žena dle krásy, bohatýr dle ducha.
Já se sic pomstil — ona však nežije!“
Dí, na hranici vběh', pad' na mrtvolu:
V plamenech, v dýmu oba hynou spolu.

Václav Štulc.

Severin Goščyński.

Severin Goščyński narodil se na Ukrajině r. 1803. Napřed chodil do škol piaristských v Meziříčí, potom ve Vinici a v Humani, konečně ve Varšavě, kde žil přátelsky se Zaleským, Mochnackým a Michalem Grabovským, kteří tehdy na literární dráhu vstupovali. Po roku 1830. vystěhoval se do Francie, odkud se letos navrátil.

Za mladých let, strávených v Humani, která byla svědkem krvavého příběhu (Humaňské seči), naslouchal budoucí básník mnohým pověstem o této události, které, jak patrno, v mladé mysli jeho pevně utkvěly.

Zaleského nazývají slavíkem ukrajinským. Také Goščyński je pěvec ukrajinský, ale na rozdíl od něho a jiných básníků vybírá si posupnější stránku dějův a přírody ukrajinské. Temná, chmurná fantasie, vyhýbající se pohodnému světlu a vyhledávající všude hrůzy, jest jeho znamením: boje, zrády, vraždy, jimiž jsou děje kozáctva naplněny, jsou trestí jeho obrazův. Živel tento zavádí jako se zvláštní zálibou do poesie. Zdá se, že ji zbavuje úmyslně prvotní půvabnosti, že trhá pokrevné svazky, které ji spojovaly s nebem, a vodí ji světem muk, ukrutenství a hrůzy.

Hlavní jeho báseň, Zámek Kaňovský, představuje scénu z krvavé události, která koncem minulého století (1768) naplnila bolestným křikem Ukrajinu. Shromadil tu básník všecky ukrutnosti doby této — zdramatisoval pověst popisem příběhů nejrozmanitějších, které ráz za rázem duší otřásají a nezlahodil je ani kouzlem milosti, divoko tlící na dně zoufalstva a pomsty.

Divá to hudba — divější k ní slova,
Jež duch dávné Polsky potomnosti chová. (Malčevski.)

Trest básně jest následující:

Vládce Kaňovského zámku (nad Dněprem) zamiloval si veskou dívku Orliku, milenku kozáka Nebaby a chce ji přinutit, aby mu ruku dala. Aby toho dosáhl, káže jejímu bratrovi, kozákovi, hlídati oběšence a dává ho skrze tajné sluhy se šibenice ukrásti. Podle práva stává se kozák na stráži vinným smrti. Aby ho vysvobodila, svoluje sestra k nemilému sňatku.

Zámek Kaňovský rozléhá se přípravami ku svatební hostině. Na stole se leskne stříbro, v zrcadlech a kryštálech planou jará světla. Dovídá se o tom ataman Nebaba — myšlenka zoufalstva a pomsty ho nese na břeh Dněprovský, kde se září ohně vzbouřených hajdamákův.

Zvěst strašná Kaňovem se rozletěla,
Že Ukrajina vzbouřila se celá.

Hajdamáci přirazili do Kaňova. „Jak po hřbitově němé duchů tlumy, Bere se mlčky městem tlupa hustá.“ Již vyvráceny brány zámku, „Krvavé postavy kol každé stěny, Požáru větrem rozdmychané blesky, Strop černý nebes ohněm zkrvavený, Zvony Kaňovské mocně v to ječící“ — toť jedna z mnohých úžasných scen provázejících přepadení zámku. Konečně zavraždí povstalci pána a pronásledují zraněnou Orliku.

Hrdinou básně je kozák Nebaba. Jeho láska, pomsta a strašná smrt vylíčeny jsou silou neodolatelnou.

V jiné krásné básni, v „Sobotce," vylíčil Goščyński scény ze života tatranských horalů. Sobotka, pohanská slavnost slovanská, zachovala se dosud u některých kmenův jako u Poláků a u karpatských horalů. Obyvatelé jedné nebo více osad sejdou se na určité místo, rozdělají veliký oheň, tančí okolo něho, zpívají, hádají, skáčíce přes plamen anebo pouštějíce věnce po vodě.

Sobotka Goščyńského je věrnou ozvěnou podání lidu tatranského. Vane v ní povětří Tater.

V „Třech strunách," skladbě to politické, jeví se nedostatek pravdivého zápalu. Jest to improvisace se všemi vadami improvisované formy. Mnohem více pravdy a citu zavírá v sobě poslední útvor básníkův „Poslání do Polsky."

„Král Zámčiska," prosou sepsaný, v němž vypisuje básník život blouznivce, obyvatele zřícenin Odřikoňských, Machnického, zamlouvá se silnou fantasií, jinak jest poněkud mystický.

Překlad Ossiana, skotského barda, neodpovídá podle soudu prof. Mecherýńského ani dost málo spůsobilosti Goščyńského.

Mladému básníkovi.

Směle, směle, věštče mladý!
V harmonické tony ladí
Duši genij; struny tvoje zvoní
Nitra tvého vlastními pak tóny.

Hraní strun, tvá poezije,
Ozvěnou tam v nebi žije,
Rukou tvojí s námi pozemšťany
Ozvěna tu pojí nebešťany.

Básník ptákem být se jeví,
Jehož údělem jen zpěvy:
On když svaté hymny lidu zpívá,
Tu jak když hlas andělů zaznívá.

Nuže ve své stop se city!
Budoucnosti tmavé kmity
Jasnými se potom zjeví tobě
V této Muse posvěcené době.

Vnoř se v ducha! obsáhni ho!
Není v tobě nic všedního;
Částka božstva vložena je v tebe,
Na zemi máš jako bůh své nebe.

Každá citů tvých jiskřička
Světem již jest jak hvězdička.
Vznešenost jen samou nosíš v sobě,
Všedního nic, věštče, není v tobě.

L. B. Netolický.

Petr Pšonka z Jasenčíka.

Petr z Jasenčíka, Pšonka zván,
Pán na Křižanové,
I Toporčák Štětkařovic pán,
Hrdí dva pánové:
Není u nich boží bázně,
Posměchem jim lidské strázně.

Jednoho dne vyřítí se ven
Na blízké vsi pole,
Honcův, koní, chrtův nepočten
Houf za nimi žene v role.
Jak by v pustém lese byli,
Tak v plíném honí obilí.

Zděšeni jim ze vsi spějí vstříc,
Ubozí sedláci:
„Krve pot nám obracíte v nic!
Šetřte naši práci!“
Čapkami se ukláněli,
Bodejž páni odejeli.

Lehký žert jen odbyl prosby jich:
Co chudině zhouba,
Totě prostopášným pánům smích,
A pláč leda chlouba.
Panstvo dál po poli honí,
Lidu bič po hřbetě zvoní.

Soudy konat tu Kazimír král
V ony přijel kraje,
Lid se shloučil a před soudem stál,
Práva vymáhaje:
„Právo vyměř, králi, pánům,
Ježto křivdí vesničanům!“

Věrně král vyslyšev lidu žal,
Chvatem jel na roli,
Kdežto bohaprázdný pych se stal
Panskou tou svévolí;
Očitě sám shledal škodu
A hned rozsoudil příhodu:

„Dvě stě kop za škody každý z vás
V selské ruce složí
Na pamětnou, byste v příští čas
Ctili lép dar boží.
Pamatujte, že obilí
Těžkého jest plod úsilí.“

„A za bičování lidí ctných
Abyste věk věkem
Pomněli na to, že bol ne smích,
Člověk že člověkem,
Pojednou každý z těch kmetů
Bičem švihne vás po hřbetu.“

Stalo se, že Petr, Pšonka zván,
Pán na Křižanové,
I Toporčák Štětkařovic pán,
Ač pyšní pánové,
Škodu groši vykoupili,
Hanbu bičem zakusili.

Velmi si pan Pšonka k srdci bral
Nemilou příhodu,
Vztekal se jak krocan, bradu rval,
Králi klel i rodu.
„Počkej,“ volal, „hlavo šedá,
Však má pomsta spát ti nedá.

Brzo poznáš, co to znamená
Bičovat rytíře,
Až ti na Lobzovském zámku vzplá
Ohniváč z vikýře.
Nechť se všichni chlapi vztekou,
Odtamtud ho neodvlekou.“

Tajně, kradmo z Polska vyjel preč,
Mezi zlé Litviny.
„Vzhůru!“ zvolal, neste oheň, meč
Polské na krajiny.
Král stařec již, při Estrce[1])
V popel spražil mužné srdce.“

„Celé Polsko leží jako trup,
Snadno je zhubíme;
Penězˇ tam, dobytka, — lehký lup,
Šmahem vše shrabíme.
Sám vám cesty tam ukáži,
Kde ni obrany, ni stráží!

Litva přivolila, Litvě hej!
„Hurá na Polany!“
Vyjí jako vlkův divý roj,
Hladem pobádaný.
Všecko obouvá chodáky,
Připasuje si sajdáky,[2])

[1]) Král Kazimír III. (1333—1370) na stará léta žil s Esterkou, dcerou rodu židovského.

[2]) Chodák, střevíc z lýčí. Sajdák = toulec.

Všecko v ohni kopím ostří hrot,
Žmudské sedlá koně,
A mžikem pochodu slyšet hřmot
V prudkém k Polsku shoně!
Pšonka, na vlast veda vrahy,
Sám jim ukazuje dráhy.

Jak se Litvín v hustý vnoří les,
Tak se houštím vine,
Až na světlo vynoří se kdes,
Kudy Visla plyne.
Tam si pooddechne chvíli
A hned kvapem dále pílí.

„Stůjte!“ volá Pšonka, „půjdu sám!
S Vislou žertu není;
Půjdu sám a místo vyhledám
Snadné k přeplavení.“
I hledal a prostřed vody
Žerdmi vytknul, kde jsou brody.

A když se vraceti již jal,
Aj, tu sochu spatří,
Stanislav tam svatý blízko stál
Asi kroky za tři.
I dí, v rouhavém mu smíchu
Prstem hroze: „Herež, mnichu!“

Než tu pohne se kamenný ret,
Tichá šepce slova:
„Velký Bože, dej, ať padne zpět
Zráda rouhačova;
Vlastní krví ať zaplatí,
Co v své mysli na vlast hatí.“

Než pomyslíš, jako šipky let
Vodou loďka pádí,
Dvé mládenců, andělský jak květ,
V proud ji bystře svádí.
Ač jim svítí nebe z tváři,
Na pohled jsou jak rybáři.

Kmitne se blesk jako hvězdy křes,
Když loď stane v brodu,
A hned zaburácí děsný běs,
Bouřně zvlní vodu,
Pšonkovy žerdi vychvátí
A dál po řece obrátí.

Dál a dál se nesou, až pak v sloup
Náhle se zastaví,
Kde proud strašnou vymlel hloub,
Víru kde vrou vřavy.
Jak mile žerdi utkvěly,
S loďkou rybáři zmizeli.

Sotva že večer svůj spustil mrak,
Horda Litvy chtivá
K pochodu nočnímu bystří zrak,
Žene v před jak divá:
Kdež uzřela znaky brodu,
Tam se hurtem metá v vodu.

Ale jak jen opustili břeh,
Strašný jek se zmahá,
Nezkrotný, bezedný vody běh
Koně i lidi tahá
Do hlubaně bez odoli,
Ven vyvrhá jen mrtvoly.

Zahynul veškerý přední šik,
A kdo byli v zadu,
Zlostně pozdvihnou ohromný křik,
Jmou se lát na zradu.
„Kde jest ten Lech? kdo jej shledl?
Sem s ním pod meč, nás že svedl!“

Pšonka se brání, leč marná řeč:
Luza rozlícená
Bez milosti jej vleče pod meč,
Kdež brzo dosténá.
Zrádě věčnou pro ohavu
Na žerď napíchli mu hlavu.

Litva nedbá již o polský lup,
K krbům svým se vrací:
Pana Pšonky polonahý trup
Draví derou ptáci.
Leč hlava napíchnutá
Ode ptactva jest netknutá.

Černý jen usedl na ní pták
I křídloma máchal;
Pravili, že zlý to Toporčák,
Jenž s ním zlobu páchal,
Potom pak, jak pověst nese,
Z žalu oběsil se v lese.

Světozor 1876.

Z BÁSNĚ: „ZÁMEK KAŇOVSKÝ."

Zvěst strašná Kaňovem se rozletěla,
Že Ukrajina vzbouřila se celá,
Že zradou Gonty Humaně dobyto,
Co vražd tam bylo, co krve prolito,
A Lechy peklo samo zdá se stíhat,
A nikdo neví, kam zkázy ubíhat.
K večeru ale zdvihly v mrak se prachy —
Od Záporoží strana zachmuřená,
Ve mlhu bílou zoře zacloněná
Jak svit osudu komety s ohonem
Se kmitla ještě, zvolným hasnouc skonem —
Zdvojily v městě neslýchané strachy.
Tišej se zdály hlučet Dněpru šumy,
Hrozněji ječet vichry Ukrajiny
A děsněj tmít se sklepení dubiny.
Jak po hřbitově němé duchův tlumy
Bere se mlčky městem tlupa hustá,
Měšťanů houfy strachem polekané,
A věštbu zkázy v každé uzřít straně.
Tam dítě ptá se: „Zkad ten prach vyrůstá,
A v také postavy se obrů tváří
Jak Lucifera vojsko v pekle září!"
Mát mlčí. Poučit se bojí robě.
Dva přátelé podali ruce sobě,
Stisky však jejich — chladné smrti tknutí.
Dvou milujících potkaly se zraky,
A líce jejich smrti úzkost mutí,
V jich ústech vzdechy, v očích smrti mraky,
A utopence krvavé vidění
S rozbitou skráni, v zbrocenčm oděni
Stále Kaňova dlažbu přeletuje,
Divněji hučí, divněj vyskakuje,
Tak jak se vyrval z lůna země matky
Nestrouchnivělé třímaje ostatky,
Co nade mrtvým vran tlum pokřikuje.

Do nebe ruce lid v pokorném sklonu
Vypínal s pláčem v klenbách Všemocného,
Od stěn se chrámu odráží pláč jeho.
V kajicném kněží prozpěvují tónu,
S Kaňovských věží jek se proudí zvonů.
Na všech oltářích stále svíce plály,
Odevšad sláno vota přebohatá
Z kamenů drahých i z ryzího zlata.
Oběti velké, neboť strach nemalý.
Plakali věrní, plakali nevěrní,
Dřív nežli soumrak rozestřel se černý.
Před boží úmluvou solimské děti
Nerůzní stářím a nerůzní pletí
Na zem upadli v pohřebové běli,
Jako by božím hněvem oslněli.
A čela svá do prachu sklánějíce,
Začali temný nářek, bědujíce,
Jak to neslyšel ni ten věk daleký
Na cizích březích babylonské řeky.
Z očí jim slzy Davida se draly,
Pláč usedavý, neboť strach nemalý....

Předlouho, myšlénkám svým zůstavená
Stála u okna mladá správce žena.
Což ti, Orliko, vichr našeptává,
Že děsná radost v očích tvých pohrává?
Vzdychnutí's těžké v srdci potlačila,
Jakby ve strachu, aby skrytost celá
Záhy postrašit svět si nezachtěla.
„Ho ha" — bič prásknul — brána rachotila
I spadly mosty — dlažba hřmí, bič třeská —
„Ho ha!" bič prásknul, stanula koleska.
Raduj se zámku — vesel pán se vrátil,
Vidět, že cestu prudkou jízdou zkrátil,
Neb ze všech koní pára jen vyvstává;
Ale co přines — dobrá je to zpráva.
S starostou brzy umluvil se znova;
Hned vypraveno dva oddíly v pole,
Jeden z nich Svačku měl otočit v kole,
A druhý táhne přímo do Kaňova.

Pan vojevoda s Gontou končí dílo,
Tisíc šibenic v kolo rozstavuje,
A oko Páně už nás opatruje,
By bezbožnou svévoli ukončilo.
Jemu už ve snu oddejte své žití,
A v lože vaše vstupujte pokojně
V štěstí-li oči chcete otevříti,
Usnete s vojnou, vstanete po vojně.
Hle, nový honec prudkým tryskem běží,
Teď jde pomalej — jeť on z oddělení,
Jež honí Svačku u Rosi pobřeží.
Bez hesla bitvy a bez vystřelení
S táborem zmizel, jakby padnul v zemi,
Tak bez stopy, že naši nevěděli,
Kde zas by sledu jeho uviděli,
Až nalezen on mezi lesy těmi.
I v krátce přijde do rozpravy s nimi.
Mužnosti našich možno věřit směle,
Že potkání to konec bude vojně;
Zvony a děla ať hlásí vesele,
A zámek s městem dřímá si pokojně.

Již v hluché noci, ve pozdní hodině
Kmitavá lampa slabým svitem září,
Tak měsíc skrze okna různostinně
V hřbitovní kapli blyští na oltáři.
Manželské lože, bledě ozářeno
Co plálo světlem, zasvitlo, zas plálo,
Tak děsné v polostínu být se zdálo,
Jak lože, kde mrtevce položeno.
Po denní manžel spočívá obtíži,
Proč ještě paní chmurně se ohlíží?
Či jak duch dobrý jeho v spánku
střeže?
Dvanáctá hodina zavzněla z věže.
„Co jest to, kde ty zvony udeřily?“
Vzchopil se náhle správce probuzený —
„Zdá se ti jen — hodiny právě bily.“
A správce klesnul zas v sen přetržený.
Však předtucha s divokými přízraky
Pod závoj snu se nelítostně vkrádá,
A trýzeň, co se v duši jeho spřádá,
Vzbuzuje v muži stálé strachu mraky.
„Co to tak náhle trouby zazvučely?“
„Ach — Pán Bůh s tebou — svět jak
mrtev celý.
To zabzučela moucha probuzená“. —
A znovu smysly vyděšená krutě
Vrací se v lůno duše utišená,
Jak kuřata od káně vyplašená
Tulí pod chranné matky se perutě.
Usnul. Manželka stále jen se dívá,
A srdce bije jak pod horou vzdychů
A svírá se tak jako by po hříchu,
A pot divokých vášní tvář zalívá.
Co hrozný hled ten z jejích očí značí?
Proč ten pot mdloby líci její máčí?
Jaká na prsou mohyla ji tlačí?
Snad ďábel to s ní při bdění si hraje,
By plod, jejž ve prokletých prsou hostí,
Jenž časně už z myšlének jejích ssaje,
Byl dozrálý na pokyn nepravosti?
Jasněj a jasněj blyštící zřenice
Náhle ve víčkách rozsvítí se více.
Pozvedla hlavu — výše — ještě výše —
Úkosem změřila spícího z předu,
Pak zrak povznesla k očím muže tiše,
A dlouho zírá ruchů jeho sledu.
Ostražnou rukou srdce v prsou hledá,
Na prsou jedna — druhá ruka leží,
Patří na oči — vstává a pak sedá,
Nalezla je — vstává — zas kleká stěží —
Blesknoucí železo v ruce rozsvihla —
Muž zvolal — postava se jeho zdvihla:
„O jak se mi to nemile teď snilo,
Jak by se v zámku všecko zapálilo,
Tak velikou jsem ve snu viděl záři!
Co však ta hrdost značí na tvé tváři?
Tys ulekla se mého nepokoje.
Sen byl to jenom — ovšem byl nemilý,
Ale myšlénky, co mne dnes trápily,
Přišly zas v noci. Spi, milenko moje.“
I usnuli. O, zlá je tomu rada,
Kdo v lidské spoléhá se cnotu hrudi,
Při srdci svém a ve loži ukládá
Srdce, v smrtelné otrávené muce.
Usnul, a ocel v manželčině ruce —
Bohu to známo, kdy a kde se zbudí!

Přemysl O. Berka.

Sobotka.[1])

Jenom půl slunce doutná na nebesích,
Shasla již půlka v modru polské pusty,
Červený večer na smrkových lesích
Po strmé Vyžni[2]) rozlévá žár hustý.
S podhalských[3]) nebes liják náhlý žene,
Nepřátel jako voje poražené.
Od Pjonin[4]) prapor duhovitý vlaje,
Hromová střela ob čas děsně hraje.
Podhalský kraj, hle, zavlažen jsa bouří
Chvílemi hřmotem hlubokým se třese,
Chvílemi mhla se nad lesinou kouří,
Vzdychání těžké po výšinách nese.
Chmury pak všude zas se rozptylují.
Loďkami větru lesem, horou plují.
Ustává potok, dřív jenž břehy bořil,
Lesy jen pláčí ještě krůpějemi.
Celý již obzor od nebe až k zemi
Jasen, jak bys jej z křišťálu byl stvořil.

V červenci večer v horách vzácný, rudý,
Na prsou Vyžni Sobotky hráň plane,
Dlouhé zní trouby, přizvukují dudy,
V úvozech vítr zvonkův hlasem vane.
Ranami seker lesy tmavé ječí,
Pod pádem jedlí hora postonává,
S juháskou juhás[5]) zahuká si v seči,
Hovor a hluk se v horách rozlehává.

V červenci večer horalům hod boží.
Na prsou Vyžni, nad prýštícím tokem
Jedlí se dvanáct ve hranici složí,
Do rána trvá slavnost každým rokem.
Horalům svatý večer červencový,
Odvěký ples a přece pořád nový.
Posvátná Vyžnia, hora nade hory,
Sobotku vídá pode svými bory;
Pod Vyžní Klučky[6]) ponížene stojí.
Nad oblak ona zvedá hlavu svoji,
Z bezlesných prsou pramen čerstvý leje,
Jenžto se sluncem na blankytu skvěje;
Z jasných jí skrání malebný háj splývá,
Bříza tu pučí a jak dívčí vlásky
Kadeří tváře Vyžni pozakrývá;
V záhybech lehkých jako z ňader krásky
Věnce se vinou z křoví, z jasna loubí.
S prsou houšť splývá řasnaté jak šaty,
K slavnostem jež si dívky stužkou vroubí;
K Vyžni se hrnou, u její tam paty,
Potůčky zevšad, věčným šumí tokem;
Návrší kolem záslonu jí tvoří,
Vichor by na ni v jeku předivokém
Nevál a přístup neodkrýval v boří.
Vyžnia jak paní sedíc na stolici
Pozírá k obru — hradu na Lomnici[7])
Přízračné jenž se rovná polednici.
Na svahu Vyžni poblíž silna města,
Z křemenu kde se bejlím spouští cesta,
Žulové kde činí pod věžemi střechy,
Orel kde hnízdí mezi hromu vzdechy,
Novotaržská[8]) hle dolina se vine;

---

[1]) **Sobotka**, výroční slavnost staroslovanská, konávala se již za doby pohanské na počest boha slunečného a sice dne 24. června, když totiž slunce za letního slunovratu dostoupilo nejvyššího vrcholu na obloze nebeské. Obyvatelé jedné neb několika osad sešli se na jistém místě pod širým nebem, složili veliký oheň, tančili okolo něho, zpívali, činili věštby, brzo přes oheň skákajíce, brzo vínky po vodě pouštějíce. Na Sobotku podnes připomínají u nás tak zvané „obně Svatojanské."

[2]) Vyžnia, hora ležící v pásmě nad Novotaržskou dolinou, na pozemku vsi Lopušné.

[3]) Tatry nejvýše na hranici Uher i Haliče mají u obyvatelův názvisko „haly" od hal čili pastvisk; odtud zove se podnoží Tater „Podhalí" a obyvatelé tamní „Podhaláci."

[4]) Pjoniny či Pieniny slove nejvyšší hora skalnatá v témž pásmě co Vyžnia, nad samým Dunajcem. Proslula jakožto přítulek sv. Kunhuty za času válek tatarských; na Pjoninách jsou zbytky jejího hradu.

[5]) Juhas, názvisko pastýřův u Slovanův tatranských (mad. juhász; juha = ovce.)

[6]) Klučky, hora na hranicích Lopušanských, odkud za pěkného dne otvírá se vyhlídka až do Krakova.

[7]) Lomnice, nejvyšší hora v Tatrách.

[8]) Novotaržskou dolinou zve se prostora na několik mil mezi Tatrami položená, a sice od městečka Nového Targu.

Stříbrný potok hadovitě plyne,
Tatranské úval zastiňují hory,
V hlubokém lese jícen zívá sporý,
Lopušna[1]) srazem řítí se tam s hory.

Ještě hle jedna chmurka přeletěla,
Temný les prozřel, na skále zní střela,
Junákův na ni pod jedlí pět číhá,
Z podnoží jejich mhla se hustá zdvíhá;
Vyzírají tu ze skály a chvojí,
Ve vzduchu jako obludy tam stojí.
Vousaté tváře, jednostejné šaty.
Červené húně kolem plecí spjaty,
Skleněná perla skví se na čepici,
Převěsmo torba, čakan[2]) ve pravici,
Široký pás, v němž sekera se skvěje,
V kudrnách jim vlas kolem obličeje
Lehounce stužkou ovinutý splývá,
Na větru křídlem směle pozachvívá
Orlí jak peruť, za lupem když hvízdá;
Orlí jak oko hlídající hnízda,
Strašně tak, bystře oko chasy hledí,
V úbočí Vyžni ježto strážně sedí.
Zbojník tam Janoš v mechu odpočívá —
Pod skalou, ana do země se vrývá,
Hluboce skryt jsa v jedlovém tam houští;
Po zrůstu znát ho, hrůzu kolem pouští,
Žádný naň horal nikdy nevyspěje,
Slyne co Krivaň[3]), Ludek o něm pěje:

Janoši! ty hochu dbalý,
Kdeže's vzal se na Podhalí?
Ztepilý jak sosna, silný,
Horale ty věčně pilný!

Hlavu nosíš nad Lomnici,
Lavínu máš ve pravici,
Jako Tatry tvoje plece,
Noha tvoje rybou v řece.

Orla v oblaku ty okem
Stavíš v letu převysokém,
Objímáš dub jako žertem,
Tři to nedovedou s čertem

Janoši! ty hochu dbalý,
Kdeže's vzal se na Podhalí?
Žena tebe nezrodila,
Skála matkou tvojí byla.

Životem dnové zbojnickým mu plynou,
V propastech plíží se i ledovinou,
Ve tmavých jamách se sovami čumí,
S divokou kozou slézá skály, chlumy.
Kdož ví vše, co lid o něm vypravuje?
Strašidlem Janoš po okolí sluje.
Brzo se jak mhla spustí do doliny,
Brzo se jak duch vznáší do výšiny.
Od střelcův zde jsa stíhán odvážlivých
Uniká hadem v úžlabinách křivých,
Z průsmyku těsna chlap se prodírává;
S vrchu an kámen v prach se roztřískává,
Odtud on ptákem slétá do nížiny,
Přemkne se kozlem všecky přes křoviny.

Lidé si praví, že prý jeho milá
Zmizela náhle do neznáma kraje,
V zlého se ducha chuďas proměnila,
Jenžto bdí nad ním, všude polétaje.
Kterak by jinak hoch ten ještě mladý
Bez duchův přestál svízelův zlých řady,
Jméno si získal jako hromy smělé,
Před nímž se třese pokolení celé?
Dnes, hle, tu ledem na skalisku sedí,
Strnulým ve sloup zrakem před se hledí.
Pozři mu v oči hluboko, jak sluší,
Spatříš tam slávu, celou jeho duši.

„Běda těm horám, běda mojí hlavě!“
Zatřesa hlavou zalkal naříkavě:
„Jaká to poušť se rozložila kolem!
Kterak by srdce nesplakalo bolem!
Vizte tu louku, kde se mládež baví,
Hranici zvedá; a ty jasné stavy,
Smrkovou houšť tam, vše to moje niva,
Kde jsem já pánem býval od jakživa.
Na levo v lese, nedaleko toku
V březině chaty moje kdysi stály,
Požárem však již dávno na prach splály;

[1]) Lopušna jest potok, jehož zřídlo na štítě Kluček vyskakuje; vlévá se do Dunajce pode vsí Lopuškou.
[2]) Čakan, hůl s kladívkem.
[3]) Krivaň po Lomnici nejvyšší štit Tater.

Zahrada kvetla u chalupy v boku.
Tamhle ten rybník proudil jako zdroje,
Líbezná koupel a ryb na tisíce.
Košáry[1]) stádu nestačily více,
Žinčice[2]) a sýr chlouba byla moje.
Největší plamen z báčovky[3]) mé svítal,
Nejprudčí psi má ostříhali stáda,
Janoš jak píseň po Podhalí létal,
Katuška s ním šla na borůvky ráda,
U břízky, tam kde potůček se pění
Dostal jsem prvé od ní políbení;
Ó jak mi srdce tehdáž zaplesalo,
Za ní se všude od té doby bralo!
Jako se zvonek ovečky své drahé
Nespouští nikdy, tak to dítě blahé
Se mnou vždy stádo popásalo bílé;
Kam jste se děly, kam vy zlaté chvíle!
Pěvkyně ona a já hudec čilý,
Ke zpěvu Katky na flétně jsem pískal,
Šťastní jak bychom sami v světě žili —
Aj tu hrom rázem nebe poroztřískal.

Pod večer jednou meškali jsme v lese,
Jahody Katka po pasece hledá,
Z pod buku píseň a hra má se nese,
Z dálky mi dívka přizvukuje bledá.
V houští tu rázem ozývá se řvaní,
Černý mrak náhle nad námi se shání:
Dívčina strachem poloumrtvá letí,
„Mnich![4]) mnich tu pádí za mnou ve zápětí!“
Volá a srdce div jí nevyskočí,
Prosebně na mne upírá své oči.
„Zle je, zle,“ myslím, těším však co mohu
Smělým ji slovem, volám k živu Bohu.
Na darmo že mnich nestraší, jsem věděl,
Proto jsem Katku vyprovodit hleděl,
Sama by večer nemusila domů,
Aby snad strachu nepodlehla tomu.
Potokem přes ves brali jsme se spolu
K známému až tam divoženek dolu:
Naposled ještě mne tu celovala,
Na odchod dí, že bezpečná již dráha,
Zejtra že zase přijde, slibovala.
Nazejtří čekám, Katuška však váhá.
Co jsem se naptal, nahledal ji všude!
Propadla se snad do hlubiny věčné,
Bez stopy; konám cesty nekonečné
Největší boháč — nyní robě chudé.
Jak jsem ji vroucně miloval tu krásku,
Blahostná nám již svatba nastávala!
Ó což má duše pro dívku tu lkala,
Dítětem zvykl na její jsem lásku.
Zatvrzen pak již neplakal jsem více,
Truchlivou duši nesmírný bol svíral,
Shasla v mém domě požehnaná svíce,
Nerodil se mi oves a skot zmíral,
Kroupy lán stloukly, v humno bil hrom boží,
Hynulo šmahem veškeré mé zboží.
Kam jsem se vrtl, strhly se hned svády,
Nesměl jsem více mezi kamarády.
Což tu počít? Rada byla drahá;
Zanechal jsem tu místa přeneblahá.
Rozpustil jsem dřív zbytky stáda svého,
Proklel jsem lán, by věčně ladem ležel,
Spálil jsem chatu, vše co bylo mého,
Povaliv salaš do lesův jsem běžel.
Myslil jsem sobě: „Dobrý ty můj Bože!
V halách tu zbojník najde též své lože.“
Živořím tak a neptám se, co dále,
V hrobě až lůžko ustelu si stálé.“

Odlevil si tak Janoš trpkým slovem,
Zlomené ruce spustil na kolena,
V duši dnes divná nastala mu změna,
Úleva v srdci; v zanícení novém
Zatoužil zase po rodném svém kraji,
Sobotky kde se plesy rozléhají.
„Pospěš si jenom na Sobotku zase“ —
Tajemná mluva k němu ozvala se.
„Ano, já půjdu, půjdu!“ Janoš vece,
„Shlédnu tam ještě jednou nivy svoje,
Snad že Bůh dobrý zhojí srdce moje,
Katušku najdu, obejmu snad přece.

[1]) Košár, ohrada na salaši, kde stádo v bezpečnosti přenocuje.
[2]) Žinčice, ovčí syrovátka.
[3]) Báčovka, pastýřská bouda v horách.
[4]) Přízrak mnicha vystoupal nejčastěji z vody.

Zatím Bůh jenom ví sám, co mne čeká,
Štěstí-li blízko, či smrt nedaleká.“

Slunce mdlý západ horské zlatí ledy,
Poslední odlesk prchá z tiché říčky,
S těžkými k zemi večer padá víčky,
Na Vyžni hlučno, obraťme tam hledy.
Hranice svatá vzhůru k hoře pne se.
Dvanácte jedlí bez haluz tu stojí
Z široka spodem, na vrchu se pojí,
Věží se k nebi převysoko nese;
Ve vnitru jejím chrast se suchá ježí.
Horalé čtvero hlavní roznítili,
Máchali jimi, chrasti kolem svili,
S podpalem honem ke hranici běží,
Jazykem hadím vyšlehává plamen,
Vyráží z nitra kolem po ohnisku,
K výšině zvedá červených svých ramen,
Trčící suky jímá v žárovisku.
Na nižším srazu praporečky staví,
Oblétá klády, vyzírá ven z vřavy,
Pod korou až se roznítivše bleskem,
Zapiskly bolně přežalostným steskem,
Z krve jich smolné hvězdiček déšť prší.
Požár se šíří, jiskry v dálku srší,
Chytá se štítu, sedá na stolici,
Vykouká na svět z dýmu po všem kraji,
Jako když stuhy větrem polétají,
Vládne již králem celé okolici.

Radostná vřava, výskot převeselý
Uvítal oheň, jásá již kraj celý.
Daleko v bory záslona tmy padá;
Horalská kolem ohně chasa mladá
Rozverně tančí s rozjařenou tváří:
Stínův to obraz oslončný září,
Děvice s věnci, hoši s dlouhým vlasem,
S houslemi kobzy[1]), s fujarami[2]) dudy,
Všecko se rázem ozývá svým hlasem,
Křepčícím svítí Sobotky pal rudý.
Zaleskly se tu pobudovi oči,
Těkavý Janoš z temna chvojí vstává,
Povzdechna náhle mezi chasu skočí:
„Hejsa hej, bratří!“ hlučně provolává;
Mám-liž já jedin o samotě žíti?
Pročbych též já dnes nezapěl si s vámi?“
Zaskřípá zuby: „Věčný bol ať cítí,
Hanou kdo propasť rozryl mezi námi!
Peklo nechť slzou hasí věčně věků,
Nebeské lásky nikdy neokusí,
Jako já mrtev životem se vleku,
Jemuž i vlast se bez Katušky hnusí.“
Hořký tak žal se vylil jako z pekla,
Zoufalci slza z očí smutných tekla:
Chasa však stesku toho nechápala,
Neslyšíc, slyšíc málo jeho dbala,
Nechápe, jakby pro jednu kdo Katku
Zbojcem se stal a spálil rodnou chatku,
Pro dívku jednu protruchlil věk celý,
Pochoval štěstí, zabil život skvělý.
Milostí blažnou hoří všechněm líce,
Vesele září hranice jak svíce,
Janoš též slzy znenáhla si stírá,
Veselej na rej tanečníkův zírá.

Šíře a jasně pláštěm panovničím
Oheň svou řízu kolem porozkládá,
Šedivých starcův tlupa pod jehličím
Opodál sedíc moudré rady spřádá.
Jiskří se oko při lesknavé číši,
Závodí s hvězdou na nebeské výši.
Matrony s nimi zasedly a děti,
Domácí psové k nohám se jim větí.
Okolo hráně menší ohně plají,
Pro radost každý jeden zapaluje,
Otočen zevšad tlupou lidu hlasnou.
Půlvidné tvory v kole polétají,
Bleskem tam, zde tmou dav jak vlna pluje,
Mrkají kola nad hranicí jasnou,
Sekera řadou tanečníkův svítí,
Na skoky jejich ohněm radost zříti.

„Poslyšte! Ticho!“ starci provolali;
Kyčora mluví, hlava dávno sivá,
Zámožný gazda[3]) po všem po Podhalí;
Veliká jeho prostírá se niva

[1]) Kobza, starodávný nástroj hudební o třech strunách.
[2]) Fujara, píšťala pastýřská.
[3]) Gazda, hospodář, rolník.

U paty hory jménem jeho zvané,
V národě celém sláva jeho plane.
Ku hlasu jeho čeleď mluví, lítá,
Vatažek[1]) více on než ovec čítá,
Dnes tu již tančí jeho pravnukové.
Pokud jdou zprávy o něm staré, nové,
Nikdo se posud neodvážil směle
Nastavit rámě jeho pádné pěsti;
Jednou jen Janoš porazil ho cele,
Odzbrojil starce, jenž ho pro neřesti
Páchané hledal, by kraj zbojce zbavil,
Svázána v lese by ho soudu stavil.
„Děti mé!“ zvolal, „chválím tance vaše,
Chválím též písně; avšak hory naše
Rovněž vy, dítky Tater, slavit máte,
Zdá se, že slávy jejich málo dbáte.
Prošel jsem v mládí cizích zemí řadu,
Seznal moc lidí, nebetyčné chlumy,
Změřil jsem cestu až tam k Cařihradu,
Kdežto již moře hučívá své dumy;
Nespatřil jsem však hor jak naše haly,
Neviděl lidí nad nás, nad horaly.
O halách tedy zazpívejte, děti,
Píseň ať vaše po skalinách letí.
Otcové vaši co vám zpívávali,
Po vás ať pravnuk zapěje kdys malý.“
K moudrému slovu vše se naklonilo,
Kmet co tu radil, po chuti všem bylo.
Shlukla se chasa všechna ve hromadu,
O píseň aby vešla na poradu.
Po krátké řeči kolo rozvírá se,
S ruměncem tři hle vyskakují děvy,
Kolem nich věnec hudcův prostírá se,
Kobzy a dudy doprovodí zpěvy.
Předehra když se dokončila malá,
Děvčátka v kole do zpěvu se dala:[2])

Před můrou, matičky
Chraňte své dětičky,
Pod oknem prodlívá,
Pro kořist chodívá;
Čapku má červenou,
Kadeř má sječenou,
Hu! to divá žena.

Jako smrt zlobivá,
Jako smršť prchlivá,
Tajně se přikradne,
Dítě vám popadne,
Ukradne robátko;
Matko! chraň děťátko,
Číhá divá žena.

Horalko, pozor dej,
Samotná netěkej
Po husté po stráni,
Viz jak tam uhání
Čepice červená,
Hlavice sječená,
Hu! to divá žena.

Jako smrt zlobivá,
Jako smršť prchlivá,
Lapne tě v lesině,
Ponoří v hlubině;
Bez Tater, bez slunka
Budeš pak děvunka
Divá, divá žena.

Budeš tam zakletou,
Vlásky ti rozpletou,
Nasadí čepičku,
Dají ti sladičku;[3])
Za hochy, panenky,
Šohaje, druženky,
Budou divoženky.

Dívčino, zkáza tvá,
V hrobě jsi za živa,
Můry tě k tanci zvou,
Propast je vlastí tvou.
Kriváň jak vysoký,
Tak tvůj svět hluboký.
Brzo's divá žena.

[1]) Vatažka slove sekerka horalská nasazená na dlouhém topůrku, jež zároveň slouží k podepírání při chůzi po horách strmých.
[2]) Píseň tato věrným jest ohlasem podání pod Tatrami kolujících.
[3]) Sladiček: sladká jakási bylina v Tatrách.

Dozněly kobzy, utichnuly dudy,
Tvářičky pěvkyň plamen polil rudý.
Zvoní již housle tichounko a milo,
Zpívání divé v sladký zpěv se slilo:

„Blažené oči, blahostné kroky,
Divožen svět jež navštívit mohou:
Křištálem všechny proudí tam toky,
Drahokam září pode tvou nohou.

Alabastrové hory tam čumí,
Krůpěje každá perlou se svítí,
Pod mostem zlatým řeka tam šumí,
Na břehu démant leskne se v kvítí.

Skaliny naše k nebi se věží,
Rosička naše perel déšť seje,
Pastvy a bory jako noc svěží,
V potocích našich křištál se skvěje.

U divých žen tam kraj náš se rodí,
Od nich se všecky prameny řinou,
Podzemní cháska, kam chce, je vodí,
Na její slovo sechnou i plynou.“

„Slyšíte?“ pravil Janoš k bodré chase,
„Jaká to divá hudba ozvala se?
Slyšíte, bratří?“ úzkostlivě volá.
A měl proč. Vrány táhly jako kola,
Přetrhly ticho, krakoraly šikem;
Netopýr hvízdá, sova houká křikem,
Pošmurných vlkův rozléhá se vytí,
Haluze šumí jako vlnobití,
Jakoby vichor v zimě lesy kácel,
Úvozy spící ze sna rozburácel.

Naslouchá Janoš, srdce se mu třese,
Neví, ký ďas tam oženil se v lese.
Přikládá ucho k balvanu a stromu,
V hloubi peň zvučí, v skále řvaní hromu,
Jakby kdes koňské kopyto se hnalo;
Oko tu sluchu k pomoci se dralo.
Povstat chce z místa, ale náhle sedá,
Neslyší již a zraku nepozvedá;
Zadumán v duchu nazírat on divy,
Zřídka jež člověk spatřuje kdy živý.

V sousedství blesku, ve stinném tam křoví,
V jasném se rámci jeví obraz nový.
Bzučivé hlasy, živoucí hle tváře,
Růžová z jezer, ze skal plane záře,
Z ohnivých polen hvězdy srší dolů,
Podzemní přízrak vystupuje v kolu.
S duchy tu člověk na místě se míhá,
Světlavý duch a temný lid se stíhá.
V smrkovém houští, na palouku tmavém
Sokolův hejno v reji šustí hravém.
Na hlavách čapky, vlasy rozcásané,
Přičmoudlé líce, šaty rozkasané,
Na čapkách péra beze všeho kvítí,
Oči jim po tmě jako kočkám svítí.
Brzo se slítnou, tu zas rozlétají,
Badavým zrakem slídí po všem kraji;
Neradi jsou i rádi svaté noci,
Lomcují jimi nepokojné moci.
Pod křovím vlci po hromadách čumí,
V houštinách křídla nočních ptáků šumí,
Na svatý plamen bystrým hledí okem,
Aby jim svítil z očí celým rokem.
Podál zas hadův pestrý roj se vine,
Leskem se všichni skvějí ocelovým,
Největší z nich též větší krásou slyne,
Hřeben má zlatý s vroubkem démantovým,
Králem on zve se nad vše hady jiné.

Z většího mračna lidu dav se řítí,
Na koňských lesem obludách tam jedou,
Na plecech šípy, na bedrách meč svítí,
Na sám kraj hvozdu projížďky své vedou.
S úšklebkem strašným vysílají střely,
Oko jich vazké jiskrou noční hledí,
Prsa i hlava ovčí kryta vlnou:
Před nimi vyje úzkostně vlk smělý,
Bojácně sova za smrkem tam sedí,
Kvákají vrány píseň strachu plnou.
Přišery náhle zmizí v mraku hluchém,
Rychle a tiše veslovavše vzduchem.
Za nimi hlava bezživotná skáče,
Oči má v sloup a pozařatá ústa,
Zvědavě letí za davem jak ptáče,
Z dlouhého vlasu peruť povyrůstá,
Hvízdá jak luňák dravý u výšině;

Vlasová křídla zase náhle svine,
Rybou pak mizí v zemní prohlubině,
Za chvíli z tůně na povrch zas plyne....

Kam jsi se děla, dobo starosvětská!
Děsnější kouzla nebývala divem,
Lid se jim podal jako mysl dětská,
Tajemných sil jsouc ovládána vlivem.
V povětří, v stromech, ve skále a vodě
Příbuznost krevnou lidé stopovali,
Nezhrdli ničím v krásné ve přírodě,
Za matku svou ji ctili, milovali.

Povolně stichla hlasův divých válka,
Okolo ohně ozval se křik: „Sálka!
Sálka též jednou vystoupiti musí
S nějakou písní, ať to dneska zkusí.“
Štíhlá jak jedle, jako srna čilá,
Z oka jí plamen živý vyšlehává,
Slavičí píseň z úst jí roztomilá
Zvoní, až skála tvrdá naslouchává,
Rozkoší jakby rozplynouti chtěla;
Což až by struna houslí spolu zněla!
Smutné či skočné má-li předek dáti,
Andělu, ďasu po libosti hráti?
Sálka se chápe houslí, krátce hraje,
Při starcích sedíc mžiká po družině
„Ó chmurné slyšte píseň o dolině[1])
Bez kobzy, bez dud, naslouchejte kraje:

Rozkošná, jediná,
Pochmurná dolina,
Rájem se v Tatrách prostírá;
Les však a úskalí
Kruhem ji sepjaly,
Brána ji z křemle zavírá.

Rozkošná, jediná,
Pochmurná dolina,
V Tatrách zní její pochvaly;
Mhla však ji zakrývá
A dešť ji zalívá,
Voda ji často zahalí.

V skalném tom sklepení,
Dunajce prameni,
Panuje děsná potvora:
Shrbená stařena,
Dunajce milena,
Pozírá za ním z otvora.

Obluda zuřívá,
Šíleně soptívá,
Jestli kdo vody nabírá;
Za kapku každinkou
V dolinku malinkou
Povodeň žluče vyvírá.

Ďáblovo koryto
Statkem je nabito,
Zlatem a stříbrem bleskotá;
Zlata duch nedbává,
Dražší šperk hlídává:
Věčného zdroj tam života.

Kdo se nic nebojí,
Ve zkoušce obstojí,
Prorazí v jícen daleký;
Polovic pokladu
Dostane v náhradu,
Neumře pak již na věky.

Toho duch leká se,
Proto hned vztéká se,
V propast-li kdo se odváží:
Liják se spouštívá,
Křemen ďas rozrývá,
Vichorem Tatry poráží.

Čistý zpěv dívčí utěšeně zvonil,
Ozvěnou sterou po horách se honil,
Nebe se k zemi samo nachýlilo,
S hvězdnatých tváří proudy žáru lilo.
Sobotky oheň jako slunce planul,
Na štítu nebes jako strážce stanul.
Prozvuk strun umřel, mládež ustávala,
Ticho, jak smrt by křídlem zamávala,

[1]) Tak nazývá básník dolinu Kostelisko, která nese toto své jméno teprv od porážky Tatarův.

Půlnoční jakby modlitbu svět slavil.
Janoš jen stále přízrakem se bavil;
Nepokoj v duši bouřil zádumčivé,
Obraz jej děsil půtky duchův divé.

Pod lesem, kde mrak lunu pozakrývá,
Hadův král zlatým hřebenem svým kývá;
Potvora z hloubi na koni naň skokem
Žene — pak stojí — jiskří naň svým okem,
Chápe se luku, natáhne a měří:
Zvedá se had a mrskne hlavou v keři,
Bleskne se kruhem, strašně pozasyčí
A tu již struna na lučišti fičí —
Odletěl šíp, had postřelený padá,
Padaje hvízdá, se stromu až jekem
Chumáče listu sypaly se lekem.

Hadův se zevšad vyrojila řada,
Z listův a z houště vysouvá se v seči,
Na koně vzpíná se a vztekem ječí,
Dosáhá jezdce, otáčí ho kolem,
V propasť pak zmizí náhle všecko spolem.
Zařehce oř a jezdec bolně stená,
Mohyla hadí nad ně nakupena.
Pískot a jek a rachot — hudba děsná —
Napořád hasne jako struna zmírá;
Panenské kolo bázlivě se těsná,
Hrůza i muže mimovolně svírá,
Postrachu chmura všechny přeletěla. —

Slyšte! hle houšť se praskotem zas chvěla,
Šelesť se blíží, z houštiny tři chlapi
Na tyčkách letí, jimiž cestu razí
Horalé zdejší přes lesy a srazy;
Tleskajíc chasa v ústrety jim kvapí,
„Ludek! to Ludek!“ skřikli muži, ženy.
„Hejsa hej!“ Ludek, Michalův syn výská,
Tanečník, pěvec v horách proslavený;
Na blízku leží rodná jeho víska,
Skály též zámkem Zakopanským[1]) zvané,
Jímžto se rádi chlubí Podhalané.

Tam prý, jak pověsť o něm vypravuje,
V Dunajce šumu, tekoucího z sluje,
První mu píseň ozvala se v duši,
Od té již chvíle zpívati mu sluší.
Píšťala jeho předčí nad tisíce,
Písnička jeho rozpaluje líce,
Starcům se slzy blažeností roní,
Ozvěnou zpěvy po horách se honí.
Zvědavě každý rád mu naslouchává,
On pak rád k zpěvu skloniti se dává,
Věda, že staré zapěje-li zkazky,
Potlesk a slzy splatí mu té lásky.
Vítali ho tu všichni mocným hlasem:
„Odkud nám Ludka nese Bůh tím časem?“
Nepokoj z tváře zpěvákovy hlídá.
„Pán Bůh dej štěstí!“ Ludek pozdravuje,
„Z Maňové[2]) přímo běžím. Bratři, bída!
Tatar se krutý na nás vypravuje.
Pozorni buďte! Na Čorštýně silném
Kolik dní vyšel rozkaz od starosty,
Družina hradní aby v bdění pilném
Stála a brány zamknula i mosty.“ —
Dumali staří, mládež zatím smělá,
Sekerky zvednouc zhůru, žlučí vřela.
„V našich že horách Tatar?“ zavolali,
„Odvážil by se někdo na Podhalí?
Kdoby si troufal na ty bory, skály?
Tomu by naše sekery zlou hrály!“
Zatatou při tom zahrozili pěstí.
Kyčora však, jenž povážlivě soudí,
Věda, že mládež přenáhlením bloudí,
„Pomalu děti!“ zvolal „smutné zvěsti;
Hnusnější Tatar nad kobylek davy,
Není s ním dneska více tanec hravý.
Vyhnal-li z panství Kunegundu svatou[3]),
Sleze též Tatry nohou svojí klatou.“ —
„Vrátí-li se jen odtud?“ mládež volá,
„Raděj' se bavme“ — zaznívá to z kola.
„Ludek též nějak přispěje v tom plesu,
Udělá nám svou písní proti strachu.
Nuže, už pějte, Ludku, bodrý brachu!“

[1]) Jsou to skály v Zakopaném (vesnice s kovárnami a vodami ščlesitými) „zámkem“ nazvané. U podnoží jejich vytryskuje zřídlo Bílého Dunajce v podobě vodopádu na několik sáhův dlouhého.
[2]) Ohromný vrch v témž pásmě co Klučky a Pjoniny, nedaleko vsi téhož jména.
[3]) Naráží se tu na sv. Kunegundu, utíkavší do Uher před Tatary.

V rozpaku vece pěvec: „Ač se třesu
Bázní, co mohu přece rád vám dávám,
V strachu vás vítám, v strachu zanechávám,
O mnichu, bratři, písničku vám nesu:

Slunce na západě hasne,
V řeku hledí hvězdy jasné,
Květy zrosené v spánku klímají,
Lesy sčernalé klidně dřímají,
Dřímá země tichá,
Neuspí však mnicha.

Ze sna mluví spící hory,
Měsíc postříbřuje bory,
Mrtvým světélkem prachno bleskoce,
Sova, netopýr vříská divoce,
Slepá tma se snuje,
Všechno mnicha čuje.

Mnich se nese letem kozy
Po propastech, přes úvozy,
Na sám stromu vrch švihne veverkou,
Křoví nejhustší přemkne ještěrkou,
V mechu má své svody,
Lososem jde z vody.

Na výšině, na hlubině,
V úzké jak vlas rozpuklině,
V rosy paprsku, v dechu fijalky,
S větrem létává, straší horalky,
Kam jen myslíš zajde,
Skryj se kde skryj, najde.

Kde se vzaly tyto divy?
Nikdo nepoví nám živý.
Kdo nám vypoví kdy as pominou?
Bože, zažehnej kouzla rukou svou!
Mocí kříže svého
Chraň nás ducha zlého.

„Žertovat s mnichem, děti? Zlá to rada!“
Plevina řekla, stařenka vždy milá,
„Příšera kdyby koho polapila,
Lépe mu bylo pocelovat hada.
Víte, proč Janoš bohapustě žije?
Setkal se s mnichem, uštkla ho ta zmije.“ —
„Cože to pravíš, matko? jak to bylo?
Vykládej nám, jak se vše přihodilo,
Celé an věci nikdo z nás tu neví.“ —
„Ludek to poví“, výská Sálka živá,
Nad jiné družky vezdy švitořivá
„Zmiňují o tom často jeho zpěvy.“
Prosebně při tom na zpěváka hledí,
Všechen ho prosí dav, jenž vůkol sedí,
Ludek rád nerad k ohnisku se staví,
S průvodem kobzy počíná zpěv hravý:

Laštovky z rána juhásův se ptají:
Strakatí se Vyžni boky;
Proč dnes Vyžně strakou vstává?
Či snad Gevont[1]) převysoký
Vichorem se rozmetává?
Rozpustil Janoš stádo po všem kraji.

Fujara zvoní a sto písní letí
Po horách a po dolinách:
Odkud čárný zpěv se leje?
Či sto hochů po dívčinách
Odpovědi sladké pěje? ...

Nastojte! břink! břink! struny popukaly
Pod palcem hudce, zpěvák přestal pěti,
Ze středu lesa vichřice ven letí,
Vyrývá jedle, s bukův list se valí,
S hranice plamen sběsile se točí,
Oblakem dýmu zahaluje oči.
Každý se tulí, táže: „Co se stalo,
Struny že praskly, smršť proč zuří lítá?
Slyšeli jste-li, jak to v dálce řvalo?
Ohlas to byl, či bouře okamžitá?“
Všichni se ptají, avšak nikdo neví,
Odkud se vzaly záhadné ty zjevy.
Janoš jen tuší, zkad se vichor nese:
Sotva se zvedlo rachocení v lese,
Hadem se mrštil na výstupek skály,
Napřáhl ruku, oči bleskem plály,
Jakoby jestřáb začal doň své drápy.

[1]) Gevont, hora na způsob holé stěny vystupující mezi Zakopaným a Kostcliskem.

„Vidíte," zvolal, „vidíte ho v kápi?"
Pohledli mlčky v zbojnické mu oko,
S úsměvem jeden na druhého zřeli;
Mimo sloup vichru pranic neviděli,
K nebi jenž listí metal převysoko.
Nebylo divu, že se smáli v duchu;
Janoš však mlčí, plaše v před se dívá.
Šustění z loubí dotýká se sluchu,
Strašidlo v kápi hlavu celou skrývá,
V ramenou těsně ona jemu sedí,
Na prsou šedá brada se mu houpá.
Obluda větrem do plamene vstoupá,
Pekelným ptákem z hranice ven hledí;
Perutí černou do ohniska perc,
Hranicí pak se rozvalenou brodí;
Překročíc oheň na venek se dere,
Jiskrnou vlečku za ohonem vodí,
Za bouře v lese mizí dál a dále.

Utichlo vše, jen Janoš nenadále
Z těžkého sna si oči poprotírá,
Bojácně kolem naslouchá a zírá,
Po tichu k sobě samému pak vece:
„Nešťastný mnichu, ano tys to přece!
Či jsem tě nezřel ducha neblahého?
Neštěstí neseš podle zvyku svého;
Komu? mně? či jim? poběhnu k nim v kvapu,
Výstrahu dám, by na pozor se měli,
Před tebou domů za včas uháněli.
Věřit-li budou zbojnickému chlapu?
Janoši vzhůru! na ramena nohy,
Nejisto zde. Než sečkám přec tu v poli;
Kdož ví, ký osud lid ten přeubohý
Potká a sloučí vespolné nás boly!
Usedna Janoš děj se co děj čeká.

Přelítla zatím bouře do dalcka,
Vichřice ztichla, horaly strach minul,
Oheň plá znova. Kdež pak Ludek zhynul?
Či ho tam bouřka zachvátila v lese?
Tamhle kdos volá! Koho kozel nese?
Hudec to jistě Michalův syn bude,
Jehožto chvála ozývá se všude.
Sotva že vichr oheň porozhodil,
Na škudlách v lese jako pták si vodil,
Vznášel se dále, až pak hromy řvaly,
Na rety volal celý rozřehtalý.
„Nechať si kam chce střeštěnec ten letí,
Bez něho také dovedeme pěti,"
Prohodí Sálka „zkusíme to sami,
Jak to as bylo s těmi příhodami.
Katkou já budu a tam vedle vody
Vyjdu jak ona druhdy na jahody.
Pod bukem vy pak, Megěro, tam pějte,
Ke zpěvu mému odpověď vždy dejte,
Naseko, vy zas budete dnes mnichem,
V křoví se zatím ukryjete tichém;
Jako mnich druhdy na Katku strach pustil,
Postrašte mne, jak vichrovec by šustil.
Pozor si dejte!" Zmizela pak v křoví.
Naseka z houně šat si zrobil nový,
Podobný kápi mnišší, v houšť si sedá,
Pod bukem píseň Megěra pak spředá:

Co bych já dal! co bych já dal!
Kdybych ve dne, kdybych v noci,
Na večer a na svítání
Ve stálém žil celování,
Katušku měl ku pomoci:
Stáda svého půl bych dal!

Megěra přestal pět a dudy hrají,
Dívčí se hlásky z lesa ozývají:

Nechej ty si stádo svoje,
Statku nedbá srdce moje.

Co bych já dal! co bych já dal!
Kdybych já v tvé oči skvělé,
Hluboké jak propasť moře,
Milostné jak mladá zoře,
Hleděti směl žití celé!
Louku svou bych tobě dal.

Ztišil se zpěv a dudy z nova dují,
Dívčině píseň další vyluzují:

Nechej ty si louky svoje,
Trávy nedbá srdce moje.

Co bych já dal! co bych já dal!
Kdyby u krbu má děva
Na též lávce, krokem běžným
Ke mně sedla s tílkem něžným,
Jako proutek kosodřeva.[1])

Dlouho zpěv krouží po tichounké nivě,
Ozvěna z houští volá čtveračivě:

Nechci louky, nechci stáda,
Jenom hocha chci mít ráda.

Dozněla píseň, jížto dívka čilá
Starce i mládež mile okouzlila.
Čekají všichni, co as přijde dále:
Běda! mnich vstává z křoví nenadále,
Sivou si bradu hladí, děsně bručí,
Do kola skočí, zadupá a hučí.
Utíká Sálka, co dech stačí volá,
Pozbývá síly, mrtvou klesá zpola:
„Výborně hráte!“ zástup jásá celý.
Chvály však všechny ještě nedozněly,
Tichnou již hlasy, haluze se třesou,
Potvory zevšad na koních se nesou,
Sunou se bleskem, děsné oči mají,
Horaly mrakem střel svých pokrývají.
„Tataři, probůh!“ Kyčora kmet křičí,
„Vatažky vzhůru! sekery ať fičí!
Horalé za mnou, v před kdo vládneš pěstí!
V zadu se držte starcové a ženy!“
Zahvízdna třikrát pádí na rozcestí,
Vzhůru jež vede na lesnaté stěny.
Vystoupá první v pluku svého čele,
Sekerou vítá vlasti nepřítele.
Půlkolem žene chasa ramenatá,
Proti ní vřiská Tatarův sběř klatá,
Ovčí jak psové v noci štěkotají,
Sobotky ohně v šavlách bleskotají.

Jan Soukop.

Julius Slovacki

narodil se dne 23. září 1809 v Křemenci, Volyňském městečku. Otec jeho, Eusebius, tehdy professor na tamním proslulém lyceu, později universitní professor ve Vilně, byl sám dosti znamenitý spisovatel, o čemž svědčí zejména jeho překlad „Henriady“ a sepsání dvou původních truchloher „Vanda“ a „Mendoga.“ Však zemřel již roku 1814, neměv tedy žádného vlivu na duchový rozvoj synův. Tím větší bylo působení matčino. Žena tato v každém ohledu výtečná milovala syna svého nade všecko. Po smrti manželově odstěhovala se mladá vdova s pětiletým synem ku svým rodičům do Křemence. Než za tři leta podala ruku dru. Becu, prof. mediciny na universitě Vilenské a přesídlila se s ním do tohoto města. Zde navštěvoval Julius gymnasium, byv k němu doma připraven a naučiv se číst z polského překladu Homéra. V gymnasiu náležel sice vždy mezi lepší žáky, však již tu ukazoval náklonnost k samotářskému blouznění. Vycházející hvězda Mickěvičova zasvitla až do tiché komůrky mladších žáků na ústavech Vilenských. Také Julius zabažil po slávě básnické.

Dvě příhody zživily poetickou náladu jinochovu. Již jako chlapec přilnul úzkým přátelstvím ku staršímu spolužáku, Ludvíku Spitznaglovi. Mladík tento, syn Vilenského professora, byl povaha zachycená modním tehdy „světobolem.“ Skončiv svá studia ve Vilně odebral se do Petrohradu, aby se tam přiučil vý-

[1]) Kosodřevo, jež jinak též kleč slove, druh sosny rostoucí toliko na velkých výšinách střední Evropy kdežto nízký keř po zemi se plazící tvoří.

chodním jazykům. Po třech letech přidán byl k vyslanectvu do Egypta za tlumočníka, — bylo vždy jeho přáním rozřešiti na místě samém nápisy hieroglyfické. Jsa u spřátelené rodiny v Litvě na návštěvě na rozloučenou, odešel najednou, když již vůz proň přijel, a — zastřelil se v odlehlé komnatě. Že dlouhé obcování s osobou tak výstřední, jakož tragická smrt její nezůstaly bez účinku na jímavou mysl básníkovu, je snadno pochopitelno.

Julius poznal v tu dobu jiný, mocnější cit — nešťastnou lásku, kterou v něm vzbudila Luiza, dcera slavného professora Sniadeckého Rozešli se bez zjevného vyznání, Julius s uraženou pýchou, rozhořčen a nade vším všude zoufaje. Tento cit zůstal potom základním tónem mysli jeho.

Od těchto vnitřních bolů mladého byronisty odrážel se velmi patrně zevnější šťastný stav jeho. Ve skutečnosti neměl v ničem nedostatku. Laskavá jeho matka starala se o všecko. Dovtipovala se nejtajnějších tužeb svého miláčka. Dostávalo se mu vyučování v modních jazycích, v hudbě, v kreslení a tanci, maloval a dostával knihy, kterých se mu zachtělo. Spolužáci měli ho rádi. Prázdniny trávíval na krásném statku na půvabných březích Vilejky. Roku 1828. odhodlal se Julius, že vstoupí do státní služby a šel proto do Varšavy. Ale kancelářská práce ministerského tajemníka zprotivila se brzo básnické jeho povaze. Radostnou chvilkou v pošmurné této době byla mu návštěva u nestora polských básníků, Němceviče. Starý bojovník za svobodu přijal mladíka velmi laskavě, vyslechl úryvek z dramatu jeho „Mindove“ s velikou zálibou a pověděl mu mnoho lichotivého o jeho vlohách a mysli vlastenecké. S vytržením vyličuje Julius matce své tento výjev.

Události roku 1830. působily mocně ve vnímavou mysl jinochovu. Unesen jsa obecným nadšením složil odu na svobodu a hymnus k matce boží, potom píseň litevské legie. V četných přepisech chodily básně tyto z ruky do ruky a roznesly daleko slávu neznámého posud básníka. Však za nedlouho zkalena byla tato radost. Také Julius zakusil hořkého kalichu — a nadšený pěvec svobody opustil náhle Varšavu dne 8. března 1831.

Tímto odchodem z Varšavy nastala Slovackému v 22. roce jeho života dlouhá řada tisícerých strastí, z nichž se skládá trnová koruna vypovězencova. Pomeškav několik dní ve Vratislavi a v Drážďanech a měsíc v Londýně přišel v září 1831 do Francie a usadil se v Paříži. Ale Paříž byla mu velmi proti chuti i nepřál si ničeho více než opustiti ji co nejdříve. „Mám zde mnoho známých,“ píše v prosinci 1831, „ale žádného věrného, milého přítele; kéž mohu Paříž hodně brzo opustiti a odstěhovati se do některého tichého městečka v Italii, jehož poloha by se mojí obraznosti zamlouvala; neboť Paříž je velice prosaická, nesnesitelná — není tak skvělá, jak prý kdysi bývala. Ale drží mne zde naděje, že uveřejním své poezije. Však žel, kolik mých nadějí je už zmařeno!“

Napokoušev se všelijak, však marně, opatřiti si prostředky potřebné k vydání svých spisův, dostal dne 22. února následujícího roku od obětovné matky 3000 franků a tak počal tisknouti v ústavu dam Pinardových. Kdo vypíše jeho radost, jeho vytržení! Pozornost krajanův počala se k němu obraceti, francouzští jeho přátelé zahrnovali ho poctami, na veřejných schůzích nazývali

ho „největším všech polských básníkův.“ Přenáhlené tyto pochvaly vzbudily v něm hrdost a domýšlivost tou měrou, že ho později každá vážnější kritika rozdráždila a rozladila. Dne 12. dubna 1832 dotiskly se dva první svazky básní jeho i mohl ohlásiti událost tuto matce své slovy nesmírné radosti. Svazky tyto obsahovaly truchlohry Mindove a Marii Stuartku, potom Žmiji, pověst z podání ukrajinských o hetmanu Žmiji, Jana Běleckého, Mnicha a Araba.

Téhož roku 1832 seznámil se Slovacki s Adamem Mickěvičem. Setkávali se často ve velkých společnostech a zejména v polském literárním spolku, jemuž Mickěvič předsedal. Jednou doneseno bylo Slovackému hanlivé podotknutí o básních jeho. Mickěvič prý se vyjádřil, že je poezije Slovackého překrásná; umělé dílo krásného tvaru podobá prý se nádhernému chrámu, ale v chrámě tomto není prý boha. Od té doby nelíbilo se mu u Mickěviče nic a nechuť tato měla brzo novou látkou ještě více podníčena býti. Ku konci toho roku vyšel třetí díl „Dziadů“ Mickěvičových. V jednom výjevu vystupuje tam „doktor“ jako pletichář, zrádce, podlízač a udavač, jemuž se klade za vinu stíhání studentů ve Vilně v letech 1823—1824. Každý poznával v této osobě dra. Beku, ačkoli se nedopustil žádného ze zločinů jemu vyčítaných. Slovacki byl jako na uhlí. Povoluje prvnímu záchvatu chtěl vyzvati Mickěviče na souboj. Ale upustiv od toho odešel z Paříže a ubytoval se v Genevě v domě vdovy Patteyovy. Tu strávil veselé chvíle ve společnosti několika mladých dám a četných turistů. Vedle toho zanášel se mnoho duševními pracemi, zejména studiem německé filosofie. Při tom čítal se zanícením bibli. „Tato hniha, píše v jednom listě, měla by provázeti každého člověka po celý život.“ Z vlastenských básníků kladl nade všecky Kochanovského a z cizích zajali Dante a Shakespeare místo Byronovo, jemuž se dříve tak obdivoval. V letech těchto (1833—1834) sepsal Slovacki několik svých nejlepších dramat jako Kordyana, ztracené drama Vallas, potom Mazeppu, Balladynu a fragment Horštynski.

Po krátké romantické episodě, jejíž hrdinkou byla Polka Marie V. a již Slovacki zvěčnil básní ve Švýcařích, „čisté jako vodní lilije a smutné jako slza,“ odešel r. 1836. do Říma. Tu seznámil se s třetím knížetem polských básníkův, se Sigismundem Krasińským. Jsouce skoro vrstevníci porozuměli sobě ihned a stali se věrnými přátely. V Neapoli umínil si náš básník najednou, že půjde na Východ. „Ujec můj mi to zrazoval,“ píše dne 29. září 1836, „ale když jsem byl v pochybnosti, co počíti, přinesla mi rozhodnutí bible náhodou otevřená tímto veršem: Církve asijské pozdravují vás.“

Tato cesta činí nejzajímavější část života básníkova. Dne 21. či 22. října 1836 přirazil do Alexandrie. „Řecko, píše v jednom listu, plno podivuhodných zříceniu rozradovalo mne více než Řím. Ale Egypt vypudil z duše mé obraz Řecka. Není nic velebnějšího nad nilské zříceniny.“ S vytržením divil se památníkům faraonův. „Byl jsem na vrchu nejvyšší pyramidy. Divů plná vyhlídka! Vrchol Faulhorna, kupole svatopetrská, Vesuv, pyramidy — jsou mně jako nejvyšší haluze stromu, na nichž jsem já, ubohý tažný pták, na chvíli spočinul, abych si oddechl.“ Na cestě do Palestiny potkalo ho v egyptsko-syrském městě El-Arishi několik nehod, jichž upomínku shledáváme v jedné z nejlepších básní jeho: „Otec mořem schvácených v El-Arish.“ Dne 13. ledna dorazil

náš poutník ku branám Jerusalemským. Pomeškav déle v klášteře Belshesh-banském na Libanoně vydal se v polovici dubna do Italie a přistál v Livorně dne 17. června 1837.

Zdržev se půl roku ve Florencii, kde sepsal „Anhelli“ a báseň o Dantyškovi, odebral se v poslední dni léta 1838 do Paříže a uveřejnil tam v následujícím roce dva nové svazky, jichž první obsahuje poetické povídky „Otec morem schvácených,“ „Ve Švýcařích“ a „Václava,“ druhý truchlohru Balladynu. Hluboké ticho, které ani po vyjití Anhelliho odnikud žádnou povšímnutí hodnou kritikou přerušeno nebylo, nepokojilo a kormoutilo básníka velice. Tyto city vyjádřil v krásné předmluvě k Balladyně. „Starý slepý harfeník z ostrova Chia,“ praví tam, „přišel na břeh egejského moře, a uslyšev hlučný šum vln považoval jej za změtený hluk velikého zástupu, který se sebral, aby naslouchal písním jeho. Udeřil tedy ve struny harfy a pěl pustému pobřeží, a když dokončil, divil se, že žádný lidský hlas, žádný vzdech, žádná pochvala se neozývá. Proto zahodil harfu daleko od sebe a vlny, které se zdály pěvcovi zástupem lidí, donesly zlatý nástroj zvuků a položily mu jej k nohám. A smutný Hellén odešel od svojí harfy nevěda, že nejkrásnější zpěv jeho není pochován v srdcích lidí, nýbrž ve hlubinách vod egejských.“ —

Přes tuto lhostejnost obecenstva vydal Slovacki počátkem roku 1840 truchlohry „Mazeppu“ a „Lillu Venedu.“ Týmž časem skládal tragédie „Krakus,“ „Vallenrod“, „Pan Kaziměř“ a „Beatrix Cenci“, jichž úryvky z literní jeho pozůstalosti uveřejněny byly. Mezi tím dělal se zevnější život básníkův čím dál tím osuhlejším. Žil o samotě jako dříve, a ačkoli se roku 1839 s Mickěvičem smířil, rozpřátelili se opět a tím více při hostině dávané na počest Mickěviče jmenovaného právě professorem na Collége de France. V trpké náladě své vzpomněl si Slovacki na radu přítele Krasińského, aby ku svým čistým lazurovým obrazům více žluči přimíchal i sepsal satirickou hrdinskou báseň Beňovski, v níž pošetilosti svých krajanů bičuje. Nyní teprv obrátily se na našeho básníka zraky velkého obecenstva. Nyní vzpomněli si na dřívější jeho básně a Slovacki nabyl přesvědčení, že se již nepodobá onomu slepému pěvci Chioskému. V této radostné náladě sepsal pokračování Beňovského a dramata: Stálý princ podle Kalderona, Pater Markus a Stříbrný sen Salomein, konečně kusy teprve po smrti jeho vydané: Nenapravitelní a Zlatá lebka.

R. 1841 přišel litevský mystik Toviański do Paříže a získal také na delší čas Slovackého. Od té doby zanedbával velice zevnější formu svých skladeb, což vyniká zejména v geniální, však tu a tam nesrozumitelné hrdinské básni Duch-král.

Rok 1848 přinesl mu štěstí, po němž od 18 let bažil: sešel se s milovanou matkou ve Vratislavi. Ale radost jeho byla krátká. Policie mu rozkázala opustiti bez prodlení Vratislav a Prusko. Rozloučili se s těžkým srdcem — na vždy. Slovacki šel na nějaký čas do Ostende a koncem července ocitnul se opět ve svém samotném bytu v Paříži. Zde zemřel již dne 3. dubna 1849 a pohřben jest na hřbitově Montmartre.

Hymn.

Bohorodičko! děvice!
Slyš nás, ty božská máti,
To našich otců zpěv.
Volnosti svit zřím pláti,
Volnosti bije zvon,
Volnosti kypí krev!
Bohorodičko!
Volného lidu zpěv
Před boží zanes trón.

Hlas vzneste, vojínové!
Nechť volnosti hřmí zpěvy,
Ať strnou Moskalové:
Volnosti písní vzruším
Granity chladné Něvy:
I tam jsou lidé — i tam bědno duším!

Byla noc. Na skály štítu
Dvouhlavý kdys orel dřímal; —
Okovy měl v spárů krytu —
Slyšte! nocí zvony zněly — —
Blankyt kříž kde svatyň jímal,
Odlétl pták zbázlivělý.
Vzhlédl — neměl ni moci
Zříti na volné národy,
Bleskem oslněn svobody —
Stínu hledaje — tam v temnosť dal se,
k půlnoci.

Hanba, hanba vám, Litvíni!
Jestli v Gedymina hradě
Spočine pták zkrvavený.
Budoucnosti soud obviní
Národ, jehož ve proradě
Trůny krví zaplaveny.

Vám jen -- klekat před cizinou;
Nám — doufati vlastní v síly;
S vlastní budem žít s otčinou,
Vlastní klást se ve mohyly.

Do zbraně, bratří! do zbraně!
Ejhle — lidu z mrtvých vstání!
Z tůně temna vznesa skráně,
Z popelů, hle — Fénix nový,
Národ vstal — zář kolem skrání!
Nechť hřmí zpěv — zpěv vítězový!

Bohorodičko! děvice!
Slyš nás, ty božská máti,
To našich otců zpěv —
Volnosti svit zřím pláti,
Volnosti bije zvon.
A volných teče krev.
Bohorodičko!
Volného lidu krev
Před boží zanes trón!

Fr. Žherský.

Smutno mi bože!

Smutno mi bože! Pro mne na západě
Zářící blesků rozlil's duhu všude;
Přede mnou brzy tam ve vodním spádě
Hvězda má bude.
Ač mi tak nebe zlatíš Ty i moře,
Smutno mi bože!

Klasy jak prázdné s hlavou pochýlenou,
Stojím já prost jsa blaha veselosti;
Cizinci tvář vždy vidí nezměněnou,
Pokojnou dosti.
Avšak Ty vidíš ve hlubinách hoře,
Smutno mi bože!

Děti-li lkají, když mře matka milá,
Slzy tak tekou po smutné mi tváři,
Na slunce patře, ano z vln mi sílá
Poslední záři.
Ačtě vím: jitrem v nové přijde zoře,
Smutno mi bože!

Na velkém moři jsem teď poutník bludný,
Od břehu sto mil, před břehem sto taky,
Ve vzduchu potkal čápů zrak můj trudný
Široké mraky.
Že jsem je viděl polském na úhoře,
Smutno mi bože!

Že jsem lkal často nad mohylou lidí,
Že jsem já neznal rodinného domu,
Že jsem byl poutník, který poušť jen vidí
Za blesků hromu,
Že sám já nevím, kde mé slední lože,
Smutno mi bože!

Uvidíš jistě moje bílé kosti,
V ochranu ponechané jenom Tobě;
Člověk jsem, nepřející spokojnosti
Popeli v hrobě.
Neznámé tedy že mi chystáš lože,
Smutno mi bože!

Kázali doma dítku nevinnému,
Za mne by modlilo se k Tobě stále.
K domku však loď, vím, nejde k rodinnému,
Ženeť se dále.
Modlitba dětská nemírní-li hoře,
Smutno mi bože!

Na duhu blesků, kterou přeohromně
Andělé tvoji v nebi rozprostřeli,
Za sto let jiní patřit budou po mně,
Aby zas mřeli ....
Nicotu ač znám, Výsosti se koře,
Smutno mi bože!

Fr. M. Vrána.

Budoucnosť.

Přijde Pravda, lidi spojí,
Přetne uzly nenávisti,
Poraněná srdce zhojí,
Duchem svatým všecko zčistí.
Lepší život člověk spatří,
Lidé budou jako bratří,
Všeci bratří budou lidmi.

Nebude pak kasty žádné,
Nebude též mysli zrádné —
Vyznání jen jedno bude,
Jak bůh jeden — vždy a — všude —
Láska k pánům světa zajde,
Člověk v bližním bratra najde
A ti bratří budou lidmi!

Fr. M. Vrána.

Mnich.

Pověst orientálská.

Jeden z řeholníků kláštera na hoře Sinai v Arabii, zanášeje se dle obyčeje středověkého opisováním děl starobylých skladatelů, dodává na posledním listě přepsané knihy následující slova:

V celi klášterní zde na Sinai
Čekám, až když pochodeň má shoří;
Modle se zřím po červeném moři
Aneb po Arabů zžehlém kraji.
Toť jsou plody prací řeholníka

Na bílém zde knihy pergaméně,
Již stříbrná spona uzamyká:
Děje Římanů a dumy Řeků,
Kteréž v mysli bloudí roztroušeně —
Upomínky dávných velkých věků,

Mrtvé jako jména mrtvých reků!
Práce má je pro věk příští schová;
Pérem píši věsti z hrobů vzaté,
Růží zdobím počáteční slova,
Při nich obrazy pak kreslím svaté.
Loučím purpur, blankyt s drahým zlatem
Dle ctných malby mistrů navedení;
Kniha ta buď lidem k poučení,
Knihu tu mnich v zátiší psal svatém.

Na čisté, jež vybyla mi, bláně,
Znamenám zde událost klášterní.
Psal se rok ... od narození Páně ...
Zbojců roj v ten den jsme odrazili;
Když již ztichly modlitby večerní,
S hromnicí jsem u lůžka stál smrtelného,
Bratr bled a smuten v poslední své chvíli
Zpovídal se z hříchů žití uprchlého ...

Zpověď mnicha.

I.

V kobce řeholní a v rouchu mnicha
Hynu samoten ... noc temna, ticha.
Kámen vlož mi pod hlavu, ať zasnu;
Vyschlať mysl má jak zřídlo v stepi,
Já pak sám co palma vadnu, hasnu.

V čele celého kdys pokolení
Pouští stíhal jsem měst obraz lepý,
Šťasten v nouzi, v bídě, v klopocení,
Z hrdosti jsem nouzí pohrdával,
A když zoufalství mne rdousil nával,
Pod stanem jsem netlumil svých vzdechů,
Trpě uspořuju druhům muka
A tisknu dýku — zbraň svou i svou těchu —
Po níž tak jsem zlatem dobře psával*)
Jak tvá pérem v knize píše ruka.

II.

Duch můj blouznil. Vedrem kolikkráte
V stepi za vrtkými hnal jsem za obrazy
Doufaje, že vlny krve rozehřáté
Schladím v stínu blízké kvetoucí oázy —
Mylné, plaché byly to však zjevy.

Jednou západního větru vání
Neslo ke mně divé, zvučné zpěvy;
Bodnu oře, odkud zpěv dozvání.
Zpěv zní k nebi, k zemi, výš i níž,
Dostřehám vždy určitějších tonů,
Až tu uzřím zlatý na kostele kříž:
Smutný zpěv ten byl zvuk vašich zvonů.

Vstoupím, stanu pod sloupením temným —
Nevím více dojem oné chvíle!
Zlatý oltář lsnil se bleskem jemným,
Při svících jste pěli roztomile,
Stěna hvězdami, jak nebe, krytá,
Každý sloup, jak palma by tam stála,
Na čele mu zlatý lupen zkvítá,
Pod patou mu mramorová skála.
Paprsek, jenž padal oknem kostela,
Nesl v sobě obraz na skle malovaný,
A kadidla dýmem proplétaný
V mlze blankytové stvořil anděla.
Neznám byl jsem tehdy s malby uměnou,
Zřel jsem jenom, že tam anděl nade mnou,
Že svou zlatoskvoucí peruť rozkládá,
Že mi v duši hledí, že ji ovládá ...
Tenkrát odřek jsem se otců víry ...

III.

Čin ten, mnichu, že byl bohu milý?
Bůh zaň vložil v svědomí mé štíry,
Dny mé hořké trýzně otrávily,
Všichni prchli, bratři mne zapřeli,
Mne sám otec proklel: „Jdiž mi, vyvrheli!
Jdiž a zůstaň v světě osamělý!“
Proklel mne — a všichni již mi odumřeli.

*) Je prý vlastnosti pravé Damascenky, že potře-li se zlatem, zachová rysy na povrchu.

IV.

Její krása věčně v srdci pálá!
Krása děvy jako krása květu,
Divoskvoucí sic, leč málo stálá.
Šarlach růže však když u rozkvětu
Pod mohylu písku pochová se,
Když se na něj oblak stepi sřítí,
Růže uschne, v své však trvá kráse,
Věčné její list co rubín svítí,
Jakby včera vzkvetla střed oázy,
Jakby včera zlomena kdes v pláni —
Tak kvetoucí Zaru ode zkázy
Hrob zpomínek hasnoucích ochrání ...

V paměti mám dětská její slova.
Na sněžné zřic Iránu hor štíty,
Tázala se: „Hle, jaká to svítí
Pod hvězdami lampa křišťálová?
Viz, v jaké hor témě plane záři —
Toť v jich lůno měsíc znořil tváři
A tam skví se v alabastru skrytý ...“

Mžikem byl jsem nahoře střed sněhu,
Navrátiv se zpět v tak prudkém běhu,
Že mi ještě růže, dolů uzmuté,
Kvetly ve sněhové váze zatknuté.

V.

Měl jsem bratra ... Pokolení celé
Dříve věrnou rodinou mi bylo,
Hlad i žízeň se mnou podělilo;
Teď však na cestu mi kletbu stele,
Zjevně, tajně mé si hledí zkázy.
Zbloudiv jednou na dalekém honě,
Po pustinách žhavých hnal jsem koně;
Kůň můj horký písek vzhůru hází,
Žízní, vedrem zmožený se chvěje,
Plamenný vzduch v nozdry chytá, zeje.

V tom se Arab po pustině řítí.
„Poslyš, mladý druhu!“ — volám k němu.
„Krůpěj vody! musíš vodu míti;
Plnéť vaky tvoje, pohledni.
Vody! pro mne ne, jen koni mému!“

„Prázny jsou mé číše“ — praví krátce —
O kámen viz biju s poslední.
Giaur mi nesmí žíti, — umři zrádce!
Kdybych věděl, kde v tom širém písku
Na oáze prýští zřídlo v blízku,
Z něhož piješ, nebo kůň tvůj pije,
Otrávil bych je — nechť žhoucí nebe,
K němuž o chlad žebřeš, zkázou ti je!“

„Z velbloudovy hrudi“ — vzteklým hlasem
Řval jsem — „spasím koně, spasím sebe!“

A již vrazili jsme na se rázem,
Jak dva vichry na hromadě písku,
Sok můj dýkou proklán klesl na zem ...
Kůň pil vodu! ... Sletl turban s líce ...
Hledě v tvář tu, klel jsem svému zisku,
Znal jsem ji — já neměl bratra více! —

VI.

Kůň mi zůstal, pustin letoun smělý,
Jenž mne stokrát s vichrem v závod nesl;
Na stepi jak pštros když vzduchem střelí,
Tak přelétá mžikem širé kraje,
Hříva jeho jen si s větrem hraje.

Probůh ... kůň se v běhu chvěje ... klesl.
Hledím — v prsou tkví mu zrádná střela ...
Otče, z tvého luku vyletěla,
Střelu tu tys ve svém toulci míval!

Kůň se na mne mroucím okem díval,
Zachřípěl a hlava v písek klesla;
Hledím v poušť — i zbledly moje líce.
Jak na lodi plouti beze vesla? —
Širá poušť — já neměl koně více! —

VII.

Patř, to posel smrti kdesi s kůru
Sletěl v smutnou celu řeholníka?
Motýl bez zlata a bez lazuru,
Sotva z hedbávné dues rakve vstává
A již opět ve hrob dopadává;
Peruť černá co háv nebožtíka,

Na ní psán hněv boží[1]) — ten ho tíží,
Tak že peruť samu v ohni zžehá.
Tak i Arab, když ho osud šlehá,
Ze dne tiše ukryje se v chýži,
Když však pod čalounem noci sedí
A na samovraždnou dýku hledí,
Zoufale tu k nebes klenbě vzhlíží,
Maje v tváři bledost, v oku trýzně,
Patrno že ruce brání stíží,
Jež se chvěje jako z hladu, žízně.

VIII.

Chrám náš veleskvělý! Jeho valy
Rozčeřená vlna pěnou kropí;
Stojí na skále, kříž nade skály
Vznesl se co pták až v nebes stropy.
Při něm obrovské se pustin palmy
Outlými jen proutky býti zdají,
Šumem svým pějíce tiché žalmy,
Před ním čela svá v prach ukládají ....

Včera ale, zpomeň si, když hnali
Na náš klášter Arabové diví,
Jak se mnichů nářky rozléhaly;
Někteří sic boje byli chtiví,
Leč co značil mnichů odpor slabý?
Již se skvosty chrámu vydat měly,
Když jsem vzkřikl: „Buďtež Krista hodni!
Což se vzdáti máme jako baby? —
V černém šatě — s křížem — při pochodni
Posvětme se v smrti spasiteli!“

A již na Araby jsem se řítil,
S mečem v ruce klestil jsem vám dráhu,
Za mnou světel dlouhý šik v boj svítil,
Při tom zbožné žalmy vzhůru zněly.
Mečem sklál jsem nejednoho z vrahů,
Sklál jsem vůdce — však jste sami zřeli
Na náš zápas; pohlednuv mu v líce,
Zalkal jsem — já neměl otce více! —
Hrůze když jsem váhal uvěřiti,
V smrti pravil: „Kryl jsem tvář svou, synu,
Bys moh' v boji směle udeřiti.
Vraždou otce bys si zdvojil vinu;
Můžeš-li teď, mrtvých nevzpomínej,
Přilni k živým — ona — dokonala ...
Souzením-li — či ji dýka sklála? —
Nevím, netaž se, jen mne proklínej!“

IX.

Za králem teď truchlí pokolení;
Já pak sám poslední z králův synů
Jsem co královna včel po vymření —
Když dlí nad hrobem dcer v rozželení,
Touží sama po hrobovém stínu.
Slza má však paměť předků skvrní,
Mysl má kdys oslněná září,
Co květ vadnouc, v ohavnostech skrní.
V měsíci jsem zřel dnes bratra tváři,
Leč kdy oko podobnost v ní hledá,
Otce tvář se zjevila mi bledá,
Znova oko hlouběj do ní vniká,
Znova pátrá, nové sny zas křísí,
S tváří měsíce se tvář zas stýká —
Poznal jsem ji ... její jsou to rysy ...
Smutné upomínky vyrůstají,
Jako cipříš v šíř se rozkládají
A svým stínem duši ovládají!

X.

To můj život ... Nyní smrt se blíží,
Duše má je tajnon tuchou jata,
Věz, že ač jsem posvětil se kříži,
Na prsou mám amulet ze zlata[2]),
Jejž mi ona dala na rozchodě.
V něm jest průpověď, z koranu vzatá;
Neděs se — tať s křesťanstvím je ve shodě.
Praví prorok: „Duše věrných svatá;
Nechť co mušle, již nám moře dává,
Ránou lakomce když dokonává,
Vraha svého perlou obohatí!“
Věrných svých jsem zkusil zrády smělé ...
Mnichu, vidím hněvy na tvém čele,

[1]) Na křídlech některých motýlů, zvláště kobylek, nalezají se nečitelné znaky, lid pustin myslí, že jsou to litery arabské, zavírající nápis: „Hněv boží.“

[2]) Amulet je druh talismanův; utvořen je z drahých kovů a obyčejně v něm schován je verš z koránu.

Tedy urvi od srdce mi talisman!
S amuletem když se loučí musulman,
Poslední dech anděla pak slyší ...
Vezmi! — Co to za podivné vanutí,
Jako větru šum? — Slyšel jsem vzdechnutí!

XI.

Stín arabské děvy.

Smutnýs, že jsi slyšel vzdechy moje?
Zmizela jsem kdys co snové tiší,
Vrací se můj obraz plachý, bledý,
V chvíli, když máš zavřít oči svoje,
By se kochal s tebou naposledy.
Pomni, v brzku sen tě spoutá věčný
A ty zbavit chceš se verše koranu?
Tak chceš býti milence své vděčný!
Zpomeň na překrásné kraje Iranu,
Patř jen na mne, zde jsem tobě v blízku,
Či již neznáš více mojí tváře? ...
Pamatuj se na hon v žhoucím písku,
Na obrazy pustin plné záře.
Když zjev poutníka přivábí k sobě
A když zblíží se, v nic rozplyne se*):
V nich můj žije stín v nynější době,
Bledý tak, že sotva dostřehne se.

Na paprsku luny jsem to sletla,
Hleď jen, nezděsím tě tahy svými,
Bledost smrtelná tvář nehyzdí mi;
Chtějíc krásnou být — jsem v líce spletla
Žhoucí růže z čarovného kraje,
Chtějíc krásnou být — jsem oko, řasu
Rosou zvlažila, mých vůně vlasů
Vůně růží za krásného máje.

Pomni drahý, chvíle již se blíží,
Či se máme míjet věkověčně?
Zavrz černý kříž, ó prchni kříži,
Tam nás dělit bude nekonečně!
Bloudit půjdeme, dvé bludných stínů,
V bludné kraje, a tam v chladném klínu,
Hájů před vedrem naleznem skrýši,
Kde střed květův hrčí potok snivý,
Jasmínu kde květy všude dýší;
Jiné slunce líbá tamo nivy,
Jiný měsíc na luh stříbro leje,
Jako křišťál jsou tam vod prameny,
Černý cipříš, černé palem kmeny,
Vítr vůni vonných květů věje.

V ústraní-li tichém volno je ti,
Samotni v těch rájích budem dlíti,
Ni kůň Araba nás nedoletí,
Marně by se pachtil v kyprém písku.
Na perutích větru v lehkém trysku
Prohánět se budem v kraji divů,
Dál, vždy dál tak blaze budem žíti
Uniknuvše navždy lidstva vlivu.

Rozpomeň se, nezapuď své štěstí,
Rci jen slovo ... sen tvůj nedaleký ...
Mlčíš? chceš nás rozvést na vše věky?
Pomni, rozhodná to doba jesti,
Nikdy, nikdy nesejdem se více ....
Mlčíš! ...

Mnich.

Bože zmizela ... ó mnichu,
Nač těch slov pokorných! Nač tě svíce!
Jed vlej do svatého do kalichu,
Aneb vrať mi svatý verš z koranu!
Slyšels, jak jsme měli býti šťastni?
Slyšels? ...

Zpovědník.

Bratře, odevzdej se Pánu!
Sám se klameš; mysl, slova vlastní
Měl jsi za věštby své mrtvé děvy ...

XII.

Mnich.

Otče, zhřešil jsem ... Již boží hněvy
Cítím v srdci skroušeném a vroucím ...
Mnichu, kde můj kůň, kde kůň můj milý?
Abych letěl pouští za svobodou,
Nenechav ni stopy v písku žhoucím ...
Vody! byť i bratra krev snad s vodou!

*) Známy jsou čtenářstvu přeludy naskytující se v pustinách arabských karavanám.

Ach to prudké, prudké lovy byly;
Večer až zde chmura objeví se,
Již jsem ráno viděl nebem plouti.

Mnichu, když běh roků zastaví se,
Krátkým zdá se, kratším koně kroku.
A já přes pláň v divém hnal se skoku,
Nesměv sobě v chladu oddechnouti.

XIII.

Marně pnu své oči k nebi vzhůru,
Těžká smrť má ... z kostelního kůru
Pohřební zpěv doráží až ke mně;
Nad příkrovem černě přistrojeným
Řada mnichů stojí v černém smutku,
Za mne modlí se ... leč bez zármutku,
Modlitby jich chladné jako země.

Do stepi mne nesli v dalnou dáli,
Milo mříť, kde palma stíny hází.
Strom jsem viděl, jenž poutníku kynul
Listu chvěním, by si odpočinul;
Šel-li, na stromu se chvělo mlází[1]),
Cítilť strom — zde lidé jako skály!

XIV.

Chci, by pouští zvon mi zahlaholil.
Možno, že si Arab na komoni,
Polo zbuzen, než zas v spánek klesne,
Připomene, kdo mu krále skolil —
A mé jméno ze sna v kletbě hlesne! —

Boh. Janda.

Z „Jana Běleckého.“[2])

Národní pověst polská.

Pan Březan v pěkném okolí měl sídlo!
Hrad dvě ramena řeky otáčela;
Nad branou klášter, ve zdech mnichů bydlo,
Kaplička plechem bělostným se skvěla.
Nic nelišilo zámecké se křídlo
Od komnat zlatých, tam kde Bona dlela.
Dvůr královský Březanův přepych lehtá:
Co má král polský, může mít i šlechta.
Podlaha v mramor vlašským vzorem kryta,
Damašek rozpjat stěnami je všemi,
Z lamp alabastru hustá záře svitá,
Jak hračka dětí třpytné vodojemy
Tryskají vodu, která růží voní
A na zad deštěm brilantovým padá.
Dva trpaslíci na pokyn se kloní,
Z nich každý v očích už libůstku hádá
A nikdy nesmí ozvati se v slovu:
Bůh odňal mluvu retu otrokovu!

Pan Březan sezval hosti na besedy,
Při stole není rozeznat jej s těží:
Ve zlatém šatě — však je velmi bledý,
Na čele starost zamračeném leží.
Zda beseda jej hlučná upokojí?
Již týden šlechtu hostí, vínem pojí.
Dnes čelo zvyklé nemélo víc pýchy,
Už po desáté hřmělo „vivat“ hlasné,
Veselé šlechty zazvučely smíchy
A hlučným smíchem zněly síně jasné.
Hovorné víno zmohlo rozum tichý.
Hned buchne oheň — dost je jiskry jedné.
Pan Březan mluví. — Tu se šlechta zvedne.
„Na chvilku stište se již, bratří milí,
Mne chvíli slyšte — krátkými já slovy
Vám vyložím teď, kam můj záměr cílí,
A potom každý zdání své ať poví.

Mne šlechtic, slyšte! urazil vám podlý,
Ne snad pro přízeň šel jsem k svému králi.
Po dlouhých řečech soudcové se shodli,
Ne Seňavskému! mně však vinu dali!
Jej oko v oko před králem jsem shledal,

[1]) Tomáš Moor mluví v básni Lalla-Rookh o stromech, kterým se chvěje listí, když se člověk blíží.

[2]) Kusy přeložené od pana Otakara Mokrého vyňaty jsou s laskavým dovolením nakladatele pana dra. Ed. Grégra z výtečného sborníku „Světová poesie.“

Od krále nešel sok můj s prázdnou domů,
Král pochválil jej, odměnu dal k tomu —
Mne odbyl s prázdnem — ničeho mi nedal.
Kam Štěpán asi míří ve své pýše?
Snad chtěl by vládnout německé jak kníže?
Věž gotická však jesti naše říše,
Z tisíce sloupů skládá se a víže;
Ať jeden sloup jen posune se z místa,
Už celá stavba sesuje se, zvrátí.
A já se uhnu. Ať mne hrom zachvátí,
Věž sesuje se, rakev se mi chystá! —
Hej! Páni! Znáte Běleckého Jana,
V nevoli dříve hnil u Bisurmana,
Dnes v jedné řadě s pány chce být všemi,
Jak král údělný v darované zemi.
A když se sujou hradní stěny hromem,
On vzpírá domu místa rozpukaná,
Tak pokojně si mezi nimi žije,
Tak blaženě, — že nade jeho domem
Čáp každým jarem nové hnízdo vije.
Však dneska ptáka já vyplašim z hnízda,
To dýmem, křikem, jiskrou ve plameni —
Noc jasná, bratří! — nedaleká jízda!
Mám zprávu, že dnes Bělecký se žení.
Než navrátí se — boží pomoc máme —
Dům sbořime mu, sžehnem, zaoráme!"

Med, víno, žerty hosti rozehřály,
Tlum šlechty povstal bouřném ve potlesku.
Tam byl bys uzřel, v jakém čárném blesku
Se mihly v směsi aksamity řásné,
A zlaté pásy a župany jasné,
Brylanty skvělé na chocholích hrály.
Jak různé krásy zrak by zaslepily!
To sotva zřít, když v předpotopní lesy
Nového světa zbloudí vichrů běsy
A kmenů hlavy až ku zemi chýlí.
Kdy směsují se borů barvy různé,
Jak potok plynou listí, květy v směsi:
Tu jímá oko hrání barev luzné
A hluboký tě blaží šum i děsí.

Kasá se šlechta. Každý na svém koni,
Od hostitele koně mají pěší,
Most zdvihací už pod kopyty zvoní,
Přes cesty známé, poli šlechta spěší.
Zahřívá víno — pomsta pospěch plodí,
Již odešli. — — Ať bůh jich doprovodí!

Ve Březanech městečku, ve kostele
Se třpytí oltář, — sloupy plné hrobů,
Jimi se třesou varhan zvuky smělé.
Župany jasné plní chrámu kobu:
Tam pergamény stářím sprachnivělé
A vosk oblečen zlata ve ozdobu;
A oltář květem voskovým se skvící —
Koberec vzácný stelou služebníci.
Svatové vyšli ve malebném kroji,
Slib činil párek opětnými slovy.
S odkrytým hledím Jan Bělecký v zbroji
Jak husar oděn ve helm ocelový
Jak v bitvy vřavu přišel ku oltáři.
Na dívku hledí, zrak mu ohněm září.
Na mužných prsou, železo jež krylo,
Kytice chví se z růže, ze barvínku,
Od milé v milou daná upomínku,
Lístky se třesou — tak mu srdce bilo,
Tak dmula se mu prsa pod puklířem.
Opodál svati mladým za rytířem —
Dál husaři, ve půtkách bratří věrní.
Dál do kola se staví služebníci;
Zbroj probleskuje roucha prostou černí!
To pohled krásný, před nepřátel tlumem,
Když rozpnou křídla švarní sokolíci
A ohlušují jako ptáci šumem.
Však nevěsta, v jakém se skvěje kroji!
Šat její popsat s těží se mi zdaří.
Šat její snubní nesl barvu dvojí:
Blankytnou barvou jedna strana září,
Neb také mužova jest erbu pole,
A na hedbávném skví se na lazuru
Erb jeho: hvězda v luny třpytném kole,
Helm, nad nímž vlaje pštrosí péro vzhůru.
A druhý oddíl sukně šarlatový,
Tam dívčiny erb, tkaný ve šarlatě:
Ze stříbra třemen zlaté u podkovy.
Šat překrásný to! v čarovném tom šatě
Ó! jak je krásná! ve svém stydném rdění!
Je vidět slzy, vidět ručky chvění;
Postava celá chvějná, pohyblivá,
To ňádro pružné dechem odechvívá

Mladistvou růži zpola vychýlenou,
Tam kde se prsa v aksamitu klenou.

Proč je tak smutna? Hleď! V lazuře vody
Květ nahlíží do křišťálové tůně;
Ač slunce v mraku neskrývá se světu,
Květ sklání lístky, kryje se vln v lůně.
Snad lilje tuší bouři, nepohody?
Květ tuší — ona — měla tuchu květu.

Sbor svatebčanů spěchá za nevěstou,
Zahrála budba, střelby vystřelily,
Kozáci svítí pochodněmi cestou. —
Měsíční noc je světlá jak den bílý.
„Zastavte! Co to?“ volá svat a žasne.
„Kde dům tvůj? Jene! Tu přec vyšlapaná
Do domu cesta. Ha! Pro Krista Pána!
Zda dům tvůj zmizel, či mé oko hasne?
Nikoli! Vidím. Aj tu oří pluhy,
Již selské pluhy mez poslední oří!“
Když promluvil, přiběhl první, druhý,
Nevěří zrakům. Sám Jan stojí, slyší
A bledne. Náhle ven se z tlupy noří,
Ve tlupě byli všickni děsně tiší.

Jan zpět se vrátil, prudce jak blesk hromu,
Před ženou stanul, pomatený, bledý.
Na jeho šatech vidět krve sledy.
Vzkřik: „Anno! Anno! Vrať se, nemám domu!
Nepůjdu s tebou, hanba je mi strastna!
Chci nésti osud, však ne hanbu k tomu.
Již rodinné mne blaho neopojí.
Ó vrať se Anno! však ty budeš šťastna!
Já zalil bych se lzami v lásce tvojí.
Už nemám domu.“ Zachvěl se, spjal koně,
Jak vítr spěchal plání v divém honě.

Na zejtří ráno do hrobu se klopí
Kmet, poslední co stanul na sourati,
Bělecký zmizel — nikde po něm stopy,
A ženu jeho po smutku jest znáti.

Po takých ranách hruď jí žalem svadla,
Ze svatby sna jen pláč a prsten zbýval.
Na zejtří ráno, jak jen rosa spadla,
Skřivánek jeden, Jan kde domov míval,
Nad hrudy vzlétal v zaorané roli
A zpíval v písních hoře své a boly.

Seňavský, pán na Březanech, přistrojil velkolepý maškarní ples a pozval naň Annu a starého otce jejího. Také Jan poslal k ní posla s velikými dary a prosbou, aby přišla na ples. Vzdor maškarnímu veselí trápí pana Březana zlá předtucha. Posílá panoše ku vrátnému, však v tom

„Již zámek hoří; mostní věže planou.
Ó zrado! — Kde jste? Pomozte mi, bratři!
Zbraň, páže, podej! spěju ve závody!“

Již není čas. — Dav pohanů se valí
Odevšud, běží přes kamenné schody,
U prahů trupy zavalily sály,
Žár mocný strávil vystrojené hody.
Než, kdo to v čele sžehá vše a pálí,
Kdo tlupám pohan vévodí as v boji?
Kdo jejich vůdcem, bašou, atamanem?
To jinoch jakýs v musulmanském kroji,
Měl čelo skryté zlatým pod turbanem
A víru zlatým půlměsícem značil.
Všech v čele lítá, služebnictvo mijí,
Nikoho dosud skolit neuráčil,
Meč jeho v pochvě; — zraky jeho bijí.

Do sálu vpadl, ihned za ním v sledy
Na stěny zámku strašný vichr vanul,
Světla se chvěla, hasla, jenom bledý
Paprsek v lampách z alabastru planul.
Jak přízrak smrti před Tatarem stanul,
Odevzdav východ strážců mnohých péči,
Pan Březan, s mečem objevil se k seči.

Však nastoj! Tatar ihned meč svůj tasí.
Ó hrůza! meč ten viděn častokráte!
Kde kryje lazur email divné krásy,
Tam vymalován obraz panny svaté
A obraz kříže, a pod křížem dole

Erb jako měsíc, kdež plá ve půlkole,
Helm, hvězda, péro pštrosí ve chochole.
Zablesk' se šavle obraz posvěcený,
Pan Březan skles' na žulu v jeho kmitu,
Zasmál se Tatar. — Smíchem ve svém krytu
Vzbuzeno echo. — Byl to výkřik ženy.
Byla to maska sledovaná všemi,
Již zář brylantů velkých oslňuje.
Smích uslyšela, — jako ohromena,
V zachvění padla bez života k zemi. —
Hned Tatar příběh, padl na kolena,
Ji křísil, pásy těsné uvolňuje. —
Tvář jeho byla děsně pomatena, —
Ji v ruku pojal, přes chodby ji nesl.
Jak mrtvá v jeho náručí se jeví;
Růžový vínek s její hlavy klesl,
A vlas rozvátý, sladké vůně plný,
Tatara k nohám valil svoje vlny.
A strašně bledé byly líce děvy.
V zámecké kapli vzbudila se v žasu
A před ní postať, jak zjev dávných časů,
A strašno bylo kolem kaplí temnou,
Měsíčná záře na stěnách se chvěla.
„Tys to, můj milý? tys to tady se mnou?"
„Svůj závoj sejmi! prosíc pravím tobě,
Ať uvidím tě, rysy tvého čela!"

I sňal Bělecký turban muslinový,
Pohledla Anna — sklesla zase v mdlobě.

Zas po ní žití rozlily se sledy,
Za chvíli s těží probuzena znovy.
„Ó milý!" řekla, „jak jsi strašně bledý!"
„Ha bledý!" dí on dívném ve úsměchu.
„Ját zradil." — Umlk. Posledním však slovem,
Jež opáčeno třikrát v hlasném echu,
Klid svatý zrušen tichu ve hrobovém.
Zas rytíř mluvil: „Tak! tvář moje bledá!
Kraj celý v krvi —! Pohleď ku měsíci!
Hle! malba v okně malovaná ve skla;
Když blyskne slunce, anděl září líci,
Na skle roztáčí křídla stříbroleskla.
Však sklenný obraz ve měsíčné záři
Teď podobá se spíš strašidla larvě,
Temněji patří s nejistotou v tváři, —
Postava smutná v odumřelé barvě.

Jiný je člověk, když o štěstí snívá,
Však když v ty rysy vznešené a milé
Běd lampa svítí, tu táž líce bývá
Smutnější nežli cypřiš na mohyle.
Ó! drahá moje! nač ta všecka slova?
Pojď! povedeme život osamělý.
Pojď za vyhnancem, družka vyhnancova!
Na ňádrech tvých se skryje ve šediny
Má hlava, zrádou, zoufalostí sběli!"

„Můj otec! — Otec! On prokleje tebe!"
„A ty se lekáš?" — Co by značit měly
Otcovy kletby, přátel, domoviny?
Pojď v kraj daleký, tam ti vzejde nebe,
Tam najdeš síně, luka, háje vonné,
Tam lidé všickni přátelské mi plémě,
Tam vše — co všecko není v zemi oné?
Tam všecko, milá, krom — té drahé země."

To církev byla, modřínové stěny,
Již nachýleny, zhusta podepřeny;
V paprsku slunce plála střecha z plechu,
A slunce, hledíc oken tabulemi,
Barvilo zlatem chvějné záslon lemy.
Tu břízy, v pláči, zastínily střechu,
Kříž hleděl s hůry jejich přes vrchole;
U prahu žebrák modlil se vždy znova.
Objímal církev květný hřbitov v kole
A vesní hroby svitly ze hřbitova.

Daleko slyšet vesní zvon kostelní. —
Odevšad spěchá lid přes luhy, pole:
Byl právě svátek, byl to den nedělní;
Dnes pluh spočívá, zelená se role.

Dívčiny oltář přistrojily v květy,
A mládež, jež má vždy zpěv pohotově,
Zapěla, vyšel kněz sklíčený lety,
Hned stlumila se píseň zmírající,
Již stichla. — — Kněze slyšeti jen v slově

A bříza šumí, hledíc v okenici.
Jen časem ruka zvučným zvonem trhá
A časem knězi odpovědí kmeti,
Švitoří vrabec, s věže šíp se vrhá,
To vlaštovka se štítu v římsu letí. ...
Mše skončila se. — Aj po nízkém prahu
Poutníci jacís vešli do kostela —
Na tvář pad jeden — vtisk ret na podlahu,
Však druhý, smuten, nenachýlil čela.
Když plášť se odkryl, tu ozdoba skvělá
Zasvitla pod ním; tvář neplála v blahu.
Oba se báli sednout na lavici,
Při prahu stáli s poníženou lící.

Kněz mši ukončil, misál skvostný složil,
Teď boží slovo lidu všemu hlásí: —

„Ó! bratří! děti! toho jsem se dožil,
Já starý věkem, s prokvetlými vlasy?
Že, blahořečiv ještě v čas vám blízký,
Dnes žal pod střechu v božím nesu slově.
Tu kdysi sedal — ejhle lávka pustá,
Náš pán Bělecký, kdysi pán té vísky.
Kraj, víru zradil: Primas ve Krakově
Jej proklel, kletbu na má poslal ústa.
Dnes naposled mu platí vzpomínání,
Teď modlete se, já se modlit budu,
A nyní bratří, slyšte proklínání —!“

Zachvěl se stařec, plakal v těžkém trudu!
Žalostné „amen“ proletělo kobu,
Nechutné „amen“, zvukem sotva živé,
Pak rozneslo se chrámem lkání tklivé
Jak v den poslední z otevřených hrobů.
Než sotva vzhůru žalná vzletla slova,
Sotva že k bohu dokonala dráhu,
U prahu výtržnost a šramot znova.
Z poutníků jeden na kostelním prahu
Na kámen chladný beze smyslů klesá,
A druhý, bledý, strašlivě se třesa
Pokleká nad ním — mluví k němu tiše
A tvář ukrývá svého tovaříše.

Kněz od oltáře ku pomoci spěje.
Lid poutníka na hřbitov doprovází,
Kde chladný kámen mrtvá srdce kreje,
Do břbitovního kvítí už jej sází.

A stín jej pokryl svěží hrobních stromů,
Stín, kterýž temnem hrob kvetoucí halí;
Po hrobech chladné vánky šumně vlály.
Již starostlivý pastýř pomoc hledá,
Jej shlednuv, chví se: jakby bleskem hromu
Ta tvář jej tala, tvář neživá, bledá.
„Proklatec!“ vece, „pojďme chvatem domů!“

Ihned se věrné davy církve zvedly
I kněz vycházel za hromadou kmetů,
Ve vratech stanul, odvrátil se sbledlý
A řekl vážně: „Dobrý pán je světů,
Hlubší než moře, věčné, nedoměrné
Jak písek moře, milosrdí boží —!“

Z poutníků jeden spal na hrobů loži,
Tu se druhého spadly šaty černé,
Tvář odkryla se. — Pro bůh! dívčí líce!
To Anna! z úst ni nevydala slova.
Zda nemá citu — suchéť zřítelnice,
Tvář nepohnutá, jako mramorová
A oko svítí ve horečném palu.
Na čele ještě svadlé květy měla,
Na šatech zář se brylantová skvěla,
Ve vlasech jasné pásky ze korálů.

„Ó nejmilejší!“ vzkřikla, „ó můj drahý!
Jsme sami! zlý sen víčka tvoje tlačí,
Tys na mohyle usnul, v jejíž prahy,
Pod hroby vchází jen umrlí spáči.
Ty mlčíš? aspoň odpověz mi v pláči! —“
Naň hledíc náhle vzkřikla hrůzou jata,
A pak naň vonné nasypala kvítí:
„Nemáš svůj spánek v křižovatce sníti,
Já sama pobřbím tě ve místa svatá.“

To řkouc vytrhla křížek ze mohyly,
Hrob kope temný do drniny svěží,
Však stále slábne, stále chabnou síly
A tiše v smutku hodiny jí běží.
Již zlatil západ slunce paprsk žhavý,
Po hrobech břízy dlouhé stíny kladou,

A střemchy voní svěží zase vnadou,
Ševelí květné na mohylách trávy.

Než barvy stále temnější a temné,
Již listím břízy luny svit se dere,
Upřádá různé zjevy ze mhly jemné
A líce stříbří. — Již záslony šeré
Pokryly církev, hroby na hřbitově.

Již temno. — Anna samojedna v noci
Na dveře kostelní zas klepá nově:
Nešťastna, boha vzývá ku pomoci!
Postava její v měsíci se leskne,
Jak ze mhly obraz stříbrný a chvějný;
Slábnoucí rukou v pevná tluče vrata,
O hrob rozráží echo se jen teskné;

Již slábne, slábne tlukot beznadějný,
Již zmírá echo, — modlitba pak svatá
Tonoucí v bohu —, daleké jak zpěvy —
U prahu klesá již postava děvy,
Snad spáti bude spánek věčně stejný! —

A ticho budiž! Píseň ať se stiší,
Večerní ticho klidně snít ať nechá;
Z celého světa když splývají echa,
Zem skličující tišina se tvoří;
Však duch hluboko zadumaný slyší,
Jak v dáli kdesi hřmí pohřební zvony,
Zoufalství vzkříky, bujná, pustá vřava,
Smích zbloudilých a naříkání v hoři. —
Tu rozeznává všecky tyto tóny,
Kdo andělovým sluchem pozor dává —!

Otakar Mokrý.

Úryvky z básně „Ve Švýcařích."

Co uniknula jak vidina lesklá,
Umdlévám smutkem, duše pozasteskla,
A nevím, proč duch dlí mi ještě v těle,
Neletí za ní v nebes výše skvělé?
Neletí k nebi rozpjav smělá křídla,
Za svou milenkou, na andělská sídla.

Vodopád jeden v švýcarských hor srázi,
Kde Aar vod blankyt do hlubiny hází.
V závrati hlava zvolna dolů shlédá. —
Tu duhu vidíš, jež se v rokli zvedá?
Na mhly ze stříbra pozvolna se věsí,
Nic nebouří ji, nic ji nepoděsí;
Jen časem v úval zvědavě se nahne
Jehňátko bílé, v žírné sejde kraje,
Jde škubat růže, v lískoví si hraje;
Jen časem holub, jenž po vodě práhne,
Snad leskem peří pochlubit se chtěje,
Přeletí duhou, barvami se skvěje. —
Tam jsem ji uzřel a hned unešený,
Že z duhy vyšla, z vodopádu pěny,
Jsem počal věřit, věřím dosud v žasu —
Tak byla krásna ve slunečním jasu;
Tak byla plna andělského svitu,
Tak osvícena zrakem ze blankytu! —
Když zrak se snul od nohou ku vrkoči,
Jak zadívaly se v ni moje oči!
A za svým zrakem, aniž čeho tuše,
Jsem pustil srdce, se srdcem šla duše.
A tak se počal rychle román snouti,
Že jsem chtěl za ní přes vodopád plouti;
Neb lekal jsem se, že jak vidmo zrádné,
Než duše ve mně vybuzena vzkřikne,
Ve propast, v duhu, ve vodopád spadne,
A potopí se, uhasne mi — znikne!
Mně bylo jak těm, co se ve snu bojí,
Již miloval jsem, jižtě byla mojí! —
A poprvé tak zřel jsem její krásu,
Pod branou duhy v různobarvém jasu,
Milosti vánek čárný na mne vanul,
Sklopil jsem oči, když jsem před ní stanul.

Pojď drahá se mnou na koruny sněžné,
Pojď drahá se mnou ve sosnové háje,
Kde zvoní v úval bravu zvonce něžné,
Kde v barvách duhy mihotavé hraje

Panna*) a slunce pod sebou má zlaté;
Kde v mlze jelen přeletuje čilý,
Kde orlí křídlo chví se rozepjaté
A vrhá stíny na obláček bílý.
Tam drahá s tebou duch můj chvatem pílí.
A nevrátíme-li se z této stráně,
Že duchové nás vzali, mnít se bude,
A odnesli kams na nebeské báně,
Že hvězd tam jali řetězy jsme rudé
A uletěli s Plejad hromadami,
A jenom potok hluchý po nás zbude
A spadne dolů slzí kaskadami.

Ach! nejšťastnější sotva asi vědí,
Kde duch své křídlo na ramena skládá,
Kde jako labuť zadumaný sedí.
Ach! marně každý vyzvědavě hádá,
Jakouto chýži malou jsme tam měli.
A jaké růže nám do oken zřely
A kolik višní kolem nás tam kvetlo,
A slavíků co na višně se sletlo;
Jak tam slavíci, v noc měsíčnou dumnou,
Si naříkali se kaskadou šumnou;
A po lukách co bravu znělo tiše. —
Ach to mi duše neuhádne snící,
To nelze zjevit ani slovem říci! —
Ta luka, višně, ve úvalu chýše!
Duch strážný sdílel s námi rajská bydla,
Od skály k skále rozpínal svá křídla,
Slavíky, růže, nás i úval celý
Zakrýval křídlem strážný anděl skvělý.

Jest čas, kdy měsíc má se vynořiti,
Kdy všickni náhle slavíci se stiší
A žádný šelest v stinné větví skrýši
A tišej zřídla po trávnících dýší:
Jak by ta hvězda chtěla hovořiti,
O něčem tiše promluvit se světem,
S každým slavíkem, lístečkem a květem.
Jest chvíle ta, kdy ve stříbrných kruzích,
Diany prsten vzchází osvícený:
Slavíci všickni rozpějou se v luzích,
A všecko listí šumí na haluzích,
A všecka zřídla zvuk vyráží sklenný. —
Ó! v také chvíli — ach! — dvě srdce lkají.
A odpouští si, odpustit-li mají,
A zapomenou. — K čemu vzpomínání? —
Ve chvíli také se svou skromnou paní
Jsem sedával u prahu naší chaty,
O věcech mluvil, jež jsou lidstvu svaty.

Doliny, luka, hájů teskné šumy!
O neptejte se mne již nikdy na ni.
Jsouť slzy, jež mi navždy mluvit brání,
Když promluvím, upadám v těžké dumy:
Zas vidím jasné blankytné ty hledy,
Jak počínají mne tu litovati,
Zas vidím ústa — chtí mne celovati.
Mé rdí se líce, ač jsou věčně bledy,
A nevím, kam jít, kam zrak uschovati,
Kde slzy ukryt, kam jít do zátiší?
A stojím bledý, kreslím její rysy,
Neb jméno její v písku vlhkém píši,
Neb v růžích bloudím, pláču pod cyprysy:
Jak člověk, který skvost ztracený hledá,
Pozbaven smyslu s tichým pláčem sedá
Tam, kde se urny na mohylách bělí,
Mysle, že hrob mu něco o ní sdělí.

Pod mými okny fontán smutný stojí,
A věčně plíská žalostnými šumy,
A stromek jeden, kde se zpěvné tlumy
Slavíků tají; tam do chaty mojí
Diana zírá ve hvězd třpytném roji
A čelo moje oslňuje leskem.
Tak probouzí mne znaveného steskem
Ten strom, ten měsíc, ty fontánu dumy.
A vstávám bledý, oknem chaty zírám,
Naslouchám stenům, jež dolinou hlučí.
Vodojem plíská a slavíci zvučí —
O ní mi mluví — srdce otevírám
A za smrt rychlou prosím zoufanlivý,
A schnu a vadnu — ach a neumírám —
Z rána mne budí šum fontánu tklivý. —

Když v minulost zřím myšlénkami svými,
Nevím, jak její zjev si vymalovat?

*) Jungfrau, švýcarská hora.

Zda, když mne v spánku přišla pocelovat,
Jak holubičku s křídly rozpjatými?
Či, zděšena když prchala mi dívě?
Či, když ve knize číst jsme spolu měli
A oči její se mnou v písmě tkvěly,
Můj každý pohled střehla pozorlivě?
Zda, vesnickým když obklopena dvorem
Jak zakleta v pohádce kralovala?
Či, když usnula tiše pod javorem?
Zda, když běhala — když se ukrývala,
V měsíčním lesku, sněhobílá skorem?
Či, růžemi když Alp s večera vzplála?

Tam, odkud hvězdy na nebesa plují,
Tam odejdu až temných skal za hranu,
A na labutí vzhlednu karavanu,
Tam poletím, kam ony poletují!
Neb tu i tam za mořem, v kterou stranu
Se chýlí jenom mysl moje bědná,
Mně všude smutno — všude nuda jedna
A všude hruď mám žalem rozerványu.
Teď duch můj jednu myšlénku jen pěstí:
Kde najít místo k žalu posvěcené,
Kam žádný duch si cestu neproklestí
Na moje srdce choré, zkrvácené!
Místo, kam měsíc po hladině skelné,
Připluje ke mně — zlatem zašelestí,
A polehtá mi duši mou tak jemně,
Že vzbudí se, zateskní — vyjde ze mně.

Otakar Mokrý.

Otec morem schvácených v El-Arish.*)

(Zkráceno.)

Třikráte změnil tvář svou měsíc zlatý,
Co stany mé tu v písku rozepjaty.
Krmila žena malinké mi děcko —
Tři synové krom děcka a tři dcery
Se mnou tam byli; — dnes již mrtvo všecko.

Na poušť jsem přišel, v písku rozbil stany,
Velbloudi moji po tichu si sedli,
I děcko jak andílek malovaný
Krmilo ptáky a vrabčíci jedli
A skoro z rukou děcka drobty brali.
Potůček vidíš v údolí tam malý?
Má dcerka odtud vracela se právě,
Jak třtina prosta, s džbánečkem na hlavě.
Až k ohni přišla; vodou ze potoku
Se smějíc chtěla bratry postříkati.
Nejstarší s ohněm rozháraným v oku
Vstal, džbánek vody pojal chvatem v ruku
A řekl: „Bůh sám za vodu ti splatí,
Chci pít jak pes a shasit žízně muku!“
To praviv ohně žár si v ňádrech zalil,
A hned jak palma zlámaná se svalil.
Já přiběhl — jej spasit nemoh více,
Jej chtěly sestry v mrtvé líbat líce,
Tu vzkřik jsem: „Ať se nikdo neodváží!
Mrtvolu pojav, hodil jsem ji stráži,
By na železné máry si ji vzala
A na hřbitově moru zahrabala.
Když zašla noc ta s bolem beze slova,
Dní čtyřicet mi naznačeno znova.

V té ještě noci Hafne má, Amína,
Umřely, v loži ležíce při sobě,
A patř, tak tiše umřely mi obě,
Že, ač po smrti nejmladšího syna
Se oči moje do snu nezavřely,
Já neslyšel, jak obě odumřely.
I sama vlastní matka neslyšela,
Ač vím, že také v téže noci bděla.
Mé dcerky z rána zachvácené morem,

*) Mahomed Ali naznačil mezi dvěma svými řišemi na bludném písku hranici a přiměl pod trestem stětí volné beduiny, aby rozbíjeli na místě tom stany a žili několik dní pod dozorem stráže a lékaře. Jináče nebylo možno dostati se z Egypta do Syrie. Cestuje na velbloudu musil se Slovacki podrobiti tomu určení.

Obědvě siné jako ocel skorem,
Ze stanu vyvést strážníkům jsem kázal,
A odešly nám. — Žal mi srdce vázal. —
Ach moje dcerky, jež na panny zkvetly,
Zem svými vlasy před rodiči metly.

Vidíš to slunce v nebi zamodralém?
Vychází stále tam nad lesem z palem,
Za horu z písku schází za večera,
A nikdy chmura nehalí je šerá:
A mně se tehdy, já nevím proč, zdálo,
Že slunce zlatem více neháralo,
Že tak jak včera nesvítí dnes zase,
Ba upíru že spíše podobá se.
To modré nebe, před jehožto zraky
Se dála zhouba mých tří drahých dětí,
Zdá se, že v hrubé halilo se mraky,
Z výparů země, slunce ze purpuru;
Že nevěděl jsem, zda má prosba vzletí
Ku Pánu Bohu, jenž se zakryl v chmuru.
A dní tak deset ušlo, ač ne znáhla.
Jen čtyři z dětí, jež smrt nezasáhla.
Mé manželce se srdce ulehčilo
A děťátko, jež nejmenší všech bylo,
To žilo, kvítkem nechtělo usýchat;
Já sám naposled volněj počal dýchat,
Neb nevěřil jsem, že by, vzav si tré
Bůh mi chtěl odnít všecky děti mé.
Však peklo samo nesla chvíle jiná,
Kdy, patře na tvář nejmladšího syna,
Smrt spatřil jsem ... Já tak jej opatroval!
Na tváři první znak si pozahrával,
Neshled by nikdo, otec spozoroval!
On k prvnímu již podobným se stával,
K mrtvole mého nejstaršího syna.
Líc jasná v sinou, v rudou přešla siná,
Železná skvrna zabarvila skráně.
I zavolal jsem: „Smrť mi zuří v stanč!“
Pak v náruč pojav s nesmírnými trudy,
V step k velbloudům jsem nesl jeho údy,
Tam aby smrt jej zhryzla do ostatka,
Však aby na to nepatřila matka.

Na jeho skonání jsme z blízka zřeli,
Já, velbloudi jsme na kolenou dleli,
Já spínal ruce, otec bědující:
„Kéž neumřel! neb na svět nebyl přišel!“
A nad palmami s nelítostnou lící,
Když syn můj dokonával, měsíc vyšel
A hleděl naň. To nelze v mysli zatřít.
Jak sám ten měsíc mohl na to patřit?
Když skonal syn mých loktův ve ústisku,
Chtěl jsem jej spálit ihned na ohnisku:
Než sotva počal žár po šatu běžet,
Vytrh jsem syna, — stráž se proň hned staví —
A odnesli jej dva hrobaři tmaví.
A lépe mu, při bratrech bude ležet.
Od toho skonu bol můj neznal slova —
Dní čtyřicet mně vyměřeno znova.

Pod kruhem slunce jako skrváceným
Pod stanem zhoubou moru zachváceným,
Jsme žili, slova nemluvíce mnohá,
Smrť před samou jsme předstírali smrtí,
A myslili, že oklamem tím boha,
Že se ten balvan nákazy již sdrtí. —
Však navrátil se anděl umírání
A nalezl mne bez srdce a lkání;
Již nový žal mne počal znavovati
A již jsem mluvil: „ať bůh všecko schvátí!“
Já měl třetího syna k utrpení
Bez slzí víčka, srdce ze kamení,
Mně byla bolest jako chleba všední.
A před mým zrakem skonal syn můj střední,
Milován nejmíň v mém rodinném kole,
Nejméně lkáno jeho při mrtvole.
Však náhradu dal bůh mu vrchovatou,
Smrt daltě jemu tichou, ledovatou;
Bez mdloby umřel ani nezastonav,
Skostnatěl, v kámen proměnil se skonav;
A tak ukrutně vyhlížel v svém skonu
Jak by si nepřál marných našich stonů
A chtěl jen vetknout zjev svůj sinobledý
V necitné srdce, spoutat naše hledy,
Rodičům věčně zůstat na paměti
S tváří, jež volá: „věčně buďte kleti!“
A skonal. Mněl jsem — ó žalové pustí!
Že bůh-li na konec nám neodpustí,

Anděla smrti pošle ještě jednou,
Děcko mi vezme, pak mou ženu bědnou
A konečně že zavolá i na mne.
Má dci! ó pryč vy upomínky klamné!
Mne starost o ni netížila žádná.
Ach ona byla mladá, byla ladná,
Tak jará, když se sklonila k mé hlavě,
Ji ručkou liliovou ovinula!
Když z hedbáví si nasoukala nití
A kolem cedru probíhala v trávě:
Jak pracovitý pavouček se snula.
Patř, tento pás můj, jenž se v jiskrách svítí,
Utkala ona, a ty smutné oči,
Ty ona sluncem ze zlatých vrkočí
Tak zaslonila, že jsem patřil na ni
Jak na růži, slunečkem se slzami;
Ach ona byla domu mého paní!
Ona jak strážní andělové sami,
Nejmenší děcko v kolébce nám střehla,
Kde pláč slyšela, hned tam také vběhla,
Při našich bolech vždycky zalkala si
A naše slzy utírala vlasy.
Dní deset přešlo, deset nocí dlouhých,
Že mohla smrt na hvězdy odejíti.
Dní deset přešlo — deset nocí pouhých
Stačilo naděj ve mně roznítiti.
Po dětech pláčky nebylo víc lkáno
A napočtli jsme třicáté již ráno.
Na konec pozbyv paměti a moci
Já ulehl a v sen se zhroužil v noci.
A ve sně, v lehké ovinuty mraky,
Dvě dcerky mrtvé stanuly před zraky,
Přišly, za ruce držíce se obě,
A pozdravivše pokojem mě v hrobě,
Dál kráčely — jich zrak se svítil sníci —
Navštívit jiné po mém stanu spící.
Šly tiše, nízko schýlily se obě,
Kde spala matka, kde dřímalo robě;
Šly dál ... a nad mou nejmladší dívčinou
Svou ruku každá položila sinou.
Probuzen vzkřiknu, klnu děti svoje
Umrlé, volám: Hatfe, Hatfe moje!
Jak ptáček přišla po koberci tiše,
Své ručky položila kol mé šíje,
Já přesvědčil se, že má Hatfe žije,
Tlouc její srdce na svém srdci slyše.
Však již na zejtří hrom k nám opět mířil —
Dcerka!!! — — Než proč bych o žalu se šířil?
Smrt i to děcko krutou vzala mukou,
I tato dcerka umřela v mých rukou.
Ach! měl jsem tehdá nejstrašnější chvíli;
Když vražedná jí bolest nitro rvala,
Mne zachraň, otče, zachraň! ke mně lkala,
A měla v ten čas ústečka tak rudá
Jak růže, jež se ještě nerozvily,
Tak dokonala děvečka má chudá,
Že se mi srdce trhalo na čtvrti —
A pěkná byla, jako anděl ... v smrti.

Rukama prsa majíc obložena
Tři dni nehnutě seděla má žena.

Po dceři za pět dní — ó! hoře! hoře!
Již s večera počalo hučet moře,
Kruh slunce rudý zmizel za oblaky
A nebe zahalily černé mraky.
Z paměti nejde dosud noc ta bídná,
Temná, jen rudým hromobitím vidná.

A náhle — —. Proč ta smrt ve zrádné zlobě
Tak tiše vešla mi pod plachty stanu?
Ve blescích rána padala na ránu,
Když ve kolébce zaplakalo robě. —
A mnoho hrůzy bylo as v tom vzlyku,
Neb já i matka — v jednom okamžiku,
Jsme vrhli se, kde lkal červíček lichý. —
Ačkoliv děcka pláč byl velmi tichý,
Zněl pro nás přece hlasitými zvuky,
Tak rozervaný, plný také muky,
Tak z hluboka byl nitru děcka vzatý,
Tak rozumný byl, — a ach taký klatý,
Že přiběhli jsme ku dítěti oba,
A smyslů našich zmocnila se mdloba.
A smutku předtucha nás neklamala!
Nám choroba je tatáž odervala.
Šlo k mrtvolám si bratří poležeti,
Mé nejdražší a poslední z mých dětí.

Smrt vzala mi je černá, bez lítosti;
Již nevrátí se, již mi nevyroste
A nespatří již domu síně prosté,
Tam nevrátí se ... Ó má zoufalosti!

Ve stanu pustém sám jsem zůstal s ženou
A nastoj! Nežli by nás úžej spojil,
Bol, rozervav nám hrudí zuboženou,
Spíš jedem duši, srdce naše kojil,
Je nikdo jiný než bůh neočistí.
Žal podoben byl více k nenávisti
A stanul černý, velký mezi námi,
My odloučeni byli jsme a sami,
A na sebe ni slova nemluvili.
A jaká mluva mohla být v té chvíli
Mezi mnou, ženou v staně pustém, chudém —
Mezi mnou — otcem — a ní — mrtvých matkou. —
Vzcházelo slunce v lesku žhavorudém,
Za lesem z palem končilo pouť krátkou,
Stan planul v slunci jako od pochodní.
Tak nám na poušti den ubíhal po dni.
Ohromná tíseň denně na stan lehla,
Myš leda ve stan v světle luny vběhla,
Krom toho šelest žádný neslyšeti.
Tak dočkali jsme dní se čtyřiceti
A předstoupili jsme již před lékaře.
Hluboko hledli v smutné naše tváře,
I uzřel jsem, jak nám se podivili,
Neb shrbatěl jsem, vlas můj byl již bílý
A žena moje bídou dnů těch tknuta,
Jak jantar byla, nebo jak vosk žlutá;
Na hlavě měla z vlasů sivých věnec;
V cihlový jakýs, strašný ve ruměnec
Tvář oděla se, oči jí tak plály
Jak v slunci zrak těch, kteří ve tmách stáli.
Tu kázal lékař v prsa udeřiti,
Kde lišej první jevívá se morem.
Já, co jsem líbal všecky děti skorem
Zdráv byl jsem. S těží možno uvěřiti,
Z té karantany vyšel zdráv jsem zcela.
Však žena, jež se dětí nedotknula
Všech, v prsa ruku kladouc již se chvěla,
I zbledši, se vzlykem hned upadnula.
Na ruce vzal jsem mrtvolu své ženy,
Ve stan ji odnes, složil břímě na zem,
Jak mrtvý pad jsem k zemi prudkým rázem.
Dny pobytu mi znova vyměřeny. —

A tak jsem musel čtyřicet dní ztrávit,
Již lidé přišli trápení mne zbavit.
Ó! hořká volnost, již mi odchod dává!
Již přivykl jsem zřít na plátna tmavá.

Já dětí osm v takém uzřel hoři,
A denně patře, jak mi morem mřeli,
Tři měsíce tu vyčkal osiřelý!
Na cestu devět velbloudů se zvedlo,
Z nich osm ejhle! prázdné nese sedlo.
Krom boha žádná věc mi není drahá,
Tam je můj hřbitov — a tamtudy dráha! —

Otakar Mokrý.

Z „ARABA."

Již dávno tomu ... Byl jsem ještě mladý,
Za pštrosem hnán kdys na step osamělou,
Bystrého koně své jsem zbavil vlády;
On letěl, frkal, pěnou rozkypělou
Svou stříbřil uzdu, stříkal na udidla;
Pštros nemoh' k letu rozpnout peruť smělou
A kůň můj letěl, jakoby měl křídla.

V tom ejhle! ... jako smaragd nad topazy
Z těch písků zelená se noří sídla,
Ach! líbeznější ráje nad obrazy.

Tam pod palmou, na květném vody kraji,
Děvice stojí, královna oazy,
Kol ní jak mlha muselíny vlají.

Ze záslon tvář jí, jako měsíc z mraku
Na půl vyhlédá a na půl se tají
A paprsk štěstí v černém blýská zraku.

Jak šťastna je! Solima milovala!
Mně prchati však štěstí od přízraku,
Kůň můj se vzpíná, pádem dále cválá.

Dál, koni! Smiluje se tygr spíše.
Zoufalství Kaina ve nitru mém pálá.
Kůň rozuměl mi, nes' mne pod cypřiše.

Tam Solim spí, kde cypřiše stín kynul.
Dík tobě, koni! Hle jak dřímá tiše!
Tvář plna štěstí! — Solime, tys zhynul!

Ó dívko! brzy vracím se v ty strany,
Kde hořká slza tvá mé žaly shasí.
Ha! kde tvůj Solim, Solim milovaný,
Zdas ještě šťastnou pozemšťankou asi?"

— „Můj milý," vece, „v písku odpočívá,
A vichr pustin tělem jeho zmítá;
Leč sotva v nebi první hvězda svítá,
Ta duše jeho tělo opouštívá . . .
Ó nevíš, nevíš, jak mi blaze bývá!
Duch jeho v nebes blankytě se shlíží,
Pak splývá ke mně, ozývá se v duši,
Uhodne duše, kdy se ke mně blíží.
Když nic mé snění v noci nevyruší
A srdce tlukot, jež mi mocně bije,
Hlasnější stále — k utišení stíží: —
On znova při mně, znova ve mně žije.

To nejsou duše prchavé jen stvůry,
Jej vidím, cítím, jak je zasmušený,
Lehký, jak ze mhly utvořený, z chmury
A zlatou duhy barvou ozářený.
Hlas jeho vábný dlouhou, dlouhou chvíli
Jak šumí fontánu v duši mojí zvoní,
Když ret se jeho lehce k mému chýlí
Zdá se, že jasmín květy na mne roní.

Pak přiblíží se, krůpěj krve pije,
A lká a sténá v těžké zoufalosti,
Když krev má blyskne v něm, v něm nově žije
A proudí se v něm, krouží ve hojnosti:
Zřím s rozkoší tu, jak mé zřídlo zsýchá,
On prsa moje útlých dechů prostí,
Sám v rozkoši pak dechy mými dýchá;
Na chvíli srdce moje zastavuje,
A srdce moje počíná bít z ticha;
Z mého si oka jiskry vypůjčuje
A jeho oko hned tím ohněm pálí;
Pak šarlat jasný z mých si béře lící
A líce jeho skví se nad korály,
Rozkvétá celý jako květ se rdící.

A když on smuten viní osud, sebe,
Tu, jeho srdce uchvácena bitím,
Naslouchám, šťastna, jak na kraji nebe,
Že Solim ještě mojím žije žitím.

Za noci v květu krásy své a síly,
Jak tehda plane — v luzné štěstí chvíli —
Však, sotva první žhoucí pablesk rána
Ozáří nebes mlhy růžotkané,
Darmo jej kochá jeho milovaná;
On chví se, zraky klopí potrhané
A stále hasne, bledne, odchvívá se;
Jak měsíc z jitra, když tvář slunce zhlédne,
Za mhlu se ztrácí a pomalu bledne;
Tak ve mhly blankyt Solim rozplývá se."

Tak přece ještě přišla k štěstí svému?
Zničím je! Solim nevrátí se k tobě.
Já nalez' tělo, ucal hlavu jemu,
Již nevrátí se, v stepním zavřen hrobě.
Ve stín se děva více nezadívá,
Nadarmo večer pne své ruce k stínu,
Smrť měla míti v úpírově klínu,
Mnou zemřela však nyní — zoufanlivá . . .

Dál, můj velbloude, tak tu pusto kolem,
Což na světě už není šťastných lidí?
Neslyším zvuku v písku smutném, holém,
Jen nad tou skalou sup své lety řídí
A křídlem bije o černé své křídlo.
Mne šťastnějších již lidské nemá sídlo.

Otakar Mokrý.

Návštěva u Pyramid.

Pospíchal jsem z Kaira jak se rozednilo.*)
Nad palmovým sadem zlaté se mi krylo
Slunce mlhou bílou — rychle oslátko mi
Klusalo, až Kaira starého kde domy.
Loďka blízko břehu, vsednuv do ní — plynu.
Za Nilem je viděť travnou na rovinu;
S dvou stran bílé domky, ty jsou plny krásy;
Za domky ční lesů palmových dva pásy,
Mezi lesy prostor a tom na prostoře
Pyramidy — dále žluté písku moře
S nebem bledým — čistým jak kraj křištálový
Ptolemeův ... Duše na očích si hoví ...

Sedím, přes Nil nesen kvapícími vesly...
Blízké palmy již se nad pyramid vznesly
Čela hrdá — jsou mi pomníky teď skryty,
Les jen bludné slunka prostupují svity
S nebe slané, větve šumí nepokojné,
Předsíň pyramid to, v níž je sloupů hojně,
Jež prst boží zřídil při člověka díle ...
Tak tří hodin v snění pěkná ušla chvíle,
I víc, neb Nil hnul se v řečiště jen spoře.
Jezera jsem přeplul — na pískové moře
Oslátko až stouplo ... písku na návrší
Stály komnaty, jež líbým leskem srší,
Tváří obrácené do slunce - i do mě.
Na ně hleděl jsem — pak na sebe ... Jak skromně
Vypadal jsem při těch hrobkách! na oslíčku
V poušti, topící se v každém údolíčku.

— — Bílém na kamení
Pod košatým stromem sedě v zarmoucení
Přemýšlím, jak dále dá se šťastně jíti?
Co je dělat? Vida ... mravenci se svítí,
Stříbří u nohou mých. Totě v písku mela!
Vzal jsem stvoření to perlového těla,
Bavilo mé malé, zrníčko jak žita ...
A jich domek, jako šlépěj od kopyta,
Náspy obložený, budova v půl kolu.
Prohlédnul jsem si je — potom pustil dolů
Do rozbitých zbytků rakve, ty dva drobky;
Povstav, šel jsem přímo do Cheopsa hrobky.
A když jsem byl pískův projetých již v půli,
Vznesu čelo — hory nade mnou se pnuly,
Očima jsem nemoh' nadívať se dosti
Na hrobky, jež vznesly se až do výsosti.
Ohromností dojat, sklopil jsem své oči ...
Hrobky otevřené kolkolem se točí,
V nich i ten prach mrtvých dávno povymíral.
Sfinx, ten černolící, z žluta písku zíral.
Strašně divoko je při hrobové síni!

V ten čas vyskytli se sprahlí Beduíni,
V bílých jsouce pláštích, jako hrobní supi;
Přepadly mě černých satanášův tlupy,
S křikem vedly v hroby, kde klid věčně trůní,
Pochodně jim plály bledě na výsluní.

V pyramid než stinnou ulici jsem vkročil,
Oblátek jsem zvedl, jejž jsem právě zočil,
Dříve živil králův lidi v této zemi
A se pomníkem stal prvním mezi všemi;
Podobou týž, jenže přijal vosku bělost,
A dnes — moudré hlavy různě — zkamenělost.
Výstrahou mi bylo přerušené snění
Křemele, že smrt mně strojí od kamení,
Arabi mě v hrobkách těsněj uzavřeli,
Po pískovci všichni v pádné pěsti měli —
Zlobě této ujíť, v tom mi přáno zdaru,
Křemen památný jsem koupil za pět parů.
I šel s Araby jsem do pyramid nitra,
Otvor hledaje — byl na protějšku jitra.
Před otvorem, jako pahoreček štěrku,

*) Bylo to 2. listopadu 1836.

Pyramidu malou, Cheopsovu dcerku,
Shledáš, rozloženou u pokory vděku
Při otcovské hrobce, hrobku dávných věků.
Slzy měl jsem v očích ...

... V pyramidy stěnách
Otvor, kudy ve hrob vcházíš po kolenách.
Arab o pochodni vlízal. Svrastiv čelo
Poručil jsem stepi synům duši, tělo.
Dva mě táhli z předu, dlaně vzali v kleště;
Třetí rakem leza svítil, čtvrtý ještě
Postrkoval mne — tak v síň mne vedli
temnou —
Kluzkou dérou vzhůru prolézali se mnou
Bez schodů a stupňů — hlavu vznesa k výši,
V komnatě, jsem shledal, králově že dýši.
Leza chodbou úlu rakevního dále
Octnul jsem se v síni, kde je tělo krále.
Pochodní lesk letmo po stěnách se honil,
A kov rakve prázdný ruky ranou zvonil
Jak věc dutá ...

Z granitové stěny
Šel jsem jako ve snách, světlem překvapený,
Zeleností palem, pískem jako zlato —
Vzdychl jsem si z hloubi srdce ... pro
nic ... na to
Obrátiv se, černých počal jsem se ptáti,
Na štít pyramidy kudy lze se bráti?
Ukázali na břch v levo rozložený,
Jenž se tměl a světlil proměnami stěny.
Přeměřiv — a poutník nezanedbá toho —
Jak je který velký a jak stupňů mnoho,
Viděl jsem, jak hrobky pod nohou se ruší;
Arabům jsem oddal tělo — Bohu duši.

Dva jen Beduíni se mnou vylézali,
Vzhůru skákali a k zemi přisedali,
Ruku dávajíce ... a tak dlouho šel jsem;
Kámen brzy za stůl, brzy za sloup měl jsem.
Tři, jež z důli sotva měl bys za skulinky,
Byly jak tři síně na tři odpočinky.
V závrati jsem nedbal, kde se noha mate —
Tak jsem prvně vkročil v pyramidy svaté.

S křídly bílými jak andělé dva tmaví,
Na pomníka rozích Arabi se staví;
A já na temeni ... Chtěl jsem stíhat okem
Čtyry stěny v letu srázným dolů tokem,
Obezřít je nelze — k tomu prospělo by
Sluncem být a patřit na královské hroby.
Průvod můj stál ticho — za ním v zrcadlení
Pnul se blankyt — a já seděl v pohlížení
Na nebe a črty vůkol všelijaké.
Ticho — hodinky je slyšet, srdce také ...
Čas i život. — V blankyt zřel jsem rozepiatý:
Svět se jevil, jak byl stvořen — kulovatý.
Kairo tam ... Nil ... louky ... palmy lu-
penaté ...
Blížej — poušť ... a písku osvětlení zlaté ..
Tam — tři fíky s chládkem, pod tím jedním
fíkem
V stínu oslíček můj s mužem převodníkem.
Hledě k nim jsem dumal o tom mraveni-
sku ...
Blížeji je údol žlutavého písku
Vichrem zvráskovaný — Sfinx i stavby
hrobné —
Zemi viděť ... všecko viděť, ale drobné ..

Jiný výhled v pravo, jiná byla scena:
Proti Cheopsovi pomník pro Cefrena,
Takže mohl orel rovně po blankytu
Plouti od jednoho ku druhému štítu.
Tvoří pyramid těch dvé důl přehluboký;
Západního slunce červenavé toky
Ohnivé jak vlny valily se tady
Dolů přes pyramid rozložené řady.

Ale větší ještě výhled strany jiné:
Poušť — tam v rudé záři velké slunce
plyne,
K západu se kloníc ...

I byl větší ještě
Výhled — v mysli — věkem, letěla jak
deště
Po žulových stěnách, na požárův lesky,
Na ohromných dějův padající blesky ...

Jan Nečas.

Zikmund hrabě Krasiński

narodil se dne 19. února 1812 v Paříži, kde meškal tehdy otec jeho Vincenc, generál vojska sasko-polského. V třetím roce věku svého dostal se do Varšavy a vychován tu ve skvělém domě otcovském všestranně a výtečně. V polské literatuře měl za učitele Josefa Kořeňovského, již tehdy známého spisovatele a později vedle Kraševského nejlepšího polského románopisce. Vedle toho dostávalo se chlapci mnohostranného duchového povzbuzení: nejčelnější spisovatelé kongresovky byli domácími přátely Krasińského, jako Němcevič, Voronič, tehdejší aristarch klassicismu prof. Ludvík Osiński, generál Moravski, Brodziński, jehož nazývali Janem Křtitelem Mickěvičovým, Lelevel, slovníkář Linde, mladší básníci Odyněc a Gašyński, komik Ziołkovski atd. Ve schůzích kruhu tohoto zračily se živě tehdejší tuhé půtky mezi romantismem, od Mickěviče do polského písemnictva zaváděným a mezi francouzským klassicismem.

Tak probudilo se v jinochu záhy bažení po slávě spisovatelské. Již v 14. roce sepsal po vzoru Waltera Scotta dva historické romány, které také tiskem vyšly. Roku 1828 vstoupil Krasiński do Varšavského lycea, které tehdy pod obezřelým vedením Lindovým utěšeně zkvétalo. Vynikal hlavně v dějepise, v literaturách a dřevních jazycích. Odtud šel na universitu studovat práva. Za nedlouho získal si mezi kollegy mnoho přátel; však náhle vytrhla jej nemilá příhoda z příjemných těchto poměrů; vydal se na cestu do Švýcar. Odtud podíval se do Italie a zabýval se v prázdných chvílích literárními studiemi. Tehdy napsal do Revue encyclopédique pěkný článek o polské literatuře a dokončil v Genevě pověst Zaviša Černý, která se na cestě do Varšavy ztratila.

V Genevě seznámil se náhodou s Mickěvičem. Sešli se v hostinci. Krasiński posadil se za klavír a hrál své oblíbené „Poslední myšlénky Vebrovy," když neznámý mu Mickěvič do pokoje vstoupil a s velkou zálibou naslouchati se jal. Melancholická, polské povaze tak lahodící melodije tohoto kusu zavdala příčinu k jich známosti, která se brzo v srdečné přátelství proměnila.

Rok 1830 a porážky krajanův zranily tím více citůplné a vlastenecké srdce básníkovo, ješto otec jeho již od velikého procesu pro velezrádu neoblíbený, kde skoro sám jediný pro odsouzení obžalovaných hlasoval, rozhodně na stranu protivníkův přestoupil. Útlý jeho organismus neodolal ranám takovým. Krasiński rozstonal se těžkou nemocí nervovou, z níž se nikdy více úplně nezotavil. Roku 1832 přišel z rozkazu ruské vlády do Varšavy a do Petrohradu, kde ho vzdor tělesnému utrpení celou zimu drželi. Ocitnul se v nebezpečí, že ztratí zrak; bolestné toho upomínky uložil později srdceryvým způsobem v líčení slepoty Orciovy v „Nebožské komédii." Na zvláštní přímluvu císařského tělesného lékaře dostal K. konečně dovolení, aby cestoval za hranici i vydal se na vodní léčení do Gräfenberka. Zotaviv se přišel odtud roku 1833 na zimu do Vídně a dal odtud sepsanou dříve pověst „Agaj Han" v Břetislavě vytisknouti. Byl to nedokonalý plod zimničně rozechvělé obraznosti, jehož uveřejnění básník později nejednou litoval.

Ve Vídni dokonal K. jedno z nejznamenitějších děl svých, dramatickou báseň „Nebožská komédie.“ Báseň tato tvoří druhou část trilogie; první část je prý v rukopise, třetí část zůstala nedokončena. Uveřejněná roku 1835 „Nebožská komédie“ představuje zápas mezi starým pořádkem a mezi převratnými záměry v oboru náboženském, politickém a společenském. Vyšla beze jména a jenom několik přátel znalo spisovatele. Také na žádném z pozdějších spisů nejmenoval se nikdy, „odříkaje se dobrovolně slávy, pokud bude jméno otcovo v kletbě.“

Roku 1836 ztrávil v Římě, kde se s třetím čelným básníkem polským, Juliem Slovackým, spřátelil. Tu dobu nalezal se Krasińského „Iridion“ v Paříži v tisku. Ani Mickěviče ani Slovackého neponukl Řím k básnickému tvoření. Jenom Krasińského dojaly zříceniny někdejší hrdé metropoly hluboce a city tyto uložil v dramatické básni Iridionu.

Krasińského Iridion je dramatická allegorie, přetrhovaná často lyrickými výlevy, opatřená skvělým předslovem a podobným doslovem. Jest plod krátkého pobytí básníkova v Římě roku 1836. Pohled na věkovité město probudil v prsou jeho tužbu, aby vylíčil zápas různých světů a živlů při pádu Říma. Krasiński klade děj dramatické básně do třetího století po Kristově narození, do doby úmoru římské říše, kdy všecky společenské svazky úplně se rozpoutaly, kdy bezživotné pohanstvo, beztvárné ještě křesťanstvo a překypující barbarstvo valem na sebe vrazily. Byla to doba posledních radovánek císařů skrze pretoriany vznášených a svrhovaných, a z temných katakomb, útočiště prvních křesťanů, měl vzejíti nový život. Krasiński rozhrnuje obraz úpadu, národní a duchovní spustlosti bývalého Říma a mestných pokusů podmaněného Řecka proti svému hluboko kleslému veliteli. Řím byl vysílen duchem i tělem, duch a síla měly se sloučiti, aby Řím podvrátily. To znázorňuje K. velmi pěkně manželským svazkem Řeka Amfilocha s Germankou Krimhildou, kterou si z hor skandinavských přivedl. Iridion a Elsinoa jsou děti manželstva tohoto a spatřují na římské zemi světlo světa. Jako představitel tří po sobě jdoucích dob, klassicismu, barbarstva a křesťanstva má hrdina dramatu trojí jméno: Iridion-Sigurd-Jeroným. Iridion má přemoci Řím. V době kdy potomci Scipionů, Kassiů, Mariů a Syll jako gladiatoři dívavosti lidu se vydávají, nemohlo býti dílo zničení příliš těžká potomkovi Řeka a Germanky. Iridion jeví se křesťanem, vystrojeným řeckou lstí, dědictvím po matce. K dílu zničení má pomáhati Heliogabal, vládce římský, střeštěné dítě blázna Karakally, sváděn jsa sestrou Iridiona, Elsinoou, která se molochu smyslnosti obětuje, aby pomstila hanbu otcův a skončila utrpení tolika národův.

Roku 1838 odebral se Krasiński na nějaký čas do Varšavy, kterou však brzo opustiti musil, poněvadž zdraví jeho v nevlídném severním podnebí se pohoršilo. Vydal se opět do Italie a meškal tam do roku 1843. V této době rozvil se v plný květ poetický jeho talent.

Nejprvé vyšla báseň „Předsvit“, v níž velebí pravou mravnost, bolest a samovolné mučenictví jako pravou cestu k obrodu Polska. Ostatně vytýkají Předsvitu mlhavost a éterickou nepostihlost obrazův, které již v Nebožské komédii a v Iridionu jako výraz překypujícího lyrismu vystupují a drobnomalbě

překážejí. Však i v pozdějších básních, které právě nejpečlivějším vyvedením jednotlivostí vynikají, převládá všude jakýsi elegický tón — jakási snaha po nedostihlých ideálech, cit více k rozjímání, než k činu pobuzující, moudrost jiného, nezemského světa.

V lednu 1843 zasnoubil se Krasiński v Římě s hraběnkou Eliškou Branickou, kterou před lety v Petrohradě byl poznal. S manželkou navštívil domov na delší dobu. Zůstal dvě léta v Polsku, přebývaje v letě na svých statcích, v zimě ve Varšavě. V září 1844 narodil se mu první syn Vladislav. Ale že se nervová jeho choroba pod nebem severním čím dál tím více horšila, šel básník náš do Nizzy, kde se za nedlouho zotavil. Tu básnil nejvýtečnější svůj plod „Tři žalmy“, víry, naděje a lásky, v nichž vyjádřil nejsmělejší sny o budoucnosti trpící vlasti. Žalmy tyto vzbudily posudky nejrůznější a sobě nejodpornější.

Z Nizzy přestěhoval se Krasiński leta 1847 do Říma a stal se tu horlivým plnitelem všech církevních předpisův. Chystal se utvořiti pro papeže Pia IX. legii, kdežto Mickěvič, té doby také v Římě meškající, sváděný svým messianismem, v italských událostech počátek strašného socialního převratu spatřoval a proto podobně polskou legii k opačnému účelu verboval. Po roce 1848. pobýval Krasiński v Heidelberce, v Paříži, v mořských lázních, v Badenu a v Berně. Když tu těžce onemocněl, dostal od ruské vlády rozkaz, aby se bez meškání domů navrátil. Učinil to s nebezpečím života a strávil zimu 1849—1850 ve Varšavě, kde se k nervové jeho chorobě nebezpečná oční nemoc přidala a ho donutila, stěhovati se opět do ciziny. Ve Varšavě studoval horlivě životopis sv. Terézy a unesl se jím měrou svrchovanou. Počal báseň o sv. Terézii, dokončil však jenom zlomek „Glosa sv. Terézie“, tak bohatý skutečným nadšením, vznešenými myšlénkami a velkolepými obrazy, že jej mnozí za nejlepší dílo Krasińského pokládají.

Od roku 1851 zdržoval se básník náš buď v Italii, buď v Němcích. Rok 1856 přinesl mu radostné překvapení: milovaný otec jeho stal se polským náměstníkem a získal si v tomto úřadě úctu a lásku svých rodákův. Následujícího roku pozbyl velkou část jmění svého a brzo potom stihla ho rána mnohem krutší: zemřela mu nejmladší dcera Eliška. Prsná choroba stala se povážlivou. Ani pobyt v Plombiéru, ani lázně v Enži nepřinesly úlevy. Lékaři radili cestu do Alžírska. Nicméně zůstal v Paříži. Zde došla ho zpráva o smrti otcově. Rána tato zbavila ho posledních sil. Zemřel dne 14. února 1859 v náručí knížete Jiřího Lebominského v 47. roce věku svého.

Střízlivý soud vynesl nad Krasińským dr. J. Blumenstok v rakouském sborníku „Die Dioskuren“ v tato slova:

Krasiński nevládne ani poetickou formou, chladně vyměřeným a jistým letem myšlenek Mickěviče, ani překypující, často Šekspíra připomínající bohatostí fantasie Slovackého, na dílech jeho spočívá zvláštní pablesk přeobrazenosti. Vynikal přísnou věrou a tak se dálo, že duch jeho nejvíce v obory náboženského, nemnohým srozumitelného mysticismu zabíhal. Krasiński, jenž v útlém mládí vlast svou opustiti musil, měl za to, že je povinen splatiti národu dluh vřele milovaného otce svého i básnil krví srdce svého, trápen jsa

tělesnými neduhy a stíhán jsa rodinným neštěstím. „Bezejmený básník“ obětoval za živa slávu svou, aby otce svého tím platněji očistil. Spisy jeho proniká elegický bol řídké síly, abstraktní snaha po nedostihlých ideálech, verše jeho ozývají se hudebním ladem, lesknou se nádherným koloritem malebných obrazů, však vznášejí se, málo které vyjímaje, ve světě od skutečnosti vzdáleném; nazvali bychom Krasińského básníkem a mystikem po výtce transscendentním. V žalmech svých, které jsou vrcholem lyrických výlevů, předvídal rok dříve selské vzbouření (1846) v Haliči. Tato okolnost zjednala také jiným jeho předpovědem víru, a poněvadž proslavoval ve svých skladbách myšlénku mučenictva beze všeho boje, odpor toliko mravní, povinen bude budoucí dějepisec považovati mystické básně Krasińského za neposlední příčinu ruchu roku 1861 v Polsce nastalého, odporu trpného, na modlitbách a zpěvích spočívajícího. Nikdo jiný než domorodec nedovede postihnouti dosah a mocný vliv lyrické poezije Mickěviče, Slovackého, Krasińského na mysl Polákův a na všecko jich počínání; Poláci jsou pod svrchovanou vládou národní poezije. V 19. století měli, dí duchaplný jeden spisovatel, dva národové vychování výhradně poetické, Poláci a Řekové.

Nebožské komédie

část prvá.

Hvězdy kolem tvé hlavy — pod tvýma nohama vlny moře — na vlnách moře duha před tebou spěchá a rozptyluje mlhu — co uzříš, jest tvým — břehy, města i lidé patří tobě — nebesa tvými jsou, slávě tvé jak by již nic rovno nebylo.

Ty hraješ cizím uším nepojaté rozkoše. Splétáš srdce a rozdvojuješ jako vínek pohrou prstů svých — slzy vynucuješ — sušíš je úsměchem, a na novo úsměch zaháníš na chvilku se rtů — na chvil několik — časem na věky. — Ale sám co cítíš? — ale sám co tvoříš? — co myslíš? — Z tebe plyne zdroj krásy, ale ty sám nejsi krásou. — Běda ti — běda! — Dítě, co pláče na klíně chůvy své — květ polní, co neví o vůni své, více než ty má před Pánem zásluhy.

Odkud že jsi povstal, pomíjející stíne, jenž dáváš o světle znáti a světla neznáš, neviděl jsi, nespatříš! Kdo stvořil tebe v hněvu svém nebo v ironii? — Kdo ti dal to žití ničemné, tak klamné, že schopen jsi v okamžiku tváříti se andělem, než zabředneš v bláto, než jako had půjdeš plaziti se a hynouti kalem? — Tobě a ženě stejný jest počátek!

Ale i ty trpíš, leč tvoje bolest nic nevykoná, k ničemu se neodhodlá. Posledního bídáka sten spočten jest mezi tóny harf nebeských — tvoje zoufání a vzdechy spadávají dolů, a satan je sbírá, přidávaje v radosti k svým klamům a šalbám a Pán je jednou zapře, jako ony zapřely Pána.

Ne proto žaluju na tebe, Poesie, matko krásy a vykoupení. — Ten toliko nešťasten, kdo na světech počatých, na světech majících zhynouti, musí vzpomínati

na tebe aneb tě tušiti — neboť jenom ty hubíš, kteří se posvětili tobě, kteří se stali živými ohlasy slávy tvé.

Požehnaný ten, v němž spočinula's jako bůh spočinul na světě, neviděný, neslyšený, v každičké části jeho slavný, veliký, Pán, před kterým poklekají tvorové, volajíce: — On zde jest! — Takový tě bude nositi jako hvězdu na čele svém a neodloučí se od lásky tvé propastí slova. On bude milovati lidstvo a vystoupí jako muž uprostřed bratří svých. A kdo tě nedochová, kdo záhy zradiv tě vydá k marnivé jen rozkoši lidem, tomu posypeš hlavu hrstkou květů a odvrátíš se, a on uvadlými baví se a věnec splétá sobě z nich po celé žití hrobový.

Jeho a ženy stejný jest počátek!

Anděl strážce.

Pokoj lidem dobré vůle — požehnaný uprostřed stvoření, kdo má srdce — ten ještě vykoupen býti může. — Žena dobrá a skromná zjev se pro něho a dítě nechť se narodí v domě vašem. (Přeletuje.)

Chór zlých duchů.

Vzhůru, vzhůru! vidiny, letíte k němu! — Ty napřed, ty v čele, stíne kuběny umrlé včera, osvěžený mlhou a oděný v květy, dívko, milenko poety, ty napřed!

Vzhůru i ty slávo, starý orle, vyhnaný z pekla, stržený s bidla, na něž tě byl střelec zavěsil v jeseni — vznes se a rozestři křídla, veliká, zbělená od slunce, nad hlavou poety!

Z komnat našich vyjdiž sprachnivělý obraze Edenu, dílo Belzebubovo — průtrž zalepíme a natřeme pokostem — a potom plátno čarodějné, sbal se v chmuru a leť k básníkovi, rychle rozprostři se okolo něho, opásej ho skalami i vodstvem, nocí i dnem na vzájem. — Matko přírodo, obejmi básníka!

Ves. — Kostel. — Nad kostelem se vznáší anděl strážný.

Jestli dostojíš přísaze na věky, budeš bratrem mým před obličejem Otce nebeského. (Zmizí.)

Vnitřek chrámu. — Svědkové. — Hromnice na oltáři.

Kněz (konaje svatební obřady):

Buďte pamětlivi slibu svého.

Mladí manželé vstávají. — Muž (tiskne ruku ženě a odevzdává ji příbuznému. Všichni vyjdou. On sám zůstane v chrámě):

Vešel jsem v úvazek pozemský; neboť jsem nalezl tu, o níž jsem snil — kletba mé hlavě, jestliže ji kdy přestanu milovati.

Komnata, plná osob. — Ples. — Hudba. — Svíce. — Květiny. — Nevěsta tancuje valčík a po několika kolech stane a náhodou setkavši se v tlumě s mužem svým, hlavu opírá na jeho rameni.

Ženich.

Jak krásná jsi v unylosti své — v neladě květy i perly na vlasech tvých — planeš studem a unavením — ó věčné, věčně budeš písní mou!

Nevěsta.

Budu věrnou ženou tobě, jak matka pravila, jakž i mé srdce mluví. Ale tolik lidí zde — tak horko a hlučno.

Ženich.

Jdi tančit ještě a já tu postojím a budu patřiti na tebe, jako jsem nejednou v mysli své hleděl na poletující anděly.

Nevěsta.

Půjdu, přeješ-li si toho, avšak skorem již sil se mi nedostává.

Ženich.

Prosím tě, má nejdražší!

(Tanec a hudba.)

Pošmurná noc. — Zlý duch (v postavě dívky, vznášeje se):

Nedávno ještě tomu, co chodila jsem po zemi touto dobou — nyní ženou mě ďáblové a kážou mi svatou se tvářiti.

(Letí přes zahradu.)

Květy, odtrhněte se a leťte do mých vlasů!

(Letí přes hřbitov.)

Svěžesť a vděky dívek umrlých, rozptýlené ve vzduchu, plynoucí nad mohylami, splyňte na líce mé!

Tuto černovláska — v prach se rozpadává — stíny kadeří jejích utkvěte mi nad čelem. Pod tím kamenem zhaslých dvé očí blankytných — ke mně, ke mně oheň, co háral v nich! — Za těmi mřížemi sto hromnic plane — kněžna dnes pochována. — Roucho atlasové, bílé jako mléko, odluč se od ní — mřížemi letí roucho ke mně, třepetajíc se jako pták — jen rychle, rychle!

Ložnice. — Noční lampa hoří na stole a bledě osvěcuje muže, spícího po boku ženy své.

Muž (ze sna):

Odkud přicházíš, nevídaná, neslyšená ode dávna — jako voda plyne, tak plynou kroky tvoje, dvě bílé vlny — klid věhlasu na skráních tvých — všecko, o čem jsem blouznil i co miloval, sešlo se v tobě. (Probudí se).

Kdež jsem! — ha — u ženy své — to je moje žena! —

(Patří na ni.)

Myslil jsem, že ty jsi snem mým, avšak po dlouhém ustání vrátil se onen a různý je tebe. Ty dobrá jsi i milá, leč tam ta — Bože co vidím — to v pravdě!

Dívka.

Zradil jsi mne. (Zmizí.)

Muž.

Prokleta buď ta chvíle, v níž pojal jsem ženu, v níž opustil jsem milenku let mladých, myšlénku mysli mé, duši duše mé! —

Žena (probudivší se).

Co se stalo? — Je už den anebo již kočár zajel? Však musíme dnes spěchati po různých jednáních.

Muž.

Noc hluchá — spi — spi hluboko.

Žena.

Snad jsi náhle ochuravěl, můj drahý — vstanu a podám ti aetheru?

Muž.

Zasni.

Žena.

Pověz mi, drahý, co je ti, neboť hlas tvůj není obyčejný a horečka polila ti líce.

Muž (vstávaje.)

Čerstvého vzduchu mi třeba — zůstaň tu — pro bůh, nechoď za mnou — nevstávej, pravím ti ještě jednou. (Odejde).

Zahrada při světle měsíce. — Za parkanem kostel.

Muž.

Ode dne slibu svého spal jsem snem zmrtvělých, snem žraloků, snem továrníka Němce u ženy Němkyně — svět celý jako by usnul okolo mne k podobě mé. — Jezdil jsem po příbuzných, po doktorech, po krámech a že se mi má i naroditi dítě, myslil jsem i na chůvu.

(Bije druhá hodina na věži chrámové.)

Vzhůru! ke mně, říše moje dávná, zalidněná, žijící, hrnoucí se v mysl moji — slyšte nadšení moje — ohlas mocného zvonu byl kdysi heslem vaším.

(Chodě lomí rukama.)

Bože, což ty sám jsi posvětil svazek dvou těl; což ty sám jsi vyřkl, že nic není s to je rozděliti, a byť i duše odloučily se od sebe, a šly každá v jinou stranu — a těla jako dva trupy zůstanou u sebe? —

Znovu jsi u mne — ó moje — ó má jediná, vezmi mne s sebou — jsi-li klamem; vymyslil-li jsem si tebe a ty jsi se utvořila ze mne a nyní objevuješ se mi opět — ať i já budu stínem, ať stanu se mlhou a dýmem, abych splynul s tebou! —

Dívka.

Půjdeš-li za mnou, v kterýžkoli čas přiletím pro tebe?

Muž.

Ó každé chvíle jsem tvým.

Dívka.

Pamatuj!

Muž.

Ó zůstaň — nerozplývej se jako sen! — Jsi-li krásou nade všecku krásu, důmyslem nad veškerý rozum, proč netrváš déle než jedno přání, jedna myšlénka?

(V domě otevře se okno.)

Hlas ženy.

Můj drahý, chlad noci padne ti na ňra; vrať se, můj miláčku, mně samotné teskno je v té černé, rozlehlé komnatě!

Muž.

Dobře, zavři. —

Znikl zjev, ale slíbil, že se navrátí, a tedy s bohem buď, zahrádko má, i ty, domku, i ty, — stvořená pro zahrádku a dům, ale ne pro mne.

Hlas.

Učiň mi po vůli — z rána je vždy chladněji.

Muž.

A dítě mé — o bože! (Odejde.)

Salon. — Dvě svice na fortepianě. — Kolébka s uspaným děckem v koutě. — Muž položen na křesle s tváří ukryton v dlaních. — Žena u fortepiana.

Žena.

Byla jsem u Otce Benjamina — slíbil, že přijde zítra.

Muž.

Děkuju ti.

Žena.

Poslala jsem k cukrářovi, aby několik dortů přichystal, neboť abysi snad více hostí pozval na křtiny — víš — takové čokoládové se známkou Jiřího Stanislava.

Muž.

Děkuju ti.

Žena.

Bohu díky, že již jednou ten obřad se odbude — že Orcio náš úplně křesťanem se stane — neboť ač již je pokřtěn vodou, přece se mi zdálo, že se mu čehosi nedostává. (Jde ku kolébce.)

Spi, dítě moje — což se ti již něco zdá, že jsi svrhl pokrývku? — hle tak — teď odpočívej. — Orcio zdá se mi dnes býti nepokojným — můj malinký, můj sličný, spinkej.

Muž (stranou).

Parno — dusno tu — k bouři se schyluje — rychle tamo se ozve hřímání a zde pukne srdce moje.

Žena (vrátí se, sedne k fortepianu, hraje a ustává; znovu hráti počíná a přestává znova.)

Dnes, včera — ach! můj ty Bože, a po celý týden, a již po tři týdny, po celý měsíc slova nepromluvil jsi ke mně; všichni, jež spatřím, praví, že špatně vypadám. —

Muž (stranou.)

Nadešla hodina — nic jí neodvrátí.

(Nahlas.)

Zdá se mi věru, že dobře vypadáš.

Žena.

Tobě je vše jedno, neboť již nepohlédneš na mne, odvracuješ se, když vejdu a zakrýváš oči, když sedím na blízku. — Včera jsem byla u zpovědi a připomínala si všechny hříchy — a nemohla jsem nalézti takého, co by tě urazit mohlo.

Muž.

Neurazila's mne.

Žena.

Můj Bože — můj Bože!

Muž.

Myslím, že to má povinnost, tě milovati.

Žena.

Zabil jsi mne tím jediným: — „má povinnost“ — ach! raději dodej a řekni — „nemiluju“, aspoň již dovím se všeho — všeho!

(Vstane a béře děcko z kolébky.)

Jeho neopouštěj a já se hněvu tvému obětuju — děťátko mé miluj — děťátko mé, Jindřichu! (Přiklekne.)

Muž (zdvihaje ji).

Nepřikládej tomu váhy, co jsem řekl — napadají mne často zlé chvíle — tesknota. —

Žena.

O jedno slovo tě prosím — o jednu oběť toliko — řekni, že ho vždy milovati budeš!

Muž.

I tebe i jej — věř mi.

(Celuje jí čelo — a ona ho objímá rukama — v tom slyšeti hřmot — na to pak hned hudbu — akkord po akkordě a čím dále, tím divější.)

Žena.

Co to znamená? (Tiskne dítě k ňadrům. — Hudba ustává.)

Dívka (vchází).

Ó můj miláčku, přináším ti blahoslavenství i rozkoš — pojď za mnou.

Ó můj miláčku, odvrhni zemské okovy, jež poutají tě. — Ját ze světa svěžího, bez konce, bez noci. — Jsem tvou.

Žena.

Nejsvětější Panno, zachraň mne! — to vidmo bledé jako umrlec — oči pohaslé a hlas jako skřípění vozu, na němžto leží mrtvola.

Muž.

Tvé čelo jasné, tvůj vlas kvítím propleten, ó drahá!

Žena.

Pokrývka z hadrů spadává jí s ramenou.

Muž.

Světlo rozlévá se kolem tebe — hlas tvůj jen jednou ještě — a potom ať zahynu.

Dívka.

Ta, jež tě zdržuje, jest přeludem. — Její žití zanikající — její láska jako list, co hyne uprostřed tisíců uschlých — ale já se nezměním.

Žena.

Jindřichu, Jindřichu! zacloň mne, nedej mne — cítím síru a zápach hrobový!

Muž.

Ženo z hlíny a bláta, nežehrej, nesoč — nerouhej se — patř — to první myšlénka Boží v tobě, ale tys zhynula na radu hadovu a stala jsi se, čím jsi.

Žena.

Nepustím tebe.

Muž.

Ó drahá! opouštím domov svůj a jdu za tebou. (Odejde).

Žena.

Jindřichu — Jindřichu!

(Omdlévá, klesá i s děckem. — Opět hluk.)

Křest. — Hosté. — Otec Benjamin. — Kmotr. — Kmotra. — Chůva s dítětem. — Na pohovce stranou sedí žena. — Níže sloužící.

První host (po tichu).

Divná to věc, kam se hrabě poděl.

Druhý host.

Zbláznil se snad právě anebo píše.

První host.

A paní bledá, nevyspalá, k nikomu ni slova nepromluvila.

Třetí host.

Křest dnešní upomíná mne na ples, ku kterému sezvav domácí pán, hraje zatím v karty a potom teprv hosty přijímá — úslužně až k zoufání.

Čtvrtý host.

Opustím sličnou princezku — přijdu — mysle, že bude bohatě snídaní, a místo toho, jak dí písmo, pláč a skřehot zubů.

Otec Benjamin.

Jiří Stanislave, přijímáš olej svatý?

Kmotr a kmotra.

Přijímám.

Jeden z hostů.

Patřte, vstala a kráčí jako ve snu.

Druhý host.

Vztáhla ruce své před sebe a chvějíc se, jde k synovi.

Třetí host.

Co že pravíte — podejme jí rámě, vždyť omdlí.

Otec Benjamin.

Jiří Stanislave, odříkáš se satana i pýchy jeho? —

Kmotr a kmotra.

Odříkám.

Jeden z hostů.

Pst — poslyšte.

Žena (kladouc ruce na hlavu dítěte).

Kde otec tvůj, Orcio!

Otec Benjamin.

Prosím, aby se nevyrušovalo.

Žena.

Žehnám tobě, Orcio, žehnám tě, dítě moje! — Buď básníkem, aby tě otec tvůj miloval a někdy nezavrhl .....

Kmotra.

Ach pozvol, Maruško moje.

Žena.

Ty otce hodným budeš a jemu podobným. — A tenkráte on spatří matku tvoji.

Otec Benjamin.

Pamatuj na Boha, paní hraběnko.

Žena.

Proklínám tě, nebudeš-li básníkem. (Omdlévá — vynesou ji sluhové).

Hosté (vesměs.)

Cosi neobyčejného stalo se v tomto domě — vyjděme, vyjděme! (Obřad právě se končí — plačící děcko odnesou na kolébku.) Jiří Stanislave, jenž právě nyní stal jsi se křesťanem a vešel do společnosti lidské, až později budeš občanem a vychováním rodičů i láskou Boží velkých hodností dosáhneš — pamatuj, že třeba milovati otčinu, a že krásné jest pro vlast i zahynouti! (Odejdou všichni.)

Půvabná krajina. — Vysočina a lesy. — Hory v dáli.

Muž.

Toho jsem si přál, o to po dlouhá modlil se leta, a konečně již na blízku byl jsem cíle. — Svět lidí zůstavil jsem za sebou — ať si již tam běhá mravenec a hraje se stéblem svým, a upustí-li je, ať skáče zlostí neb žalem umírá!

Hlas dívky.

Tudy — tudy! (Zajde.)

Hory a propasti nad mořem. — Husté chmury. — Bouře.

Muž.

Kam se mi poděla? — Náhle rozplynuly se libodechy jitra, ve vzduchu se zatmělo — stojím na tomto štítě, jícen pode mnou a větry burácejí pronikavě.

Hlas dívky (v dáli.)

Ke mně, můj miláčku!

Muž.

Jak je již daleko, a já nejsem s to překročit propasti.

Hlas (na blízku.)

Kdež perutě tvoje?

Muž.

Duchu zlý, proč se mi posmíváš? Zhrdám tebou!

Hlas druhý.

Na slatině hory tvůj velký duch, nesmrtelný, jenž jedním vzletem nad nebesa vznésti se měl — nuže, ať dokoná! — a nebohý — tvých nohou žádá, by nešly dále — velký duchu — srdce velké.

Muž.

Zjevte se mi, vezměte postavu, kterou bych mohl zhynouti a zdrcen býti! — Jestli se vás uleknu, ať jí nedostihnu nikdy!

Dívka (na druhé straně propasti.)

Uchop se ruky mé a vzletni.

Muž.

Co se to děje s tebou — květy opadávají se skrání tvých a klesají na zem, a jak jen se jich dotknu, skloužou jako ještěrky, plazí se jak zmije!

Dívka.

Můj miláčku!

Muž.

Probůh, roucho vichr strhl ti s ramen a roztrhal v hadry!

Dívka.

Proč váháš?

Muž.

Voda crčí ti z vlasů — kosti holé vyzírají z ůna!

Dívka.

Slíbil jsi — přisáhl — —.

Muž.

Blesk oko její vyžehl —.

Chór zlých duchů.

Starucho, vrať se do pekla — svedla jsi srdce velké a hrdé, podivení lidstva a sebe samého. — Srdce velké, jdi za svou milenkou!

Muž.

Bože! zdaž mne za to ponižuješ, že jsem uvěřil, že krása tvá převýšila celé nebe, krása té země — za to, že jsem stíhal ji a rmoutil se pro ni, a že jsem se stal hříčkou satanů?

Duch zlý.

Poslyšte, bratří — poslyšte.

Muž.

Dobíjí hodina poslední. — Bouře točí se černými víry — moře vzpírá se na skály a dosahuje ke mně — za mnou tlum lidí vsedl na bárku a míří k propasti.

Duch zlý.

Radujte se, bratří — radujte!

Muž.

Marno se vzpírati — chápe mne rozkoš propasti — závrať v duši mé — Bože — — vrah tvůj zvítězí! —

Anděl strážce (nad mořem.)

Pokoj vám, hory vln, ztichněte! — V této chvíli na hlavu dítěte tvého lije se voda svěcená ..... Vrať se do domu svého a nehřeš více. Vrať se do domu svého a miluj dítě svoje! —

Salon s fortepianem. — Vchází muž. — Sluha se svíci za ním.

Muž.

Kdež paní?

Sluha.

Vaše Milosti, paní jest churava.

Muž.

Byl jsem v jejím pokoji — prázdný.

Sluha.

Jasný pane, vždyť Její Milosti tu není.

Muž.

A kde jest?

Sluha.

Odvezli ji včera.

Muž.

Kam?

Sluha.

Do blázince. (Vzdáli se z pokoje.)

Muž.

Poslyš, Marie — snad se přetvařuješ, skryla jsi se někde, abys mne pokárala? ozvi se, prosím tě — Marie — Maruško!

Ne — nikde neodpovídá — Jene — Kateřino! Ten dům zcela ohluchl — oněměl. — Tu, jíž přisáhal jsem věrnosť a štěstí, sám svrhl jsem v řadu ponížených již na tomto světě. — Všecko, čeho jsem se dotknul, zničil jsem, i sebe samého zničím konečně. — Což k tomu mne peklo vyvrhlo, abych trochu déle byl na zemi živým jeho obrazem? — Na jakou as podušku ona dnes hlavu položí! — Jaký hlahol obklopí ji v noci! — Skučení a zpěvy pomatenců. Vidím ji — čelo, na němž povždy mysl pokojná, vítající — upřímná — předvídající — skloněné má — a myšlénku svou dobrotivou poslala v neznané krajiny, snad za mnou, i blouzní ubohá a pláče.

Hlas (odněkud.)

Drama budueš.

Muž.

Ha! — můj satan se ozývá.

(Běží ku dveřím a rozrazí veřeje.)

Tatara mi osedlej — plášť můj a bambitky!

Blázinec v hornaté krajině. — Kolem zahrada.

Žena lékařova (se svazkem klíčů u dveří.)

Snad pán je hraběnčin příbuzný?

Muž.

Jsem přítelem jejího muže, on mne sem poslal.

Žena lékařova.

Prosím tě, pane — dlouho u ní neprodlívej — to není v obyčeji — můj manžel odešel, byl by o tom snad lépe posoudil — přivezli ji včera — byla v křečích. — Jak tu dusno!

(Utírá si tvář.)

Máme mnoho chorých — žádného však tak nebezpečně jako ona. Jen sobě pomysli, pane, ten ústav stojí nás na dvakrát sto tisíc. Viz, pane, jaká to vyhlídka na hory — avšak vidím, že je pán už netrpěliv — přec to snad není pravda, že jejího muže unesli v noci Jakobini? — — Prosím, zde pane.

Pokoj. — Zamřižované okno. — Několik křesel. — Lůžko. — Žena na pohovce

Muž (vcházeje.)

Chci býti s ní sám a sám.

Hlas za dveřmi.

Můj muž by se hněval, kdyby .....

Muž.

Dejte již pokoj, paničko!

(Dvéře za sebou zamyká a jde k ženě.)

Hlas nad stropem.

Řetězy spoutali jste Boha. Jeden již umřel na kříži. — Já jsem druhý Bůh a také uprostřed katů.

Hlas pod podlahou.

Na pranýři hlavy králů a pánů — mnou počíná se volnosť národů.

Hlas za pravou stěnou.

Klekejte před králem, pánem svým.

Hlas za levou stěnou.

Kometa na nebi již skvějc se — den strašného soudu se blíží.

Muž.

Což mne nepoznáváš, Marie?

Žena.

Přisáhala jsem ti věrnosť až do hrobu.

Muž.

Pojď, podej mi rámě, vyjdeme.

Žena.

Nemohu se zvednouti — duše opustila tělo moje a vstoupila do hlavy.

Muž.

Dovol, vynesu tebe

Žena.

Sečkej několik chvil ještě a stanu se tebe hodnou.

Muž.

Jak to?

Žena.

Modlila jsem se po tři noci a Bůh mne vyslyšel.

Muž.

Nerozumím ti.

Žena.

Od doby té co jsem tě ztratila, stala se změna ve mně. „Pane Bože!“ pravila jsem, i bila jsem se v prsa, a hromnici jsem přiložila k ňadrům, a kála jsem se: „Sešli mi ducha poesie“ — a třetího dne z rána stala jsem se básníkem.

Muž.

Marie!

Žena.

Jindřichu, ty mnou nyní již nepohrdneš — jsem plna nadšení — vždy k večeru mne už nezapudíš!

Muž.

Nikdy, nikdy!

Žena.

Pohlédni na mne — což nestala jsem se tobě rovnou? — všecko pojmu, srozumím, zahraju, vyzpívám. — Moře, hvězdy, moře — ach! vymknulo se mi ještě něco — bitva totiž. — Musíš mne doprovoditi do boje — uzřím a vylíčím — trup, rov, krev, vlna, rosa, rakev.

Neskončenosť ovane mne
A co pták v ní křídly vlajíc
Nebes roptýlím modro jemné,
V jícnu nicoty až temné
Umdlím, vzlétajíc.

Muž.

Běda — ach běda!

Žena (objímá ho rukama a celuje v ústa).

Jindřichu můj, Jindřichu, jak jsem šťastna!

Hlas pod podlahou.

Tři krále vlastní rukou zabil jsem — deset jest jich ještě — a kněží sto, mši zpívajících.

Hlas z levé strany.

Slunce třetinu již záře ztratilo — hvězdy počínají setkávati se na dráhách svých — nastojte — nastojte!

Muž.

Pro mne již přišel den soudu.

Žena.

Zjasni čelo, neb rozsmutníš mne na novo — čeho se ti nedostává? — víš, povím ti ještě něco.

Muž.

Mluv, a všecko vykonám.

Žena.

Tvůj syn bude básníkem.

Muž.

Jak?!

Žena.

Na křtu kněz mu dal první jméno: — „básník“ — a následující znáš, — Jiří Stanislav. — Já to tak zařídila — žehnala jsem, dodala kletbu — on bude poetou. Ach, jak tě miluju, Jindřichu!

Hlas nad stropem.

Odpusť jim, Otče, neboť nevědí, co činí.

Žena.

Ten tamo divně blouzní — není-liž pravda?

Muž.

Pravda.

Žena.

On neví, co mluví, ale já ti oznámím, co by bylo, kdyby Bůh klamal.

(Béře ho za ruku).

Všechny světy letí — ten dolů, ten nahoru — člověk každý křičí: — „Já Hospodin“ — a co okamžik jeden po druhém hynou — hasnou — hvězdy i slunce. Kristus nás již nevykoupí — kříž svůj vzal v ruce obě a vrhl do propasti. Zdaž slyšíš, jak ten kříž, naděje milionů, rozbíjí se o hvězdy, láme se, puká, rozletuje v kousky, a stále níž a níže — až oblak povstal z jeho odlomků? —

Toliko nejsvětější Bohorodička modlí se ještě a hvězdy, služebnice její, dosud jí neopustily, ale i ona půjde, kudy kráčí svět veškerý.

Muž.

Marie, snad bys přála si uzříti synka?

Žena.

Já mu křídla připjala, poslala ho mezi světy, aby se napojil vším, co krásné i co strašné, i co vznešené. — On vrátí se jednou a potěší tebe. — Ach! —

Muž.

Je ti špatně?

Žena.

V hlavě mi někdo lampu zavěsil a lampa se houpá — až k nevydržení.

Muž.

Marie má nejdražší, buď pokojnou, jako jsi dříve byla!

Žena.

Kdo je básníkem, ten nežije dlouho.

Muž.

Hej! pomoc — pomoc! (Vbíhají ženštiny.)

Žena doktorova.

Pilulky — prášky — ne — nic ssedlého — ale — tekuté nějaké léky. — Markétko, běž do lékárny. — Pán je sám toho příčinou — můj muž mi vyhubuje.

Žena.

Buď s Bohem, Jindřichu! —

Žena lékařova.

To Jeho Milosť hrabě sám — osobně!

Muž.

Marie, Marie! (Tiskne ji k sobě.)

Žena.

Je mi dobře — vždyť — umírám — — u tebe. (Skloní hlavu.)

Žena lékařova.

Jak rumění! — Krev se jí vrazila k mozku.

Muž.

Ale — nic jí nebude!

(Vchází lékař a blíží se k pohovce.)

Lékař.

Již jí nic není — mrtva. *Fr. Žherský.*

Z „JRIDIÓNA."

Vstup.

Ku konci se již chýlí starožitný svět — všecko, co v něm žilo kazí se, rozrývá se i šílí — bohové i lidé šílí.

A jako Jupiter, vládce na nebi, tak Řím, vládce na zemi, hyne i šílí. Jediné jen Fatum, pokojné, nevzrušené, neoblomný ten rozum světa, hledí s vysoka na víry nebes i země.

Ze středu kvasu toho vznáším svou píseň, která mi z prsou mocí se dobývá. — Duch ať zničení k pomoci mi spěje — nadšení moje ať krouží a točí se, ať na vše strany rozléhá se jako peruny bouře, která hřmí teď nad věky minulými, a veliký život v propasť porývá — na to však ať hyne jak ona po skončení díla. — Ejhle, tam nový svit na východě! Mně ale nic více po něm!

Kde jsou postavy, které tak hrdě a vznešeně druhdy kráčely po sedmeru hor tvých, o Říme! Kde patriciové tvoji s nožem obětním a s oštěpem v rukou, se

srdcem plným svatotajemstva, s chmurou úděsu na čele, otcové rodin, potlačitelé plebejův, skrotitelé Vlach i Karthagy? Kde Vestálka v mlčení stoupající s ohněm svatým po schodech Kapitólu?

Kde řečníkové tvoji, pánové duší tisícův, stojící nad vlnami lidu, ovanutí šepotem hučícím a bouří potleskův? — Kde legiónů vždy bdiví žoldnéři, ohromní, s tváří sluncem osmáhlou, ochlazenou potem, rozjasněnou blýskáním mečův? — Všickni zhynuli, jeden po druhém zanikli — minulost zahrnula jich, a co matka jich tulí do lůna — a minulosti nevyrve jich nikdo!

Místo nich vynášejí se neznané dosud postavy, ani krásné jak polobozi, ani silné jak velikáni časů titanských, ale přepodivné, zlatem se mihající, s ověnčeným čelem, s poháry v dlani, a mezi kvítím jsou dýky, a jedy v lůně besed, a v jejich tancích křečovité zvraty — jaký to život bezmírný, uprostřed písní i vzdechů, ryku hyén i pokřiků gladiátorův! — K smíchu! jaká to vesna, omájená krví a vůněmi speklých kadidel! — K smíchu takový život! On přechodem je pouhým, neutvoří ničeho po sobě, vyjma trochu hluku a slávy marného skonání!

Luza i césar — toť celý Řím! —

Isido, matko vědomostí a mlčení, nohy tvé zbroceny jsou pěnou morskou, pokryty prachem dlouhé cesty; sprostá mluva hřmí kolem tebe — ty stojíš na Forum romanum, a dosud sama se poznat nemůžeš, kde ty jsi a kde břehy Nilu!

Z pahorkův Armenie, z nížin Chaldejských, i Mithra, pán mladosti a smrti, táhne ku Římu; stanul již v slujích Kapitólu, a uprostřed hluché noci nad mrtvolami obětí nožem žertevním potřásá.

V portikách řeckých, v sladkém stínu korintských pilířů, chodem barbarským syn půlnoci stoupá — stane časem, a o topor se zpíraje blankytným se okem rozhlíží, zdali nespotká kdesi Odyna, boha lidu svého.

Odyn Cimbrický dosud se nezjevil — líto mu sosnových borův i sněžného lůžka i šerého nebe i chórů Valhally. — Ale několik chvil ještě — i on se vypraví na pouť do Říma!

Vzhůru bohové i lidé. — Dráhy vaše kříží se od východu na západ, od poledne na půlnoc. Místa pro vás nebude. — Jděteż tedy a kolujte, bluďte a znovu se vracejte.

Obyčejně tak před smrtí bývá.

Vzhůru bohové i lidé — blázněte po vůli — poslední to šílenost, poslední to honba vaše — a Fatum, to se vám rouhá, kříž si vybralo za znak svůj, a vy všickni dříve neb později padnete před křížem.

Z toho světa co hyne, z posledních vzdechů jeho urvu jednu ještě myšlénku — v ní bude láska má, ačkoli jest dcerou šílenosti a věštkyní zhouby!

Vzhůru v šílenost, vzhůru v tanec, bohové i lidé těkejte vůkol myšlénky mé — buďte hudbou, která přizvukuje snění mému — buďte bouří, skrze kterou ať se myšlénka má jak blyskavice prodírá — neboť jméno a postavu jí dám, i ačkoli počata jest v Římě, den v který zhyne Řím, nebude dnem jejím posledním. — Ona trvá dokud země i národy země — za to však v nebesích není pro ni místa! —

Kde jsi synu pomsty — v jaké zemi leží zůstatky tvoje — duch tvůj, mezi jakýmiž on duchami? —

Ze světa rumů vyvolal jsem umrlých stíny — v noci na forum stanul senát přede mnou — schýlené to přišery, stížené upomínkou podlosti, a mezi nimi nebylo tebe!

Gladiátor povstal ze slují cirku i popocházel v čele svých při světle měsíce — ubiti byli všickni — ústa siná opakovaly ve snu smrti: „Morituri te salutant Caesar!“ — ale mezi nimi neshledal jsem tebe! —

Na Palatině, na pahorku zřícenin i květů, mně k vůli světa pánův povznesly se prachy — táhly před zrakem mým — diadém krví slétovaný držel se jich čela — níže na čele každý měl znamení potupy — purpur z jich beder povíval, a průtrhami, kterých učiniły dýky vražedníkův, ze zadu svítily hvězdy; — ale i tam jsem nezhlédnul tebe.

Mučeníků Kristových slyšel jsem modlitby i zpěvy — zvuky ty vzlétaly z katakomb i přímo šly k nebi — byl tam hlas jeden panenský, smutnější, lahodnější nad jiné — povědomý ti někdy, ale teď osamělý, nespojený s tvým.

Kde jsi, synu pomsty, synu písně mé! Čas již povstati z mrtvých, a šlapati po ostatcích velikána ..... pamatuješ se? — přisáhnuls. — Naděje se's odřekl, i víry a lásky, jen abys jednou popatřil, a pak se ponořil tam, kam milióny .....

Hodina dobíjí — neboť město věčné kde vládlo, dnes široký, zívající hrob, naplněný kostmi a rumem, obtočený plazícím se i břečtanem i lidem. Povstaň — pojď — vzývám tě — já i strašnější ještě mocnost, z které tě vybavit mi nelze — ale jméno tvoje odervu od těla tvého, a ono zhoubě nepropadne zároveň s tebou!

Zdálí ode mne! — pro vás nejsou ty divoké labyrinty — v Kampánii římské zůstaňte u noh appeninských, soudruhové moji. — Já půjdu, uzřít ho chci ještě jednou, než skoná, než zhyne na věky!

V té jeskyni ležící v středu mrakův propasti, roztažený na loži mramorovém, bez oddechu, bez porušení spánku, beze všeho blouznivého snění, čeká na probuzení své, slíbené, strašné, i na den soudu, jemu bližší než ostatnímu světu!

Starožitné zetleniny svítí vůkol jak oči sfinxů — had s měnivou šupinou spí od věkův u nohou jeho — tahy pošmourné, spálené horečkou, sen tak dlouhý nebyl s to chladu po nich rozliti.

Útvary jeho těla podobné útvarům řecké sochy, a takových teď nestává více na zemi — nohy bílé jak párisky mramor, v černých koturnách, složené na černém loži. — Tu i onde, pod ním i nad ním, mech a břečtan se vije.

Bílá tunika na prsou spočívá — úlomek lampy v ruce a meč rezem stočený u boku spočívá — a druhá ruka spuštěna, mrtva, s prsty křečovitě sevřenými, jakoby v zoufání byl zesnul.

Leží celý utkvělý mezi snem a smrtí — mezi myšlénkou poslední, kterou pomyslil před věky, a tou která v něm v brzku se obudí — mezi zatracením života celého a zatracením věčným.

Nežli povstaneš, vypravím tvé děje.

V Chersonesu Cimbrů, v stříbrné zemi potokův, otec tvůj někdy, jako bratr s bratry, kráčíval s králemi moře, ačkoli z odlehlých přišel stran, ačkoli cizí, řeckou mluvil řečí, ačkoli řeckého měl poloboha tváře.

Přece zamilovali ho mužové a ženy, neboť vypravováním dlouhé znal oslazo-

vat noci, a v den byl první do válek i besed. — Šerého oceánu bezcestí raženou bylo mu drahou — v prokmitu hvězd nebeských čítal pohody i bouře — nejtěžším oštěpem nejvyšších přehazoval stěžnův, a za vichrami se honě pokojné míval čelo.

Na pevnině roh jeho zaznával po rovinách i skalách. — Medvěd nikdy mu ujíti nedovedl — a vrátiv se z lovů i klopot, kladl se na mech, na kapradí, a četné nalévaje poháry, opovídal honby, zápasy, rozbroje. Na dalekých vodách koráb jeho, naplněný kostí slonovou i zlatem — sluhové otroci, stojíce na prahu pod lesem pilířův, zírají k moři, posetému ostrovy jak blyštícími se hvězdami, by vyhlídli návratu jeho — on ale nemá píle, neboť zamiloval zvuky trub lasturových a zpěvy Odynových kněžek — neboť s mladostí svou pustil se v bloudění a osudů víry, aby později veliký svůj dokonal záměr — aj, pohár vznáší k ústům a pije na zdraví krále mužů, starého Sigurda. —

„Grimhildo, dcero Sigurda, lid můj ode dávna již nosí okovy a sténá — rovněž s lidem mým na sta jiných národův, po všech břehách moří poledních, na skaliskách usedlo a pláče.“

„Abych mohl jich spasit, třeba mi tvých nadšených prsou! Já sám rodem jsem otrok, duchem ale mstitel — vrahové moji silni jak Titáni — abych je podkopal i svalil, třeba mi tvých nadšených prsou! — Odynovi ty zasvěcená dívko, ty vejdeš přes práhy mé, družkou budeš mých trudův, a děti naše dokončí mé dílo — a ono se protáhne v pozdní věky věkův!“

Umlkl tu otec tvůj, vždy víc a víc ohrnoval ji mocností zraku i mlčení svého — ona stojíc na skále pozírá v šerou neskončenost moře, s rozpuštěnými vlasy, s očima zakalenýma, šílená milostí. — Pavéza Odynova ji nezastíní více, opustí stupně oltáře, a půjde s cizincem k dalekým břehům.

„Hermese, druhdy bojovníci naši nesměli uzříti tvář mou — Ty jsi se zjevil co bohatýr z Valhally sestupující, řekl jsi: Grimhildo! a viz, já musím být otrokyní tvojí.“

„Otčinu tvou neznám, vrahy tvoje neznám; kraj, v který mě vábíš, nikdy ani ve snu neukázal se přede mnou, ale půjdu, půjdu já nešťastná — potupená v kole děvic — proklatá Odynovým hněvem — dovol jen jednou ještě, ať na svatém zasednu oltáři, a zapěju poslední píseň!“

Amfiloch Hermes kráčel za děvou po kobercích mechu, po vrstvách žuly, svatými bory jíním obvislými, v středu hučení vodospádův — sosny tlumem všude tulily se k sobě; z jich tlumu někdy se vydobývá kostra dubu, ověnčená jmelím. — Výše nebe pošmourné, olověné — po stranách tisíceré scestí vine se a vábí za sebou na pouště — ale děva zná stesky vedoucí k bohu, s kterým jde žehnat se na věky.

Vůdcové hord, pánové dědin, králové moře, druhové a nevolníci v půlkole před sochou Odynovou, očekávajíce kněžku. — Jediný jen Sigurd, z pokolení bohův, všech ostatních král, usedl na peň skácené sosny a ohromnou dlaní zakryl tvář — prs jeho dme se pod pancéřem ze šupin rybích — ale mlčí, a ostatní mlčí jak on — slyšeti jen šumění moře, bijícího za borem o skály.

Grimhilda prošla středem jich, s očima utkvělýma na soše Odynově, k níž to s děsnou stoupla velebností. — A cizozemec po zadu zůstal, uprostřed družiny své, s rukama založenýma na korintské zbroji, opřený o strom.

Pod vypínajícím se sklepením jeskyně, na kamenu popsaném tajemnými znaky, usedla jakoby v snění. — Bůh plemen půlnoci stojí nad ní, brada jeho i vlasy ledem ztuhlé, poprášené sněhem, oči skleněné, pronikavé, v ohromné pěsti palice zbrocená krví obětí, a v prsou hluboká rána, kterou zadal sobě, když doplniv svého zemského vtělení zažádal návratu do besed Valhally.

Sen její trval dlouho, a teď pomalu probuzuje se z něho; zvolna svá ramena povznáší, mluvíc dušeným ještě hlasem: „Znám tebe, pane, v středu bohatýrův tvých. — Duch tvůj černým pramenem řine se mi v ňádra — hučí vůkol mne jak divoký potok, co kameny rozrývá. — Tam jsem, kde víry tvé — tam kde všemohoucnost hněvu tvého — síla tvá je mou — slyšte mne všickni!“

Náhle pozdvihla víčka s planoucích zřenic — rukou svých rozpjala k tlumu, a ruce její se chvěly jak ve chvíli skonání — v hlase jejím byly zvuky urvané z mluvy bohatýrův, jenž vstoupili na chmury a teď proletují bouři, volajíce k dětem svým:

„Proč dnem i nocí těkáte, bratří moji? — Synové lidu mého, kdo vás štve ku předu? — Kdo vám stříbrnou zemi potokův opustit rozkázal?“

„Přikutí velikáni pozvedli se ze sněhů, na nichž leželi mají do konce světa, vztýčili se na polo, a bijíce svými okovy o ledové štíty, nozdrami větří zápach krve z oddálí —“

„Či slyšíte mlat Thórův, jak na prach roztírá helmy a pukléře, lebky a prsa lidské? Smích trpaslíků rozléhá se v prostranství — oštěp Horgebrudin zavěšen nad celou zemí!“

„Kdo vám odolá, potomkové moji? Vždy dále pádíte k velikému městu — tam vás beseda očekává — tam se pění poháry, plné krví nepřátel. — Každému z vás připraveno tam místo. — Zasedněte v slávě, synové moji!“

Hlas její náhle klesnul, změniv se v šepotání — oči hledají cosi ve světě vidin, který se před ní prostírá — ústa namáhají se k slovu jakémus. — To slovo povstává, roste v hlubinách její duše; jako had její srdce obtáčí, a jako had uniká, kryje se zase — ona marně po něm se honí, celá bledá, nešťastná, mdlející. — Ještě chvíle — možná že z prsou je vyrve, neboť zrak její plane, v tváři nová zableskla běsnost.

„Město, město na sedmi pahorcích, pálí se požárem — drahé kovy, průhledné kameny, roztápějí se a plynou. — Těla v krev se roztápějí a plynou. — Hrad velký a v něm bůh velký se skácel! ..... Pomoz, Odyne! — Umru, nevypovím-li tajemství tvého — jméno jeho — kdo mně poví jméno jeho!“

I sklesla hlava tvé matky, a zavřely se jí ústa — král dosavad svou dlaní zakrývá tvář, ani jednou k dceři nevzezřel, a všickni stojí nepohnuti, neboť nikdo přistoupiti nesmí k svatému oltáři. —

A tehdy oněměl bůh tvůj, a tys umlkla s ním na věky — hrobové ticho nad ústami tvými, na tváři tvé ledovitost smrti. — Ale ten, který ti novou otčinu přislíbil, neopustí tebe — hnul se ze stínu dubův, a sám v nadšení stoupá k tobě. — Křik zhrůzy povstal v tlumě, králové moře kopím udeřili v pukléře. — Šedí skaldové vyřkli nad ním kletbu. — On ale strašnou již překročil ohradu, již schyluje se k tobě, podává ti ruku i vece:

„Jménem Rómy, jménem vrahů mých i tvých, k životu tč vyvolávám — po-

vstaň Grimhildo!“ ..... I odvrátil se a zvolal třikráte: Róma – a děva obuzená povznesla se, opakovala jednou ještě slovo tajemstva, opakovala ho hlasem požehnání, hlasem tichým, panenským, a šla za cizincem jak žena za mužem. —

Teď otec tvůj, snivý jinochu, stojí na palubě a s úsměvem nedověrným ke cti Poseidóna plné kalichy v oceán vylévá, na to obrací se k družině a praví: „Tužeji upněte plachty, dělněji vesel se chopte, a bůh trojzubu hned upokojí vlny.“

Pod nohami jejich třese se každá belka jak tělo nevěsty — na obzoru vrstvami se temnosti rozložily — z lůna jich hrnou se vlny, sbírajíce se v kotouče, rozplývajíce se v proudy, jako někdy had Pithon než podlehl střelám slunce — tu zase pukají tůně a spojují se bělavou pěnou — tam zase v šumění větrů hluché oddechy a pronikavé jeky.

Pod krovem opřeným o vrzající sloupy usedl Hermes na kožešinách, vyvezených z Chersonesu Cimbrův, a pokojným hlasem vykládal děvě svět, v který ji unášel — popisoval jí ostrov s vinicemi a hájemi na blízku pevniny — tamť on má oráčův i kupcův, domův i lodí svých. — Tam jeho pokladnice, plné klenotů i zbraní — a zbraň ta vhod někdy bude! neboť v tamtěch stranách pokolení lidské nejásá pod vládou bohatýrův — ale ujařmené hanbu svou ubírá v zlato, mramor, hedvábí, i líže paty města nad středomořím se vznášejícího.

To město jednou před tváří světa stalo se bohem útisku a klamstva — pod smrtným jeho dechem povstal brat proti bratu, syn proti otci, zrádce proti vlasti, a ono, neužilé jak čas, pohltilo všech králův země! ..... V tom zmizel poklid s tváře otce tvého, i stal se podobným bouři, která zmítala korábem.

Hellada moje někdy bývala duší národův — písně její bývaly pánami světa. — Vzteky barbarův, jež přišli od východu, odpudila břinkotem mečův a zvukem strun svých.

Nebeský plamen, vyrvaný bohům, pouze jí samotné, pouze jí dostal se v podíl — nebohá zoufala městu proklatému. — Krutost od moře středního připlula k požehnaným ostrovům jejím, k myrtovým pobřežím jejím. — Nedobyli jí zbraní, ale rozdělili jedem pochlebenstva, opojili nektarem slibů! .....

V tu chvíli rozprchly se chmury — na západě jich protrhl vítr, a několik hvězd zakmitlo. — Hermes jednou jen mrštil okem, a než znovu utonuly v mlhách, zkřikl na kormidelníka: „V pravo, celou noc v pravo, a zítra v tě samé době přeplynem úžinu gádesskou!“ — A znovu k prsům ji vina vypravuje o předku svém Filopémenu, předposledním to z lidí, kteří válčili proti městu zpodlujícímu — po něm jen jediný ještě, král barbar, v pole se odváživ po celých třicet let prohrával, až podlehl zabitý rukou vlastní — od toho dne nikdo již třetí nevydařil se na obranu země!

Chvíli pomlčení, chvíli uzpomínky uctil velkého Mithridata památku — na to se vrátil k smutné pověsti — ona s nepohnutým, planoucím okem naslouchá. —

„Grimhildo, Bůh tvůj dal ti v nadšení uhodnouti, co já sám nejednou vydobýval usilováním nenávisti, dovtipem naděje, z noci věkův budoucích. — Těšme se královská dcero — neboť město nepravostí, po zavraždění všech žijících i volných, započalo teď svou vlastní samovraždu!“

„Poklady, z celé země vyssané, v brzku jim nepostačí více — brzy již oruží

se jim vysune z rukou — v středu vražd a hodův poslední jim chvíle dobíjí. — Choti má, ó směj se těm vlnám a vichrům, neboť zde nezhynem, částí stanem se zničení velkého!“

Po těch slovích hlas bohatýra vzal na se ještě hořčejší a úsměšnější výraz — rozpomněl se na mocné někdy bohy Hellady, v které dnes již málo kdo věří; — věštby jejich utichly od dávna, ale sochy jejich stojí dosud, neboť starý svět odvyknouti nemůže spůsobům mladosti; — všickni bohové země objevili se v proklatém městě — jedni půvabní, podobní nesmrtelným, neboť z řeckého dláta — jiní potvorní, zrození na pískách pustiny, po temenách dalekých hor — on ale ví, že jediný pouze bůh, který před věky ruku položil na víry chaosu, a nad ním zvítězil navždy.

A jméno jeho? táže se Odynova kněžka.

Fatum! — i odešel ku kormidlu lodi, neboť nová povstávala bouře.

Rozpomínáš se na ostrov Chiáru, kde ty a sestra tvá, božská Elsinoe, jste zrostli? Pamatuješ se na výpravy otce svého, když ke stěžňům ne trojrohé řecké, ale barbarské, podlouhlé plachty připínal, když on sám v dáckém kolpaku, s cimbrickým toporem v ruce, nocí ze zátoky vybíhal a v bludiště archipelagu se pouštěl?

Všecky myšlénky Jugurthovy a Mithridatovy obžívaly v jeho duši — k divokým plemenům neustále zalétaly práce i záměry jeho. — Brzy kde maeotské bařiny, kde pustiny a větronozí rumáci, brzy kde Syrty v hloubích Afriky a jedem kalené střely, střídavě bloudil, vyhledávaje nepřátel nepříteli svému, stiskaje ruce barbarských králův, uče se jich mluvě, zbraň jich zatýkaje za pas svůj, sypaje jim dary, a rozpaluje chtíče jejich sliby rozkoší a lupův.

Tehdy matce tvé žalně plynuly dny i noci. Ale žádný otrok, žádný cizinec nečetl utrpení v její tváři — ústa její nechvěly se rozkazujíce.

Časem jen vzavši vás obou za ruce, vedla vás dlouhými portiky v nitro palácu. Tam ve výklenku, vyloženém lasturami a mechem, stál vojovník z kamene.

Divokost nesmrtelná mračí se mu na čele — v ruce drží lebku zabitého vraha, a u nohou jeho kusy ledu, vytesané z pářiského mramoru.

Před ním schyluje hlavu matka tvá, a dumá o vzdálené vlasti: Iridióne můj, Sigurde můj, stříbrné země ty nespatříš nikdy, ani děda svého, krále mužů. — Pohleď, to bůh můj svatý — strašné nadšení moje — to pán Valhally, nepřemožený Odyn.“ — A dcerku tisknouc k prsům: „Elsinoe, kde otec tvůj, mluv kde Hermes v této chvíli — slyším větru šumy a vln bolné žalování. — Loď jeho uprostřed vod nekonečných, schýlená k jedné straně, plachet pozbavená, a snad vyvržená na břehy bezbožníkův — ale ne, on přemůže bouře, vyrve se divochům, a vrátí se k nám s poloboha slávou.“

A když roh vracejícího se zavzněl se strany moře, když zahřměl blíže uprostřed citronových hájův, když noční obsypán rosou, osmáhlý sluncem a zčernalý deštěm, vrhal se Hermes v náruč choti, a oko jeho černé, vášnivé, bleskem když naděje plálo — tehdy znovu zas klidní a šťastní bývali dnové na Chiáře, kněžka zapomínala hořké své předtuchy, a vy běhali jste volně, v rozkoši, po trávníkách, mezi kvítím, na pobřežích, mezi lasturami, po mramorových sálech, v středu kadidel a trojnohů, odpočívajíce na lůně matky, na kolenou otce. A on každým veče-

rem žehnaje k spánku schýlené hlavy vaše: „Nezapomínejte, opakoval, nenávidět Rómu — dorostlý ať každý z vás stíhá ji kletbou svou — ty železem a ohněm — ty nadšením a nevěsty zradou!“

Časem též na Chiáru buď prokonsul, buď praetor, buď milec jakýsi caesarův, přibývali co hosté — tehdy Hermes kázal sestavit dlouhé lože i stoly — lesbijské víno plynulo potokami — hlasy nevolnic, loutny nevolníků, zvučely písněmi starého Homéra. — „Anakreonta, Anakreonta,“ volali Římané. — Tehdy s pohrdlivým úsměvem otec tvůj pokynul zpěvákům, plnější nalíval Římanům číše, čerstvých rozdával věnců, a když se ponořili v šum a žerty, nenadále o dějinách minulosti mluvíval, ku slávě panstva zpomínal o bojích svedených s Karthágou, o zničených Varra legiónách a hispanských Sertoria piklech — i pil pak na zdraví imperátoru, že mu v pěsti pukaly poháry!

Již se blíží třináctý den výroční, v který kněžka svých opustila bohův. — Divokého významu nabývá její hlas, když volá děti své — divokého významu nabývá její zrak, když je tulí do lůna — na otce, sestry, vůdce lidu se rozpomíná, a napolo přervaná slova požehnání řinou se jí z úst, — jedině před Hermesem ustupuje zmatenost její. „Co ti schází, Grimhildo, královská dcerko?“ — „Slyšelis o pomstě duchů nesmrtelných — na čas jen byla jsem tvoje — na pokrají země leží ostrov okutý ledem — hora na něm chrlící plameny. — Přikutý tam obr smrtonosný již rámě roztáhnul, již ruku svou schyluje k propasti, aby tam uvrhl sněžné klubko života mého.“

Hermes ruku svou klade na její skráně. — Stín jeho rukou jako pramen míru padá jí na čelo, vlévá se jí v duši: „Patř na to nebe planoucí, na to moře jisker — kde mračna tvé půlnoci a neužilí bohové tvoji — hvězda Amfilochova tě chrání — ona tě nevydá zlým duchům.“ — Ale i jemu jakési břímě srdce tížiti počíná.

Jaký to křik udeřil o vnitřní klenby a rozbil se až na pilířích portiku? — Spěšně běží nevolníci v nitro palácu ke komnatě pána. — Tam na porfyrovém loži rozložena je kněžka, a vůdce řecký stojí u záhlaví s hlavou schýlenou, a depce číši, s jejíhož pokrají crčí poslední kapky. — Oni schýlili zrak, naslouchají, čekají, a když se obrátil, zachvěli se všickni — neboť poprvé v životě bolest vyšší nad jeho síly porušila mu tahy; — obrátil se kázaje, by mu syna přivedli a dcerku.

„Grimhildo! já teď pána tvého vyzývám. — Tam kde v kole bohatýrův pije krev na nejvyšším tróně paláce svého — tam ať k němu dojde kletba Amfilocha Řeka. — Choti má, ó neopouštěj mě — marně — marně — několik jen zbylo kapek — celý pohár jedu vře v prsou tvých, Grimhildo moje!“

Vztýčila se, a bledá byla jak socha na sarkofágu: „Viděla jsem ho třikráte v noci — stoupal z Valhally černému podoben oceánu, a volal na mne: „Kněžko má.“

„Nad spícím Iridiónem, nad spící Elsinoí roztáhl těžkým železem pokryté rámě, a pohrožoval jim v síle své — proklínal pozemské jejich žití, nepůjdu-li za ním.“

„Na čas jen byla jsem tvoje. -- Tam u nohou jeho leží nůž obětní, černý závoj a věnec pohřební kněžek. Nůž a věnec složíš u mne, závojem mi po smrti zakryješ tváře.“

I sejde k němu po mramorových stupních, štíhlým tělem je schýlena k předu, sněžné ruce jsou rozpjaty, chvějíce se jakoby stíny smrti chtěly rozervat, a řasy bělohávu vlekou se za kroky jejími. — Sestoupla, opřela se o muže — on ji objal ramenem a k svatyni s ní kráčí. — Stoupaje krok za krokem, válčí s neznanou dosud mocností; zastavil se, a k nebi obracel zrak, jakým Prométheus se skály a Laókoon s pobřehů mořských bohům vytýkal bídy této země; k bědování však nesníživ se, mlčí a znovu jde dále. — Fatum jich obou za sebou porývá.

Pohled její splynul tehdy naposled na hlavu tvou, Iridióne — u nohou Odynových žehnala tě jménem děda tvého: „Sigurde, staniž se někdy postrachem dumných -- Elsinoe, duch můj povždy bude s tebou - nezapomínejte zemi potokův a Boha mého — ó děti moje, pro vás já umírám!“ — Ústa jí zbledly, siné stíny chvějí se jí v tváři, a brzy vás volá, brzy odpuzuje od ňader otrávených.

Náhle mysl její přítomných opouští, a k jiným se vrací stranám i časům. — Tam dumá starý otec — tam jí klnou králové moře — rozpjala rukou svých — umírajíc bude věštiti: „Bratří moji, v boj — na sedmeru hor stany vaše — na temeni Kapitólu beseda vaše — a tam v nížině skřípe a pláče v okovy sevřená, pošlapaná Róma, Róma, Róma.“ —

Aj, sklesla před bohem svým. — Amfiloch porval ji v náruč — ramenoma mu chtěla obtuliti šíji — skleslo rámě — sama na zad se chýlí — vlasy jí splývají dolů, vždy níže a níže, až ze zemdlených mu rukou na mramor se zvrátilo tělo.

Přikleknul, a složil černý závoj a kněžek pohřební věnec na hlavu její, vstal pak v divé třeštivosti a volá: „Kde topor z Chersonesu Cimbrův, nevolníci!“ — Nevolníci podali mu ho s chvěním — on ho vzal, stisknul, a sbíraje všecky smrtelné síly proti nesmrtelným, stoupá k modle. — Povznesl železo, třikrát jeho bleskem zatočil nad hlavou, a po čtvrté svalil boha vraha svého, a pokopal ho v němém zoufání!

Taký tvůj rod, taká minulost tvá, potomku Filopémena, vnuku krále mužův, snivý Iridióne! — A teď otec tvůj opustil dům předkův na Chiáře, a s urnou Grimhildy plyne ku Římu. — Ztrativ tu, kterou miloval, uprostřed vrahů svých teď si zasedne, a celým srdcem alespoň nenávidět bude — a den předpověděný, den zhouby, zatím nadejde!

Jos. V. Frič.

Z „Předsvitu.“

I.

Z mých otců země, vrahem v dáli štvaný
Já v širé musil cizozemců strany,
Já slyšel z dáli satanů těch vytí,
Jenž otčinu mou vrhli ve kajdany*):
Jak Dante — peklo prošel já jsem v žití!

A přec jsem doufal, že bůh spravedlivý,
Ač pyšným hrd, nám bude milostivý —
A přec jsem doufal, v poroby že čase
Anděla — mstitele nám sešle k spáse,
A hrob že pukne, v středu dlící světa,

*) Kajdany = okovy.

Jejž katanů nám zdvihla ruka kletá!
Než — přešli dnové, přešla dlouhá léta —
Ach marně válčil pablesk s temna silou,
Nevzešlo slunce Svatých nad mohylou —
A na té zemi — podlosť jen a sketa!
V zoufalé klesl duch můj zmalátnění,
Kde světlo všeliké jen věčnou v noc se mění —
Kde arcidíla duchů v trupech hynou,
Kde věků trofej — mrtvou zříceninou,
A z koleje dob marných oněch snění
Vyrůstá nápis: „Zde naděje není!“

Ach! dlouho žil jsem hrozné ve propasti.
Jsa zmítán strašným šílenstvím a děsem!
I smrt mi bude jenom smrti částí:
Jak Dante — žitím peklo projít měl jsem!
I mně však dívka ku pomoci spěla,
Jejíž se zraku temnosti duch bojí —
I mě anděla peruť obestřela — —
I já měl také Beatrici svoji!

Ó rovně krásná! Nad hvězd šerá křesla
Tys ode mne svých křídel nepovznesla,
Bys v ráji skryla nebeské své líce!
Ó rovně krásná! křesťanská i více!
Kde vzrůstá žal, mou slzou porosený,
Pozemské s bratrem obýváš Ty stěny!
Nám trnů jedněch koruna se svila,
Krev rukou mých Tvé rámě zkrvavila,
A z jedu otrav pekelného zdroje
My stejně pili, Beatrice moje!

A v jednu píseň, trpkou, bez útěchy
Pláč můj se sloučil i Tvé žalné vzdechy!
A jeden hlas jen dvou těch od bolestí
Se povznesl, a v hlase tom i — štěstí!
Tak víry štěstí, naděje a síla
Tvým hledem v srdce mé se navrátila!
Tak temné chmury, plné slz a bolu,
Když utkají se v temné výši spolu,
Z jich pláče světlo vytryskuje hromem,
A mhla se stává zlatým boha domem!

Tu píseň, sestro, počínám Tvým jménem:
Ó věčně zjev Tvůj nechť mé pouti kyne
Památek jedněch, jedněch vznětů věnem!
My zemřeme — však píseň nezahyne,
Ta navrátí se věrna mně i Tobě,
Jak Anděl Strážce k nám — již tlícím v hrobě
A snad i vzejde čas, kdy při vzkříšení
Všech duší — ne již tělem přioděni,
My povstanem, jich hlasy obepjati;
S očistou v duši k novému zas jitru
Tak jasni oba, oslaveni — svati!

II.

Zda máš v mysli nad Alp sněhy
Nebes oblouk lazurový,
Nad vlašskými jezer břehy
Alpský okruh granitový?
Tamo v dáli, v nebe — předem
Čeřen pne se, krytý ledem,
A sem blíže, a zde níže
Od hor šumně Pád se pění,
S révou růži břečtan víže,
Podnož horstva v ráj se mění!
Večer, z rána stříbrotkaná
Pije vlna nebes pruh!
Vln těch v skrytu, na skal štítu
Jedna krása — jeden bůh!

Ještě, ještě vidím Tebe!
S harfou stojíš na mé lodi,
Hloučkem hvězd již hoří nebe,
Nad Alpy z mlh měsíc brodí!
Ještě, ještě vidím Tebe!
Na strunách dlí Tvoje dlaně,
Nadšení Ti plane z líce,
Září objaty Tvé skráně
Jasným leskem od měsíce!
Svitem vln, paprsků sítí
Postava Tvá zahalena,
Blankytné plá podnoží Ti,
Stříbrem skvíš se — oslavená!

Dráhou, obestřenou v třpytu,
Pluje zvolna loďka moje;
Ó jak blaze nad hloubí tu
V lazurné se nořit zdroje!

Za obzorem jezera se
Do výše pne hor štít jasný,
My tu sami, spolu zase —
A ten celý svět tak krásný!

Dráhou, obestřenou v třpytu,
Pluje loď má dál a dále;
Ó! andělé necítí tu,
Čím má duše planě stále!
Tak pln pychu jsem, pln síly,
Sestro má! a mně se zdává,
Ze sna hrobu že v té chvíli
Naše otčina již vstává! ....

Stále dál měsíce plání
S námi brodí vln těch val —
Plujme, plujme bez ustání —
V ticho — v jas ten — v blankyt —
v dál.

Vod hlubiny, horstva stíny,
Země, nebe — jeden rej!
Skutečnosť se již pomalu
Mění v sen a ve vidiny
Ze stříbra a ze křišťálu:
Sníti nyní dej mi — dej! ....

III.

Zhynuli jsme v středu světa
Svatou, velkou láskou k němu!
On náš bratr — vina kletá
S čela smyta zbloudilému.
Ne hřích — trest jsme vzali na se,
A hle, dřív co nepoznáno —
Polsky tvář v hrob sklonila se,
Na tři dny v stín klesá smrti!
Třetího dne pouto zdrtí,
A pak velké vzejde ráno.

Aj! kdo miluje, zdaž mníte,
Ten že umírá již, hyne?
Zrakem mdlým jen vy to zříte,
Jí však věčný život kyne!
V hodině kdo svaté zašel,
Vešel znovu v druhých síly,
V srdcích lidských hlasu našel
A dnem každým, každou chvílí
V mohyle té žíti bude!
Bůh jak činil, vládce nebe,
Všem on také podá sebe —
A své moci nepozbude!
Dlouho musí nezřen ani,
Tušen ňader ve ústraní
Žárem nítit srdce hrdé,
Slzou měkčit duše tvrdé,
A skrz hrobu muku bědnou
Smrti písní velkou, slavnou
Ač sám rozdělen — tou dávnou
Lidstvo spojit láskou jednou!

Aj! vám divně zdá se sníti!
Smrtelníkům vám se chtělo
Nesmrtelné zabit žití!
Zranili jste však jen — tělo!
Smrt a láska — nevíte vy,
Že to jedno v duchů říši jeví?
V pekelné vy tůni dlíte,
Po prsa již nořice se,
O bohu jen tolik víte,
V přírodě čím zjevuje se.
Myšlénka, již duch váš hostí,
Myslénkou jest zmrtvělosti!
A z vás každý jak vrah nyní
Lidstvo srdce zbavit míní,
A tu kostru, trup ten nahý
Zákonem znát rovnováhy!
Určujete, svět že celý
Na vždy v těsná jme nás sídla!
Ne tak, ne — duch každý smělý
Andělů si vezme křídla!
Nesmrtelným ten má slouti,
Smrtí svou kdo život dává,
Leč kdo žitím ve smrt routí,
Ten když zhyne — nepovstává!

Ó vy podlí, bídní, temní —
Ukrutní a praničemní!
Vy, jimž duše ničím slove,
Bez ducha farizeové,
Jenž blesk boží zkušujete,
Až vás do prachu pak smete!

Vy, co s šatů krev jste smyli,
Ač přec špehy, katy zbyli,
V umění co nedozralém
Rány novým kláte palem —
A když mučeník zakvílí,
V právo své zas halíte se —
S kupeckou ať zisku tváří,
Bodák ať či palaš nese — —
Modly vy, jimž na oltáři
Děti bázně pálit spějí
Kadidlo — otravujíce
Zemi — hadů máte líce,
Ač být chcete bohy její!

Neznám na vás hanby slova —
Ne, že nelze — nezcházejí,
Lidská řeč však božství chová!
Vždyť tak krásna, čista, svata —
Z krajů andělských k nám vzata!
Kdybych jménem měl vás zváti,
Srdcí všech by vám, ó klatí,
V písni věčná kletba hřměla!
A jak pomsty hádě, vzteklá
Bičem zmij vás hnala v pekla,
Lidství strhla by vám s čela!
V poutech, bledé, zkrvavělé
K soudu bych vás věků vedl,
Nápis „zvěř“ by vám na čele
Vydeptal — za pomník zvedl.
Ale v duši zhrdám vámi —
Pohrda má mladne zase,
A když zhrdat třeba — dá mi,
V kletbu vám by změnila se! . . .

Ilied Tvůj slza ukrývá mi —
Proč zříš bez ducha tak, temně,
Sestro má? Ó vstaň, pojď he mně:
Pravda s Polskou — Polska s námi!
Nekleč — nechť nám veselo je —
Skráň mi opři o rameno,
Nechat spatřím čelo Tvoje
V nadšení mém ozářeno!

Za hory než měsíc bledý
Ponuré své skryje hledy,
Než dohasnou hvězdy zlaté,
Pablesk slunce než se vrátí
A z mých ňader žár se ztratí,
Jímž teď plá mi srdce vzňaté:
Nechť Tvé srdce divem stále
Žalů, běd těch zbaveno je!
Ó andělská dívka moje,
Ó slyš ještě — ó slyš dále — —!

Fr. V. Kvapil.

Zlomek z Glossy sv. Terezie.

Vivo sen sivir oy mi
Y tan alta vida espero
Que muero porque no muero.
Glossa sv. Terezie.

Ne před smrtí — já bázeň cítím z žití,
Vždyť takové zřím před sebou tu kraje,
Že mi ten zemský hrobu žaloba je,
A tím umírám, že mi nelze mříti!

Umřít neb trpět! trpět bez ustání!
Vždyť toužím tak již k Tobě ve Tvé nebe,
A nelze-li — chci v pekle pro Tě žíti!
Ó sešli muka — přijmu bez reptání!
Tím dražší mi, čím více hlod jich střebe!
Před klidem jen mé srdce bázeň cítí —
Já tím umírám, že mi nelze mříti!
Jediné běd mých kyne útočiště —
Však též smrt jedna! Ó té, té uděl mi —
Jí sama dát si nezdolám snad příště!
O nešťastna jsem, Pane můj, tak velmi!
Tu štěstí dráhu proč mi nedáš zříti?
Já tím umírám, že mi nelze mříti!

Tak někdy zřím Tě z blízka u vidění,
Leč dlouho nechceš se mnou prodlévati,
Tvůj božský zjev se opět v dáli tratí —

Před chvílí věčnost v své mě lůno jala —
Kdo pán, kdo sluha ona nepoznala,
Ty bůh že malým stáváš se, se zdálo
A ze mne malé — — božství vyrůstalo!
Tys uzavřen byl v srdci mém jak v hrobě,
A já jak vesmír klonila se k Tobě!
Tak láska neskonalá dopustila,
By mysl tvůrce v těle tvora žila,
I jedním dechem jej v tvůrce proměnila.

Tak bylo mi, jak nebyla bych živa —
Na zemi, v nebi neznajíc již těla
Na věky s Tebou — u Tebe jsem dlela!
Ne očima — přec zrak v Tvou tvář se dívá,
Hled smrtelných ač k tomu nestačívá.
Já hlas Tvůj slyšela — ne zemským sluchem,
Vše spatřila i slyšela jsem — duchem!
A tak jsi divnou, Pane, zářil mocí,
Jak slunce sluncí, v němž se člověk schrání!
Ach! denní svit se v temné věčně noci
Pableskem tím s Tvých jasných line skrání.
Ač bez těla jsi — Tvé jsem zřela tělo,
A každé slovo, na rtech jež Ti chvělo,
Lahodou větší, než lze pojmout v uši,
Neznic, přec písní zaznělo v mé duši!
Já s Tebou byla, k Tobě pohlížela,
Ne v nejsvětějším chlebě ukrytému,
Ne, rouška divů když Tě obestřela —
Leč tak, jak jeviš v andělů se tému,
Když se Svatými králíš světa lemu!
Tam, takovým — jsem na zemi Tě měla!
A líp jsem zřela Tě, než oni Svatí —
Vždyť víc a vroucněji než oni miluji Tě!
Jim v stanu věčném dopřáls pomeškati —
Kde já jsem? mně kdo brání, střeže líte?
Zoufám, když ruka Tvá mne odvrhuje —
Leč zoufání a žal — čím mně to sluje?

Čím stesku víc, tím větší touha víří,
A větší muka větší láska smíří,
V tom božím pekle velké lásky boží,
Kde věčnost Tvá mé jenom žaly množí —
Okamžik příští skrývá Tě již v dáli
A než se vracíš, věky zanikaly!
Bez Boha mého — s vzpomínkou však jeho
Jak hrobní kámen duše má tu leží,
A pod tou žulou klidu nehybného
Žal jako mráz mi morkem, kostmi běží!
Bez míry toužím, v lásce pout mi není,
Láska i touha posud marně žily,
Měním se celá v jedno zatoužení,
Leč vůle Tvé přec nezměním v té chvíli:
Pán věčný nesestoupí k sluhy krovu,
Až někdy — někdy — po druhé zas znovu!
Tvých výstrah, drahý můj, já nechci zříti —
A tím umírám, že mi nelze mříti!

Neb myslíš snad, ó věčný, věčně živý,
Že miluju Tě slasti za budoucí,
Za slíbené u Tebe hody skvoucí,
Za palmy, harfy, zázraky a divy —
Za jakoukoliv odměnu v Tvé říši,
Již splatil bysi obětí mých výši?
Já miluju Tě — že jsi nešťastný byl!
Že na se vzít jsi všechny žaly slíbil,
Žes vzal i nesl — vše, co v prach nás níží,
Ty bůh — sám v tělesná jsi pouta přibyl,
Ty bůh — jsi katy vlečen byl ku kříži!
Já miluju Tě — že Tě v oné chvíli
Zrazují lidé — v nebi opustili!
Já miluju Tě — že jsi musel lkáti
A — „opuštěn jsem!“ k Otci zavolati,
Já miluju Tě Tvoje za skonání
A za smrt víc než za Tvé z mrtvých vstání!
Tak zdá se mi, že z mrtvých vstalému Ti
Těch ubohých již sluhů netřeba je,
Že vesmír již Tvé čeká na kynutí
A nad vzdušné již krok Tvůj vzlétá kraje.
Leč když Ty hyneš, v mé se mysli snuje,
Že v známá místa duch se navracuje,
Že zřela jsem, kdes k výšinám čněl prvé,
A kříž ten zbrocen v nachu Tvé byl krve!
Že Magdalena, svatá i tak milá,
Jež lká tam hořce — že to já jsem byla!

Vždyť v srdci mém mi její srdce kvílí,
Vždyť v oku mém vše její slzí zdroje,
A hrozné tak to zoufání je moje,
Že takých dvé by věky nesplodily!
Ne — ona Tebe více nekochala —
Ač vím, že ona velká, já tak malá,
Tak méně posud vděčíc se Ti činy —
Leč jak já — nikdo nekochal Tě jiný!
Ó jak to, Pane, s láskou bude mojí?
Jak rozděliti Šalomouna slovem
Tu jednu lásku nám v tom sporu novém?
Vždyť nelze býti také lásky dvojí!

Ne — ona Tebe více nekochala!
Jen jednou v žití na Golgotě klaté
Skropena krví Tvou, tam v prachu lkala —
Jen jednou — jednou — a já tolikkráte! —
Vždyť každé noci pro mne otvírá se
Golgoty hřbitov ve své smutné kráse
A z lůna věků, stín jichž v noc se ztrácí,
Ta veliká se ke mně chvíle vrací,
V níž v středu nebes, země pozatmělé
Za spásu všech mřel povzdech Stvořitele!
Když první svit paprsků zavlá hrami,
V mé celi kříž Tvůj mučennický plá mi,
A na tom dřevě zářit zřím Tvé tělo
Ostatkem světla, jak jím dříve chvělo,
Když kol se vše jak v hrobě zatemnělo!

Ty a já, Pane, — nikdo již — my sami —
Tak blízcí sobě — a tak rozděleni —
Hle, dole já tu Tvými pod stopami,
Na dřevo přibit z cedru bodlinami!
Já klekám v mlčení a úžasu — a celá
Chvějn se tělem od muk Tvého těla,
V mé skráně hrouží se Tvých ostny skrání,
V mé dlaně bodají Tvých hřeby dlaní —
V mém boku střebe Tvého boku rána —
A dole ač, tak k Tobě připoutána,
Že s Tebou nahoře — jsem na kříž dána! —

Fr. V. Kvapil.

Z MRTVÝCH VSTÁNÍ.

Ten svět to hřbitov z slzí, krve, kalu —
Každému věčnou Golgotskou je skalú!
Duch je darmo zmítá
V ran a strastí davu,
Života loď lítá
Mořem bez přístavu:
Osud neustává námi hráti,
Statné do propasti kácí,
Drazí hynou — hynou svatí,
Žijí mrzcí — darebáci!
Všecko se motá — v samém modrchání,
Na blízku smrt — a v daleku
Na vlnách kdes pozdních věků
Z mrtvých vstání!
A proto ztuhnouť — ztvrdnouť — srdce zbýti,
Uprostřed vrahů zvykem vrahův žíti,
Zločinit se zločinci zdaž nemáme?
Klamať — záští plodiť —
Vraždiť — ve krvi se brodiť? —
Tak světu, čím nás daří, darem dáme!
Ajta to síla! Neb se zničme sami —
Jezme a pijme — zlatým smetím buďme,
Sloužíce tělu myslí se netruďme: —
Šťastnými tak se stanem ničemami!
Ó ne, duchu můj,
Zpátky couvni, stůj! —
Ne takými meči
Na člověctva čele
Se zlem vedou seči
Zloby hromitelé.
Jediná jen v světě
Oběti moc tichá
Hnětný osud shněte;
Podlost však či pýcha
Stejný druh to plev,
Jež dech dějin smete
Do propasti střev!
O, poznej sám sebe!
Nechtěj býti pánem,

Jak Pán, který stvořil nebe.
Nechtěj jak zvíře pást a honiti se lánem!
Z té strany hrobu z mrtvých vstání před východem
V člověku buď syn Boží, mukou s nebes rodem —
Mistrovským budiž pevné vůle plodem.
Trpělivostí buď, tou paní na nehodě,
Z ničeho jež si staví dům svůj ku svobodě;
Prohranou budiž tou, jež hledí k cíli v dálce,
A koncem vyhrá na věky v té válce.
Pokladem budiž, ač vše kolkolem se brojí,
Ve zmatku mírou, ladem, kde se nelad strojí,
Věčnou buď krásou v věčném živobytí boji.
Toliko podlým a farisеům bývej
Postrachem, hněvem, svatým odmlčením,
A s pokrytectvem žádných smluv nemívej: —
Všem ale jiným andělům buď dšením!
Budiž tou krmí, ježto srdce živí,
Sestřinou slzou těm, kdož neštěstliví,
A hlasem muže, když se v duchu chvěje.
Vyhnancům z domoviny budiž domem,
Naději buď těm, kdož jsou bez naděje,
Mrtvolám, jež spí, budícím buď hromem!
V boji s tím peklem na tom světě vzteklém
Vždy a všady silou buď, co sklání —
Silnější nad smrť silou milování —
Lásky budiž peklem!
V podstatě stálé slova, činu, vzoru
Rozdávej sebe sám svých bratří sboru;
Množ ty se jeden činy životnými,
A budou tisícové syny tvými.
Budiž i v poutech k dílu vždy směllým.
Každý bol, bole, nebuď bolem tobě!
V jedněch svých prsou národem buď celým,
Divem buď, který nebe s zemí pojí,
Láskou buď, ježto všechny rány hojí,
Svatostí v porobě!
Nespěchej na smrť — až jak zrno na osení
Myšlénka tvá se v srdce vsеje, rozplemení ...
Pokud tvé mučenictví jedno mučeníku
Jen tobě k blahu a ne lidstvu k zniku,
Chraň se slávy mučeníků!
Marné slávy věnce
Vab to na šílence;
Skákati do víru
To zvyk bohatýrů —
Leč moc ducha vyšší
Takých vnad neslyší.
Teprva když kolem po okolí
Na tebe zvou všech dějin zahlaholí,
Abys i ty se vydal v obět spásy:
Uslyše tehdy toužívé ty hlasy,
Poklekni s duší v skruše unížénou,
U prahu rozchodného světův obou,
A v duši, před Bohem tak rozevřenou,
Splyne hlas Boží, nadšen tichou dobou:
Tehdy co šermíř, stihší cíle svého,
Vstaň — nohy z prachu otřes pozemského,
Vstaň — a s tou láskou, milujíc co hyne,
Vznes ruce letné k nebi, jež ti kyne.
Vstaň — a ku katům, řítícím se na tě,
V ústřety pospěš, vítaje ty hosti
Pokladně, tiše, blaze, čile, svatě
S útrpným zrakem své nesmrtelnosti.
Tehdy co svědek skonej smrtí rekú —
Života květem svrchovaných vděků,
Úrodnou plodem budoucímu věku.
Co svět přezřel přeludem a snění,
Objevením
Učiň zjevným,
Učiň vírou,
Učiň mírou,
Učiň právem pevným.
Čímsi jistým, nevývratným,
Čímsi posvátným,
Co v srdce jak dýka
Do hluboka vniká,
A jednou vetkané
Na věky v nich tane,
I srůstá s životem,
Ač se jich dotýká
Jen vzdechu vanutím.
Až svět, vrah tvůj nevidomý,
Uklekna, sám vyzná:
Že Bůh a vlast žizná
Národům jsou za svědomí.

Z plynoucí když krve tvého těla
Nachu nabude tvá vida skvělá,
Myšlénka tvá bude světla proudem,
Jasným na výsostech Božím soudem
Nad podlými bezbožníkův davy,
Jí pak nezastaví
Ni děla ni voje,
Ni klamy ni svody,
Ni velduch ni chvála,
Ni králův závody,
Ni národův roje.
A o třetí době
Muky tvé na hrobě
Z proudu dějin, strastí —
Pohrom nad propastí —
Vzejde ráno žďané
Nezrozené narodí se,
Ve slávě vlast objeví se,
Spravedlnost vstane!

Václav S. Štulc.

Bohdan Zaleski

narodil se roku 1800 ve vsi Bohatýrce na Ukrajině. Klade se mezi první polské básníky a nevyrovná-li se Mickěvičovi mohutností kresby a velikostí děl, vyniká zajisté lahodným jazykem nad ostatní básníky. Zaleski pobyl několik let ve Varšavě, načež po roku 1830 utekl se do Francie, kdež dosavad ve Villepreuxi meška. Opěvá hlavně Ukrajinu, její lid a život. Jeho dumy zvučí po celé Polsce, jsou to zejména: Mazepa, U nás jináče, Dumka Kosiňského, Kytaře atd. K čelnějším pracím Bohdanovým náleží *Duch stepi*, kterého počítají Poláci mezi svá arcidíla, Rusalky, Januš Běňavský, Lubor a jiné. Zaleski překládal také srbské písně, kteréž nyní zároveň s jeho ostatními básnickými pracemi poznova vydány jsou.[1]) Před tím vyšly jednotlivé sbírky jeho písní v Petrohradě, ve Varšavě a v Poznani. Novější vydání jeho básní obsahuje ve 4 svazcích téměř 500 různých básní a básniček a z nich téměř každá dýše volným životem Ukrajiny. Hlas polský takto je posuzuje: „Jestit to první úplné vydání sebraných děl Slavíkových, jak Mickěvič Bohdana trefně nazýval. Pojmenování to charakterisuje poeziji věštce Bohdana. Naslouchámeli jeho písním, zdá se nám, jako bychom slyšeli vanutí stepního větru probírajícího zlaté struny a vykouzlujícího v nich teskné, pohnuté zvuky. Jak forma, tak jazyk Bohdanův jest jemný, tklivý, původní. Ale ne vždy zvučí tak měkce. Opěvá-li boj, nabývají jeho slova síly ocelové ... Ještě nyní dotkla se ruka 77letého kmeta strun, aby vyloudila píseň k oslavě junáků polských, kteří v nešťastném povstání roku 1863 padli.“

Bohdan Zaleski vynikal vždy láskou k všemu Slovanstvu a zvláště k nám Čechům,[2]) o čemž některé „pyłki“ (epigramatické to básničky aneb jen souverší) svědčí. Také český jazyk Zaleski miloval a pokusil se přeložiti některé zpěvy Kralovédvorského Rukopisu se značným úspěchem.

---

[1]) Ve Lvově u Gubrinoviče a Šmída.

[2]) Výběr z básni Zaleského vydá co nejdříve v českém překladě Rudolf Pokorný.

Duch stepi.

(Ukázky.)

I.

I mne matka Ukrajina,
I mne matka svého syna
V měkkém lůně v písně vila.
Čarodějka! V listí ruchu
Žití ptačí v hebkém vzduchu
Ohnivě mi vykouzlila
A nadšeně hovořila:

„Pěstuj, Rusálko, mé dítě,
Mlékem dum a květů šťavou
Napájej ho na úsvitě.
Století mu s luznou slávou
Do snů vdechni na obrázky;
Nechat pestře jako v báji
Malebně mu rozkvétají
Všecky mého lidu zkázky!“

Blaze bylo mi, ó, blaze!
Nikoho tak vlídně, draze
Lepší matka nepěstila.
Netušeně záhy milá
Hádanka se čarně vila
Mladé duši pod pečetí.
Myšlénky mé nazpět letí
A jen touží po objetí
Uniklých snů z mysli děcku ...

Rusálky, ty dobrou chůvou
Líbaly mne písní mluvou,
Rozpálily krev mi všecku. — —
Avšak srdce vlasti hledá,
Vrah! Ó teskno mi, ó běda!
Ještě dneska prchám z lože ...
Opěvat chci věků činy,
Ale zápal prchá v stíny —
Nuž, tvá vůle, svět se bože! ...

II.

I mne matka Ukrajina
Operutěného syna
Na nebi když hvězdy zhlídla,
Z ruky vzala Rusálčiny,
Střásla se mne květů plíny,
Kázala bych rozpjal křídla,
A pak lkala u pohnutí
Věštbu lásky, zaklnutí:

„Ó, já služebnice páně!
Nejdražší své děti věčně
Po vůli své vlasti, ranně
Ve hry sázím nebezpečně.
Hle, zas pěvec letí vděčně,
Netuší, och, svého kříže,
Mysl volna, prosta tíže
Line k čárům a lne k písni —
Ó, kéž v stepi svět si vysní!
V stepi světoborců dráha,
Kam hněv boží nedosahá,
Kde hřmí hlasy: kéž je tuší
A svou k žití sílí duši!

Po letech pak, vše kdy zkouží,
Kdy mu hvězda v mračnách zhasne,
V prostory duch vejde jasné,
Po vodách se rozeplouží,
Aby ještě pozdní syny
Rozhřál v písně, rozhřál v činy!
K Bojanovi, k hrobu předka[1])
Čelo vztýčí kurhan nový ...“

Tišeji zní do posledka
Sladká věštba — „K Bojanovi? ...
Matko drahá, ký to šelest —
Kdeže Bojan, kurhan kde jest?“ —
Žehná mát mi lásky slovy ...

III.

Znořenému v křídla lesklá
Chvíle lásky pozableskla.
Velebná ta chvíle, slunní!
Její velkó: „Staň se!“ trůní

[1]) O předkřesťanském pěvci Bojanovi, kterýž ve zpěvu o výpravě Igorově nazván jest vnukem bůžka Velesa, vypráví píseň jmenovaná, že chtěl-li komu píseň tvořiti, rozutíkával se myslí po stromech, vlkem po zemi, sivým orlem pod oblaky atd.

V kouzlech mého vzpomínání,
V píseň mou se posud sklání,
Pod tím křížem slz a lkání,
Jako v milou rajskou vůni.
Ó, ta chvíle věčně svatá!
Blaze mi, v němž paměť vzňata
O životě lásky květném,
Čarůplném, čistém, vzletném,
O počátku jeho vzniku,
A kdo z vazby těla bědné
Co den k nebi mysl zvedne
Po snů krásných okamžiku!

V.

V soumraku och, domovina!
První slza vymkla se mně,
Křídla nad mnou anděl vzpíná:
„Syn jsi země! země! země!
Na vlnách sni žití jemně!“

VIII.

Věčný dechu, dechu boží,
Stepní vítr lehce vzdulý
Vystýlá mi měkkou loži,
Ramena mně víže v půli,
V teploučké mne plénky tulí,
Pak se houpe, houpe kolem
Nad mohyly nad vrcholem ...

V dálce vidím Černé moře
Osvětlené bleskem spoře ...
Divy zřím a sčítám dolem!
Blesk a rachot — zora nová —
Hoj, mně píseň Bojanova
Ze zlatých strun v líbém smání
Otcovské lká přivítání! ...

Posvěceny housle ony!
Čarodějná slova, tony
Po stromech jak ze strun letí,
Záchvěvem se rosným světí,
Horem dolem kmitnou mžikem,
Třepotem se v ptáka mění,
Sivým orlem, sokolíkem,
Vlkem zřít je v okamžení ...

Svěčte se, vy staré písně!
Zjevna doba předalcká ...
Vůdce jako kdysi přísně
Postavou zas obra reka
Ve zbraň hřímá na své lovce:
Na Pečeňhy, na Polovce?

Tiše, mile píseň zvoní,
Slovo slovu žehná, roní
Hojně v duši manu štěstí,
Oslavuje cos — či věstí?
Již se blesk a rachot sloní ...
Velký otče! slavně klestí
Blesk si dráhu v dálku cizí,
A ve mlze — guslár mizí ...

XI.

Duch můj stanul. Jaké štěstí
Ve snu může rozekvésti!
Roztoužený pohled oka
Obdiv snáší ze široka ...
Věčný čas se mění cele
Slovem boha stvořitele,
Velkou zvučí epopeji,
Miliony svící skvěle,
Světů z květů — světů ději
Vonné dýmy bohu vějí.
Ó, kdy pojal rozum něčí
Jedin paprsk boží řeči!

Vidím lepé město. Pojí
Hody k hodům, bol však stojí
Nad hrobkami. Nad žalářem
Ženiny se vzdechy rojí,
Nevolnice před oltářem ...

„Roma!“ Pokřik divý rázem
Zaburácel nad Kavkazem.
Šelest dravců stepí hřmotí,
A po stepi krouží spící —
Zlo větřící krkavčíci.
Barbarové, nevěřící,
Hunové a drsní Goti,
Různé plémě, v pestré směsi
Ozbrojenci vesmír děsí ...
Blíž a blíže lomoz zvoní:

„Ura-ho!“ na pospas, koni,
Do Panoni, do Panoni!“

V ocel zakut vůdce jede
V čele davů, lid svůj vede
Koňmo jako socha živá,
Medvědím se točí stádem,
Na kost seschlý dlouhým hladem;
Hnědvem běžím tváře divá,
Ale zrak se nezachvívá,
Jako by byl v ocel vrytý.
A jak řeka v skály bije,
Ryk se za ním zvedá litý:
„Roma, Roma, kde se kryje?“

S vůdcem oř jak socha; pádí
Uši hluché, hrdlo němé,
Po stržích své lidi svádí,
Náhle stane . . .
„Odpočněme!
V kterou stranu cíl náš pravý,
Kometa nás v noci zpraví,
V Romu kyne nedalekou . . .“
Temně hlásí před večerem:
„Tamo za hor za sedmerem,
Za devátou ještě řekou! . . .
Avšak pokud slunce svítí,
Ve hře, děti, chci vás zříti!“

Po rozkazu — dítek davy
V pravo, v levo, z dálky, z blízka
Obklopují mraveniska,
Zábavou se lehkou baví,
Aniž k tomu třeba síly.
Nohy, ruce, jen se vzchopí,
Skály nosí na mohyly,
Půdu ryjou na příkopy.
Ještě nyní stopa hlásí
Zašlé světu dětské časy! . . .

Po rozkazu vůdce: „Vzhůru!“
Hučí stepí dupot koní,
Hromově hřmí v nebes chmuru:
„Do Panoni, do Panoni!“
S vůdcem oř jak socha pádí,
Kamto? kamto davy svádí?
Nikdo ptát se neodváží.

Od Avarských předních stráží
Latiník sem pádí skokem;
Točí vůdce smělým okem,
Vstříc mu jede: „Říma synu,
Mluv a lži bez odpočinu!“

Mluví jatec, jektá z půle:
„Pater Patriae, Konsule!
Pontský Praetor — Civis natus,
Cajus — Furius — Dentatus
Uviděvší davy ony,
Flos romanus, legiony,
Na pořiče kmeny vleče,
Pro kohorty ostří meče . . .
Sancta verba veritatis! . . .“

Jako pustou vytí táhlé,
Rozjitří se vůdce náhle:
„Bídný jatci — satis, satis!
Červe římský ďas tě! valí
Legion se, kohorta-li?
Ostří meče? Na neštěstí?
Je to zbraň přec proti pěsti —
Tleskem země zašeleství!“

A jak v skalách řeka dravě
Za vůdcem hřmí v temné vřavě:
„Roma, Roma!“ nedočkavě . . .
Ó, kdy pojal rozum něčí
Jedin paprsk boží řeči!

XII.

Vítr stepní božím dechem
Zas mým vzdušným ložem spěchem
Houpe, šlehá, kol mne točí,
V jinou stranu nese oči.

Dozírám se blahé země,
Zeleností šat jí hoří,
Hor a lesů a tří moří
Milované vidím plémě.
V slunečnu se květy rojí . . .

Pra-pra-praotcové moji!
Snítka zlata — svěží nová
Se štěpu jest Adamova! ...
— — — — — —[1])
Hle, těch reků sudby prosté!
Dívčina jim vezdy vládne
Milující, tváře vnadné,
Čím um kratší, vlas víc roste ...
Patř, ó, pohleď, před Tatrami
Slyne dcera Krakusova,
Patř, ó, pohleď, za Tatrami
Libuši zem bratří chová!
K nohám kněžny lidé chýlí
Za huslářem tváře chvíli ...

Kolkolem proč z nenadání
Jasná zoře nivou letí?
Polané a Dervlani,
Slované tu různě zvaní
Slavnosti svým bohům světí.
Pohleď! Tamo z Lysé hory
Za praporem zpěvné sbory.
Píseň k svaté řece padla ...
Komu slávu zvučí chory?
„Perunovi neuvadlá
Čest a oheň pro Kupadla![2])

S plesáním lid tichým dolem
Roztáčí své kolo kolem,
Po velkosti bohy slaví.
Dívčiny tu v pestrých věncích
O smíchu a o ruměncích,
Mládci čerství, nedočkaví
Pokouší se s jasným okem
Přes ohniska smělým skokem.
Vítr stepní v rozesmání
Šumí tleskot, celování ...
— — — — — —
Sbor se stáčí do prostředka.

Guslár mezi mládež kročí:
Zřím jej, vousatého předka,
Jasnou tvář jak vzhůru točí,
S houslemi jak zvedá oči ...
Ó, jak v tony sladkost vetká:
„Lado, Lado! Pro Kupadlo!
Kéž nám blaho nepovadlo!
Bože! Všichni bozi z nebe
Jako v duhu patří v tebe! —

Popřejte nám pokoj, bozi,
Doba-li nám bouří hrozí,
Matky plodné, dívky švárné,
Dobrá stáda, býlí zdárné!

Město, kantýn, krčma prostá
Láskou slyniž Radehosta;
Děvana k nám skloň se vlídně,
Bychom blaze žili, klidně.

Lado, Lado! Pro Kupadlo!
Kéž nám blaho nepovadlo!
Bože, bože, vzývám tebe,
Pros za nás své bohy z nebe!

Perun chraň nás od nehody,
Svantovít nechť hledí shody,
Morana nechť zřídka slétá,
Otcům přidá mnohá léta!

Tur sám nechať kupce střeží,
Strašně mstí se nad loupeží
Litvínů a cizozemců,
Dravých Bojů, škodných Němců!

Bože, bože, vzývám tebe,
Pros za nás již bohy z nebe.
Lado, Lado! Pro Kupadlo!
Kéž by blaho nepovadlo.“
— — — — — —

[1]) V tomto zpěvu vynechány jsou jednotlivé verše, jako: „Z Boga chleb sie zboże zowie,“ atd.

[2]) Tak zpívá lid na Ukrajině o „sobotkách“ neb „kupadlech“, slavnosti to očišťovací, při které se Slované v ohni „koupali.“ Obyčej ten zachoval se dosud u nás v pálení svato-janských ohňů. Lada byla bohyní krásy, Perun bohem hromovládným, Svantovít bůžkem slunce a míru, Radegast hostinnosti, Tur vojny, Děvana rolnictva, počasí, Morana smrti atd.

Zoře z moře pro obzoru —
Ticho, ticho kolem sborů ...
Jaká bouř to náhle hučí?
Svatá řeka šumí ... Rtoma
Božíma cos bohům zvučí ...
Mocně, mocně: „Roma, Roma!“
Opětují nebes heslo?
Náhle heslo v hřmot se vzneslo:
„Ura-ho! na pospas, koni!“
Do Panoni, do Panoni!“

Jako socha vůdce jede,
Slaveništěm lid svůj vede,
Z prsou hučí: „Mír či vojna?“
„Mír, mír!“ volá směs mu hojná,
Kolotá se v levo, v pravo,
Guslár tíhne do prostředka:
Okusil již krve hravo?
Oho! Běs jal mého předka!
Ústa špoulí, praská struna,
Divě vřeští: „Na Peruna
Sám Tur jede: ctěte Tura!
Bozi kážou — jaké rady!“
Za ním: „Ura, ura, ura!
Podolané křičí všady.“

Přívalu jak živé zjevy,
Dněprův břeh tu pravý, levý,
Visly břeh tu zelenavý,
Pobratimské Vilky, Lávy.
Skokem vlny rozčechrány:
Na Germany, Allemany!
Kamsi k městu cizích rodů
Dvanáct pádí vojevodů,
A kolkolem povyk roste ...
„Romo, Romo, jedou hosté! ...“
Ó, kdy pojal rozum něčí
Jedin paprsk boží řeči?!

XVII.

Vítr stepní, dech ten boha,
Vzdušným lůžkem mojím šloha,
Za ševelem větrů bratrů
Po výšině, po nížině,
Pelikánem po pustině,
Letí se mnou k vrchům Tatrů,
Jímavá má duše pouze
Povzdechy a slzy sbírá,
Že se z očí závoj dlouze
Poslzený odestírá.

Hledím ku Lomnice štítu,
Vykutému ze skal kdysi,
Pokrytému ledů rysy,
V které dneska bez úkrytu
Kajicnice slzy mísí ...
Polska — Polska v žezla svitu!
Za své hříchy drahně pyká;
Kajicnice sličná, milá,
Vina její převeliká:
Milovala, svévolila ...
Na popeli drahně vzlyká ...
S rozpuštěným dlí tu vlasem,
Hořem vadne její líce.
Kam se děly sestry časem? —
Vzdech, jen vzdech zní tesknym hlasem!
Milá družka, důvěrnice,
Litva se jí v lůno tlačí,
Vtělená pak píseň ptačí
Vzdychá pro ni Ukrajina,
V slzách hledíc na mne syna!
Polska -- Polska -- matka milá
Milovala, svévolila ...
Pro bolest jí věky slávy
Ze svých hlubin syny jeví:
Hrozné, trpké, milé zjevy —
Prvorodé Bolcslavy,
Hetmany, sta válek řevy,
Vitoldovu stařešinu,
Všecku volnou kozačinu!
„Co se stalo?“ hučí vřavou,
„S ryzí naší krví, slávou?“

Kajicnice sličná, milá,
Milovala, svévolila ...
Za své hříchy drahně pyká,
Utrpení těžce zvyká.
Sester řada nad ní vzlyká —

Vzdech, jen vzdech zní v tesknném hlasu,
Vzdech, jen vzdech chví k modrojasu:
„Velké viny, velké kání,
Ale větší smilování! ...“

Rudolf Pokorný.

Zozulič.

Oj, step můj otec, Síč jest moje matka
A orlíkové bratří!
Oj, pečovali o léta mi sladká
Jak na rodinu patří!

Mne kukačka prý v lečkách kdysi snesla,[1])
V něž myslivec ji vlákal,
I přihlížel jsem orlům do řemesla
A s nimi krákal, plakal.

Čas drahný v čajce hýčkali mne svoji,
Oj, hlučně při muzice,
Až na vlnách kdes moře — v pestrém roji
Vnad zřel jsem na tisíce.

A když jsem hrát si počal s koňskou hřivou
A prsa vypjal z burky,
Oj, dali hřebce mi a šavli křivou
A přidali mně — Turky!

„Hej, Zozuliči,“ ataman mi volá,
Již kukaččino dítě,
Bij v pohany a v Tatařík kola!“
I pochopil jsem hbitě ...

Kozáckou slávou v boje duch můj zbystřel,[2])
Jen první dým mne zkropí
A do žeber mi soupeř pustí výstřel ...
Však přischlo vše — ni stopy!

Oj, step můj otec, Síč jest moje matka,
Krb, kam jen oko patří:
Oj, je to rozkoš, orlíkové, sladká,
Že na vzájem jsme bratří!

Oj, žití překrásné! Tak všude milo,
Kam pohled jen se hrouží,
A což kdy se ti o Slobodě snilo,
Tvá duše po níž touží!

Oj, křepká družina tam hulá sice,
Hřmí ryk tam neslýchaný,
Leč po zvyku já tesknú zezulice
Už prchám na kurhany ...

A zahledím se vroucně v nebe modré:
Hle, dumka o volnosti!
A srdce usedá mi v stepi bodré,
V dál pudí bez lítosti.

Oj, chutnými jsou dílci Krym i Vlachy,
Hned šatí, krmí, pojí:
Hej, nejchutnější z Koše vezmu plachý
Žel, za tu dumku svoji ...

Och, nešum v uši, stepi boží,
Oj, nelaj synu, matko,
Že zvolil ženu: v Záporoží
Ti pošle Kozačátko!

Rudolf Pokorný.

---

[1]) Jak známo, žili Kozáci nizoví bez žen. Ke konci roku, o výběrech, mohl každý Kozák ze Síče na Ukrajinu do Slobod (osad) odejít a tam se osadit. Do Koše (stoličné to Síče o 100 stech kuřeni) posílány bývaly ze Slobod děti, které často byly v dalekých výpravách sebrány a kterým stari Kozáci báječné pověsti o jich původu vyprávěli, by je na dobro k žití mladeckému připoutali. Bezejmenci ti, jimž step byla otcem a Síč matkou, dostávali jména rozličného ptactva, vs. k nejčastěji nazývání byli Zozuliči, ponèvadž kukačka (zezulice) značila Kozákům ptáka věstce, nestarajícího se příliš o své potomstvo. Z nich stávali se obyčejně nejlepší Kozáci, kterým čarovná duma nahradila rodinu, lásku, všecko. Pozn. bás.

[2]) Kozácká sláva záležela v utržení si několika ran, z nichž se léčili Kozáci lehounce domácími bylinami aneb i prostou hlínou, jakž o tom píše inženýr Beauplan.

Lech Upřímný.[1])

Černým stínem za svým synem Ukrajiny luh,
Bolest tlumě, jako v dumě krok za krokem druh.
Hoře k nebi vysílají z blízka, z dálí zvony:
Vrací Lech se, Lech Upřímný do své Lanckorony.

Vůz se točí, zrývá oči, v slzách tváře všech
V skvostné látce dřímá sladce na marách tam Lech.
Bohdanka zřít za marami a s kozáky kráčí
Jazlovécký, Sěňavský a Herbort, všichni v pláči.

Vůz se točí, zrývá oči, hej, teď třpytla výš
Šavle stará a s ní jará bulava i kříž.
Hej, tu slavnou zbroj hetmanskou svět už poznal celý,
Hej, ten koník osiřelý, ví on, koho želí!

Mohyl řada! Jedna spřádá více pěšin v kruh,
Máry stojí, svit hrá zbrojí, modlitbu štká luh.
Zasmušilí tovaryši v bojích krutých, v slávě,
Přizvukují u mohyly k pohřbu usedavě.

„Čest ti věčná, chvála vděčná, atamane náš!
Spolek sirý čisté víry junáků svých znáš,
Ach, již nejsi naším více, spolek náš hle, v skonu —
Ty se vracíš na svobodu ve svou Lanckorunu!

Rodná ona Lanckorona nepustí tě zpět,
V Ukrajině och, jedině sláva tvojich let
Po mohylách písní vzletí z rodu na rod v krátku,
Upřímně žes hetmanoval, slavně od počátku.

Život prvý, slávu v krvi kdo nabude z nás?
Býval s čilý v blahé chvíli jako v krutý čas!
Čím bůh dařil — bílým, černým klidně žil jsi chlebem,
S námi spával v cizích městech i pod stepním nebem.

Žel, ó bože! Step i moře obešli jsme s ním,
Hrady dávné, kraje slavné, Valašsko i Krym.
Věčně budem vzpomínati, s pole kterak polem
Kroužil orlem, houfy vodil sokolů svých kolem.

Čest ti věčná, chvála vděčná, pokud bude nás!
Hej, náš drahý, sen sni blahý v nekonečný čas.

---

[1]) Současný přítel a tovaryš Daškovičův a dědic prvního hetmanství byl Preclav Lanckoronský, nazývaný Lachem Serdečným. Bojoval dlouho v cizině jsa rytířem Jerusalemským, jakož i proti Prusům. Rodina jeho měla v Podolsku rozsáhlé statky, a zde tedy zvolil si Preclav žití kozácké. Po jeho boku cvičili se proslulí junáci Jazlovécký, Sěňavský a Herbort. Bohdanko, vlastně kníže Bohdan Ružinský byl třetím hetmanem po Daškovičí a učinil slavné výpravy do Krymu i za moře.

Bohdan Zaleski slýchal za svého dětství úryvek písně o Lechu Upřímném a dle nápěvu jejího složil tuto dumu.

Poznámka překladatele.

Pokud svět a pokud slunce, písně naše v stonu
Od Kodaku zníti budou po tvou Lanc- koronu!“

Černým stínem za svým synem Ukrajiny luh,
Jako v dumě, teskno, tlumně žalný budí ruch,
Pobožně ho k nebi vznáší jako lehké ptáče,
Opětuje od Podola, od Volyně pláče.

Rudolf Pokorný.

ARAB U KONÍKOVY MOHYLY.

Soudruh můj věrný, přítel můj starý,
Drahý můj koník, hnědoušek jarý,
Rychlejší bouře, vichoru trysku,
Studený leží zasypán v písku!

Rozžel se, putče, nad bědou mojí,
Vzdechy své poluč s mým hořem:
Ach, již ho písní nevzbudím k boji —
Neduní pod mým již ořem!

Král běhu! dožil v běhu a skoku,
Zasáhnut zrádnou byv ranou,
Vytryskla svěží krev jemu z boku
U toho zřídla zde stranou.

Soudruh můj věrný, přítel můj starý,
Drahý můj koník, hnědoušek jarý,
Rychlejší bouře, vichoru trysku,
Studený leží zasypán v písku!

Darmo se zrádce k obraně vznítil,
Výkupu není mu, spásy,
Araba hněvnou odplatu cítil:
Na dýce krev ještě kvasí.

Ke koni potom v naději skočím,
Dech že v něm zadržím ztuha,
Volám naň, volám, nevěřím očím —
V mohylu složil jsem druha ...

Soudruh můj věrný, přítel můj starý,
Drahý můj koník, hnědoušek jarý,
Rychlejší bouře, vichoru trysku,
Studený leží zasypán v písku.

Lítost mi život plní teď jedem,
Bojím se vedra i chladu,
Ledově prchám před lásky vzhledem,
Před slávou, před lidmi v svádu.

Divoká, drahá otecká země
Zdá se mně hřbitovní plání,
Kvetoucích palem, vonících jemně,
Velbloudů pohled se chrání.

Soudruh můj věrný, přítel můj starý,
Drahý můj koník, hnědoušek jarý,
Rychlejší bouře, vichoru trysku,
Studený leží zasypán v písku!

Kdykoli paprsk sluneční žehl,
Zanes' mne do stinných houští,
Chránil mne skoro, skoro mne střehl
V šarvátkách s černochy v poušti.

Nikdy jsem nemřel pochybou, steskem,
Svěřil jsem žití mu svoje,
Létal jsem na něm hromovým bleskem
K milé i v divoké boje.

Soudruh můj věrný, přítel můj starý,
Drahý můj koník, hnědoušek jarý,
Rychlejší bouře, vichoru trysku,
Studený leží zasypán v písku!

Žil jsi ty koni! V blažené době
Salema bývala s sebou,
Obroku často přinesla tobě,
O závod běhala s tebou!

Milejší palma s volným mně luhem
Plaché tě, bojácné laně!
Teskno mi v prsou — věrným byls druhem:
Salema zradila ranně ...

Soudruh můj věrný, přítel můj starý,
Drahý můj koník, hnědoušek jarý,
Rychlejší bouře, vichoru trysku,
Studený leží zasypán v písku!

Rudolf Pokorný.

Jitro starého myslivce.

Úsvit ze sna mysl křísí —
Ó těch kouzel! — duše vzdychá?
Či též do ní svitne kdysi?
Noc a noc jen tmavá, tichá ...
Svítá, svítá, pějí kury,
Svítá, svítá, řídnou chmury:
Lána naše skryla půdu,
Sníh se práší opět v pole,
Hoj, teď možno ubít nudu,
Ať si mlha leží dole!
Hájů synec,
Lov ti kyne!
Vstaň jen, v pole spěchej k nám!
Však co tam?

Pokud dechu, k předu jaře!
Rychle, starý, sebeř střelce,
Lehce zatrub na ohaře:
Na vlky dnes, na vetřelce!
Bez povyku, ale hbitě,
Bez výstřelu, ostražitě,
Z křoví pátrej bystrým okem,
A jak se ti stopa zvedla:
Hejže! na strniště skokem ...
Hola, hola, koně, sedla!
Bah, co páni
V tuhém spaní!
Či již v dvoře? spěchám k vám!
Však co tam?

Dobrý den! Již opět čilí?
Jak se spalo pánům mojim?
Malou v dík vám kratochvíli,
Vzácní hosté, povystrojím.
Neb čím všecky sny jsou v chatě?
V poli duši volně, svatě!
Nuže, bujně vzhůru hlavy:
První jízda! nedaleká —
Zapřaženo, nedočkaví
Psové, koně — — všecko čeká ...
Pokrm ranní
K posnídání
Po lovecku na peň dám —
Však co tam?

Kéž se vrátí mládí svaté!
Člověk vesel, zdraví tuhne,
A nespí-li mnohokráte,
Chorobě se přece uhne.
V poli těká v parnu, chladu,
Od půlnoci do západu.
To byl život! Zlý čas příští.
Zžel se bohu doby oné:
Zvěře, ptactva po lovišti,
A co vrabců, sluk v něm tone!
Oj, jak pílí
Rána k cíli,
Po čem toužím, v lese mám!
Však co tam?

Dým a oheň z pušky syčí
Z pánve mojí přítelkyně,
Zaječí a laštovičí
Hlavy špendlí v lesa klíně.
V ono žití, v ono žití
Sladce jest se zamysliti —
Haha, haha, co to nyní?
Pravdu díš-li, hned jsou tiší —
Jiné časy, lidé jiní —
Zázraky hned všude slyší.
Jak jste živí,
Lenošivi!
Darmo v duše mluvit vám!
Což je tam?

Jaké vaše živobytí,
Jakých slastí znáte v mládí?
Co vám poznat, co vám zříti?
Jak my lov jen měli rádi
Vratislavce vojevody!
Nebyl lov to, ale hody:
Co tu beček medu, vína,
Hoj a v lese — s nocí stranou! —
Jací psové, družstva jiná!
K tomu, vizte, téměř ranou
Kůň můj sivák
Dlouhohřívák,
Letem letí — vždyť jej znám!
Však co tam?

Vizte v poli naše koně!
Nejsou věru zlého domu:
Žlutouš můj hr! po záhoné —
Škoda, nemám rovného mu!
Jak se krčí, ó jak skočí,
Že mu oheň sálá z očí!
Stará krev prý nezahoří —
Lžete, vizte: Ajta, polem,
K předu cválem, zahanb oři,
Předčiž všechny soky kolem!
Ale zlé je,
Co se děje —
Kam že starý toužím, kam?
A co tam?

Och, když hledím po tom lese,
Po pahorcích, do hluboka,
Zlostí se mi ňadro třese,
Hnévem kane slza z oka ...
Trudný dojem, pohled zkyslý!
Všecko, všecko leží v mysli:
Přátely a bratry krevné,
Všecky vidím jako v dlani,
Těžko srdce bezúlevné
Vzpomínkou je z hrobů shání.
Oddech krátký —
Nechť jdou zpátky!
Už mi lépe — byl to klam —
Však co tam?

Co se stalo, kdož to zvrátí?
Listí ševel podzim tiší ...
Smutně v dumkách naříkati,
Jen mé ucho dosud slyší.
Chcete píseň v upomínku
O Chmelnickém, Dorošenku?
„Těžké, těžké naše vzdechy
Pan Chmelnický zavinil.
Že on pokoj s těmi Lechy
V Bílé církvi učinil!“
Vzbudit naděj
Skoněím raděj,
Ač naň v polích vzpomínám —
Však co tam?

Ale páni, co se stalo?
Našich dum kdež polovice?
Záporožských dum tak málo!
Kde ta ona milostnice
O třech zorách, tří vod vzrostu,
Sedmi vůdcích, dívek o stu:
Řekl bys, že dumy ony
Zpěvavše dobu krásnou,
Zpěvavše ztráty, stony,
V mohylách teď s lidmi hasnou!
Někdy pouze
V smutné touze
Nápěv utkví v duši nám —
Ale při tom, co že tam?

Topolíků řadu vizte!
V levo dvůr se kdys tam zvedal,
Pòstolí[1]) v něm žití jisté
S černobrvkou dcerou shledal.
Vítávala mne jen skromně,
Slůvko šeptla — a už po mně ...
Dlouhých námluv k omrzení!
S dívkou šlo to ještě tiše,
Ale matka pořád cení
Postolanku výš a výše.
Cesta polní
Pouvolní!
Nechal být jsem drahý krám ...
Však co tam?

[1]) Stolnik, truksas. Postolanka — jeho dcera.

Lehko dneska žerty proudí,
Snadno mluvit hlavě svěží;
Nech se níti, nech se troudí,
Radu najdeš pro ni stěží.
V poli nudno, smutno v domě,
A ven pudí opět to mě:
Jako v dumce širým polem
K Mazepovi v Záporoží
Kroužím, letím se sokolem
Volnou stepí na step boží
Pro dívčinu
Na ruinu
Zaslepený letím sám —
Však co tam?

Hoj, to byla doba vzruchův!
K činu pudí šavli břitkou —
Udeříme v doupě Gluchův,
Zděsíme je náhlou bitkou!
Bylo vrahů stonásobně,
Žízeň snášeli tam zlobně,
Co my pili medovinu.
Město nemá kapky vína,
Leda v dálce kalužinu ...
Přišel hlad a zima líná.
Jaká rada?
Mstí se zrada!
Houfně hnáno ke branám —
Však co tam?

[illegible] pro vše nebe,
[illegible] ou ruku,
[illegible] muku —
[illegible] to bude z tebe."
[illegible]
[illegible]
Obskak[illegible]
Blíž a [illegible]
Bez obtíže
Obsah větr[illegible]
Však [illegible]

Nuže, páni, [illegible]
A pak rychle na [illegible]
Ó, ti střelci! ostraži[illegible]
Za javor se kryju stín[illegible]
Neslyšíte psů mých st[illegible]
Jaká radost, jaký jekot!
Hluk se tlumí, tichnou pí[illegible]
Dobře, dobře všecko ztichlo!
V pánev s prachem! nyní při[illegible]
Zaměř k cíli — hoj a rychlo!
Nezaběhne,
Bezduch lehne,
Tisíc sázím na sto — hleď:
Položím je! Jak mi teď?

Rudolf Pokorný.

Kytaře.

Bujarého družko žití,
Důvěrnice duše teskné,
Tklivý zvuk, jejž struny vzníti,
Nechť mu v duši poklid vbleskne!

Nechať hlas tvůj s mojím sdružen
Jako sen mi bolesť kojí,
A v mé jizbě porozúžen
Nechť mi bědné srdce zhojí!

Napoj srdce, napoj ucho,
Slzy vysuš zpěvu dechem,
Vždyť tak pusto v světě, hlucho —
Jediným ty v něm jsi echem.

V prchlých let mých řadě černé
Nepoznal jsem nikdy štěstí,
Jenom bludy, tužby marné,
Zápas, bolesť za bolestí.

Chvíle chvíli stihá temně,
Jako květy léta vadnou.
Poutníka až kdysi země
Vyštve příkře v dálku chladnou.

Věčna duch se nezalekne,
V smrti bázeň nepocítím,
Vždyť pak najdu doby pěkné,
Které darmo hledám žitím.

Bujarého družko žití,
Důvěrnice duše teskné,
Tklivý zvuk, jejž struny vzníti,
Nechť mi v duši poklid vbleskne!

Rudolf Pokorný.

Jinak je u nás.

Smutno tu, smutno, bratři u Dunaje,
Oko nám rosí, srdce bolem taje.
Lidé nás mrzí, svět nás celý nudí.
Cizo, ach pusto mezi lidem v hrudi.
Není tu rady pro kozáckou duši,
Jinak je u nás, jinak se to sluší.

Jinak je u nás! Polska naše sladká
Královna naše, Slovanů všech matka;
Umřemež za ni jako kosou kvítí,
O Ukrajině mrouce chceme snítí.
Není tu rady pro kozáckou duši,
Jinak je u nás, jinak se to sluší.

Jinak je u nás! Bujně milo v chřestu,
Mohylo vari! nezastupuj cestu,
Nestel nám stínů, sokolí nechť oko
V buřanách letí stepí přeširoko.
Není tu rady pro kozáckou duši;
Jinak je u nás, jinak se to sluší.

Jinak je u nás! Nade Ukrajinou
Směje se jaro okolinou sinou,
Zpěváci Boží polétají v kraji,
Zalétá ucho, kterak štěbetají.
Není tu rady pro kozáckou duši,
Jinak je u nás, jinak se to sluší.

Jinak je u nás! Zazpívám-li dumy,
V hlavě co nosím, kůň brat porozumí,
Řehce on po své v stepi milé stáji,
Teskníme oba po svobodném ráji.
Není tu rady pro kozáckou duši,
Jinak je u nás, jinak se to sluší.

Jinak je u nás! Žalně zpívám doby,
V mohylách kráčím, těkám mezi hroby,
Ku duchům otcův létají mé písně,
Bývalé boje líčí slávu, tísně.
Není tu rady pro kozáckou duši,
Jinak je u nás, jinak se to sluší.

Jinak je u nás! Dumají už děvy,
Truchlozpěv jejich na tváři se jeví,
Rusalka pustá větříkem se nese,
V milostné tváři slza se jí třese.
Není tu rady pro kozáckou duši,
Jinak je u nás, jinak se to sluší.

Jinak je u nás! Vesele a lehce,
Bouřlivě vře krev, vína se mi nechce,
Povětřím samým jako zpitý žiji,
Zahulám-li si, na lebku neb šíji
Není tu rady pro kozáckou duši,
Jinak je u nás, jinak se to sluší.

Jinak je u nás! Láska s truchlivostí
Přelky to naše, naši stálí hosti.
Bože, můj Bože! S pláčem prosím Tebe,
Po smrti dej mi Ukrajinu v nebe.
Není tu rady pro kozáckou duši.
Jinak je u nás, jinak se to sluší.

Jan Sonkop.

Rusalky.

Fantazije.

I.

Rozhodnutí.

Svatá dobo mé mladosti!
Sne můj krásný, sne můj zlatý,
Věku víry, věku svatý,
Ideále lásky, cnosti!

Ach svět kouzla brzo hyne!
Už nevěřím v čáry, divy,
Ach už nejsem prostý, tklivý,
Neb už nejsem při Zoryně.

Při Zoryně jsem byl jiný
Byl jsem prostý, byl jsem tklivý,
Všude vida čáry, divy,
Miloval jsem, — ach a nyní —!

Však ta krásná čarovnice
Plná kouzel měla ústa,
Jak Rusalka čilá, pustá;
A což oči, a ty líce!

Ach ty oči, a ty líce!
V černých očích lásky bůže,
A na lících něžné růže, —
Luzná, luzná čarovnice!

„Boj se!“ — říkala mi často,
Když byl ouplněk měsíde,
„Mne koupala matka v mlíce,
Naučila čárův na sto.“

„Sedm hvězd se leskne s nebe,
K zemi mžikem padajíce,
V Dněpře blesknou tři měsíce,
A co chci, učiním z tebe!“

„Jenom ceknu, rukou kynu,
Budeš ptáčkem, budeš rybou“ —
Mně se zdálo, pro věc živou!
Že už letím, že už plynu.

Já ji prosil pro vše nebe,
Líbaje jí něžnou ruku,
By mi nedělala muku —
— „Ne, co chci, to bude z tebe.“

A já věře ve půvaby
Tajemného hrozeb hlasu,
Mnohé chvíle, mnoho času
Přemýšlel jsem plachý, slabý.

V ptáka tedy že mne změní?
A já s orlem, se sokolem
Budu muset kroužit kolem
Širým vzduchem bez prodlení?

Nechť; však má-li mysli zradné?
Jest-li na pahorcích v lesy,
Jest-li v moře klesnu kdesi,
Jest-li mi ach křídlo spadne!

Aneb co ta čarovnice
Nevymyslí: ach snad, bože!
V korálové musím lože,
Pro lesk stříbra do měsíce?

Zachvěl jsem se po všem těle —
Jsou však doby v lidském žití,
Kde se slabost silnou cítí
Pouhým chvěním vůle smělé.

Ha což mně, mně stepi synu
Jedno děvče se vysměje? —
Ať se jak chce se mnou děje,
Kdo mně poví jakou vinu?

Což jsem darmo na vraníku
V noci zjezdil Kaffy hrůzy?
Pusté stepi, Kutaj-Uzy,
Až tam v dáli do Bud'ku?

Nadarmo jsem honil vrahy
S duší, srdcem kozák věrný,

Přeplul, jak chřtán pekla černý,
Dněpra nejstrašnější prahy?

Darmo trudné činy moje
Uznal lid a divem žasl,
Bych se teď jak lístek třásl
A měl plané nepokoje? —

Aj tu Rusalek háj ladný
A jeskyně „Žalův Ucho!“
Což to značí? že na sucho
Nevyšel tu smělec žádný?

Však též žádný od motýlí.
Od milostné plaché změny
Netrpěl tak, prohánčný
S nebe v peklo každou chvíli.

Nic; poslechnu srdce rady,
Půjdu s pýchou a odvahou,
Vyzpovídám pravdu nahou,
Nebudu dbát na závady.

II.

Žaloba.

Šel jsem tedy; cestou ale,
Ač kraj pěkný a den milý
Barvou, leskem zrak vábily,
Srdce tížil smutek stále.

Neb co jsem kdy v žití slyšel
O Rusalkách divné věsti,
Vše mi živě na pocestí
I jich obraz v mysl přišel.

Když tak v mysli světy minu —
S slzou v oku stojí, hasne
Vidmo hrozné, vidmo krásné,
Pásma světla, pásma stínu.

Obraz z obrazu se vine
V růžobarvé, lehké tkanice,
Sladká chvilka při kochance —
A zas jiné sny a jiné.

Hubička — aj velké věci!
A jak se s ní ještě zdráhá,
Jak se se smouší a jak váhá.
Navyklíná, nazlořečí!

Mne však nic nezdrží déle —
Směle změřil jsem už skály,
Co se bělí v šedé dáli,
Sletěl jsem je v mysli smělé.

Čím dál, tím je háj vždy pustší,
Řídčí břízy i kaliny —
Stezka se skal jde v doliny,
Ztrácejíc se v prosmyk užší.

Sto skal nad les vyvstávalo,
Mezi nimi úžlabiny —
Jít v ty čáry sám jediný,
Ne tak snadno, jak se zdálo.

S bázní couvám, hledám radu,
Myslím: „Mám jít nebo čekat?“
Či snad zpátky marně těkat? —
Jít neb nejít, bez odkladu!“

Hroznodivě, skokem srny
Skáču v úžlab a po skále,
Nad propastí pnu se stále
Přes bodlaté husté trny.

Skokem přijdu v úval pustý,
V úval, úval smutku vlasně;
Čím dál, tím víc světlo hasne,
Tím víc vítr listím šustí.

Pusto, hlucho. Strmé skály
Kapradím jen a bodláčím,
Povázkou a bujným svlačím
Jako závojem se halí

Před jeskyní husté doubí,
A vchod mha zakrývá šedá —
Mé však oko cosi hledá
Skrz mhy a skrz listí v hloubi.

Srdce žal a smutek svírá —
S poníženým vejdu čelem
Chvěje se na těle celém,
Poklekna dím, co mne sžírá.

A co jsem jen měl a věděl
O Zoryně srdci, hlavě,
Vše jsem plynně, tklivě, lkavě,
Všecko jsem tam vypověděl.

Vstal jsem a jak po modlení,
Když se sebe střese hříchy,
Byl jsem lehký, klidný, tichý,
S celým světem ve smíření.

A pak veselý a pustý,
Jako honěn lehko, hravo,
Běhám v levo, běhám v pravo
Přes houštiny, trní, chrusty.

Rozehrané mysli v hlavě
O podivných věcech snily —
Obraz jakýs krásný, milý
Jako duha lítal hravě.

Najednou tu spatřím dvírka —
Někdo zapěl k mému bolu —
A já pádím s hůry dolů,
Letím jako chmýří pírka.

Na dvorečku pod jabloní
Kolo děvic v jasné héli
(Neb to bylo o neděli)
Plachou hrou se kolem honí.

Slunce hledí na to pole,
Posílá tam jasných blesků
A dodává zlata lesku
Nejprvnější v děvic kole.

„To on! to on!“ křikly jemně,
A má Zoryna jediná,
Černobrvá má Zoryna
Jako ptáček letí ke mně.

Chopí ruku, a já musím,
Pokorně s ní musím jíti.
Pak se na drn posaditi,
Ač strach s bolem v prsou dusím.

Kolo nakreslí a praví:
„Nechoď z kola ani kroku,
Jak zornička střežeš z oku,
Jak si draho vážíš hlavy!“

„My ti nic pak neslevíme,
Prosby, pláče nepomohou,
Jestli osmělíš se nohou —
Zvíš co umím!“ — „„Uvidíme.““

III.

Křepelka. [1])

A už běží placho, rády
Běží s plesem dál a dále —
Já za nimi hledím stále,
Hledě kuju velké zrády.

Jako vlnou utíkaly,
Jako mráček větrem vátý —
Ještě vějí jejich šaty,
Ještě vějí, znikly v dáli.

A já vroucí touhou vzňatý
Běžím horem dolem smělý,
Letem ptáka, letem střely
Trop trop zrovna za děvčaty.

Padám, vstávám — na mez, v strouhy,
Kdy šly, šel jsem, stál, kdy stály,
Aniž stínu znamenaly,
Ač byl černý, ač byl dlouhý.

Ještě vím, i doba která
I kde jaké kvítko krásné —
Všecko vím a vidím jasné,
Jako by to bylo včera.

Napřed stojí černé bory,
Blíže teče loukou řeka,
Nejzáz čnějí pozdaleka
V pravo skály, v levo hory.

A tam stezka polem jesti —
Malou víšku vidět cele
I dvě věže na kostele
I tři kříže u rozcestí.

[1]) Jméno ukrajinského tance, jenž se líčeným tu spůsobem v poli provádí.

A na nebi ani chmury —
Slunce parné blesky leje,
Ve vlnách se Dněpra směje,
Ježto běží v skály shůry.

Stín se černá, vítr duje,
Přes pláň jako vlna plyne,
Utone a zas se vine,
Tone zas a zas dál pluje.

Tu se tratí, tam se jeví,
Na hladiné dělá kola,
Prach a listí vznáší zdola,
Pádí, le'' — kam? sám neví.

V tom se dívky obrátily —
A já v strachu rychle, hbitě
Běžím dál a dále v žitě,
Až jsem přileh u mohyly.

Tak se plížím mezi žitem,
Trhám květ, mateřídůšku,
Chrpy, koukol, strační nůžku,
Bavím se tím v místě skrytém.

Nemysle však hrubé na to,
Lisím uchem, orlím okem
Poslouchám a slídím bokem
Oč tu jde, co znamená to?

Jako když se navracují
Družné vlastovičky zjara,
Tak tu radost s plesem hárá,
Tak tu jejich klusy znějí.

A jak ryba rybu honí,
Aneb ptáček ptáčka polem;
Tak tu skáčou všechny kolem,
Tancujíce okolo ní.

A Zoryna v prostřed kole
V tu i onu běží stranu,
Marně hledá z kola bránu,
Jedna píseň zní přes pole:

„Fit fit fit fit křepeličko!
Křepeličko kropenatá!
Neutečeš nám do žita,
Neutečeš, Zoryničko!"

A zas křepčí a zas pějí,
Tanec, píseň jednu druhou,
Zvuky letí jako struhou,
K tomu echa stále znějí.

„Čekat mám, až pro mne přijde!
Dobře, počkám; kdybych ale
Překvapil je nenadále!" —
Však jsem znal, co z toho vyjde.

Viděl jsem to, oko mhouře,
Jak Zoryna zvolá hlasně:
„To je krásné, to je krásné!"
Nebál jsem se však té bouře.

A jsa hotov v předsevzetí
Ohlížel jsem se po nivě,
A tu vidím, divů dive!
Pět, šest, sedm do deseti!

Vedle řeky mezi sítí,
Brzo mýtem, brzo lesem
Míhá se jich skočným plesem
Pět, šest, sedm do desíti!

Již jsou, již jsou mezi křovím,
Na lučině na květnaté —
„Kdo? kde? zkud? a kam? se ptáte?
Zabte si mne, jestli povím.

IV.

Kouzlo.

Tklivé byl jsem ještě dítě,
Neznal lásky slasť a tísně,
Již jsem honil zvučné písně
Jak motýlky, — radosť cítě.

Když jsem potom v stínu háje
V květném věku blouznil blaze,
Zjevil mi sen ve obraze
Nevětšené vnady ráje.

Barvy, vůně, krása, znění —
Ač jsem patřil na ně zjevně,

Ač jsem se jich dotkl pevně —
Jsou jen přece srdce jmění.

A chtít nyní v slova chladná
V polobrazy, v polohlasy
Čarovné ty odít krásy,
Není úloha tak snadná.

* * *

Pět šest sedm do desíti
Na palouku jako růže —
Ale kdo je sčísti může,
Když se chvěje, srdcem cítí?

Pět šest sedm do deseti —
To Rusalky nad dolinou
V lehké mlze skočně plynou,
Ke mně blíže plynou, letí.

V plném světle slunce plane,
Před novým však větším bleskem
Slunce blesk jen slabým leskem
Jako stín přes pláně vane.

Hned je vidět divy nové —
Zář se mění v světel prouhy
A svět široký a dlouhý
Halen v mlhy křišťálové.

Já se pozastavím v kroku,
A už nedbám ni dost málo,
Co se okolo mne dálo,
Duší, srdcem celý v oku.

Bleskne loďka ve mze jasné,
Pod ní táhlé světel struhy
Barevný jak oblouk duhy,
Letem pluje vidmo krásné.

Pak to letí s nebes báně
Jako stěžeň jasný, dlouhý,
Jenž jak rosné stříbra prouhy
Různobarvým ohněm plane.

V lodi plynou rajské děvy,
Ježto oblak letný, tenký
Z rubínů to od jitřenky
Brzo halí, brzo jeví.

Pět šest sedm do deseti —
Vzhůru plynou výš a výše.
A zas dolů níž a tiše
Po oblaku jasném letí.

Tak se letmo míhajíce
V vlnách Dněpra zobrazují,
Plynou vzduchem, v Dněpru plují
A hvězd sypou na tisíce.

K Rusalkám pak v blahé chvíli
Lístky růží mlhou víří
A k nim se zas pestře blíží
Roj motýlků s hravou pílí.

Líce — červené a bílé
Jako květy jabloňové
Nebo jak alp vrcholkové
Zorou ozářeni mile.

Úsměch! — ústa! — leč ty vnady
Halí zas už oblak tenký
Z rubínů to od jitřenky —
Oči! — jak hvězdiček řady.

Letí, letí zvuky všemi —
Najednou mi jedna Víla
Krásným prstem pohrozila
A já strachem klesl k zemi.

Sotva z očí znikly divy,
Hned se srdce v prsou bálo,
Tajně, zjevně vytýkalo,
Že jsem příliš odvážlivý.

Ach snad nyní v zlobě svojí
Vyslyšely moje žaly,
By mi Zorynu mou vzaly,
Zorynu ach drahou moji!

Ne, Rusalky křivd nečiní,
A Zoryna mojí bude —
Tu, či v nebi, povždy všude
I milenkou i bohyní. —

Po těch trapných slastech ale,
Co tak hledím polekaný,

Co tak myslím zadumaný,
Zaslechnu zpěv nenadále.

Sbor slavíků po té nivě
Jako dálné svaté zvony
Stotisícerými tóny
Rozléhal se líbě, tklivě.

Rychle vstanu, patřím smělý,
Nový obraz na dolině —
Bohyně tu při Zoryně
Letný tanec prováděly.

Ruce v . .kou hravě polem,
Jak motýlci v době ranní
Nad kvítkami bez ustání
Krouží, křepčí u ní kolem.

A Zoryna v prostřed kole
V tu i onu běží stranu,
Marně hledá z kola bránu,
Všudy píseň zní přes pole:

„Fit fit fit fit, křepelíčko!
Křepelíčko kropenitá!
Neutečeš nám do žita,
Neutečeš, Zoryničko!“

Všudy píseň zní do kola —
Nadarmo se chvěje bledá,
S smutným očkem pomoc hledá,
Darmo prosí, darmo volá.

Pro zpěv zvučný, líbý, tklivý
Její neslyšeti lkání —
Lehký zástup bez ustání
Křepčí kolem z niv na nivy.

A zas u ní — ach už k sobě
Berou, vedou mou Zorynu!
„Slza spasí!“ volám, hynu —
Není slz však v trapné době.

Běžím, padám na kolena,
Žalobu svou odvolávám,
Svatě nové sliby dávám —
Řeč však vázne pomatená.

Už se touhost srdce zmáhá,
Vzlykám s větrem tklivě, jemně:
„Sem, Zoryno! ke mně! ke mně!
Ach pojď ke mně, moje drahá!“

Uslzené oko moje
Za ní hledí — leč v tu chvíli
Ji zas květy zaslonily
A motýlů pestré roje.

Zmizela ach mému oku —
A já hořem zničen klesnu,
Jen „Zoryno!“ ještě hlesnu,
Už ji cítím při svém boku.

Procitnu a v plné kráse
Vidím drahou svou Zorynu —
Vroucně ji na prsa vinu,
Vinu, líbám zas a zase. —

Motýli už uletěli,
Vítr lístky růží zdmuchnul,
Sbor slavíků vždy víc hluchnul,
Až jich písně oněměly.

Denní oko dozářilo,
Bledožlutě ve svém lesku
Hasnul pablesk po pablesku,
Až se celé zamhouřilo.

Ale světlo duše krásné
V očku Zoryny mé plálo
A v prozračné slze hrálo
Ještě kouzlo lásky spasné.

V.

Epilog přátelům.

Svatá dobo mé mladosti!
Sne můj krásný, sne můj zlatý!
Věku víry, věku svatý!
Ideále lásky, cnosti!

Věčně chtěl bych, věčně pěti,
Jak mi ona nebes dcera,
Čarodějka lehkoperá
Sama vběhla do objetí.

Vběhla, hrála — rozčilená,
Jako děva v blahé chvíli,
Když ji vine její milý
Na prsa svá roztoužená.

Ó jak v plné velekráse
Tehdy svět stál přioděný!
A já citem unešený
Zřel jen krásu zas a zase!

Jak se teskným, přetajemným
Proměnilo citem oko,
Zalétajíc převysoko
Za obrazem jakýms temným!

Neb mi láska, stráž ta svatá,
Jako anděl okřídlený
Odkryla svět zahalený
A v něm díla nepojatá.

Pravda, lidskost srdce jaly,
A já v zápas puzen mukou
Z milenčiných prchl rukou
Za svatými ideály

Posvětiv pak slzou oko
Přisahal jsem v hrdé duši,
Že mne pojmou, pojmout muší,
Bych i vzletl převysoko!

Zoryna však zarmoucená
Na mé pyšné čelo zřela
A ta věští slova děla,
Políbivši políbená:

„Co tě vábí v cizí dáli?
Po čem toužíš, nedohoníš,
Ztratíš tu, k níž teď se kloníš —
Klamávající ideály.“

A v oku jí slza plála
Jako hvězda na nebesku,
A jak rosa v růže lesku
Na tváři jí druhá stála.

Roznícen však trapnou tísní
Opustil jsem Dněpr drahý,
Jeho výspy, jeho prahy,
Utěšený kraj mých písní! —

Ach! já jindy bujný, ladný,
Vášnivý a náruživý!
Nyní — ach ona se zdiví,
Jak jsem smutný, klidný, chladný!

Kdyby teď mne uhlídala,
Jak by zrak svůj odvracela
Od zvadlého smutkem čela,
A snad by se otázala:

„Kde tvé svaté ideály?
Kde tvůj cíl a kde tvůj věnec,
Po němžs jako zapálenec
Dychtil s plamenem a s žaly?“

Ach mne zrádné čáry, divy
Na půl dráze opustily,
A svět krásný, svět ten milý
Rozplynul se v pusté nivy!

Ve prach klesla smělá díla,
Srdce lásky prázné hyne,
A jen paměť o Zoryně,
Paměť jen mne nezradila.

Paměť — ona jako echo
Na poušti teď na mne volá,
Darmo volá — poušť přec holá —
S bohem! s bohem i ty, těcho! —

Ach, ach! co jest jinoch jarý?
Bytost snivá, vrtká, plachá;
Co dnes líbá, zejtra nechá,
Povrhuje snův svých dary!

Staví hrady v mysli smělé,
Které větry rozfukují,
Staví nové — větry dují,
Až je rozvějí zas celé.

Skutečnosti nezná žádné,
Pro sny ztrhá svazek svatý,
A pak jak list větrem vátý
Lítá, lítá — klesá, padne.

Zavádí ho hlučná sláva,
Klamou záměrové blazí —
Ejhle, přátelé mi drazí,
Toť jest dějů vašich sláva!

Celé, věřte, blaho, štěstí
Jest jen jakás snění chvíle,
Jakýs přízrak, čití milé,
Ježto sladká paměť pětí.

Josef Kolář.

Zpívající jezero.

S nebe se smála měsíčka tvář,
A na zem lila proměnnou zář,
V jezeře tichém, v hladiné jasné
Hvězdné se nebe zhlíželo krásné.

Níže i výše po bokách hor
Asijských zpíval slavíkův chór,
Zalétal souhlas za vody skály,
Až se ozýval v divoké dáli.

S Elbrusa vrchu přes srázy skal
Modravý potok poskakoval,
Roztříštěn v perly lučinou svěží
Jak živé stříbro rozpěněn běží.

Zdaž se to duch tam na břehu mih'
V pověvném rouchu bílém jak sníh?
Ne — to Čerkeska, krásná Majuma
V pustyni sama bloudí a dumá.

Stojí — „a odkud, jaký to zpěv?
Ptáčata spí už — jaký to zjev?
Zdaž to sem z moře černého znějí
Dumy, jež Dněpru kozáci pějí?

To není hlahol Dněprovských dum,
To je kýs stálý stříbrný šum,
Kouzelný souzvuk, půvabná těcha,
Tak jako od harf nebeských echa!

Čarovný sladký povětrný huk,
Tak jako písně hurisek zvuk,
O nížto v letní poranní chvíli
Toužebně sníval při děvě milý."

Majuma slyší nezemský hlas,
Slyší a běží — poslouchá zas,
A zase běží plachá jak laně
Za hrou, jež letí přes pláň a stráně.

Běží — a zpěv vždy sladčeji zní,
Radostí skáče srdečko v ní —
Údolí kvete — jezero pěje,
I stráň se na ni lákavé směje.

Majuma trhá s kvetoucích luk
Kvítek po kvítku v rozkošný puk,
Uplítá věnec z všelikés krásy,
Zaplítá věncem rozvité vlasy.

K bělounkým prsům přivine květ ...
Tu se jí v srdci minulých let
Zachvěje náhle památka milá,
Jako se hvězda z jezera bělá.

„Kolikrát tu můj Muradyn, ach!
Dříve než k boji do pole táh,
Bloudíval se mnou — blaho a milo,
Až srdce slastí o ráji snilo!

„Tuto můj milý v dlani mé dlaň
Celoval ústa, prsa i skráň,
Celoval, tiskl — a oko v oku
Provzdychal noci při mém tu boku!"

Co se to černá? zlověstí pták?
Na vodě temný rozlil se mrak
A letí vzhůru vždy výš a výše
A halí lunu vždy blíž a blíže.

A zas je jasno — Majuma zas:
„Kde je? a kdy nás spojí zas čas?" —
Zlí Uzbenové řádí ukrutně,
A mně je v pustém aule tu smutně.

„A kdyby jen co dítě měl sil,
Na ptačích křídlech už by tu byl;
Jistě by chtěl radě, než slavné boje,
Celovat ústa a prsa moje!"

Sklonila hlavu — div nový zří,
Sedm harf z jasné hladiny zní,
Sedm harf s nebe souzvučně pěje,
A tklivá duše touhou se chvěje.

„Hvězdité harfy, čas je, už čas!
Slyším vás struny nebeské zas?
Ó, po těch strunách v písně své ruchu
Vznesu se v lepší krajinu duchů!

Měsíčku, hory, dobrou noc vám!
Starý můj otec žít bude sám,
Neprodá smutnou v háremské háje,
Lepší jsou, lepší Mahmeda ráje! ...“

Z jezera zazní písničky hlas,
Měsíček chmura zahalí zas,
Světélka hravá u vody klínu
Hurisku zlatí na břehu v stínu.

Hvězdička padá níže a níž,
Zhasne — a není Majumy již ...
U břehu vidíš ve vodě kola,
Dolina tichá, pustina holá.

Měsíček z mraku vyhlídne zas,
Ozáří věnec z všelikých krás ...
V jezeře tichém, v hladině jasné
Zhlíží se nebe hvězdné, až zhasne.

Josef Kolář.

Dumka hetmana Kosińského.[1])

Hop, hop, cválem koni vraný,
Nes mne k pluku v milé strany,
Ještě chvíli,
Druhu milý,
Do Stavišť mi služ!

Od Pětihor, Pavoločí
Rychle každý k zbrani skočí,
Letné čajky[2])
Jako sajky[3])
Plynou Dněprem už.

Pospíšíme ještě v noci
Do Čechryna ku pomoci,
A za rosy
Jako vosy
Podnikneme stek.[4])

Zahrá země pod kopyty
A mrak prachu vstane vzbitý,
A vše zplesá —
Pod nebesa
Zaletí trub jek.

Ho, ho, darmo — nikdy v stepi
Zrad tatarských nejsem slepý,
Jak se bijí?
Kde se kryjí?
Znám já mrav těch hord.

Umím náhle na ně padat
Šavlí, z pušky ránu zadat,
V levo, v pravo,
Lehko, hravo
Vznítit oheň, mord.

Stavištské už vidět brány
Prapor města větrem vlaný;
Daška[5]) šiky
Činí křiky,
Zvoní poplach s věž.

Denní hvězda bledne, padá
Za Křinecký les a lada;
Koni vraný,
Přes ty lány,
Rychlej, rychlej běž.

[1]) Kosińský, po šlechetném Daškéviči desátý hetman Ukrajiny. V dumce té jsou obyčeje a ráz lidu Ukrajinského až do rytmu co nejvěrněji zachovány.
[2]) Čajky, lehké lodě kozácké.
[3]) Sajky, rychlonohé antilopy.
[4]) Stek, útok.
[5]) Daška, první vůdce v Staviščich.

Už se mihá dvůr můj bílý,
Už mi v pozdrav troubí, střílí;
Ha, tam moje
Zlaté zbroje
Sokol, kůň a chrt.

Aj tam stojí moje milá,
Moje drahá, roztomilá,
Krásné oči
Slzou močí,
Kline krutou smrt.

Škoda očí, tváří růže,
Naříkání nepomůže,
Když vlast váže
A sněm káže,
Bojovati nám.

Volnéj, volnéj koni svíží,
Ať se ke mně milá zblíží;
Stůj, co v chvilce
Drahé milce
Políbení dám.

Neplač drahá, ulev muce,
Smrt i život v Boží ruce;
Pros ho raděj
A měj naděj,
Že zachová nás.

Neplač, neplač, moje drahá,
Až zaženu zlého vraha,
Přes les dolem
Se sokolem
Zdráv se vrátím zas.

Najdu-li tě ještě v snění,
Zbudí tě mé políbení,
Tlesknu, výsknu,
Zbraní blýsknu,
Zlíbám oblik tvůj.

Neplač milá, vše zlé mine —
Zdráva buď! — čas rychle plyne,
Marná snaha —
S Bohem drahá!
Dále koni můj.

Josef Kolář.

Januš Běňavský.

Výňatek z rytířského rapsodu. [1]

Přes hory doly vranec uhání,
Polem a luhem travičku dupá,
Až se ozývá v daleké stráni,
Jak dolem spícím běží a supá.

Jako blesk rychlý přes mraků davy,
Uhání vranec po bujné stepi,
A rosa chladná, střesená s trávy,
Blýská jak hvězdy na nočním nebi.

Letí jak vichr, s sníženou šíjí,
Jak řeka horská zavlává hřívou,
Údolí, chýše, doubrava míjí,
S hor spěje v nivy, přes vodu divou.

Přiběhnuv v tábor radostně řičí,
Zarazí krví zpocený hnanec —
Všickni se leknou, zmateně křičí:
„Hleďte pak! hle, toť Janušův vranec!“

Každý jak ležel vzchopí se prostý,
Rukama lomí, skryv čelo v vrásky:
„Syn Čechryňského zhynul starosty!
Zhynul náš chrabrý Januš Běňavský!“

Vyběhl hetman — vojsko hned ztichlo,
Povolal spěšně staršinu v radu:
„Zhynul Běňavský! pospěšme rychlo,
Tataři blízko, pomstíme zradu!“

[1] Myšlénka k tomuto rapsodu vzata z dávných dum a obyčejů ukrajinských. Pohreb Januse Běňavského jest věrně dle týchže dum a obyčejů nakreslen. Děj ten padá do času, když Tataři pod vudcem Murza Bechulu Ukrajinu hubili. Vychovský, hetman kozáku, ležel tehdy táborem pod Čachrynem. Běňavský vyjel se svým plukem do step na zvedy. Voronič, plukovník kozáku, přítel Běňavského.

„Kaleša s Žujem tábor ať střehou,
Voronič, Kalský, Ničaj, Laboda
Se svými pluky pospíší se mnou.
Což?“ — hlučný jásot — „tak shoda! shoda!“

A potom k vojsku: „Nuže mé děti!“
Chopte se šavlí, sedlejte koni!
Ten z vás je rekém,“ tak dále větí,
„Kdo Tatařína první dohoní.“

A v okamžení tábor je vzhůru,
Na koních vše už — letí jak střela —
Vřeskem a řehtem, dupotem v půdu
Povětří zněło, zem zadunčela.

Přes pláň a stráně, propasti letem
Uhání houfec rytířů hluchý —
Dupotem, vřeskem, cupotem v půdu
Zaklete budí pod zemí duchy.

Sdupali letmo klas v poli zralý,
Zničili všecko jak potok divý,
Sdupali louky, kady se hnali,
Zůstaly pusté za nimi nivy.

Darmo rolníku! zboží ti hubí
Cizinci, tvoji — čím dál tím hůře,
Bouře a vojna dělí tvé sruby,
Pláč však a nářek nic nepomůže.

Ba ani Dněpr, naběhlý z sněhu,
Když se s ním sto řek s hor valí v nivy,
Pustoše zbouřen v nestihlém běhu
Není tak hrozný, není tak divý.

Přes chrasť a bahna, přes pláň a stráně
Ženou se vzhůru, s hor na nižinu,
Aj tu se řeka usmívá na ně —
Vychovský kynul: „Dál přes Taśminu!“ —

Už do ní vjeli v před nachýlení —
Hnévivá voda v kola se bouří,
Bublá a šplíchá, vře až se pění,
Stříbrnou parou celá se kouří.

Zdiveni luzným pohledem mněli,
Že to buď nebe na zemi spadlo,
Aneb že mezi hvězdami jeli,
Brodíc se v čisté vodní zrcadlo.

A už břeh — hetman vztýčil se v sedle,
Čekal na houfec, své milé děti,
Ohled se trochu, zda všichni medle,
Hnul se i oni a už zas letí.

Aj noc už prchá, hvězdičky hasnou,
Mraky už řídnou ve mlhu šedou,
Nebe už zorou prosvítá jasnou —
A oni pořád ještě dál jedou.

Už se rdí východ ruměncem zory,
Procitlé slunce oblaky zlatí —
Tu teprv šikem u paty hory
Rytíři naši zůstali státi.

Skřivánek vznes se v mlhové prouhy
A zapěl smutně žalostným hlasem;
Vysoko táhl supů houf dlouhý
A tuše pastvu pohlížel na zem.

Slunce se výše vznášelo stále,
Žádná tu stopa, nic na úbočí;
Zavolal hetman: „Pojedem dále,
Napněte dobře i sluch i oči!“

Jedou — tu spatří skřížené stopy
Na půlnoc, západ, k východu, jihu —
Hetman a každý rychle se vzchopí,
„Tataři!“ myslí pro sebe v tichu.

Jak liška skrytá v pelechu kletém
Zablesknc s trávy stříbrem dvourožec —
Kozáci tamo sokola letem,
První je dohnal Marč Zaporožec.

Střetnou se v běhu obou vojsk šiky,
Jak vichr s vichrem, jak s chmurou chmura,
Rozlétají se válečné křiky,
Tam: „Allah! allah!“ tu: „Hura! hura!“

Po stepi slunce, šavlí blesk lítá,
Tu střela, koule — sykot a vřesky,
Tam z luků fičí, tu z pušek svítá,
Oblaka dýmu, v dýmě huk, blesky.

Jaká to vřava! Jak když na Dněpře
Udeří o práh balvan stržený,
Odrazí, vrazí — u vír se zepře,
Povstane hukot a hora pěny.

Krvavě obé bojují strany,
Vychovský troubí, hlas jeho letí:
„Napřed, jen napřed! hr na pohany!
S palcátem, šavlí, napřed mé děti!“

Statečně obé bojují strany —
V tom se svým plukem u dýmu houšti
Přiletí Kalský a rozehnaný
Dorazí v nátlak a v boj se pouští.

Jako když v noci hrom dubem třese,
Létají větve sražené s vrcha
A ohlas zvučí po celém lese,
Po celém lese zvěř strachem prchá;

Tak prchl Tatar na všecky strany,
Kozáci za ním letí a pálí,
Posílají mu krvavé rány,
Až se chřest bitvy rozléhá v dáli.

Čím dál tím tišej, dále už hlucho.
Ba už se v dálném ztratili dole,
Nevidí oko, neslyší ucho,
Než zbitých vzdechy a smrti pole.

Dým jako závoj povívá nízko,
Pod sluncem drobné obláčky plují,
A na to smutné pobojovisko
Stíny své černé, smutečné snují

Jako po bouři zahnané lodě,
Tak po přestálé už té nehodě
Rytířstvo, vůdci odevšad spěší,
Ranění mnozí, bez koní, pěší.

Nešťastný Januš vyrván už taky,
Nesou ho smutní, poštkávajíce,
Ochladlo srdce, vyhasly zraky,
Umdlela síla, zsinaly líce.

Když spatřil krví zalité lány
Hetman, ach, slz se zdržet nezdolal,
„Opatřte nejdřív trpících rány,
Nejdřív!“ a potom tak dále zvolal:

„Čas spěchá, bratří! rychle v tu dobu
(Vysoko k nebi na slunce patří)
Umrlé složte u jednom hrobu
Januši dáme mohylu, bratří!

Potom se s bratry spojiti musím,
Poblízké pluky zvát ku pomoci,
Nebo dnes večer Tatar, jak tuším,
Anebo nejdřl přirazí v noci.

Útokem vpadnou houfy té chátry,
Jako ty chmury, jako ty mraky,
Zaženem je však, spojení s bratry,
Tak jako vítr, dravé ty ptáky.

Hodina pomsty udeří, bratří!
Za smrt Januše, za muky, zrady,
Jež v naší zemi tropí ti lotři,
A za ty stálé krvavé vpády.

Zakousne v pysky Murza Becbulu,
Kamkoliv hne se, kdekoliv bude,
Na stepi, moři, ve zdech Stambulu,
Na koních, čajkách, najdem ho všude.

Nyní čas spěchá; bratří teď spěšme,
Jak naši předci v pradávném čase,
Umrlé bratry úctou potěšme
Však i nás někdy uctí kdos zase!“

Staršina zdělá z praporců máry,
Na máry tělo Januše vloží,
A pak je nesou střídění v páry
K věčnému spánku na místo boží.

Smutně šel zástup, mlčky šel s tělem,
Mnozí si ticho pozaplakali,
Voronič kráčel též s smutným čelem,
Oslzel, zalkal v srdečné žaly.

Přišli už v úval u paty hory,
Na nížto šumí vysoké bory,
Údolím hrčí potůček spěšné,
A při něm kvetou pomněnky něžné.

„Tu, tu hrob bude — tady zem Páně!“
A každý zůstal na místě státi —
Rozlch se lesem náhlý chřest zbraně,
Mihl se bleskem zbraně lesk zlatý.

A hned do země šavlemi vryli,
Zelený pažit podrytý vadne,
Kopou a kopou, po krátké chvíli
Hotovo lůno matičky chladné.

V modlení tichém spouštějí tělo
A s tělem jeho rytířskou zbroji,
Palcát a šavli — vše se jen skvělo —
A kolem hrobu v mlčení stojí.

Potom se všichni rozešli zase,
Svalují skály ohromné tíže,
Snášejí stromy v úspěšné snaze,
Mohyla roste výše a výše.

Mohyla stojí — z rytířských zbrojí
Vztýčeno na vrch znamení kříže —
Každý na šavli podepřen stojí,
Na hrobní zpěvy čekaje tiše.

Už rachot kotlův, už i trub vřesky,
A k tomu smutně píšťaly kvílí,
Ozývají se v okolí stesky,
Hlasitě zavzní hymna v tu chvíli:

„Kdo zahynul střelou vraha,
Toho paměť věčně drahá,
Neboť on má za smrt, strasti
Milost nebe, díky vlasti.

Nebudeš víc, druhu drahý!
Honit s námi divé vrahy,
Divé vrahy za hranice
Nepoženeš s námi více!

Mohyla tvá pro nauku
Přetrvá nám vnuky vnuků.
Každým jarem, v každém letě
Vzroste výše, krásněj zkvete.

Vzorem tys pro naše syny,
Oni budou tvoje činy
Po výpravách v blahou chvíli
Tobě zpívat u mohyly.

Naše dcery o slavnosti
Svatojanské na tvé kosti
Přinesou vždy v upomínku
Věnec z routy a barvínku.

My už jedem v kraj daleký,
Buď tu s Bohem věkův věky!
Pokoj, pokoj, pokoj tobě,
Rytíři náš, pokoj v hrobě!

Zavzní ohlas na vše strany
V lese, v skalách ozývaný:
Pokoj, pokoj, pokoj tobě,
Rytíři náš, pokoj v hrobě!“

A už jich není — vše ticho v okol,
Polem se táhne stín od mohyly —
Přiletí, sedne na kříži sokol,
Kukačka v lese za matku kvílí.

Josef Kolář.

ČAJKY.

Zpěv Zaporožců při návratu Konaševiče z výpravy mořské [1]).

Ura ho! ura ho! ura!
Prahy naše! nivy, bory!
Ohněm září naše hory
Čertomelík též i Dura!
Výskněm, bratří! až to kolem
Zavzní hlučné šírým polem
Od Chortice k Tavani,
Až se ozvou ostrovy;
Ať žije a hetmaní
Konašević košový!

Zdaž se to tam z mraků v moři
Jasná luna v vlnách topí?
Ne — to zář je od Sinopy,
Natolské to hrady hoří!
Při vojenské té pochodni
Když už vítr nám pohodný
Žene s dýmem, popelem
Čajky zas v kraj nižový,
Výskněm v sboru veselém:
Ať žije náš košový!

[1]) Petr Konašević, třináctý po Daškéviči hetman sahajdačný obojí Ukrajiny i koše Zaporožského čili košový, byl nejslavnějším vůdcem Kozáků proti Tatarům, Turkům a j. zvláště na moři Černém na lehkých lodích, tak zvaných čajkách.

Radujme se, pokud ještě
Zříme, bratří, lunu jasnou,
Ale ať i hvězdy shasnou,
Ať i přijdou mraky, deště;
Zvučná naše pohulanka
Jako výprava Bohdanka [1])
Krajem v písni poplyne,
A kdož nám to zapoví,
Jenom když to proslyne
Konašević košový!

Pěkný vezeme to dárek
Našim milým bratřím v Niži,
Děla lesknoucí ze spiži,
Množství zlacených jančarek;
Kindžaly a šavle křivé
Potěší je bojechtivé;
A když drahé kamení
Zableskne v den hodový,
Výskneme v sto kuření [2]):
Ať žije náš košový!

Pošlem na myrhu a svíce
Do Kijevské Lavry [3]) svaté
Šperky v cizí zemi vzaté,
S mešit zlaté půlměsíce.
Bratřím, kteslým v slavném boji,
Ať zní píseň ku pokoji!
V výpravách však na lodi
Ať nás povždy osloví,
Ať nejdéle vojvodí,
Konašević košový!

Pod ostrovy tamto v předě
Čajka hetmanova pluje,
Vítr v praporečky duje,
Čajka po vodě jen jede.
Což se našich dumek leká,
Že sám tamto pozdaleka
Hledá klidné útiší?
Bratří! výskněm poznovy,
Až to Ural uslyší:
Ať žije náš košový!

Hetman náš dnes vesel není,
Stále k zemi jenom zírá,
Pravicí vždy čelo svírá,
Pohřížen je v zamyšlení;
Kuje jakýs záměr v hlavě ...
Vzkáže nové boje k slávě?
Ura! nechat pokyne!
S čajek na kůň! ... v ples nový!
Výskneme i v pustině:
Ať žije náš košový!

Ura! otče atamane!
Tuto na Síči družina
S milým dárkem chleba, vína
Výská v mysli rozehrané!
I náš výskot zavzní hlučně,
Až pak hukot hromu zvučně
Od Chortice k Tavani
Zahřmí prahy, ostrovy:
Ať žije a hetmaní
Konašević košový!

Josef Kolář.

Zpěv básníkův.

Když se s hor den bílý sklání k nivám,
K porosených nivám, k temným lesům,
Já též jako skřivánek si zpívám,
Já též zhůru letím ku nebesům.

Letím, v říši tonu upomínek,
Z květův života si pletu vínek,
Krásu, víru, blahodějnou lásku
V jednu zlatou sobě svíjím pásku.

[1]) Bohdan kníže Rožińský, šestý hetman Ukrajiny.
[2]) Kuřeň, tábor kozácký.
[3]) Svatá Lavra, metropolitní kostel v Kijevě, kde odpočívají těla svatých mučenníků a vyznavačů pravoslavné víry.

Svět se zhlíží do mé duše jasné,
Jako zelený břeh do studánky,
Vše mým srdcem hýbe, co jest krásné,
Cnost mi vábné strojí radovánky.

Když se zrak můj zkalí pod slzemi,
Brzo zaskví v něm se duha míru,
Co jest zemské, zůstavuji zemi,
A jen v nebe nebeskou mám víru.

Z dálky nevtělených kdesi světů
Sbírám myšlének a citů sklady,
Z nových hájů a z jich nových květů
Ke svým malbám nové chystám vnady.

Jarní slunce nad osením skví se,
K čemu teskně zamyšlený chodím?
Jemným větrem růže tetelí se,
V tužbách jako milence se brodím!

Sady kvetou, luhy ambrou voní,
V ňadrech city milostné se šíří,
Něžný slavík kvílí nad jabloní,
Jež se v květu jako děva pýří.

Lesem, polem ptačí zpěv se chvěje,
V rozníceném srdci radost jásá,
Matku přírodu má píseň pěje,
V přírodě pak boha otce hlásá.

Pěje ptactvo, — střídavým pak letem
Pádí dolů, hned se vznáší zhůru,
Pěje nebi, zemským pěje dětem,
Můj hlas do jeho se mísí kůru.

Takto střídám tóny rozmanité,
Zvuky v srdci nejprv omladěné
Po dráze dál pouštím rozložité,
Avšak čistější a opěkněné.

Ideál mé písně nesestárne
Jako srdce, jako dávná radost,
Mladý, svěží jako děvče švárné,
Věčně zachová svou dívčí mladost.

Zpěvy umlkly již ve stromoví,
Dále jako plašný motýl letím,
Z ňader růží ve růžovém křoví
Piju nektar, svátek lásky světím.

Když mne lehký větřík odtud splaší,
Po paloucích k jiným kvítkům bředu,
Sbírám med, a jako včela blažší
Nesbírám jen sobě slasti medu.

Když mne nenadále v letu mojim
Cosi bodne, když mne cosi píchne,
Jako děcko svoji bolest kojím,
Ježto novou hračkou znova ztichne.

K čemu je to stěžování marné?
Milým bludem v krátkém živu čase;
Jaro kvetlo — v době zašlo parné,
Však kdes jinde pokvete nám zase!

Nápoj zemský není medem vždycky,
Bolehlav budou-li muset píti,
Křesťan, vysrknu jej sokraticky,
Vesele pak k nebi budu zříti.

Není odsouzen duch ke skonání;
Světu vezdejšímu — vedlé rovu
Několika pírek čas uchrání,
Které vznášely mne k nebes krovu.

Jan P. Koubek.

Čím dále v leta.

Čím dále, dále v času doly,
Tím sniveji v tesklivé duši,
Den za dnem ztráta méně bolí,
Den za dnem radost méně vzruší.

Oj, život planý, bez zásvitu,
Ve mrákotných se chmurách vláčí,
U čistých zdrojů v hlubém skrytu
Svou slzu střebe v tajném pláči.

Cit — oné vláhy pramen vřelý,
Na krystaly se rychlo stíná;
Kol kolem ledy se rozstřely, —
Mhla zevšad, mhla kolkolem siná!

Co miloval jsem, slavil písní,
Čím zněly milostné mé chvíle —
Dnes, mrazivou utkáno plísní,
Svůj blahý sen vyspává mile.

Čím dále, dále, dále v leta
Mých památek, tož předtuch roje
Jak vůněmi jiného světa
Mě vábí v sladké lokty svoje.

Ó! dumko, drahá družko moje,
Své hody věstčí požehnáme!
Vždyť u věčné mladosti zdroje
Si ještě jináč zazpíváme.

Ó! družko — vítr zimný dmuchá,
Kol země šíleně let vije, —
Zda přivěje v krajiny ducha
Cos z tvé stepové melodije? —

Ó! družko, vítr duje zimný:
Však s hora — s krbu, kde dlí sláva,
Na nový zpěv — na nové hymny
Slyš! bílý anděl mně přihrává.

Čím dále, dále, dále v leta
V sluch věštcův zaznívá hlas živý,
Pták duch — hoj, ostrým křídlem vzlétá
Zas mezi nadpozemské divy. —

Ferdinand Schulz.

Výprava chotimská.

Třemi houfy táhnou Leši,
Kozáctvo se čtyrmi řítí;
Po páže jdou travou pěší;
Pušky hřmí a zbraň se svítí;
Chlapík k chlapu, a oř k oři,
Div že zemi nepoboří.

Hody bratři! Den veselý!
Jak mravenců lidu jede!
Lid i koně všichni smělí!
Náš archanděl v boj nás vede!
Hody, hody! — V boku, z čela
Píseň pochodová hřměla.

Tam — tam cválá jezdec mladý [1]);
Kralevič tam v předu jede —
Černobrvky — s cesty všady,
V zajetí sic vás zavede:
Táhnou rysi a medvědi,
Běžte děti, sic vás snědí!

Při hetmanech mládť na koni
V rysích kožích — kdož ji nezná?
Mládť litevská, druhá po ní
Až od Vilna, kdes a Hnězna!
A nad všecky pány značný
Náš přeslavný Sahajdačný. [2])

Pan ataman v pěvců zvuky
Hrdě sobě hlavou kýval,
A pyšně se z jeho ruky
Malinový [3]) prapor vzchvíval;
Bílý anděl na atlase
Mile skvěl se ve své kráse.

„Sahajdačný, milý brate!
(Sám kralevic dvorně svědčí)
Vy psím čuchem Turky znáte,
Že vás nikdo v tom nepředčí!
Nuž do tance! — Siudy, tudy,
Po svojemu — no — v prisiudy [4])!“

[1]) Kralevic tehdy a později král Vladislav IV.
[2]) Jest to proslavený v dějinách polských Petr Konašcvič, stavši se ze sprostého kozáka hetmanem. Podnes je na Ukrajině slach (stopa) Sahajdačného.
[3]) Prapor hetmanský býval malinový čili tmavo-laskavcový. Na něm byl obyčejně bílý anděl sv. Michal na koni a ve zbroji.
[4]) Místní výraz maloruský, jejž lid opakuje při kozáčku.

Pan ataman se otočí;
Šmikne šavlí po kolpaku,
Kozačina — ta to zočí,
I rozumí tomu znaku;
Jakby vítr hvízdl do nich,
Znikli, že ni stopy po nich.

Těžko zem za nimi vzdychá;
Smutno, pusto po zámeti;
Ukrajina želem tichá.
Na mohylách dévy, děti:
Pláčou děti pro tatíky,
Pláčou děvy pro chlapíky.

Od neděle až k neděli
Letot nebem na vše strany,
Orlové ztud tam letěli,
Utíkaly ztamtud vrány:
A v pondělí valná rada,
Sokol zprávu jim vykládá.

„Pan ataman, krev junácká,
Slavně naši mládež vodí!
Jak ta polská tak kozácká
Po třmeny se v krvi brodí:
Salhan [1]), bratři, neslýchaný,
Samé tlusté baše, pány!“

„Alla! dralla — hu [2])! zdaleka
Strach — neb strach se Turků chápe;
Vezír soptí a se vzteká
A co dchu přes Balkán drápe:
Chmúra stojí pod Chotimem;
Chotim, bratři — zašel dýmem!“

Děti běží ze vsi spěchem,
Křičí, jásaj: „Naši valí!“
Bratr s bratrem — kozák s Lechem,
Zbroj se leskne, z ručnic pálí;
Hody, hody! V ryčném chvatu
Rozléhal se zpěv návratu.

J. B. Pichl.

ZPOMÍNKA.

Na dolině u jezera
Šumí háj a kvete niva;
Na modřínu slavík zpívá
Od večera do večera.

Tamo plynul čas mně milý,
Tam na růžích jsem já snila,
Slavíka mne píseň zpila,
A sny sladké se rojily.

Z rána běžím dnes i včera,
Zdali slavík můj vždy zpívá,
Zdali vezdy kvete niva
Na dolině u jezera.

Kdeže růže vonná živě!
Ta poslední pozůstalá
Voní stále ač uvadlá
Jak na louce, jak na nivě!

Jako vůni zvadlých růží,
Tak i štěstí a rozkoší
Nic památku nerozmosí;
Až do hrobu věrně slúží.

Má minulost — to jest včera;
Duše moje posud slyší
Zpěv slavíka v háje tiši
Na dolině — u jezera.

Světozor (vídeňský) 1861.

[1]) Salhan znamená zabijení celých stádovcí, toliko na lůj, kterým kupčili kočující Tataři a Kozáci.
[2]) Kozácký posměch na válečný pokřik bisurmanů.

Modlitba za Francii.

Za Francji věrnou zdávna Pane Tobě,
Za Francji sestru drahou v trudné době
Hromádka polská, bloudící krom vlasti,
V soucitu živém před oltář se sklání,
Ruce své spíná a za sestru v strasti
Za Francji prosí o Tvé smilování.

Mnich věrolomný, lenník zmohutnělý
Křižáckým hordám i sem vniknout velí.
Prvou dceř církve hrozí skolit nice.
„Nad právo síla!“ beze studu volá,
A jak by v nebi nebylo Tě více,
Běda, kdo zpupné moci neodolá!

Ty jsi, Tys Bohem v pokoji i vojné
Oproti vrahům, jenž se hrnou zbrojně,
Vystup ó Pane se zástupy svatých,
Jenž nade silou právem vítězili!
Vystup a ukaž četám drzců klatých,
Že světu vládneš až po tuto chvíli.

Starci i dítky nice poklekejte,
O pomazance, o vojvodu lkejte:
Francouzský lid náš chrabrý jest a mnohý:
Pro krve Tvojí, Kriste, drahou cenu
Křižákův staré pýše rozlam rohy,
Připrav jim Grünwald zas i novou Jenu.

Za Francji věrnou z dávna Pane Tobě,
Za Francji sestru drahou v trudné době,
Hromádka polská bloudící krom vlasti
V soucitu živém před oltář se sklání,
Ruce své spíná, a za sestru v strasti
Za Francji prosí o Tvé smilování![1])

Vl. Šťastný.

Pod křížem.

Ke dni 3. máje (nalezení sv. kříže.)

O kříži Páně, památko ty drahá,
Muk Božích žasný znaku, zřídlo blaha,
Vždy k tobě toulivá se srdce moje,
Když uvnitř bouřívají nepokoje.

Můj podíle, jejž nám dal Bohočlověk,
Ty spasné tajemství pro celý pro věk,
I věky všechny pozdné do věčnosti,
Zda srdce mé tě hodně pouhostí?

Ach srdce! křehká nádobo má z hlíny,
Již rozezvuč se ve zpěv díkůčinný!
Již očisť k hodu mysl, vůli svoji,
An v tobě Bůh si skvělý stánek strojí.

Pán zmučený, jenž se mnou — ve mně bývá,
Svých ramen světlost na má ňádra slívá,
A sklenul milostně nad rumův kruhy —
Snad k nové vesně — přeutěšné duhy.

I obnov Pane též hned ducha mého;
Kaž bouři tam — neb sloucháš hlasu tvého:
A klid a ticho duši ponastanou
I zamkne propast tvou se pod ochranou.

Neb mysl má i všechny city moje
I dlouholetý pot i bol i boje
I zápal věštecký, jímž duch můj hoří,
Jest hrou mé vlnky na života moři!

I ducha člověčího obnov Pane,
V němž vzteklý zápas bouřných vášní plane,
V tom divův moři, jež se vůkol leje,
Co pyšný um, co pyšná vůle zděje?

[1]) Rytmus známé hymny: „Boże coś Polskę.“

Zřím propasť, bezcestí, kde noha stane,
Jen ty jsi, který jsi! Ty sám o Pane,
Tys všeho sluncem v těles kolování,
Hruď křížem značená se k Tobě sklání.

Nechť Pane, kříž, jenž mojím jesti heslem,
Vždy na mé plavbě jest mi strážným veslem.
Kdy kříž obejmu, minou mne vše žasy,
I nedbám bouřných vln ... Však kříž mne spasí!

Vl. Šťastný.

Kornel Ujejski

narozen roku 1823 na statečku v Haliči, vychován byl ve Lvově; po skončených studiích opustil vlasť a poznal roku 1847 v Paříži Julia Slovackého, který seznav již tehdy básnické jeho nadání jej k dalšímu snažení pobízel. A mladý básník uměl si nebeského daru vážiti a jej pěstovati. Vrátiv se do Lvova Ujejski zasnoubil se s hraběnkou Komorovskou a najal si od Lvovského magistrátu statek, na němž posud mešká, trávě čas jednak venkovskými jednak literárními pracemi. Spisovatelskou dráhu počal roku 1847 genialní skladbou „Žalozpěvy Jeremiášovy“ a vřadil se jimi hned mezi povolané básníky. Potom následovaly „Květiny bez vůně,“ „Poezije“ atd. Nejlepší plody jeho jsou „Biblické melodije“, vzletné písně v duchu právě biblickém, odchylující se jenom tu a tam příliš hledanou východní barvitostí od přirozenosti a vznešené prostoty hebrejského prvotekstu. Nedostižené ve svém oboru jsou Ujejského interpretace hudebních skladeb Chopinových. Celkem spatřujeme v jeho básních mužskou sílu, ohnivosť a vnitřní harmoniji.

Na řekách Babylonských.

„Při řekách Babylonských tu jsme sedali a plakávali: když jsme se rozpomínali na Sion.“ Žalm 136, v. 1.

Plynou řeky Babylonské, šumí kolem kol,
Na břehu se třtina klátí, námi chvěje bol.
Usedli jsme nad vodami, žebrácký chléb jíme —
Země svatá! matko naše! kdy tě uvidíme?

Slunce plane, řeka celá jiskrou bleskotá,
Avšak oči naše halí smutná mrákota;
Neboť slunko v naší vlasti krásněji tam vzchází,
Na Sioně, na Libáně zlaté kvítí sází.

Na vrbách tu dlouhovlasých, větvích zelených,
Mlčící s harf struny visí pěvcův nadšených;
Nechť se harfa o desíti strunách nerozzvučí,
Pokud ukrutník náš národ v nevolnosti mučí.

S hlasným smíchem podle vody kráčí lidu dav —
„Harfeníci pozvedněte z prachu svojich hlav,
Zahrejte nám honem píseň bujné veselosti!“ —
Veselost kde by se vzala v naší nevolnosti?

Jak by otrok na harfu dlaň svoji položil,
Hrom by ze strun jeho bleskem do hlavy nám bil,
S hrůzou byste uslyšeli, jaké písně hrají
Harfeníci, nevolníci v proklatém tom kraji.

Jeruzaleme! ty naše vlasti ubohá!
Slzou mou buď posvěcena velká muka tvá;
Nezahrnu-li kdy tebe synovským svým žalem,
Prokliň mne, zapomeň mne matka Jeruzalem.

Nechť v mé oči červ se vtočí, shasne jejich svit,
Nechť má ruka v ohni shoří, ztratí veškeu cit,
Nechť můj jazyk jako kádě k hrdlu přischne mému,
Vesel kdybych přihlížeť měl k zármutku kdy tvému.

Edomčíku! ty cos v křiku nemluvňat a žen
Hodoval a hýřil krví naší opojen,
Ty cos kázal, by nám Sion z kořen vyvrátili,
Jemuž meče na obranu — buřičskými byly. —

Pomni v strachu, že na dráze vítězných tvých chval
Jakoby lev číhající z ticha Bůh se bral;
A cos páchal, dvojnásobně splatíš jemu hořem,
A co spadlo na nás řekou, spadne na tě mořem.

Chvíli jenom a již budem blahoslavit den,
Hrad až nad hlavou ti zplane námi zapálen,
Vyrveme pak spící dítko z klínu matky, vdovy,
Roztříštíme hlavu jeho o břeh o žulový.[1])

Jan Soukop.

JEREMIÁŠ.

Chaldejčík přišel, tygr krve chtivý,
Zavlekl národ judský k Babylonu,
A Jerusalem vypálil a sbořil.
I ztichl prorok jak luk bez tětivy,
A na sbořeném sedě na Sionu
Si vzdychal časem, an ho smutek mořil.

I sejmul s oka dlaň a k nebi zaplakal:
„Můj lide, lide! kam jsi ty se poděl,
Což tebe propasť v sebe uzavřela?“
V tom nad ním orel libanský zakrákal,
Jenž krví zrudlou perutí se oděl,
A v drápech nesl lidského kus těla.

Děl Jeremiáš: „Hebrona kde zřídla,
Kdež prodlévaly večer judské dcerky,
A po spůsobu gazel plesávaly?“
V tom u nohou mu žalostného sídla
Lesk slunce padl na dvě na ještěrky,
Jež v popelu shřátém do tance se daly.

I strnul prorok, zalkal s výše chlumu:
„O! pane, v činech budiž pochválený!
Však kde tvůj kostel a kde kněží zpěvy?“
Ozval se šakal ve svatyně rumu,
A usednuv si oltář na spálený
Vyl. Nad ním dosud dýmu sloup se jeví.

Děl Jeremiáš: „Kde jsou bojovníci?
Kdes králi a kam vůdci poděli se?
Což hruď tvá též je vrahův pro oštěpy?“ ...
V tom netopýr skulinou ve temnici
Ven, piště, vylít, tloukl o stěny se
A rval se v poutech, jak král judský — slepý!

A prorok čelem ku zemi se sřítil,
Jsa zdrcen na těle, na duši všady,
I nechtě se již ptáti na nic více.
V tom ve svém srdci strašné břímě cítil,
Všech jakby divých satanášův řady
Se zachechtaly, zuby skřípajíce.

Tu všechna skromnosť ustoupila stranou,
I vzkřiknul hněvem: „Otcem's, Jehovo ty,
A vlastní syny záhubou jsi schvátil!“
I vzhlédl vzhůru: s korou rozpukanou,
A vršku prosty čněly větví hroty,
Peň zprachnivělý ve větru se klátil.

[1]) Děsný tento výkřik zoufalé pomsty téměř do slova ze žalmu 136 vzatý, sluší ovšem připsati na vrub starozákonné odvety: „Oko za oko, zub za zub.“

A proutků mnoho stromu od kořene,
Těch bujných, zdravých ke slunci se pnulo;
I půda pustá, nesší jenom hloží,
Zas kvítka svěží na věnečky žene,
Neb naděje v ní svitnutí se hnulo, —
To vida prorok pojal mysl boží.

Jan Nečas.

Slovo Jeremiášovo.

„9. .... viděl jsem pod oltářem duše zabitých pro slovo Boží a pro svědectví, kteréž měli.
10. A volali hlasem velikým řkouce: Až dokud, Pane svatý a pravý, nesoudíš a nemstíš krve naší nad těmi, kteříž přebývají na zemi?
11. I dáno jest jednomu každému z nich roucho bílé a řečeno jest jim, aby odpočívali ještě na malý čas, ažby se naplnil počet spolusluŽebníkův jejich a bratří jejich, kteříž usmrceni býti mají, jakož i oni.“

Zjevení sv. Jana VI.

Jeremiáš, syn lidu, Bohem osvícený,
Vyletěl nad mračna jak orel poraněný,
Sokolím na matku svou zemi hleděl okem,
Blikala jako lampa v mraku přehlubokém.
Zadumal se, jak bledá těká v podnebesku,
Náhle až zplanouc ona v červenějším blesku
Duněla a žár děsný vydala té chvíle ...
Jeremiáš hned svinul perutě své bílé,
Spustil se s oblak dolů ....
Patřte ... krví polil
Zemi mou vrah! ... a bratry ubohé mi
skolil.

Jeremiáš, syn lidu, Bohem osvícený,
Nad oblak jako pták jenž letěl poraněný,
Ucítil, jak se z rány dávné krev mu lila,
Zabitých bratří srdce svázána s ním byla.
Snesl se níže s mraku — by krev srdce svého
S bratry vlil do jezera hrůzy červeného ..
Zatouživ, aby v lůnu nešťastné své matky
Ukolíbal svou duši žalostnou v sen sladký.

Na zemi otcův drahých krvavé hle stopy,
Ze zoufalého nářku kat si posměch tropí,
V požáru poslové se hemží satanáše,
S pytlíky stříbrňákův hrají na Jidáše.
Za nimi šla saň slepá, ozbrojená noži,
Děsná to rána byla, ne však z vůle Boží;
Kudy se brala, padá dům a — hrob se
množí.

Jeremiáši k hlavě krev se hnala vřelá,
Ruka meč archandělský uchopiti chtěla,
Jiskrným zíral okem kolem po národě,
Mysle že duše jeho utone v tom brodě.
U cesty jako staré sloupy neduživé
Strnuli lidé — hrůza! mrtvoly to živé!
Hrůzou tu skameněli, necítili bolu,
Ranou kdož nepoklesli, hořem padli spolu.
Vida to Jeremiáš svatým zplanul hněvem,
Ze sna je zbudit volil pláčem, slovem,
zpěvem;
Nad spáleniska vzhůru vysoko se nese,
Do harfy mečem bije, až se struna třese;
Září jsa oděn zlatou, zahalen jsa v kouři
Udeřil v píseň rovnou srdce jeho bouři.

* * *

Rázem hlasy, rázem pěsti,
S lenivou pryč rukou,
Sicilský zvon pomstu věstí,
S tyranskou pryč mukou.
Dávno již se pekla syn
V krvi naší brodí,
Svědkem jest nám Hospodin,
Jakou křivdu plodí;
Pokud krve v žilách stačí, pokud výdechu:
Pomsta mu!

Miluje Pán mužnou sílu,
Ne však zajíčí nohu;

Pravil: „Kdo sám se má k dílu,
Tomu vypomohu.“
Vždyť pak červík pod zemí
Volnosti své brání,
Křemenem-li jsme jen my
Vrahu k pošlapání?
Povstaň krvi obrův dávných proti tyranu:
Pomsta mu!

Vražedník náš národ dáví
Jako staré hádě,
Jedny uštkne, druhé tráví,
Po katovsku řádě;
Pokud světem plazí se,
Potud úklad strojí,
Krví naší živí se,
Proti bratřím brojí.
Na tisíc hlav sporážených volá v divém snu:
Pomsta mu!

Hanobí vrah naše dévy
V surovosti kleté,
Mezi nevolníkův zpěvy
Provazy hle plete.
Potom v zemi vráží kůl,
Syna nám naň věší,
Samo peklo na ten stůl
Krkavčí se těší.
Za každou nit takovouto krvavého lnu:
Pomsta mu!

Slovo víry, slovo svaté
Dechem svým vrah stírá,
Nechť se píseň vlasti zlaté
V srdce uzavírá,
Nechť se v tajné svatyni
Jako vulkán chová,
Jak Řím dávný v jeskyni
Skrýval pravdy slova;
Až pak na svět vyšlehne kdys nová píseň křtu:
Pomsta mu!

A ty, Pane, jenž v své ruce
Vážíš osud lidí,
Pohleď dolů k naší muce,
Oko Tvé vše vidí.
A když nám pak vzejde den
Dávno vyžádaný,
Andély buď rozhlášen
V čtyři světa strany;
Měděná nechť trouba zahřmí heslo tomu dnu:
Pomsta mu! pomsta mu! pomsta mu!

* * *

Dozpíval Jeremiáš píseň pomsty vřelou,
Vypráznil do ní srdce, vylil duši celou;
Zachvěl se národ! — zatím řetězem již dolů
Strżen jsa padal — přemožen že v bolu
Nedýchal duchem Božím, mstivé že si vodil.
Proto jak seznal věštec, že si křídla zbrodil,
Příkladem zkroušeného proroka a krále
Zaplakat chtěl — a sáhna v oko nenadále
Místo slz na ruce jen skalcnou krev viděl,
U Boha že stál níže — člověka, se styděl.
Udeřil se hned v čelo, rozechvěl se žalem,
Duše až Pánu v oběť znítila se palem;
Na prachu chrámu dlouho sám se pokutoval,
Smilovný Pán až jazyk jeho porozkoval,
By se mu modlil — jméno Jeho zveleboval.

Lide můj! krví mou hle jsou ty písně moje,
Já je pak v archu světa složil v ruce Tvoje;
Kéžby tě nadchly! nechat v žilách tvojich plynou,
Vrahům nechť na úkory v tobě nezahynou;
Pranýř ten zbůjci stačí dověčný a stálý . . .
Nejkrutší satanu trest — „když lid Boha chválí.“

Jan Soukop.

Chvalozpěv u východu z Egypta.

1. Zpíval tedy Mojžíš i synové Israelští tuto píseň Pánu.
Exodus roz. XV.

Chvalme Pána! neboť velik jest Bůh Israele,
Před ním lev jak velbloud pod břemenem pokleká,
Hrom se k nohám plazí hadem v dlani krotitele,
Strašným Jeho hněv a ruka hrozí z daleka,
Desetkrát již stihla ranou vraha nepřítele.

Farao nám kázal cihly robit beze plevy,
Bičem honil k práci hladem umořený lid,
Haldy mrtvol v pustě lehly, příšerné to zjevy!
Leč my Pane hleděli jsme ve tváře Tvé svit,
Do uší Tvých žalostivé vnikly naše zpěvy.

Obrátil Pán oko svoje k lidu trpícímu,
Bolestným těm hlasům našim oko otevřel,
Přibyv do Egypta kázal větru horoucímu,
Aby vanul a vrah padal, jako klásek stlel,
Nám však podobal se vánku rosou chladícímu.

Zatvrdil Pán v hněvu srdce Faraona krále,
An se zdráhal Israele pustit z provazu,
Prvorozence mu v klíně zabil nenadále,
Na pláň kobylky byl poslal, na lid nákazu,
Zhasil slunce — že kraj celý v tmě se topil stále.

Přivedl pak Israele nad červené moře,
V patách za ním pohanů sběř žene surová,
Pán však děl: „Já převedu tě po suchém jak dvoře,
Vozy, vojsko nepřátelův moře pochová.“
Tak se stalo; Bůh je zhladil hněvem svatým hoře.

Chvalme Pána! před námi on postupuje v čele,
Za dne oblakem a v noci sloupem ohnivým,
Do země on zaslíbené vede Israele,
Osvěží nám duši nuznou krajem blaživým,
Jenžto medem obdaří a mlékem trpitele.

Jan Soukop.

Kanonisage sv. Jacka.[1])

I.

Pravil svatý Otec: „Rytíři můj statný,
„Národe ty polský, reku přeudatný!
„Do bojův tvých slavných za Ježíše Krista
„Vůdce jednoho ti ještě otec chystá —
„Kosť on z tvojí kosti. Polsko, dítě moje!
„Jako mešní zvony meče zvoní tvoje;
„Nejbezpečnější tys tvrzí víry svaté!
„Život tvůj pln bolu, obětí a hoře
„Splývá jako řeka do milosti moře.
„Hrdě proud tvůj šumí — vlny krví plynou,
„Prorývají skály, dmou se nad nížinou —
„Ach tak ve propasť se řítí katarakta!“
Tak děl svatý Otec potvrzuje akta,
Zapisuje Jacka do listiny zlaté.
Kleče vojevoda Miňski s úctou vstává,
Tvorovski též jarý papeži česť vzdává,
A když Otec k srdci přivinul je oba,

[1]) Jednou z nejkrásnějších hvězd, ježto se na obloze církve katolické skvějí, jest sv. Jacek (Hyacinth), syn a chlouba nábožné Polsky. Narozen roku 1183 ve vsi Kamieni, v knížetství Opolském, studoval za některý čas v Praze, odkud se odebral do Bononie, kde důstojnosti doktora práv dosáhl. Později stal se knězem a kanovnikem v Krakově. Na cestě své do Říma roku 1218 podniknuté byl očitým svědkem velikých skutků sv. Dominika, do jehož řeholy napotom vstoupil. Týž řád zavedl pak do své milé Polsky a pomáhal takto budovati pevný základ věrnosti k církvi katolické, kterou se národ polský nad jiné vyznamenává podnes. Sám žil nad míru přísně a bohabojně, až běh svůj požehnaný dokonal v Krakově 15. srpna 1257. Papež Kliment VIII. prohlásil jej roku 1594 za svatého, jehožto památka vždy 16. srpna v církvi se slaví.

Zvolal druhý: „Otče, nezmůže tě zloba,
„Nespadne s tvé hlavy koruna tvá trojí,
„Pokud za tebou rod Piastovcův stojí,
„Pokyň! žalobu když tvoji rozneseme,
„Polsku na obranu celou přivedeme;
„Já i družina hned moje dostaví se,
„V počest Jacka světce v zápas vypraví se.“

S úsměvem dí sladkým na to Otec svatý:
„Příliš ohnivě si vedeš synu zlatý;
„Nechápeš mé řeči, nehrozím se blesku,
„Hlas jen zní můj smutně, nevedu však stesků.
„Při vší pokoře tvé bohabojné vlasti
„Klesli národové blížní do propasti
„Ztad můj žal, že vidím záhubu tvých dětí,
„A ty úzkostlivě chceš mi v pomoc spěti?
„Blahořečím tobě! V neděli se zříme,
„V Peterském se chrámu opět uvidíme.“

II.

Tvorovski pak dumá: „Zuřivci vy bludu,
„Anděl mne již vznáší nad pozemskou hrudu,
„Na modlitbách skládám veškeré mé břímě,
„V kadidle duch tone, blaze mi tu v Římě!
„Žel mi bude opět zůstaviti kmeta
„Bílého, jenž v srdce synovské žár metá“
„Volil bych mu sloužit jako svému Pánu
„Do nejdelší smrti. Hlava má však neví,
„Kterak milostnému starci lásku zjeví.
„Čím dál přemítávám, věc tím zavilejší ....
„Půjdu! daruju mu, co mi nejmilejší.“
Trudných aby žalův Otci neobnovil,
Sebral se hned a vzal, co si ustanovil,
Přímo ubíral se vzhůru k Vatikánu:
„Milý Otče svatý,“ vece ku papeži,
„Ajhle malý dárek před tebou tu leží;
„Však též za dávna se nejedenkrát stalo,
„Že dvé holoubátek za oběť se vzalo.
„Přijmi laskavě, co z lásky tobě dávám,
„Zlatou tuto klec ti darem zanechávám,
„Plnou ptactva pestra; z Polsky ono rodem,
„Od jitřenky cudné zpívá kolochodem.
„Ve školách by píseň blažila mne sladká,
„Poslala klec tuto synu vdova matka.
„A já v Římě zase zůstavím ji tobě,
„Abys na vlast moji zpomněl časem sobě.“

Na to papež: „Pozdě pronášíš své přání,
„Nezapomenu já Polsky do skonání.
„Hle jak smutně mřížkou sirotci ti hledí,
„Matka o ně plačíc v trudu někde sedí.
„Těším-li se já, nechť vše se rozveselí,
„Bez ptáčat nechť klec tvá visí v mojí celi;
„Z nenadání žalář otevru jim zlatý:
„„Svobodu vám dává krajan Jacek svatý,
„„Hlaste jeho slávu po neznámém kraji,
„„Volnosti ať písně všude zaznívají.““

Jan Soukop.

Rebeka.

„Děvečka příliš krásná a panna přepěkná ... sestoupila pak ke studnici.“ Genesis 24. 16.

Ohluchnul večer, v Aramu plály
Bílé zdi v tichosti svaté,
Západní hory na modré skály
Slunečko vábily zlaté.

Před městem poblíž cisterny chladné
Palmy se sklánějy kolem,
Velbloudi, se tu v směsici ladné
Pasouce, ulehli polem.

Ovečky rosu střásaly z nivy,
Z pastviny spěchaly skokem,
U studně stál tam cizinec snivý,
Do slunce pozíral okem.

Sluhové jeho opření v sedle
Hovoří veselc spolu,
Zadumán on sám stojí tam vedle,
Modle se rozmýšlí v bolu:

„Cizí tu říše — cizí tu nebe,
Marně tu naslouchá ucho,
Nespíchá nikdo, nevítá tebe,
Nelidno tady a hlucho.

Vložil jsem ruku pod jeho bedra,
Přísahal, snachu že jarou
Dovedu; Boží láska-li štědrá
Osvítí hlavu mou starou.

Řízení nechť Bůh vyjeví svoje,
Rada tak Jeho buď dána:
Velbloudy která napojí moje,
„Vejde ta v dům mého pána.“

Domluvil sotva. Ajhle tu v chvatě
Na hlavu džbánek si vzala
Děvice lepá, v bělostném šatě
Z města se k cisterně brala.

Nesla se rěvou v milostném váni,
Jako mhla nad loukou pluje,
Palmou se sličnou lehounce sklání,
Jarní když větříček duje.

Stříbrem se leskla na drnu mladém,
Lilií v dolině bílou,
Postavou štíhlou večerním chladem
Vzduchovou plynula vílou.

K sněhové šíji černé se spouští
Kadeře při chůzi valem,
Holub tak v temném cypřišů houští
Hnízdí se před slunka palem.

S ruměnou když se schýlila tváří
Se džbánem k modravé hloubi,
V studnici na dně hvězdek dvé září,
Věnec je z rákosí vroubí.

A když se s konvou zvedla jak kněžna,
Pocestný u studně stoje
Sladce dí: „Dovol, děvečko něžná,
Okusit vašeho zdroje.“

Ochotně džbánek sundala s hlavy
Na hebké dlaně v tu chvíli,
Na prstech drobných zhůru se staví,
Nádobu k cizinci chýlí.

Pocestný hlavu ku džbánu sklopil,
Jakby tam utonul, zdá se,
Na polo pil a na polo topil
Oči své v dívčině kráse.

Ona pak vece: „Zdaleka jdete,
Na vašem rouchu prach sedí,
Velbloudy vaše žízeň též hněte,
V prázdné hle koryto hledí.

Sluhové vaši mdlobou již čela
Závojem ku spánku skryli,
Dovoltež, bych vám napojit směla
Velbloudy, cizinče milý.“

Váží pak vodu pro stádo celé,
Poutník an stana tu bokem,
Na prsou ruce, modlitby vřelé
Vylévá zavlhlým okem.

Dlouho a dlouho pozíral k výši,
Zatím hlas tichounce zvonil:
„Vyslyšel mne Bůh v blankytné říši“ —
K zemi pak čelo své sklonil.

Jan Soukop.

Strašná noc.

(Hudba od B. Chopina, dílo C. Mazurka 2.)

Na dvorečku vichor fučí,
V krčmě hudba hraje,
Ale jaksi temně hučí,
Srdce neroztaje.

Třesoucí se okno zvoní,
Lijavec doň bije,
Smutno, smutno — déšť se roní,
Slzy na zem lije.

V krčmě se hle jonák baví,
V mazuru rej vede,
Jako hetman od bulavy
Napřed pyšně jede.

S každou děvou ve světnici
Laškuje a skáče,
Jenom jedna na lavici
Smutná — hořce pláče.

Dívčina.

Já jsem ho tak milovala,
Víc než sama sebe,
Povrženou jsem se stala —
Zahlaď ho Bůh s nebe.

Jchňátkem jsem čistým byla
V sirobě své léta,
Jiná se mu zalíbila,
S jinou k tanci létá.

Zpěv v tanci.

Šohaj jsem já bodrý,
Podkovkama křesám,
Živůtek mám modrý,
S dívkami rád plesám.

Budiž ty mou sírkou,
Dívko milovaná ....
Židě s malou mírkou!
Oj dana, oj dana ....

Dívčina.

Prozpěvuje, tančí sobě,
V pláči an se soužím,
Neznáš ty mne, kterak tobě
Ustlati dnes toužím.

Zpěv v tanci.

Co si nevyptává
Člověk, vydovádí,
Stříbro zlato stává
U mé mámy v kádi.

Hrej ty se mnou, dohráš
Dívko milovaná ....
Strunko hej! zlý hlas máš!
Oj dana, oj dana ....

Dívčina.

Srdce rázem více puká,
Snad již vůle Boží;
Na stole již sáhá ruka
Po — vražedném noži!

Oj, patří stará matka na vlastního hocha,
Ach, jediná jen matka hledí tak a kochá!
Ille slasti slzy roní, do nebe se dívá,
A tleská rukou synu, hlavou šedou kývá.
Tam z lásky děva vstává — a hned zase sedá,
Již povstala! — a kráčí — jak trup snivá, bledá —
Již zrakem svým ho měří — nedbá tanečníků —
Již došla k němu — vzkřikne — do srdce mu dýku
Vráží, dlouhý nůž!

„O Matko svatá pomoz! Měla's též Synáčka,
O zachraň moje dítě, mého jedináčka!“
I letí — popadá ho jako sokol ráče,
A dlaní kryje srdce, odkud krev mu skáče;
I klesá se synáčkem .... rukou odstrkává
Těch, kdož mu přispět chtěli — sama dokonává;
On vystřel ještě jednou rámě naposledy —
A tiskne mrtvou matku .... usmívá se bledý —
Ajhle skonal již!

K Bohu šla již duše zase
S čelem uzardělým,
Vichor děsný hýbá, třase
Krčmy krovem celým.

Třesoucí se okno zvoní,
Lijavec doň bije —
Strašno! strašno! déšť se roní,
Jako krev se lije.

Do koutu se strachem cpali
Všichni, kdož se lekli,
Příbuzní jen přistoupali,
Nad mrtvolou klekli. —

Darmo slzy prolívati ...
Dívka děsně fantí,
Křičí: „Lépe zazpívati!
Kde jste muzikanti?!“

Dívčina.

Nechať kat mi pouta skuje,
Nechť mi ruce svíže,
Jen ať rázem nemiluje
Dvě ni chlap, ni kníže.

Dokrvácí život perný!
Stená holubice,
Jemu slzy a hrob černý —
A mně — šibenice.

Jan Soukop.

Ludvík Kondratovič,

známější pod pseudonymem Vladysława Syrokomli, narodil se roku 1823 na statku Smolkově u Mińska z chudého šlechtice. Vystudovav pět tříd gymnasijních vstoupil již v 17. roce do kanceláře správy statků radzivilovských. Nabaživ se jednotvárného úřadu tohoto odešel na najatý statek, kde zemřel dne 15. září 1862, stíhaný nejednou ranou osudu. Nedlouho před smrtí meškal nějakou dobu v Poznaňsku.

Samouk tento bohatě nadaný stvořil s neobyčejnou snadností velké množství děl vynikajících krásným jazykem, vroucím citem a půvabem. První poetické pokusy jeho vytištěny byly v Atheneu Kraševského. První vážnou prací Kondratoviče, která na sebe obecný pozor obrátila, jsou vzácné překlady starých polsko-latinských básníků Janického, Křyckého, Dantyška, Kochanovského, Sarběvského a j. v šesti svazcích. Nejznamenitější jeho útvor, ač tu a tam poněkud upřílišený, je báseň Margier, napodobení Mickěvičova Vallenroda a litevských poezijí Kraševského. Jádrem toho epu jest historické podání, podle něhož Litvané se svým vůdcem Margierem roku 1336 na zámku Pullenském dobrovolně na hranici život dokonávají, aby nepadli do rukou rytířům řádu německého. Ku dramatu neměl Kondratovič tolik nadání. Labutí jeho zpěv „Poezije poslední hodiny“ (Varšava, 1862) uhozují ve struny hlubokó dojímavé. Kondratovič byl činným členem vilenské archeologické společnosti.

Gerbelova Poezija Slavjan charakterisuje Kondratoviče, jak následuje: Nehledě na ohromný úspěch jeho větších básní a několika dramatických výtvorů — vše to bledne před jeho drobnými pověstmi, založenými z větší části na starých litevských podáních anebo vzatými ze života chudé šlechty a lidu a překvapujícími čtenáře ne hloubkou myšlének, nýbrž ušlechtilým směrem, vroucností, prostotou a výtečnou formou. V těchto pověstech Kondratovič dostihl vysoké dokonalosti. K tomu třeba dodati, že vládl neobyčejně zvučným veršem, a všichni snášejí se v tom, že Kondratovič co do krásného verše, vyjma Mickieviče, neměl soupeře v polské literatuře. V útvorech Kondratovičových vynikají nad jiné dva charakteristické rysy: plná pravdivost citů jím vyjadřovaných, okouzlující čtenáře, a jemná, dobromyslná satira, která proniká mnohé

z jeho drobných skladeb. Ve všech jeho spisech vidno živé pojímání minulosti, založené na hlubokém, vážném studiu starin. Z drobných poezií Kondratovičových staly se mnohé národními. Větší část z nich uvedena v hudbu známým polským skladatelem Moňuškem.

Velký čtvrtek.[1])

I.

Byl Velký čtvrtek — konec března
— ráno —
Na černých polích tál led v brazdách skřeplý,
Skřivánek zpíval, vítr zavál teplý,
I srdce teplým citem rozehřáno,
Že člověk k bohu, k světu čilejší je,
Neb krev v něm jaksi jařeji zas bije.
Nad luhem ranní mhla se rozestřela,
Po siném nebi šedé mráčky plynou,
Nad tichou vískou, polem, nad rovinou
Zní starý zvon — zve na mši do kostela.

A před zvonicí dřevěnou a mšenou
I u kostela pod schýlenou stěnou
Se dnes lid veský časně ráno množí,
Neb každý přišel k tajné zprávě boží:
By celoročních bludů svých a bolů
Tíž vyznal knězi v lítosti a želi,
A když se v slzách těžká rána scelí,
By dosáh chleba u božího stolu.
Než otevrou se dvéře u kostela,
Blíž zvonice se kupí zástup čilý:
Kdos zpytuje své hříchy s vráskou čela,
A jiní hovorem si krátí chvíli.
Jest o čem mluvit — jak to bývá z jara:
Čas vyjet s pluhem — a tu není chleba,
I voly k práci nakrmit je třeba
A trávy není — tak se každý stará!
I sena málo je už v pusté stáji,
Poslední sousto dost se brzo svine,
A tráva letos bude snad až v máji —
Bůh ráčí vědět, zdali hlad nás mine!
A tak, ač všechny stejná bída moří,
A myšlenky všech tíhnou k jedné straně,
Rád se sousedem soused pohovoří
Zde u zvonice, ten u chrámu páně,
A kývne hlavou, vida nouzi všude:
„Tak, sousede, tak! Bůh ví, co to bude!“

Leč cinkly klíče v rukou učitele,
Jenž přešel hřbitov, mruče svatou píseň —
A starci praví: „Jděm radš do kostela
A na boha tam složme tu svou tíseň!
Tam nabudeme útěchy a klidu,
Snad nějak přece přenuzujem bídu?“
Ve rzavém zámku zaskřipěl klíč starý,
Zvon dozněl, bručí, chví se, jak když dýchá,
A zevšad — od vrat, od zvonice, z fary
Se hrne zástup hromadně a zticha;
Ač vstupují co nejtišeji mohou,
Přec ozývá se klenbou dupot nohou.

Jeť chudá fara — oltář v kostelíčku
Má čtyry svíčny, v každém žlutou svíčku,
A starý obraz, malby veské zdá se,
Na kterém Kristus ovečky své pase.
A na oltářích, na pravcu a levou,
Tu svatý Anton a tam matka boží;
Tu klečí anděl před nejčistší děvou,
Tam svatý patron s lilií u podnoží;
Tvář jeho jasná, jako andělova,
Na tvrdých rukou malé dítko chová.
Pod kazatelnou jsou dvě zpovědnice
A při nich máry a umrlčí hlava —
A v černém rámci obraz, plátno více,
Na kterém Kristus Petru klíče dává.
Tři korouhve, a každá potrhaná
U prostých lavic z boku přikována;
Tam Michal skrotil ďábla hrůzou meče,

[1]) Vlastně: Zelený čtvrtek; ale pro velikost událostí, jež se tu líčí, nechám radš také: Velký čtvrtek.

Tu Jiří proboď smoka až krev teče,
Tam Vojtěch béře palmu od anděla —
Toť kostelíčka ozdoba je celá.

Postranní dvéře skřiply — a lid hledí
S pokorným zrakem, se skroušenou tváří,
Jak stařičký kněz kráčí ku oltáři
Za milost boží prosit před zpovědí!
Klek na posvátných stupních sluha boží,
Až temné echo znělo od podnoží;
A veský chlapec, co mu při mši slouží,
Se zajikavě s Miseretur souží
I Confiteor dětským hlasem břečí,
Se smíchem v očích a s chybami v řeči.

Vstal stařičký kněz s klidnou myslí v líci
A kráčel lidem zrovna k zpovědnici;
Tam vážně zaňal místo nejvyššího
A požehnal své stádo znakem kříže,
Pak z kajicníků řady nejbližšího
Zval pokynutím vstoupit v tajné mříže.
Když křížem složil pozlacenou štolu
A zakryl tvář svou, hovořili spolu,
I pátral v duše nejtajnější skrýši —
Co povídali — snad jen pán bůh slyší.

Tak jeden, druhý, třetí, už i pátý
Od tajné mříže ku oltářům kráčí,
Kde obraz matky boží, Anton svatý,
By zpovědi své zbytek vylil v pláči.
Už neslyší kněz, ale pán bůh slyší,
Jak se srdce jim padá těžká zmije,
Když pokání své šepcí v svaté tiši:
Pět Otčenášův a Zdrávas Marije.
A když se vroucně, jako Kristus v sadě
Lid po zpovědi modlí v chrámu páně,
Když slávu bohu pějí pohromadě,
S kostelních oken slunce padá na ně.

Už v zákrystii devět hodin bije,
Kněz ustavičně za mřížemi sedí;
A lid se buďto modlí před zpovědí
Neb rozhřešený pokáním se myje.
I kleká jeden, potom druhý za ním,
A odcházejí s kněžským požehnáním.
Neb jaké na vsi mohou býti hříchy?
Ten pánu svému odmluvil snad směle,
Ten prodával snad draho malé strychy,
Ten v hospodě kdys hejřil do neděle,
Neb užívá snad pole chudé vdovy,
Neb přes hranici kosil sousedovi —
Neb když snad v letě byly dlouhé deště,
On starostlivý příliš o mandele
Po šestidenní práci, po kostele
I v neděli se prací hmoždil ještě,
Neb stěžoval si na řízení světa? —
Hle to jsou hříchy vesnického kmeta.

Kněz, jenž s tím lidem celý život tráví,
Jenž chce být jeho otcem, jak se sluší,
Zná srdce jeho bludy, jeho mravy.
A nejlepší lék podá jeho duši:
Jen slovo rady, pohled přísný, tichý,
A zpomenutí na Kristovy rány —
A lid už roní slzy za své hříchy,
A hříšník je zas s bohem vyrovnaný,
A s lehkým srdcem, na němž skvrny není,
Jde rozhřešený — hoden rozhřešení.

Tak po pořádku na vše přijde řada;
Teď veská dívka ke mřížkám se sklání —
Snad z pokory a víry, duše mladá
Chce splnit církve svaté přikázání;
Neb oko, z něhož dětský úsměv září,
Je nezkaleno ještě zlými činy;
Na jejím líci nedopatříš viny,
A hřích svou pečeť vytiskuje v tváři.
Snad jakés hoře nebo utrpení
Sem vedly její ducha sklíčeného?
Však s těží; neb na jasném čele není
Ni jedné jizvy z věnce trnového,
Jenž jako had se vine kolem skrání,
Až bolí mozek, neboť těžce raní,
A na čele jak na mramoru ryje,
Až z vrásek přečteš žití historie.
Tu čelo ještě jako blánka bílá,
Jež nevinné své svobodě je ráda;
I hezká byla kajicnice mladá,
Když stydlivě se k mřížce přiblížila:
Tak panensky se hříšník nerumění —
To není hanby stud leč zaražení.

Kněz nad ní dělá svaté znaky kříže,
A ona s křížem kleká v tajné mříže
A bílou roušku spustí, sepne ruce —
O, ucouvněte, svědkové té muce!
Ať nikdo na ni nepohlíží z dáli
A nenapíná ucha zvědavého,
Neb zaslechne-li slova jediného,
Už celou zpověď mladé dívky zkalí.
O, nechať bohu poví, co ji tíží,
A útěchy nechť slyší slova sladká;
Však ona brzo zas nás pustí k mříži,
Neb taká zpověď — je jak povzdech krátká.

Leč minulo čtvrt hodiny už jistě,
A dívka ještě klečí na tom místě;
Půl hodiny — tři čtvrtě už a více,
A dívka ještě nejde z zpovědnice —
Lid zvědavě a ostýchavě hledí,
Že dívka dlouho nejde od zpovědi.
A stařičký kněz jí cos dlouho káže,
Cos ještě šepce, na cos se jí táže. —
Konečně zpověď skončila se celá,
A chvějící se kajicnice mladá
Před zpovědnicí na kolena padá
A z očí na tvář kane slza vřelá.
A kněz se modlí déle, nežli zvykle
A smutný výraz vidět v jeho líci,
Snad slyšel velkých hříchů tajné pikle —
A nerozhřešil mladou kajicnici.
Ach! jestli vina nejtěžší ji souží,
A jestli nic než muku nezaslouží,
To očistec už nyní v duši měla,
Když na lidi zas nejprv pohleděla!
Když lidských očí zraky podezřele
Jak tisíc šípů do srdce se vpily —
Pláč chtěla zdržet — neměla však síly
A bolestný pláč zalkal po kostele.
Konečně vstala, zaslání si oči
A mezi sloupy nejtemnější krčí,
Kde na oltáři obraz zvěstování
Marie panny, matky smilování.

A mezi tím šla zpověď pořád dále:
Přistoupí jeden, druhý, pak i třetí
Své vyznat viny v konfesionále,
I muži, ženy, starcové i děti;
Tak pokáním se každý očišťuje,
A kněžská ruka všecky rozhřešuje.
Už pořád méně lidí chodí k mříži,
A kostelník už zvoní ke mši svaté,
Tu ještě stařec, krok se mu už mate,
Se svými hříchy ke knězi se blíží.
Pokorně klekne a kříž zvolna dělá,
Pak povzdechne, tvář skryje za čepicí,
A duše prostá, šalby neumělá
Své hříchy počne říkat v zpovědnici.
Však nevelké jsou hříchy na člověku,
Jenž v tiché vísce s lidmi prostých duší
Věk činu přežil — v upomínek věku
Už bližních svojich pokoj neporuší;
Neb krev se věkem ochladí a čistí,
A zralý rozum není kvapný právě,
I vášeň lásky nebo nenávisti
Už nehrá v srdci, nezakypí v hlavě.
Nadarmo s kůru jeví se už touha,
Že čas je na mši, že má vše své meze,
Ten stařec dlouho nezadrží kněze,
Neb taká zpověď nemůže být dlouhá;
Mše počne za čtvrt hodinky, ne déle —
Nechť kostelník už svíčky zažže směle.

Leč minulo čtvrt hodiny už jistě,
A stařec ještě klečí na tom místě.
Půl hodiny — tři čtvrtě už a více,
A stařec ještě nejde z zpovědnice.
Lid zvědavě a ostýchavě hledí,
Že stařec dlouho nejde od zpovědi;
I kostelník už trpělivost ztrácí,
Že kněz se pořád ještě nenavrací;
A kantor už i Introibo hraje,
Na služby boží knězi zpomínaje;
Už všecky svíčky planou na oltáři,
Lid doříkal už žalmy při pokání —
A kněz je ještě zabrán v zpovídání,
A pohnutí je vidět v obou tváři.
A konečně, když po zpovědi celé
Pad stařec na tvář, kněz se modlil nad ním,
Na jejich očích bylo znát i zadním,
Ze kněz i stařec zaplakali vřele.
A přec i slzy toho utrpení

Snad jeho hříchův neomyly zákal:
Neb kněz i starci nedal rozhřešení —
A stařec hlasitě, jak dítě, plakal
A dlouho tam tak ležel po zpovědi,
Ač lidé na něj s udivením hledí,
A dlouho plakal u té zpovědnice
A vyschlou rukou skrýval vlhké líce. —
A stařičký kněz vstal — a v krátké chvíli
Se v mešním rouchu zjeví u oltáře;
Už zpívá Glorja! — zvony zazvonily,
Jak v Velký čtvrtek římská církev káže;
A zástup lidu před zábradlím klečí
A srdečně se modlí svatou řečí
A v skroušenosti k zemi chýlí skráně;
By důstojně směl kročit k stolu páně,
Svou modlitbu svým knězem obětuje
A boží muka vroucně rozvažuje.

Vzav do ruky list palmy, kněz čte tiše,
Co o těch mukách svatý Lukáš píše,
A na kůru kdos chraplavý hlas mění —
To kantor zpívá hořké umučení.
Neb zpívají, kdož mají hlasy čisté,
A ministranti hlasitě a směle
Už odvětili: Laus Tibi Christe!
I klapačkami ve svévolné dlani
Už zaklepali, hlavy k stupňům kloní,
Když devětkrát se při Sanktusu zvoní.
A ještě víckrát při Pozdvihování;
Leč nejhřmotněji zvoní klapačkami,
Až otřásá se dřevěný dům boží,
Když hostie kněz do kalicha složí.
A obrátě se k lidu, dí: „Pán s vámi!“
A všeobecnou zpověď říká s nimi,
Chleb ducha drže nad rty hladovými.
Tu kostelníci oba na zábradlí
Pak na stůl páně bílý ubrus kladli;
Lid řadem kleká, se skroušenou tváří,
A ruce k prsům jako v rakev skládá,
I mužové i ženy, děti, staří,
A každý ještě v svědomí svém bádá.
Kněz přežehnav ten zástup znakem kříže,
S oltářních stupňů kráčí k lidu blíže
A opakuje: „Pane, nejsem hoden.“ —
Chléb živý podá všem — o slavný to den!
A každý přijímá jej s veselostí,
Že dnes sám Kristus v jeho prsou hostí.
Už odcházejí všichni od zábradlí,
Zas potěšeni, mladí jako staří,
V jich očích vidět, že s nich viny spadly,
Neb pokoj boží sídlí na jich tváři.
Zdaž na dlouho? — můj bože! ach můj bože!
Proč je tak slabá duše u člověka?
Už na cestě, na prahu chýše, lože
Snad klid ten zrušit jakás hydra čeká?
A než to slunko za hory se schová,
Co těžkých mračen nad hlavou se vznáší!
Že stále mizí poklad duše naší —
A my jsme nešťastni a hříšni znova!
Jen neschází-li dobrá vůle spolu.
A života chleb s slzou požit spěší —
Však hůř je těm, jichž kněz, ach, nerozhřeší,
Co odstrčeni od božího stolu
Se kryjí s pláčem před lidskými hledy,
Jak ona dívka a ten stařec šedý.

A za kostelem — tesal tesař zdejší
A vybudoval žalář širočinou,
Pak ozdobili světlem schránku stinnou,
A zanesli tam svátost nejsvětější:
Tak v Velký čtvrtek všecko vykonáno,
Co římským řádem všude předepsáno.
Lid zbožný klečí, hojné slzy lije
A při modlení do prsou se bije,
Že ve vězení temném, za Piláta
Se kormoutila Krista hlava svatá.
Kněz, jenž se trudil od samého rána,
Už svlekl ornát, by si oddech zase;
I na kůru už píseň dozpívána,
A vesnický lid domů ubírá se;
I žebráci, co stáli u portálu,
Se na svých berlách vlekou do špitálu.
A ještě klečí před nejčistší pannou,
Co nedostali hříchů odpuštění,
Ten stařec s onou dívkou uplakanou —
A horkým čelem k zemi nakloněni
Mní, že chlad země odejme a zbaví
Jich srdce viny, bolesti jich hlavy.
Vstal dříve stařec, a co stačí síla,

Jde z kostela, však krok svůj holí měří;
I dívka potom, když se domodlila,
Se zdvihla, vyšla, klesla na práh dveří
A tam se svatým přežehnavši křížem
Přes černá pole spěchá k veským chýžem.

II.

Tam za vesnicí vidět hřbitov bílý
A dřevěnými posázený kříži,
A za hřbitovem starý dub se chýlí
Nad pustou cestou, jež se k lesu níží;
A při té cestě, u samého lesa,
Činí pustý hrob, jen z písku nasypaný,
A z lodyhy, jež zvadlá na hrob klesá,
Je vidět, že tu rost jen oset planý.
Na pustém hrobě ani křížek není,
Jenž řek' by, kdo tu čeká na vzkříšení.
Ni vítr, jenž cos sosnám šepce stále,
Nad pustým hrobem s chutí nezakvílí —
Jen přeletí kdys — zlomí sporé býlí
A shrne písek — a hned letí dále.
I vsi se neptej po pravdě neb básni:
Co hrob ten značí? koho v sobě chová?
Neb každý řekne s nechutí půl slova
A otázku ti nikdo neobjasní.
Sem nezabíhá ze vsi mládež známá,
Ni skřivánek tu s trilky k nebi vzlétá —
Ten pustý hrob snad dali do prokletí
I bůh i lidé, příroda snad sama?
Za půl sta let, jak na světě to bývá,
Snad jakýs přízrak mohylu osloní —
Pak připlete se k tomu pověst živá
A divy budou vypravovat o ní.
Dnes je ten kopec ještě příliš svěží,
By o něm mohla povstat pověst s písní;
A chudý člověk, jenž v tom písku leží,
Byl právě taký, jako všichni hříšní.
Ni Švéd, ni Tatar — jak chce pověst stará —
Ni rytíř nebyl rodu vznešeného,
Ni po smrti co duch snad koho kárá,
Nač tedy mluvit o mohyle jeho?
Jen za almužnu jakýs žebrák blízký,
Jenž na hřbitově zná snad všecky rovy
A pamatuje děje této vísky,
Ti o té mohyle snad něco poví.

To byl syn chudé vdovy z kusa lánu,
Jenž také teď už odpočívá v pánu:
On ve žních skládal písně mladé chase
A v zimě hrával na housle jí zase;
Na všecky lidi posupně se díval,
Ač býval rád, kde veská chasa šumí;
O divných dumkách, o nichž v hlavě snival,
Tak mluvil, že mu nikdo nerozumí.
Před smrtí na rok nemluvil ni slova
A umlk jako dotknutý zlou mocí,
Pak přiblížil se přece k lidem znova
A pival s nimi celé dni a noci —
A když i jiní z hospody šli domů,
On sám a sám pil bez konce a míry —
Pak bloudil polem až tam k tomu lomu,
Neb bloudil lesem kolem Vlčí díry,
Neb sednuv pod dub zpíval písně v lese,
Rád, že bol srdce echo v dálku nese.
Půl roku žil a více v lese, v poli,
Pil, zpíval o svém neštěstí a hoři,
A skráň, již nápoj i ta píseň moří,
Si držc rukou — říkal, že ho bolí,
Že puls se rychlí, že mu slábne ruka,
Že těžce dýchá, že mu srdce puká. —
Kdos chtěl ho léčit — utek od lékaře,
Řka, že mu nikdo spásy nepřinese,
Že je mu nejlíp, když se toulá v lese,
Kde zpívá dumky, za měsíční záře
O lepším světě, po němž každý žehrá:
Kde není dvoru, ani krčmy jaké,
Kde mladé děvče se srdcem si nehrá,
Když slíbí lásku — zachová ji také.
„Tam dovolte mi žíti v chýžce chudé!
A pusťte mne!“ — tak volal jako dítě —
„Tam složím písničku — a uvidíte,
Že také ještě není, aniž bude!“
A znova šíle, viděl divé luzy,
A znova světu zlořečil, až hrůzy,
A proklel nápoj, do sebe jej leje,
A proklel písně, stále písně pěje;
A tak se zmámil ve svém trpkém hněvu,
Že proklínal i mluvil v děsném zpěvu. —
Leckterou z jeho písní dívky znají
A ve žních si je rády zazpívají,
Leč mnohé aby čert si pamatoval!

Vždy jakýs šťastný věk v nich prorokoval:
O zlatém pluhu, pod nímž roste tráva
Hned v dlouhé, plné klasy zvýší muže;
O velkém srdci, jehož láska pravá
Prý celé věky oblažiti může;
O velké písni — a zas se mu vkrade
I tanec v krčmě i smích dívky mladé.
A časem v lese v náruč chytá zase
Buď břízku nebo borovičku černou,
A polo s pláčem, polo s smíchem ptá se:
„Ty mne máš ráda — ale budeš věrnou?“ —
Pak mu už byla všecka slova hlucha,
Nic nepil, nejed — a zbled jako stěna,
A kde ta cesta z lesa ujezděná,
Tu chudák oddal pánu bohu ducha. —
Ne brzo našli nebožtíka kosti,
A poznavše v něm syna chudé vdovy,
Hrob vyryli mu v lese, chudákovi,
Zde u cesty, neb umřel bez svátostí;
A myslili si: „Je to jeho niva,
Ať v pokoji zde lehce odpočívá!“
Leč nešťastník ten, smrtí jenž se zhojil,
Tu tichou vísku ještě znepokojil.

Tři trojky úřadníků, znalých v právu,
Hned první týden do vsi přikvapily —
A když se lidé všichni poděsili
A každý sejmuv čapku, klonil hlavu,
— Neb hrozili se všichni jakés škody —
Tu rozkázali všechněm přisahati,
Že nešťastník ten umřel pitím vody —
Kdo nepřisahal, pokutu ať platí.
Tak dali z duše po tolaru těžce,
Neb přisahali — bůh je za to tresce
Buď na dobytku, nebo na osobě,
A jiným oheň strávil roční práci:
Ký div, že při zpomínce o tom hrobě
Se každý ze vsi strachem pryč odvrací,
Neb každý před ním stejnou hrůzu chová —
A nepoví vám o něm ani slova.

Ta dívka spěchá, kam ji oči vedou,
Až k sesutému hrobu pokraj lesa —
Tam je už také stařec s hlavou šedou,
Jenž modle se, zří často na nebesa.
Snad se tam sejdou stejnou pro příčinu,
Že rozhřešení nemá ten, ni druhý —
Že pán bůh ráno ústy svého sluhy
Neráčil těžkou odpustit jim vinu.
Leč zda-li vina, co jich hlavy tíží,
Je oba spolu k tomu hrobu blíží?
Cos strašlivého vykonali jistě
Nad nešťastným, co leží na tom místě;
Leč jaká vina víže oba k sobě?
A čím ji smažou? jak? a v které době?
Na to se neptej, nikdo neodpoví,
Neb jenom pán bůh a kněz druhý to ví.

Už prchá čaloun sněhu ušpiněný,
Jen někde v brázdách nechal bílé stužky —
Zpod ledu hrčí upěněné stružky,
Až pohltí je potok rozvodněný,
Jenž spláchnuv louky, podorané nivy,
Se žene k řece s hlukem jako divý,
A pahorky jsou suché — na tom rově
Se žlutý písek zdaleka už svítí,
A vedle hrobu v půdě lazurové
Lze jasně starce klečícího zříti.
Leč při modlení stařec nepospíchá:
Nachýlen klečí, knížku drže v dlani,
Z níž říká žalmy — často roně na ni
I horkou slzu, jak si těžce vzdychá.
A když si rukou otřel slzy z očí,
Když šedé vlasy odhrnul si z čela,
Tu zaražená dívka uviděla,
Že je to známý stařec z Jámy Smočí.
Však nepřišel, by umrlému škodil,
Neb aby tu snad prováděl zlé čáry:
On hrát ho učil, do hospody vodil,
Jak bratr v písni, jako přítel starý.
Jeť známý člověk, nic naň slyšet není,
Ba dobrým lidem je jak dobrá rada;
A proč dnes neobdržel rozhřešení?
Proč přišel plakat na hrob kamaráda? —
Jak zhlídla starce dívka zaražená,
Hned chtěla couvnout za keř do oubočí,
Leč on ji zahlíd', povstal na kolena
A kalné zraky vlepil v její oči; —
A divoce se zasmál: „U všech všady!
I ty sem kráčíš plakat na tom hrobě?

Zve oba vrahy naše oběť tady?!
Ha! znám tě — slyšel jsem — byl milý tobě! —
A co tu hledáš, svůdná zrado hochů?
Proč jsi sem přišla, plachá nevěrnice?
Chceš smířiti se — to už nejde víc!
Či odprositi — to je pozdě trochu!
Teď Šimon ubohý spí mrtev v hrobě,
A duše sedí v očistcové mříži,
Odkud snad na nás hrozným okem shlíží
A posílá, ach, kletbu mně i tobě.
On miloval nás dva jen mezi všemi —
Co jsme mu za to dali na té zemi?
Ty k zoufání ho hnala's nevěrností,
A já mu podal jedu zoufalosti!
Dvé vrahův ... nad svou obětí zde stojí —
My obtěžujem příliš jeho kosti!
Nech už to puklé srdce na pokoji,
Ty plachá dívko! trápila's je dosti!
Jdi pryč!" — Tak kárá děvče zaražené,
A znova na dlaň sklesne šedá hlava
A v druhé drží knížky otevřené,
Z nichž kajicné své žalmy odříkává. —
Leč na hlavu té dívky bez vší síly
Až příliš ran se jednoho dne zvedlo:
Jí v očích tmí se, líce její zbledlo,
A s chvěním kleká v písek u mohyly;
A sama neví, ubohá, co dělá —
Hrst písku chytí, tiskne na pleť čela
A tlumí nářek, jenž jí prsa boří,
Že sotva může tiše zalkat v hoři.
Až hnula starcem bolest dívky chudé:
„Jen zaplač, dítě, pak ti lehčej bude!"
A dav jí takou radu, stařec holý
Sám plakal tiše, vřelc, se slzami.
A slza uleví, když srdce bolí,
Zvlášť když i jiní zaplakají s námi. —
Za slzu časem dal bys radost mnohou,
Když v srdce bije krev, jak vlna v skály;
Leč ne vždy v smutku oči plakat mohou,
A ne vždy kámen se srdce se svalí.
V dnech zármutku je šťastnější los lidí,
Jen od přírody na vsi vychovaných —
Zdaž bohatýr, muž prsou okovaných,
Dost často ženě slzy nezávidí?

A dívka pláče — kdyby slzy její
Prosákly pískem, kde ty kosti tlejí,
A padly rakví na srdce — ach, zdá se,
Že umrlého vzbudily by zase:
Tak mnoho v kapkách, jež to srdce kvílí,
Je žalu vroucího a živé síly. —
Když hlasitý pláč, jako posel s nebe,
Jí zmírnil bolest, jež tak srdce střebe,
Tu dívka cítí v potěšení novém,
Že třeba někomu se sdělit slovem;
A nehledíc už, zdaž se stařec mračí,
Tak mu své hoře vypravuje v pláči:

„I vy! ... můj bože! ... rmoutí mne i diví —
Že ještě vy jste mi tak přitížili!
Však Tarase! váš soud je nepravdivý.
Jak pán bůh na nebi, jak den je bílý,
Se klnu mukou, jež mi suší kosti,
Když hřešila jsem — to jen veselostí ...
Vždyť vám snad řek': jak? kde? a kterou chvíli
Jsme poprvé se spolu seznámili? —
On příchozí byl cizí v naší vísce
S svou starou matkou v oné malé chýžce;
A hoši ve vsi si dost stěžovali,
Že Šimon se vždy od jich zábav vzdálí;
Však těšili se, že se za tvář stydí,
A smáli se mu, že se bojí lidí.
Leč já jsem měla ráda jeho pohled,
Hlas jeho teskný a tvář zasmušilou —
Pánbůh ho divnou obdaroval silou,
Že temným okem až hloub srdce prohléd'.
Když sousedky se sešly se sousedy
A žert neb hloupost řekly za besedy,
On jenom pohled' — a my sobě kynem,
A každý žertu zastyděl se při něm,
Ač ani skutkem ani řečí mnohou
Nekáral nikdy, sedě jako pěna;
Bůh ráčí vědět, co ty oči mohou ...
Já sama často byla zapýřena,
Když někdy jsem se dosti nestřežila
A něco řekla, než jsem pomyslila.
Já byla rozpusta, než jsem ho znala,
Já žertovala ráda se mládeží;

Leč když jsem se naň trochu podívala,
Tu cítila jsem, co se nenáleží.
A když on někdy samoten byl v davě,
Já v jeho oči pohlížela ráda —
A vždy mi srdce řeklo, co má v hlavě,
Co právě myslí, jakou píseň skládá.
I on nejednou, jemným citem tuše,
Mi uhodl, co srdce moje cítí —
Jak se to dělo? nevím povědíti,
Už tak snad pánbůh stvořil naše duše. —
Zdaž jsme se brzo znali? milovali?
To Tarase! mi jaksi vyšlo z hlavy ...
Mně bylo tím hůř, čím víc jsme se znali,
Když nebyl se mnou — nedbám o zábavy,
A teskno mi je — život nemá ceny ...
Tam nad řekou, kde vrby nachýleny
Nad starý kámen — byla jeho štace;
Tam večer rád sed', vraceje se z práce,
A rád se díval na zelená luka,
Na temné lesy, jak ty hvězdy svítí —
A pod večer — ach, je v tom boží ruka!
I mně v tu stranu bývalo vždy jíti:
To naše ovce zašly v cizí vrátka,
To k sousedům zas posílá mne matka,
Neb dědeček můj, maje trochu v hlavě,
Si náhle vzpomněl, sedě u večeře,
Že neopatřil vrže vedle keře,
Neb udici že zapomněl si v trávě.
Však, Tarase! vy znal jste mého děda:
Byl velmi přísný — bývala s ním běda!
Já musila jít — když jsem přišla k stávce,
Tu sedí Šimon na kamenné lávce. —
Dá dobrý večer, jakous píseň skládá —
Já poslouchala, nerada či ráda ...
Zdaž jsem ho milovala? nevím ani;
Neb ten svět divně soudí, lásku maře:
Když hoch by chtěl už dělat hospodáře,
A macecha zlá dívce v lásce brání,
Tož řeknou si: „I ať se stará vadí!
My přec se vezmem, budem se mít rádi,
O svatbě budem tančit do svítání,
A najmeme si v dvoře něco polí,
Pánbůh nám přidá svoje požehnání,
A v stáří přece nepůjdeme s holí. —
Mně se Šimonem, oboum v stavu chudém,
Však nekynula budoucnost tak zlatá:
Jen zahrádka a nachýlená chata —
Však budem spolu — stále spolu budem! ...
A Šimon říkal: „Marto moje milá!
Proč bys snad jinší život velebila?
My budem chudi — já ti píseň složím
O krásné vesně, o tom daru božím,
Co budeš chtít — mám písní na tisíce —
Já ze svých písní vystavím ti nebe ...
Neb od té chvíle, co jsem poznal tebe,
Vše mohu zpívat, lépe a vždy více. —
Leč, milá Marto, blouznění teď stranou —
Než přiblíží se ona šťastná doba,
Než budu prosit matku milovanou,
Za tvoji ruku — nežli budem oba
Stát před oltářem — upřímně mi pověz
A bez okolků — ať to slyší nebe:
Zdaž mne máš ráda? — neb já — nyní to věz,
Já miluji jen tebe, jenom tebe!
Leč, běda, Marto! budeš-li mít jiné
Na plaché mysli! — pak mé štěstí zhyne,
Pak nešťastni jsme oba do skonání
A potom na nás přijdou muky pekla!“ —
A Šimon plakal — já jsem před ním klekla
A pravila mu: „Nechť nás pánbůh chrání,
By srdce naše v jakékoli době
Se měla změnit, ochladnout snad k sobě!
A Šimon šťasten, chtěl cos říci k tomu,
Leč bylo pozdě — já jsem pospíchala ...
A radostí, neb snad že jsem se bála,
Mi srdce tlouklo, když jsem přišla domů;
Až poloslepé oči mého děda
Zahlídly bledost — i řek', sepjav ruce:
„Co je ti, Marto? proč jsi celá bledá?
Napij se vody! — Běžela jsi prudce!“

„Na příští vesnu měl už být náš sňatek.
Já snila o něm, počítala týdne,
Neb srdci čas se nezdál dosti krátek,
I ptala jsem se: zda-li láska stydne?
Leč s radostí mi řeklo srdce prosté:
Že bije silněj, a že citem roste. —
Že on mne má rád — to jsem dobře zna'a,
A jinak věřit jednala bych hříšně,

Vždyť jeho srdce stálým ohněm sálá,
A jeho duše má vždy nové písně. —
Leč my jsme chudí — při mozolné práci
Je těžko stále sedět u milence,
Je těžko být tam, kam se mysl vrací,
Je těžko stále sníjet jenom věnce.
Vždyť potřeba je peněz na výdaje
A na ohlášky, sňatek, na veselku:
Tož chudý Šimon, dlouho nečekaje,
Šel za plavčího s dvorní chasou v celku.
Šli — jiné písně zpívali si v skoku,
A on byl smuten, jak bor při tom hrobě ...
I já, nešťastná, nevěřila sobě,
Jak přežiju tu sama, ach, půl roku ...
Tak přišel strašný večer rozloučení!
Až podnes jeho zpomínka mne mučí —
Když oba mlčky, o most podepření,
Jsme poslouchali, jak ta řeka hučí
A, kdežto nejvíc slov je zapotřebí,
My mlčky zrakem pohlíželi k nebi ...
O Tarase! ač věkem šedivý jste,
Přec také nebe neviděl jste jistě:
Když temná chmura po něm rozestře se
A tlačí vršky černých jedlí v lese,
Mhou kryje řeku, jež se stříbrem leskne,
A jakýms smutkem svírá srdce teskné;
Tu ze mhy roste jakás stvůra bledá,
Že strašný přízrak oddechnouti nedá; —
A k tomu bolest mučí smutnou duši,
Že nadlouho se třeba rozloučiti;
A v také chvíli — člověk vše zlé tuší:
Tam na Němně i hloubka musí býti,
A plno měst a vísek při tom Němně,
A dívky hezčí, než já — zdálo se mně ...
I prosila jsem andělíčka strážce,
By opatroval, jehož nad vše cením,
By mi ho chránil od vln při převážce
A jeho srdce před zlým pokušením ...
A Šimon pravil: „S bohem! buď tu zdráva!
Vždyť přijdu zdráv a vesel — ale toho,
Kdo zruší slib, ať kletbou klesne hlava!
Půl roku času — o, jak je to mnoho!
A srdci dívky ledakdo se líbí,
Že zapomíná brzo na své sliby!“
Já sepjavši své ruce, klekla před ním:
„Nechť bůh mne slyší, ať mne tresce nebe,
Když za půl roku pomyšlením jedním
Si zvolím koho jiného než tebe!
Ten svazek věčný, nevinný a svatý
Už příliš silně srdce naše pojí,
Že nikdo jiný víc je nerozdvojí,
Leč jenom smrt — tak, Šimone můj zlatý!
A při tom ještě budu bez zásluhy,
Neb na mysl mi nejde nikdo druhý —
A nepřijde — to mohu říci směle;
Neb miluje jen jednou srdce v těle:
A pro mé srdce v celém světě není,
— Byť se i chtělo zpronevěřit vraždou, —
Kdo osladí, jak ty, mně radost každou,
Kdo uhodne mi každé pomyšlení.
Ty's mi až příliš, po jiskerce malé,
Vzňal hlavu, vznítil srdce nenadále!“ —
Tak dím. — On věřil — dal mi políbení ...
A plakali jsme oba — při loučení.
Ten měsíc jaksi divně svítil k tomu
A krvavou se na nás díval tváří,
Až kalily se oči mé tou září,
Když uplakána kráčela jsem domů.“

„Po takých chvílích ještě sníme v noci
A těšíme se sladkou minulostí —
Leč nazejtří — tu padnem do nemoci!
Neb konec světa zdá se v zoufalosti,
Když probudí nás první pomyšlení:
Už ho není!
Co počít s sebou? — S tím dnem, jako moře —
Jenž bodá v oči paprsky jak nože?
S pozejtřkem? — s nedělí? — ach to den hoře!
To jsme se vídali při službě boží,
Neb na hřbitově, nebo u souseda —
A večer ... ach, když večer k zemi sedá,
Mám jíti k řece, kde je kámen známý —
A zkamenět tam? — nechci v stranu onu,
Neb ještě mne tam upomínka zmámí,
Že skočím s mostu a víc nevytonu ...
Mám na pole jít? — O ne! u té hrušky
Jsme z polních květů vili vínky spolu! —
Mám přitulit se k lidské duši v bolu?

O, strašno! mně i nemilé jsou družky!
Neb ony vědí, co mé srdce žádá,
O čem vždy mluvím, o čem blouzním ráda,
A první jejich bude pozdravení:
Už ho není! —
Ti lidé tvrdí, že je taká tráva,
Jež uvařena pitím spaní dává,
Že možno přespat celé dni i žití —
O! jak je blaze, jenom spát a sníti
A v snění vidět, co je milo oku!
O! tak bych spala celého půl roku! —
Leč taká tráva roste za horami —
Nám třeba bdít a žít a smát se ještě ...
O Tarase! bol svírá jako kleště
To první ráno, když ostanem sami!
A duše cítí nevýslovná muka,
Až hlava rozbolí a srdce puká,
Když připomíná každé okamžení:
Už ho není!"

„Tak minul den — ach první mého hoře!
A přišla noc — a znova ranní zoře ...
Leč kdo ty muka vypovědít může?
Vždyť obnovit je srdci ještě úže! —
Před dobrou matkou, jež vždy s láskou kárá,
Se bolné srdce otvírá vždy cele —
Leč moje matka — je už příliš stará,
Jakž porozumí hoři lásky vřelé? —
Za několik dní přivykla jsem bolu ...
A chtělo se mi plakat, ale spolu:
Tož pozvu k sobě věrné družky zase,
A skutečně jsem s nimi zasmála se.
Nazejtří těžkou začala jsem práci,
A smutek umlk' — aniž se víc vrací;
Jen na lože když unavena klesnu,
Tu budí dávná vzpomínka se znova,
A že naň myslím, jeví se mi ve snu
Dosť často přibledlá tvář Šimonova;
I později — ve snách jevil se mi sice,
Leč jako ve mze — mizel pořád více ...
A přec mé srdce jenom jeho žádá,
A přec jsem měla upřímně ho ráda! —
Tak, nežli v polou uběhlo půl roku,
Jsem cítila, že třeba zahnat smutek ...
A při zábavách družek, v plesném skoku
Mi nejlépe a nejmilej čas utek'. —
Leč trápila mne často předtucha má,
Že ruším snad, v čem jsem se zapřisáhla ...
Já chtěla smutek zahnat poznenáhla
A utéct mysli, nebýt s sebou sama.
Když přišly horké slzy od výhrůžky,
Já běžela se zasmát mezi družky,
A ten byl mému srdci nejmilejší,
Kdo rozesmál a byl všech veselejší ...
O Tarase! tak jak mne vidíte tu,
Já v duši své tak bohatá vždy dříve,
Že těšilo mne žití proměnlivé, —
Se počala smát životu i světu ...
A smála jsem se v té nešťastné době
I naší lásce, Šimonu, i sobě!"

„Tak dva neb tři zas uplynuly týdny —
On byl v mé mysli, ač už ne tak vlídný ...
A časem dí mi svědomí hlas tichý,
Že nehodí se pro mne také smíchy;
Že Šimon vida takou změnu při mně,
By z toho mohl padnout do nemoci ...
A výčitky se sypou na mé týmě
A hryžou srdce z rána, zvlášť pak v noci,
Když jakás stráže v hloubi prsou skrytá
Mých celodenních skutků ouče sčítá ...
Ach! není možná býti sama s sebou!
Dím, lomíc rukama v své zoufalosti —
Jdu mezi lidi — s prací, za potřebou
A směju se a skáču do sytosti ...
Ze prý jsem plachá — povídali suše —
A přece nikdo neuhod' mé změny!
A viděly mne četné družky, ženy,
Přec neuhodla ani živá duše:
Ni dědek můj, jenž stavěl v řece sítě
A vždy se chválil, že zná svět i lidi;
Ni matka má, jež při modlitbě skrytě
Vždy, jak se zdálo, po svědomí slídí;
Ni družky mé, jež jsou přec také mladé —
A mladé srdce mnoho tajně tuší ...
Přec neuhodly, co mi srdce krade,
Neb těžko duši rozmlouvati s duší ...
Jen Šimon by to uhod' v brzkém čase,
Leč on tu není s potěšením svojím —

A upřímně se vyznám — ach Tarase!
Už jeho příchodu se jaksi bojím ...
Že bude hořce toužit nad mou změnou —
A chci ho vidět — a být neviděnou! —
Bych zahlušila v srdci šípy hromu
A od výčitek ušla, od výhrůžek —
Tož, jak jen mohu, vykradu se z domu
A tropím žerty s smíchem v kole družek.
Když časem ještě, vraceje se z pole
Hoch některý se zjevil v našem kole,
Tu bylo ještě více her a smíchu,
Tu bývala jsem ještě veselejší;
Neb zábava je pro mne nejmilejší,
Když škádlím hochy — tak jen — beze hříchu ...
Což je to, bože můj, tak velká vina,
Mít ráda jednoho a škádlit jiné?
Vždyť při tom láska ještě nezahyne,
Můj plamen aspoň při tom nezhasíná.
Chraň bože! bych je chtěla ráda míti —
Jen vysmát jsem se chtěla, vytančiti;
Však až se Šimon ze své cesty vrátí,
Už musím navždy světu výhost dáti,
A všichni hoši pro mne zhasnou před ním,
Tak jako hvězdy v slunci předpoledním.
Či je to lépe, když se suší kosti,
A zármutkem když mladé srdce vadne? ...
Tak pomyslíc, jsem stále, v noci, za dne
Vždy dále žila v samé veselosti."

„Tam z Podhájí syn myslivce, hoch mladý,
Byl švárný švihák, cvičený a hezký —
A často polní přivedly ho stezky
Až k naší chatě, — k dědu na porady;
A časem, když tu nebývalo děda,
Já musila ho přijat, mně to nedá. —
O ničem vážně nemluvil, jak robě,
Leč zasmát se s ním bylo roztomilé!
— I počkej, poškádlím ho, myslím sobě,
A celá víska má mít kratochvíle! —
Je bohat, vesel — vždycky o neděli
Nám zjedná housle — a též medu koupí
A provede mne — až se poosmělí ...
— Ať blázní — myslím si, když je tak hloupý!
Já jsem si jista: míti nebude tě
Krom Šimona přec nikdo na tom světě. —
A tak se stalo ... o každičkém svátku
Se hudbou, tancem hospoda jen třásla,
A děvčata mne měly za pohádku,
Když jsem se žertům smála jako z másla;
Leč já se nespustila dráhy ctnosti,
Ač jsem se smála, plna veselosti."

„O jednom svátku šlo to zvláště živě:
Už počalo se smrákat na noc temnou,
Ty housle nám jen zněly v každé čivě,
A mladý střelec stále tančil se mnou —
Já v jeho rukou, držíc jeho ruce,
Jsem prováděla tance čtveračivé:
Hned jsem se tiskla, hned zas vymkla prudce
A smála jsem se, jako nikdy dříve ...
V tom, jak mi později lidé povídali,
Všel do hospody pocestný s svým vakem —
Ten pohléd' v kolo jaksi divným zrakem
A v temném koutku posadil se zdáli.
Tak patřil na nás hodinu neb více;
Už poznali ho mnozí z odpovědí,
A já vždy tančíc, jako svévolnice,
Jsem málo dbala, kdo tam v koutku sedí,
V tom bylo slyšet ránu od podlahy
A temný výkřik pronik' houslí tonem —
Tu lidé poděšení spěší honem ...
Přinesli louč — to omdlel Šimon drahý! —
— Mám vám snad mluvit, že jsem zbledla, vzkřikla?
Že do srdce mi udeřil hrom střelou?
Že mrzkost veselosti, jíž jsem zvykla,
V té jedné chvilce cítila jsem celou? ...
Hned přišli lidé, zvali ho dle jména,
Tvář pokropili, podali mu vody —
A Šimon vstal, byl bledý jako stěna
A zachvěl se a vyšel ven z hospody.
Já běžím za ním — „Šimone můj drahý!
Ach, odpusť!" — volám — „buď mi vítán z cesty!" —
Leč on se ohlíd', jako na své vrahy,
A kráčel dále — k lesu — od nevěsty!
Já zas ho chytím, v pláči kleknu před ním —

On odstrčil mne chvějící se rukou:
„Ty's zabila mne, Marto, žitím všedním!
Ty's ranila mou duši věčnou mukou!
Buď prokleto nevěrné lidské plémě!
Ten svět už není pro mne — jen ta země!“ ...
Já Šimonovi v cestu vstoupím znova —
Leč odstrčil mne, neřek' ani slova.
Šel do lesa — já omráčena, v mdlobě
Jsem sklesla na zem tváří uslzenou,
A když mne chládek ovál v noční době,
Jsem přišla domů s hlavou rozpálenou.

Pak přes dva týdny ležela jsem pádem,
V zlé horečce se léčíc jenom hladem;
A když mne pánbůh pozdvih' nenadále,
Už nebyl Šimon v naší vísce malé. —
Mně lidé řekli: že prý ledva dýchá,
Že zašel v lese v nejtemnější skreje,
Že jakés písně prozpěvuje zticha
A divokým se smíchem strašně směje,
Že nepromluví slova na člověka,
A tak že bloudí celé dni a noci. —
Až pojme mráz, kdo slyší pozdaleka
Smích jeho s echem, jako s tajnou mocí ...
A tady ve vsi, probůh, ještě k tomu
I jeho matka umírala v chatě —
Já šla ji těšit po synově ztrátě,
Leč proklela mne — utekla jsem domů ...
Já přijdu zase — už tak neproklíná ...
Leč teprv potom, v poslední své době,
Mne uvítala, pustila přec k sobě
A nenazvala vražednicí syna.
Pak u ní bývám, často jí cos nesu,
A hledím na ni, jak jí líce blednou —
On k samé chatě přivlekl se jednou,
Leč jak mne okem zhlíd' — šel zpátky k lesu ...
Tak matka skonala — a jeho není ...
Když donesla ji víska do hřbitova,
On přišel, plakal, nebyl k utišení —
Leč na nikoho nepromluvil slova ...
Pak zas se zjevil — ale v jakém stavu!
Byl otrhaný, bledý k nepoznání,
Neb v hospodě je časně za svitání
A pije pryč, jak říká, pro zábavu;
A stále breptá písně nepořádné,
A znova pije dál, až někde padne ...
Pak chvilku zdřímne, vstane a zas volá:
„Sem dejte sklenku! pryč s tím žitím hloupým! ...“
Chci k němu mluvit — nepoznal mne zhola;
A možná poznal — neb jak k němu vstoupím,
On skřípal zuby, proměnil se v líci
A drže sklenku, usnul na lavici ...
Tak strhal zdraví — a po krátkém čase
Ten nešťastník tu v lese skonal skrytě! ...
— Hle, tak to s námi bylo! — Ach, Tarase!
Jak po zpovědi, tak teď všecko víte ...
Dnes ráno v kostele při boží zprávě
Jsem takto líčila své provinění;
Leč že prý vražda tíží na mé hlavě,
Tož kněz mi také nedal rozhřešení —
A přikázal se modlit při tom loži,
Až v slzách smířím milosrdí boží.“

Tak hovořila dívka s trapnou mukou
A dlouho plakala, tvář kryjíc dlaní.

A starý Taras, máchnuv vyschlou rukou,
Zdych' hluboce a takto mluvil na ni:
„Tvé srdce pozdě za hřích slzou platí,
Už pozdě hledáš polepšení dráhu ...
Já útěchu ti strašnou mohu dáti:
Že ještě o druhém vím jeho vrahu!
Cos začala ty lehkomyslností,
To dokonal já — vraždu zoufalosti! —
Já stařec už — jsem měl přec rozum míti!
Já, co jsem tolik zkusil v živobytí! —
Pekelný oheň, co mu srdce spálil,
Jsem vznítil já, — když jsem mu první nalil ...
Slyš!
On se dlouho toulal v skrejších lesa
Až polo bez sebe, celý se třesa,
A polomrtvý — sotva očím věřím —
Kdys v zoufalosti zabloudil k mým dveřím.
Hned mne zas poznal — podívav se přísně,
A s pláčem se mi vrhl kolem šíje:
„Tarase!“ — zvolal — „víš, jak srdce bije?

Ty víš, neb ty's mne učil skládat písně! —
O, leť je vše, a není v světě ctnosti!
Leť: žít a umřít za rod lidský — podlý! ...
— Znal's Martu — ach, to dítě upřímnosti —
O, vezmi knížku! za Martu se modli!
Neb není Marty — už jí není více!
Už zahynula! už je bez naděje —
Ač ještě žije, ač se ještě směje ...
To červ je podlý s smíchem záletnice!" —
Tak, sotva k dechu popadaje síly
A hledě na mne kalnou zřítelnicí,
Mi všecko v jedné vypověděl chvíli
A s trpkým smíchem used' na lavici.
Mne slzy polily, žal sevřel v těle,
Chtěl jsem ho těšit, jak jsem moh', a bodře
Jsem pravil: „Šimone! to není dobře,
Že z jedné soudíš o lidskosti celé!
Já věřím, že tě její zráda trápí —
Leč směj se tomu — vždyť je holek dosti,
A zamiluj se do jiné, jí k zlosti,
Leč dříve — na ten zármutek se napí!
Mám starý med — nu, to ti dodá síly!"
— „O ne, Tarase!" — Šimon na to praví —
„Já někdy pival, zkazil jsem si zdraví,
A v hoři pít — já jsem hned podnapilý,
Nechť pije ten, kdo s pluhem v poli seje,
Neb dělá dříví, nebo stáda pase;
Leč našinci to škodí — ach, Tarase!
Nás dostatečně píseň rozehřeje,
Bol rozpálí a mysl rozplamení,
Až puká srdce, když to vše se složí!"
A já ho nutil: „Slyš přec naučení,
A uměj žít a užít dary boží!
Že dnes neb zejtra na nás přijdou chmury,
O tom už dávno předvídáno s hůry;
Ten med, co duši smutnou povyjasní,
Co v staré kosti vlívá novou vnadu,
Ne pro ty je dán, co jsou v světě šťastni,
Leč pro trpící — v slzách pro osladu!"
Tak mluvím, neb jsem Šimona si vážil,
A myslím, jak to bývá vždy a všude —
Jen kdyby první sklenku s chutí zažil,
Hned šťastnější a veselejší bude!
A zaklínám ho pro vše, jak jen mohu:
Když chová lásku ke mně, k lidstvu, k bohu,
Ať okusí přec!
Chopil sklenku dlaní
A vypil do dna — nalil druhou, třetí ...
Chtěl jsem ho zdržet — už se rukou brání,
Už okem září, a jak bez paměti:
„Pít, pít mi dejte!" — rozkřikne se vztekle —
„Pekelný oheň ať se pálí v pekle! —
Nalej mi medu, kořalky neb smůly! ...
Na zdraví zrádkyně! — pij též, Tarase!"
Pil, naléval, a byl jak mrtev z půly
A vzkřikl: „Pijme! — ty chceš přestat, zdá se?
Už pozdě! stalo se ... buď proklet! — nalej! —
Kdo v ústa moje vnutil sklenku jednu! ...
Už zpěněná krev do prsou se valí ...
Ty's nalil sklenku — vypiju ji ke dnu!
Snad zvím, kde štěstí meta vytyčena?
Ať žije lidskost! — nechať žije žena!" —
Tak vypil pohár první ..., třetí ... šestý ...
Pak zašel do vsi lesem, polem, sítím,
A tam se zcela zhubil stálým pitím,
Až nešťastník tu skonal vedle cesty ...
A my dva, holka, jsme ho zavraždili!
Buď milostiv nám dvěma vykupitel!
Ty, jeho milenka — já, jeho přítel —
Jsme dovedli ho k nešťastnému cíli!
Neb nerozvážně, zvolna, pozdaleka
Jsme probudili vášně u člověka ...
Ty's odňala mu víru na milenku
A hodnost lidstva, kterou vyssál s mlékem;
A já mu podal rozžžavenou sklenku,
By docela i přestal být člověkem! —
Kdo vinnější z nás obou — bůh to soudí!
Ty na duši — a já ho zabil tělem.
A zdálo se, že těm, kdo takto zbloudí,
Kněz rozhřešení dá hned před kostelem —
Leč nás dva odehnal — a za pokání
Dal svědomí a modlitbu dnem nocí ...
Až na Dušičky budeme zas moci
Své myšlénky a vše své počínání
Mu svěřit — Zatím tady na tom hrobě

Se těšme modlitbou, — to bolest ztiší.
Dost naříkání! nezoufejme sobě,
Vždyť vroucí modlitbu bůh v nebi slyší.
Ten mučenník, jenž spí zde vedlé hloží,
Snad přetrpěl už očistcovu muku
A ku smíření podává nám ruku
A prosí za nás milosrdí boží.
Jen modlem' se!"
Zas skloní hlavu v ruku
A kajicné své žalmy říká s lkáním,
A dívka hlasem bolestného zvuku
Se každé slovo vroucně modlí za ním.

Večerní slunce z protržené chmury
Se na zem celou usmívalo s hůry
A posílalo blesky zlaté záře
Na les i vísku, na kajicné tváře;
A ve mhách vlhkých, nad řekou jež stály,
Na Anděl Páně — zavzněl zvonek v dáli ...

Epilog.

Ach! kdyby život byl tak jako básně,
Jak bych tu pověst mohl skončit krásně!
Že Šimon vstal, by hlásal s citem vřelým,
Že smířil se už s lidmi, s světem celým,
A zapomenuv, jakou trpěl muku,
Své Martě by už podal věrnou ruku;
Jich ruce kněz by svázal svatou štolou —
I hrát by přišel Taras s hlavou holou ...
Neb vymysliv cos tklivějšího, radší
Bych skreslil obraz celou štětce silou:
Že Marta dlouho plačíc nad mohylou
Kdys z rána sklesla v zoufanlivém pláči ...
Než, já se musím držet pravdivosti
A věrný musím v místě být i v čase:
— Tož v podzim přišlo Dušiček — a zase
Šli Taras s Martou na mši v skroušenosti,
A kněz už rozhřešení dal jich duši.
Tak smířivše se s nebem, jak se sluší,
Zas do života vešli, on i ona
A zapomněli na hrob, na Šimona. —

Tam vítr rozvál písek — bejlí plísně,
Po stlelých kostech ovíjí se zmije ...
A Taras znova zpívá staré písně
A v hospodě zas medovinu pije;
A sám co dělá, to i jiným radí:
Že v trpkém hoři doušek medu chladí.

A po dnech hoře, pokání a pláče
I Marta znova s hochy v kole skáče.
Zas přišel hoch, — už nevím, kdo a čí byl —
A za ruku ji prosil, lásku slíbil —
A tak se vdala. — Hle, jak to jde krásně!
Pánbůh dal dětmi požehnané lože
A vše, co třeba ... bože můj, o bože!
Proč není život náš tak jako básně?

Josef Kolář.

K DĚCKU.

Uplynou leta s vodou zakrátko,
Čas blíže tvému vzrostu stojí;
Čím ty as budeš, malé děťátko,
Až povyrosteš z kolébky svojí?
Snad v službu Temidy vstoupíš časem
A soudných váh svým povedeš hlasem? —
Ušpinil ruce bys — můj hošínku;
Neb potřísnil bys, v krvi zbrodil
Bělounkou svoji, svatou sukýnku,
Ve kterou farář na křtu tě odil.
Snad mladé vášnivé srdce tvoje
Zapráhne hledat triumfů boje
A prsa otužená úkory
Nepřátel kulím v oběť vydá;
Bys žil jak Žižka nebo Bátory,
Neb smrtí bys kles Leonida.
Leč hrdinství dnes — málo platí,
Bez slávy v bitvy dým se tratí.
A pravda-li, co moralisté praví,
Že války ukončí čas přebrzký,

Neb kraje spoutá svazek bratrský,
Pak přijde konec hrdinství i slávy.
A škoda, hochu, by snad pancíř marně
Tvé srdce tiskl vřele bijící,
Bys půtky ved — jen na šachovnici,
Naháněl strachu — leč ve kavárně. —
Možná, že duch tvůj bohu oddaný
Zatouží světskosti se vzdálit
A před oltářem mezi kaplany
Jehovu z hloubi duše chválit.
Leč neznáš, dítě, mudrcův ty davy,
Jež starou víru rázem bourají;
Na místo nebe, jež znát nedbají,
Mudrcký vesmír oni staví. —
A brzo přestane prý všady
Lid v chrámy chodit na obřady
I staré „věřím“ mlékem vssaté
Nebude více lidem svaté. —
Neb člověkem teď pára ovládá,
Ta stroje, vozy, lodi žene,
A mžikem blesku v lidech upřádá
Myšlenky nové, uvolněné.
Kdež, dítě mé, v tom moudrých pachtění
Můž dojít cíle touha tvoje,
Či to má býti tvoje snažení
Být mašinistou parostroje? —
Ne, hochu, nikdy! tebe noha
Tou neveď dráhou hložím posetou,
Až povyrosteš, pros pána boha,
Nechť učiní tě velkým poetou!

Kamenným srdcem, hlavou Minervy
Zbezvládnil věk náš staré své nervy,
Rozkoší sytý, třímán ve tmy sluje,
Utratil víru, lásku, toužení,
Zakrsá stále, stále umrtvuje,
V brzce se, v brzce v kámen zamění,
Jen hrobu ve stíny své klada oudy,
Chce ještě pod hlavu snést zlata hroudy.
Jej vzkřísit — marná všechna naděje —
Kdož z pod kamene prs mu vyvine?
Kdož života jej dechem zahřeje?
Kdož apoštolství život zasvětí?
To v moci vaší leží jedině,
Udeřte v struny, velcí poeti!

Nám třeba věštce, věštce proroka,
Co by měl hřmící prsa, lýru,
Jenž písní zňatou z srdce hluboka
Hřál by jak slunce, budil víru!
Zroď nám se, pěvče! — doba budoucí
Čin velký v ruce tvoje vloží.
Ty dítě mé — tvé srdce horoucí
Snad splní poslání to boží!
Věk mrtvý vzkřísit! — o kterak to pěkné,
Kdy ledy roztají a skála změkne,
Zem celá záchvat pocítí v své hrudi
A srdce lidské z mrtvých kdy se zbudí.
Toť dílo velké!

Tvou skráň osvítí
Svět duhou jasnou v příští době.
Však víš-li, mládenče, co za žití
Za podíl usoudil již tobě?
Tvé čelo — černým věncem ovíjí,
V tvé srdce šípy jedu zaměří,
I kamenem v tvá prsa udeří,
Však rány, jež svět v prs ti vryl,
Za odznak přijmi cti a síly,
Trp statně vše a nikdy nezakvil,
Vždyť zde již mnohé umučili.
A byť i duše tvoje proklata
A tělo vedli k krve brodu,
Pak zemři pevně smrtí Sokrata,
Za pravdu zemři — za svobodu!
Neb myšlenku jen velkou znesvětí,
Kdy, sotva útrapa naň zvolá,
Mučeník pláče, prokletím již zlolá,
Jak nynějšího věku poeti.

Kdy v srdci bol, tu v naříkání
Na zem i nebe kletbu shání,
A cítí-li tu světa bídu,
Chtí hned se v hrobovém skrýt klidu.
I pláčem zbabělým se hanobí,
Že přání jich hned úspěch nezdobí.
A přec-li v zápas lýry pospíší,
Jich slabý hlas hluk světa poutlumí,
Jich temné písni nikdo nerozumí.
O tací věštci světy nevzkřísí! —

Cíl písně jinačí — i mistrům svatým
Taková píseň z duše nespěla,
Jich zvuků kouzlem byl i kámen jatým
I vřela v žilách zas krev zmrtvělá.

Ten tony lije jarým tokem
Velkými slovy předky opěval,
Ten v lidu símě lásky rozséval
I v budoucnost zřel orlím okem.
I hrnul se lid ku prorokům svým:
Byly to velké věky na světě
I velkých věštců i velikých lidí!
O jak před nimi čas náš sníženým,
Kde každý čítá již své obětě
A s nářkem hříšným po klidu se pídí. —

Však věštěc, marně jiný želí,
Že píseň lid z sna nevyruší:
Ty zabuš nám a promluv k duši!
A pěj, jak dávní mistři pěli.
A jak by divem — tvými slovy
Duch v srdce lidu vstoupí nový.
Jak Isaiáš zvěstuj lidu,
Co objevil bůh tvému vidu.
Co nástupce v Homérův krocích
Pěj velkou píseň o praotcích;
Nechť k poctě předků v nadšenosti
Zpěv zazní o jich hrdinnosti,
O vřavě porad, hluku zbraní,
O modliteb jich požehnání.
Neb jak Orfej, různé rody
Jdi sbratřit divem písně svojí,
Proroku lásky, pěvče shody,
Což obstojí před silou tvojí?
Jen nechuť, pomstu, zhoubné spory
Chraň se v tvé přijat rozhovory,
Pak požehná pán tvoji lýru,
A novou zbudíš v lidstvu víru!

V tom moři běd a utrpení
Utichla starých pěvců varyta,
Jich jediná bůh býval záštita,
Ten bůh zbuď nové pokolení
I novou, lepší pěvcům vykaž dráhu,
By ve vyprahlá srdce vnesli vláhu.
Hoj pěj! — a lidé chladnější dřív mramoru,
Rozplamení se vřelé pravdy zjevem
A uchváceni čarovným tvým zpěvem
Shluknou se kolem tvého praporu.
A slovem tvým v každého hrudi
Po činech mocná touha vzplane,
I velcí lidé zas se zbudí
A dávná sláva z hrobu vstane!

Toť velký tvojí písně cíl. —
Ty dítě! — dosáhneš ho jistě,
Dost máš-li odvahy i sil
A nadšení-li pravé, čisté
Ku velkým skutkům nadchne tebe.
Však toho daru nedá-li ti nebe,
Pak vzdej se po Parnasse touhy;
Máme sic nouzi o poety,
Však za sonety, triolety
Ni u milenky nezískáš vděk pouhý;
Neb marná snaha, svými zpěvy
Slavíky rozchvět, vody — zefíry;
Našeho věku moudré děvy
Zvuk zlata cení nad zvuk lýry!

J. Čelakovský.

Úryvek z básně „Kus chleba."

Divno mi často, s kterakou to tváří
Pisáci, ba též panští písničkáři
Mohutných prsou, srdce veselého,
Stěžují sobě do domova svého:
V pěkné že Litvě není o čem pěti,
Příhodný útek v pověst rozvláčeti.
Bratři vy moji! Soudruhové milí!
Pročpak se matce svojí porouháte?
Přírodu zdaž jste celou pochopili?
Hlubiny duše veškeré-li znáte?
Nudno-li loutně zlatem potažené
Větru šust lovit ve křoví a pláni,

Opěvať nebe smutně zachmuřené,
Se Symonidem žencův helekání
Opáčiť, nebo štěbetavé ptáče,
Radosti naše a zas naše pláče —
Není-li novým, slýchať naše muka,
Slýchať jak srdce bratří našich puká?
Všechno to zase z nova překládejte,
Pod sklíčko drobné, pod mikroskop dejte;
Položte pod ně, co jest vůle, láska;
Motýlka hlavu, srdce lidu svého,
Slzičku, jižto vyplakala kráska,
Nebo květ pošlý z pole litevského; —
Rozložte, co jest svědomí, a plání
Barevné svic, a srdce třepetání,
Každý jak atom život vlastní jeví,
Píseň pak sama utvoří se z toho —
Dobrého lidu sejde se hned mnoho
Povzdychat tajmo, slýchat vaše zpěvy;
Posluchač když se citem porozplyne,
Ó tu žeň hojná písničkáři kyne.

II.

Bez skel, však s duší laskavou, jež věří,
Na kousek chleba, na mou na večeři
Hleďte; neb v slepku drobném tom se skrývá
Celá tresť písně, životem jež chvívá.
Ó kdybys mluvil drobečku můj malý,
Jakéby děje se nám zotvíraly!
O žití tvém a o rodinné roli,
O setbě tvé a o květu a zrostu,
Kterak se rolník ve žních namozolí,
Kolik tě zpěvných přeletělo hostů,
Na tvůj jak klíček červenavo-sivý
Dělalo slunce, rosička a chlady,
Těžké či kroupy, či brouk zkázy chtivý
Spadali s nebe na klásek tvůj mladý?
Dožinky hojné zdaž pán žencům zřídil?
Vesel-li byl, že s pole šťastně sklidil?
Za kolik zrnek kolik stržil grošů,
Kupec když přibyl do dědinky tiché?
Vydán-li peníz k pravé ku rozkoši,
Čili snad v oběť nádhernosti liché? —
Chudý jak dělník zrno zakoupené
Kamenem drtí, na chlebíček peká;
Drobečku marný, žito rozemlené!
Osud jak vábný míváš pro člověka,
Těsně se s tebou častokráte pojí
Nádherný palác jako chatka z chvojí.

III.

Slovo „chleb“ svaté na zemi a v nebi,
V něm se Bůh sám všem v pokrm dává lidem,
Archanděl truchlil dřív než byly chleby,
S pobožným člověk přijímá chleb klidem;
Ve chlebě svátost vykoupení kyne,
Ve chlebě Bůh sám se člověkem splyne.
Anděla svého kam Bůh vysílává,
Divochy k světlu pravdy povolává,
Obilím pole zasévá se v plesu,
Chleba se učí požívať syn lesů.
A jak ho požil, ušlechtí své mravy,
Společná hned jej upoutává páska,
Budoucnost lepší sobě poupraví,
Na tváři vtiskne se mu Boží láska;
Soustečkem chleba vzešel život nový,
Lidskosti svátost svitla divochovi.

IV.

Obraze nebes! jímžto Bůh nás daří,
Sytíš ty duši, jak chleb tělo sytí,
Díky těm divům, když se pokrm zmaří.
V pozemském chlebě snadno vysliditi
Minulost jeho za úvahy vhodné,
Duše co tuší, s tím se srdce shodne.

V.

Chlebe! v tvé vůni, chuti znamenité
Z nad Němna lesní políčko mi voní,
Slyším jak zvonek nad hlavou mi zvení
S kapličky chudé, slamou jenom kryté.
Známý to cinkot rozléhá se v lese,
Se stromu na strom veverkou se nese,
Na horu s hory bleskem hlučně žene,
Loukou jak říčky z jara rozvodněné.
Zpomínám, když hlas jeho zavzní ranný,
Na konci žní co od dávna se stává:
V Proměny den, neb nejsvětější Panny,
Z blízkých lid vesnic zvonek nasvolává;
V kaplici spěchá chasa pracovitá
Ovoce světit, nebo klasy žita;

A tam když snopky na oltáři složí,
Modlitbu zbožnou když kněz odříkává,
Pokleká lid a zírá ruku Boží,
Vidomě kterak plodům požehnává;
Ví pak, že práce podaří se jistě.

Svěcené snopky vymlátí se čistě,
Svěcené zrno po zorané pláni
Příhršlím seje rolník po úhoře,
Mysle: „Bůh dá-li svého požehnání,
Vyroste hájem, zašumí jak moře.
Bože dej dočkat letního zas času,
Opět pak vínky upletou se z klasů!“
S výmlatkem smíchav zrno posvěcené
U dvorka na lán kmetek zasel sivý,
Za své již dávno míval tyto nivy
Potem svým vlastním dávno napojené.
„Otče náš“, říkal v upřímnosti prosté:
„Nechať se bujně obnoží a zroste!“
Na křídlech větru podzimního jitra
Modlitba vstoupla vzhůru ... převysoko ...
Sklonil Bůh k nivě milosrdné oko,
Vyhnalo z pole zasetého nitra
Křovité rouno a lán jakby chvatem
Zeleným někdo přioděl byl šatem.

VI.

„Přijmiž ó Bože! díky moje vroucí
Za vše, co ruka tvoje chystá štědrá,
Bylině nechať neuškodí brouci,
Ni led, ni voda, ani žhavá vedra.“
Lahoda, šlechtic, držitel té nivy
Na poli kleče — stařeček již sivý —
Modlil se Bohu; ruce své i oči
K nebesům zvedna kráčel po úbočí
Širokých lánů; uchopil pak hbitě
Čečetku hrubou, klobouk z slámy režné,
Popčšed k háji pořád na pažitě
Úrody dárce chválil z duše něžné.
V kole svých dítek skrovně obědvaje
Vypráznil stařík číši medoviny,
Usmíval se a hovor rozpřádaje
Vykládal vzkázky milé domoviny,
Po celý večer radostné měl hody,
Takto jej příští potěšily plody.

VII.

Oj že tak dlouho ku žním ode setí!
V naději zatím celinký rok letí.
Ubohý dvorce nájemníku! Běda!
Pradědův doba dávno tatam šedá;
Setba-li šťastně nebude ti zráti,
Celý tvůj účet předčasně se zvrátí.
Kordem buď sloužit po rozmaru pánů,
Víno buď píti z nepřeberných džbánů.
Zanadto chaso vesela jsi byla,
Kordem se's bila, vínem jsi se spila.
V pohárech panských zůstaly dnes kaly,
Hořká žluč s octem pro ubohé roby,
Nájmu-li nelze zaplatit té doby,
Lány když zničil led či slunka paly.
Jiných též platův bez konce se sejde:
Za nivy, louky, za vodu též v louži,
Za střechu, slunko, nad hlavou jež vzejde,
Za vzduch, jenž plícím každodenně slouží,
Za polní kvítek v lesku ranní rosy,
Z kterého včelka med si darmo nosí;
Za přechod práva do rolnické bráti
Musí se mnoho stříbrňákův dáti
Dědici k ruce:
Zle dnes o tolary;
Modli se, pracuj nájemníku starý,
Hanebné nouze nechať tebe chrání
Hrstečka zrnek zadělaná v pláni.

VIII.

Pravice Boží zrna požehnala,
Černá se role mile zelenala,
Přišla pak zima; ratolístka žita
Vyhnavši z půdy ve sloupeček hebký,
Svinutá mrazem, sněhem pozakrytá
Lehla jak dítě — k spánku do kolébky;
V travičce dřímá, až ji Pán Bůh k jaru
Zbudí a lidem poskytne svých darů.

IX.

Pán Bůh se stará o svou o rodinu,
Stádcem jsme jeho, netřeba nám strachu;
Neškodí však přec na zlou na hodinu
Utužit srdce, Lahodo můj brachu!

Setbu tvou vzdechy provázely zbožné,
Bůh sám však ví, kdo nivy tvoje požne.
Bohatý soused, blízkého pán statku,
Dávno ti závidí snad chleba tvého,
Vida, jak pěkné osení tvou chatku
Lemuje a byt lidu vesnického.
Snad se již dávno smluvil se tvým pánem,
Závdavek dal a spříznil se s tvým lánem,
Polechtal trefně pýchu magnátovu,
Uplatil notně služebnickou chasu.
Ještě se k tobě fatí v chytrém slovu,
Bratrem tě zve jak za onoho času;
Leč an ti ruku po přátelsku tlačí,
Začal již právě do tebe zub dračí.
Lahodo, při ctné nenadáš se práci,
Kočičí že tě pazour zakrvácí.
Ano tak vlastně zkoušívá se hlava,
Spáry když ostré zatne šelma dravá,
Sprostákům běda!

Jan Soukop.

Povídání o čápu.

Zaskučel vichor, mlhami víří,
Zima už blízko, aj, blízko;
Považný čáp v dol s oblaků míří,
Volně se snáší v strnisko.
Sedne, zaklekce, zob mocný věsí
I zamkne rozvážně oko:
Snad že syn Litvy dumá hluboko,
Zámořská pouť snad ho děsí.

„Milo jest letěť v dalné krajiny,
Milo cos viděť i věděť!
Pustošiť Nilských břehů bařiny,
Na pyramidě poseděť!
Leč ach! to Bohu známo jedině,
Zda smrt neb zkáza mi kyne?
Či návrat v kraje, Němen kde plyne,
Kde sídlím na zříceninė?“

„Jak raděj oko moje se zhlíží
V kraji, kde štěstí se směje!
Však prsa věstí: „Zima se blíží,
Potravy žlutá louka dá s tíží,
Za chvíli sníh ji zavěje!“
A pták, jenž rodný luh střehl pilně,
Červený zoban svůj zdvihl,
Poběhl, v mocný let se dal silně,
A v cizí krajiny tíhl.

Fr. Višňák.

Stará vrata.

(Z části I.)

I.

Po let třinácte k boží cti a slávě
Pracoval Skarga pérem, hlavou, duší,
Na zámku ráno, v klášteře den trávě,
Ač nové-li ho pozvání neruší.
Král, jenž svatého zachovati kmeta
Svěžím na dlouhá ještě přál si leta,
Co den především na své má paměti,
Že v dvorském voze Skarze v klášter jeti.
Však kmet apoštol ducha záře bleskem
Zdobného vozu povrhuje leskem.
V královské stáji ihned vyhledali
Vozíček malý, příhodný, nekrytý;
Ten pravidelně ráno posílali
O šesté před byt kněze Jezuity.
Již let třinácte den co den vždy ráno
Ten neúhledný vozíček vídáno.
Zelenou barvu, velká měl kolesa
Po dlažbě i po rovině se třesa —
A starý koník, plavák neveliký
Povahy tiché, knězova dle přání,
Jde sobě klusem zapřažen v ojíky

Starý ho vozka opratí pohání.
Ozdobný vozka zlatem jen se třpytí,
Pás květovaný, kalpaček má rysí
A líce jeho dosud zdravím svítí
A vous stříbrný až po pás mu visí.
Byl rodem Litvín, Šeliga mu jmeno,
Sloužíval druhdy ve vojenském žoldě
A s pátým křížkem když měl vysloužено,
Dohončím [1]) stal se při panu Gastoldě.
Když pak ho bída, — jak ve světě zvykem —
Vyštvala z Litvy sídla rodinného,
Královských koní stal se povozníkem,
Do chrámu vozil Skargu pobožného —
Kněz Skarga, vozík, vozkova postava,
A plavák, jenž vždy v stejný klus se dává,
Za let třináete přivykli si všici
A lidé přivykli jim na ulici —
Když časně ráno přejeli náměstí,
Kramáři vědí, šestá že hodina,
Když vracejí se, dvanáctou to věstí,
Neb vozík starý — ratije jediná —
V čas ten se tlačí velcí tak i malí
Popatřit v oči velkého člověka,
Ten čelem bije, onen Krista chválí,
A ta zas dítky přivádí z daleka,
Neb doufá pevně, že apoštol boží
Na hlavu jejich požehnání složí.
Šeliga starý hrdým je nemálo,
Že jemu Skargu voziť se dostalo,
Ba mnozí závidí mu ze družiny:
On však ze dvorských žert si tropě vtipův
Den co den jezdil věrně jak hodiny
Ku Jezuitům a od Jezuitův —
Tak do své služby výborně se vpravil,
Že lépe Skargu nikdo nedopravil.
Na jednom místě s plavákem zarazí,
Na jednom místě o kámen narazí,
Když v poledne se prázden domů vrací,
Z jednoho místa k městu okem hodí,
V hospodě jedné skleničku převrací,
A tak to po let třináete již chodí.

(Z části II.)

II.

Šeliga Krištof, [2]) zbojník zlopověstný,
Pro nectné činy vypuzen krajany,
Však za to boháč — a duch jeho lestný
Málo se trápí skvrnou této hany.
A hetman, chtěje zmírniti mu vinu
Než vyhnanství se kletý čas dostaví,
Několik dní mu lhůty pozůstaví,
By mohl prodať oteckou dědinu.
Dvůr zanedbaný — máloť si ho všímal, —
Spustošil Krištof z úmyslu mrzkého,
By v Litvě mezi mládeží najímal
Stranníků hojně pro krále švédského.
I dal se tedy rychle v otcův strany,
Kde od mladosti nestál ani nohou —
Rumáci čtyři [3]), povoz to vybraný,
Ku Litvě pádí co postačiť mohou.
I kdožby poznal po tak dlouhé době,
Že syn to vozkův v tě panské ozdobě?
Neb z pacholete před dávnými časy,
Kdy z otcovského domu vyjížděl,
Nezářil v oči lesk také okrasy,
Tvář byla mlada, bez starostí čelo. —
Za ním letěla jako průvodcové
Žehnání otce k pouti světem nové.
Dnes hlava jeho z kraje zažehnána,
Krajanů kletbou v čelo vryta hana.
I kraj se změnil, poznať ho nemožná.
Tak krásné druhdy, tak vše bylo svěží!
A nyní města, vsi popelem leží,
Svatyně ruka zloupila bezbožná.
Umlkly v poli ženců jaré zpěvy,
V lesích se skrývá zděšená družina,
A v ústřety kde člověk se ti zjeví
Ten hořko pláče a Švéda proklíná —
Spálené statky, nahé svatyň stěny,
Jen spousta všudy, oko kam dohledne ...
Hořce se zasmál Šeliga i bledne
V dědictví otců také vida změny —
Sbořeny sýpky, holubník, stodola,
Dům nachýlený již je na úpadě,

[1]) Pol. dopedzacz — myslivec, jenž za loveckými psy se žene a dohoniv jich zvěř jim odnímá.
[2]) Syn Šeligy vozky.
[3]) Rumák, krásný turecký kůň.

Javorův, hruší neviděti zhola,
Jen bodlák roste bez plotu v zahradě.
Je znát, že všecko času stihla rána,
Všude se budí vzpomínka bolestná,
Jen přede vjezdem stará stojí brána
Skargovou kletbou u lidu pověstná
Šeliga vzdechl a z dumného oka
Vyhrkla slza, host dosud neznaný,
Však již se vzmužil, pohledl z vysoka
A počal nové osnovati plány.
„Ten, kdo má zlato, všecko má na světě —
Což mně na škodu, že mne psancem zovou
Vždyť psanec polský — vlast si najde novou
Ve švédské zemi také štěstí kvete.
Tam koupím statky — vždyť groš všude platí
Však žehnat nebudu své vlasti rodné,
Až kraj náš mocně švédský král zachvátí,
Zavítám opět ve zboží svobodné —
Odejmu statky těm, již mně odňali,
Vyženu z kraje ty, již mne vyhnali.
Tu bude palác, tam znak Šeligovský,
Šeligův sídlu obnovy potřebí,
Můj starý otec, povozník královský,
Ten zasměje se na vysokém nebi —
Neb což za zlato koupiti se nedá?
I čest, již osud skálel, se ti vrátí!
O kéž bych jenom z Litvy moh' sebrati
Co nejvíc možná stranníků pro Švéda!"
Co takto dumá, oři rozpěnění
Jak střela na dvůr zříceniny kvačí,
Však čtverokoňské nádherné spřežení
Pod stará vrata s těží jen se vtlačí.
A vrata úzká, neb tu od jakživa
Buď prostý vozík, buď jezdec jezdívá —
Vědělť stařec, nikdy že nespatří,
By královský sem úředník zavítal,
A ne pro krásu, pro šlechtice bratří
Stavěl, jimž rád vždy pohostinství skýtal.
Však vozu synovu ve vratech těsno,
Uvázli koně — vozka v před je žene,
Pán zadržel je — v tváři zbledl děsno —
Cos zlého tuší v mysli rozechvěné —
Zatrhli koně — osa praští lomem,
Nárazem pukly sloupy už spukřelé,
A krov dubový u své tíži celé
Na povoz řítí se jak temným hromem.
Přehnilá sláma a krokví hromada
Pokryly tělo pána, tělo vozky,
Rozlámaný se povoz drobí v trosky
Spřežení ořů na kolena padá —
Naposled trhli, — a již letí stranou
Dva trupy lidské rozmačkané branou —
„Aj stará vrata nad zrádcovou hlavou
Dostála věrně svojí povinnosti!"
Tak sobě lidé vypravují prostí
A vzpomínají Skargy kletbu pravou:
„Kdo chtěl by projeť tudy s myslí zrádnou,
Nechť tato vrata na něho upadnou."
Zda pravdu mluví? — těžko pověděti,
Lid prostý tajnou rád hledá příčinu.
Zde, jakož jinde, otec nese vinu,
Že příliš úzká vrata dal stavěti;
Též vozka vinen, zle že koně běží,
Že obratněji nevládl otěží,
A snad i v synu viny část se shledá,
Že zradiv krále přidržel se Švéda.

Fr. Višňák.

Vincenc Pol,

jeden z nejznámějších básníkův současných, narodil se roku 1807 na blízku města Lublína. První léta dětství strávil v Lublíně, kde otec jeho sloužil. Odbyv filosofický běh na jesuitské koleji v Tarnopoli odešel na universitu Vilenskou. Roku 1830 dokončil studia a vydal se na cesty; v Drážďanech seznámil se s Mickěvičem, pomeškal nějaký čas na březích rýnských, kde si oblíbil muzu Bérangerovu i umínil si, že bude Polákům tím, čím Béranger Francouzům. Události roku 1830 vzbudily v něm ponejprv básnické nadšení

a vzniklé tudy Písně Januše, ponejvíce ze života válečného a táborního, našly živý ohlas po celé zemi. S velkou zálibou pěstoval potom vlastenský zeměpis a plody bádání svého uložil jednak v rozpravách vědeckých, jednak v popisných básních „Píseň o zemi naší“ a „Píseň o domu našem.“ Píseň o zemi naší náleží k nejlepším výtvorům novější polské poezije a básníkovi jejímu dávali tudy nějaký čas druhé místo vedle Mickěviče. Velebí se v ní přirozené přednosti různých částí Polska krásným jazykem a s nadšeným vzletem. Potom sepsal Obrazy ze života a z cest a rytířskou báseň Mohort, již možno pokládati za předmluvu k Mickěvičovu Tadeáši. Po Mohortě následovala řada básní a veršovaných pověstí ze života šlechtického. Nejlepší z těchto pověstí jsou: Příhody pana Benedikta Vinnického, Senatorská shoda, Vít Stvož, Tetička a Hetmanské pachole. Roku 1848 dostal professorské místo zeměpisu při Krakovské universitě. Halický sněm uložil mu proskoumati Halič v ohledu zeměpisném a historickém. Za doby posledního povstání polského měl Pol ve Lvově veřejná čtení o polské literatuře, která vyšla tiskem r. 1865. Poslední jeho báseň „Pan Starosta Kiślacki“ vyšla teprv po smrti jeho v prosinci 1872. Obšírný rozbor větších básní Polových od Bratránka najde čtenář v „Oesterreichische Revue.“

Rodinný život staropolský.

Býval prv starosta hlavou rodu všeho,
Svaté bylo všechněm každé slovo jeho.
Býval člověk v rodu zvykle nejmožnější,
Anebo nejstarší, též nejrozšafnější.
Někdy se též stalo, padnul-li los na ni,
Rodem že i vážná zavládnula paní.
Tehdá býval v domě taký svazek zbožný,
Že i rostlo jmění i rod se stal možný;
Že každý dle rady choval se a jednal,
Tož Hospodin domu očihledě žehnal.
Kdo zavládnul rodem, ten vládnul lahodně,
Ale pomyslně, věhlasně a hodně;
Tu stačilo slovo, jeden pohled časem;
Leč kdy dáno někdy okem nebo hlasem
Radu neb výstrahu, neb i trestu míru:
Již nebylo žertu, zřetel byl na víru.
Poslechnouť tu musels, napravit co zlého,
Před starostou z činu vyvésť sebe svého.

Slaven-li byl v rodu někdy svátek který,
Svezli ze škol chlapce, ze kláštera dcery,
Ten z učení přijel, od korouhve jiný,
Zavítal řeholník, přišel v dům rodinný;
Neb ač chudoby dal slib a čistotnosti,
Nevzdal se před bohem lásky v počestnosti;
Se mšálem a knihou přijížděl do domu —
Událoť se časem svázat ruce komu,
Nebo řád provodit nad rozpustmi dětmi.

Tam s ženami syni a dcery se zetmi
Spěchali v podvečer jmenovin neb svátku;
Druh objímal druhu tu malou čeládku,
I ač se jim málo bývalo vídati,
Babička když vnučku, paní dceru máti,
Otec syna, synovce když spatřil strýček:
Byly-li nesnázky, bylo-li potýček,
Musel skroušeně se každý zpovídati,
Na vzájem se všichni spolu porovnati.

Bývávalo: Šavle vždy k boji při boku;
Člověk přísně chován za mladých svých roků,
Když nápotom v obci rozvolnil se říšské,
Nezachoval mravy poklidné a mnišské;
Fantazie mezi někdy nemívala
A časem na křivé šavle křivda stála.
Při svobodě druhdy byla i svévůle,

Ale byl i odpor — a to starších vůle.
Kdo nebál se krále ni sněmu ni soudu,
Bál se toho, kdo jím vládnul z práva rodu.
Ještě kdy po lidsku chybit se událo,
Zavčasu na radu, na pomoc se dbalo;
Ale někdy všecko proti křivdě vstalo; —
Tu neklidník zmizel, ani slychu vidu,
Až po létech někdy zas na vrch vyplynul
Ze kláštera, a již jménem slynul
Jako missionář a kazatel lidu!

Byl-li dům zámožný, snadno bylo dělit,
Dary sobě dávat, spolu se veselit;
Lehká byla správa, kde se našly sklady;
Vědělo se ale, že ne pouhé rady
Pomohou člověku, nýbrž pomoc sama,
Ze spolka že třeba těch jenž mezi námi
Chudobnější, nuzní, postavit na nohy.
Proto i dům schudlý i člověk nebohý
Našli lásku bratrskou, pomoc v zlé nehodě,
A sirot nebylo v tak velkém národě!

Člověka pozdvihnout, k tomu věru dosti
Trochu lásky v srdci, s nebe troch milosti;
Ne najednou všickni mohou býti bědní,
Ale vždy možnější a šťastnější jedni.
A jak podporuješ potřebnějších bratří,
S bohem činíš účet, on platí jak patří:
Že ses o chléb dělil, chleba bůh uráčil!
Málo bylo peněz, leč člověk víc značil;
Nechť i kdo v hedvábu a ve zlatě chodil,
Srdce své od cnosti přece neodvodil.
Dobré skutky konal potichmu u sebe,
Zde by dobré vůle, a tam získal nebe!

Jestliže cnost vůbec ctili pospolitě,
Soucit našla vdova, též i siré dítě.
„Vdova!“ Již to slovo hnulo k útrpnosti,
A jak v slzách slévá žal se všech žalostí,
Tak výmluvné bylo znění toho slova;
Bylo zaslíbením, když kdo vyřek: Vdova!
Vdově pomoc dáti zásluhou — nebylo:
Z žehnání jejího již se štěstí lilo.
Než ukřivdit vdově víc bylo nad zločin.
Takový nevlídník jiným byl co zlosyn.

Tehdá byla víra, že kde dítě chudé,
Chleba vždy s dostatek, ač ne zlata bude.
A takému domu pánbůh požehnává,
Jenž sirotkům dveří svých nezamykává,
Ale dítko přijme, nad ním se smiluje,
A je bázni boží jak své vyučuje.
Někdy nerozeznals, jak byly chovány,
Které dítě vlastní, a přijaté v místě;
Neboť všecky byly stejně pěstovány,
A jestli komu přáno, sirotkovi jistě!

Světozor (vídeňský) 1861.

Lípa na dvorci.

Na zámeckém dvorci stará lípa stála,
Co již kolik věků zde orodovala;
Polovicí jednou kryla dvorec starý,
Druhou nade dvorem držela konáry,
Žehnajíc svým stínem i chladem dědině
I bohům domácím i celé družině.
Po třech stranách dvorce táhly se tu múry,
S čtvrté ku poledni chýlil se břeh shůry;
A u paty skály San se hadem vinul,
V tu stranu daleko zrak po nivách plynul,
Až se tratil v horách a v lesích bukových,
Ve skalách nadříčných a v debrách chmúrových.
Vyšel jsi na dvorec — tu pod krovem stromu
Ocitnul se's rázem jak pod krovem domu:
Ta lípa jedinká za celý les stála,
Polovici dvorce brž zastiňovala;
A že výš nad stromy v kraji vzrostla celém
A považně k nebi pohlédala čelem,
Panujíc nad zámkem velebností něžnou,
Proto ji v okolí nazývali: „Kněžnou.“

Kdokoli znal zámek, též o Kněžně věděl,
Nejednou pod krovem pod zeleným seděl,
Kde rod první druhý celý svět slavíval,
Pod kterou se v roce celý dům bavíval.

Tu vozy a koně pojezdní stávali,
Tu po honbách v podzim zbraň vystřelovali;
Po lovech výdatných, kdy dost zvěře zbito,
Zde uprostřed kořisti po lovecku pito.
Zde čeledín koně prováděl z porána,
Tu od řeky hudba slavíka slyšána;
Zde obědy letní, svačiny jesenné,
Tu hosta vítáno a pito střemenné [1]),
A jak řek domácí: „Co by Kněžna tomu —?“
Tož jsi musel s koně, a znova do domu!

Kněžna byla domem, jaks také osobou,
Každému útulkem a všemu ozdobou.
Jako v arše Noe, tak pod tou zelení
Odchováno mnoho Božího stvoření.

Ve pni jejím žila s kunou skryta liška,
Kterou starý Řehoř chytal na želízka;
Na jednom kloníku od zahradní strany
Mívali pod večer pávi svoje stany,
A na druhém co se vypnul od vrat dále
A klenul se slunci, obloukem na mále,
Něco oulků stálo, a to po tom roji,
Co tu sednul jednou, před lety mnohými,
Zvykle kolik dětí bývalo v pokoji,
Uštědřil se roji oul tolikerými!

Když „Kněžna“ zakvetla, zabzučela včela,
Tu vůně i lihost tak vanula něžná,
Žal že bylo odjít z pod té lípy zcela,
Tehdá říkávali: „Že se modlí Kněžna.“
Když pak kulich v noci hlasem se tu ozval,
Co v suchém kloníku doupě svoje míval,
To celému domu věštbu ohlašoval:
Dětem kolíbečky, starým rakve zpíval.

Veverky že ráda měla paní domu,
Tož jak se událo chytit kterou komu,
Nesl ji do zámku, a veverka milá
Z ruky berouc pokrm na lípě si žila.
Proto celé plémě na Kněžně jich bylo,
V zeleném větvoví volně živořilo.
Jestli na člověka padly jaké smutky,
Jak sednul pod lípu, na zvěř hravou hledě,
Ana provozuje svoje rejdy, skutky,
Rozveselil se hned, pod stromem tím sedě!

Když pak zeleň spadla z Kněžny v listopadu,
A děti ze dvorce prchaly ze chladu,
Litovaly lípu, šla řeč mezi nima:
„Chudák naše Kněžna! Jak je jí tam zima!“

Světozor (vídeňský) 1861.

Obraz z domácnosti polské.

Jinde mají zámky řádné,
A v těch smutné prázno vládne;
U nás nejsou hrdé hrady,
A přec najdeš koutek všady.

Člověk svoje divy vidí!
Dvůr nevelký — přijdou hosté,
A hle! domek náhle roste,
I dá místo davu lidí.

Přibyl již desátý host,
A hle! každý má dost místa!
Všecko vyklizeno z čista,
A slovanská hostinnost
Těm, co přijdou, koutek chystá!
Zdá se, hospodář že sobě
Místa přihospodařil;
On však srdce své jen tobě
A své dvéře otvořil.

---

[1]) Připitek na rozchodnou s hostem jízdným.

A ta neúhledná střecha,
Ač je nízká, přec je blízká
Pro cizího i pro Lecha,
I pro boha i pro vraha,
Panuje tu čilá snaha.
Což teprva jaké bývá
V polském domě přivítání,
Jaké to tam častování,
Jakou výslužku host mívá;
Veselý den a noc hlučná,
Čeleď sytá a příručná,
Všecko v čistém, sličném ladu
Jeví mnoholičnou vnadu;
Jídlo zprávně uřízeno,
Omaštěno, oslazeno:
Krocan křehký, kapoun tlustý,
Mezi nima žbán nepustý;
Jest tu boží nadělení,
Jest tu švárné veselení!
Když pak host měl dobré bydlo
A všelikou výhodu,
Hle, tam nápoj jest i jídlo
Též pro pana Příhodu!
Však kdy mine kvas ten tučný
I opustíš dvorec hlučný,
V síních — jakby byly jiné —
Zase tichý život plyne.
Lampa hoří před světnicí,
A na krbu praskající
Oheň jasné blesky stele
Na šavlici u postele.
Dokud není chvíle k spaní
A bůh nedal hostem souseda,
Šedý manžel s chotí šedou
Družně u krbu si zasedá
A při kartách hovor vedou;
Hospodář svou barvu haní
A čtyřicet dává paní,
Až na oba přijde spaní,
Všecko ticho, a jen časem
Stráž se ozve vřeskným hlasem,
Aneb kočky zachrastí,
Neb se dcerky zasmějí.
A což jakou krásu mají
Tyto naše švárné holky!
Hned po bohu o čest dbají,
O svou čest a o čest vlasti;
Cnostná hrdost znak je polský
I ve štěstí i ve strasti.
Ozdobeny dobrým mravem
Ač zrozeny v domu veském
Svítí dostojnosti leskem,
A jsou hrdy dobrým právem.
Útulné jak holoubátka
Jsou i dvorné i pokorné,
Jscu pokojné, bohabojné,
Jak nějaká ubožátka.
Jsou jak hvězdy na nebesích
Mračných nadějné nám zjevy,
Libují si v tancích, v plesích,
Milují válečné zpěvy,
Jarní radovánky, kvítky,
Staré děje, něžné dítky.
V družném spolku jsou pak hnedky
Jak veverky i štěbetky,
Až se srdce veselí;
Ale pohřízená v smutku
Tak se Polka rozželí,
Žebys myslil, že je v skutku
Sestrou hvězdy nejsmutnější,
Schránkou mysli nejtajnější!
Její srdce ze své skrýše
Šťastně i bolestně dýše,
Jako po zpovědi svaté
Dýchá srdce vírou zňaté;
A kdy úsměv slzu smyje,
A to srdce tobě bije:
Tak důrazný cit tě chopí,
Že již člověk nepochopí,
Jak se srdce nerozplyne,
Jak mu blahem nezahyne.
Mní, že rajským bloudí světem
A obcuje s andělíčkem.
Leč to blaho jediné
Nebývá tak laciné!
Láska chce mít svoje mýto,
Ale není slzí líto,
Není tobě líto let;
Neb jen jedenkráte kvete
Pravé lásky vzácný květ!

Milován jsa od děvčete
Z celé dívčí oddanosti,
Celým srdcem, celou duší,
Lásky této neporuší
Spád odlehlé budoucnosti:
Pudit tvého ducha činnost
Bude míti za povinnost;
Ona srdcem vyzpytuje,
Jaké směry věk náš snuje,
Čas co boří, čas co tvoří.
Vědomost ta v její tváři
Jak v zrcadle čistém září,
Ba i obraz budoucnosti
V duchu věštím jí se hostí.
Tu budoucnost znát-li zechcete?
Znáte-li číst runy skryté,
Do šlechetných srdcí vryté,
Snad několik písmen přečtete!

Jan P. Koubek.

Úryvek z „Pieśni o domu našym."

Po kraji se pusťme synu,
Po vísce a po dědině,
Po milené domovině,
Na kopec a na rovinu;
Vizme, co ten lid tam robí
Stejně od pradávné doby.

Omšená hle stará střecha
V stínu dubu odvěčného,
Jistě tady bydlí těcha;
Neb co oku lahodného,
Toť i v srdci čistým bývá.
S hlavy gazdovy sníh splývá,
Zadumal se přehluboko,
Na náspí jak Pjast si sedí,
Do budoucna upřel oko,
Nenašel však odpovědi.

Tu jak přes prah zvedneš nohu,
Vzdej co křesťan slávu Bohu;
Po té hospodář hned vstává,
Hostu čest a chválu vzdává,
Do chaty jej doprovází,
Za stůl veliký jej sází.
S Bohem-lis dal pozdravení,
Dal jsi míru políbení;
Za Pjastem pak v chýši celé
Vítají tě všichni směle.

Chata jako oul se rojí,
Otec syna představuje,
Matka dcery — a pak strojí
Na stůl a vše upravuje;
Neb „host v domě, to Bůh v domě"
Myslí sobě všichni skromě;
Tak chce tomu víra svatá,
Pod dubem kde stará chata.

Roždí hupkem nesou k peci,
Ptákem lítají dnes všeci;
Pjast sám mohutný džbán lapí,
Do sklepa s ním dolů kvapí;
Než se zase vrátí, v chvatě
Hoďme okem po té chatě.

Lampa pode trámem plane
Před obrazem Boží matky,
Blahá záře odtud kane
Do vísky i zbožné chatky.
Záslibky tu s hromničkami
Na obraze visí spolu,
Za obrazem palmy dolů
Čouhají tu s květinami;
Božího to míru znaky,
Bouřlivé když táhnou mraky.
Milosti tu Páně pramen,
Jenžto hasí blesku plamen.
Před obrazem oltářiček,
Na něm pozůstatky Svatých,
Evangelium, dvé svíček,
Kalendář a v deskách zlatých
Modlitby a kropenice
Ověnčená. Jitro mladé
Síťovými do světnice
Záclonami se tam krade.

Boží dar se na stůl dává,
Pjast jej nožem přežehnává,
Láhev vedle něho staví,
„V ruce vaše“ k hostu praví;
Vše co v chatě naším sluje
Rádo se vám obětuje,
Náleží vše ruce vaší,
Nechť se rmoutí vrazi naši.

Slyšte, zvonek cinká z vížky,
Jakby volal s nebes výšky;
Matka první kleká na zem
Před posvátným před obrazem.
„Z jednoho an jíme stolu,
Modleme se také spolu,
Anděl Páně, všichni rceme,
An se s hostem radujeme.“
Jakby mák sel; jenom šedé
Kotě na přípecí přede.
Drobné dítky v předu klečí
Vedle matky; potom větší,
Až Pjast vzadu poklekává,
S čeládkou čest Bohu vzdává.
V obrazu hle splynou zraky
Všech jak v duze nad oblaky,
Víra všechny oživila,
Modlitba že oběť milá.

Modlitbo ty vespolečná,
Síla tvá je nekonečná,
Hanby ochraňuješ domy,
Zaplašuješ od nich hromy.

Jan Soukop.

Tatry.

Vy dávno známé Tatry přece nové,
Štít váš Piastů věčnou stráží slove!
Ač duch i oko věčně se tu hostí,
Ač duch i oko pohledem se kojí,
Však vás si přece nikdy neosvojí
Jako se nelze snoubit se věčností.
Co oko stihne, mysl nepochopí,
Co mysl chápe, oko neobsáhne:
Vás nelze schvátit, ač duch touží, práhne
Ve vás se vtělit, v vás se nepotopí.
Tu hrdost ducha s přírodou se měří
A každý z obou v své vítězství věří!

A kdyby sněžná, pyšná vaše čela
Nižádné stezky, propasti jen měla
A lid nestavěl v mračné vaší výši
S tou prostou myslí chudičkou svou chýši,
A kdyby pověst v laškovitém smání
Nerozjasnila tiché vaše lkání,
Ohromnost vaše byla by bez těchy
Neb duch pojímá zas jen ducha dechy;
Vy stráže věčné, sněhem, ledem skvoucí
Stojíte němě v kráse nehynoucí
A nevyzradí sněžné vaše čelo
Jak tvorčí slovo ve vás zkamenělo.

Otakar Mokrý.

Z písní Januše.

Mazur.

Krásná Polska naše vodná,
Krásná, velká, přeúrodná,
Mnoho krajů, mnoho lidí,
Mnoho krásy oko vidí;
Nejvolněji v krásy pýše
V Mazursku však člověk dýše!

Kde jsou také krásné zpěvy,
Skvostné kroje, lépe děvy?
Kdo jak Mazur dupne čilý?
Komu domov je tak milý,
Jako vlasť je Mazurovi?
Nechať všechna Polska poví!

Za Němnem jsou velká blata,
Za Buhem Rus hanbou jata;
Horal nazbyt podkasaný,
Na Odře lid zaprodaný.
Nám jen, nám jen sever patří!
Mazur náš, my jeho bratří!

Praví, že tam na Podolu
Roste žito bez koukolu;
Naše klasy světem slynou,
Za moře až Vislou plynou:
Plťaři je přepravují,
S mnohým grošem nazpět plují.

Za světem kdes Dněpr plyne,
Ukrajina koni slyne;
Kdo však v letu stižném střehne
Mazura, kdy bičem šlehne?
Když on jede do Varšavy,
„Mazur jede!“ všichni praví.

Pilen Mazur za pokoje,
Rád však také letí v boje;
Známi v Polsce kosiníci,
Rekem Mazur bojující,
Na kosu kdy dlaň svou vloží,
Vrahy drtí jak hněv boží! —

Otakar Sadovský.

Bílé orle.

Před hospodou lidí roje —
Mládež tančí, hudba zvučí:
Zdráva budiž, růže moje!
Zítra na kůň vsednu ručí.

Růže, děvče milované,
Tancujíc naň smutně zírá,
Tu chce zpívať, tu zas stane,
Fěrtuškem si perly stírá.

Zastavila všecky páry,
Ukázala ku Varšavě;
Z Varšavy se vracel právě
S novinami Bartoš starý:

A když uzřel na rozcestí
Také plesy, všecek žásal,
Hudcům divě hrozil pěstí,
Rozloben jsa, hochům hlásal:

„Ustaňte již v pusté vřavě,
Velkýť dnes je svátek, děti!
Příkopy dnes ve Varšavě
Nahazují, prosbou světí.“

„Ale věčná sláva Bohu,
Velký div nám ukazuje.
Patřte! patřte na oblohu!
Co tam chmurou poletuje?“

„Hoj to naše orle, děti!
Polských králův orle ctěné —
Hleďte! — Hrůza pohleděti:
Pták má ňádro zkrvavené!“

„Pravda! pravda!“
„Sláva Bohu! šíje skloňte!
Vzhůru otci, do kostela,
A vy, hoši, všemi zvoňte!“

Už i nebe počernalo,
Znikl očím orel bílý,
Ještě lid tou klečel chvíli,
Vytí psů se ozývalo. — —

Druhého dne o tom divě
Na kolik mil povídáno.
„Za Koščušky,“ dí no živě,
„Také orle vídáváno.“

„Velká, velká vojna bude,
Oj ne jeden Moskal zhyne;
Než i orle v krvi plyne —
Přibude nám mohyl všude!“

Otakar Sadovský.

Šlechta na vině.

Nad Vislou kdes v háji šerém
Polská děla hřměla.
Do městečka pod večerem
Hrdá šlechta jela.

„Co nám dělat?“ rada v radu —
„Pojďme víno píti;
Na cestu dnes k svému hradu
Novinku chci míti.“

„Jistě již tam Vojtěch sedí,
Hovor nezastaví —
Soused kde si pití hledí,
Nejlíp muž se baví.“

Zastali je kolem stolů
S myslí vínem jatou;
Vojtěch bušil do Moskalů
A to s malou ztrátou!

A Jan, jenž rád všechněm slouhou,
Všechny vítal milo,
Z novin četl chvíli dlouhou,
Potom mluvil čilo:

„„Nyní, kdy tak pohostili
Sousedy své špatné,
Čas, by přec se umluvili
Na soustavě zdatné.““

„Na soustavě? Víš-li, pane,
Za takou co zprávu?
Po boku nám palaš plane,
A ty nosíš hlavu!“

„Hleďme! — chceš se ohýbati,
O shodě nám žvástat!“
Na kordy nám spoléhati,
Ne je slovem zastat!“

„Vojtěchu, jen kroť se v zlosti!
Nehroz sousedovi —
Není hříchem, v upřímnosti
Když muž něco poví.“

„O jest, pane, velká vina,
Sousedstvo tě máme;
Jaká v kraji chudobina
Ze smlouvání známe!“

„„Zajeď jenom ku Varšavě,
Tam ti každý poví,
Že již dávno v naší správě
Panstvo též si hoví.““

„„Dnes tu nejsme více sami;
Brit už mořem pluje;
Ze vší duše Francouz s námi —
Říš se pohybuje.““

„„Ještě více zpráv však zdatných —
— Ale za jazykem! —
Třicet tisíc Uhrů statných
Táhne pomocníkem.““

„„Skromně mluvě, nejkrásněji
S rakouským jsme tronem;
Mírem řeči skončit chtějí,
Mladým Napoljonem.““

Z toho Vojtěch zamluvený
Velice se divil,
Věstí všecek zaražený,
Potom však se skřivil:

„Přímo, pane! mluvme s mírou —
Když nás Moskal ničil,
Kdo tu za nás prapor vztýčil? —
Všichni klamou vírou! “

„Jaký Francouz plat dal řádný?
Za nos nás jen vodil!
A což teprv sklopec pádný,
Co se z Říše zrodil?!“

„Uhři? Uhři? Z té mi zvěsti,
Pane, potěšení —
Jsou-li, jak jich víno jesti,
Dám si rozhřešení.“

„Ale vše to klamy marné,
Povím podle čeho:
Přišlo druhdy hoše švarné,
Do domečku mého;“

„Byl to hošík čilý, smavý,
Krev to molodecká!
Ukrajinec z Nadúnavy —
Žal mi bylo děcka.“

„Do levé byl raněn nohy,
Několik dní ležel;
Němci naň, hrr! ze zálohy,
Od Lvova když běžel.“

„Proto myslím, zle nám vařit
S rakouským je tronem. —
Chtěl je všechny čert jen spařit
I s Napoleonem!“

„„Kdo ví? snad““, — Jan praví,
„„osud —
Nejsem do hádání;
Než — snad — neupírám posud,
Dobré narovnání — —““

„Fi, fi! Jene! Kam jen chcete
Pořád s politikou?
Než stem per víc dokážete
Jedinou jen píkou.“

„Nechť jdou statní vnuci naši
Dědů za příkladem:
Kopím vrahy rozeplaší —
To nám správou, hradem!“

„V širém poli husto, živě,
Úskok myslí zdravou —
V levo šest! — šest v pravo divě!
A šest nade hlavou!“

„Co tam píší, čerti vědí!
Co kdo rubne — vidí;
Na koni kdy s mečem sedí,
Mne se nejmíň stydí!“

Na to Jan děl hezky tichou:
„„Do té nové správy,
V pravdě meče budou pýchou,
Hlavou dobré hlavy!““

„„A hlav málo mezi tlumem,
Každý ti to poví;
Hospodářským dnes ať umem
Pán si v radě hoví.““

„Cože? Pán jen? Hrom a peklo!
Panstvu nelze věřit —
Do košile by nás svleklo,
A jim vlast svou svěřit?!“

„A když bil se brat Pulaský,
Co ti učinili
Z boží a neboží lásky? —
Juchtovky nám šili!“

„Ďábli vědí, odkud svedli
In Poloniam jura!
Proto, když jsme na kůň sedli;
Hura, bratří, hura!“

„„Ale, pane, jak se práti
Polsce s celým světem?
Netřeba kraj zaplétati?
Tot vší umy květem!““

„„Traktát radí, kongres sváří,
A klub se jim staví —
Přec ty řeči moudrost slaví,
Posvěcuje stáří!““

„Cože traktát? pro vše katy!
Ustaň v hadonění!
Můj vous starší nad traktáty,
Z Polsky rozdělení.“

— — — — — — — — — —[1])

[1]) Tu scházejí tři slohy, které v originálním vydání tečkami vyznačeny jsou.

„Však jim chochol padne s hlavy,
O celou nos kvintu.
Pěkná shoda — na čas pravý,
Dnes však věřme v flintu!“

„Jsemtě šlechtic! kdybych věděl,
Že píď spustí země,
Věru, že bych neposeděl
Uče mladší plémě.“

„Krásně mluvil! Sláva! Sláva!
Číše pozvedněte!
Karabela[1]), taká správa!
Vojtěch ať nám kvete!“

„Hrom nechť do traktátů vrazí!
Ďábli ať je sperou!
Vivat! Vivat! Bratří drazí!
Slávu mečům sterou!“

Zavolali, víno pili,
V objetí ho jali,
Šavlí o stůl udeřili,
Do zpěvu se dali.

A Jan slaboch znikna řečem,
V koutek sedl tichý;
Neboť číší, břitkým mečem
Diplomat byl lichý.

Otakar Sadovský.

Guldja[2]) hetmanova.

Letné viděl jsem ptačátko v Černomorců kraji,
Pěkné poznal jsem děvčátko v bašovském seraji.

Slavný kůň byl v zlaté stroji u starého chána,
Však nebude, co svět stojí, nad Guldju hetmana.

Ta hlavička a to ouško! hříva hedváb celá,
Kde se nožka tkla lehoučko, rosy nesetřela.

A když kozák ji pohladil, tu jak děvče měkla,
A když hetman ji povnadil, před výjezdem klekla.

A kdy vyjel z Záporoží, vichry umlkaly,
A za Dněprem hasla zoře a tři moře hrály.

Proč ty, Dněpře, v světě slyneš, z lesa že's orlího,
An dnes už víc tak neplyneš, jak času dřevního.

Dnes už jenom Ukrajině mohyly hetmaní,
Guldja stepí nepoplyne, ni sokoli za ní.

J. B. Pichl.

Chýže na poušti.

V prostřed pouště v jedloví
Nade rojsty[3]) dědina.
Lesník vyšel na lovy,
A u matky klučina.

Polní koník švehotá;
Tenkým pruhem ze loučí
Dým se zdvíhá v kotouči
A plamínek mihotá.

[1]) Karabela = tatarská neb kozácká šavle bez oblouku.

[2]) Guldja turecky znamená růži; byl to oblíbený kůň hetmana, polského hraběte Václava Řevuského, známého na Východě jménem Emir Tadž-ul-Fechr.

[3]) Lesní močály různé hlubokosti, na povrchu vodními bylinami porostlé a čistou, studenou vodou naplněné. Dno jejich bývá pokryto pískem, nebo drobným kamením.

„Jdi spat, jdi má dušinko!
Já mám otce vítati ....“
— No já už jdu maminko,
Leč chci se tě zeptati
Proč už v blízkém úvale
Nestřílejí Moskalé
Jako v létě střílели?
Či se světa zmizeli? —

„Pst! Kéž pouzdro tiše jsi!
Vojáciť na blízku jsou,
Uslyší tě Čerkesi
A pryč s sebou odnesou!“

— Kde ten mladík srdnatý,
Co's mu dala snídaní?
Ten, co v bílé sukmani
Stál při koni za vraty?
Tak se líbě usmíval,
Jeda dal mi krejcary,
Pověz, kam se odebral
Onen mladík bujarý? —

„On s našimi odešel,
Sedm Němnův přebrodil,
Do země zpět nepřišel,
Kde se matce narodil.“

— Ach ten se tam trápí as!
Snad že v pláči úmírá.
Kdy ho zrak můj uzírá?
Matko, kdy se vrátí zas? —

Na to matka vyslala
Z prsou povzdech. V rozmaru
Klučina se tázala:
— Kdy se vrátí? — „Po jaru!“

— Jak, po jaru?! Matinko!
A zas budou střílet již?
A což hrát tak sladinko,
Jako tenkrát ráno, víš!? —

„Tak, zrovna tak — spi duško!
Už je pozdě, spinkej sám! —“
— No já už jdu na lůžko,
Však z jara co's udělám! —

„Co ty můžeš dělati?“
— Až oni se navrátí
A zastaví u chvostu,
To se hrozně potěším;
To já zatím dorostu
A za nimi pospěším. —

Fr J. Burian.

Loučení.

„Kdo z Bogiem, to Bóg z nim.“
Staropolské přísloví.

Panna mladá, krev a vnada,
Stojíc v dveřích kvílí:
„Kdy pak já tě
V naší chatě
Uzřím zas můj milý!?“

Před dívčinou, před malinou
Stojí jonák v zbroji,
A kůň vraný
Osedlaný
Rve se v nepokoji.

Těžká dráha — to na vraha —
Vranko, neškub sebou!
Na krvavém
Poli davem
Popadá jich s tebou!

„Žehnám tebe! Nech tě nebe,
Nech tě Bůh provodí!
Leč ten křížek,
Škapulířek
V boji neuškodí.“

„Za vyhranou dobou rannou
Řikej tři zdrávasy;
Pobožného,
Ostražného
Sám Bůh svatý spasí.“

Řekla — pláče — Vrána kráče,
Zlou věsť krákorala.
Nic na platy:
„Bože svatý!“
Vlasť ho zavolala.

Přijal křížek, škapulířek —
Vzdychnul — sed' na koně —
Kynul hlavou:
„Zůstaň zdravou!“
Ujížděl po honě.

Však dřív režné přádlo v sněžné
Stříbro nit svou změní,
Než se zpátky
Stas[1]) do chatky
Vrátí k zasnoubení.

Fr. J. Burian.

Maroderka.

Hoj paneuko, Litvíněnko,
Postůj, duško, stůj!
Jsemť umdlený a ztrýzněný
Vraný koník můj.

Pro mne mlíka, pro koníka
Prosím — ovsa snop!
Koník v trávce, já při lávce
Lehnu u tvých stop.

My huláni v bojování
Mřeme za kraj náš —
Není hříchem, když se smíchem
Hubičku mi dáš.

Nedbám kaše, koronáše,
Jen když koni hoj!

Šavlí zubnou čerti zrubnou
Zelených psů roj!

Časně ráno, milá panno!
Hosť se ztratí v mžik;
Tam nad Němnem v boře temném
Počnou střelci ryk.

A když v plese, vítězně se
Vrátím domů zpět,
Při dychánku, u kahánku
Budem rozprávět.

O těch davech, o těch mravech
I o pustách zlých,
I o Litvě i o bitvě
I o očkách tvých.

Fr. J. Burian.

Hetman Zlatobradý.

Koni řehcí — Dněpr hučí —
Dívka padla do náručí:
Vrátilť se, jenž jezdil všady
V světě — Hetman zlatobradý.

A měl Hetman zlatobradý,
Jenž jezdíval světem všady,
Šavli jako svit měsíce,
Na ní zlatých rýh tisíce.

[1]) Stanislav.

A měl Hetman zlatobradý,
Koní na sta, prostých vady,
Samou křepkosť krásu, něhu,
Jak sokoli bystrých v běhu.

A měl Hetman zlatobradý
Houf kozáků švarný, mladý —
Na plecech jim těžcí noži,
Jež světili — co hod Boží.

A měl Hetman zlatobradý
Dívku nevídané vnady,
I pěvce měl, jenž co zažil
Písní opěvat se snažil.

Zaduj vichře v pustě chudé!
Kde Oxana druhá bude?
Kde pán taký a kde v kůru
Pěvec lepší nad Paduru?

Vytrh' Hetman vichrem běsným
Na Moskaly druhdy z jara,
Půlměsícem blýsknul děsným —
„Hoj mládeži za mnou jará!“

„Vzhůru v řady! nože k pasu!
Kůň jak sokol bude cválat,
A nočního Moskva času
Jasným bude žárem sálat!“

I zašuměl houf v údolí —
Již hřmí děla a krev teče —
U Dašova tam na poli
Hukot děl zní, břinkot meče.

A jediný na úbočí
Odtržen byv od svých druhů,
Zlatobradý Hetman točí
Arabu svou v polokruhu.

Jižjiž za ním letí davy —
A hrot břitký dál mu nedá —
Koně pouští on v čas pravý —
Již ho pustil, zas naň sedá.

Ženou za ním, ženou v pláni,
Již ho mají – oně to zvolil —
Nejednoho v sedle skolil
A nechav ho pryč uhání.

Prchnul . . . zmizel . . . Dněpr líně
Slz odvádí daň v limany —
Pověz Dněpře Ukrajině
Kam's dal pěvce, kam hetmany.

Fr. J. Burian.

Na dno žití.

(Z básně: „O domě našem.“)

Znáš ty víry tajemnice,
Věčnosti ráj netušený?
Znáš i lásky rajské líce,
Naděje hlas rozezněný?

Na dno žití! — na dno duchem!
V hloubi pravda, jako v hrobě.
Čeho nezříš okem, uchem,
Nalezneš, věř, jistě v sobě.

Na dno žití! Na dně váha,
Na dně jenom pravda nahá!
I svět citů z hloubi vstává,
Když krev srdci tlukot dává.

Na dno žití! Nevyplyne,
Kdo se v kalu s lidem brodí;
Ten jak v hrobě jistě zhyne,
Než se duchem opět zrodí.

Na dno žití! Po skonání
Jasna bude pravda mnohá:
Ze sebe kdo nemá Boha,
Ten i nemá zmrtvýchvstání.

Fr. M. Vrána.

Ignác Holoviński

narodil se roku 1807 v Ovruči na Volyni. Dokonav theologická studia na duchovní akademii Vilenské posvěcen byl na kněze, vyučoval několik let na universitě Kyjevské, stal se rektorem duchovní římsko-katolické akademie v Petrohradě, arcibiskupem mohylevským a konečně metropolitou římsko-katolické církve v Rusku. V Kyjevě byl duší šlechtického a katolického literárního kruhu, jenž se sebral vůkol známého polského spisovatele Michala Grabovského. V Petrohradě byl v letech čtyřicátých středem polských spisovatelův, kteří měli za orgán svůj „Tygodnik Petersburski."

Holoviński znám je v polské literatuře jako překladatel několika kusů Šekspírových vydaných ve dvou svazcích ve Vilně r. 1840. Jako prosaik ukázal bohaté nadání svou Poutí do svaté země, několika povídkami rovně jako svou výmluvností kazatelskou. Roku 1843 vydal „Legendy" založené na podáních národní církve a pojistil si jimi básnickou slávu. Zemřel roku 1855.

Legenda.

V nejistých dobách nepokoje
Žil člověk, který po celý
Věk nastřádaný peníz znoje
Uschoval v hrnku v popeli.

Zatajil to však při skonání
Svém před ženou i před děckem;
A dlouho, dlouho v zanedbání
Kryt zůstal hrnek přípeckem.

Tu jednou vstoupil do té chaty
Zmořený hladem pocestný,
Vetchými nuzně oděn šaty
Obličej jevil bolestný.

Při jídle u svých hospodyně
Seděla právě za stolem,
Leč na potupu, bez kuchyně —
Dala mu hrnek s popelem.

S modlitbou na rtech žebrák chatku
Opouští, v děk se veselí.
Bůh za pokoru dal mu splátku —
Neb našel zlato v popeli.

Zkušenost takto velké pravdy
V legendu prostou složila
Nechť pyšný posmívá se zavdy —
Pokora mzdy se dožila.

Alois Potěhník.

Kráva Jeremí.

Západ byl oděn v večerní ruměnec,
Když z trhu kráčel Jerema mládenec;
Byltě při chuti, štvala ho svévole
Poháněl krávu, beroucí se z pole;
A s milou kravou tak dlouho se bavil,
Až byla v lese, a tam ji zůstavil.

Vrací se na trh zejtřejšího rána,
Hle tu jde žena celá uplakána;
Útrpně mladík ptá se o příčinu.
„Ach zvěř mi shltla mou krávu jedinu,
Když dobou noční do lesa zbloudila.
Mne s pěti dětmi má kráva živila,

A nyní hladem i s dětmi zahynu.“
„Jakéže barvy byla tvoje kráva?“
„S lysinou bílou, sama celá plava.“
Poznal Jerema, že on to odpudil
Vdovinu krávu, s níž potkal se včera;
Červ nepokoje se v srdci mu zbudil,
Vzdechl umlkna a dále se bera.

Prošel čas dlouhý, trud časem pomíjí,
Když nesnáz nová dávnější zabíjí.

Jednou zabloudil ve hvozdu strašickém;
Šel dnem, večerem i noční šel dobou,
Nikde ni stopy po příbytku lidském,
Nemá než nebe a houští před sebou.
Kdys tehdys smutně stromy zašuměly,
Po chvíli zase noční pták zahukal,
Zetlelé časem stromy zapraštěly,
A opět ticho, že ni červ nestukal.
Když tak zemdlený po útulku touží,
Aj mezi stromy mu světlo zablýská,
S úžasem spatří, když blíž se připlouží,
Divoké tváře okolo ohniska,
Nad kterým v kotle večeři si strojí;
Každý od hlavy až k patě ve zbroji.
Ač si pomyslil, že to loupežníci,
A v srdci cítil trochu nepokoje,
Přece se hladem a mdlobou nyjící
Jerema bludný nelekal rozboje.
Přistoupí k zbojcům v pokorné postavě,
Prose by mohl tu s nimi nocovat,
Rádi svolili — pozvali k své stravě,
Načež unaven tam usnul na trávě.
Než náhle ze sna ho začnou burcovat.

Noční že družstvo rozprchlo se, vidí
A sebe prostřed ozbrojených lidí.
Úřady, majíc zprávy sobě dány,
Kde bývá banda Pavluka Vatažky,
Houfy vojáků poslaly v ty strany;
Než ti propásli vychytralé ptáčky,
Jenom Jerema jim v ruce upadl.
Ač se vymlouval, řeč jeho nestačí,
By podezření, v němž vězel, převládl;
Výmluvy soudcům jen urputnost značí.

Bolestí mnoho Jerema přezkusil,
Až mu rok celý uplynul v nevoli.
„Bože, můj Bože! kdy mně se povolí!
Což jsem bez viny tu snésti již musil.“
Tak nářkem hleděl, by sobě ulevil.

Jednou se ve snách starec mu objevil,
A lahodnými tak promluvil slovy:
„Z nespravedlnosti proč naříkáš nebe?
Kdežto nemůžeš viniti než sebe:
Což jsi zapomněl krávu chudé vdovy? —
Věz, krví třeba slz cizích odkapat;
Bůh, ač nenáhle, však přísně soudívá.
Než za svou křivdu dost's musil podnikat,
Již tě propouští vůle milostivá.“
Tou dobou zbojců více pochytáno,
On puštěn na to, co od nich seznáno.

I my v neštěstích, ač naší bez viny,
Prv než žalovat na Boha začneme,
Přehlédněm prošlé života hodiny:
Jeremí krávu též jistě najdeme.

Jirečkova čít. I.

Štěpán Vitvicki

narodil se roku 1800 v Křemenci, kde byl otec jeho professorem na lyceu, dokonal tam studia a odešel potom jako ministerský úředník do Varšavy, kde věnoval prázdný čas literatuře a poeziji. Básně Mickěvičovy učinily naň hluboký dojem a přivábily ho ku škole romantické. Počal Balladami a romancemi a sepsal potom Venkovské písně, výtečné svou přirozeností, z nichž Chopin některé do hudby uvedl. Po roku 1831 odešel dobrovolně do

ciziny a spojil se v Paříži s Mickěvičem a Záleským. Směr jeho povýtečně náboženský jeví se v Biblických poezijích, kdežto z drobných povídek jeho Gadu gadu vyniká veliké nadání pro humoristickou prósu. Navštíven jsa v posledních letech života svého nemocí cestoval do Říma, aby tam po okřání do řádu vstoupil, ale smrt roku 1847 zabránila mu vykonati tento úmysl.

Yesna.

Rosička se třpytí,
Zdroj bublá po pláni,
A svého z ukrytí
Skot hlasně vyzvání.

Pěkné nivy milé
Přehlédne zrak v letu;
Kolem stojí v síle
Háje vonných květů.

Pas se, toulej stádce,
Já pod skalou v trudu
Píseň libou sladce
Zpívat sobě budu.

Samota jak tichá!
Žal mi v duši bloudí,
Po čem srdce vzdychá,
Slzu z oka loudí.

Již vyhrkla z oka —
Se mnou potok zpívá,
Ke mně se s vysoka
Skřivánek ozývá.

Jaktě ladný, svíží . . . .
Sotva vidný zraku . . . .
Již se nebi blíží,
Již zmizel v oblaku.

Uletěl ode mne,
Tam svou píseň pěje,
Tklivý zpěv té země
K nebi donášeje.

Fr. J. Burian.

Hulánská.

Šenkýřečko, safářečko,
Hej, pro boha, stůj!
Tam se směješ, a tu leješ
Med na kaftan můj!

Nedaruju — pocelůju
Brvy, očka ti!
Nožky milé, zoubky bílé
V žár krev obrátí.

A což, brachu — k čemu strachu,
Smutek vem si ďas!
Psot nedbejme, pijme více,
Svět se netkne nás!

Nohy spilé jestli čile
S cesty sejdou — ať!
Křikem ženy probuzený
Trefíš do svých vrat.

Pij! sic kyjem si pobijem,
Pospěš, děvče, v čas!
Co lahodí, neuškodí —
Nalej medu zas!

F. Žherský.

Y OJÁK.

Půdu tepe oř můj hnědý,
Pusťte, čas už, čas!
Otče, matko, sestry — tedy
Na vždy žehnám vás!
K sluchu sester hlas mi vane —
Vrať se, koni, hoj!
Nechceš? leť — nuž, ať se stane!
Leť v krvavý boj!

S větrem v závod! Vrah ať třese
V boji se pak nás! . .
Čilí, zdraví, vrátíme se
S větrem, koni, zas!
K sluchu sester hlas mi vane —
Vrať se, koni, hoj!
Nechceš? leť — nuž ať se stane,
Leť v krvavý boj!

Tak — tak! dál jen! Jestliže však
V něm snad zhynout mám,
Nuž ty koni navrať se pak
K rodné chatce sám!
K sluchu sester hlas mi vane —
Vrať se, koni, hoj!
Nechceš? leť — nuž ať se stane,
Leť v krvavý boj.

Fr. Žherský.

KŮŇ HROBAŘ.

Zbaven jsi mé tíže, druhu,
A ta zem — sám půjdeš po ní;
Za poslední za posluhu
Vyhrabej mi důl, můj koni!

Pospěš, nežli z rány mojí
Krve zbytek vyteče mi,
Nežli složím tíži zbrojí,
Než se modle klesnu k zemi.

Pospěš, pracuj ze vší síly,
Hlouběj, koni, houběj ještě,
By mně žáry nepálily,
By mě nezasáhly deště.

Stydne dech, lesk mizí z oka —
Líto bratří, líto chatky!
Hrabej, koni, do hluboka,
By mnou nehnul nářek matky.

Dosti, koni! Až bůh z rovů
Střadí mrtvé kolem sebe,
Bych řeč slyšel andělovu
A tak dříve došel nebe!

Jan Nečas.

Anton Eduard Odyněc,

narozen roku 1804, studoval na Vilenské universitě od roku 1820 do 1823. Od 1826 1829 působil ve Varšavě jako redaktor „Všeobecné encyklopedie“ a cestoval potom s Mickěvičem, s nímž ve Vilně se spřátelil, po Německu, Italii a Švýcarsku. Ze Ženevy vydal se sám do Paříže a do Londýna. V letech 1831 – 1837 meškal v Drážďanech a psával odtud dopisy do různých časopisů. Vrátiv se do Vilna redigoval do roku 1859 úřední Vilenský kurýr, čímž se znepřátelil se svými rodáky. Překládal s velkým nadáním čelná díla literatury anglické a německé, jako Písně posledního minestrela a Jezerní pannu V. Skotta, Nevě-tu z Abydu, Korsára a Mazepu lorda Byrona, Ohněslužebníky a Ráj a

Peri Tomáše Moora a Šillerovu Pannu orleanskou. Mezi původními spisy jeho sluší vytknouti ballady vynikající krásnými obrazy, důmyslné legendy a básně lyrické. Dramata jeho Felicita (obraz z doby prvního pronásledování křesťanův), Barbora Radzivillovna a Jiří Lubomirski neměla žádného úspěchu.

Zřídlo sv. Gandolfa.

(Legenda.)

Gandolf unavený poutí dlouhou
V pištěné stál Vlachův krajině
Nade zřídla šumícího strouhou
O poledni žárné hodině.

A když zřídla chladným nápojem
Osvěžil své síly hynoucí,
Na kolena padnuv nad zdrojem
Vzdával Bohu díky převroucí.

Přibyv zřídla pán dí Gandolfovi:
„Zlato dej a budeš pánem zdroje.“
Poutník klade zlato vlastníkovi
A hned dále řídí kroky svoje.

Pomýšleje s těchou na tu příhodu
V Burgundské se vrací krajiny,
Kde už s bolem ždála jeho příchodu
Srdce přátel, srdce rodiny.

Ledva v přeradosti žena přeblahá
Na prahu jej vítá v bydlo,
Dí jí: Těš se, děkuj Bohu, předrahá,
Ve Vlaších jsem koupil zřídlo.

„K čemu se to hodí? Jak lze užiti
Zdroje v předaleké krajině?
Bláhovče, jak mohls věřiti,
Za tebou že zdroj ten poplyne?“

„„Ženo,““ vážně zní řeč Gandolfova,
„„V hruď tvou hněvnou vrať se úměří.
Co pak neznáš Jezu Krista slova,
Čili srdce tvé jim nevěří?

Pán dí: Věřte mně, vy země tvory,
Že kdo s vroucnou ve mne důvěrou
Horám řekne: Pojďte, že hned hory
Povstanouc se za ním uberou.

Božímu já výroku jsem uvěřil;
Víry upřímné Bůh neoklame.““
Vyřknuv to v zem holí udeřil;
A hle div, jejž zřít v té chvíli samé!

Hojné zdroje z půdy vypryskují,
Bublajíce šumně po lučině.
Any vlnky kvítí osvěžují,
S úžasem zří na to hospodyně.

Přešly věky! Ještě opájí
Louku čisté to a chladné zřídlo.
Ve Vlaském však za to okraji
Vyschnulo až na dno hojné žídlo.

Matěj Procházka.

Kořist Litvínova.

(Ballada z dávných časů Litvy.)

Hejže, Leško, nechej lkání,
Pláče, mdlob a bědování!
Všickni již na koně vsedli,
Všickni zajatých odvedli.

Rychle ke mně, netrať času,
Ať dostihnem naši chasu.
Mám-liž tě zabiť, a z bitvy
S prázdnem se vrátit do Litvy?

Ne tak, ne tak, zoufanlivá!
Se mnou musíš jíti živá;
Skoč jen honem, a tu vedlé
Na slaměném sedni sedle!
Však tě bystrý kůň můj plavý
Poskokem svým neunaví.
A před větrů ostrým váním
Vlčí burkou tě zachráním.

Rychle jen na koně mého —
Však tu nemáš plakat čeho.
Hle, tvůj pěkný dvorec bílý
V plamenech se k zemi chýlí;
A onen tvůj Lešek švarný,
Co mi činil odpor marný,
Co životem tebe chránil,
A do krajních sil se bránil,
Věř mi v studeném tu hrobě
Nezatouží víc po tobě.

Patři, hle jak zbledla rázem,
Jakby mrtva sklesla na zem.
Ba již lítost cítím skorem
S tímto bídným, pěkným tvorem!

Spamatuj se, přijď jen k sobě,
Chci tam býti otcem tobě.
Hučná Žejmiana kde běží,
Dřevěný můj zámek leží,
Hojnost úrod mám, a plny
Jsou komory lnu a vlny.
Nebudeš tam smutně lkáti,
Přes den můžeš plátno tkáti,
Večer, když se sejdou děvy,
Předouc uslyšíš jich zpěvy;
A syn můj, až v krátkém čase
Z Prus se vrátí domů zase,
Snad ho krása tvoje dojme,
Snad i za ženu tě pojme.

Málotě mu rovných v Litvě
Jak na hodech, tak i v bitvě.
Není on hladké paňátko,
Jako tam to tvé Lešátko.
Jinoch jarý, jinoch smělý,
A obrostlý černě celý,
Jako Perkun okem střílí,
Běda, kdo zkusí té síly!
Zhyň můj jazyk, jestli klame —
Hůl železnou v rukou zláme.

Ho! již pláče ukojila,
Tvář její se rozohnila.
Prosby-li či díky sbíráš,
Že na nebe zrak upíráš?
Divno hle jak za úsměchem
Na kůň vsedá náhlým spěchem!

Tak, tak — jen se přitul ke mně,
Obviň ruce, drž se pevně,
Již na cestu se pustíme,
V Litvu ptákem poletíme.

Což to, že se znovu třeseš?
Na plameny pohled neseš?
V ohni dvory — co ti po nich?
Však já nehodím tě do nich.

Ha, stůj! stůjže, robo smělá!
S koně v útěk poletěla . . . .
Neutečeš, a byť střela
Má tě dohoniti měla!

Kamže, kam tě bázeň žene?
Počkej, neleť do plamene!
Při sám Perkun! smysli sobě!
Nechci za to mstíti tobě!

Neposloucha, bez paměti,
Vzpiavši ruce, dále letí.
Poskoč koni! v ohňů proudy
Spanilé než vrhne oudy!
Pospěš! kamže mi se skryla?

Ha! to sukně její bílá
V rudém dýmu zašlehnula!
V plápolu již zatonula! —
Živ jsem Litvín! přál bych věru
Takovouto sobě dceru!
Byla pěkná a statečná —
Shořela — škoda jí věčná!

Fr. Lad. Čelakovský.

Adam Gorčyňski,

narozen roku 1805 studoval ve Lvově a ve Vídni a odešel potom na statek do Haliče, kde se bavil hospodářstvím a v prázdných hodinách pracemi literárními. Ze spisů jeho jmenujeme: Povídky Adamovy, Pověsti a legendy, Lyrické poezije a jedenáct dramatů, v nichž je patrno nevšední nadání; některé scény jsou podivuhodné krásy. Kromě toho přeložil do polštiny Šillerova básnická díla.

Pochvala Čech.

Znáš-li zemi českou,
Krásnou vlast tu Jana?
Jenž Vltavy jest nebeskou
Pásní přepásána:
V zeleném koberci polí
Zvou tě města přívětivá,
A na ňádrech vlasti stolí
Praha, slávy pamětlivá;
Viz to roucho její skvělé,
Tkané z kostelů a domů,
Viz ten krad se pnoucí směle
V stany hvězd a říši hromů!

Znáš-li luhy české?
Po žitných kde přeširoko
Plyne vlnách oko,
Kde lnu blankyt, šarlat máku
Zalahodí mile zraku;
Višně na pšeničném láně
Sladkou šťávou se nalívá,
A tam víska podle stráně
Půl na jevě, půl se v sadech skrývá;
Dále vida hory české,
Lem království bohatého,
Řekneš, že to jsou nebeské
Rámy obrazu českého.

Znáš-li národ Čechův statných,
V boji mužných, v práci platných?
Mečem i moudrosti svící
Slávu svou roznášel světem,
Koho mocnou zbil pravicí,
Zas jej vzkřísil uměn květem;
Přes půl Evropy a dále
On své šíříval praporce,
A vysílal svoje krále
Na císařské stolce.

Znáš-li paní české,
Znáš-li české děvy?
Ústa mají hezké,
V ústech hezké zpěvy;
Milé, krásné mají líce —
Jak je nelíbati?
Ach, to naše příbuznice,
Jak jich chválu nezpívati?

Fr. Lad. Čelakovský.

Chléb

Podle podání Olivského klástera.

Kazimír jest králem v polské vlasti,
Z Piastův květ mužský poslední.
Vsi a města zachvacují strasti,
Jícnové to nouze bezední.
Nebo země úpaly letními
Vyprahlá a síly zbavená
Nesplácela plody jesenními
Zrna vesnou do ní vložená.

Tu již zkoušet bylo Polákovi,
Že on, jenž rád dvéře otvíral
Prosícímu o chléb sousedovi,
Nyní bez chleba sám umíral.

Tu král selský lidu přebídnému
Otevřel hned svoje špejchary;
Lid pak dobrořečil králi svému,
Jehož zrnem byl zas bujarý.

Když se bližší k němu valně chýlí,
On chtě všechněm pomoc skytati,
Posílá tam peněz hojné síly,
Kam mu nelze zrna dodati.

Ale země velmi šírá byla,
Za pás majíc Visly pružinu,
Čelem pak se v tůni Baltu myla,
Patu oprouc o Slez krajinu.

A tak obecný byl nedostatek,
A tak stejná potíž o chleby,
Že ni peníz ni chléb do všech chatek
Dojíť mohly podle potřeby.

V tomto roce všeobecné bídy,
Hladem krutým když lid umíral,
Byl pán malý, který z chudé třídy
Dřičstvím mnoho peněz nasbíral.

Ač mu lonský rok žeň hojnou zplodil,
Přece v chatrném se vláčel obleku;
Do kláštera Olivského chodil
A tam žebral v hořkém nářeku.

Když se jednou z města domů bere,
Skrývaje chléb v šatu závoji,
S dítkem v náručí se žena dere
K němu z chaty v bídném přístroji.

„Hynu hladem! Pomoz!“ volá k pánku,
„Bůh ti bude hojnou odplatou,
Neseš z města z klášterského stánku
Bochník chleba svojí pod šatou.“

„Dél chléb se mnou, posilň ženu nuznou,
Máš-li v pravdě srdce člověka;
Stařička jsem s ranou v noze hrůznou,
Dráha do města mi daleká.“

„„Babo!““ dí pán, „„dej mi pokoj svatý,
Nechci, bys mne v cestě stavila.““
Lítostí pak jak by velkou jatý
Dodal: „„„Velmi jsi se zmýlila!““

„„„Nenesu chléb, nesu kámen sprostý,
Jenž jest u nás velkou vzácností.
Neb mám stavět na řece tam mosty,
Jež mou omílá chýž s prudkostí.““

Na to žena: „Pane, styď se lháti,
Chléb ty neseš, a ne kamení.
Z čeho jsi mně nechtěl částku dáti,
Hle! to Bůh ti v kámen promění.“

Jak to řekla, znamená pán hrdý,
Bochníku že tíže přibývá;
Nebo chléb ten ztuhnul v kámen tvrdý,
Jenž na rámě těžce dorývá.

Zalkal bolně, čelem na zem padl,
Rozloučil se s hydnou lakotou.
A vše co dřív hladovým byl skradl,
Vracel jim teď s hojnou štědrotou.

Posud visí ve klášterském stánku
V Olivě ten kámen na stěně;
Hlásá pověst o přeskoupém pánku
I o chleba v kámen proměně.

Matěj Procházka.

Štěpán Garčyňski

narodil se roku 1806 v Kosmově u Kališe, vzdělal se v Třemesně, potom na varšavském lyceu a konečně na berlínské universitě, kde studoval práva a byl spolu horlivým žákem Hegelovým. Pracovav nějaký čas u komorního soudu

šel 1829 do Italie a spřátelil se tam s Mickěvičem a Odyńcem. V polském povstání roku 1831 měl v národním ruchu činné účastenství a bojoval v několika bitvách. Potom odešel do Paříže, odtud roku 1832 do Říma a později do Švýcar, jež však pro nemoc brzo opustil, aby cestoval s Mickěvičem do Aviňona. Tu umřel roku 1833 náhlou smrtí.

Hlavní dílo jeho je epicko-filosofická báseň Václava děje. Tímto eposem, píše Johannes Scherr, stvořil si jeho genius trvalý pomník. Hrdina básně Václav připomíná svou povahou Goethova Fausta a svým zevnějškem Byronova Laru; ale liší se od těchto poetických typů svou neposkvrněností. Žije na venkově v pošmurném ústraní, ošklivě si požitky společnosti a zahloubán jsa v přemyšlování o záhadách života, jichž mu ani stará ani nová filosofije rozřešiti neuměla. Je roztrpčen, rozerván, nešťasten. Tu pronikne jednou večer, v neděli velikonoční, na jeho zámek hluk vesničanů jdoucích do krčmy k muzice. Jde za nimi, nevěda sám proč. Pozoruje jejich zábavu napřed nevrle, potom jim závidí tohoto prostého štěstí. Muzikanti hrají vlastenské melodije, pochod Košťuškův, píseň Dombrovského. Starci naslouchají oblíbeným zvukům se slzícíma očima, mládenci a dívky zanocují napřed tiše, potom plným sborem drahé písně. A tato hudba rozbíjí kouzelným tknutím ledovou koru okolo srdce Václavova: „Cítil vlast, pomněl, že jest Polákem,

Tak křísí slovo, promluvené ve svou dobu,
Lidi jako trouba archandělova.
Ach, vlasti! zvolal Václav — díky vám!
Mnohé díky za znamení nového života! Pokud tato ruka nestuhne,
Tato ruka nech jí náleží — pokud myšlenka neshasne,
Budiž jí posvěcena! Světlo nové svitlo!
Bůh zjevil se v nové podobě!
Nenajdeš ho v knihách! Bydlí v srdcích bratří
Jako ve svém kostele, jako v arše úmluvy.
Nebe vlasti je klenba jeho svatyně,
Půda vlasti budova jeho chrámu.
V srdci jeho trůn — v prsou zaslechl jsem hlas anděla,
Cítil jsem jej — rozumím ti, bože!
Žádáš oběti — svého ducha dám ti za oběť,
Svůj život nynější i budoucí. Budu hladověti
Jako lid na poušti, jenom pomohu-li vlasti.
Každá myšlenka budiž nábožná jako hymna,
Jazyk můj podávej rtům slova tvojí věčné chvály,
Modlitbami propláču noci, trýzněmi strávím dni,
Jen budiž má země osvobozena a spaseno lidstvo!“

Toť zajisté jedna z nejkrásnějších situací, jež stvořila moderní poezije. Pověst Faust-Manfredská nachází tu rozřešení ve vlastenectví, které vrací spolu Václavovi ztracenou víru.

Obecné obliby došly Garčyńského Válečné sonety, vynikající jasností a ohnivým citem vlastenským.

Oda na Genia.

Genie, strážce můj! buď se mnou v životě!
Duši mou ovívej svou božskou perutí,
A budu zpívati, a zpěv můj vynutí
Tajemných roje sil, byť v pekla temnotě!
Když chmúry jak duchy v aetherských podobách,
Obrovských rozměrů, v temnoty oděvu
Nebesa zahalí, zahřmí zem v útrobách:
Povznes mě, Genie! křídel svých v záchvěvu
Tam — v chmúry mrakové —
Tam zazní loutny zvuk,
A v kruhy duhové
Sehrnu mraků hluk!
Genie! Bouře když větrů rej přiřene
A nebe ohnivým mořem se rozznojí,
Chci jako rumáka vlny rozčeřené
Křídlem tvým umačkat, přimět je k pokoji!
Nech si plachty mrakosáhlé
Srdce mé i duši zmohou,
Větry zdupu svojí nohou
A do jařma sevru náhle.
Genie! Lidstvo když vichřice uspal řev,
Jenž tvory umrtví, smysly jim ohluše:
Píseň ty nadchni mou, a z duše do duše
Jak slunce do oka lesklý můj vpadne zpěv.
Otřesu vší silou země,
Zbudím život všehomíra,
Jako tóny budí lyra
Když v struny prst deří němě!
Pomsty i písní ty nadchneš mě, Genie!
Jež citem dojemným matky pláč překoná,
Nad niž mstivějšího v pekle nic nežije,
Již lidé svědky jsou i nebes opona:
Srdci mysl jak vysoká,
Jako mysli — činy reků,
Jako čas — písním proroka,
Jako pravdě — věčnost věků!
Poslední hodina věštci když odbije,
I v smrti budiž mým andělem, Genie!
Jaký byl začátek, buď konec života:
Žití a zpěv můj ach! jedna shlaď mrákota!
Hlasy svoje ať labutí,
Jak zvuk loutny v echa znění,
V milém naladím usnutí
A zaslechnu — v připomnění!

Fr. J. Burian.

První slovo.

Zas vešla — nevím, co se v mojí duši dálo!
Tak sladký úsměch její, oko bez únavu,
A přec má mysl klesla v úzkost, ve obavu . . .
Když říc' jsem chtěl, tu dechu slov se nedostalo.

A myslil jsem — již vše mě v světě oklamalo,
A jí — jen sloužit mohu marnou pro zábavu;
I vzdechnul jsem; a vzdech můj, zašlý v lidstva vřavu,
Byl celou duší mou, a vším, co v ní zavlálo.

Kdos jméno mojc děl — a já povznesl oči,
Jak na slovo kdy probudí se snící;
Patřím — a již s ní jiný v kole točí.

A opět slyším jméno svoje říci —
To ona — ruku vznes' jsem — jakýs duch proročí
Srdce i duši nadchnul — a v rej kolující —
„Já miluju tě!“ zvolám.

Fr. Žherský.

V PAMÁTNÍKU.

Různé jsou cesty naše: — já na západ plynu,
Ty ku východu zas — svou spěješ ve otčinu;
A kdy se uhlídáme? — Patř na nebes kruhy,
Tam rukou Stvořitele hvězdný rej se snuje,
A krouží v dál — a každá smutně zří na druhy,
— Nikdy se nesejdou! — sám Bůh je rozlučuje! . . .

Fr. Žherský.

Konstantin Gašyňski

narodil se roku 1809 v Jeziorně, dvě míle od Varšavy, a navštěvoval universitu této stolice se svým přítelem Zikmundem Krasińským. Roku 1827 přijal redakci časopisu věnovaného „krásné pleti“, v němž uveřejňoval své lehké, půvabné básně. Revoluce z roku 1830 zavolala jej na pole. Tam vznikly při ohni táborovém nové písně, jež vydal v Paříži s písněmi později v cizině složenými. V Aixu, kde meškal několik let, přispíval francouzským jazykem do tamních denníkův. Nestvořil sice většího díla básnického, ale jeho drobné selanky, písně a elegije vynikají čistým, ušlechtilým citem a krásným jazykem. Konkurs vypsaný roku 1857 od Poznaňské společnosti přátel nauk pobídl ho pokusiti se také v satiře i dobyl ceny básní proti odvážné hře „karban a karbaníci.“ Gašyňski zemřel roku 1866.

ČERNÁ SUKÉNKA.

Schovej, matko, sukně moje,
Věnce, perel tíž:
Jasné šaty, světlé kroje
Nejsou pro mne již! —
Ráda jsem měla šaty a růži,
Naděje kdy nám prýštil se zdroj;
Leč teď, kdy Polska v chladném spí lůži,
Jediný jenom svědčí mi kroj:
Černá sukénka!

Národní jsem písně pěla,
Vidíc štěstí svit,
Pro hulány když jsem spěla
Korouhvičky šít,
Tenkrát mne kryly hodovní šaty,
Leč kdy brat, drtě nepřátel roj,
V Grohovských polích koulí kles jatý —
Jediný jenom svědčí mi kroj:
Černá sukénka!

Milánek když pomstit vinu
Mestnou pásal zbraň,
Loučil se v boj za otčinu,
Moji stisknul dlaň,
Tu mne, ač smutnou, těšily kroje;
Leč kdy se skončil krvavý boj,
A on mi zašel v strany ne svoje —
Jediný jenom svědčí mi kroj:
Černá sukénka.

Když list, květy lauru jasné
Los nám skytl zas,
Vzavši perly, roucho řasné,
Zdobila jsem vlas;
Leč kdy nás vrahům prodala zráda,
Polsku když katů zaplavil voj,
Všechen když národ v okovech strádá —
Jediný jenom svědčí mi kroj:
Černá sukénka!

Otakar Sadovský.

Útok jízdy na jízdu.

Ajta! znamení k útoku dána —
Čelem proti vojska dvě se blíží,
Jak dvé mračen pozvolna se plíží,
Dokud vichrem nejsou v hromy klána.

V tom již druhá k seči padne rána —
Půda duní pode kopyt tíží,
Jiskřivě oř soka svého shlíží
Jakby zdarem jistý svého pána.

Třetí dál a dál — znamení kyne;
Jako moře s oblaky když splyne:
Oblohu prach halí, jezdce na komoních —
Křik a ryk — v šíř a dál rozlehá se po nich.
Nastal zmatek — kdož tam prchá ve vzdálí?
Vítěz u mrtvol, — kdož prchli, prohráli.

Alois Potěhník.

Lucian Siemieński

narodil se roku 1809 v Kamenné Hoře v Haliči. Po dokonaných studiích gymnasijních odebral se do Oděssy, kde poslouchal vyšší běh na Collége Richelieu a zabýval se zejména studováním jazyků východních. Súčastniv se činně polského povstání z roku 1830 vrátil se do Haliče, kde přede vším rok ve vězení stráviti musil. Později šel ještě na universitu Štrassburskou studovat dějiny a literaturu. Siemieński vystoupil na pole literární obohacen jsa důkladnými vědomostmi. První důležitý jeho spis, k němuž ho vedla vřelá láska ku slovanské poeziji, jest překlad Rukopisu Královédvorského, vydaný roku 1836 v Krakově. Rýmovaný tento překlad jest v každém ohledu dílo dokonalé. Potom následovaly práce Tři věštby, báseň (v Paříži 1841), Svitezianka, dramatisovaná fantazije (v Poznani 1842), Muzameryt čili pověsti při světle księżyca (2 sv. v Poznani 1843), obrázky ze života, ze společnosti, líčně povah, osob a míst; Sbírka básní Poezye (v Poznani 1844), v nichž obsažena též jeho nejlepší báseň Trąby v Dněpře. Podania i legendy polskie, ruskie i litevskie (Poznaň 1845), Pamiętniki o Samuelu Zborovskim, sebrané ze současných děl a rukopisů bibliotéky Kornické. Viečory pod lipą (Poznaň 1845), prosté vypravování dějin polských, Żyvot Kazi-

měřa Brodzińského (Krakov 1851, český překlad pod nápisem: „Básník vojín"), Piosennik ludovy, Mozaika, Věčornice (3 sv. ve Vilně 1851) jsou rozmanitého obsahu, totiž povídky, charaktery, životopisy, úvahy dějepisné, literární atd.; Přehled dějův literatury povšechné (1855), Adam Mickěvič, Pokladnice polské poezije (v Petrohradě 1856); Poezije Michała Anioła Buonarottego, výtečný překlad z vlaštiny (Krakov 1861); Poezye (Lipsko 1865), Portrety literackie (Poznaň 1865—1868, 3 sv.), obsahující životopisy a charakteristiky nejpřednějších polských spisovatelův. Z posledních jeho prací sluší jmenovati zdařilý překlad Odyssey (Krakov 1874) v rýmovaných verších. Roku 1846 založil politický časopis Čas s literárním feuilletonem a zůstal po vše doby jeho spoluredaktorem. Pěstoval v něm zejména poctivou literární kritiku.

Siemieński jest spisovatel mnohostranný a plodný. Všecky jeho prosaické práce vynikají lehkým slohem a krásným jazykem.

Siemieński zemřel dne 27. listopadu 1877 v Krakově.

Kníže Višňovecký.[1])

V Jedykule[2]) Višňovecký
Za mřížemi na brlohu
Statně snáší muky všecky,
A mstou zaříká se Bohu,

Jakby ještě na pohany
Vedl stepem lid svůj branný,
Při trub hluku a dum pění
Nohu čije ve střemeni.

A tu stepem — stěny holé;
A dumami — jekot bole;
A družinou jest — pachole.
„Hej pachole! — co se soužíš?
U mne již nic nevysloužíš;
A já tebou vraha v stepu
Nevyslídím — nepotepu;
Bisurmanských já již člunů[3])
Nezatopím v Dněpra lůnu.
Dost mi dal jsi — dost své víry —
Vrať se zpátky ve svět šírý;
Užil's dosti bídy holé:
Vrať se, hochu na Podole!"

„Ve vlčí když lovec jámě,
Tětivo když praskne v kuši:
Sokol věrný ten na rámě,
Střela věrná se neruší.
Já ti střelou, já sokolem:
Nevrátím se — trpme spolem."

Přišed sultán s pýchou páví,
Ku knížeti tak rozpráví:
„Dám ti dceru nad den krašší,
Pokladův dám bez vší míry:
Jen se odřekni své víry,
Musulmanskou přijma naši."

„Krásná dcera, dar bohatý,
A tvá víra — ta na katy."

„Ha psa chopte, rychle chopte,
Žebrem na hák ho přiklopte!"

[1]) Bohatýr této básně jest na slovo vzatý polsko-ruský válečník Dymitry kníže z Višnovce. Všickni letopisci polští XVI. věku vypravují o něm, že v zajetí tureckém zahynul způsobem naznačeným v samé básni. Z těchto podání a z národní písně, kterouž Malorusové po dnešní den oslavují bohatýrského tohoto knížete, vzal sobě Siemieński látku k rázné své básni. Viz: „Dumki", vydané v Praze 1838.

[2]) Jedykule = černá věž, jedna z pověstných sedmi věží v Konstantinopoli, zároveň žalář turecký.

[3]) Bisurman = Mohamedán: Turek a Tatar.

Už to třetí vchází zoře,
Na Galatě — po kraj moře
Kněz na háku se kolísá,
Turkům očima mstu písá.
Patří v moře rozhoupané,
Netáhne-li vojsko branné? —
Nebo čajky?[1]) Těžce vzdychá,
Ústa tuhnou — mluví zticha:
„Hochu mladý, věren rodu,
Vrať se, — vrať se na svobodu!“
„Já ti střelou — já sokolem:
Nevrátím se! — Zhyňme spolem!“

Kníže oči smutně točí.
„Vidím v sadě — vinohradě —
Tři sokoli přiletěli —
Tři krahujci s světlým peřím —
Hej pachole! — dej tři střely!
Zdaž mi zbyla jaká síla?
Či zastřelím, nač zaměřím?“ —
Padla rána na sultána,
Šíp mu týmě rozjel ve dví
A sultánce projel ledví,
A děvici vjel do lící.

Carhradské se třesou stěny,
Co dokázal rek na háku.
Co dokáže uvolněný? —
Sto střel v něho vystřelili,
Z prsou srdce vydobyli,
Srdce snědli po jonáku.

Václav Štulc.

Námluvy.

Na zelené na lučině
Sedí Turci, dobří známí,
Při tabáku a při víně
A Romana vínem mámí.

Hej, Romane! Družka naše
Hledá sestru Olenečku,
Pro Turčíny pro Kardaše,
Za hedbávnou za uzdečku,

Za vraníků čtyry páry,
Za to sedlo stříbrotkané,
Za dukáty, za tolary,
Dej sestřičku nám Romane.

Smutně domů kráčí, sedá
Za stůl, dumá dlouhou dobu
A přemýšlí, radu hledá:
Dát či nedat ji v porobu?

„Hej sestřičko, hej Oleno,
Stůl tisový stroj bohato,
Umyj mísy, drahé věno,
Ať se třpytí jako zlato.

Slyš Oleno, má sestřičko,
V bílé oviň se loktušky,
A ruměné poběl líčko,
Ať se líbíš nad své družky!“

Sestra vyšla na nádvoří
A v šíř stepi pustí zraky.
„Odkud bratře nad pohoří
Také husté táhnou mraky?

Či to orlí křídla plují,
Či ovčáci domů ženou?“
„Ani orli to neplují,
Ani z pastvy domů ženou.

Ale Turci to, boháči
Na námluvy za Olenou,

[1]) Čajky — loďky, na kterých smělí kozáci nejednou pustivše se po černém moři, Turky poděsili v samé Konstantinopoli.

Mou sestřičkou, k nám putují;
Zavezou tě v kraje blahé,
Dají perly, šaty drahé,
A penčz, co srdce ráčí."

Slyší a již dál se neptá,
Hledá cosi, cosi šeptá,
Blýskne nožík, nožík pestrý; —
Hej Romane! — nemáš sestry.

Julius Roth.

Otrokyně.

Nezapěly v noci kury,
V tvrdém spánku dlí vesnice;
A tu vzešly dýmu chmury,
Přišlo Tatar na tisíce.

Popálili, porubali,
Sílu mužstva upoutali,
Na pobrané koňstvo vsedli
A v otroctví lid odvedli.

Polem lesem Tatar jede,
Na řemenu babku vede;
Ubožátko těžko kráčí,
Staré oko slzou smáčí.

Dnem i nocí polem, sadem
Jedou, pádí v kraje Chánů.
Tatar stanul před svým sadem,
Paní vyšla proti pánu.

„Vítej ženo! Zde máš litý
Zlatohlav a náručnici,
A zde starý poklad skrytý:
Z Polsky samé nevolnici.

Trojí práci ti dovede:
Okem stádo hlídá stále
A rukama přízi přede
A nohama hejčká malé."

Stará okem hlídá stále
A rukama přízi snuje,
A nohama hejčká malé
A malému přizpěvuje:

„Tatarčátko, luli, luli,
Tys mi po dceři vnoučátko —
Dcera matky nepřitulí,
Babky neznáš ubožátko."

A Tatarce zbledly líce.
„Odkud znáš mne, nevolnice?"
„Když tě chůva v koupel kladla,
Jiskra ti na líce padla."

„Zahoď, matko, staré šaty,
Oblec samet a sobolí,
U nás taký kraj bohatý,
Jaký není na Podolí."

„Lepší moje plachta režná,
Než váš sobol a hedvábí;
Srdce tvoje touhy nezná,
V Podolí mne touha vábí."

Julius Roth.

Napierski.

V Krakově na městě
Veselá muzika,
Katové po cestě
Provodí zbojníka.

Na rynku zastaví,
Dlouho kat nečeká:
„Kmotře pij na zdraví,
Cesta jest daleká!"

„„O víno nestojím
Zlatém byť ve džbánku,
Žebře se nebojím!
Podejte multánku!““

Zazpíval do dáli,
Po nivách, po vodách,
Slzy až zaplály
Na kvítkách, jahodách.

U prostřed žebře již . . .
„„Katův dřív nebudu,
(Multánko neleniž!)
Milé až zahudu.““

Letěl zvuk do háje,
Do vísky, do lesa;
Dále hrál stoupaje —
Jeho duch neklesá!

Žebřík už dochází.
„„Nechte hrát naposled,
Než kat mě dorazí,
Pozdravím ještě svět!““

Zahřměl on písní svou
Bouře jak vlnami;
Oj, srazil černavou
Noc dolů s chmurami.

„„Provaz sem!“ kat volá —
„Kde je krk?“ — vždy temně —
Oj byl strach dokola . . .
Volal kat daremně.

Hejno, aj, luňáků
Bylo tu za hlasem,
Chrabrých sto junáků
S vátažkou[1]) — s palašem.

Vůdce náš! — zahřměli . . .
Brání se strážníci —
Kata však věšeli
Za hluku zbojníci!

Předměstí shořelo,
Truchlil stav rytířský,
V Tatrách však zahřmělo:
„Ať žije Napierský.“[2])

Fr. M. Vrána.

Josef Ignác Kraševski,

nejčelnější a nejplodnější románopisec polský, narodil se dne 26. července 1812 ve Varšavě z bohaté rodiny staropolské. Prvního vychování nabyl u babičky v Romanově v Podlaší, potom navštěvoval gymnasium v Lublíně a ve Svisloči a od roku 1829 universitu Vilenskou. Důkladnou znalost jazyka polského osvojil si studováním plodů zlaté doby Zikmundovské. Následkem událostí roku 1830 byl delší dobu uvězen, dostal na základě rozpravy „O dějinách polského jazyka“ docenturu polské literatury na universitě Kyjevské, které však ani nenastoupil, poněvadž stolice tato hned potom zrušena byla. Od roku 1835 meškal Kraševski na Volyni, od roku 1840 na otcovském statku Gródku. — Roku 1860 odstěhoval se do Varšavy, kde zůstal do r. 1863. Byv za povstání vypovězen usadil se napřed v Haliči, potom v Drážďanech, kde podnes meškâ. Delší cesty podnikl Kraševski do Oděssy a Bessarabije.

[1]) Malá sekera horalů.

[2]) Napierski čili Kostka (za Vladislava IV.) dal se v čelo zbouřených horalů. V Čorštyně se s nimi uzavřel, na svoji však škodu. Oddíl biskupa Lžembického města dobyl, Napierského jal a v Krakově provazem popraviti kázal.

První jeho mravopisné romány vydané pod nevlastním jménem Kleofáše Fakunda Pasternaka (Pan Valery 1831, Vělki świat małego miastečka 1832,) zůstaly nepovšímnuty. Ne lépe vedlo se lyrickým básním (1838) a poetické povídce Šatan i Koběta (1839). Teprv román Poeta i świat (1839) obrátil naň obecnou pozornost. Od té doby vydal každý rok několik románů, které se všude horlivě čítaly a francouzské romány ze salonů polských vypudily.

Však romány činí jenom část obsáhlé činnosti Kraševského. V poetických pokusích pokračoval horlivě velikou epickou trilogií Anafielas (litevská Valhalla), z níž vyšly Vitoloranda 1840, Mindove 1843 a Vitoldove boje 1845, historickými dramaty Halška z Ostrova, Peňščynscy atd., jakož i zdařilými veselohrami a dramatisovanými příslovími na spůsob Alfreda Musseta. Historickou literaturu obohatil pěknými monografiemi Vilna (4 sv.), dějinami slovanského umění a Ikonotékou; četné literární rozpravy, zejména vzácná monografie o Syrokomlovi, pojistily mu čestné místo mezi polskými kritiky a literárními historiky.

V době od roku 1863 přidružil se ku dřívějším směrům literní činnosti jeho tendenční román politický. Pod pseudonymem Boleslavity vydal řadu románů, které vyličují události z povstání roku 1863, jako Dítě starého města, Špehoun, Červená pára, Žid atd. Také historické romány ze staropolských dějin mohou se poněkud počítati k tendenčním románům.

V době této povznesl se Kraševski v oboru vlastního historického románu ku skutečnému mistrovství. „Historické povídky jeho ze saské doby (1700 až 1763), zejména Hrabiča Kozel (1874), Brühl (1874), Z siedmioletnej vojny (1875), Starosta Varšavski (1876), jakož z doby posledního krále St. Poňatovského, jmenovitě Macocha (1873) a Ostatně chvile księcia Vojevody, vyhovují plnou měrou všem požadavkům klasického románu historického.“ (Lipnicki).

Spisy Kraševského páčí se posud (podle Lipnického) téměř na 500 svazků. Atheneum vydávané jeho řízením obsahuje samo 50 svazků.

Jazyk Kraševského je uhlazený, nehledaný a obrazný.

Do češtiny přeložil Vorlíček romány Básník a svět, Kordecki a Ďábel, Skrábek Kouzelnou svítilnu a Kotík Policejního špehouna. Několik jiných roztroušeno jest po časopisech.

Děd a bába.

Byli svoji děd a bába,
Vysoké už stáří měli;
Ona kašlava a slába,
On na těle skrčen celý.

Žili v chaloupce malinké,
Sešlé, staré jako oni;
Okno bylo jen jedinké,
Jedny byly dvéře do ní.

Žili šťastně a pokojně,
Blaženě jak v zlaté době;
Neboť měli všeho hojně,
A už jsou přivykli sobě.

Jen to bylo jim nemilo,
Že budou musit umříti,
A že jednou jich vzájemné
Hrob rozdělí živobytí.

Upřímná jich prosba byla,
Aby vůle Boží dala,
Až by smrt se přiblížila,
By najednou oba vzala.

Najednou! toť být nemůže —!
Někdo dřív o chvilku skoná;
Jen ať nepotká to muže,
Jenom ať to není ona!

„Já dřív umru!“ — volá bába,
„Víc mně rokův nežli tobě;
Jsemť co třtina slába — slába;
Ty zapláčeš na mém hrobě.“

„Já dřív umru, moje milá,
Neboť kašlám bez ustání;
Chladná skryje mne mohyla
Někdy z rána z nenadání.“

„O mne dříve, můj milený!“
„Mne pravím, o mlč, pro Boha!
Pláč je tobě usouzený“ —
„A ne? tobě — já nebohá!“

Dál a dále, víc a více
Jak se začaly rozmíšky,
Tak se zvednuvše z lavice
Odebrat se chtěli z chýžky.

Šli a k dveřím — tu kdos klepá,
„Kdo to?“ — „Otevřte trošinku,
Smrt jsem, poslušnost mi slepá,
Nesu poslední hodinku.“

„Jdi otevřít, jdi, babičko!“
„Jdi sám starý — já jsem slába;
Já se položím maličko,“
Tak odpověděla bába.

„Fi! smrt přišla v čas nepravý,
A čeká tam ubožátko!
Jdi otevřít můj laskavý!“
„Jdi ty moje holoubátko.“ —

Bába zticha přes světnici
Za kamna se v koutek béře,
Dědek leze pod lavici,
A ven klepá smrt na dvéře.

I byla by dvě stě rokův
Přede dveřmi ven čekala;
Než konečně rozmrzená
Komínem se tam vedrala.

Bedřich Peška.

Edmund Vasilevski

narodil se roku 1814 v Rogožně, přišel již v dětském věku s rodiči do Krakova, kde se mu dostalo vzdělání. Starožitnosti města tohoto, kamenné zbytky bývalé velikosti roznítily jeho obraznost a pudily tvořivého ducha jeho tu k vysokoletnému nadšení, tu k rozjímání elegickému. Pobyv rok jako bibliotékář hraběte Vělopolského v království polském vrátil se do Krakova. Tam vydán byl tuhému nedostatku, který se ještě zvětšil sňatkem s vroucně milovanou Halkou, již opěval v ohnivých, svěžích Krakovácích. Aby sobě a rodině své získal nejpotřebnější výživu, přijal podřízené místo v kanceláři zemské loterije. Nouze a starost podryly zdraví jeho bez toho nepevné, až se konečně roku 1846 rozloučil se životem tak smutným. K nejoblíbenějším lyrickým básním jeho náleží: Píseň lodnická, Na Vavel! a Antiironie života.

Dvě doby.

I.

Blahostná chvíle zableskla v mé duši,
Prvé když lýry zazvonily zvuky,
Jarní když mysl, ježto děvám sluší,
V slavičí sladké rozplynula tluky.

Aj tu byl písní jedinou svět celý,
Obrovskou písní, plnou slávy, slasti,
Živlové sami souladně ji pěli,
Boží an duha splála nad propastí.

Země jak harfa bleskotala zlatá,
Po zemi řeky struny rozpínaly,
Vichorem v poušti píseň táhla svatá,
Po horách velkou hymnu hromy hrály.

Aj tu se z očí slzy vyronily,
Prsa se dmula, tajily se dechy,
Srdce i tepny dvojnásob mi bily,
Pod dlaní cítil jsem ty jejich spěchy.

Aj tu jsem všechno zamiloval sobě,
Věřil, že všecko jedna pojí páska,
Hříčkami lákal mne svět jako robě,
Omámil duši, splanula mi láska.

V zápalu mého mladistvého čela
Obživnul křemen, niva zeleněla,
Byla to doba jako pro anděla!

II.

Blahostná chvíle přešla do rozvahy,
An se mi oči světlem rozvázaly,
Z přeludův kraje vyzíral svět nahý,
Myšlenek jiskry v pochodeň se zňaly.

Země již písně nezpívala sladké,
V mysli jen věky šedé se mi jeví,
Obrovské vidy v zrcadlině hladké,
O kterých dávno shrbený svět neví.

Na zemi po hrách všechen dav se honil,
Na miliony drah tu vyšlapáno,
Na každé dráze s krví pot se ronil,
Stezince každé jakés jméno dáno.

Tu již se v oku slzy netřpytily,
Hořký jen úsměch rtoma pozahrával,
Zlozvuky liché v divý sbor se slily,
Bývalý soulad již se rozpadával.

A tu jsem vysmál úšklebně se světu,
Úšklebky on mi vzájemně zas splácel,
Já k němu hleděl, k zmařenému kmetu
A sám jsem zmařen ve světě se ztrácel.

Přece však zápal nevyblednul z čela,
Srdce přec bije, útroba má vřelá,
Třeba již zašla doba pro anděla!

Jan Soukop.

Krakovák.

Pohozené housle moje statečně mi hrejte!
Lesy, vrchy, doliny v nich ducha rozhřívejte;
Ducha rozhřívejte, ať se zvuky daří,
Ty má mysli lítej sokoli jak jaří!
Skřivánek i vlaštovička jara dech k nám nesou:
Hoďme zrnko na ornici, klásky z ní se vznesou.

Třeba orať zemi plodnou s nadějí a vírou,
Nedbať na nic, jen když květen zašumí v zem širou;
Zašumí v zem širou, jitrem svěžích líček
Nebe vyjasní máj, vesny milovníček.
Píšťalko zni mezi stromy, nechať listí pučí,
Tak ať umem, lesa šumem slavnostně to zvučí.

Plodná niva klasem kývá, z květů vůně vane,
Tuhle charpa k nebi hledí, tu mák polní plane,
Tu mák polní plane, neb naň stud se sází,
K nachovému lesku vůně že mu schází.
O, toť darmo, pouhým leskem nic se nezavděčí;
S těžkým klasem pšenici to mnohem lépe svědčí.

Dále housle hrejte hlučně, Visla zvuky nese —
Na březích jí rostou lesy, slavíci jsou v lese;
Slavíci jsou v lese, ve zobáčcích písně,
Celá zem se zbudí vyprostěna z tísně.
Až pak žně se dokonají, potom na dožinky
Z děkovacích písní sviji pánu Bohu vínky.

Jan Nečas.

Teofil Lenartovič

narodil se ve Varšavě dne 27. února 1822. Počátečné nedostatečné vzdělání doplnil snaživý jinoch samouk důkladnými studiemi. Napřed sloužil jako applikant u varšavského soudu zemského, l. 1848 odešel do Krakova, potom do Vratislavi, do Poznaně, r. 1851 do Paříže, odtud do Říma a konečně do Florencie. Chotí jeho je proslulá malířka Žofije Šymanovská, švakrová Mickěvičova.

Lenartovič je pěvec národní, jehož písně zamlouvají se prostou krásou obsahu i formy, vroucím citem rodinným a láskou k bohu. Z básní jeho vynikají: Vytržení, Svatá Žofije a Polská země v obrazích. V listech o Mickěviči (Paříž 1875) uvádí nás v kolo emigrantů, jimž vévodil v Paříži Mickěvič. Lyrické zvuky jeho, nestrojené a srozumitelné, hodí se výtečně dětské mysli lidu. Miluje hudební umění a přede vším hlubokomyslnou múzu Chopinovu a této zálibě dlužno snad připisovati hudební rytmus jeho poezijí. Lenartovič stvořil také několik děl sochařských ne nepatrné ceny umělecké.

Na lípu slovanskou.

Zelená lípo, strome náš svatý,
Na moji hlavu střásáš květ zlatý.

Chladivé stíny dokola leješ,
Líbeznou vůni v dědině zeješ.

Haluzí tvojich ramen co kvete,
Slovanských plemen po širém světě.

V jednom pni silném spojené stojí,
Jeden květ všechny v rodinu pojí.

Němec když kůru odírá tobě,
Vražednou raní sekerou v zlobě;

Opět se zhojíš v budoucím létě,
V mladistvém zase leskneš se květě.

Slovanský rode, rosteš jak lípa,
Třeba že z tebe dříví se štípá.

Přežili jsme my přetěžké bouře,
Blesky a hromy, požárův kouře.

Z haluzí našich, vizte, tu chvíli
Milená Polska nad hrobem kvílí.

Ohromný kříž se na zemi černá,
Dřímá tam, bratři, naše máť věrná.

Z krajiny srbské zbyly jen boly,
Mohyly trčí v kosovém poli.

Z Moravy velké, z Čechie zlaté
Vltavou proudí krve tok svaté.

Pomoří slavné před lety splenil
Sveřepý Němec, v dílnu je změnil.

Slovanská lípo! sláva kde tvoje?
Či ti už vyschly života zdroje?

Na kříž a dílnu vydáš-li sebe?
Či už nic více nebude z tebe? —

Utiš se, piskle, že ti žal plodím,
Na máry králům přece se hodím.

Utichni, piskle, přes všechna muka
Utvoří ze mne housle ctná ruka.

V nápěvu velkém vydají tóny,
Probudí bratrů na miliony.

Zahudou zvučně, obživnou hroby,
Rekové z Gopla[1]) vstanou té doby.

Z mohyly vzlétnou k blankytné říši,
Dvojí pak slunce osvítí výši;

Jedno to jasné oblohu modrou,
Z ocele druhé Slavii bodrou.

Jan Soukop.

Čtyry věci.

Čtvero sobě Polska chválí:
Staré víno, staré zpěvy,
Pevné přátele jak skály,
Poctivé své krásné děvy.

Čtvero v Polsce nalezáme:
Pluh i kosy jako nože,
Šavle ohněm stvrdlé máme,
Píseň lidu: „Svatý Bože!“

Čtvero věcí Polsku zdobí:
Temné bory, lány žitné
A lid, který v potu robí,
Láska, ježto krví kvitne.

Čtvero věcí milých oku
Do duše slast tobě leje:
Koňák s pádnou braní v boku,
Dávný kroj a obyčeje.

Nuže seč jsme, bratři moji,
Zachovejme těchto statků,
Vždyť jsme krví jedni, svoji,
Rádi umřem za vlasť — matku.

Jan Soukop.

Dva duby.

Dva duby stávaly nad modrým rybníkem,
Sto let již stály tu ve stáří velikém.

Jednou tu z večera nad vody hladinou
Staroušek, doubeček, potřásal šedinou.

Hned na to se druhým rozmluvu zavádí:
„Co z tebe bude, as, sousede od mládí?“

„Ze mne si kolébku pro děti vyrobí,
Vystelou senem ji, listím ji vyzdobí.“

[1]) Goplo je jezero u Hnězdna, neodlučné od nejstarších bájí polských o knížeti-oráči Piastu.

„Kolébat budu já malinké děťátko,
Chlapečka anebo nežňounké děvčátko!“

„A ze mne — druhý mu doubeček odpoví —
Pro koně řebříček mistrové zhotoví.“

„Nade mnou travička hustě jest nastlána,
Pode mnou bude stát koníček hulána!“

První tu: „Buď si ty řebříčkem na píci,
Já budu kopím, však s železnou hlavicí.“

„Můj milý bratříčku, nemluv tak hlasitě,
Budeš-li kopím ty, rakví já určitě.“

„Pět desek, lůžko jest hnedlinko ustlané;
Kdo tu však s člověkem nadále zůstane!“

Zas první odpoví: „Rakví jen buď si ty,
Jako kříž budu já na hrobě přibitý.“

„A do mne vyryjou ta slova truchlivá:
Voják tu pode mnou zabitý spočívá!“

Otakar Mokrý.

Duch sirotka.

Kráčí sobě pachole
Přes záhony, přes pole,
Vichr přines oblevu,
Kráčí dítě ve zpěvu.

Vyšel z háje myslivec,
Otázal se: „Divná věc,
Taká bída ve dvoře
A ty zpíváš bez hoře?“

— „Oj, dlouho jsem plakala,
Když mne sestra vyhnala,
Když mne bídnou sirotu
Stát nechala u plotu.

Až tu v noci s neděle
Při zvonici v kostele
Mráz veškeren cit mi stal
A Pán Ježíš duši vzal.

Pak studená mohyla
Žití moje skončila.
Sivý děd mne pochoval,
Plakal pro mne, žaloval.
Oblékl mne v sukničky
Do studené rakvičky.
Nic již nechci pro sebe,
Teď jdu zrovna do nebe!“

— „Oj, řekni mně, dívčice,
Co litueš nejvíce?“
— „Líto mi jen borečku,
Líto fial, zvonečků.

Líto slunce západu
Večer vodním ve chladu
I píšťalky z vrboví,
Zeleného ze křoví!“

Otakar Mokrý.

Zlatá číše.

V širém poli v zem se kloní
Zlatá jabka na jabloni,
Zlaté listí pod jablečky,
Zlatá kůra pod lístečky.
Andělíci přilétali
V ranní dobu tichou, svatou,

Zlatá jabka setřásali,
Zlaté listí, kůru zlatou.

Přiletěli tiše, skrytě,
Lid neviděl plod ten zlatý,
Jenom jedno malé dítě,

Malé dítě z malé chaty.
Pán bůh sirotečkům přává;
Od potoka pospíchalo,
Sesbíralo jabka smavá,
Na zlatníka zavolalo:
Zlatníčku, jak síla stačí,
Pohár učiň pěkně, ladně,
Místo ouška zobák ptačí.
Moji matku učiň na dně;
Po kraji ať kol do kola
List průzračný zaplápolá;
Po bocích chci vísku měti
A ve spodu malé děti.

— Jak má síla, dítě, stačí,
Číš učiním pěkně, ladně,
Místo ouška zobák ptačí,
Tvojí matky obraz na dně,
Po kraji pak kol do kola
List průzračný zaplápolá.
Po bocích máš vísku měti
A ve spodu malé děti.
Ale čí pak ruce asi
Budou hodny také krásy?
Kdo z ní žízeň svoji ztiší,
Komu dáme zlatou číši?
Kdo se dotkne číše zlaté,
Na dně svoji uzří líci?

— Sám Pán Ježíš, andělíci
A Maria, děvy svaté.
Proč máš líce žalem vzňaté,
Čemu v slzách stápíš líci?
Sám Pán Ježíš, andělíci,
Maria a děvy svaté!

Otakar Mokrý.

Karpatský dudák.

Karpatský dudák, co s dudami chodí,
Kde se ukáže, všude radost plodí.
„Hej, zatancujte!“ — a sám nohou dupá,
Až rozveselí se celá chalupa.
„Hej, zahraju vám!“ — a již dudy třímá,
Koza pod paží již se mu nadýmá;
Se dvěma rúžky k reji hudby vstává,
Ze sebe mekot pravdivý vydává.
Mezitím zní z dud krčku tenounkého
Zvuk k r a k o v á k u lahody plného;
Dudák na tančící párky se dívá,
Spustí pak kozu, mekot se ozývá...
Rozevra nozdry na větříček svěží
Loví šum vichru, co po horách běží
A mhy v dolinách táhnoucí rozhání
Od hory Mnicha až tam ku Kriváni.
Kde jaký salaš neb chalupa stojí,
Tam noha jeho ráda si postojí;
Kdekoliveˇk krok lidský pozašustí,
On všudy vejde a hned dudy spustí.
Sám povždy vesel, vítán jest vesele,
Mládenci, panny vidí v něm přítele;
A když se s kozou ku chatě přiblíží,
Vše k němu radostným okem pohlíží.
Mnohdy též s sebou pomocníka mívá,
Pak ještě mocnějˇ nástroj se ozývá;
Je rád, když mladý svět se žení, vdává,
Byť sestárnul, přec mladým vždy zůstává.
Domečku nemá — kde jej noc zaskočí,
Tam usne hned, jakmile přivře oči.
Sen ho objímá svobodný a klidný;
Když probudí se, zas je ke všem vlídný.
Ovšem též někdy nepěkný sen mívá,
Mnohdy jej můra na prsou dusívá:
Zdá se mu, že vždy dolinou jen kráčí,
Kde v chudých chatkách slza líce smáčí,
Kde v smutné krčmě lidé ho neznají
A dudám jeho jen se posmívají.
Co již vše viděl a co ještě zhledne,
Než v smrti náručí na věky zbledne!
To nejkrásnější spatřil: Mořské oko,
A hlavou kroutí, že jest tam hluboko:
Viděl Lomnici, Mnicha strmé skály,
Jež před deštěm vždy v kápi mhy se halí;
A Sedmi stavů vodu šumohravou
Zná dokonale jak svou ruku pravou.

Kde potok libě hrčel v letní době,
Tam v bujné trávě leže hověl sobě,
Bez pohnutí jen k nebesům se díval,
Na nic nemyslil, jenom se usmíval.
Naň pršelo a větřík po něm vířil,
Kdy z květin žlutých libou vůni šířil,
A slunce paprsky naň zazářily
I tvář a prsa jemu opálily.

On schodil všecky převysoké pláně
A slezl nejstrmější Tater báně;
Pak s hor se jarým stupem v podol šinul,
By u salaše sobě odpočinul;
Leč málo odpočinku sobě hleděl,
Když celý v hudbě zahloubený seděl.
Když v dudy zahrál, drozdi naslouchali,
Blíž něho na větvi si usedali;
Dudák se divil hudby svojí moci
A bál se duchů, v tajuplné noci
Již s Mnicha i Skarbníka sestupují
A obydlí horalů obklopují.
Tak blaženě žil jak kozli divocí
O chlebě ovesném a o žinčici.
Spal u beranova teplého rouna
A jehňata jej měla za pěstouna;
Po smrti otce svého zdědil dudy
A byl co dudák potom doma všudy.

Když poprvé hrál na dědictví svoje,
Hned sběhly se z okolí ovec roje,
Přišel též kozel a bradou potřásal,
Obcházel kolem, když dudák zajásal.
Od chvíle té po horách dudák chodí,
Jak ženu milou dudy s sebou vodí;
Jak patrno, sám Pánbůh jej zachoval,
Že leckomu své srdce nedaroval.
Po horách zvučí dudákova píseň,
Jež krutou z lidu zapuzuje tíseň;
A když jej chudák za dárek poprosí,
Dá chléb mu, který v kabeli své nosí.
Když s nebetyčné výše v dol se dívá,
Vzduch horský, zdravý skráně mu ovívá,
A vítr vůkol zvuky dud rozhání
Po hřbetech hor od Mnicha ku Kriváni.

V. P. Poděbradský.

Sirotek k andělu strážci.

O ty můj anděle zlatý,
Jenž na zem přicházíš s nebe!
Sirotek ubohý prosí,
Žádá si vůdcem mít tebe.

Kéž tvoje lahodné oko
Stále mne od zlého chrání;
V údolí slzavém kéž se
Milost tvá ku mně vždy sklání!

Sprovoď mě po dobrých cestách,
A v spánku za tmavé noci
Pečlivě bdě nad mým lůžkem
Zahal mne pláštěm své moci!

Hlas tvůj kéž na mne vždy volá,
Bych se zlých varoval činů,
Abych pak v pozdějších letech
Nepykal za svoji vinu!

V. P. Poděbradský.

Kalina.

Rostla kalina listem z široka
V stinném háječku blíže potoka,
Drobný déšť pila, rosu sbírala,
V slunci májovém lístky koupala.

V červnu koraly měla červené,
Vlasy z halouzek pěkně spletené.
Strojila se jak mladá děvenka,
Jejím zrcátkem byla voděnka.

Vítr každý den vlasy česal jí,
Oči myla si rosnou krůpějí.

U té vodénky, u té kaliny
Jeník píšťalky tloukl z vrbiny —
Dlouho pískával, smutný chlapčina,
Nad potokem, kde rostla kalina,
Zpíval sobě tak: Dana, oj dana!
A hlas po rose letěl jak rána;

Lístky zelené měla kalina,
V háji čekala jako dívčina.

A když v jeseni v skřínku dávali,
Černý pod křížek Jana skládali,
Ach, tu kalina lásku jevila,
Nebo lístečky všecky rozvila.
Živé koraly v potok setřásá...
Žalem zmizela její okrasa.

Fr. M. Vrána.

Vyhnancova dumka.

Na zelené na dolině
Vidím v dáli vísku milou,
Kolem domku plot se vine,
Na návrší břízu bílou;
K tomu domku cesta dlouhá,
Na ní lípy jsou, topole,
Za návrším lesklá strouha,
Za strouhou pak širá pole.

Nevidím však kvítka ani
Na pahorku, na silnici,
Pelyněk se táhne stráni,
Charpy rostou ve pšenici.
Kdyby ještě bylo oku
Viděti kříž na rozcestí
A dub sivý při potoku,
Myslil bych, že vlast to jesti.

Jaká tichá, šťastná chatka,
Při níž matka, děvčata dvě!
Proč to není moje matka,
Proč to cizí sestry právě?
Slunce zašlo za horami,
Vesele lid skončil práci;
Proč se netěším já s vámi,
Ach proč nejste vy Poláci?

Pták se vrátil v hnízdo svoje,
Křídla složil unavená;
Chmurných losů hvězdo moje,
Kam mě vedeš, rozhořčená?
Plyňte slzy, slzy žalné,
Plyňte slzy vyhnancovy!
Den-li pláči v zemi dálné,
Noc snad pokoj skytne nový!

Fr. M. Vrána.

Gustav Zieliński,

šťastný stoupenec Mickěviče a Malčevského v povídce poetické, obohatil polskou poeziji novým směrem. Kyrgiz, povídka ze života Kyrgizův, končí stepním požárem, v němž hrdinové její hynou. Účinek nové a zajímavé látky této ztenčují však nedostatky provedení uměleckého.

Kyrgiz.

(Z prvního zpěvu.)

„Dost — dost žil jsem ne sobě...
Dušno, těsno jak v hrobě
Žíti zavřen v čtyr stěn nevolnosti...

Dlouhou zahynu chvílí!...
Tam!... zas nabudu síly,
Kde je vzduchu... kde je stepí dosti.

Já se na stepi zrodil,
S větrem o závod vodil
Koně za stády ... jen step zas uzřít! ...
Nebe vždy se tam směje ...
Step se zrosená skvěje ...
Ach! tam jenom žít ... tam jenom umřít!

Berkut[1]) lapený mladý
Z hnízda osidlem vnady,
Mníš, že sbratřen s tebou, ó člověče! ...
Počkej jen, až mu z jara
Křídla dorostou jará,
Pusť ho jenom — on ví, kam uteče. —

Koni! i ty se soužíš,
Smutně po stepi toužíš,
Ač máš ovsa, sedel drahocených;
I tys nechován v stáji,
Ale ve stepním ráji ...
Nám tu nelze žít v těch jurtách[2]) zděných. —

Noc nám popřeje jezdy ...
Svítí měsíc a hvězdy,
Bílá mlha po lukách se snuje ...
Spí ... nás nečekej, Pane! ...
Až den s jitřenkou vstane,
Snad ti vítr o nás zprávu vzduje." —

Letí — v levo a v pravo
Vše zpět ubíhá hravo,
Nelze poznat, vrch-li, dům, či dřevo ...
Letí — s touhou a bolem,
Patřil — step a step kolem,
Před ním, za ním, na pravo i v levo.

Tu — se skončily dráhy ...
Vůkol vidíš jen plahy[3])
Stepní trávy jako vlny moře. —
A když Kyrgiz v nich jede,
Kdo ho ku cíli vede? ...
Jenom nebe: hvězdy, denní zoře.

Letí — na dobrém koni ...
Tráva jenom se kloní,
Když se jí kůň v letu svém dotýká. —
Jezdec, kůň — to mžik ... tráva
Sotva nakloněna, vstává,
Jezdec minul — stopa za ním zniká.

Step spí — se tvory všemi —
Mezi nebem a zemí,
Nikdo nebdí, nežije v té poušti.
Jezdec obrátil zření ...
Tak! ... a nikdo tu není,
On sám — v stepní svatotemné houšti.

A v tom čarovném kole
Mraku krajina — dole,
(Leč zrak jezdce hranic nedosahá),
Světel krajina — vzhůru
Září v temném lazuru,
A skrz ni se jasná vine dráha.

Zadržel koně — nadšeným ruchem,
S dětinným citem rozprostřel ruce,
Aby po dlouhé, po dlouhé muce
Hostinným stepi obživnul vzduchem.
Čistší a lehčí ... zdál se mu býti,
Proto jej chytal s takovým spěchem,
Jak by chtěl jedním hlubokým vzdechem
Celý vzduch stepí do prsou vzíti, —
A jak kdo lační, vždy se mu zdálo,
Zda-li mu vzduchu nebude málo.

Obživnul! — Pustil otěže koni,
Sám se po dráze myšlenek honí,
Po dráze pusté, divoké, — která
Jak nit pavučí, když jí vzduch kyne,
Se přes step jeho života vine.
Jezdec je duší — a kůň ji jeví: —
Myšlenku jezdec zachvěním sdělí.
A kůň ji pojme, poskokem vtělí;
Poslouchá step jen — přece nic neví. —
Dětinskou dobu prochází krokem,

[1]) Berkuti jsou velici orlové stepni, jichž Kyrgizové užívají k lovu.
[2]) Jurta, stan kyrgizský, podoby kuželovité.
[3]) Plahy, plahočiny, plahotiny, (velký kus polí, kraje, porostlého obilím neb travou. Sl v. Jung.)

Veselost décka naznačí skokem,
Lehkými skoky hravě a mile
Přeskáče blahé mladosti chvíle.
Cvalem ho nesou jinošská leta,
Když let svých křídel rozvinuv — s bolem
Zalétal v kraje pustého světa;
Letí ... a náhle zatočí kolem ...[1])
Na robství trpké vzpomněl si bolně!
S svěšenou hlavou jede jen volně.
Ale zlá touha, vášnivost dravá,
Již život žloutne, jak v podzim tráva,
Divoká pomsta ... co se jak zmije
Okolo srdce, hlodajíc, vije ...
Kůň se zas vzpíná ... zajiskří zraky ...
Jak blesk, co noční rozhání mraky,
Kopytem křísnul ... a hnal jak štvaný,
Pekelnou jezdce myšlenkou hnaný.

Umdléval kůň už od rychlé jezdy,
Nemyslil jezdec též víc na sebe, —
O světě myslil, pohlížel v nebe.
Mluvil sám k sobě: „Což jsou ty hvězdy?...
Co se tak třpytí na nebes sklepě
Mihavou světel rozličných září?...
Nejsou to květy na lepší stepě?...
Nejsou to tvory s jasnější tváří?...
A ta step naše rodí jen kvítí,
Co vždy tak k nebi pohlíží chudé; —
Ale to kvítí hvězdami bude,
Jež tam tak v noci na nebi svítí...
Jak je tu milo!... Přírody vnada
Věčně je krásna, věčně je mlada!
Může-li člověk, jenž zná ty ráje,
Snášeti ve zdech vězení hany,
Pod nohou také koberce maje?...
Nad hlavou maje takové stany?...

Dní se už... Východ zaplanul září,
Jak děva, které na bledé tváři
Vykvete náhle rumenec líbý,
Když jí svou lásku mládenec slíbí.
Větříček ranní zašuměl v trávě,
Bzučící mušky vzlétají hravě,
Zaklokotali jeřábi v dáli;
A blesk — jímž slunce zasvitlo vřele,
Přejede mžikem po stepi celé,
A hned tu bleskův tisíce plály...
Krůpěje rosy — na miliony...
Ohnivým žitím démantu hrály,
A všecky ptáčat zbuzených hlasy
V jediné hymny splývaly tóny. —
Chtě znát ten obraz velebné krásy...
Musíš jak kněz v té svatyni chodit,
Musíš té pouště synem se zrodit.

Uvítal východ slunečka písní...
Z širokých prsou — v přeblahé tísni
Zpěv ten jak zvonek stříbrný zvonil
K nebesům — a jak skřivánek v výši
Třepetal — až pak rozechvěn vzdechem
Padaje v tóny nižší a nižší,
Jako déšť jarní k zemi se ronil
A tam kdes skonal — dalekým echem.
Divnou má notu kirgizská píseň!...
Melancholickou — jak stepi nahé,
Divokou — jak msty krvavé tíseň,
Tklivou — jak touha po vlasti drahé. —
Když ji hruď mužská ze sebe leje,
Příroda celá napíná sluchy;
Nebesům zdá se, že to step pěje,
Zem mní, že slyší nebeské duchy. —
V kurhanův lůně snějící přísně[2])
Praotcům duše slasti i muky —
Slyšíce známé, bujaré zvuky
Rodinné, stepné, tesklivé písně...
Budí se ze sna; — a zpěv ten dechem
Z úst do úst sobě sdílejí echem,
Čím dál, tím slaběji... tišeji... tiše...
V kurhanech starších jedva už dýše,
Až i dech v tichu umlkne zase. —
Ach! kdy as, v kterou blaženou dobu
Otcové stepi v rodinném hlase
Uslyší píseň, co budí z hrobu?

Josef Kolář.

[1]) Tím spusobem Kyrgizi v největším trysku zatáčejí své koně.
[2]) Přísně znamená v starocírkevním jazyku věčně, stále.

Marie Ilnická

podala důkazy šťastného nadání svého převodem Ossiana a básně Valtera Skotta „Pán ostrovů.“ Později uveřejnila mnoho původních poezijí vynikajících hlubokým citem a r. 1860 vydala „Obrázkovou polskou pokladničku,“ veršované dějiny polské. Také rok 1863 vnukl jí nejednu novou píseň.

Slyš, dívko.

Slyš dívko! — však neslyší; tajná to tucha —
V dál toužné zraky má vzpjaty,
Tak denně duchem spatřuje ducha
A nosí prstének zlatý.

A na čele sněžném velebu míru
Vždy chová si v života boji,
A v hodině mnohé bolu a víru
Jen tichou slzou se hojí.

O mudrců pyšné nauce neví,
Ji v útrapách sílí jen tucha;
Ten zázrak, v nějž věří, se věřící jeví,
Neb duchem spatřuje ducha.

Eliška Krásnohorská.

Vrabčík.

Miluji z jara vlaštovku čilou,
Kdy nese věštbu radostnou, milou,
Pod střechou pletouc hnízdečko svoje
Otvírá často útěchy zdroje.
Miluji pěvce skřivánka v poli,
Když na rolníkův zpěv zašveholí,
V srdce mu leje lahodou hlásku
Důvěru mužnou, naděj a lásku.
Miluji píseň slavíka v máji
Kdy z jitra zvučí v dubovém háji,
A ještě lépe z večera kdysi,
Stříbrná mha kdy nad borem visí,
Větřík li věje, rosa se třpytí,
Měsíčku bledá líce-li svítí.
Křepelku šedou miluji rovně,
Jak hospodaří hbitě a skrovně,
Jak v pole zlaté dozrálým klasem
Se srpy žence dívčím zve hlasem.
Miluji všecky ptáčatek davy,
Kdo zná jich počet, jména i mravy?
Miluji všecky, kdy zvučným ladem
Rozzpívají se domácím sadem.
Nad všecky ale vrabčík mi dražší
Tam pode krovem v stodole naší;
Nemáť co slavík zpěvánek v moci
Veselých z jitra, tajemných v noci,
Nechť popelavé, chudé má peří,
Nechť co žebráček bledá všech dveří,
Vrabčík mně milý! neboť kdy v sadu
Povadne zeleň v podzimním chladu,
A kdy již vichrem severním tknuty
Spadají květy, spadá list žlutý,
Skřivánek, slavík s ptáčaty všemi
Uletí v dálnou, slunnější zemi,
Krásnější kde jim krajové známi —
Jediný vrabčík zůstane s námi!
Tu, kde se zrodil, mládí kde minul,
Byť chvěl se zimou, hladem byť hynul,
Nepohrdá on domovskou půdou,
Štěbetá smutně píseň svou chudou,
A čeká, čeká s nadějí, věrou,
Šťastnější dny až k nám se uberou!

Eliška Krásnohorská.

THESSALKA.

Již nad Olympu temenem
Se vznítil plamen zory,
V mhy šeru skryty rozchvěném
Thessalské šumí bory.

A na ohnivém obzoru
Egejský vír se vlní,
Proud zlata s proudem purpuru
Hlučící hloubky plní.

Tu z klidné chýže vychází
Thessalka černovlasá,
Jí vítr kadeř rozhází
A vlaje roucha řasa.

Na horách stoupá na vrchol
Po divé stráni skalné,
Tu rozchvěna pozírá kol
Na světla moře dálné.

Kdo vzbudil tě v ten ranný čas,
Ty snivá dívko, kdože?
Zda čarovný slavíčka hlas
Tě časně vábí z lože?

Chceš lokat vonný jitra dech,
Jenž hájem svěžím vane,
Ve žhavých Féba pohledech
Kde cudná Dafne plane?

Tam zefír, kloně chvělý květ,
Ti skráně zperlí rosou
— „Na divé skály pustý hřbet
Vystoupám nohou bosou!

Neb lauru květ, jenž rosu pil,
Ten slzu roní skvoucí —
Ó přileť, větře z Thermopyl,
Věj v řecká prsa vroucí!“

— Proč chví se závoj dechem tvým,
Líc ruměncem se kryje?
Oč, s miláčkem že váhavým
Se shledat srdce nyje.

Snad zrak tvůj dálkou těká kol,
Po bílé plachtě slídě?
— „Ó bratrem mým jest armatol —
Já zírám k Salamidě!

Vln odtud čekám zpěněných,
Jež podél břehu plynou,
Ty kolem kštic a ramen mých
Se čistým proudem svinou.

A z nichž až vyjdu pod nebe
Obmyta v jitra blesku,
Pak zaskvěji co Niobe
Se v mramorovém lesku.

Neb k srdci tokem zrychleným
Se krev má sproudí všecka,
Pak nadchne kouzlem zděděným
Hruď věrnou dcera řecká!

Tichými jitra pochlady
Se kletba rozehluší,
Jež duchy staré Hellady
Svým hřměním všecky vzruší.

A z moře, země, z oblohy
Moc taká vzejde svatá,
Že posvětí zas v půlbohy
Helotův nemluvňata!“

Eliška Krásnohorská.

Vladyslav Belza

vydal roku 1868 ve Varšavě „Lyrické zpěvy,“ po nichž následovala jiná poetická díla. Jeho „Poezije“ vyšly v Poznani r. 1871 a potom v Lipsku ve známé Brockhausově sbírce „Biblioteka pisarzy polskich.“ Drama jeho „Kašpar Kar-

liński“ zakládá se na historické události, kterou již před ním vzdělali Fredro, Syrokomla a Arnošt Bułava (Lvov 1874). Hrdina této tragédije proslavil se obranou olstynského zámku l. 1587. V dobu mezivládí po smrti Štěpána Bátoryho jedna část Polákův zvolila za krále Zikmunta III. Vasu, ostatní pak arciknížete Maxmiliana. Karliński lnul k oné straně. Maxmilian oblehl Olstyn a hleděl pohnouti Karlińského vzdáti se, kázav nésti v čele vojska na hrad útokem ženoucího nejmladšího syna jeho, kojence, jenž s chůvou do zajetí byl upadl. Karliński nerozpakoval se ani okamžik. Čest vojenská vzala vrch nad citem otcovským. Rozkázal vystřeliti ze všech děl a sám vypálil jedno na svého synáčka. Útok byl sice vítězně odražen, ale osm synův Karlińského při něm zhynulo. —

Časopis „Ruch literacki,“ důkladný orgán duchovných snah nynější doby, založený ve Lvově koncem roku 1874, má vedle jiných čelných současníků také Bełzu za spolupracovníka.

FRAGMENT.

„Buď pozdravena, buď blahoslavena,
Svatá bolesti, co mi prsa krvavíš.“
J. J. Kraševský.

To bylo děvče svěží, usmívavé,
Od polu zemské a od polu svaté.
Vrkočí čelo kryly vlasy plavé,
Jak anděl mělo perutě rozpjaté,
A tak se sladce usmívala světu,
Jak poupě růže slunci v prvním květu! —

Již shaslo's, shaslo, poupě mé srdečné,
A slunce v temno zašlo nekonečné!
A tak je pusto v srdci mém po tobě,
Tak chladno v prsou, v klenutém jak hrobě,
Kde popelem jen vichor v kotouč zmítá
A pavouk předa síť si šedou splítá.

Kdys v noci tiché, v tajné noci čárův
Na smaragdovém našich luk koberci
Pěl píseň bolnou slavík ze konárův
A ty jsi pěla o milém, o srdci! —

Zda pomníš na to? v tvé kadeři krásné
Růžička tehda chvěla se purpurou,
Slzou se lesklo oko modrojasné
A bílé čelo zastřelo se chmurou.

Jak v božský zjev já zrak jsem vnořil v tebe
A k tobě ruce vztahoval jsem obě
Jak nad kolébkou svou když malé robě
Anděla uzří a v něm vidí nebe.

Však dost vzpomínek, odpusťte mi drazí!
Míň pro vás nudy, pro mne míň bolesti! —
Vzpomínka vždy meč nový v ránu vrazí;
Dost, dost vzpomínek, vracím se k pověsti.

I.

To místo věru bylo čarokrásné!
Pláň středem háje rozkvétala malá,
Stříbřená v noci svitem luny jasné,
Jež v potoka se kristalu shlédala;
A ráno, nachu ozářena leskem,
Jak rusalka z vod vyběhla by svatých,
A perel rosných svítila se bleskem
A věncem svitým ze paprsků zlatých!
Když v soumrak ptactva písně ztichly jemné
Jak zjevů nočních poděšena strachy
A zahalena v kouzlo mhly tajemné
V stín jedlí klesla — jako holub plachý!

Tu bílý dvorek dumné zdvihal čelo,
Jež mechem šedým skráně přiodělo,
A před ním chodba sloupy podpíraná,

Stůl a dvě lávky, střecha otrhaná
Z šindele, leskly se — ač vždy čisťounké —
Když v nich se slunko shlíželo zlaťounké!

Na jaře šuměl potok a po kraji
Plačící břízy řadem přiklekaly,
Zalkaly ticho a pak šepotaly
Své vdovské stesky vlnám, nebi, háji.
A v širém poli vzhůru čněl dub starý,
Nad nímž se často bouře snesly černé,
Střískané hromem rozpínal konáry,
A ač jest mrzák, služby koná věrné
A místa osud v moudrém čele váží —
A zemi svoji jak syn věrný stráží.
A v koruně, jež v šíř se rozkládala,
Jest vidět hnízdo našeho bohdala,[1])
Jenž otcovské se práce nestrachuje,
Svévolné dítky letu přiučuje
— — — — — — — — — — — —
Tu ptactva slyšeť šum i zpěvy jaré,
Srdečných písní jeho zvuky jasné,
I krasavice veské smíchy hlasné,
Stříbrný zvonek z blízké kaple staré.

I plynou písně rychleji a dále,
Neb soumrak kvapí a již dne na mále;
A líto jest mi dítek, písní, smíchu,
Modlitby svaté — i zemského hříchu.
Hned čilo, šumno, radují se, smějí,
Veselá chasa po rose si výská,
A čapky krásné na hlavách se chvějí,
A záře hvězd děvčatům z očí blýská.
Skončena práce, ženci po své píli
V modlitbě zbožné účty kladou Pánu,
A běda těm, jež opustily síly,
Že z nesžatého vrátili se lánu.

II.

Již chase spánek písně ze rtů plaší,
Po ruchu denním vůkol ticho svaté —
Mne s milou mojí jedním citem jaté
V samotu tichou volný krok unáší.

A v blankytné když zíral jsem jí oko,
Mně srdce citem neznámým se hnulo,
Já k činům velkým pnul se převysoko,
Já stavěl všecko — všecko se mi ssulo.
„Rozmilá," děl jsem, „tebe jen, ach tebe
Si žádám jako roztoužené děcko,
Tys nad vše pro mne světějším, co s nebe,
Tys v světě dražším pro mne nade všecko!
Ó pověz slůvko, jediné jen slovo!
Viz, srdce v ňádru od bolu mi zmírá,
Ó pověz, drahá, oživnu na novo,
Jen jedno slůvko, nebe co otvírá!

Sklonila hlavu, vzhledla na mne — bledá —
Jak perla slza na líčko jí kane,
A hned zas takým tvář jí studem vzplane,
Že v bílých dlaních útulek si hledá.

Hned v zanícení padám na kolena
Před andělem, v němž stud se s krásou pojí,
Jak lilje ona ke mně nachýlena
Již položivá klesá v náruč moji.

Co povím více? Ach kdož, moji milí,
Kdož z mládí v ráji tom neprodlel chvíli? —
Dnes u bran štěstí bloudíme jak stíny,
A v ráji — v ráji, tam se kochá jiný.

Zda věřit nám, co posměvači praví,
Že láska stárne! Aj, kdo slov by mařil! —
Bůh lidstvo srdcem věčně mladým dařil,
A proto láska věčnou mladost slaví! —

III.

Ve dvorku pusto, hlucho, stěny černé,
Jen chechtot sovy z koutů v sluch dolétá —
Dav zjevů strašných před oči se hrne,
Jež prchly z luny přišerného světa.
A stíny bledé — hnusní netopýři,
A čarodějky mihají se v jeku;
A tam zas víly vábí vnadou vděků,
A divých chechtem žen to v lese víří.

Leč mne k svým plesům nepřivábí víly,
Žen divých rej mi v kroku nezabrání,
Mně Spasitelův kříž dodává síly,
A závoj z Marje obrazu mne chrání.

[1]) čápa.

Však proč tak pusto, proč tak smutno
v dvoře,
Jenž druhdy písní rozléhal se šumem;
Dnes jak by zaklet čarodějův umem
Upadl v ticho kajicného hoře?

Proč srdce ono, druhdy co za světem
Se z prsou bujných hnalo ptáka letem,
Dnes smutně bije pohřební jak zvony
Bolesti nářkem, zoufalosti stony?

Nebudiž rušen poklid ten hrobový!
Mou holubici v rakev uložili!
Oděla vrkoč v lístek kalinový
A ústa v úsměv, srdce v rubáš bílý!

Varšava 1868.

Po smrti její žil jsem žití bědné,
Že slzy vyliť nemoh' jsem ni jedné,
A cítil, cítil dlouho bez ustání,
Jak ve všech čivech bouře se mi shání.
Již zdálo se mi, že mne krev ubíjí,
Že půjdu za ní — a já ještě žiji! —

* * *

Slituj se, Bože, Bože svrchovaný!
Rozerván žalem u Tvé tluku brány!
Vždyť slavně Tebou bylo vysloveno:
„Kdo tluče, tomu — bude otevřeno!"

Fr. Višňák.

Pseudonym Alkar

vydal roku 1866 v Lipsku svazek básní polských, jenž zasluhuje obecného povšimnutí. O básni „Titan" sbírky této pronesla se redakce Květů v tato slova: Na Titanu je mnoho pelu časové naší romantiky, mnohá vzpomínka z poslední truchlohry polské. Titan je jako vzdechem nové emigrace a jako mlhou, hustě ještě vystupující z hrobů nových.

Titan.

I.

Přepevný zámek ční na příkré skále,
Prosebné ruce k nebi rozestírá
A hyne zvolna v čistém vod křišťále
Jak ohlas flétny, který v dáli zmírá...
Když slunko jarní teplým leskem svítí,
Tu zámek v šaty odívá se sněžné,
Zevšad jej zdobí mladé, vonné kvítí,
Pleť břečtanu, květ konvalinky něžné,
A z jeho lůna zpěvných ptáčat roje
Šlou ku blankytu zvučné písně svoje...

Avšak když slunce zemdlíc ve svém běhu
Posledním bleskem mráčky zarumění,
A noc rozkládá křídla ode břehu,
Veselé ptáčkův lesních tlumíc pění —
Tu zámek jako vidmo hrůzověstí,
Ostrými baštami do nebe měří,
Korouhví černou děsně zašelestí
A hluchým dupotáním v sluch udeří...
Tu řinkot řetězův prorá'í k sluchu,
S tajemným, přitlumeným smíšen vzdechem,
Vídat čety jako nočních duchů,
Jichž zbraně třeskot rozléhá se echem...
Tak děvče bílé při večerním stmění
Ve strašnou kostru úpíra se mění...

II.

To pro vás orli s plamenitým okem,
S duší plynoucí tam, kde volnost kyne,
Stavěno zámky nad jezerním tokem,
Na skalné štíty, nade moře siné;
To vás, vy titanové nezhrožení,
Kteří jste lidstva pouta zdrtit chtěli,

Úzkostná zpupnost vrhá do vězení
A vaše údy ková do oceli,
By žárné ohně, jež vám v prsou planou,
Se ochladily mraznou železnou hranou.

Tam ve podzemním temných hlubin klínu
Zrak váš, který se v hvězdném stápěl svitu,
Nočnímu zvolna zvyká polostínu
I smolných kahánců bledému kmitu,
A hasne zvolna jako luny plání,
Když v temná jezera své líce sklání.

Tam mysl bujná, jež se k nebi nesla,
By s bouří hrála si, kde blesky kříží,
S ochablým křídlem na bažiny sklesla
Okovů těžkých upoutána mříží,
A zvolna zaniká jak mráček zlatý,
Jejž vichru dech zahání jedovatý.

Tam ruka zoufalá, jež krutým vzdorem
Pozvedla zápas proti božské síle,
Se kroutí spjata železných pout svorem
A v podzemní stěsnána ve mohyle
Se chvěje jako lístek větru váním,
Když trhá vazby marným namáháním.

Ó šílení! vy celé lidstvo zvete,
By spělo ve bratrskou náruč vaši,
A svět se změnil v ráje čarokvěté;
Duch váš se orlem ku blankytu vznáší,
Vy lidstvo ku svobodě vésti chcete
A jako praví spásy mesiáši
Porobu zničit svého ducha silou
A sypat květy lidstva nad mohylou?
Však svět vás odmítá, on vám se vzpírá!...
Nuž proč ho chcete ze snů sladkých budit?
Svět kráčí v budoucnost — však neprozírá —
Nač mysl jeho vidmem zory trudit
A světlem hvězdobarvým slnit zraky,
Jež zvykly zírat noční ve soumraky?

A svět vás odhání! Vy v šťastné světy
Ho chcete vésti plné krásy, vnady...
A on vás proklíná! šlape vám květy,
Budoucí jimiž zdobíte mu sady,
A za to blouznění, ty snivé vzlety,
Ty sypké čáky, povětrné hrady,
Tu budoucnost, v níž kyne volnost, sláva,
A za ty písně bujaré i něžné —
Vám ukované v řadě trůny dává,
Železné koruny a šaty režné,
A staví zámky skalnaté, jichž věží
Úzkostným okem dnem i nocí střeží!

III.

Noc jasná. Luna modré ve koupeli
Utkává nivám tenké, stříbrné šaty,
Jezerní vlnky na vrkoče dělí,
Potůčkům bystrým dává rámec zlatý,
Tisíci jisker časem v kolo střelí
A hrdě míří v prostor blankytnatý,
Jak povětrné stříbrospřeží plove
Za cílem svým po dráze safírové.

Na štítě věže mžiká kmit kahánce,
Strážníkův hrozné postavy se plíží,
Na strmém věchu vysokého šance
Korouhev sviští při železné mříži
Šelestem chmurným jako vichrů hněvy
A teskným jako kajícníkův zpěvy...

Bys mohl stopit zrak ve stín ten temný
A zdržet v prsou chvilku svého dechu,
Slyšel bys přírody v snu oddech jemný
A dívčí její sen a tolik vzdechů,
Že duše tvá nebeském u roznětu
By mohla sčítat tepot srdce květů...

A jak ten hluchý, který v ticho stená
Se vzdechem zoufalství jsa smíšen tichým,
Zdál by se tobě sněním jakýms lichým,
V němž příroda spočívá pohřížena...
A zase duší utonul bys v tiši
A snil jak snivá kvítka v poupě svitá
O zvucích čarovných, jež Tvůrce slyší,
Když lehký větřík s nimi k nebi lítá,
O nočních vidmech andělských, jež k ráji
Ku bratřím svojim božským pospíchají...

Však kdybys oko bystré napjal více
A splašil přízrak, jenž ti smysly mate,

Uzřel bys v dáli měkkém na trávníce
U zbožném modlení dvě dlaně spjaté,
Viděl bys postavu nehybnou, bílou,
Klečící v němém bolném pouspání
Jak socha kamenná, která se sklání
Na šíré pustě truchlíc nad mohylou.

IV.

Na lůžku slaměném, na lůžku holém
Podepřen na dlaň vězeň odpočívá,
Na jeho čele rozoraném bolem
Paprslek mučennictví dohořívá...
Neb zanedlouho, nežli ráno svitne,
Železné s těla sejmou jemu přezky,
Zrak jeho hrdě k nebesům zalítne
A bude chytat jasného dne blesky.
Po nivách rodné země pustí hledy
A uvítá je — však už naposledy!...

Tak — zanedlouho. S věže půlnoc deří
Jak oddech v umírání zvukem táhlým;
Pětkráte ještě hodiny čas změří,
Než jeknou hlasem k rozloučení náhlým —
A vězeň mlčí jako mrtvý, němý,
Pod tíží řetězův jsa schýlen k zemi...

Na zemi před ním šedivý mnich klečí,
Čte modlitby mu z knihy vykoupení,
Hlas se mu chvěje tklivou matky řečí,
V napuchlém oku stopy utrpení —
Stříbrná brada v neladě mu splývá
Po černém šatě. Kápě přehozené
V lámaných řasách šatu kraj přerývá...

Když ve bolestné rozloučení chvíli
Budoucnost na nás děsným jícnem zeje,
A každá památka, kterou jsme ctili,
A každý přítel od nás chvatně spěje...
Tu srdce teskné naposledy vzplane,
A skála jemu lidskou mluvou šumí,
I šepce mu vzpomínky milované,
Památky blaha, trpkých trudů dumy —
A srdce řevněj vzpomíná si chvíle
Spící snem věčným dávné ve mohyle. —

I vyňal ze záňadří křížek milý
A dlouho teskným pohlížel naň okem;
On připomněl mu milky domek bílý,
Jenž skvěl se jasně bystrým nad potokem,
Poslední od milenky slova těšná,
Poslední polibek na její líce,
Než v zápas odnesla ho noha spěšná,
By památek své vlasti nezřel více!

Tak chvíli zřel, a v unavenou duši
Se jemu derou upomínek roje,
Chce zahnat vidma, jež mu poklid ruší
A v ňádrech nové rozněcují boje...
Však marná válka, když se kněžna citů
Chce v svatém uhostit vzpomínek bytu...

Předsmrtné obřady mnich konal zticha
A v knize probíral se s povzdechnutím.
Poslouchal vězeň dlouho vážně mnicha,
Pak jako bolným tknutý vzpomenutím
Se náhle s lože slaměného vzchopil,
Přistoupil mřížovému ku okénku
A v nekonečný blankyt oči stopil,
Jenž modrým okem usmíval se venku...

Na nebi měsíc s hvězdami se bratřil
A stříbrným jezero bleskem skrápěl:
Vězeň na div ten dlouho — dlouho patřil
A jak by myslí v zpomínky se stápěl
Podepřel rámě své o chladnou mříži,
Ku hvězdám zvrátil oko rozjasněné
A v ňádra ssál večerní vánky svíží
Na křídlech větrův k nebi unášené —
A vůkol půlnoc spí poklidná, tichá,
Jen mnich své modlitbičky šeptem vzdychá...

V.

„Dost modliteb!“ — dí vězeň rozechvělý —
„To slova mrazivá — já žár chci míti;
Kající žalmy, jež jsme posud pěli,
Mé duše teskné, kněže, neroznítí...
Když před chvílí smrtelné u předtuše
Jsem v duchu vyběhnul z žalářní cely,
Tu poprvé jsem cítil, že má duše
Za chvilku v náruč smrti zatetelí,
Že čas už sbírat prchlá rozpomnění,
Bych vstoupil čistý v propasť zatracení...

Proč, kněže, než nám osud žití přetne,
Ta duše, která žila pro svobodu
A v krátce volná k jasným hvězdám vzlétne,
Nemá se s orly pouštět do závodů?
Proč srdce, volností jež bilo milou,
V tu chvíli má se v jařmo choulit plaše,
Modliteb mrtvou kroužit nad mohylou
A v zoufalosti šeptat otčenáše?
Jich slovo mrtvé jak by srážet chtělo
Věžňovu mysl, jež se nese k nebi...
Co jesti modlitba? — Bez duše tělo. —
Ne modliteb, mně vzpomínek potřebí!
Když prvé tajemná mne jakás síla
Povznesla myslí k sférám neobvyklým,
A dětská víra se mi navrátila —
Tu snil jsem sněním v nevoli zaniklým,
Snil jsem, že jako ptáče volně lítám,
Že moje pěst okovy těžké láme,
Že opět rodinný svůj domek vítám,
I hroby otcův, drahé tváře známé,
Že zas mne matka k prsům přitulila,
Že tvář milenky usmívá se na mne...
Ach, proč vzpomínek neodvratná síla
Mně přivedla zas přízraky ty klamné?"

VI.

„Byl čas, můj otče, kdy myšlénky moje
Svadlé jak květy za planého sucha
Lakotně ssály čisté vědy zdroje,
Z nichž chtěly čerpat osvěžení ducha,
Neb duše má jak jasný anděl z ráje,
Když poprvé svých křídel bělost zkalí,
Zhnusivši sobě nadehvězdné kraje
Šla tam — kde zapomnění tok se valí...
A nic už nemohlo na zemi širé
Dětského ke mně promluviti slova,
Jen knihy, myšlének oltáře čiré,
Mne s žitím měly usmířiti znova...

Však ony též — po krátké klamu chvíli —
I city, jež mi ještě v prsou plály,
I nadšení svým jedem otrávily
A víru dětskou na věky mi vzaly...
Teď, kdy po létech zápasův a strastí
S myslí chladnější nad sibiřské ledy
Se vznáším všepohltnou nad propastí,
Ve srdci sžírán zoufalosti jedy —
Teď, když už stojím nad vzpomínek rovem
A mrtvý zřím na minulosti plíseň:
Podivno — tu mi srdce v žití novém
Čarovnou jakous zapělo zas píseň —
I cítím opět mužnou sílu v duši
A bloudím opět v tajemném snův kraji
Jak volný Arab po poustevné hluši,
Kde bůh a nebe jen s ním rozmlouvají!"

VII.

„Nemysli, otče! že to lítost žití
Dětinským blouzněním v mé duši zmítá;
Ač srdce mého urychlené bití
Úzkostně mučennictví chvíle sčítá;
Však lítosti mé srdce nepocítí,
A vím, že silným zůstanu i v smrti,
Že směle v černou propasť budu zříti,
Jež na věky mou bytnost v sobě zdrtí;
A tehdy s rozervanou duší stoje
Před tváří Tvůrcovou jak vidmo bludné
Promluvím s odvahou: „Hle dítě Tvoje!
Proč vdechnul's v ně plamenné city svůdné,
Proč ozbrojil's je myslí smělou, ráznou
A hlasatelem svobody je zvolil —
Bys potom zahřměl kletbou věčně zkáznou
A národy spoutané mečem skolil?"
Tehdáž ukážu prsa zkrvácená,
Vypovím žití svého děje truchlé,
Rozvinu křídla sdraná, zohavená,
Přivolám dávné naděje potuchlé,
Zavátá vidma sklamání a žalů,
Zoufalství stesky, svatých citů zdroje,
A hymny zpívávané u zápalu,
A řeknu: „Pane — ejhle hříchy moje!"

VIII.

„Ó tak, můj kněže! Snad jsi v klamném zdání,
Že k nectné smrti provodit máš vraha, —
Že když přečítáš boží přikázání,
Mu srdce změkčí kajicnosti vláha...
Marné jsou trudy tvé... Ne v každé hrudi

Zpověď a Otčenáše lítost budí...
Jsou srdce tvrdší nad železné hávy,
Ó, těch neskruší bázeň smrti lichá...
A když smrt okovů je těžkých zbaví,
Bez modliteb před trůnem stanou tichá —
Jsou vrahové! — Na rabství vraždu páší...
Já byl jich vůdcem. Mne smrt nezastraší!

Když za dnů šťastnějších — v mladosti době,
Jsem svobodný jak ptáče na svém stromku
Trhával květy na svých otcův hrobě,
Bych ozdobil si jizbu v rodném domku,
Když samoten jsem při měsíční záři
Na hvězdy patře čítal jejich světla,
Tu nejednou mi oheň vzplanul v tváři,
Neb v duši stále otázka mne hnětla:
Proč nebe tolik krásy pojmout stačí,
Tam ptáčat miliony, věčná vesna —
A proč se hvězdičky tak cudně mračí,
Jich přece nevězní ve pouta těsná...
Jen na zemi ptáčata v klece daná
Do milých lesův touží za svobodou,
A nožka květů v hrncích upoutaná
Se marně dere k travičce nad vodou?

Tu k dobré matce rozplakané dítko
Jsem pospíšil a otázal se bolně:
Proč vězní pro svobodu vzrostlé kvítko,
Proč ptáčkům brání poletovat volně?
A matka s úsměvem mne přivinula,
Začala bílou ručkou objímati,
S dětského čela vlásky odhrnula
A slzy ronila... má svatá máti!

„Ó, dítě drahé!“ — vece řečí tklivou
„Nelituj ptáčat — osud jich je štěstí,
Dlaň lidská jest jim dlaní milostivou —
Však horší nevolnost na zemi jesti...
Nevolnost lidí — lidmi utažena,
Nevolnost slabších — silnými páchána,
Nevolnost světla — temností střežena,
Nevolnost ducha — tělem upoutána...
O té, mé dítě, nechť tvá duše čilá
Přemýšlí v tichu, ať se silnou stane —
Vždy pamatuj, že volnost lidem milá
Jest svaté přikázání bohem dané —
I miluj volnost, buď jí věrným synem,
A pro ni snášej strasti sebe tužší,
A svět tvé čelo ověnčí vavřínem,
A bůh ozáří světlostí tvou duši!

IX.

„Ó, matko má! já slova tvoje chápal
A letěl do světa orlátka letem,
Kam mladosti mne nesl bujný zápal,
Kde strasť je kořenem a bolest květem;
Však já zřel s úsměvem v budoucnost temnou
A hrdé vichrům chtěl jsem stavět čelo,
A ač se hromy v závod hnaly se mnou,
Já s písní na rtech běžel v svět veselo!
Já s předsudky chtěl svésti boje kruté,
Chtěl rozněcovat chatru zotročilou,
Roztříštit v kusy ducha vazby kuté
A povznést lidstvo — ducha svého silou.

Zápal byl velký — větší oklamání,
Po krátké válce naděje potuchly,
Pohaslo mysli bujaré mi plání
A zůstal zoufalství jen konec truchlý...
Však když jsem umučený útrapami
Pohlížel zoufale na žití zmatky
A chtěl už proklínat dětinské mamy...
Tu anděla mi sesílal duch mé matky,
By odtuchu vlil mysli uondané,
By lásku k žití ve mně znova vznítil,
Zajizvil duše rány rozervané
A jasnou hvězdou v dráze činů svítil...

X.

„Když klečíval jsem u nohou své děvy
Ve jasnou tvář jí dlouho pohlížeje,
A veda stesky na osudné hněvy
A vyprávěje smutné svoje děje —
Tu ona s andělským dí pousměchem:
„Proč, bratře! bujaré myšlénky tvoje,
Jež bývaly kdys mých myšlenek echem,
Teď s osudem chtí zhoubné vésti boje?
Či mohl's šílený své troufat zbroji
A silám svým chtěl's nadat hromu sílu,

Bys rozkacené živly vyzval k boji
A sstoupil pak zoufalství ve mohylu?
Ó ne, můj milý! Dětinské to zdání,
Světější určení se vstříc ti směje,
Patř kolem sebe — na rodinnou pláni,
Na hroby otcův — krvavé jich děje —
A tehdy rána prsou tvých se zhojí,
Povstaneš hrozný s posilněnou duší,
A tvoje rámě v ocelové zbroji
Jak gladiator pouta bratří skruší!

XI.

„Jsem hotov, kněže! Zvon, jenž s věže deří,
Nechť tobě značení mých slov rozvine,
Až naposledy hodiny čas změří,
Duch můj svobodný ku hvězdám poplyne...
Umírám čistý — beze hněvu v hrudi,
Bez žalův za ztraceným štěstím bolných...
Duch můj neumře... On se opět zbudí,
Spojí se s družstvem spoluduchů volných
A pryč ulétne lidstva nad hřbitovem
S plamenným černém na praporu slovem!

Až tělo mé se pod mohylu schýlí,
Jdi, dobrý otče, na hrob matky mojí,
A tam, kde hořkých proplakal jsem chvílí,
Nechť ruka tvoje skromný kříž přistrojí...
Kvítkem vyrostlým ve žalářní celi —
Snad ujme se a znova zazelení,
Tisícem listí pod nebesa střelí
A hlavinku svou sluncem orumění...
To poslední památka po mně zbude!
Snad v tichém, hřbitovním kdys ve zákoutí
Milenka má utrhne kvítko chudé
A slzou útrpnou se nad ním zmoutí...

Ach! klamné myšlení... Čas všecko smíří,
Čas všecko v propasť zapomnění metá...
Nevždycky Perun ve dvě sosny míří...
Spíš jedna zůstane — a dále vzkvétá...
Zde křížek, otče — dárek to mé milé —
Jí dones ho — až skonám trapnou mukou,
A pověz jí, že do poslední chvíle
Jsa věrným zhynul jsem s tím křížkem v rukou,
Že slova její v duši mou jsou vryta,
Že jsem ji miloval... Ach! zvon už bije —
Čas skončit, starče... Viz, jitřenka svítá
Na východě. Nuž, skonči litanije,
Chci zůstat sám — s bohem a rozjímáním;
Uzřím tě ještě před žalářní mříží...
A teď mne požehnej svatými kříži
A připrav k smrti svatým pomazáním!“

XII.

Mnich zamknul knihu — tvář svou sklonil níže,
A žehnající ruce se mu chvěly,
Když kreslil naposledy svaté kříže
Na čelo vězňovo. Pak vyšel z cely. —
Pod stanem sloupů venku na zápraží
Při zbrani stály řady bdělých stráží.
Zařinkly řetězy bolestným steskem,
A vrata zapadla zas hluchým třeskem...
Paprsky růžové už v ranním svitu
Si pohrávaly... Ptáčat miliony
Veselé písně nesly ku blankytu...
Na jitřní zvaly kostelíčka zvony
A zpěv pastevcův jitro ohlašoval.
Tesknící hvězdy nikly v dáli šedé,
Za nimi na stříbrné vlně ploval
Milenec věrný, jejž tam touha vede...

Mnich samoten jde k místu utracení
Dumaje o bohu a spáse duší,
Však zpověď, vypryštělá z přesvědčení,
Mu v duši zní a z modlení ho ruší...
Tu náhle v širém poli v cestu vkročí
Tajemná postava mu s chvatným spěchem...
Paprslek nadšení jí tryská z očí
A slova modlitby smíšená s vzdechem
Se pojí s modlitbou u souzvuk milý; —
Pak dlouho postava tajemství plná
Mluvila s mnichem...

XIII.

Zvony udeřily.
Před zámkem stály davy lidstva tlumné...
Dušené nářky žalu, podšení

Mlčení zámku přerývaly dumné
Šelestem tichým jako vichrů pění...

Po straně opodál — před branou zámku
Stál mnich v kajicím, černém ve taláře,
A drže v rukon vykoupení známku
Nezvracel zraku svého od žaláře,
Z něhož za chvíli v ozbrojené tlupě
Měl odveden být vězeň ku potupě.
Mnich svoji tvář v klášterní kápi skrýval
A chvilkami, když v husté lidstva vřavě
Se tajemný a hluchý hluk ozýval,
On hlouběji si kápi tisknul k hlavě,
Jak by se bál, by vichr nenadálý
Mu neuchvátil hrubé zakuklení,
A k ňádrům svojim tisknul křížek malý
U zimničném horoucně rozechvění...

Zařinkly řetězy pohřební hranou,
A houfec strážníků vystoupil v davu...
V oděvu bílém přede četou brannou
Šel vězeň hrdou vzhůru nesa hlavu,
Kol úst mu dívčí úsměv pozahrával,
A zrak bloudící vřavou nevítanou
Tajemným ohněm jasně vyšlehával...
Lid jeknul hlucho... Vězeň pozřel stranou,
Kde mlčky zpovědník stál nepoznaný,
A jako viděním nebeským tknutý
Vydal křik z prsou strašný, rozervaný
A ruce vztáhnul němý, ustrnutý...

Nastalo ticho... Vešken zástup hustý
Podiven zjevem nevídaným stojí,
Sotva že oddýchaje hýbe ústy,
Svou celou bytnost v jednom středu pojí...
Tam prostřed katanův se duše dvojí
Jako dva andělé bratrsky snoubí,
Své čelo jeden k prsům sklání cudným,
Druhému jasnost čelo věncem vroubí,
Lid udiven pohlíží zrakem bludným
Na lesk, jenž mučennické čelo krývá,
A na mnicha, jenž u vězně spočívá
Jak u statného dubu mladá růže,
A šeptem slova modlitby vylívá,
Jaká? — jich notu jenom bůh znát může.

XVI.

Na místě muk před sloupem před smrtelným

Dvě srdce ještě vedle sebe bila...
Jediným přitisknutím nerozdělným
Jich ústa ve slzách se poloučila,
A slyšet rozpomínek šepot tichý,
I zaklínání, přísahy a žaly,
I slova naděje — urvané vzdychy,
Jež vítr unášel v blankytnou dáli...

A nyní v strašné rozloučení chvíli
Vězeň se s čelem ozářeným vzchopí
A naposledy k ústům mnicha schýlí —
Však už ho zase katův sbor obklopí
A vede zvolna dále na popravu...
Vše umlká... Už slyšet řinkot zbraní...
Posléze vězeň mužně vznesl hlavu,
Pohlednul k nebesům i na kříž v dlani...

Křik děsný náhle ticho rozedírá
Jak tisícerých prsou zastenání...
Mnich nade vězněm ramena prostírá
A vlastních prsou záštitou ho chrání...
Vyšlehnul oheň z jícnů namířených
A mračno dýmové se z blesku vzneslo...
Když prchnul dým — dvé prsou zkrvácených
Smrtelném ve objetí k zemi skleslo...

Aj! odhalí všetečné větru vání
Bělostné šaty mnišským pod oděvem,
A vedle vězně pod smrtelným dřevem
Lid uzřel dívku s vínkem nade skrání...

XV.

Zapadá slunce. Tichne ptáčat pění
A vichr sviště smutnou píseň zpívá...
Zní umíráček... Zámku u sklepení
Zas prapor smrti příšerný povívá,
A zas jak druhdy. Jenom prostřed cesty
Jako dvě teskná vidma v šeré dáli
Dva nové kříže stojí — smrti zvěsty,
Jak by si truchlé dumy povídaly...

Lid povídá si — že když noc zapadá,
Dvě vidma tamo nád hrobem se snoubí,
Jedno z nich ruku na svá prsa skládá,
Druhému jasnost čelo věncem vroubí...

Tam spolu těkávají při měsíci
A dlouho prozpěvují písně teskné —
Pak cosi šepcí — pochmuřují líci
A niknou, když jitřenka růžná březkne...

Primus Sobotka.

Měčislav Romanovski

narodil se r. 1834 v Pokutí a vzdělal se na vyšších školách ve Lvově. Vážnosť a láska, jaké si uměl získati u svých akademických kollegův, svědčí o jeho šlechetné povaze a o bohatém nadání. Již záhy procitl v Romanovském talent poezije i oddal se jí se vším ohněm duše zanícené pro vše, co krásného a vznešeného. První lyrické výtvory, k nimž ho nadchly hrdinské skutky lidu a rytířská jeho minulost, vyšly ve Lvovských časopisech, zejména v Literárním Denníku. V první dni posledního povstání, při jehož strojení měl neposlední úlohu, pospíšil na bojiště, však dostal se brzo do zajetí. Vysvobodiv se z něho za několik neděl padl r. 1863 v nešťastném boji u Jozefova v čele 80 bojovníků, prodav draze život svůj silnějšímu nepříteli, a našel tak smrť, jejíž předtucha ho po celý život provázela. Nejznamenitější dílo jeho co do objemu a ceny umělecké je tragédije „Popiel a Piast," k níž mu podaly látku pověsti polské minulosti.

Podolský rolník.

Čtyři voli na úhoře
Pluhem kypří pole,
Rolník popěvuje oře
Neví jaké role.

Tam kde boj byl se Tatary,
Klasů nyní na sta;
Z mysli zmizel věk už starý
Podolského Piasta.

Neví, kdo mu pálil lesy,
Kdo nes' pohanční,
Srdcem sotva vzpomene si
Děda pokolení.

O nájezdech vypravoval
Děd mu z minulosti...
Pluh se příčil, zastavoval,
Vyryl meč a kosti.

Stane rolník, hrob an vidí,
Srdcem táhnou žely...
Pomodlil se za ty lidi,
Již tu za vlasť mřeli.

Fr. M. Vrána.

Pěvče ze Suče.[1])

(Zlomek.)

Zavzněl zvon právě — ráz — dva — „Co to značí?"
Naslouchá stojíc, všecky zvony znějí.

Pohlédla; — záře v okna dorážejí —
„Jdou již?"... Kněz mlčí... „Otče, čemu zvoní?"

[1]) Událosť tato pochodí z neblahých časů Jana Kazimira. Čerpána jest z akt Sudeckých a z místní tradice. Básník ve svých poznámkách takto praví: „Nový Suč ohrožen byl švédským plukovníkem Štajnem,

Září se více; dívka zrak svůj cloní,
Naslouchá — jeky v srdce dívčí buší;
Chvěje se: „Ach, tam porcučí kdos duši,
Z těla však nemůž duše perutěmi!“
Před oltář kleknul kněz teď hrůzou němý,
Pozdvihnul ruce... Na starcově tváři
Tajemné z oken blesky právě září.
„Soudný den!“ — šeptal — „a lid vybavený!“
Děvče naň hledí... zní zvon rozzvučený.
Více a více záře noční plane,
Slyšeti venku hlasy rozsápané,
Zbraní třesk, od náspů křik pronikavý...
V tom salva zahřmí... teď snad letí v davy.

Vzchopí se dívka, darmo kněz ji volá,
Ku chrámu letí... hledí kolem kola.
Zalkala temně, do města se žene,
Luna kde svítí zbraní rozvzteklené.

V městě boj. S halapartnou v ruce letí
Sušický písař děvče ve ústrety.
Jeho zrak divý, vášeň plane v líci,
Na plecích visí šavle na ručnici.
Letě tak postavu tu bílou zočil;
Jakoby přízrak byl to, stranou skočil.
Oddechnuv sobě zvolal: „Tamto v bráně
S čeledí Bartek švédské hladí skráně,
Od stodol — seno moje tamo spálil —
Za dívkami pak vpadl, stráže sklátil.
Zhynou tam! — než já — ať jdou ku všem všude! —
Nepůjdu! — Otevřen-li chrám teď bude?“
Otázky jeho dívka neslyšela,
Dále a dále nocí temnou spěla.

V ulici temné ženy, starci, děti
Tisknou se; všecko do kostela letí;
Gadovičova nahlas právě volá,
Vąsovičova statná že jde hora.[1])
Výkřiky jejich divě ve zdě bijí,
Dívka jich nezná, proto zástup míjí.
Letí dál. Před ní zbraní hlučná vřava
S dobošem[2]) městským v rynk se právě dává.
Za nimi dívka — a teď rynk už vidí,
Radnici, u ní v řadě zbrojné lidi.
Marcovič měšťanosta stál jim v čele.
Kynul a oddíl dal se v pochod směle.
Toliko Kravčík Stach se nepostavil v čelo.
Něco jak doutnák pod pláštěm mu tlelo.
Marcovič k zámku když teď četné davy,
Na rudé Stach se díval na záplavy.
Zniknul pak. Dívka stála chvíli ještě.
Ohnivé bledou ozářily deště.
Na sněhu zříti krev a švédské trupy —
Na zemi bez hlav leží celé tlupy.
Znáti, jak z domů na poplach sem vpadli,
Pod ranami tak měšťanů zde padli.
Hrůza však smrti? Co jí do ní?
Dívat se jak tam plamen po střeše se honí,
Stojí a zdá se, na pokyn že čeká,
Odtud, kde plane nebe od daleka.

Náhle ji budí z pohlížení toho
Křik a tam v rožním domě lidí mnoho.

---

který obyvatelům vyhrožoval, že místo i obyvatele zničí, jakmile by se mu doneslo, že schytáni jsou někteří s Czarnickým se přátelící. Suč byl v ustavičném strachu; nebo bylo slavnému magistrátu známo, že někteří slechtici v Suči dlící a všecko mladší občanstvo za venkovany přestrojené ustavičně s lidmi Czarnického se schází. Býti jen chyceni, jistě by pobiti byli, a což nejhoršího — nebylo zbraně. Štajn sebral zbraň a dal jí schovati šlechtici Wisloglovskému Arjanovi. Záležitosť konečně vyspěla přes příliš. Švédi ustanovili se na tom, že vytáhnou a město zapálí, aby neměli za zády nepřítele na tak výhodném místě, jako Suč. Mělť za dobrú vytáhnouti z města na Czarnického, který táhnul po Podgorzu v čele královských husarů. Když se toho měšťané dovědělí, spojili se se sborem z Navojové a s horaly za vůdcovstvím Wusoviczovým a předešli Švédy o tři dni v jich pláně. Povstání v Suči 13. prosince 1655 rozšířilo se větrem po celém Podgorzu. Šlechta ze dvorců, vesničané ze svých chatek ozbrojení sekerami a kosami šli a bili zbytky sudecké, potulující se po Podgorzu. Podání sudecké praví, že prý se zamiloval do jedné městské dívčiny dragonský důstojník. (Pluk se nazýval: Pontus de la garde.) Když Štajn vojsku rozkázal, aby se k bitvě hotovili, nemohltě důstojník zamlčeti, co jeho milou a její příbuzné čeká, ač Štajn pod ztrátou hrdla tajemství zachovati naporučil. Od ní to dozvědělo se ovšem měšťanstvo a tudíž měli na čase Švédy předejíti.“

[1]) horalé.
[2]) bubeník

Měšťané ztekli Arjanův dům právě
S Janušem statným u velikém davě.
Šavle teď, pušky, piky vyházeli.
Dívčiny zraky divoce tam zřely.
Splašenou holubicí běloučkého těla
Ku mlýnské bráně z rynku odletěla.

Mlýnskou však bránu sotva zříti v dáli.
Ulici dlouhou temnosť noční halí;
Letí dál sama. Boj se v pravo vzmáhá,
Odvaha v bitvu rukou divou sáhá.
Padají střely, koule ryjí v sněhu.
Avšak ji hlomoz nezastaví v běhu.
V tom stodoly zří rudém ve plameni,
U chrámu jak se hemží ozbrojení.
Svatého Ducha byl to stánek milý.
Dvojí tu oddíl na černý houf střílí
Ze hradeb. — Ale ozbrojenci sekerami
Trhají hradby; prostřed pod hradbami
Husar se okřídlený třpytí v zbrani,
Vąsovič byl to s horou u stékání.
Právě tu chvíli dívka doběhnula,
Od seker do vnitř když se stěna hnula
A houf když s plamenným svým vůdcem v čele
Na Švédy stísněné pad' při kostele.
Na hřbitov letí děva, nedbá ani
Odtamtud sterć že k ní letí lkání.
Očima netáže se, co tam jesti,
Letí dál — srdcem tuší, srdcem věstí.
Ví, kde jest Oskar, ví že ještě žije —
Musí žíť, neb jí srdce dosud bije.
Ztichlo by jeho smrtí: „Nezemře mi,
Dokud se neshledáme náručemi."
Jediná tato naděj dívku sílí,
Jiného nedbá, dále, dále pílí.

Ve svitu měsíc, kolem plují dýmy.
Hradba, tam brána rysy obrovskými
Nad bitvou dole, nad požárem stojí,
Ramena hrozná jakby měly dvojí.
Na sněhu jiskřícím se pod hradbami
Uzřela dívka Švédů hloučck známý.
Tam se teď Oskar mihnul ve přílbici,
S blýskavým mečem, roven blýskavici.
Ze střelných zbraní dým jej hustý halí.
V tom vidí — s Bartkem chasa od náspů se valí,
Jako lvi. Nad chasou kraj osvěcuje
Bartkova barda.[1]) Půlměsícem pluje.
Kravčík zas jak čert po hradbách se vije,
V rukou má doutnák, syčící jak zmije.
Orgánky[2]) švédské neustále hřmějí,
Ohnivým věncem hradby otáčejí.
Vidí to děva, jako stěna bledne.
Letí a křičí Oskara-li zhledne.
Mlčí, když Oskar zniká mezi řady.
Na dostřel teď již bitvu vidí všady.
Z povozní ejhle ulice sem vpadá
Marcovič a s ním měšťěnínů řada.

Přednostů výpad Švédy strašně drtil.
Na zemi krutě muže muž tu škrtil.
Přes houfy děva namáhá se jíti,
Oskarův meč kde a helmice svítí.
Naposled ještě trouba v řady zvala,
Ale vše darmo. Již se přichystala
K souboji každá strana. Každý svého
V řadách si vyhlíd' druha bojovného.
Přednosta trubače již krku zbavil,
Šidlovský tížným mlatem střelce stavil.
Gilovi seržant prsa proklál hlasně.
Mnohému takto život prchá časně.
Toho švec Cyrus zabil halapartnou,
Rejtara Bartek švédského tal bardou.
Olexovič zas zranil mušketýra.
Pijanovského mušket když potírá,
Jameňský pušku vezma dobře pálil —
Praporečníka Bartoň znova svalil.
Gadovič Švéda umrtvil jen pěstí,
Ohnivý sládků hák smrť všude věstí.
V hluku tom děva jak zjev zoufalosti
K Oskaru spěchá zříc jej blízko dosti.

Ač raněn, Bartek rukou statně točil,
Oskara kdyžtě blízko sebe zočil.

[1]) díl tkalcovského stavu.
[2]) tenoučké dělo tehdejších časů.

„Místo nám!“ — zvolal — „panenka ta milá
Náhodou jenom pro mne dosud žila!“
Oskar to slyší — zástupem se řítí,
Mečem si cestou nad hlavami svítí.
Helmem ten, Bartek čapkou pokryl čelo,
V kole pak hejno lidu na ně zřelo.
Nadarmo třikrát na sebe se hnali.
Ale teď přece tváří v tvář si stáli.
Hněvivi oba, odvážni a mstivi
Z pod srdce i té krve stejně chtivi.
Oskar meč, Bartek bardu stiská svaly.
Očima napřed na sebe se hnali.

Bartek ťal prvý, ťaltě v štíhlou jedli.
Ránu tu bozi v Oskarův helm vedli.
Zachvěl se Oskar, ťal pak rukou hněvnou,
Avšak meč odražen jest bardou pevnou.
Zástup se dívá, rána ránu stíhá,
Kol srdce, hned kol hlavy smrť se míhá.
Zručnější Oskar, silnější ten dlaní,
Zatáčel Bartek tesařskou svou zbraní
Řinkot jen mečů sečných ticho rušil,
Plamen jim svítil, od stodol jenž bušil.

Bartek již Švéda ťat se chystal v hlavu,
Pronikavý an uslyšel hlas v davu.
Zdržel sek: děva bledá beze slova
Na prsa strachem padla Oskarova.
Na Bartka vytřeštivši divé oči
Kol helmu Oskarova ruce točí.
Zdržel se Bartek; ona zrakem jemu
Zaklela ruku k nebi hvězdnatému;
Zbledltě; stranou zašel se sekerou.
Oskara jiní na ránu si berou.
Hnali se po něm, slabě se jen bránil,
Bartek ho tudyž bardou svojí chránil.
K občanům obrátil se s divým křikem:
„Zadržte! Zítra bude katolíkem —
Pro ni — já ručím...“

Kravčík však hněvně
S ručnicí v rukou s hory zvolal pevně:
„Klameš se! Švéd to zmije!“ Na to pálil...
Zahoukla rána — Švéd se na zem svalil...
Padl tě...

V krev se děva zahleděla,
Sama pak sedla u mrtvého těla.
Padla... jak lilje kosou kdyby mřela.

Pochyť ji Bartek. „Není“ — zvolal — „živá!“
Bledá tvář — na prsa vlas splývá.
Zírá k ní — ještě krásná ústa měla,
Duše když okřídlená uletěla,
V skonání... U nohou barda leží.
Kolem boj — on však v boj již nepoběží.
Zapomněl, kde jest; koule, řinkot zbraní,
Nejímá jek ho poraněných ani.
Neví nic, jenom že ji v rukou chová,
Že již jí není, nepromluví slova
K němu že nikdy!

Fr. M. Vrána.

Karel Březovski

uveřejňoval básně své, z části napodobené podle německých vzorů, napřed ve Lvovském Denníku. Později odešel jako inženýr do Turecka, aby řídil trigonometrická měření v Kurdistaně a zasnoubil se r. 1863 s dcerou francouzského konsula v St.-Jean d'Acre v Syrii. Tím nabyl znamenitých statků. Několik neděl po sňatku zaslechna o polském povstání opustil mladou ženu a vstoupil v řady bojovníků; byl těžce poraněn. Roku 1872 pomeškal delší dobu ve Lvově, odkud vzal s sebou několik krajanů k řízení prací hospodářských. Čerkeská povídka „Ohnivý lev“ je z doby Šamylových bojů. Kromě toho zasluhuje povšímnutí báseň „Noc střelců v Anatolii“ a některé drobnější kusy lyrické.

Zimní píseň.

Já jednou v blahém snu
Před rodnou chýží dlel,
A v sladkém úchvatu
Na známé luhy zřel.
S májovým lehce si
Větérek listím hrál,
A květ mi na prsy,
Na hlavu setřásal.

Procitnu. Luny svit
Zašel už za hory,
A já jsem cizí zřít
Pusté moh' prostory.
I hledím — v oku žas: —
V sníh změněn svěží květ!
Krajiny zbílil mráz,
Mé vlasy — plnost let.

Fr. J. Burian.

Stanislav Jachovič

narodil se l. 1796 ve vsi Dzikově v Haliči, chodil do gymnasia v Stanislavově, potom studoval filosofiji na Lvovské universitě. R. 1818 odešel do Varšavy a od té doby bylo město toto dějištěm skromného, ale záslužného působení jeho. Láska k dětem pohnula jej oddati se povolání soukromého učitele; jako učitel jakož i výtečnými bajkami a spisy pro mládež, které při vší přirozenosti a dětské prostotě zachovávají svěžest a barvitost, uměl vynaložiti nadání své blahodárným spůsobem pokolení dorůstajícímu. Jachovič byl otcem, andělem strážným chudým dítkám, jimž věnoval do posledního dechu své jmění a své síly. Zemřel ve Varšavě dne 24. prosince 1875, oslepnuv několik let před svou smrtí.

Píseň chudého děvčete.

V kryté slamou nízké chatce
Při ubohé bydlím matce.
Přijďte k nám jen! Uvidíte,
Jaký život! Nevěříte?

Kolovrátek vše nám platí,
Chudobu nám práce zlatí,
Žijeme tak převesele,
Pracujeme do neděle.

V neděli pak u matičky
Skládám bílé košilíčky,
Ta mě strojí převesele —
Vždyť pracuji do neděle!

Malý zvonek ozývá se
Do kostela jdeme zase,
Tam, ač duší přenesmělou,
Píseň zpívám bohu vřelou.

Lepší oběd na neděli
Dobrá máti s dcerou dělí:
Avšak na to vzpomínáme,
Od Boha že všecko máme.

Fr. M. Vrána.

Alexandr Chodźko,

přítel Mickèvičův a od r. 1844 nástupce jeho na stolici pro slovanské literatury na Collége de France v Paříži.

Zamyšlená.

Elegie perská.

Jak pěkně patří zpod bledého čela,
Zpod temných hustých vlasů zkadeřených
To dvoje oček zarosených,
Ta její tvář anděla!
Jak violka rosnou krůpějí
Hlava její smutkem schýlena;
Co haluzky spletené její
Vlasy v neladě a vděku
Jí po šíji rozsypaly se na ramena.
Vejdu nepostřehnut, přáno blízko sedět,
A nesmím — o ne! kdo by moh' ji zbudit,
Vrátit ze snů rajských, z mysli klínu
Na svět ve zlý lid?
Ó ne! ať myslí — o mně myslí snad;
Budu ve tvář její pohlédat.
Pamatuju — miloval jsem někdy hledět
V nebe hned po západu, kochat se v tom stínu,
Půlstínu, těch barev změně bezpočetné,
Jenž co na májové louce vlny květné,
Střídají se, planou, tlejou, hasnou v mrak
Na obloze skvělé.
Často v takém vzletu zapomněl jsem chladu
Noci zpozdělé. I dnes ochotně tak
S takou rozkoší patřím, hledám jitra a západu
Myšlének na její tváři, jejím čele.
Jak ticho musí býti v její duši!
Jistě žádné trpění,
Žádné příkré zpomnění
Klidu blahého neruší.
Jistě mysl, jako včelka mladá létá
S květu na květ přes zpomínek kraje,
A slast s vůní ssaje.
Neb tak libá a tak tichá
S tváře melancholie oddychá,
Taký v bledé tváři mír vykvítá!
A není to bledost neduživá,
Mrtvá, co pokrývá líce,
Když červ život, štěstí, zdraví poderývá:
Je to pablesk milosti měsíce,
Květ to duše božské, tklivé,
Ne snh bouřlivé.

Leč odkud ta změna?
Ruměnec ledva viditelný včil —
Jak na nebi ranním půda ona růžená —
Vystoupil náhle na líci zrcadla,
A výraz žití do výrazu krásy vlil;
Živým, krásným rubínem
Zaplanuly ústa — a slza upadla.
Bouře srdce — krůpěj to z oblaku tvého?
Jak? v té duši čisté, v srdci tak nevinném,
V nejsvěžejší žití době,
Když květ jako louka májová
Otevírá štěstí, slasti zdroje —
Květů jarních králová,
Hyneš, růže moje?
Červ hlodavý tebe ruší?
Co ti? — — Procitnula ze zamyšlení.
A tu ji vidět třeba bylo,
Jen tu po rozmluvě mysli s duší —
Jak libá nepřítomnost, půvab jak velebný! —
Slzící, snivé z pohroužení
Když povznesla oči.
Ach, tu ji slyšet třeba bylo,
Jak zněl každý výraz mile!
S plným libých zvuků sluchem,
S plným jejích vděků duchem
Sem se vrátil, zapsat chtěl té chvíle —

Máloť chvil takých je v žití!
Stíhal jsem v duši rozprchlé obrazy,
Leč buď jich péro moje nedostihlo,
Buď skresleny svítily, co květ po rozvití;
Co vřelo v krvi, mozku, to v básni vystydlo:
Ó vroucí srdce — ó chladné výrazy!

J. Boj. Pichl.

Josef Dunin hrabě Borkovský.

Písně slovanské.

Písně slovanské, vy dcery matky ctěné,
Obličejem svým a krojem rozmanité,
Narozené v hloubi šedých věků skryté
Na podchlumí valném hory osněžené,
Odkud hrom i orel v dolinu se žene —
Národové zplodili vás činy svými,
Vaši tvárnost Sláva zřejmě označila,
S vašimi pak veleproudy hlubokými
Dílna dějův hřměla aneb se utišila,
Písně! dennicí jste byly v denní době,
Nebožtíkům jasným kahánkem jsouc v hrobě!

Bývalť druhdy čas, že u jediném sboře
Plemena jste shromáždily z blízka, z dálky,
Aby mysl zachmuřenou mrakem války
Vyjasnila veselosti blahá zoře,
Ta, co radost šlechtí, černé plaší hoře;
Vy jste byly živlem děvčí touhy tklivé,
Starců večerem a strážným domu skřítem,
Ořů bujných tryskem, letem střely mstivé,
V bitvách vítězných i ramenem i štítem,
Květem života i všeho blaha družbou,
V sněmu národem a v chrámě bohů službou.

Písně slovanské, kde na pozemském kruhu
Člověk neuhostí vás? Kde v které straně
Odepře vám znalec slušné úcty daně,
Jižto Sláva dala jest vám za výsluhu?
Krásné poutnice! hle odc druha k druhu,
Tam, kde vstává, kde se klade slunko mroucí,
Vlídnost hostinná vám cestu kvítím stele —
U všech dobrých zpěvomilců s duší vroucí
Všudy bratry najdete a hostitele,
Vás i děvy, vás i švarní besedníci,
Vás i pilní přijmou pracovníci.

V hudbě vaší vládne jako v prahovoru
Přírody jen jedna celost v změnách hlasův,
V ní je slyšet proudů huk a šumot borů,
I ten větřík, jenžto sklání týmě klasův,
I co rozvál dívce vrkoč z dlouhých vlasův,
I co do praporců na bojišti duje,
I co na mohylách trávu rozčeřuje;
Dněpr do té hudby chorály své vlívá,
Lech a Mazur „Dana, moja Dana!“ zpívá,
Slyším písně Čechův, mile laškující,
Ruské dumky, žežulky ty úpějící.

Slyším třepot orlích křídel s Černohoří,
Nářek slyším srbské sestry kukavice,
Jasných sokolů zřím v boji na tisíce,
Ohlas Dalmatův se ozval od pomoří,
Nad Kulpou zpěv ozývá se utěšený,
Pod Tatrami družné pějí vlastovice,
V radovánkách domácích si libujíce,
Bratrů Bulharských hlas na půl udušený,
Výstražný hlas pozůstalých Lužičanů,
Na můj doráží sluch mile vyděšený,
Z vlasti věrných pravnučatům Praslovanů —
Písně slovanské, vy jako jarní noci
Pod hvězdnatým nebem duši lahodíte,
Srdce silou jímajíce vyšší moci
Do končin nás čarodějných uvodíte,
Do otčiny dějů minulých a věstí,
Kde se láska k Matce v prsou dítek městí.

Šťastný věštec, kdo vás všecky v srdci měkkém
Uhostí, a vaši krásu zná nevěstí;
Nakrmiv se vaším tukem, vaším vděkem,
Písní svou jak mečem vítězným zachřestí.
Jestiť komu zpívat obrovské pověsti,
Jest kde budit mocný ohlas mocným hlasem:
Píseň nad oblakovým se pnoucí pasem,
Jak když nade chmuru pne se orel vzhůru,
Světa slovanského valnou zbudí stvůru:
Od Šumavy do zmrzlého Oceánu,
Od temene Urálského do Balkánu!

Jan P. Koubek.

LUŽICKO-SRBSKÁ POEZIJE.

Pohled na dějiny lužicko-srbské slovesnosti.

Nynější Lužičané, číslem okolo 160,000 duší, jsou nevelký zbytek Slovanstva polabského. Srbská jeho větev osedlá byla mezi Sálou a Muldou, mezi Lipskem a Drážďany a na jih až k českým horám. Již Karel Veliký jal se podmaňovati polabské Slovany a v jedenáctém století samostatnosť jejich vzala dokonce za své. Lužická země přecházela z ruky do ruky, dostala se markrabím Míšenským a Braniborským, ocitla se pod mocí polskou, slušela dlouho pod korunu českou, potom přidána k Sasku, přetrpěla hrůzy války třicetileté a konečně rozdělena mezi Sasko a Prusko, jimž podnes náleží.

Křesťanství proniklo v lužické krajiny patrně ze dvou stran. Apoštolování německého katolictva nemělo zde tak sveřepé povahy jako ve Slovanech pobaltských, snad proto, že lužičtí Srbové připraveni byli na křesťanství blahou věstí, která od byzantského Slovanstva skrze Polsku a Čechy až k nim se donesla. Podání tvrdí, že sv. Konstantin přišel až v okolí Zhořelce a že tam, kde stojí nyní Hajnvald, vystavěl na místě modlárny první církev křesťanskou.

První pobídku k literním probuzení lužické národnosti dala reformace. Ale tato literatura zavírala se výhradně v oboru náboženském: překlady písem svatých a knih bohoslužebných, kostelní písně a hymny, kázaní, duchovní rozjímání — ten jest obsah tohoto starého písemnictva zahrnujícího století XVI.—XVIII.

Koncem 17. století potřeba náboženského vzdělání vzbudila nové literární snahy, jichž hlavním představitelem byl Michal Brancel čili Frencel (1628—1706), evangelický kazatel v Horní Lužici. Přeložil nový zákon a některé části starého zákona, užívaje při tom pomůcek jinoslovanských. U Brancela pozorovati předtuchu slovanského vzrození; zajímavý je v tomto ohledu list jeho, jejž napsal k Petru Velikému v době jeho cesty Saskem roku 1697, podávaje mu své překlady; ukazuje tu na svazky příbuzenstva, které spojují jeho národ s ostatními Slovany a s obšírnou Moskvou. Práce Brancelovy nezůstaly bez následovníkův. Syn jeho Abraham Brancel (1656—1740) přichystal k vydání překlad všech písem svatých, jehož užito ve vydáních z r. 1728 a 1772. Vzdělav se na vysokém učení Vittenberském, Abraham Brancel obrátil se k historickému studiu své země a svého národu a napsal obsáhlé dílo De originibus linguae sorabicae. Mnoho jiných latinských spisů jeho, jako srbsko-lužický slovník, Hornolužické dějiny, Slovník dolnolužický zůstalo v rukopise. Po jeho příkladu jeví se od té doby mnoho prací tohoto způsobu.

Ve druhé polovici 18ho věku studium toto přineslo vážné ovoce: Knauten pracoval o církevní historiji a literatuře Horních Lužičanův, Gorčanský psal o obyčejích lužických, Anton zpytoval slovanské starožitnosti. Anton obrátil snad první pozornost na studium lužických národních písní; jeho sborník písní byl základem sbírkám pozdějším.

Od 18. století množí se číslo knih věnovaných náboženskému vzdělání, ač je dosti skrovné. Staří knihopisci napočítali do r. 1700 toliko okolo 50 lužických knih, odtud do r. 1800 okolo 200. Kromě překladu písem svatých máme z této doby hlavně duchovní písně a kázaní. Písně duchovní byly v lidu velice rozšířeny a již od počátku 18ho věku bylo jich znamenité množství, přeložených od Pretoria, Asta, Mattei a Vavera. Přibývalo jich každým novým vydáním. Katolickým Srbům pořídil sborník církevních písní Světlik. V nářečí dolnolužickém duchovní písně vydány byly ponejprv od Hauptmana l. 1769.

Po trudných dobách sedmileté války pokusil se Jiří Men přeložiti značnou část Klopstokovy Messiady, ale příklad jeho neměl následovníků, naopak srbských knih vycházelo čím dál tím méně.

Stav Dolních Lužičanů byl ještě smutnější. Od času Bohumila Fabricia do r. 1740 vytištěny byly tímto nářečím toliko dvě tři knížky. Srbština stíhána a vypuzována ze školy i z kostela. Později věci poněkud se zlepšily; ale knih tisklo se málo, a i ty, které vydal na př. Villa, přestávaly na katechismu a některých překladech písma svatého. Když horní Lužičané, majíce více prostředků hájiti svou národnost, trpěli germanisací, působila v Dolní Lužici nad porovnání silněji: během posledního století (1750—1850) poněmčilo se do padesáti farností.

Válkami napoleonskými stalo se položení srbsko-lužického národu znova velmi neutěšeným. Vítězní po válce za osvobození Němci jali se ještě více utiskovati lužickou národnost; národu hrozila již patrná záhuba. Ale právě v této době počíná tak zdárný rozvoj srbské národnosti, jakého dosud nikdy nebylo. Lužice přilnula ku slovanskému vzrození, které jí mravně sílilo a pudilo k úsilí vlastenskému.

Popředníkem toho vzrození byl budyšínský pastor Ondřej Lubjenský (1790—1840). Zoufaje o znovuzrození svého národu nepřestával nicméně pracovati, spisoval a tiskl knížky obsahu náboženského a mravního, verše a písně duchovní, historické povídky a pod. Vedle toho sbíral materiál na hornolužickou mluvnici a na slovník. Národnosti lužické ujímal se s ním horlivě přítel jeho Adolf Klin († 1855), jenž vymohl Lužičanům na saském sněmu (1834), že se jim národní jazyk ve škole zachová. Po něm přichází nové pokolení lužických vlastenců a spisovatelů, proniknutých slovanskou myšlenkou. Ondřej Sejlerj, později evang. pastor, nadšeně hlásal a budil národní vědomí. Roku 1826 seznámil se v Lipsku s Palackým a se Srbem Milutinovićem, a vliv jejich oživil ještě více snažení jeho. Již na universitě vydával rukopisné noviny, v nichž se sbíraly práce společnosti od něho založené spolu s jeho vlastními pokusy básnickými; noviny měly veliký úspěch a přepsané jich exempláře kolovaly po vší krajině lužické. Jako básník, Sejlerj do té doby zůstává v čele srbsko-lužické literatury; mnohé z jeho písní dávno znárodněly.

Nějaký čas po Sejleru počal své práce nejznamenitější a nejpopulárnější všech představitelů lužického vzrození, syn národního učitele ve vesnici Laze, Jan Arnošt Smolerj (německy Schmaler, nar. 1817). Již na gymnasiu Budyšínském šířil mezi svými krajany jazyk lužický a v prázdninách cestoval ustavičně po lužickém kraji, všímaje si života lidu, obyčejů jeho a starožitností a seznal tak první hranice srbské národnosti a vytkl je na mapě. Na vysokém učení Vratislavském Smolerj měl šťastnou příležitost rozšířiti své slovanské vědomosti seznámiv se se slavným fisiologem Purkyní a s básníkem Čelakovským, který tam tehdy přednášel o slovanských jazycích. Již roku 1842 vydal s Hauptem, sekretářem zhořelské učené společnosti, sbírku horno- a dolnolužických písní, vyhovující všem požadavkům vydání kritického. Nyní Smolerj obrátil se ku druhé úloze svojí činnosti, k šíření v lidu uvědomění národního.

Této myšlénky chytil se již roku 1842 Jordan, odchovanec pražského semináře, známý jako spisovatel a žurnalista. Týdenní noviny (Tydženska Novina) poskytly první lidu čtení užitečné a příhodné. Od té doby lužická literatura pojistila si věrný sice, ale nečetný kruh čtenářstva. Zřídivše noviny lužičtí vlastenci zamyslili založiti také Matici na spůsob podobných ústavů u jiných Slovanův. Roku 1847 potvrdila saská vláda tuto Matici. Následujícího roku počali vydávati Časopis Maćicy serbskeje, věnovaný lužickým dějinám, národopisu a krásné literatuře. V něm objevila se jména nových horlitelův, pokračujících v díle, jež začali Sejlerj a Smolerj, jako jsou Veljan, filolog a básník dr. Pful, Jenč, Rostok a j. Druhou úlohou Matice bylo vydávati užitečné knihy pro lid. Mezi nimi vyšla podrobná statistika Horní Lužice, sestavená Jakubem a později hornolužický slovník Pfulův. Společnost „Matice“ vymohla r. 1848 na saské vládě lužickému jazyku právo v národní škole, v kostele a při soudech. Roku 1851 stal se Smolerj úředním učitelem srbštiny na gymnasiu budyšínském. Jeho noviny měly tehdy do 1200 předplatitelů, což jest zajisté veliké číslo při obyvatelstvu hornolužickém, jehož není mnohem více než 90.000.

Utěšený tento převrat nastal toliko Horním Lužičanům v Sasích. Však i Srbům pruským, kteří nedosáhli takových výhod, přišel vhod a Budyšín byl i jim mravním středem a těžištěm. Jinak bylo u Dolních Lužičanů. Venkovské obyvatelstvo, nejsouc podporováno vzdělanou třídou, zapomínalo pomalu svou řeč a hledělo lhostejně na stálý úpadek své národnosti. Knih bylo řídko a knih hornolužických se lid cizil, ač jim mohl rozuměti. Několik mužů jako vydavatel nového zákona Šindler, slovníkář Cvar a jiní neuspěli probuditi dolnolužické národnosti. Jiní vydávali prostonárodní knížky; roku 1849 založen na gymnasiu Chotěbuzském spolek vlastenské mládeže; roku 1875 zavedeny tam přednášky lužického jazyka.

Potěšitelné jsou kulturní snahy lužických Srbův zvláště za minulého desítiletí.*) Od roku 1863 přibyly k Matici srbské dvě nové literární společnosti, katolická a luteránská. Jest to Tovaryšstvo ss. Cyrilla a Metoda, založené na

*) Vypsány obšírně od Michala Hórnika ve Slovanském sborníku, sv. II., Petrohrad 1877.

tisíciletou památku příchodu ss. prvoučitelův k západním Slovanům a Srbské luterské literární tovaryšstvo. První má okolo 600, druhé okolo 2000 členův. Katolické tovaryšstvo známo jest hlavně svým časopisem Katolický Posel, jejž redigoval devět let farář Michal Hórnik a jejž vede nyní Lusčanský. Kromě drobných spisů spolek tento vydává historickou práci Dučmanovu Životy svatých, jichž vyšlo posud přes 50 tiskových archův.

Luterské knižné tovaryšstvo vydalo již 33 větších i menších spisův, dohromady 90.000 exemplářův.

Při všem tom Matice srbská zůstává hlavní oporou srbské literatury. Ona spojuje všecky jakkoli vynikající spisovatele a přispívá zdárně k rozvinutí a k ustálení jazyka spisovného. Časopis matičný, redigovaný nejprve Smolerjem, potom Bukem a nyní Hórnikem, a vycházející ročně po dvou sešitech, přináší články filologické, historické a archeologické, doplňky k národním písním a vybrané básně.

Z prostonárodních spisův vydaných v posledním desítiletí jmenujeme: Život Napoleona I. od Pogonče, Zpěvný věnec od Kocora, Zahradnictví od Krále, Vínek fijalový a Věrní sousedé od Mučinka atd. Od svého založení Matice vydala přes 100.000 výtisků svých spisův.

Mezi novinami drží první místo Srbské Noviny Smolerjovy, přední to opora srbské národnosti. Pro vzdělanější Srby vychází literární měsíčník Lužičan, vydávaný napřed od Hórnika, Smolerje, potom od Fidlerje a nyní opět redakcí Smolerjovou. List tento hlavně rozšířil mezi Srby nový latinsko-srbský pravopis. Třetí (celkem pátý) hornolužický periodický spis jest Missijní Posel vydávaný Rychterem pro Srby luteránské.

Z četných spisův vydaných soukromými osobami sluší vytknouti lužickou čítanku Hórnikovu, Tiché chvíle (verše) Broskovy a vzdělavatelné čtení Dučmanovo.

Velmi důležitou oporou srbské řeči a národnosti bude národní dům, jejž si Matice staví v Budyšíně a jehož výnos obraceti se bude ve prospěch literatury a vzdělání lidu v obou lužických krajích.

Lužicko-srbská národní poezije.

A. Horní lužická.

Vítězství srbův.

Srbové s Němci se válčit jali,
Slovíčka německy však neznali.

Svoje si koníky osedlali,
Svoje si ostruhy připínali.

Svoje si mečíky opásali,
Na rovné pole se ubírali.

Když prvně do boje vyjeli si,
Vítězství jich vojska dobyla si.

Když se to dověděl kníže a král,
Srbské své hrdiny zavolat dal.

Vyzbrojil, ošatil srbské syny,
Kázal jim statnými být vojíny.

Když zase podruhé jeli v boje,
Vítězství dobyly jejich voje.

Když se to dověděl kníže a král,
Srbské své hrdiny zavolat dal.

Kázal je zavolat v svou komnatu,
Skvostné dal oděvy ze šarlatu.

Po třetí vyjeli když do boje,
Vítězství dobyly jejich voje.

Když se to dověděl kníže a král,
Srbské své hrdiny zavolat dal.

Srbští když rekové přišli k němu,
Po oři ryzce dal jim v odměnu.

Oře jim, ryzku dal rozjařený,
A břitký každému meč kalený. *Jos. Kalaš.*

Prodal jest hošík koně.

Prodal jest hošík koně a vůz,
A sám jest táhnul na vojnu,
Tři sta mil za vodu,
A čtyry a čtyrycet za Prahu.
Svoji milku jest on poručil
Svému druhu dobrému,

To mladšímu bratříčku,
Že on ji musí obstarat,
Tak jak to nejlépe náleží. —
On pak ji špatněji obstaral
Nežli to býti náleží.

Milý jest táhnul z vojny zas
Skrz ten lesík drážďanský,
To po té dráze široké.
A dívka mu naproti běžela:
„Mám já ti žalovat žalobu
Na tvého druha věrného,
Na tvého mladšího bratříčka!
On jest mne špatněji obstaral,
Nežli to býti náleží.
Když jsem tam přišla na pivo,
On tam druhým nalívá,
A já pak tam stála pozdálí,
S takovým trudným srdečkem,
Se slzavýma i očima;
A když jsem tam byla na pivě,
On tam s druhými tancuje,
A já pak tam stála pozdálí
S takovým trudným srdečkem,
Se slzavýma i očima!“ —
Nežli však milý doběžel,
Schýlila se jedlička
A zabila milého.

Fr. Doucha.

Šla jest Bětuška.

Šla jest Bětuška trávu žít
Tři hodiny do bílého dne.
K ní jest tam přišel malý Oldřich:
„Co ty tu děláš Bětuško?
„Kravičkám, telátkům travičku žnu!“
„Musíš mi, Bětuško, zástavek dát!“
„Žádný já zástavek s sebou nemám,
Leč jenom prsten můj stříbrný!“
„I prsten stříbrný já nechci mít;
Ale ty musíš mi zástavek dát!“
„Žádný já zástavek s sebou nemám,
Leč jenom to ubohé životíčko!“
„Po tvojem živobytí já dávno šel:
Teď sobě smrt vyvol, jakou chceš:
Chceš býti mečem zarubána,
Aneb koníkem zašlapána?“
„Nečiň mi toho, Oldříšku!
Já mám doma bratříčky dva,
Jsou oba v krčmici na pivě.
Ach pojďte na pomoc, milí bratříci!
Oldřich chce mi vzít to životíčko!“
A bratříci koníky osedlali,
A Bětuška podruhé volala:
„Pojďte na pomoc, bratříci!
Oldřich chce mi vzít živobytí!“
Bratříci do háje cválali,
A Oldřich Bětušce hlavičku sťal. —
„A co ty tu děláš Oldříšku,
Že jsi si mečík tak pokrvavil?“
„Ptáčkům a zvířátkům hlavičky jsem sťal“
„A kde jsi ta ptáčata zůstavil?“
„Po hájku jsem různo je rozmetal.“
„A kde pak jsi pírka zůstavil?“
„V povětří jsem je různo rozpustil.“
„A kdes naši Bětušku zůstavil?“
„A té jsem já hlavičku pryč ufal!“ —
Mladší bratřík vytáhne světlý meč
A staví jej Oldříšku ku srdci,
A probod Oldříška do smrti.
„Tu máš ty odplatu, můj Oldříšku!
Že jsi moji sestřičku zarubal.
Králům a knížatům moh jsem ji dát,
Teď jsem ji dal Oldřichu zarubat!“

Fr. Doucha.

Hošík prvníkrát zaklepá.

Hošík prvníkrát zaklepá:
„Vstaň pak a otevř mi holčino!“
Holčina z hrda odmluví:
„To se ti nikdy nestane;
Já jsem svému hochu slíbila,
Že chci mu věrna být,
On slíbil mně, že přijde zas,
Až víno bude pršeti;
Však víno pršet nebude,
Můj milý více nepřijde!“

A hošík podruhé zaklepá:
„Vstaň pak a otevř mi, holčino!“
Holčina z hrda odmluví:
„To se ti nikdy nestane;
Já jsem svému hochu slíbila,
Že chci mu věrná být,
On pak mi slíbil, že přijde zas,
Když topol zkvete růžemi:
Však topol růžemi nezkvete,
Můj milý nikdy víc nepřijde!“

A hošík po třetí zaklepá:
„Vstaň pak a otevř, moje holčino!“
Holčina sotva že poznává,
Že to sám jest její milý,
Levou jemu ručičkou otevřela,
A pravou jej uvítala:
„Vítej pak, vítej, milý můj!
Kde jsi ty ale tak dlouho byl?
Včera jest minulo sedm let,
Co jsme si slíbili svoji být!“

Fr. Doucha.

Ovčák své ovečky.

Ovčák své ovečky vyháněl
Ve hájek zelený,
Když všichni lidé tiše spali,
Ve svých domech trvali.
Chytil jest sobě jehňátko
Ze svého stádečka,
A nes je k svojí holčici,
Svojí milce do lože.
„Já tobě nesu jehňátko,
To z mého stádečka!“
„Jehňátko já tobě nebudu péct,
Šáteček-li mi nedáš.“
„Ach šáteček ti nesmím dáť,
To by mne týrala stará máť!“
„Když mi nesmíš šáteček dáť,
O jehňátko nestojím.“
„Já chci tobě dát růžičky,
Všelikých barev růžičky,
Z těch dva věnce uviješ;
Jeden podáš svému milému,
A jeden vezmeš sama pro sebe!“
„Co mi pomohou věnce dva,
Když milý mým nebude?“
„Jenom se spokoj holčino,
Vždyť ty mne dostaneš.“
„A když já tě dostanu,
Jaké ti já dám růžičky?“
„Všelikých to barev růžičky:
Jeden lupínek pěkně zelený,
A jeden lupínek pěkně červený,
A jeden lupínek tak pěkně hezký,
Jak ta tvoje podoba jest!“

Fr. Doucha.

Vyjdi, vyjdi.

„Vyjdi, vyjdi, moje holčinko!
Troje hona ode dvora!“
„Vyjdu-li neb nevyjdu,
Svoji přece nebudem!“

Vzali jsou se za ručky,
Přes lučky se převedli,
Tam jsou se posadili,
Na jablíčka hleděli,
Až jsou z ticha usnuli.
„Kdo nás ráno zavolá,
A to ráno k svitání?“

„Však je v hájku malý pták,
Co za noci málo spí;
Ten nás ráno zavolá,
A to ráno k svitání.“

Svítej, svítej bílý den!
Červená zoře vychází!
Kdo u milky, dívky byl,
Čas má, by se domů bral. —
Hoch se domů hotuje,
Děvče těžce vzdychuje.
„Vzdychej nebo nevzdychej,
Svoji přece nebudem,
Od sebe přec musíme!“

Fr. Doucha.

Jsi-li, moje milko.

„Jsi-li, moje milko, mi stejně věrná,
I zavrať mi koníka zrovna ven!“
„A jsi-li můj milý tak šikovný,
Jeď mi s této horky nespínaný!“
Avšak milý byltě tak šikovný,
Že jest on přímo cválal nespínaný,
To do nového rychtářova dvora.
Rychtářka po dvoře chodila
Ve kmentové až na zem sukni.
„Pomáhej pán bůh, rychtářko,
Kde že je tvoje dceruška?“
„Včeratě zrovninka rok jest minul,
Co jsme ji k hrobečku vyvezli,
Dvěma to vranýma koníkama,
A dvěma též ryzobělýma.“ —
A mládec jest zavrátil svého koně,
Přímo on cválal jest na hřbitov.
Třikrát on okolo objížděl,
A každýkrát na hrobě postanul.
„I vstávej, vstávej, milko moje!
Ty moje milá, nejmilejší!
A navrať mi nyní moje závdavky!“
„A vzhůru ti nikdy víc nevstanu,
Závdavků nikdy víc neobdržíš!
Neb na srdci mi leží těžký kámen,
A na mojich nohách je zelený drn,
A očka jsou prstí zasypána;
Hedvábný šáteček mám já v zemi;
Tvrdý mám tolar v přítruhlíčku,
A prsten mám stříbrný na prstíčku;
A toho nikdy víc nedostaneš!“
A jinoch tu zavrátil svého koně,
A přímo jest on cválal ze hřbitova. —
Koník tu vesele zařehotal,
Jinoch tu trudně poplakal.

Fr. Doucha.

U prostřed Černého Oujezda.

U prostřed Černého Oujezda
Stojí lípa zelená.
Pod ní sedávala holčinka,
Hezká bílá červená.
K ní pak jsou přijíždívali rejtaři,
Rejtaři zemané;
Tak jsou k ní tam dlouho přijíždívali,
Až jsou se svadili.
Sekali jsou se, bodali,
Dva mladí udatní,
A to ve líčko červené,
A to ve vlásky kadeřavé.
„A to se jest stalo pro tebe,
Ty má milá znejmilejší!“

„A jak se to stalo skrze mne,
Když jsem tam při tom nebyla?“
„Ačkoli jsi tam nebyla,
Radu jsi pak dávala.“
„Když je se to tak stalo skrze mne,
Chci jej potříti mastičkou.“ —
A měla jest holčička zástěrky dvě,
Zástěrky kmentové,
A jednu rozřezala na obložky,
A druhou na obvazky,
By miláčka mastí potírala,
Milého rozmilého.
„Potírej mne, neb nepotírej,
Chci já umřít pro tebe!“
„Když ty umříti chceš pro mne,
Chci já umřít pro tebe!“
„Tedy se dáme pochovat
Na cestě, rozcestí,
Kady to lidé ke mši chodí,
Ke mši a ode mše;
Aby na nás vzpomínali,
Na naši lásku upřímnou.“
Nad ní vyrostl z rozmarinky proutek,
Nad ním pak trnivý keř;
A na tom keři listíčko,
A na tom listíčku písmečko,
Toto drobounké písmečko:
„Že oba jistě blazí jsou,
Že oba jistě v ráji jsou.“

Fr. Doucha.

Dřív písek bude popelem.

Dřív písek bude popelem
A žlutá routou travička,
Než bych na tě,
Moje dítě!
Moje dítě, zapomněl.

Dřív olše švestky ponese
A třešně bílé rokytí,
Než bych na tě,
Moje dítě!
Moje dítě, zapomněl.

Dřív na oceli metlička,
Dřív na kameni travička,
Než bych na tě,
Moje dítě!
Moje dítě, zapomněl.

Na lípě dříve jablka,
Na dubě hrušky porostou,
Než bych na tě,
Moje dítě!
Moje dítě, zapomněl.

Na bříze dříve slzičky
A na topolu růžičky,
Než bych na tě,
Moje dítě!
Moje dítě, zapomněl.

Jos. Kalaš.

B. Dolní lužická.

Slavičí buzení.

Chodil jonák s děvčetem,
Oba krev a mléko;
Lesíček jsou prošli,
Do zahrady došli.

Na zahradě jabloňka,
Jsou na ní jablíčka,
Z jedné strany zelené,
Z druhé strany červené.

Pod jabloň si sednuli,
Až jsou oba usnuli:
„Kdo nás bude buditi,
Až se bude dníti?“

Sedí slavík nad náma,
Ten maličký ptáček;
Ten nás bude buditi,
Až se bude dníti.“

Slavík zpívá vesele
Po háječku zeleném,
Všecek háj se rozlehá,
Zelená tráva polehá.

Svitá, svitá, bude den,
Červená zoře pudí sen;
Kdo podlé své milé spal,
Čas má, aby honem vstal.

Čas má od své milé jíť,
Také ona od něho;
Od hezké je velký čas,
Od ošklivé dávno čas.

Vyřídivý holoubek.

Bělonohý můj holoubek
Z rána do pole lítával,
V okně zlatníka se ptával,
Zdali je hotov prstének.

„Dávnotě hotov prstének,
Třeba ho jen zaplatiti,
Tolar za něj položiti.“

„Tolar zaň já rád chci dáti,
Mé milé ho darovati
Na její malou ručičku,
A na prst její bělounký.“

Vychytralá milá.

Šlapaná je stezička, —
A kdo že ji vyšlapal?
Vyšlapal ji švarný hoch
Chodívaje na hru k nám.
Večír na hru přicházíval,
Z jitra ze hry odcházíval.

Chystali se naň, chystali,
Všickni mládenci Bukovští,
Chtěli jsou ho polapiti,
A chtěli ho zahladiti.

Slyšela to jeho milá
Ve své nové komůrce,
Ve své nové komůrce,
Na své bílé postýlce.

Och, ty moje milá, milá!
Jak mně odtud domů jíti?“
Chci ti dobrou radu dáti,
Chceš-li jen mne poslechnouti.
„Poslechnu radu podanú,
Jen když domů se dostanu.“

Obláčela ho, obláčela
V zelenou sukničku;
Vázala mu, přivázala
Svou bílou zástěrku;
Pásala ho, opásala
Svým páskem hedbávným!
Hlavu pokrývala, pokryla
Bělounkým čepením.

I poslala ho, poslala
Pro čerstvou pro vodičku:
„Ty vrátný, milý vrátný můj,
Propusť mi tu holčičku.
Pusť s mostu mi tu panenku
Ať mi dojde pro vodu,
Ať mi vody přinese,
Čerstvé od studánky.

„Divnátě to dívčina
V zelené té sukni,
Po jednom boku ostrý meč,
Po druhém dva nože!“

Milý s mostu dolů jde,
Vesele si vejská,
A líbezně zpívá:
Děkuju ti, má panenko,
Žes mi ochránila
Moje mladá léta,
Za to musíš mojí býti.

Z kušení.

Stojí tam lípa v oudolí,
Ona se pěkně zelená,
Ona se chvěje semo tam,
Jak na ni větřík zaduje.

Milý odjíždí do vojny,
Milá si těžce vzdychala.
„Kdy v letní zkvetou růže čas,
K tobě milá se vrátím zas.“
Na leto růže zkvétaly;
Z vojny milý se navrátil.

Dívčina byla v zahradě,
Milý domů se vracoval,
Jede po lese zeleném
A po tom poli veselém,
V černý se plášť zaobalil,
By ho milá nepoznala.

„Bůh pomáhej ti děvčátko!
Což ty tady sama ryješ,
Čemu že ty tak smutna jsi?
Hněvá se otec, matička,
„Či ti milý odpověděl!“

„Otec, matka se nehněvá,
Aniž milý odpověděl.
Včera sedm let minulo,
Co můj milý do vojny jel;
Ještě posud se nevrací,
Ach a snad nikdy nevrátí.“

„Nevěř mu, nevěř dívčino,
On se tam s jinou zasnoubil.“

„Až se tam vrátíš někdy zas,
Vyřiď mu mnoho dobrého,
By si zpomenul na slova,
Která jsme někdy mluvili,
Co jsme si někdy mluvili,
Vše jsme upřímně mínili.“

„Nevěřiž, nevěř, dívčino,
Což kdybych já ten samý byl?
Já chtěl tebe jen zkoumati,
Jiného-li posud nemáš.“

„Jakžbych mohla jiného mít,
Když stále srdce toužilo,
A oči stále plakaly,
By se navrátil můj milý.“

Podarky.

Po dvoře děvče hezoučké
Chodilo v sukni tenoučké;

Hlavičku sobě hladilo,
Na ni věneček stavilo.

Hoch milý jede ke dvoru
Na bílém koni nahoru.

Jezdec si myslí, zdvořile
Jak by promluvil k své milé.

Promluví slovo nebo dvě:
Kde má stavit svého koně.

Veď ty ho milý, po dvoru
V mého tatínka zahradu;

Tam jemu ovsa nasypej,
Tam také vody mu nalej.

Milá vodičku vážila,
Ručka její se blýštěla.

Těmi prsténky zlatými,
Které na trhu dostala.

Které jí milý daroval,
Těm druhým na vzdor kupoval.

Pohnutka k pláči.

Hoši koníky sedlali,
Děvče žalostně plakalo.
„Čemu ty pláčeš děvčátko?“
Jakže já nemám plakati,
Tatíka mám, ten z Polska je,
A matku mám, z Uherska je.
Děti jsou všecky maloučké,
Do pasu velké, hezoučké:
Maloučké jako malinky,
Hezoučké jako kalinky.

Odbytí.

Ach ty moje milá milenko,
Kdeže jsi ty byla?
Ať jsem byla, kde jsem chtěla,
V zahradě jsem byla.

A co jsi tam dělala?
Věnečky jsem vila,
Jeden tobě, druhý sobě,
Třetí mému milému.

Doma a tady.

Co jsem já ubohá dělala,
Že jsem se mladičká provdala,
Ach ty můj bože, o já nebože!

Doma jsem mívala jáhly s mlékem,
Tady bych přijala chleba s vdčkem.
Ach ty můj bože, o já nebože!

Doma jsem mívala husté krupky,
Tady mi dávají jedva slupky,
Ach ty můj bože, o já nebože!

Doma jsem chodívala jak jeptiška,
Tady budu chodit jako dížka.
Ach ty můj bože, o já nebože!

Doma jsem chodila huj, huj, huj,
Tady budu chodit pfuj, pfuj, pfuj,
Ach ty můj bože, o já nebože!

„Přece jsi říkala: peníze mám!
Kde je ženuško máš? Teď se tě ptám,
Ach ty můj bože, o já nebože!

Doma střevíčky s pentličkami,
Tady jedva nosím s řeménkami,
Ach ty můj bože, o já nebože!

Svatební.

Přede Hezkejch novým dvorem
Stojí lípa zelená,
Pod ní sedí švarné děvče,
Dva věnečky uvilo:
Jeden bude samo míti,
Druhý hodlá hochům dáti,
Sama míti — jíti — býti,
K zasnoubení v jednom jíti,
Zasnoubenou ženkou býti.

Do vsi jedouce svatové
Na zelené hůrce stáli,
Ptali jsou se, lidí ptali,
Kde ten Hezkejch nový dvůr.
„Když byste ho rádi viděli,
My chceme vám o něm povědĕti,
A také vám ho ukázati.“

Svatové jedou ke dvoru,
Děvče běží v novou komoru.
„Matičko, milá matko má,
Braňte vy svatům do dvora!“
Jakže mám já jim brániti,
Když jsi jim sama slíbila,
Bílou ruku jim navdala,
Svůj zlatý prsten zavdala.

Svatové ke dvoru přijeli,
Před Hezkejch dvorem se stavili:
„Matko, vrata nám otvírej!“
Matka vrata otvírala,
Dceruška svaty vítala:
„Vítám vás mládenci pospolu,
Jen toho mého o sobě.“

Svati do světnice vkročili,
Všickni se za stůl posadili.
Anička otvírá okeničky,
Za oknem utrhši dvě růžičky,
Mládencům je na stůl položí:
Tu máte mládenci růže dvě,
Ty já vám dávám k posledu,
Víc vám je dávati nebudu;
Budou jiné holky dávati,
Vy musíte s nimi tancovati.

Vedli ze světnice nevěstu,
Ona tak žalostně plakala,
Bílé svoje ruce lomila:

Dobrou noc, matičko má milá,
Díky vám, že jste mne šetřila.

Dobrou noc, otče můj milý,
Díky vám, že jste mne šatili.

A dobrou noc, mladší sestro má,
Díky ti, že jsi mne milovala,
Žes mi ten věneček se ctí dala.

Dobrou noc, hezká děvčata,
Všechněm vám dávám dobrou noc;
Více vy mne neuzříte
V routovém vínku zeleném,
V bílé mne roušce uvidíte.

Holoubkové.

Matka dceru zaplétala
Každý boží svátek,
A kdykoli zaplétala,
Pokaždé dcerku kárala.

Matka se rozhněvala,
Dcerku zavřít kázala
Do nové komůrky:
Seď tu nezdárná rok a den,
Až ti hoch vyjde z mysli ven.

Z mysli milého nespustím,
Dokud ducha nevypustím;
Má mě můj milý, má mě rád,
Musím i já jej milovat.

Přiletěli jsou, přiletěli
Dva mladí holoubkové,
S vysoka jsou přiletěli,
Na nízce jsou usednuli,
Na panenčinu komůrku.

Co ty nám milé děvče dáš,
Když ti okénko otevřeme,
Když ty milého uhlídáš?

Ach, což mi platno uhlídání,
Když mi není s ním rozmlouvání!

Když ti neplatno uhlídání,
Bude ti milý k rozmlouvání.

Pojali jsou se za ručku,
Vedli se spolu na lúčku,
Tam na palouček zelený.
Kvítečky jsou si trhali,
Věnečky si uvíjeli,
Zlehoučka se ovíjeli;
Laskavě se objímali
Tam na paloučku zeleném.

Fr. Lad. Čelakovský.

Veselá svatba.

Dřevanská z Ekkarda.

Kdož nevěstou bude?
Sova nevěstou bude.
Sova praví
V opak k oběma:
Jsem středná velmi ženská,
Nevěstou nemohu být,
Já nevěstou nemohu být.

Kdož ženichem bude?
Střízlík ženichem bude.
Střízlík praví
V opak k oběma:
Jsem maličký velmi chlapík,
Ženichem nemohu být,
Já ženichem nemohu být.

Kdož družbou bude?
Havran družbou bude.
Havran praví
V opak k oběma:
Jsem nad míru černý chlapík,
Nemohu družbou být,
Já družbou nemohu být.

Kdož kuchařem bude?
Vlk kuchařem bude.
Vlček praví
V opak k oběma:
Jsem nad míru hloupý chlapík,
Kuchařem nemohu být,
Já kuchařem nemohu být.

Kdož číšníkem bude?
Zajíc číšníkem bude.
Zajíc praví
V opak k oběma:
Jsem náramně rychlý chlapík,
Číšníkem nemohu být,
Já číšníkem nemohu být.

Kdož hudbařem bude?
Bočán hudbařem bude.
Bočán praví
V opak k oběma:
Jsem dlouhý ku podivu hráč,
Hudbařem nemohu být,
Já hudbařem nemohu být.

Kdož stolem bude?
Liška stolem bude.
Liška praví
V opak k oběma:
Rozplácněte můj ocas,
Bude vaším stolem,
Bude vaším stolem.*)

Frant. L. Čelakovský.

*) Píseň tato je vzácný zbytek nářečí dřevanského, zbytku to vyhynulé řeči polabské. Kromě této písně zachovalo se nám z nářečí dřevanského několiko sbírek slov a starých formulí modliteb, zapsaných nemotorně na konci XVII. století. Herder přijal Veselou svatbu do svých Hlasů.

Lužicko-srbská umělá poezije.

Handrij Seilerj,

první z lužických básníkův, narodil se roku 1804. Láska k národní literatuře a snahy vlastenské procitly záhy v zanícené duši básníkově. Již jako student v Lipsku Seileŕ obnovil pode jménem Sorabije kazatelský spolek při universitě, založený roku 1716 a dvakrát přerušený, za sedmileté války a po válce za nezávislost. Ponejprv obnoven byl od předchůdce Seileŕova Lubjenského. Básniti počal již na gymnasiu Budyšínském a zdokonalil se potom v Lipsku v letech 1826—29; z písniček těchto vyšlo tehdy jenom několik tiskem. Teprve od založení Novin r. 1842 věnoval se horlivěji poeziji a setrval při ní až do smrti. Od roku 1845 vycházely písně jeho ve Věncích a jiných sbírkách. Mnohé jsou dle noty národní; Seileŕ všímal si bedlivě jich zpěvnosti.

Smrtná hora.

Od Laza tam na severu
Chlumecká se zvedá hora;
Těsně léhá k oné cestě,
Která z Laza k Chlumci vede:
A ta „smrti horou“ sluje.

Proti hoře v zamyšlení
Sedlák z Laza pole orá,
Za řekou, kde dálná stráně,
Morná rána právě chodí
Přes ty krásné Srbské kraje;
A též sedlák nad tím truchlí,
Slzu maje v očích kalných.

Jak on svoje zvedá zraky
Na tu horu na dalekou;
Hustá mlha semo kráčí
Přes háj zelený a horu.
V tu chvíli se hustá mlha
Na obrovskou tvoří ženu.
Sedlák brázdu sotva skončí,
Již tu ona před ním stojí.
Praví: „Morová jsem žena,
Do Laza mi přímo cesta.“
Sotva její ret to vyřkne,
Již mu káže, aby tudíž
Donesl ji do vsi zdravé.
A již na záda mu skočí,
A již na něj zavalí se.

Sedlák smutně v domov hledí
A se Bohu odevzdává.

Přes řeku tam k oné hoře
Zmužilým on srdcem kráčí:
Má on tíži za tři korce
Těžkou pšencí naměřené.
Vzdychá; — tížné, strašné břímě,
Mornou ženu převracuje;
Leč k ní praví: „Tvoje kosa
Nemá v Lazu posekávat.“
Rukama pak mohutnýma
Nad sebou ji pevně sevře.
Morná oupí žena: ‚Chci já
Tebe i tvou chýži minout;
Nesvírej mne, leč mne pustiž
A dej volně k Lazu jíti.‘
„Nepustím já tebe jinak,“
Zvolá sedlák, „než svou smrtí!“
A již pěstí tvrdou túže
Mornou ženu k sobě tiská.

Spěchát sedlák, a když hory
Dospěl, Morná vece žena:
‚Velikou to zovu láskou,
Protož ticho krok zde zastav!‘
A v tom náhle otevřela
Písečná se ona hora.
Sedlák, smrtinoš se diví,
Kterak ztrácí těžké břímě.
Z hory kouřem obhalené
Smrdutý se zápach valí:
Morná žena v zem se noří;
Zamyká se za ní hora.

Tu mor přestal, který černou
Po Lužicích konal žatvu.
Zdráv i sedlák domů došel
Po strachotách po smrtelných.

Od té doby ona hora
Jméno smrti obdržela:
Od zmizelé Morné ženy —
Ta v té hoře pochována.

Fr. Doucha.

Noc.

Noc tíhne krokem vážným,
Noc tichá, spanilá; —
Rci máti hvězdorodná,
Kdo tebe vysílá?
Ty křísitelko truchlých,
Ty drahá sklíčeným,
Jež, Otce rukou dána,
Klid rosíš tísněným!...

Kdo na tvé líce hledí,
V svém srdci vyšší svět,
Jak okřívá, když roníš
Ten rajské krásy květ!

Tvá lilijatá niva
Jak září vznešena,
Kde planou v záruk svatý
Ta nebes písmena.

Dej přítelkyně hvězdná,
Mi tebe vítati,
Dej oku čistěnému
V těch knihách čítati:
Mír, útěcha z nich prýskej,
I s vírou naděje;
Pak, střesa zemské břímě,
Duch vzletem okřeje!

Fr. Doucha.

Lhář.

„Já našel velké peníze,
O lidé, pojďte na pomoc!“
Tak kdysi zlostné chlapčisko
Lid venku v poli volalo;
A když tam lidé přiběhnou,
Má kamením je za blázny.

„Mné kráva v močál zapadla,
O lidé, podte na pomoc!“
Tak z houští opět volalo.
To samé zlostné chlapčisko;
A když tam lidé přikvapí,
Zas vidí, že též to je lež.

„Ach, já se topím ve vodě,
O lidé, podte na pomoc!
Dnes věru nelhu, spěchejte!“
Tak zas ten chlapec bědoval.
„„Ten lhář se koupe!““ — pravili.
On topí se! Má odplatu. —

Lhář připraví se o víru,
Že jemu nikdo konečně,
By pravdu mluvil, nevěří,
Ať sebe víc se zařiká;
Trest nikdy lháře nemine,
On škodě svojí neujde.

F. V.

Jan Vehla,

jinak Žarin, Radyserb atd., je co do ceny a plodnosti druhý básník lužický. Narodil se na Židově, předměstí Budyšínském, r. 1822 a roku 1844 oddal se učitelství. Nyní je ve svém rodišti vrchním učitelem. Složil několik pěkných ballad. Básně jeho jsou roztroušeny v Časopise a v Lužičanu. Libuje si v archaismech a zanedbává někdy na škodu svých básní rým.

Bílá plachta.

Co se bělá při zeleném háji?
Bílí holubi tam rej snad mají?

Nejsou holubi, co rej svůj mají;
Ti si výše hradův rádi hrají.

Loktuše na žerdích připevněna,
Nad tou bílá plachta převěšena.

U háje luh zelený se směje,
Tamo truchlá dívka trávu pleje.

Z houpačky se drobný pláč rozlehne,
Vskočí dívka, tu chvíli tam vběhne.

Sedne za děťátka lůžko chladné,
Tiše kojí ubožátko hladné.

Odkud v oku, v tváři kormoucení?
Že je matkou a že — vdaná není.

„Hajej, spinkej, Jurko, ty můj milý,
By zas lidé na nás nevražili.“

Ruka opět rychle díla hledí,
Oko za maličkým slzy cedí. —

Plač jen, dívko; slibem se ti snubil,
Zrádce lstivý, vínek čestný zhubil!

Klamné jeho srdce jinde slídí;
Za tebe i dítko tvé se stydí.

Zlato slečny duši jeho mění:
S ní dnes bude míti zasnoubení. —

Hoj, co cestou sem se valí z háje?
Jak těch koní vzneslých zástup hraje!

S předu hrdý ženich na ryzáku,
Vedle družba skočném na mrazáku.

Hostů vozy za nima tu jedou...
Hoře zadusí ach děvu bledou! —

Již se vír sem žene hřímající,
Až i bílou plachtou houpající.

Strhnuvši ji z dítka slzavého,
Na otce ji hodí nevěrného.

Koni hrdému ta skryje oči,
Ryzák poplašený bokem skočí.

Náhle jezdec ze sedla se trhne,
Sletě, hlavu přímo na zem vrhne.

Ve třmenu již ostruha mu vázne:
Hlava bije o kamení rázné.

Svatebníkův tlupa tělo vzala,
Bílá plachta — rubášem se stala.

Fr. Doucha.

Slavík u Luboza.

Tam kde dvůr Luboz viděti
Výš Hůrky Dolení,
Se tichá Spréva výběhem
V dvě řeky rozpění.

Tam před hradištěm před časy
Dub stával široký:
Zde kryl dva tiché milence
Mlk noci hluboký.

Pod dubem slečna zemanská
V panošském obleku.
Nejkrásnějšímu jinochu
Slib činí do věků. —

Hrdému otci prozradí
Je zvědoun slídivý;
A za dub otec na zvědy
V noc tíhne zuřivý.

Milenci noci šepotem
Se líbě vítají
A větve sladké líbání
Svým šumem sčítají.

‚Nechť řeknou, že jsi robotíř,
Mně jsi ty šlechticem!‘
„Ach, drahá, otec překazí,
Že svoji nebudem.“

‚Nad zlato všech těch zemanův
Tvá mysl spanilá;
Mé srdce na vždy vzmítala
Tvá duše přemilá!‘

„Tvou září, jasná zorničko,
Mně svitá blahý den;
Ráj, od zrození zavřený,
Tvou rukou otevřen.“ —

„„Své oči zvedáš vysoko,
Ty robe proklatý;““
Pán letě zuřiv, na hocha
Meč vede lesknatý.

Leč Milina jej zaskočí,
‚Ach ustaň!‘ zastená,
‚Nad jitřenu nám čistěji
Květ lásky plamená!‘

Ach rána meče otcova
I dívku proklala;
Jak smrti výkřik vyletí
Ta již ji objala. — —

Ten dub tam více nestojí
V památku spojených;
Jen slavík v noci pláče tam
Pro lásku milených.

Fr. Doucha.

Myslivec.

Jde lovec cestou lesnatou,
Má ku vraždě zbroj podňatou.

To roucho pěkně strojené
Se na něm pyšní zelené.

On mlčky stoupá, číhaje,
Vše mračným čelem stíhaje.

Chod příkrý ptactvo zaleká,
Že v houští vše již umlká.

I zvěře hejna těkají,
Co chumel před ním létají.

„Aj řemeslo mé vem si běs,
Když se mne bojí pláň i les!“ —

A smuten vstoupí z lesa ven:
Hrad zemanský zde rozložen.

Jak ručka z okna pokyne,
Mrak jeho s tváře pomine.

K zahrádce dvířka lesknavá
Otvírá ručka bělavá. — —

Již polem, hájem v pokoji
Zvěř myslivce se nebojí.

Fr. Doucha.

Mniška.

Na skále, příkré k pochodu,
Hrad starý vládne v obvodu.

V tom hradě byla panice,
Překrásných růží děvice. —

Pod hradbou, mlázím obestlán,
Kříž velký v skále vytesán.

Dva panici zde, před časem,
Pro děvu padli zápasem.

Ta v klášteře teď modlením
Jich zpomíná — i slzením:

„Ó nebe, slitování měj:
Jim oběma mír věčný dej!“

Fr. Doucha.

Kresčan Bohuvěr Pful

narodil se r. 1825 v Přišecích u Budyšína; studoval v Lipsku, nabyl doktorství fil. a potom učiteloval na gymnasiu v Drážďanech, až r. 1872 pro nemoc duševní odstoupil. Bydlí v psychiatrickém ústavě. Kromě několika básní v Časopise a v Lužičanu, Pful vydal obšírný slovník lužicko-německý, důkladné hláskosloví lužického jazyka a jiné důležité rozpravy jazykozpytné, na př. o aoristě řeckém a slovanském v Drážďanském programu.

Návrat do srbských Lužic.

Hory modré, známé citu,
Jsem zas v krajův srbských krytu,
Kde mé srdce přebývá;

Stráně v mladém zelenání,
Hona srbská v okřívání,
Domovina jste vy má!

Ó již blažen jímám znova
Stříbrozvuká srbská slova,
Mateřské své řeči slasť;
Vám, jimž plane duch můj celý,
Vám všem polibek ten vřelý,
Lužická jimž krásná vlasť!

Dnes mi růže kvete v kráse,
Dnes mi štěstí usmívá se,
Jako jasný jarní čas:
Ó jak živý tluk a chvění,
Jaké blahé pocítění,
Že jsem mezi vámi zas!

Fr. Doucha.

Michal Hórnik

stojí spolu se Smolerem v čele lužické literatury. Hórnik narodil se dne 1. srpna 1833 ve vsi Vorklecích v Horní Lužici. Studoval na Budyšínském gymnasiu a potom na vysokých školách pražských. Roku 1856 posvěcen byl na kněze. Na dráhu literární vstoupil záhy, již r. 1853 jako redaktor rukopisného lužického listu, jejž vydávali lužičtí akademikové v Praze. Od r. 1860 Hórnik počal vydávati belletristický list Lužičan, později časopis duchovní pro katolické Lužičany pod názvem „Katolický Posel."

Prací Hórnikových je mnoho, zejména filologických a literárně-historických; vedle své mateřštiny psal také česky (do Musejníka, Sl. naučného a jinam) a rusky. Kromě spisů naučných a rozprav složil také několik básní.

Srbům Lužickým.

Letní větříčky když zadouvají,
Květ se v sličnou strojí podobu;
Sady v obdiv kladou výzdobu,
Něžnou vůni vůkol rozsévají.

Květy vnadněji však zakvítají,
Když dá sadař vláhy zásobu;
Neb kdež práce tuží útrobu,
Vyšší nad to krásu přibírají. —

Nový letní den i Srbům svítí:
Mladých sadařův již mnohota
Pílí zvelebit to srbské kvítí.

Těchto květův hájit neváhejme!
Vzrůstej láskou mocná jednota:
Při tom pak se Bohu pod štít dejme!

Fr. Doucha.

Tanečnige v smutku.

Sedí smutná děva, sedí,
U matičky zarmoucené;
Předobrého želí otce,
Ten již po rok v zemi dřímá. —

Poslyš, poslyš! tamo v krčmě
Hudci hrají v nedaleké:
V srdci hochův ples se budí;
V srdci děvčat radost hraje. —
Ze zármutku k veselosti
Obrací se truchlá děva:
Děva mladá poskakuje
K hudebníků zvučné míře.
„Máti, po čekání dlouhém

Ráda dnes bych zatančila;
Však jsem v tichém rozželení
Po rok celý dodržela.“

‚Bezbožná ty, dnes mi nehluč;
Na mrtvého zpomeň otce:
Ještě osum truchlí neděl,
Jak ti dávná velí kázeň!‘

Nedbá na řeč děvče bujné,
Ustraní se tajně z domu,
Běží, běží na tančírnu,
Na otce již zapomnělo.

Z města housle krásně hrají,
Všechny dívky již tu v kole;
Dívku naši, že je v smutku,
Nechtějí dnes hoši znáti.
„Bez hocha mi smutno, teskno,
Kdežto jiným radost plyne:
Ráda bych si v křepkém kole
S milovníkem zatočila.“ —

Cizince aj náhle spatří:
Ten se před ní pouklání,
Úslužně ji k tanci žádá;
K hudcům kráčí, aby hráli.
„Děkuji ti celým srdcem,
Příteli můj slitující!
Duši svou ti zaslibuju
Na věky, můj milovníku!“
Objímá ho láskou vroucí,
Do hbitého skoku letí: —
Mrazná ji tu zima chopí,
Až se chvěje celým tělem.
Běda! bleskem úžas její
Sezná hocha předivného:
S kopytem to koňským — ďábel...
V tu chvíli jí z očí mizí. —
S tanečnicí vše jde kolem,
Barvy plápol již je stěnou:
Na taneční klesá půdu,
Ztracenou svou pouští duši. —

Želeli jsou pro ni hoši,
Když ji k hrobu provodili;
Zaplakaly pro ni dívky,
Když jí smutku věnce vily.

Fr. Doucha.

Herta Vićazecova

podávala od r. 1848 do 1858 básně své do Novin. Od té doby umlkla.

Čistá útroba.

Útroba čistá
Růžička krásná:
Ladně na té cestě zkvítá,
Lásky boží ráj kde vítá,
Naděje kde k víře
Plane v blahé míře.

Útroba čistá
Studánka jasná:
Mocně čerstvým zdrojem sílí,
K blahočinu kde chod pílí;
Duch, kdy teskný bývá,
V ní zas pookřívá.

Útroba čistá
Hvězdička skvělá:
V tmavé smrtelnictva noci,
Když nás všechny zradí moci,
V milojasném lesku
Svítí ku nebesku.

Útroba čistá
Sladko dá dřímat:
Když po pracném, těžkém díle
Za poslední naší chvíle
Smrti ruka holá
K míru ve hrob volá.

Útroba čistá
Nad světy vznáší:
Zálibnou před boží tváří
Koruna jí krásná září:
V útrobě jen čisté
Blaha sklady jisté.

Fr. Doucha.

Jan August Kapleř

narozen r. 1851, učiteluje od roku 1872 v Rachlově pod Čornobohem. Dával lyrické básně do Lužičana.

Sirotčin postesk.

Jak na hřbitově hodina
Večerní vážně bije,
Jde sirotka tam ke hrobu,
Kde hořem slzy lije.

Ty slzy k zemi roní se,
Jež kryje drahou máteř,
A s nimi láskyplná hruď
Vylévá vřelý páteř.

„Zde klidně spíš! — zda neslyšíš
Tluk s věže při svém hrobě?
Zda nevidíš, jak přistoupám
Sem, slzy v očích, k tobě?“

„Zbuď, cimbále, ji ze spaní;
Já pak ji vyplakáním
Vypláknu z hrobu, hvězdičky
Než ujdou před svitáním!“ —

Již úsvit: ještě smutně lká; —
Kde úkoj bolův noci?
Aj na hodinách cimbál zní
Posledním zvukem noci:

„Nech nářku! — život opadá
Tak, jako zdoba květu;
A jako dozní můj zvuk,
Tak navždy život, v letu.“

A sirotka: „Že ukončen
Zde navždy život v čase?
Však shledám se já s matičkou;
Neb růže zkvetou zase!“

Fr. Doucha.

Jakub Skala (nar. 1851).

Na hřbitově.

Spočívají v zemi chladné
Těla otců v pokoji,
Nepočetná, — davše výhost
Životu zde po boji.

Časy přišly, zase přešly;
Mír však hrobům setrval,
Bydlitelům stále novým
Vyrytě ty stánky dal.

Všem zde, jimžto tvrdé lůžko
Na hlubný sen stláno jest,
Ejhle, rovněž břímě těžké
Životem tím bylo nést!

Chodili tou stezkou naší,
Stopami jich svěcenou,
Vzdělali tu půdu činem
V nivu leskem zjasněnou.

Též i to zde místo míru,
Posvátnosť jež pásala,
Založili na příbytek,
V němž i jim smrt ustlala.

Povznes oko! všude shledáš
Předků dílo, pracný trud,
Jichžto ruce, vázané teď
Pahrbek teď kryje hruď. —

Časy přijdou, zase přejdou;
Mír však hrobům setrvá,
Tobě též, co bydliteli,
Brána jednou přístup dá.

Potomník snad, jak ty nyní,
Na předků sem přijde rov;
Zda on bude též tak vděčně
Pokojný tvůj žehnat krov?

Fr. Doucha.

Michal Vjeleměr Bjedrich (nar. 1855).

Nad otcovým hrobem.

Jako holoubek — když holubici
Zmořil krahuj — v noci temné, bouřné,
Nekrášlené kvězdou mile svitnou,
Mírem neukojen bloudí:

Tak mé teskné srdce hledá všude
Tebe, jehož není nikde více, —
Nenalezši, pochybou se zmítá
V temnu, jemuž druží hoře.

Drahý poklad, rove, zakrýváš mi,
Blaho držíš ve vazbě mi, drne!
Statnému zde muži lože stlali;
Mé však duši bylť on více!

Tebe neželeti, otče drahý?
Tebe, jenž mou silou byls, mým vůdcem!
Vůkol hromí svět, i zloba, záští,
A já, kudy kráčeť, neznám.

Touhou po útěše volám tebe,
Ty pak hlas můj, ač je slabý, slyšíš;
Nad synem tvůj duch té chvíle vzlétá
A jej veda, pečliv střeže.

A jak ryčných vichrův utišením
Těžké mračno napjaté se spouští
Ve krůpějích deště na úlevu,
Až se tuče povyjasní:

Při klidném tak svého ducha vání
Útroba též má se tiší pustá;
Rosou jemné slzy osvěžena
Okřívá zas nově k míru.

A již nelaji té smrti kruté,
An jsi, otče, nad tu hrudu výše: —
Veď mne jen, bych dostoupil tvé hvězdy,
Přes ty všechny světa strasti!

Fr. Doucha.

Mikuláš Cyž.

Chrabrý Srb.

Pojďte, bratři, neustaňme!
Srbův slávu statně braňme,
Otcův čest — i právo svaté
By nám kvetlo neodňaté!
Milý kraj i lid je náš:
Kéž je, Bože, zachováš!

Strachu, bázně nepoznáme,
Jako muži setrváme;
Ruka, která kosu vodí,
Na meč lesklý též se hodí.
Milý kraj i lid je náš:
Kéž je, Bože, zachováš!

Po kraji když vichr buší,
Srbu chrabrosť plane v duši,
A když král i kraj ho volá,
Nepřítel mu neodolá.
Milý kraj i lid je náš:
Kéž je, Bože, zachováš!

Když pak mír se vrací znova
A meč ostrý v nožně chová,
Srb své půdy strůjce pravý
Cizotě se v odpor staví.
Milý kraj i lid je náš:
Kéž je, Bože, zachováš!

A tak, bratři, neustaňme!
Srbův slávu statně braňme,
Otcův čest — i právo svaté,
By nám kvetlo neodňaté!
Milý kraj i lid je náš:
Kéž je, Bože, zachováš!

Fr. Doucha.

Dolnolužičan Jan Bohumil Nyčka.

Nástup jara.

Slunko hřeje a sníh taje,
Z rovu vstává tvorstvo zas:
Muška, brouk i motýl hraje,
I ten červík zná svůj čas.

Osenîčko zelená se,
Usmívá se pestrý květ;
Vše co živo, plesá v kráse,
V obnovený jásá svět.

Kam jen mířím hledem, slechem,
Samých divů kyne roj:
Země zase božím dechem
V svátečný se šatí kroj.

Fr. Doucha.

Dolnolúžičan Martin Rocha.

Tři krásné hvězdy.

Když slunce jitrem vychází
A skvělý žár je provází,
Již bledne hvězda veškerá,
Nevidná klesá do šera.

Tři trvalou však mají zář,
Dne lesk jim plane v líbou tvář:
Kde, člověče, svůj mají stan?
Ty do nebes as hledíš bran!

Ne! dolů uchyl očí hled,
Zde zajisté je poznáš hned;
Neb rozněcený jejich svit
Má v lidském srdci družný byt.

Ty zvědavou se mysli ptáš,
Kde názvu jich as hledat máš,
Jichž krása, jasem veliká,
I nad oblohu vyniká.

Tu první chceš-li poznati,
Slyš víru již ji nazvati,
Jež nad tu nízkou hrudu výš
Nám kyne v blahou duchů říš.

Pak láska její sestra jest,
S ní o lesku se dělí čest:
Ta rychle chvátá na pomoc,
Kde v srdci truchlém žalu noc.

A třetí, jež ti zaskvěje
Se k pohledu, jest naděje;
Té v útěchu hned volá hlas,
Že za strastí jde blaho zas.

Tak skví se jejich tváření
I při slunečném záření;
A proto nad ty hvězdy jsou,
Že ani ve dne nezajdou.

Fr. Doucha.

Dolnolužičan Frant. Balcár.

U VEČER.

Jest pod večer: Slunéčko chýlí
Se ve zlatém plápolu zpět;
Lesk jeho, ač haluzí ukryt,
I na sklonu krášlí ten svět.

Slyš! na věžích zvonečky znějí,
Ten k modlení vyzývá hlas;
A stádo se z pastviny vrací,
Kde mlha již vlácí se zas.

Též rolník tam domů jde z pole;
Luh soumrakem pokryt i sad,
Háj sladnoucím vanutím dýše,
A líbezný zachvívá chlad.

Tak chladící, sladký a tichý,
Kéž jedenkrát večer je můj:
To uděliž, otče ty věčný,
Též na sklonek pokyn mi tvůj!

Fr. Doucha.

Stanford University Libraries
3 6105 124 433 280

PG
7446
C9V8
Locked
Stack

LOCKED STACK

Stanford University Libraries
Stanford, California
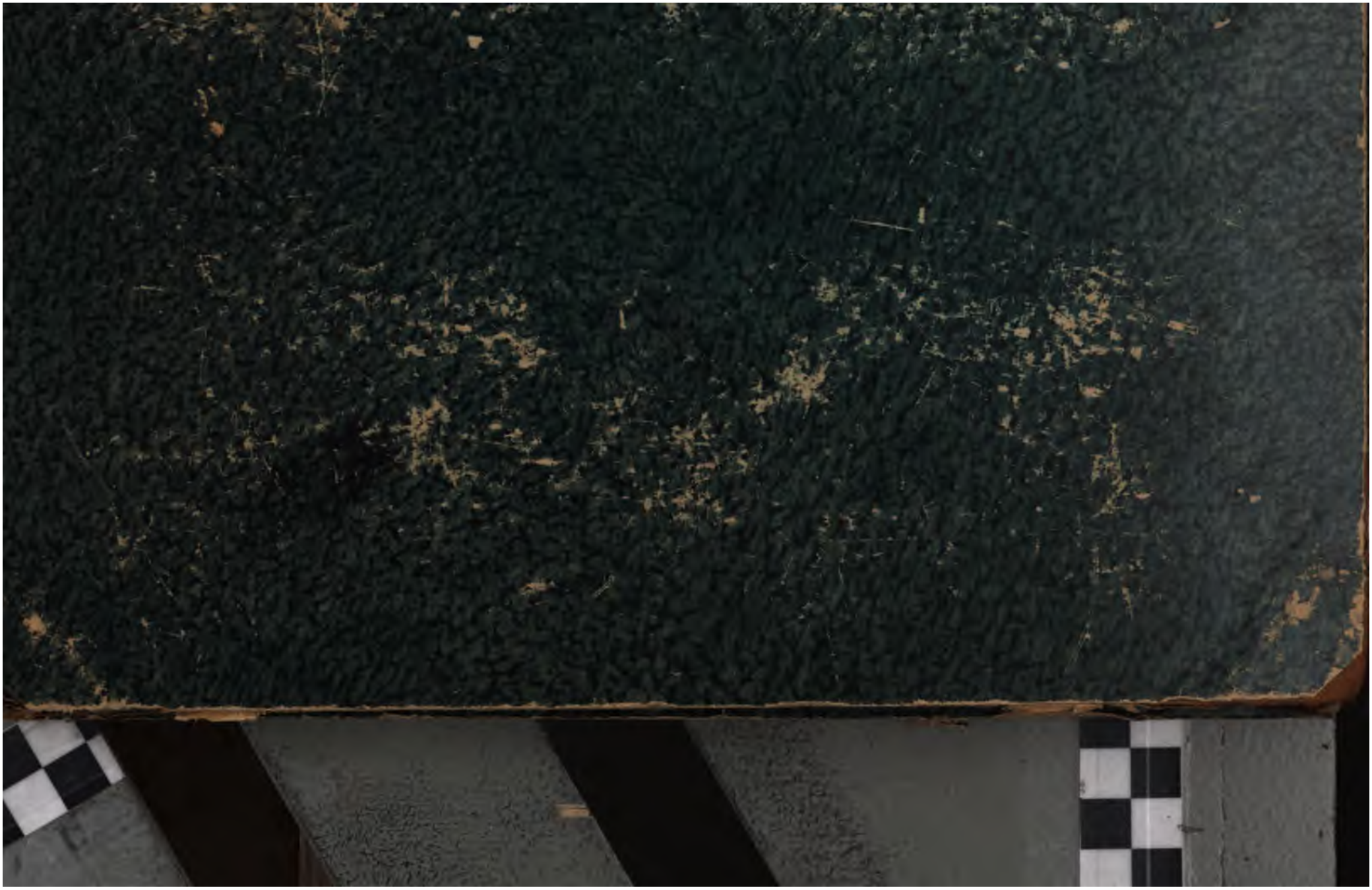
Return this book on or before date due.